

สารนิพนธ์ *พินิจ* ว่าด้วย

วิถีประชาธิปไตย

และ

หัวใจ เศรษฐกิจพอเพียง

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

กวีวงศ์

ISBN

สหรณัพนธ์ ว่าด้วย

วฤทธีประชาธิปไตย และ หัวใจเศรษฐกิจพอเพียง

รวบรวมและเรียบเรียงโดย กรวีวงศ์

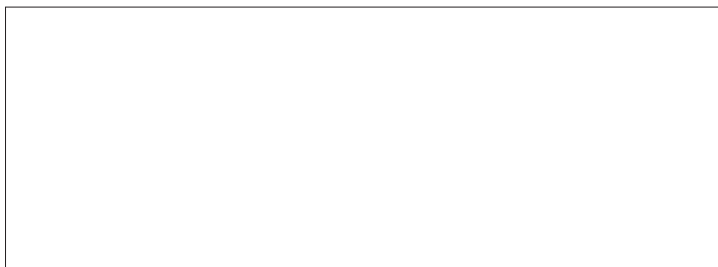
จัดพิมพ์โดย: คณะอนุกรรมการฝ่ายพุทธทาสศึกษา

คณะอำนวยการจัดงาน ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ครั้งแรก: สิงหาคม ๒๕๕๐

ปก: วทัญญู พรอัมรา

รูปเล่ม: สุชาดา เสโส

พิมพ์ที่: ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๖-๓๒๙๔

วิธีประชาธิปไตย

ภาค ๑	๓
การเมือง	๕
การเมืองโดยบริสุทธิ์	๗
การเมืองคือเรื่องธรรมะ	๑๒
ระบบการเมืองของพุทธบริษัท	๑๘
การเมืองคือศีลธรรม	๒๓
การเมืองเป็นเพียงวิธีการแก้ปัญหา	๒๔
ระบบการเมือง	๒๖
ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ	๓๑
ปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนัง	๓๔
ระบบไหนดี?	๓๙
นักการเมือง	๔๑
ชนชั้นปกครอง	๔๒
ธรรมะของนักการเมืองที่มืออยู่จริง	๔๕
นักการเมืองจะมีศีลธรรมได้อย่างไร	๔๙
ผู้ปกครองกับความรักชาติ	๕๕
ประชาชน	๕๗
เมื่อประชาชนเห็นแก่ตัว	๕๘
ระบบการเมืองของลัทธิบูชา	๕๙
ประชาธิปไตยตามบุญตามกรรม	๖๐
ศีลธรรมอันดีของประชาชน	๖๑
เจ้าของประเทศ	๖๔
ชีวิต ๔ ชั้นตามหลักกัมมธรรมศาสตร์	๖๖
ประชาธิปไตย	๗๑
ประชาธิปไตย	๗๒
ประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม	๗๔

เมื่อไรจะเปลี่ยนเป็นธรรมาธิปไตย	๗๖
ประชาธิปไตยแท้จริง	๗๗
ประชาธิปไตยตามความพอใจ	๗๙
อัมมิกะสังคมนิยมประชาธิปไตย	๘๑
ประชาธิปไตยนายทุน	๘๒
สังคมนิยม	๘๓
ราชาธิปไตย	๘๕
ประชาธิปไตยที่มีพรรคฝ่ายค้าน	๘๘
ต้องกลับไปหาธรรมะ	๙๐
 ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพระพุทธศาสนา	 ๙๓
 เศรษฐกิจการเมือง	 ๑๑๕
 ภาค ๒	 ๑๒๑
ปัญหาที่เกิดจากประชาธิปไตย	๑๒๓
ประชาธิปไตยแห่งความวินาศ	๑๒๔
ไม่รู้จกบังคับความรู้สึก	๑๒๕
ขอบเขตแห่งประชาธิปไตย	๑๒๖
บ้าดีโดยมุ่งจะให้ดีอย่างเป็นบ้า	๑๒๘
ประชาธิปไตยเพื่อใคร?	๑๓๓
การจัดการศึกษาผิดพลาด	๑๓๖
การศึกษาเพื่อความพินาศของมนุษย์	๑๓๘
การศึกษาเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว	๑๔๐
การบังคับตัวเอง	๑๔๔
การศึกษาที่บูชาความฉลาด	๑๔๖
ทางใหญ่อย่าพึงจร	๑๔๘
สิ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยเกิดปัญหา	๑๕๑
เหตุที่ระบบการเมืองไม่มีผลดี	๑๕๒
ประชาธิปไตยแห่งอธรรมาธิปไตย	๑๕๕
คนดีมีน้อย	๑๖๑
โครงการดีแต่ขาดคนดี	๑๖๓
ความผิดพลาดด้านการจัดการศึกษา	๑๖๕
การศึกษาจัดผิดหรือถูก?	๑๗๕

ภาค ๓	๑๘๑
ทำอย่างไรโลกนี้จะมีการเมืองในระบบธรรมะ	๑๘๒
อุดมคติ	๒๑๕
อุดมคติของระบบการเมือง	๒๑๖
เห็นแก่ผู้อื่น-ธรรมบรรยายต่อทางสุนัข	๒๑๘
การบูชาอุดมคติ	๒๑๙
อุดมคติที่ถูกต้อง	๒๒๓
สิ่งสูงสุดคุ้มครองมนุษย์	๒๒๓
สันติภาพ เสรีภาพ ภารดรภาพ	๒๒๗
วัตถุนิยม มโนนิยมความเสมอภาค	๒๔๐
ต้องรู้จักขอบเขต	๒๔๓
วัตถุนิยม	๒๔๖
การศึกษาเพื่อธรรมาธิปไตย	๒๕๒

ภาค ๔	๒๕๕
บรมธรรม กับระบบการเมือง	๒๕๖
ฟ้าสว่างทางการเมือง	๒๗๔
อัมมิกสังคมนิยม	๒๗๙
สังคมที่มีความถูกต้อง	๒๘๒
ศาสนาพระศรีอริย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพ้อฝัน	๒๙๘
ระบบการเมืองแบบอัมมิกสังคมนิยม	๓๒๓

หัวใจเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจเชิงพุทธ	๓๖๗
ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ	๓๖๘
เศรษฐกิจคืออะไร?	๓๗๒
ทรัพย์สินมบัติคืออะไร?	๓๙๒
วัตถุนิยมกับพุทธศาสนา	๔๑๒
การแก้ปัญหาไม่ถูกจุด	๔๓๘

กินอยู่แต่พอดี

๔๕๙

กินดีอยู่ดี

๔๖๑

ธรรมชาติต่อความเจริญในโลก
พัฒนาการบ้านเมืองก่อน แล้วจึงค่อยเห็นแก่ธรรมชาติ

๔๖๒

๔๖๔

โรคที่กำลังเผาโลก

๔๖๙

ไม่ยินดีในสิ่งที่ตนมีก็เท่ากับไม่มี

๔๗๑

ไมสันโดษคือตกนรกทั้งเป็น

๔๗๒

โลกเกิน นั้น ลามก

๔๗๘

บาปหนาเพราะ “บูชาส่วนเกิน”

๔๘๐

อารยธรรมลูกปืน

๔๘๗

การสังคสมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่

๔๙๐

ยุคมืดทางวิญญาณ

๕๐๔

ฟ้าสว่างทางกินดีอยู่ดี

๕๑๓

ไม่รู้จักกินอยู่แต่พอดี

๕๑๙

กินอยู่แต่พอดี

๕๒๓

อย่ามีอย่าหาไว้ให้มันเกินกว่าที่จำเป็น

๕๒๕

ความประหยัด

๕๒๗

เต็ม อิ่ม เป็นสุขด้วยสันโดษ

๕๓๔

สันโดษ เครื่องมือในการสร้างความเจริญที่แท้จริง

๕๓๖

บรมธรรม กับ ความเป็นไทย

๕๔๑

ล้มมาอาชีวะ

๕๖๐

ฟ้าสว่างทางอริยวงศ์

๕๗๖

ฟ้าสว่างทางกินอยู่แต่พอดี

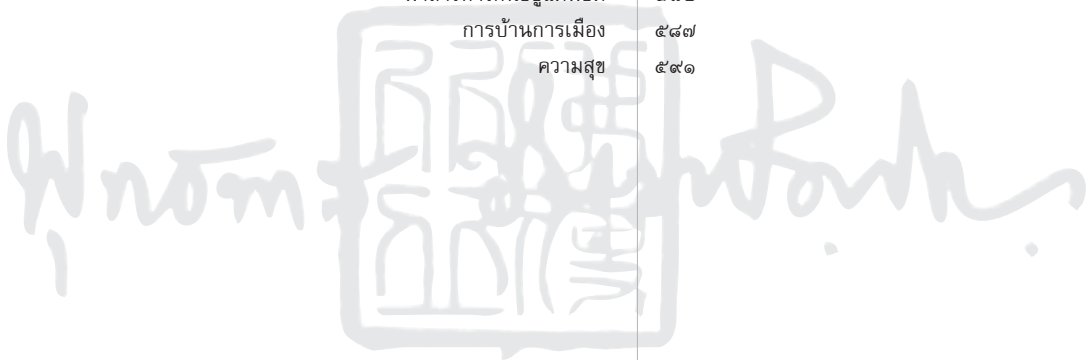
๕๘๒

การบ้านการเมือง

๕๘๗

ความสุข

๕๙๑

วิถีประชาธิปไตย

ภาค ๑

การเมืองไทย !

- ๑ ประชาธิปไตย : เครื่องมือ / กับปัญหาเกี่ยวกับคนมาก
กับปัญหา เรื่องชีวิตมาก - รัฐบาลไทย
ประชาธิปไตย : คืออะไร? ไปเลือกตั้ง นี่แหละ
ประชาธิปไตย : เมื่อไร? ๒๐๐ ปีที่แล้ว - ๒๐๐ ปีที่แล้ว
แล้วทำไม? ไม่รู้!
ทำไม? คืออะไร? รัฐบาล - รัฐบาล - รัฐบาล
ไม่รู้ว่าทำไม? หรือ / เปรียบเทียบ กับ ...
- ๒ การเลือกตั้ง : สุนัข เสือ ...
แล้วทำไม? ...
- ๓ การเมืองไทย : สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...
- ๔ การเมืองไทย : สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...
สุนัข ...

การมืออง

การเมือง โดยบริสุทธิ์

สิ่งที่เรียกว่าการเมืองนั้นคือ ระบบการจัดหรือการกระทำ เพื่อคนจำนวนมากจะอยู่กันโดยปราศจากปัญหา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ; แต่ความสำคัญมันก็อยู่ที่ว่า มันเป็นระบบ ที่ต้องจัดตั้งทำขึ้น: นี้อย่างหนึ่ง. แล้วก็เพื่อคนจำนวนมาก หรือคนทั้งหมดจะอยู่กันโดยปราศจากปัญหา; ไม่ใช่เพื่อคน ๒-๓ คน; แล้วก็อยู่กันโดยปราศจากปัญหา, ไม่ว่าปัญหาใดๆ; เพราะว่ามันเชื่อว่าปัญหาแล้ว ก็ย่อมเป็นความทุกข์ทั้งนั้น ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง. แล้วลืสุดท้ายว่า โดยไม่ต้องใช้อำนาจ คือไม่ต้องใช้อาวุธ ไม่ต้องใช้การกระทำที่เรียกว่า หิงสา การฆ่ากัน เป็นต้น.

เราจะถือเอาบทนิยามดังกล่าวนี้ว่า เป็นบทนิยามสำหรับคำว่า “การเมือง โดยบริสุทธิ์”; ถ้าผิดจากนี้มันก็ต้องเป็นการเมืองบ้า เป็นการเมืองสกปรก เป็นการเมืองของภูตผีปีศาจชนิดใดชนิดหนึ่ง; และก็ยังต้องดูให้เห็นว่าการเมืองของมนุษย์นี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์จัดขึ้น ทำขึ้น เพราะฉะนั้นมันต้องไม่เลวกว่าการเมืองของสัตว์เดรัจฉาน ที่ธรรมชาติมันช่วยจัด; จึงมีความแตกต่างกันมากเท่ากับความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์.

คนกับสัตว์ต่างกันเพราะอะไร? ต่างกันเพราะเหตุอย่างเดียว คือความมีธรรมะ. ภาสิตแต่บรมโบราณไม่รู้จำแต่ครั้งไหน ในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นตอของวัฒนธรรมสายนี้ ที่มาถึงประเทศไทยเรา เขาก็กล่าวไว้เป็นกลางทั่วไป แม้ไม่เกี่ยวกับศาสนา ว่า “การหาอาหารกิน, การแสวงหาความสุขจากการนอน, การรู้จักชี้ขาดวิ้งหนี้ย, และการประกอบกรรม

ระหว่างเพศ, นี้อยู่ได้เสมอกันระหว่างคนกับสัตว์: คือมันเหมือนกัน. แต่ว่า “ธรรมะเท่านั้นที่ทำความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์: ปราศจากธรรมะแล้ว คนกับสัตว์ก็เหมือนกัน. “เพราะฉะนั้นเราจะดูกันในรูปไหน คนกับสัตว์ก็แตกต่างกันที่ตรงนี้ คือความที่มีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะกับไม่มีธรรมะ; หรือธรรมะคนละอย่างนั่นเอง. ไม่มีอะไรที่จะไม่เรียกได้ว่า ธรรมะ คือไม่มีอะไรที่มีใช้ธรรมะ ในความหมายของคำคำนี้ มันจึงเป็นธรรมะคนละอย่าง ธรรมะของสัตว์อย่างหนึ่ง, ธรรมะของคนอย่างหนึ่ง.

คน ที่แท้ก็ต้องปราศจากธรรมะอย่างสัตว์: สัตว์ที่แท้ก็ต้องปราศจากธรรมะอย่างคน. ฉะนั้นเดี๋ยวนี้ที่ว่า ปราศจากธรรมะ แล้วคนก็เหมือนกับสัตว์ นั้นหมายความว่า ปราศจากธรรมะอย่างคน แล้วคนก็เหมือนกับสัตว์. นี่ก็เป็นสิ่งที่จะต้องนึกไว้ในใจว่า การเมืองของคนนั้น คนมันจัด: มันควรจะดีกว่าการเมืองของสัตว์ที่ธรรมชาติมันจัด หรือปล่อยให้ตามบุญตามกรรม.

ที่นี่ เราจะต้องทบทวนกันดูอย่างละเอียด ว่าอะไรเรียกว่า ธรรม: แล้วจะเห็นได้ต่อไปว่า การเมืองนั้นก็คือ ธรรม หรือ ธรรมะก็ได้ แล้วแต่จะเรียก.

ตอนนี้อยากจะให้ทบทวนข้อความอีกประเด็นหนึ่ง คือว่าทำไมเราที่นี่ จะต้องสนใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะกับการเมือง คือพุทธบริษัททุกคนในวัดในวา ทำไมจะต้องพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า การเมือง: ยิ่งเป็นพระเป็นบรรพชิตด้วยแล้ว ก็ถือกันว่า ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง หรือต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง.

โดยที่แท้แล้วความหมายนั้นมันคนละอย่าง: ที่ให้พระไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น หมายถึงการต่อสู้ทางการเมือง ของพวกนักการเมืองที่เขาต่อสู้เพื่อประโยชน์ของคนแต่ละคน แต่ละพวก: ถ้าอย่างนี้แล้วพระอย่าไปเกี่ยวข้องเลย. แต่ถ้าหากว่า คำว่า “การเมือง” มีความหมายดังที่กล่าวมาแล้ว ว่า ระบบที่ต้องจัดตั้งทำ สำหรับมนุษย์ทั้งหมดอยู่กันโดย

ปราศจากปัญหา และไม่ต้องใช้อาชาแล้ว พุทธบริษัทไม่ว่าระดับไหน ควรจะเกี่ยวข้อง หรือต้องเกี่ยวข้อง อย่างที่กล่าวมาแล้วในการบรรยาย ครั้งก่อน ว่าถ้าสิ่งใดเป็นไปได้เพื่อประโยชน์สุขแก่อกุล ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ แล้ว สิ่งนั้นต้องทำ. พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ตถาคตอุบัติบังเกิดขึ้นมา ก็เพื่อ ประโยชน์อันนี้ คือประโยชน์สุขทั้งแก่เทวดาและมนุษย์, ธรรมวินัยของ ตถาคต มีอยู่ในโลกนี้ ก็เพื่อประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ และ “ธรรมะ ทั้งหลายโดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรมนี้ ตถาคตกล่าวไว้อย่างไร ท่านทั้งหลาย จะพึงรักษาไว้ด้วยดี ให้พรหมจรรย์นี้ตั้งมั่นเพื่อประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและ มนุษย์”; และจะย้ำความหมายของคำสั้นๆ สองคำนี้ว่า “เทวดาคือพวกที่ ไม่ต้องรู้จักเหวี่ยง; มนุษย์คือพวกที่ยังจะต้องรู้จักเหวี่ยง จะต้องอาบเหวี่ยง” ซึ่งก็มีความหมายชัดพอที่จะเข้าใจได้.

แล้วควรดูต่อไปว่า พวกเทวดาที่ไม่ต้องอาบเหงื่อ มันก็ยังมีปัญหาตามแบบของเทวดา และไม่มีความสุข: พวกมนุษย์ก็ต้องอาบเหงื่อมันก็ยังมียังมีปัญหา ไม่มีความสุขสงบสุขไปตามแบบของมนุษย์: ฉะนั้นทั้งเทวดาและมนุษย์มันก็ไม่มีอะไรดีกว่ากัน ในข้อนี้. ดังนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงได้ตรัสตอบกันมาทั้งสองพวกเสมอไป ว่าเพื่อประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์: ฉะนั้น การจัดการทำให้ทั้งเทวดาและมนุษย์อยู่กันเป็นผาสุกนั้น เป็นหน้าที่แม่ของพระพุทธเจ้า, และแม่ของพุทธบริษัท. เดียวนี้เราเอาความหมายของคำว่า “การเมือง” ในลักษณะอย่างนี้ คือ จัด ทำให้คนทั้งหมดอยู่โดยปราศจากปัญหา และไม่ต้องใช้อาชญา.

เราไม่เอาบทนิยามของคำว่า “การเมือง” ตามที่พวกฝรั่งเขาเขียนไว้
ไว้ในตำราการเมือง ให้คนไทยเป็นทาสสติปัญญา เป็นทาสตัวหนังสือของ
พวกฝรั่ง อย่างนี้ไม่ควรแก่พุทธบริษัทเลย, พุทธบริษัทควรจะมีดวง
เหล่านี่ด้วยสติปัญญาของตนเอง ให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า “การเมือง” นั้น
มันคืออะไร.

เราอาจจะกล่าวได้ว่า ในสมัยแรกๆ ที่มันเกิดสิ่งที่เรียกว่า การเมือง

ขึ้นมาในโลกนั้น มันบริสุทธิ์ คือมีเจตนาดี แล้วทำไปตามเจตนา นั้น เพื่อ
ผลอย่างเดียวกันเท่านั้น คือให้คนอยู่กันเป็นผาสุก: ถึงแม้เดี๋ยวนี้ก็เถอะ ถ้า
พูดแต่ปากมันก็พูดอย่างนั้น ลัทธิการเมืองประเภทไหนก็ตาม: ประชาธิปไตย
ก็ดี สังคมนิยมก็ดี เผด็จการรูปไหนก็ตาม: ก็ล้วนแต่อ้างว่า จัดเพื่อให้
สังคมอยู่ด้วยความสงบสุขกันทั้งนั้น มันก็เลยต่างกันแต่วิธีจัด ที่เขาเอา
มาอ้าง. แต่แล้วก็มุ่งผลอย่างเดียวกันแท้ คือสงบสุข สันติสุขของสังคม:
แล้วก็มองเห็นได้ว่ามุ่งหมายจะไม่ต้องใช้อำนาจด้วยเหมือนกัน. ความ
โกหกปกคลุมเป็นกลไกขึ้นมา ต้องใช้อาวุธศาสตราเป็นเครื่องมือของ
การเมืองนี้ มันมาที่หลัง ขอให้ระวังให้ดี.

นี่เราจะแสวงหาความหมายของคำว่า “การเมือง” ให้ถูกต้องตามที่
เป็นจริงเสียก่อน.

เรื่องราวในพระคัมภีร์โดยตรงก็มี พอที่จะสังเกตเห็นได้ ว่าระบบ
การปกครอง หรือระบบการเมืองนี้ มันเกิดขึ้นมาในโลกนี้ เมื่อมันมีปัญหา
เกิดขึ้น. เมื่อมนุษย์อยู่กันอย่างไม่ใช่มนุษย์ ยังไม่ถึงความเป็นมนุษย์ ยัง
เป็นครึ่งคนครึ่งสัตว์ มันก็อยู่อย่างสัตว์ ปัญหาทางสังคมมันก็ไม่มี ต่าง
คนต่างหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แล้วมันก็อยู่ไปเรื่อยๆ กัน ไม่มีความสัมพันธ์ที่
ใหญ่หลวงเหมือนกันเดี๋ยวนี้นี้ ตอนนั้นก็เรียกว่าไม่มีปัญหา แม้ทางศีลธรรม
คือไม่มีใครเบียดเบียนใคร ไม่มีใครขโมยใคร ไม่มีใครล่วงละเมิดสิทธิ
หรือประโยชน์ของใคร.

ที่นี้ต่อมามันก็มีนักเลงดี หมายความว่า คนที่อุตริแหวกแนว คิดหา
ประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่น มันจึงเกิดการลัก
การขโมย เกิดการละเมิดหลายอย่างหลายประการขึ้นมา. เรื่องราวใน
พระคัมภีร์กล่าวชัดว่า พวกมนุษย์เหล่านั้นเขาทนอยู่ไม่ได้ หาทางออก, มี
สติปัญญาเกิดขึ้นว่า ต้องมีการจัดการทำเพื่อแก้ไขปัญหานี้, แล้วก็ได้มอบ
ให้คนที่ทุกคนเห็นว่าสามารถนั้น เป็นผู้จัดทำ คือเป็นคนที่มีกำลังกาย
มีบุคลิกภาพมีสติปัญญาเป็นที่ปรากฏ คือมีความเหมาะสมทุกอย่าง ก็มอบ

ให้คนนี้เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาจัดทำ วินิจฉัยความผิด ความถูก หรือ ลงโทษ เป็นต้น.

ระบบการปกครองอย่างนี้มันเพิ่งเกิดขึ้น ไม่ใช่ว่ามันเกิดมาพร้อมกัน กับมนุษย์: มันเพิ่งเกิดขึ้น เมื่อมนุษย์นี้มันรู้จักทำเลวขึ้นมา. เมื่ออยู่ตาม ธรรมชาติ ไม่มีปัญหาอย่างนี้ พอมาอยู่กันเป็นหมู่ ไกลชิดกันขึ้น ก็มีโอกาส ที่จะขโมย: เมื่อไม่ได้ตั้งใจ ก็คิดที่จะฆ่า จะทำลายล้าง ตลอดถึงการ ล่วงละเมิดอื่นๆ มันจึงเกิดระบบการปกครอง แล้วต้องใช้อาชญา.

ที่นี่ ต่อมามนุษย์คงจะคิดไปถึงข้อที่ว่า การใช้อาชญาที่ไม่สนุก สู้ วิธีการที่ไม่ต้องใช้อาชญาไม่ได้ จึงเกิดนโยบาย หรือกุศโลบาย หรืออะไร ก็แล้วแต่จะเรียก ซึ่งเราจะเรียกว่า ระบบการเมือง, วางไว้อย่างนั้นอย่างนี้ ให้มันครบถ้วน สำหรับมนุษย์จะไม่ต้องอยู่กันด้วยความลำบาก และไม่ ต้องตัดสินปัญหาด้วยการใช้อาชญา. นี่พอจะเรียกได้ว่า ระบบการเมือง มันได้เกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง แล้วก็ขยายตัวใหญ่โต กว้างขวาง แน่นแฟ้น ออกไปตามยุคตามสมัย. มนุษย์นี้ยังมีเจตนาบริสุทธิ์ต่อสันติสุข ฉะนั้น จึงทำไปในลักษณะที่มันจะเป็นเรื่องของสันติภาพ หรือสันติสุข.

คงจะอยู่กันเป็นสุขมานาน จนไม่รู้ว่าลักเท่าไร จนกว่าจะมาถึงยุคที่ มนุษย์ตกเป็นทาสของวัตถุ คือเป็นทาสของความเอร็ดอร่อย ทางเนื้อ ทาง หนัง หรือที่เรียกว่า กามารมณ์, เล่นหัวของวัตถุครอบงำจิตใจแล้ว มนุษย์ พวกนั้นก็ไม่มีินดีที่จะรักษาความถูกต้อง หรือเจตนารมณ์อันบริสุทธิ์ของ คำเหล่านั้น เช่นคำว่า การเมือง เป็นต้น จึงได้แอบแฝงไว้ด้วยกลโกง สำหรับหาประโยชน์ให้แก่ตัว หรือให้แก่พวกของตัว. นั่นแหละคือข้อที่ว่า พอตกมาถึงสมัยหนึ่งความหมายของคำว่า การเมือง มันก็เปลี่ยนไป คือ เป็นการจัดการทำ เพื่อให้พวกของตัวได้รับประโยชน์ ได้เปรียบเหนือพวก อื่น และเป็นกันอย่างนี้ทุกประเทศในโลก ไม่ยกเว้นแม้แต่ประเทศไทยที่ เป็นพุทธบริษัท. แต่ถ้าจะนึกถึงยุคที่ล่วงแล้วมานะในอดีตโน้น มันไม่เป็น อย่างนี้.

นี่เราก็จะต้องถือเอาความหมายนั้นต่อไปตามเดิมว่า การเมืองนี้มันมีเจตนาบริสุทธิ์ในที่แรก เพื่อจะจัด จะทำให้อยู่กันโดยปราศจากปัญหาแล้วก็ไม่ต้องใช้อาชญาด้วย. เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ลองตั้งปัญหาถามดูต่อไปว่า มันควรจะได้รับความสนใจหรือไม่? แม้แต่พุทธบริษัทเองก็ควรจะสนใจหรือไม่? ควรจะเอามาพูดกัน ในลักษณะของสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ แม้แต่ในวัดในวาหรือไม่? นี่ก็อย่างหนึ่ง.

ที่นี้ ที่จะมองต่อไปอีกก็คือว่า เมื่อโลกมันกำลังเต็มไปด้วยการเมืองแบบคดโกง เราก็ไม่อยากจะประสมโรงกับเขาด้วย: เราจึงพยายามที่จะมองหาความหมาย อุดมคติ หรือการกระทำที่มันถูกต้อง ตามหน้าที่ของพุทธบริษัทที่ว่าเกิดมาแล้วต้องไม่เสียชาติเกิด คือ เกิดมาในโลกแล้ว ต้องมีส่วนที่จะทำให้โลกนี้มีสันติสุข สันติภาพ ตามพระพุทธรประสงค์. นี่อาตมาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณา ในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติ นั่นอย่างหนึ่ง, และในฐานะที่ว่าโลกนี้กำลังจะวินาศ ถ้าเราจะช่วยกันต้านทาน เราก็จะต้องเข้าใจสิ่งเหล่านี้ดี: ดังนั้นจึงเอามาพูด ในการบรรยาย ซึ่งเรียกกันว่า การบรรยายธรรมะ.^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธศาสน เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘. จ บณณพินสีตัง, เรื่องที่ ๒ การเมืองคือธรรมะ. บรรยายวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๙, หน้า ๗๖-๘๓.

การเมืองคือเรื่องธรรมะ

ระบบการเมืองนั้นเมื่อมองลึกลงไปในแง่ของธรรมชาติ หรือ ธรรมะ ในชั้นของธรรมชาติแล้ว มันกลายเป็นธรรมะที่เนื่องกันอยู่ทั้ง ๔ ความหมาย. ข้อนี้หมายความว่า :-

การจัดให้คนอยู่กันเป็นผาสูกนี้ มันเป็นหน้าที่, นี่เป็น**ธรรมะในความหมายที่ ๓ ซึ่งเป็นหน้าที่**:

แล้วต้องจัดให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ จึงจะไม่หลอกลวง: ถูกตามกฎหมายของธรรมชาติ ที่เป็น**ธรรมะในความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ**:

แล้วต้องจัดโดยคนทุกคนซึ่งเป็นตัวธรรมชาติ หรือถ้ามีอะไรที่เนื่องกับคนก็ต้องเกี่ยวของกันด้วย แม้แต่พื้นแผ่นดิน มันก็อยู่ในพวกธรรมชาติ นี่คือ**ธรรมะในความหมายที่ ๑ คือตัวธรรมชาติที่มีปรากฏการณ์ทั้งหลาย**:

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รับผลอันถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ. **ผลถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ นี่เป็นความหมายของคำว่า “ธรรม” ในประการที่ ๔.**

การที่เอาธรรมใน ๔ ความหมาย มาเป็นเครื่องกำกับความหมายของคำว่า “การเมือง” นี้ เพื่อจะให้มันมีข้อเท็จจริงอันแน่นแฟ้น: ถ้ารู้จักธรรมะใน ๔ ความหมาย มาโดยแท้จริงแล้ว ก็จะมองเห็นได้. แต่นักการเมืองทั้งหลายในโลก ก็ไม่เคยรู้จักธรรมทั้ง ๔ ความหมายนี้อีก: ดังนั้นพอเราบอกเขาว่า การเมืองนี้มันเป็นเรื่องธรรมชาติ เพื่อธรรมชาติ

โดยธรรมชาติ เขาเหล่านั้นก็หัวเราะฮา : “ท่านพุทธทาสว่าเอาเองอีกแล้ว”. ก็ถูกแล้ว! อาตมาก็ต้องยอมรับว่า ว่าเอาเอง เพราะคนอื่นเขาไม่ว่า.

แต่ที่ว่า ว่านี้ ว่าให้มันตรงไปตามกฎของธรรมชาติ โดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก: เพราะธรรมชาตินั้นคือตัวธรรมะในความหมายหนึ่ง, กฎของธรรมชาตีก็นั้นคือตัวธรรมะในความหมายหนึ่ง, หน้าที่ตามกฎของธรรมชาตีก็นั้นคือตัวธรรมะในความหมายหนึ่ง, ผลที่จะได้ตามหน้าที่นั้น ก็เป็นธรรมะในความหมายหนึ่ง.

ที่นี้ การเมืองนั้นมันเกี่ยวกันอยู่กับธรรมะทั้ง ๔ ความหมาย: เราจึงว่า การเมืองนั้นเป็นของธรรมชาติ เพื่อธรรมชาติ โดยธรรมชาติ: เหมือนที่เขาชอบพูดกันนั้นว่า ประชาธิปไตยของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน. แต่แล้วมันไม่เห็นเป็นอย่างนั้นสักที เพราะว่ามันเป็นประชาธิปไตยแก่ ไม่อาศัยธรรมะ: แล้วประชาชนเหล่านั้นก็ไม่มีธรรมะ มันก็ไม่มีประชาธิปไตยชนิดนั้นขึ้นมาได้.

ที่นี้เราจะให้มันบริสุทธิ์ ให้มันเป็นสิ่งที่พึงได้ เราก็ต้องศึกษาไปในทางที่มันเป็นของจริง จึงให้มันถึงธรรมชาติ ซึ่งเป็นของจริงยิ่งกว่าสิ่งใด เราจึงต้องพูดว่า การเมืองของธรรมชาติ มันจริงกว่าการเมืองของมนุษย์คือของคนประกอบด้วยกิเลส. **การเมืองเพื่อธรรมชาตินี้มันจริงกว่า: เพราะมันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ** จะมาเป็นของคนไม่ได้ เว้นไว้แต่จะพูดกันอย่างสมมติ. แล้วมันก็ต้องโดยธรรมชาติ คือโดยกฎธรรมชาติ อันเฉียบขาด: แต่โดยน้ำมือมนุษย์นี่มันเป็นเรื่องสมมติ หลอกเด็ก หรือพูดกันอย่างคนที่มีความรู้สึกเหมือนกับเด็ก.

เปรียบเทียบการเมืองที่มนุษย์กับธรรมชาติจัด

ที่นี้ลองเปรียบเทียบ ดูการเมืองที่มนุษย์จัด การเมืองของมนุษย์ เพื่อ

มนุษย์ โดยมนุษย์ กับการเมืองของธรรมชาติ เพื่อธรรมชาติ โดยธรรมชาติ
นี้ อันไหนจะน่าบูชา ว่าอย่างนั้นดีกว่า น่าบูชายิ่งกว่ากัน. ทุกคนก็มอง
เห็นอยู่แล้วว่าการเมืองของมนุษย์นี้ยิ่งสกปรกลงไปทุกที: ใครๆ ก็มอง
เห็นอยู่แล้ว. เปรียบเทียบดูว่า คนกับธรรมะนั้นมันต่างกันอย่างไร? หรือ
จะดูว่า สันติภาพในโลกของคน กับสันติภาพในโลกของธรรมชาตินั้น มัน
ต่างกันอย่างไร?

เดี๋ยวนี้ เรามีการศึกษา ชนิดที่เหินห่างจากธรรมชาติอันบริสุทธิ์
เหินห่างจากธรรมะ หรือจากศาสนา ไกลออกไปๆ; เพราะว่าการตกอยู่ใต้
อำนาจกิเลส คือความต้องการประโยชน์นั่นเอง. ดังนั้นนักการเมือง เมื่อ
บัญญัติอุดมคติการเมือง หรือแม้แต่บทนิยามของคำว่า “การเมือง”
ก็บัญญัติถูกต้องและสวยงาม; แต่พอถึงคราวปฏิบัติกันเข้าจริง มันกลายเป็น
ของสกปรกไป.

การศึกษามันไม่ทำให้คนอยู่ในร่องในรอยของความถูกต้อง หรือ
บริสุทธิ์ได้. อยากจะให้มันถึงไว้สักอย่างหนึ่ง เพื่อไม่ให้เข้าข้างไหน ว่า
การศึกษาที่จัดกันอยู่นี้ มันจัดให้ขบถต่อธรรมชาติ ให้ขบถต่อความจริง
ให้ขบถต่อความถูกต้องยิ่งขึ้นไปทุกที. คนเขาก็จะพูดว่า “ท่านพุทธทาส
นี้ดำเรื่อย ดำตลอดเวลา”; ก็ต้องยอมรับข้อนี้: เพราะพูดออกไปตรงๆ
จริงๆ อย่างนี้ มันไปอยู่ในรูปของคำดำคนที่ไม่จริงหรือไม่ตรง.

เดี๋ยวนี้เขาจัดการศึกษากันแต่ชนิดที่ จะไปเป็นเครื่องรับใช้การเมือง
สกปรก: ไม่ใช่การศึกษาอิสระ ไม่ใช่การศึกษาเพื่อธรรมะ ไม่ใช่การศึกษา
เพื่อพระเจ้า หรือเพื่อนิพพาน: เขายังจัดการศึกษาเพื่อไปเป็นเครื่องมือ
ของการเมืองอันสกปรกยิ่งๆ ขึ้นทุกที.

แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพ ก็เอาเหตุผลทางการเมือง
เข้าไปแทรกเสียในวิชาชีพ: บัณฑิตวิชาชีพ หรือวิชาอะไรก็ตาม ให้คล้อย
ไปตามวัตถุประสงค์การเมืองเสมอ. อย่างนี้มันเป็นการจัดการศึกษาตาม
อำนาจของกิเลส: ยิ่งศึกษาก็ยิ่งเกลียดพระเจ้า จนกระทั่งไม่มีพระเจ้า

เหลือ: นี่หมายถึงพวกที่มีพระเจ้า. โดยเฉพาะพวกฝรั่ง เขาไม่มีพระเจ้า
เกลียดพระเจ้าจนกระทั่งไม่มีพระเจ้ากันส่วนมากแล้ว: เพราะการศึกษา
นั่นเอง. ถึงแม้คนพวกอื่น และเป็นพวกที่ถือพระเจ้า ก็เหมือนกันอีก
นั่นแหละ: การศึกษาที่เขารับกันขึ้นมาใหม่นี้ มันทำให้เกลียดพระเจ้า จน
พระเจ้าไม่มี. นี่ขอให้ฉันดูให้ดีกว่า เรามีการศึกษาชนิดไหนกัน?

จะยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ แม้แต่สำหรับลูกเด็กๆ กันสักอย่างหนึ่ง
เป็นเครื่องเปรียบเทียบด้วย คือว่าเดี๋ยวนี้จัดการศึกษา ให้มีการศึกษา. พอมี
การศึกษาถึงที่สุดแล้ว ยังโง่ไปเป็นทาสของยาเสพติด.

ช่วยยั้งคิดสักหน่อย ให้ถึงความหมายที่แท้จริง ว่าปัจจุบันนี้ มีการ
ศึกษาที่ก้าวหน้า ก็จัดไป จัดไป จนในที่สุด ไปเป็นทาสของยาเสพติด:
แล้วไม่มีใครโทษผู้จัดการศึกษาเลย ก็ไปโทษคนที่ผลิตและขายยา
เสพติด. จัดตั้งขบวนการกันเป็นการใหญ่ทั่วโลก เพื่อจะปราบปรามคนผลิต
ยาเสพติด และคนขายยาเสพติด: แล้วก็ไม่มีใครจริงจังที. แต่นี่เราจะชี้ใน
ข้อที่ว่า ทำไมไม่ไปโทษความโง่ของตัวเอง ที่จัดการศึกษาชนิดที่เด็กเรียน
แล้วไปบูชายาเสพติด.

ทำไมการศึกษาในสมัยที่อาตมาเป็นเด็ก เด็กกลัวยาเสพติด? พอ
ออกชื่อ ยาฝิ่น ก็รู้แล้ว ก็นึกเขย่ง นึกสยองหัว ไม่อยากเห็น ไม่
อยากดู ด้วยซ้ำไป แล้วสมัยนั้น ก็รู้ชาก็ดี ยาฝิ่นก็ดี มีทั่วไป หาได้โดย
ง่าย ขายโดยเปิดเผย ก็ไม่มีใครติดยานาเสพติดนั้นมากเหมือนเดี๋ยวนี้:
ที่ห้าม ที่ป้องกัน หรือที่จับกันเป็นการใหญ่โต มันก็กลับยังมีคนติดยา
เสพติดมากขึ้นๆ ล้วนแต่เป็นนักเรียน นักศึกษา มาแล้วทั้งนั้น.

นี่ต้องดูว่า การศึกษามันเป็นอย่างไร? การศึกษาแบบก่อนทำไมเด็ก
จึงกลัวยาเสพติด? การศึกษาแบบนี้ทำไมเด็กจึงบูชายาเสพติด? แล้วคนก็ไม่
罵แต่ลงโทษคนทำขึ้นหรือคนขายยาเสพติด ไม่ลงโทษความโง่ของตัว.
ถ้ามองดูข้อนี้ถูกต้อง เข้าใจและยุติธรรมดี เราก็จะเข้าใจเรื่องการเมือง
ต่อไปได้เป็นอย่างดี.

การศึกษาสมัยนี้ จัดไปด้วยความโง่ ยิ่งศึกษายิ่งเห็นแก่ตัว: คนที่เคยสังเกตมาแล้วจะฟังออกทันที ว่าคนสมัยนี้เห็นแก่ตัวมากกว่าคนสมัยก่อนซึ่งการศึกษายังไม่เจริญ. สมัยก่อนคนไทยเรา การศึกษายังไม่เจริญ มีวัฒนธรรมเดิมๆ เป็นเครื่องอิงอาศัย คนไม่เห็นแก่ตัวมากเหมือนเดี๋ยวนี้ คนเห็นแก่ผู้อื่นมากกว่าเดี๋ยวนี้. การศึกษาในโลกปัจจุบันทั้งโลกเลย ยิ่งจัด คนก็ยิ่งเห็นแก่ตัว.

มองไปอีกทางหนึ่ง ยิ่งจัดการศึกษา ก็ยิ่งหลอกลวงกัน ด้วยการจัดองค์การบังหน้าต่างๆ. แม้ที่สวดองค์การเพื่อสันติภาพ มันก็หลอกลวงและบังหน้า ซ่อนแค้นอะไรไว้ภายในนั้น: และพิสูจน์ได้ชัดว่า มันไม่เคยทำให้มีสันติภาพ: มันกลับเป็นช่องทางให้ยื้อแย่ง ให้ถกเถียง ให้อะไรกันยิ่งขึ้นไปอีก. แล้วก็ชาติที่มีอำนาจ ก็ควบคุมองค์การเหล่านี้อยู่นั่นเอง: เราก็ร้ายด้วยองค์การนานาชาติ หลายสิบ หลายร้อย รูปแบบ แต่เพื่อการหลอกลวง ไม่ใช่เพื่อมีสันติภาพ. นิธรรมะอยู่ที่ไหน? พระเจ้าอยู่ที่ไหน? ในการศึกษาอย่างนี้.

ที่นี้ ยิ่งจัดการศึกษาอย่างแบบนี้ มันก็ยิ่งออกชื่อพระเจ้าด้วยจิตที่หลอกลวง. บางคนจะฟังไม่ถูก ขอพูดซ้ำอีกทีหนึ่ง ว่ายิ่งจัดการศึกษาชนิดนี้ คนจะยิ่งออกชื่อพระเจ้าด้วยจิตที่หลอกลวง คือปากพูดออกไปว่า “พระเจ้า” นี้ แต่ในจิตแท้ๆ มันคงโก่งต่อพระเจ้า ไม่ได้เชื่อพระเจ้า ไม่ได้ถือพระเจ้า ไม่ได้อะไรหมด.

ในคัมภีร์ของพวกที่เชื่อถือพระเจ้า เช่น คัมภีร์คริสเตียนนี้ เขายังเขียนไว้ชัด ย้ำไว้มากว่า “อย่าออกชื่อพระเจ้าเฉยๆ” คือปากออกชื่อพระเจ้าแต่ใจไม่รู้ว่าจะอะไร ไม่ได้เคารพพระเจ้า ไม่ได้ตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำของพระเจ้า: อย่างนี้เขาเรียกว่า ออกชื่อพระเจ้าเฉยๆ ออกชื่อแต่ปาก เขาก็หาว่ามันใช้ไม่ได้คือมันผิด. เดียวนี้คนมันยิ่งกว่านั้นอีก มันไม่ใช่ออกชื่อพระเจ้าเฉยๆ: มันออกชื่อพระเจ้าด้วยจิตที่มันหลอกลวง จะตอบตาพระเจ้า จะตอบตาคนทุกคนที่ถือพระเจ้า.

ยิ่งจัดการศึกษา ก็ยิ่งเป็นนักการเมืองที่โกหก หลอกลวงพระเจ้า.
นี่ยอมให้เขาว่าเราพูดร้าย เป็นคนปากร้าย; เพราะมันเป็นความจริง ที่
ต้องเอามาพูดกันให้รู้เรื่องเสียที ว่าการศึกษาที่จัดอยู่ในโลกเวลานี้มันมีแต่
อย่างนี้ทั้งนั้น; มันก็เลยไม่มีพระเจ้า แล้วก็ไม่รู้ว่ พระเจ้าอยู่ที่ไหน.

ที่นี้พอเราจะบอกว่า พระเจ้าเป็นยอดสุดของนักการเมือง เขาก็
ฮาปากันใหญ่; เราก็ยอมรับ. แต่แล้วก็จะขอพูดกันต่อไป ว่าพระเจ้านี้เป็น
ยอดสุดของนักการเมืองอย่างไร; ทั้งนี้ด้วยความหวังว่า ถ้าพูดไปจนเขา
มองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้ ว่าพระเจ้ายอดสุดของนักการเมืองแล้ว เขา
ก็จะพากันเชื่อฟังพระเจ้า; คือนักการเมืองทั้งหลายจะเชื่อฟังพระเจ้า จะ
เอาอย่างพระเจ้า หรือคือว่าจัดการเมืองตามรูปแบบของพระเจ้า ซึ่งเป็น
ของจริงและไม่เคยเปลี่ยนแปลงตลอดทุกยุคทุกสมัย. นี่อุตส่าห์เอามาพูด
ทั้งที ก็โดยหวังอย่างนี้.^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๓ พระเจ้ายอดสุดของนักการเมือง. บรรยายวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๙ ,
หน้า ๑๒๕-๑๒๖

ระบบการเมืองของพุทธบริษัท

ระบบการเมืองที่แท้จริงนั้น มันก็ควรจะมีเพียง ๒ ระบบเท่านั้นเอง.

ระบบที่หนึ่ง ก็คือ ระบบที่ทำให้ประโยชน์มันตกไปแก่เอกชน เป็นคนๆ ไป ตามที่กฎหมายจะอำนวยให้, หรือตามที่มีมันจะยื้อแย่งเอาได้ ก็ตาม แต่แล้วประโยชน์นั้น มันไปตกแก่บุคคลเป็นคนๆ ไป ตามที่มีมันจะยื้อแย่งเอาได้, หรือว่าตามที่กฎหมายจะจัดให้ได้ เพราะว่าเขาเป็นคนออกกฎหมาย.

ที่นี้การเมืองอีกระบบหนึ่ง ก็พอจะพูดได้ว่า เป็นระบบที่ประโยชน์จะต้องตกแก่สังคม คือคนหมู่มาก กระทั่งทั้งแก่ทุกคนในประเทศหรือว่าในโลก. นี่ก็เหมือนกันแหละ ตามที่กฎหมายจะจัดให้ได้: เพราะว่าแล้วแต่นักการเมืองจะออกกฎหมายกันมาอย่างไร หรือว่าแม้ที่มันจะยื้อแย่งกันด้วยกำลัง ก็ได้เหมือนกัน. เพราะว่าสังคมนั้นเองจะรวมหัวกันเข้า แล้วก็ยื้อแย่งประโยชน์ เช่นเดียวกับที่บุคคลแต่ละคนเขาจะยื้อแย่งประโยชน์เพื่อตนของตน: สังคมมันก็รวมหัวกันยื้อแย่งประโยชน์ เพื่อสังคมแต่ละสังคมก็ได้ เหมือนกัน.

นี่เราควรจะมองเห็นกันว่า มันมีอยู่เพียงเท่านี้ คือระบบการเมืองที่จัดไปแล้ว ประโยชน์ตกแก่บุคคลเป็นรายบุคคล: หรือว่าการเมืองที่จัดไปแล้ว ประโยชน์มันตกแก่สังคม คือคนกลุ่มใหญ่ๆ หรือทั้งแก่ประเทศ. นี่เป็นหัวใจอยู่ที่นี้ นอกนั้นมันเป็นเพียงวิธีการเท่านั้นเอง.

ขอให้ฟังให้ดี เช่นว่าเผด็จการอย่างนี้ อย่าไ้ถึงกับไปกลัวมัน อย่างที่ฉลาดตาขาว. เผด็จการนั้น มันเป็นเพียงวิธีการหรือเครื่องมือ: ถ้าใช้มัน

ถูก มันก็มีประโยชน์, ถ้าใช้มันผิด มันก็ผิด คือมันเป็นอันตราย. ถ้าผู้มี
ธรรมะเผด็จการ มันก็ไม่มีเสียหายอะไร มันจะได้รับประโยชน์เร็วขึ้น;
หรือว่า ถ้าให้ประชาธิปไตยเผด็จการ ก็ทำได้, หรือในบางคราว เขาก็ทำ
กันอยู่.

ถ้าการเผด็จการนั้น มันถูกต้องและประกอบไปด้วยธรรม มันก็กลับ
จะมีประโยชน์: จะให้รัฐสภาเผด็จการในบางครั้ง ในบางอย่างมันก็ได้ ถ้า
เขาเผด็จการโดยธรรม. อย่าไปโทษเผด็จการว่า มันเป็นเรื่องเสียหาย; มัน
อยู่ที่คนใช้ต่างหาก.

ข้อนี้อยากจะยืนยันเสมอว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้เผด็จการ ท่าน
ดำรงพระองค์อยู่เหนือวินัย เหนืออะไรทุกอย่างแล้วทำอย่างเผด็จการ;
แล้วทำไมเรื่องของท่านจึงสำเร็จ เป็นประโยชน์ยังยืนมาจนกระทั่งถึงทุก
วันนี้? เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านมีระบบการเมืองแบบสังคมนิยม อย่างที่
ท่านตรัสว่า “นี่จึงเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์”
คุณสังคมของท่านสิ มันใหญ่เท่าไร, แต่วิธีปฏิบัติงานของท่านนั้น ท่านปฏิบัติ
อย่างเผด็จการทุกอย่างเลย. ฉะนั้นอย่าใช้คำพูดผิดๆ ว่าเขาเอง ว่า
เผด็จการแล้ว มันก็เลวร้ายไปเสียหมดด้านเดียว มันอยู่ที่คนใช้ต่างหาก.

เฮ้ ที่นี้จะดูที่คำว่า ประชาธิปไตย นี่ก็ยิ่งอยากจะให้มันเป็นเพียง
เครื่องมือหรือวิธีการ. เราจะใช้วิธีการอย่างประชาธิปไตย มันก็ได้เหมือน
กัน แต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม; ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ระบบ
ประชาธิปไตยนั้นแหละ มันจะเลวร้ายที่สุด ยิ่งกว่าระบบใด; เพราะว่า
คนคนหนึ่ง สามารถจะยื้อแย่งต่อสู้ กระทำแกผู้อื่นอย่างป่าเถื่อนที่สุด.
เมื่อมันไม่ประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ระบบประชาธิปไตยมันก็ใช้ไม่ได้;
ต่อเมื่อประกอบด้วยธรรม ก็ใช้ได้ เช่นเดียวกับคำว่า “เผด็จการ”.

ฉะนั้น จะใช้คำว่า ราชาธิปไตยก็ได้ ถ้าประกอบไปด้วยธรรม ยิ่ง
ประเสริฐที่สุดเลย คือมันไม่มัวมาโอ้อ้อโลเลได้: อย่างที่ยกตัวอย่างว่า
พระเจ้าอโศกปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เนื้อแท้ของระบบการเมืองนั้น

เป็นสังคมนิยม: คือท่านไม่มีตัวตนของท่าน ที่จะเอาอะไรมาเป็นสมบัติ: ท่านเรียกประชาชนทุกคนว่าลูก. “ประชาชนทั้งหลายทุกคนเป็นลูกข้าพเจ้า” ใช้คำอย่างนี้ ในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก. แสดงว่าท่านเป็นราชาธิปไตย ระบอบเผด็จการ แต่ระบบการเมืองนั้นเป็นสังคมนิยม.

นี่แสดงให้เห็นความหมายของคำพูด ที่มันกำกวม ฉะนั้นเราจึงต้องวางหลักเกณฑ์กันเสียให้ชัดเจนลงไปว่ามันเมื่ออย่างไร จึงจะไม่กำกวม? ก็ได้ความอย่างที่ว่ามาแล้วว่า ระบบการเมืองไหน มันทำไปอย่างไรให้คุณแต่ละคนได้รับประโยชน์ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องอะไรอื่น ให้ใช้สติปัญญาสามารถยืดหยุ่นเอาไปได้ นี่มันก็อย่างหนึ่ง. แล้วระบบหนึ่ง มันให้สังคมเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ไม่ยอมให้คุณแต่ละคนเอาเปรียบได้ นี่มันก็อีกอย่างหนึ่ง. มันจึงเหลือแต่ว่าระบบเอกชนได้รับประโยชน์, หรือว่าระบบสังคมได้รับประโยชน์เท่านั้น. ส่วนวิธีการใช้อะไรก็ได้ แต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม, ธรรมะนั้นแหละ จึงจะสำเร็จประโยชน์. ยิ่งเผด็จการ มันก็ยิ่งเร็ว; ยิ่งประชาธิปไตย มันก็ยิ่งคลานงุ่มง่ามๆ.

แล้วเดี๋ยวนี้ดูเถอะ ในโลกนี้ระบบประชาธิปไตยของประเทศไหนของชาติไหน ที่มันสำเร็จประโยชน์เต็มตามต้องการ? ขอให้ลองคิดดู: ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมะแล้ว จะยิ่งเลวร้ายลงทุกที. นี่เราไม่ใช่ว่าตั้งกองจะด่าว่านิทานาโครที่ไหน: แต่ขอให้พิจารณาดูให้ดีว่า ทั้งโลก, เวลานี้ทั้งโลก ประเทศที่เป็นประเทศมหาอำนาจ เป็นแม่แบบของระบบการปกครองแบบไหนก็ตาม เขากำลังได้รับผลอย่างไร? กำลังได้รับผลเป็นความยุ่งยากลำบาก ภาระจนกระวาย ระส่ำระสาย เป็นวิกฤติการณ์กันทั้งนั้น ใช่มั้ย? ฉะนั้น เราจะไปยึดถือเอาเป็นแบบฉบับได้อย่างไร.

นี่เราก็มายู่กันโน้มน้าวแล้วว่า มันประกอบอยู่ด้วยธรรมะหรือไม่เท่านั้นแหละ. ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมะ มันก็ไม่ว่าจะเรียกว่าอะไร: ใช้คำว่าบ้า ก็ยังน้อยไป, ใช้คำว่าภูตผีปีศาจมันก็ยังน้อยไป, มันเลวร้ายยิ่งไปกว่านั้น มันเต็มไปด้วยความยุ่งยากลำบากเดือดร้อน ยิ่งไปเสียกว่า

ที่ภูตผีปีศาจมันจะมี. นี่ตามเรื่องตามราวที่เราได้รับ ได้ฟัง ได้ศึกษามา เมืองผีมันก็ยังไม่เดือดร้อนยุ่งยากเหมือนเมืองคนเดี๋ยวนี้อะ! เมืองคนที่กำลังมีระบอบประชาธิปไตยบ้าง บอๆ อะไรงันเดี๋ยวนี้อะ! มันเดือดร้อนยุ่งยาก กระวนกระวายยิ่งกว่าเมืองผี. จะนั่นแล้วก็เป็นอันว่า ต้องหันมาพิจารณา กันดูให้ดีกว่าอะไรมันเป็นต้นเหตุ? ในที่สุดก็พบว่า มันประกอบด้วยธรรมชาติ หรือไม่ว่ามันนั่นแหละ; ถ้าประกอบด้วยธรรมชาติแล้ว มันก็ไม่มีอาการอย่างนั้น.

ระบบเผด็จการก็ได้ ราชธิปไตยก็ยิ่งดี เพราะว่ามันไม่คลานงุ่มง่าม หรือยื้อแย่งกันอยู่อย่างเดี๋ยวนี้อะ! แต่ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมชาติแล้ว มันใช้ไม่ได้ทั้งนั้นแหละ. จะเผด็จการ หรือว่าราชธิปไตย ประชาธิปไตย สังคมนิยม กระทั่งคอมมิวนิสต์ หรืออะไรก็สุดแท้; นี่เราพูดไป ทั้งที่เรา ยังไม่รู้จักเขาโดยแท้จริง แต่เรากล้าพูดได้ว่า ถ้าไม่ประกอบอยู่ด้วยธรรมชาติ ไม่มีธรรม ไม่มีธรรมะเจืออยู่ในนั้นแล้ว มันไม่มีทางที่จะสำเร็จประโยชน์ ได้.

อะไรๆ ก็เลยมาอยู่ที่ธรรม มีธรรมแล้วเป็นใช้ได้ จะใช้ระบบดำเนินงานต่างกันบ้างนั้น มันก็จำเป็น. เพราะบ้านหนึ่งเมืองหนึ่ง มันไม่เหมือนกันกับบ้านเมืองอื่น; เพราะฉะนั้นจึงต้องมีวิธีการที่ต่างกัน คือวิธีการที่ประกอบด้วยธรรม ให้มีธรรม เห็นแก่สังคมเป็นใหญ่.

บางถิ่น บางแห่ง บางยุค มันต้องใช้เผด็จการก็มี, บางถิ่น บางแห่ง บางยุค ใช้ประชาธิปไตยก็ได้ อย่างนี้; ก็ไปพิจารณาดูเอาเองว่า เดี๋ยวนี้อะ! ควรจะใช้อะไร. แต่ในที่สุด มันยังเหลือแน่นอนอยู่ที่หัวใจของมันก็คือว่า ต้องประกอบไปด้วยธรรม, ระบบไหนก็สุดแท้ ต้องประกอบไปด้วยธรรม.

ถ้ามี ระบบการเมืองของพุทธบริษัท หรืออย่างของพุทธบริษัท มันก็เล็งถึง การที่ต้องประกอบไปด้วยธรรม. พุทธบริษัทนั้นมีความหมายอยู่ตรงที่ว่า ประกอบอยู่ด้วยธรรม; ถ้าขาดธรรมแล้วพุทธบริษัทก็ไม่มี ไม่ มีพุทธบริษัท; จะมีพุทธบริษัทแต่ปาก ก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ถ้าจะมี

พุทธบริษัทจริงๆ มันก็ต้องประกอบไปด้วยธรรม. นีธรรมะที่จะมาอยู่ในระบบการเมืองนั้น ก็มีธรรมะที่ถูกต้องตามระบบนั้น.

เอาละทีนี้เป็นที่ยุติกันแล้วว่า ราชานิปไตย ประชาธิปไตย เผด็จการอะไรก็สุดแท้ ต้องประกอบไปด้วยธรรม; และใช้วิธีการให้เหมาะที่จะสำเร็จประโยชน์แก่ประเทศนั้นๆ แก้ปัญหาของประเทศนั้นๆ แต่แล้วก็ต้องประกอบไปด้วยธรรม.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.จ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๑๑-๓๑๖.

การเมืองคือศีลธรรม

การปกครองบ้านเมือง แบบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ดี ประชาธิปไตยก็ดี ทุกแบบถ้าเป็นการถูกต้องแล้ว การครองเมืองนั้นจะเป็น ศีลธรรม คือการกระทำให้มีความง่าย ความสะดวกในการที่ทุกคนจะอยู่ กันเป็นผาสูก. เพราะฉะนั้น การปกครองก็คือการศีลธรรม. วิชาการปกครอง คือวิชาศีลธรรมที่อยู่อย่างลึก จนไม่มองกัน: กระทั่งการเมืองซึ่งเดี๋ยวนี ู้จักกันแต่ในแง่สกปรก หลอกลวงทั้งนั้น เลยไม่มีศีลธรรมในการเมือง และการเมืองก็เลยไม่ใช่ศีลธรรม.

แต่ถ้าเอาตามธรรมชาติเดิมๆ ของมนุษย์ ที่บริสุทธิ์แล้ว กิจกรรมที่ เป็นการเมืองนั้น ก็เป็นศีลธรรม: เพราะว่าผู้ที่ฉลาด หรือมีอำนาจ หรือว่า ทุกคนมอบอำนาจ ก็ดำเนินกิจการนี้ไป ในลักษณะที่ทุกคนจะมีความ สงบสุข ได้รับอิสรภาพ เสรีภาพ อะไรอย่างถูกต้อง. เพราะฉะนั้น การ เมืองคือศีลธรรมอย่างยิ่ง อย่างน่าบูชา: แต่เดี๋ยวนีมันเปลี่ยนรูปเป็น การเมืองสกปรก การเมืองหลอกลวง ก็ไม่ควรจะเรียกว่าการเมือง มัน เป็นการเมืองเล่นตลกอะไรอย่างหนึ่งมากกว่า. ถ้าเรียกว่าการเมือง ก็แยก ตัวออกไป เป็นการเมืองของกิเลส: ไม่ใช่การเมืองคือศีลธรรมอย่างที่กำลัง พูดอยู่นี้.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง การกลับมาแห่งศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.๓ บนแถบพื้น สีแดง, เรื่องที่ ๒ ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ) (เมื่อกล่าวโดยคำนิยม). บรรยายวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๙, หน้า ๖๓-๖๔.

การเมืองเป็นเพียงวิธีการแก้ปัญหา

ดูๆ ไปแล้ว ชื่อระบบการเมืองนี้มันไม่ได้หมายถึงอุดมคติอะไรนัก แต่มันหมายถึงวิธีการ: เพราะว่าคนในโลกนี้ มันอยู่ในที่ต่างๆ กัน มันจึงทำอะไรเหมือนกันไม่ได้ จิตใจเหมือนกันไม่ได้: ระบบที่จะแก้ปัญหา มันก็เหมือนกันไม่ได้.

แล้วในหมู่คนพวกหนึ่ง หรือในถิ่นหนึ่ง ในยุคหนึ่ง เขาเหมาะสำหรับเผด็จการ มันก็ต้องเผด็จการ นั่นแหละคือถูกที่สุด: แต่มันต้องประกอบไปด้วยธรรม, เราเป็นราชาธิปไตย นั่นแหละดีที่สุด ถูกที่สุดแต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม, เป็นประชาธิปไตยก็ได้ แต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม, เป็นสังคมนิยม คือประชาธิปไตย ชนิดบังคับควบคุม มีระเบียบจัดก็ได้ และก็ยังดี แต่มันต้องประกอบไปด้วยธรรม. จึงพูดว่าการเมืองระบบไหนก็ได้ ถ้าประกอบไปด้วยธรรม แล้วจะแก้ปัญหาได้.

ฉะนั้นก็เลือกเอา ให้เหมาะแก่สถานการณ์ของตนๆ: ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ไม่มีระบบไหนใช้ได้เลย. แล้วระบบประชาธิปไตยนี้จะเลวร้ายที่สุดกว่าระบบไหนหมด ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรม: คือต่างคนต่างใช้ก็เลวร้ายแย่งกันเท่านั้นเอง. ระบบอื่นเขายังมีความคุม ยังมีบังคับ ยังมีให้อยู่ในร่องในรอย: นี่ประชาธิปไตยเปิดหมด. แต่ถ้าประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ระบบไหนก็ได้. ข้อนี้ไปคิดดูเอง, ไปมองดูเองก็จะเห็นได้ทุกคน.

ฉะนั้นจึงถือว่า ที่เรียกระบบๆ นี้ เป็นวิธีการเท่านั้น: ส่วนหัวใจหรืออุดมคตินั้น คือธรรม ธรรมะ ตัวธรรม, ตัวความถูกต้องตามความหมาย

ของคำว่า “ธรรม” ซึ่งเราก็ได้พูดกันมามากแล้ว ว่าความหมายของคำว่า ธรรมะมันคืออะไร? นี้ขอให้ทุกระบบประกอบไปด้วยธรรม. เพราะฉะนั้น ขอให้ให้นักการเมืองที่ถือหลักการเมืองระบบไหนก็ตาม จัดแจงปรับปรุงกระทำ ให้ระบบการเมืองนั้นๆ ประกอบอยู่ด้วยธรรม. นี่คือธรรมะสำหรับนัก การเมือง.*

-
- ๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๕ ธรรมะสำหรับนักการเมือง. บรรยายวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๒๐๔-๒๐๕.

ระบบการเมือง

ระบบการเมืองเดี่ยวนี้อาจเปิดโปงอย่างที่ว่า (๑) มาเป็นเสรี-ประชาธิปไตยเพื่อ เพื่อเจ้า จนไม่รู้ว่าจะเอากันอย่างไร. มันเพื่อ มันกว้าง จนไม่รู้ว่าจะเอากันอย่างไร. เสรีประชาธิปไตยในโลกนี้ มันเปิดโอกาส กอบโกยได้ง่าย เปิดโอกาสทุกอย่าง ใครจะเลวจะดี จะกอบโกย จะ เอาเปรียบอย่างไรก็ได้: นี่แหละประชาธิปไตย. แล้วก็อุตสาหกรรมกัน บริหารหาหรือกัน ร่างระเบียบกติกา กฎเกณฑ์รัฐธรรมนูญอะไรต่างๆ ซึ่งก็ แก้ปัญหาอะไรไม่ได้เลย เพราะไม่รู้ ว่า เสรีประชาธิปไตยนี้มันเป็นเรื่องลุ่มๆ แล้งๆ.

ประชาธิปไตยมันต้องแคบเข้ามาเป็นอย่างที่เราเรียกว่า “ประชาธิปไตย ชนิดสังคมนิยม”. ถ้าสังคมนิยมมันยังกว้างอยู่ ก็ต้องแคบเข้ามา จนเป็น สังคมนิยมชนิดที่ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ. นี่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวแล้ว ผมก็พูดกับคนที่ชอบคิดหลายๆ คนแล้วในเรื่องนี้ ว่า ธรรมชาติแท้ๆ มัน ต้องการให้เห็นแก่สังคม ไม่ใช่ให้เห็นแก่ตัวเอง เพราะฉะนั้นหลักอันนี้ เปลี่ยนไม่ได้ ต้องเห็นแก่สังคม. เมื่อเห็นแก่สังคมแล้วมันก็ไม่มีทางจะ กอบโกย คือจะไม่เอาส่วนเกิน: จะเอาแต่เท่าที่จำเป็น ส่วนที่เหลือที่เป็น ส่วนเกินนั้นก็ยกให้ผู้อื่น. นี่เป็นเจตนาธรรมณ์ หรือเป็นใจความสำคัญใน พุทธศาสนา.

อย่างเช่นภิกษุมีจีวรได้เพียง ๓ ผืน ถ้าได้ผืนที่ ๔ มา ก็ต้องทำ วิกัปเป็นของสงฆ์หรือให้ผู้อื่น เพราะว่ามันเป็นส่วนเกิน: ให้สละส่วนเกิน ออกไปเป็นของสังคมจึงจะถูก. หรือถ้าเรามีบาตร มีได้เพียงใบเดียว ถ้า

มีมาเป็นปีที่ ๒ วินัยบังคับให้สล่ออกไปให้ผู้อื่น หรือให้เป็นของสงฆ์ คือตกเป็นของสังคม. ถ้าภิกษุมีบาตรถึง ๒ ใบก็เป็นอาบัติ นิสสัคคีย-ปาจิตตีย์. มีจีวรผืนที่ ๔ ก็เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์. หรือว่าจะทำกุฏิอยู่ เสนาสนะอยู่ก็ได้ชั่ว ๗ ฟุต x ๑๒ ฟุต อย่างห้องที่ผมอยู่นั้นพอดี ผมวัดดูแล้ว: จะทำเกินกว่านั้นไม่ได้ มันเป็นส่วนเกิน ดังนั้นเอาแต่เพียงที่มันไม่ เกิน. ที่นี้มันก็เหลือไปให้ผู้อื่น อย่างนี้เป็นเจตนากรรมของสังคมนิยม.

ถ้าประชาธิปไตยเป็นชนิดที่ใครเอาเท่าไรก็ได้ หรือแม้ว่า ใครจะเอา ไม่เอาก็ได้: แต่แล้วใครเล่าจะไม่เอา มันก็มีแต่เอาๆ แล้วก็เอามากขึ้นๆ. เพราะฉะนั้นเราต้องจำกัดลงไปว่า ต้องเห็นแก่สังคม : รัฐธรรมนูญ หรืออะไรก็ต้องระบุลงไปให้มันชัดว่า ต้องเป็นเรื่องของสังคมนิยม เอาส่วนเกิน ไม่ได้ แต่ต้องไม่กว้างจนถึงกับว่า สังคมนิยมชนิดที่ไปยุบไปยื้อไปแย่ง ไปทำลายของผู้อื่นมาปันกัน อย่างนี้ก็ไม่ถูก; จะต้องให้ประกอบไปด้วย ธรรมะ. เมื่อไม่มีใครเอาส่วนเกินแล้วก็ย่อมเป็นธรรมะอยู่ในตัว : ก็ไม่มี ใครสร้างยุ่งฉงสำหรับกักตุนเอาไว้. นี่ก็เรียกว่า เป็นสังคมนิยม. เดียวนี้ ประชาธิปไตยมันพ้อไปจนไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไรกัน ก็เลยเป็นประชาธิปไตย นายทุนบ้าง, ประชาธิปไตยอย่างที่ได้เปรียบบ้าง.

นี่ต้องถอยหลังมา ไปหาธรรมชาติเดิมโน้น. ธรรมชาติเดิมแท้ๆ ธรรมชาติไม่ยอมให้ใครเอาอะไรเกินกว่าที่จำเป็นอย่างนี้ หรือว่าเอาไม่เป็น สมัยเป็นคนป่าสมัยหินนั้นเอาอะไรไม่เป็น มันไม่มียุ่ง ไม่มีฉง ไม่มีการ กักตุน. เหมือนกับธรรมชาติแท้ๆ เช่น นก หนู มด แมลงต่างๆ นี่ มันมี แต่ห้อง เมื่อมันใส่ห้องเต็ม มันก็เอาอีกไม่ได้ วัตถุที่เหลือเป็นของสังคม เป็นของผู้อื่น. พอไปเกิดมียุ่งมีฉงเข้า ก็เกิดการกักตุน. มนุษย์เพิ่งมี ปัญหาเมื่อมันมีการสะสมหรือกักตุน เพราะเปิดโอกาสให้กอบโกย. อย่างนี้ ผิดหลักธรรมชาติแท้ๆ ซึ่งต้องการให้มีแต่กระเพาะเท่านั้น ใส่กระเพาะเต็ม แล้วก็พอกัน.

เดี๋ยวนี้เราไม่ต้องทำถึงอย่างนั้น แต่ขอให้มีขอบเขตจำกัดว่าไม่เอา

ส่วนเกิน แล้วพยายามให้ส่วนเกินนี้ มีมากขึ้นก็ได้ แต่เพื่อผู้อื่น. ดังนั้น จะผลิตด้วยเครื่องจักรก็ได้ ผลิตประโยชน์ขึ้นมาเป็นส่วนเกิน ก็ให้ผู้อื่น คือให้สังคม: ส่วนตัวเองเอาไว้แต่เท่าที่พอดี ซึ่งจะเรียกว่า “ธัมมิก-สังคมนิยม” เป็นสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรม. เพราะฉะนั้น ไม่ต้องไปยึดธนาคาร ไม่ต้องไปยึดโรงงาน หรือไปยึดอะไรของใครมา ถือหลัก ธัมมิกสังคมนิยมแล้ว ก็เข้าหลักธรรมชาติแต่บรมโบราณ. นี่เป็นการ ถอยหลังไปเป็นพันปีหมื่นปีทีเดียว. ประชาธิปไตยเพื่อเจ้า เพื่อจนเป็นบ้า เป็นหลังนี้ ควรถอยหลังเข้าคลองไปหาระบบเดิมๆ เป็นสังคมนิยม แบบ ที่ประกอบไปด้วยธรรมชาติตามหลักของธรรมชาติ.

(๒) เดี่ยวนี้ถ้าพูดถึงการเมืองแล้วก็ละทิ้งศาสนาเสียเลย. ระบบ การเมืองทั้งหลายไม่เปิดเนื้อที่ให้ศาสนา หรือพระเจ้าอะไรเข้าไปยุ่งด้วย. เขาจะเอาแต่ประโยชน์ มุ่งแต่ประโยชน์ มุ่งแต่ส่วนได้ ไม่เอาศาสนา ไม่ เอาธรรมะเป็นหลัก. ฉะนั้นเรื่องการเมืองจึงเป็นเรื่องโกหกปกคลุม เป็นที่ สะสมแห่งความหลอกลวงเล่นลิ้น: ไม่มีส่วนที่จะให้เป็นศาสนาหรือให้มี พระเจ้าเข้าไปควบคุมอยู่เลย. นี่ก็เลิกกันเสียที่ระบบอย่างนี้ในโลกนี้ เลิกระบบการเมืองชนิดที่ดูหมิ่นพระเจ้ากันเสีย, เลิกดูหมิ่นธรรมะ ดูหมิ่น ศาสนาเสีย, มามีระบบการเมืองที่เกิดทุนศาสนา เกิดทุนธรรมะ เกิดทุน พระเจ้า.

(๓) แง่เบ็ดเตล็ดบางอย่างที่น่าหัว คือเดี๋ยวนี้ก็พูดกันเกร่อไปหมด ว่า เกลียดเผด็จการ: ระบบเผด็จการนี้เลวร้าย ใช้ไม่ได้. ผมว่าเป็นเรื่อง โง่ เพราะว่าเผด็จการนี้มันไม่ใช่อุดมคติ ไม่ใช่ชั่วตัวหลัก. เผด็จการนี้เป็น เพียงเครื่องมือเท่านั้น เราจะเอาไปใช้กับอะไรก็ได้ อาจใช้ผิดก็ได้ใช้ถูก ก็ได้. เอาเผด็จการนี้เป็นเครื่องมือเท่านั้นแหละ. ไปใช้ให้ถูกกับระบบ การเมืองลัทธิไหนมันก็ดีทั้งนั้นแหละ.

เพราะมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว จึงมีระบบที่ว่า ต้องบีบบังคับกันได้. ถ้าผู้บังคับนั้นเป็นคนดี แล้วจะบังคับคนทั้งหลายให้ช่วยอย่างไรได้. ถ้าเรา

ได้คนดีมาเผด็จการ เรื่องมันก็ดีเท่านั้นเอง แล้วก็เร็วด้วย ไม่ยุ่งงำม คลานตัวมเตี้ยมอยู่อย่างประชาธิปไตยนี้.

เมื่อไปเที่ยวที่พุมเรียงวันก่อน ผมสั่งพระผู้เป็นที่เลี้ยงว่าให้พาไปดูวัดสมุหนิมิตร นั้นเขาสร้าง ๔ เดือนเสร็จ วัดสมบูรณแบบอย่างกรุงเทพฯ ไปดูกันหรือเปล่า ที่นั่นมีลักษณะใช้เผด็จการเป็นเครื่องมือ แต่ว่าอุดมคติคือการสร้างวัด โดยผู้ที่ตั้งใจจะสร้างวัด. ฉะนั้นเผด็จการนี้ไม่ใช่ตัวลัทธิหรือตัวอุดมคติ แต่เป็นเครื่องมือ.

พระพุทธเจ้าท่านมีลัทธิหรืออุดมคติเป็นสังคณนิยม ไปอ่านวินัยอ่านอะไรดูเถอะ พระพุทธเจ้าท่านมีอุดมคติของลัทธิการปกครองอะไรเป็นสังคณนิยมอย่างที่ว่ามาแล้ว, แต่ในการปฏิบัติงานท่านใช้เผด็จการ พระพุทธเจ้าเป็นผู้เผด็จการ. และลูกศิษย์ของท่านอย่าง พระเจ้าอโศกมหาราชนั้นเป็นเผด็จการเต็มตัว ใช้ดาบหรือใช้อาวุธ หรือใช้อะไร บังคับให้ทำตามอุดมคติ. แต่ถ้าเราไปอ่านจารึกตามหน้าผา ตามเสาหินของพระเจ้าอโศก จะมีลักษณะเป็นสังคณนิยม : อะไรที่ทำงานสมัยนั้นมันเป็นประโยชน์แก่สังคณทั้งนั้น: แต่การปฏิบัติงานของพระเจ้าอโศกนี้ ก็เป็นเผด็จการ.

ถ้าเรามีพระราชที่ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม ถืออุดมคติของสังคณนิยม แต่วิธีปฏิบัติงานใช้เผด็จการอย่างนี้จะประเสริฐ จะวิเศษอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติมาแล้ว หรืออย่างพระเจ้าอโศกมหาราชได้กระทำอยู่ได้กระทำแล้ว. อย่างการสร้างวัดที่พุมเรียง ๔ เดือนเสร็จนั้นเป็นอุดมคติสังคณนิยม แต่ในการทำให้วิธีเผด็จการ. เรื่องอย่างนี้มันจะเป็นอะไรไป ถ้าอายคนเหลวไหล อ้ายคนี่เกียจมันจะถูกเสียนหลังบ้าง จะเป็นอะไรไป เพราะมันเหลวไหลนี่ ที่นี้ถ้าไม่ยากถูกเสียนก็อย่าเหลวไหลสิ เรื่องมันก็ดี แล้วก็เร็ว. นี่จึงว่าเข้าใจคำว่าเผด็จการเสียให้ถูกเถอะ แล้วเอามาใช้ให้ถูก ก็เรียกว่าฉลาด ให้บ้ายหน้าไปหาความถูก เลิกโกงเลียดวิธีเผด็จการ มาถอยหลังเข้าคลอง ไปรู้จักใช้วิธีเผด็จการ เพื่อทำให้อุดมคติ

หรือลัทธินั้นสำเร็จผลโดยเร็ว ผมเรียกว่าถอยหลังเข้าคลองเหมือนกัน^๑

-
- ๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่องมหิตลธรรม, ลำดับที่ ๑๗.ข บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๔ มาถอยหลังเข้าคลองกันเกิด. บรรยายวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๗, หน้า ๓๒๗-๓๓๑.

ประกอบอยู่ด้วยธรรม

อย่าไปโทษเฉพาะคำว่า “ประชาธิปไตย” โดยส่วนเดียว: จะต้องมองคุณสมบัติของประชาธิปไตย ว่ามันประกอบอยู่ด้วยธรรมะหรือไม่? เราจะได้เห็นได้ทันทีว่า ระบบประชาธิปไตยมันใช้ได้ เฉพาะต่อเมื่อประชาชนพลเมืองมันมีธรรมะเท่านั้น. ถ้าหากว่าเอาระบบประชาธิปไตยไปใช้ แก่ประชาชนพลเมืองที่ไม่มีธรรมะแล้ว: ระบบประชาธิปไตยจะเป็นระบบที่เลวร้ายที่สุด กว่าระบบการเมืองระบบไหนหมดในโลกนี้ ถ้าเอาไปใช้แก่ประชาชนที่ไม่มีธรรมะ: ต่อเมื่อใช้แก่ประชาชนที่มีธรรมะ มันจึงจะไปรอด. ส่วนจะดีกว่าระบบสังคมนิยมหรือไม่ ก็ต้องดูกันอีกทีหนึ่ง.

ที่นี่เราก็ได้พูดมาแล้วว่า ระบบสังคมนิยม มันมีหลักเกณฑ์ในตัวมันเอง ที่ไม่ปล่อยให้ใครทำอะไรตามใจตัว เมื่อใครยาวสาวเอา หรืออะไรทำนองนั้น: แต่มีการควบคุม จำกัดไว้ว่าต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม. ฉะนั้นระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ทั้งหลาย มันจึงเป็นไปในทางเห็นแก่ส่วนรวม. ฉะนั้นแม้ว่าจะเอามาใช้กับประชาชนที่ไม่มีศีลธรรม มันก็ยังปลอดภัยกว่าระบบประชาธิปไตย คือไม่ยอมให้ทุกคนทำอะไรตามใจ ตามกิเลสของตัวเอง ต้องเห็นแก่ผู้อื่นด้วย: ฉะนั้นจึงทำอะไรมากไม่ได้.

เพราะฉะนั้นเราจะพูดได้ว่า ระบบสังคมนิยมนี้ เปิดโอกาสไว้ให้มากทีเดียว ที่ว่าจะแก้ไขระบบการเมือง ให้มันเป็นไปในทางของพระเจ้า หรือของพระธรรม: แต่เดี๋ยวนี้ปัญหาในโลกมันมีอยู่ว่า ระบบสังคมนิยมนี้มันมากเกินไป มันจึงตกไปอยู่ในมือของคนที่ไม่ดีศีลธรรมก็มี เพราะฉะนั้น มันจึงคิดทำลายล้างระบบนายทุน ซึ่งเป็นประชาธิปไตย มันก็เป็นไปไม่ได้อยู่

นั่นแหละ. ฉะนั้นแม้ระบบสังคมนิยม มันก็ต้องประกอบอยู่ด้วยธรรมะ อีกนั่นเอง มันจึงจะเป็นระบบสังคมนิยมที่ใช้ได้.

ไปๆ มาๆ ก็ไม่มีอะไรนอกไปจากคำว่า ธรรมะ คำเดียวที่จะช่วยให้ รอดได้ ธรรมะนั้นคือพระเจ้า. ระวังให้ดี: ธรรมะนั้นคือพระเจ้า พระเจ้า จะต้องเข้ามาควบคุม มันจึงจะใช้ได้ทุกระบบ: เพราะว่าปัญหาเดี๋ยวนี้นั้น มีอยู่เฉพาะหน้านี้ มันช่วยไม่ได้แล้ว มันแก้ไม่ได้แล้ว อย่างอื่นนะ นอก จากจะให้มันมี ระบบสังคมนิยมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ เท่านั้นแหละ. ฉะนั้น อาตมาจึงแนะว่า ระบบสังคมนิยมของพระเจ้านั้นแหละ จะช่วยได้.

พระเจ้านั้นต้องการให้มนุษย์ทุกคนถือว่า มนุษย์ทุกคนเป็นลูก พระเจ้า: ฉะนั้นอย่าเอาเปรียบกัน อย่าทำอันตรายกัน อย่าเบียดเบียนกัน อย่าอะไรกัน ให้ถือว่า เราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บตาย ด้วยกัน, แล้วก็ให้ถือว่า เราจะต้องจัดโลกนี้ให้มีความเป็นสุข โดยไม่ต้องใช้อาชญา: ฉะนั้นระบบสังคมนิยมบางระบบ ที่นิยมการฆ่านั้น ใช้ไม่ได้กับพระเจ้า.

ขอยืนยันอีกทีหนึ่งว่า ระบบสังคมนิยมที่ต้องการจะใช้อาวุธล้างผลาญ นั้น ไม่ใช่สังคมนิยมของพระเจ้า ไม่ใช่สังคมนิยมของศาสนา. สังคมนิยม ของศาสนาต้องไม่ใช้อาชญา: และตรงกับคำบัญญัติเฉพาะที่เราพูดซ้ำ พูดซ้ำกว่า การเมืองคือระบบแห่งการจัดการทำ เพื่อให้ทุกคนอยู่เป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา. เพราะฉะนั้นสังคมนิยมระบบไหนทำให้ทุกคนเป็น ผาสุกได้ โดยไม่ต้องหลังเลือด: นั่นแหละจะเรียกว่า ระบบการเมืองของ พระเจ้าได้.

ที่นี่มีระบบสังคมนิยมบางระบบเขาถือดอกบัวแดง: ถือดอกบัวสีแดง คือ นิยมการหลังเลือด. เราบอกว่าไม่ไหว พระเจ้าไม่อนุญาต: แนะนำให้ไป หาสังคมนิยมบางระบบ ที่ถือดอกบัวสีเหลือง ไม่มีการหลังเลือด. อันนี้ เราจะยืนยันว่า เป็นระบบการเมืองของพระเจ้า นี่เราจะถือดอกบัวสีเหลือง เป็นสัญลักษณ์.*

-
- ๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.จ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๔ นักการเมืองของพระเจ้า. บรรยายวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๙, หน้า ๒๓๗-๒๓๙.

ปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนัง

สิ่งที่น่ากลัวที่สุดนี้ มันคือ ปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนัง หรือ วัตถุนิยม ที่ว่านี่เอง, ที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ไม่ใช่คอมมิวนิสต์. ดูเหมือนจะตื่นคอมมิวนิสต์กันอย่างตาวาด้วยความกลัว แต่ทั้งที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร. ปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนังนี้แหละ คือคอมมิวนิสต์แท้จริง และยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์ที่เป็นคนๆ; เพราะคอมมิวนิสต์ที่เรากลัวกันนั้น ก็เริ่มต้นด้วยหลงความสุขทางเนื้อหนัง คือหลงแต่วัตถุเกินไป จึงเรียกร้องยึดอำนาจทางวัตถุ. ถ้าไม่หลงวัตถุเกินไปแล้ว แสวงหาความสุข ทางจิตทางวิญญาณได้หมดไป ไม่ถึงกับต้องเรียกร้องหรือยึดอำนาจทางวัตถุ ซึ่งเป็นอุดมคติของลัทธิที่เป็นวัตถุนิยมจัดอย่างนี้. นี่แหละคือการพังทลายของจริยธรรมลงจนหมดสิ้นไม่มีส่วนเหลือ.

ถ้าเราเป็นทาสของวัตถุ หรือความสุขทางเนื้อหนังกันแล้ว ไม่ต้องคอมมิวนิสต์ข้างนอกเข้ามา มันก็พัวพันเป็นเชื้อของมันเองขึ้นมา ในวงของเราเอง ไม่ต้องรับมาจากข้างนอก. นี่คือการตื่นต่อที่มาของลัทธิที่ไม่พึงปรารถนา และมันอาจจะเกิดได้ในตัวเราเอง พัวพันขึ้นมาในตัวเราเอง. ขอพิสูจน์ด้วยข้อที่วัตถุนิยม dialectic materialism นี้ได้ก่อให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ขึ้นมาอย่างไร ซึ่งความประสงค์มุ่งหมายส่วนใหญ่ก็เพราะเห็นแก่ความสุขทางวัตถุ จึงไม่สามารถจะถือหลักว่า คนเราต้องไปตามกรรม เพราะมีความเหลื่อมล้ำทางร่างกาย และทางสติปัญญา ก็ต้องไปตามกรรม และมีความเหลื่อมล้ำไปตามกรรม. แต่ถ้าความหลงใหลในความสุขทางวัตถุมากขึ้นแล้ว มันรอไม่ได้ มันอดกลั้นไม่ได้ มันก็ต้องแย่งชิง มันก็ต้องมี

ลัทธิที่จะหาความเสมอภาคในความสุขทางวัตถุขึ้นจนได้.

ทำไมเราจึงไม่กลัวสิ่งที่น่ากลัวอันแท้จริง คือวัตถุนิยม จงดูให้ดีว่า ทั้ง ๒ ค่ายในโลก จะรบกันได้จนวินาศไปด้วยกันก็เพราะวัตถุนิยม เพราะความเห็นแก่วัตถุนิยม เพราะความหวงวัตถุนิยมของตนๆ ตามแบบของตนๆ. แม้จะดูเป็นคนละฝ่ายตรงข้ามกัน แต่จิตใจยังตกอยู่ในสภาพเดียวกัน คือตกอยู่ในอำนาจความสุขทางเนื้อหนังด้วยกันทั้งนั้น; เอาเป็นที่พึ่งไม่ได้, เพราะเป็นลัทธิที่เห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนังมากเกินไป. ทั้ง ๒ ค่ายที่กำลังทำสงครามกันอยู่นั้น จึงกลายเป็น การทำสงครามกับพระเป็นเจ้า อยู่ด้วยกันทั้งสองค่าย! ส่วนจริยธรรมที่แท้นั้นเป็นลัทธิที่แสวงหาความสุขได้ทางจิต ทางวิญญาณ, แม้ว่าถึงขนาดที่ถ้าเป็นไปได้, ถึงกับไม่มีอาหารจะกิน ไม่มีผ้าจะนุ่ง ก็ยังแสวงหาความสุขทางจิตหรือทางวิญญาณได้อยู่แน่นอน. นี่แหละอันตรายทางวัตถุนิยม เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ไม่มีอะไรเหมือน, เป็นความล่มจมของมนุษยธรรม ซึ่งจมลงไปเรื่อยๆ.

อนึ่ง ประโยคที่ว่า “คำเข้าเฝ้าลี้ซอ เข้าแต่หอล่อกามา” ซึ่งถ้าอาตมาเอามากล่าวเช่นนี้ ท่านอาจคิดว่าคำคร่ำครึล้าสมัย เป็นเรื่องของคนในสมัยที่ใช้ มูลบทบรรพกิจ เป็นแบบเรียน อย่างนี้เป็นต้น. แต่แล้วคิดดูให้ดีเถิดว่า “คำเข้าเฝ้าลี้ซอ เข้าแต่หอล่อกามา” นี้ เป็นมูลเหตุแห่งความล่มจมของจริยธรรมใช้หรือไม่? การที่มี “เพลงชนิด ๘๐%” ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ให้ฟังได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมงของสถานีวิทยุหลายสิบสถานี นั้นแหละ เป็นเหตุให้เกิดอาการ “คำเข้าเฝ้าลี้ซอ เข้าแต่หอล่อกามา” ขึ้นมาโดยง่าย. ในสมัยที่ไม่มีมีสถานีวิทยุ ใครลี้ซอกันอย่างไรได้ ก็ต้องไปหาหรือจ้างเอามา; แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องลี้ซอ เพียงแต่ซื้อเครื่องวิทยุชนิดเดียว ก็มีอาการ “คำเข้าเฝ้าลี้ซอ” ได้ทั้ง ๒๔ ชั่วโมง เมื่อไรก็ได้ แล้วคนเราก็เป็นอย่างนี้กันมากขึ้น. ข้อนี้อยากจะเล่าให้ฟังว่า เมื่อไม่นานมานี้ คนหนุ่มๆ ชาวนาหรือคนงานสวนยางบ้านนอก ถ้ามีเงินบ้างละก็ซื้อนาฬิกาข้อมือ ซื้อปากกา

หมึกซึมมาเหินมาเขวนโดยไม่ได้ใช้อะไรเลย: แต่เดี๋ยวนี้ เขาเปลี่ยนเป็นว่าถ้ามีเงินบ้างแล้ว เขาซื้อเครื่องวิทยุ, มันคงจะขายดีเป็นเทน้ำเทท่า, ก็เพื่อประโยชน์แก่การ “ค้าเข้าเฝ้าลือชอ” ไม่ใช่เพื่อการศึกษา: แล้วเด็กหนุ่มๆ ของเราชนิดนี้จะไวใจได้ไหม เมื่อมีอาการค้าเข้าเฝ้าลือชอกันอย่างนี้ เขาก็มีชีวิตจิตใจอย่างไร: เขาจะอยู่ในร่องรอยของจริยธรรมได้เหมือนกับเมื่อก่อน “ค้าเข้าเฝ้าลือชอ” หรือไม่ขอให้ลองคิดดูในข้อนี้.

ประโยคอีกประโยคหนึ่งที่ว่า “พาราสาวัตถิ ไครไม่มีปราณีไคร” ก็มูลบทบรรพกิจ อีกนั่นแหละ, มันล้าสมัยอย่างนี้: แต่เราคิดดูเดี๋ยวนี้ว่า “ไครไม่มีปราณีไคร” นี่เป็นมูลเหตุให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่กั๊กกันจนตาเหลือกตาหลนใช่หรือไม่. คนในบางประเทศกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์จนนอนไม่หลับ จนเส้นประสาทเสียเพิ่มขึ้นทุกวันๆ นี่เพราะมูลเหตุเกิดมาจาก “ไครไม่มีปราณีไคร” ใช่หรือไม่. เมื่อคนจนไม่ได้รับความปราณีจากคนมั่งมีทำนองนี้ หรือว่าแต่ละฝ่าย ฝ่ายไหนก็ไม่มีปราณีไคร. แล้วมันจะเกิดอะไร ถ้าไม่ใช้ลัทธิยื้อแย่ง ซึ่งเป็นลัทธิที่บังคับไม่ให้ไครปราณีไครอย่างเสมอภาค. ทำไม่จึงมองข้ามสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ร้ายกาจ เหลือที่จะเอาชืออะไรมาเรียกให้สมกันได้. ที่เรียกว่าภูตผีปีศาจนี้ ก็ยังไม่ได้ครึ่งของความหมายอันร้ายกาจของมัน จึงขอให้ท่อกมนต์บั่นกันบ้าง เพื่อป้องกันลัทธิอันไม่พึงปรารถนา: จะไม่ก่อเชื้อ (germ) อะไรขึ้นมาใหม่ๆ ในจิตใจของเราเดี๋ยวนี้ ซึ่งไม่เคยมีเชื่อนั้น. แต่ถ้าไม่เชื่อก็ลอง “ค้าเข้าเฝ้าลือชอ เข้าแต่หอล่อกามา” หรือ “ไครไม่มีปราณีไคร” ดูเถิด ไม่เท่าไรจะต้องเกิดโรคร้ายนั้นขึ้นมาเอง ไม่ต้องรับเชื้อมาจากไหน. วัตถุนิยมนั้นไม่ว่าแบบไหนหมด จะแบบเผด็จการ หรือแบบเสรีประชาธิปไตยก็ตาม: ถ้าขึ้นชื่อว่าวัตถุนิยมแล้ว จะต้องนำไปสู่ความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. ถ้าหลงบูชาความสุขทางเนื้อหนังกันแล้ว จะต้องนำไปสู่ความเห็นแก่ตัว คือ self-ishness, หรือ egoism ที่เดือดจัดจนเป็น selfishness ได้ทั้งนั้น. อันนี้คือมูลเหตุแห่งความวุ่นวายสารพัดอย่าง และเป็นอุปสรรคเป็นศัตรู

เป็นความรวนเร และเป็นการพังทลายของจริยธรรมในโลก.

ความเห็นแก่ตัวนี้ ไม่ใช่ศัตรูเฉพาะแก่จริยธรรม ที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าของพวกเราครูบาอาจารย์อย่างเดียว แต่มันเป็นอุปสรรคศัตรูไปหมดไม่ว่าแขนงไหน: เพราะมันเป็นภูตปิศาจแล้ว เป็นซาตานแล้ว มันต้องทำลายทั้งนั้น จึงว่าไม่ใช่แค่ศัตรูของจริยธรรม. ยกตัวอย่างเช่นว่า นโยบายประหยัดนโยบายพัฒนาของรัฐบาล ซึ่งต้องการอย่างยิ่งในขณะนี้: ถ้าประชาชนหรือคนหนุ่มส่วนมาก ตกเป็นสมุนทางวัตถุทางเนื้อหนังกันแล้ว จะประหยัดได้อย่างไร. การที่จะชวนคนทีลุ่มหลงในมนต์ขลังของภูตผีปิศาจทางวัตถุให้มาประหยัดนี้ไม่มีทาง. เขาซื้อวิทยุไปฟัง “เพลงชนิด ๘๐%” นั้น ด้วยกันทั้งนั้น แล้วคิดดูมันเป็นเงินเท่าไร: แต่มันไม่ใช่เพียงเท่านั้น คือว่าจิตใจของเขาได้เสียลงไปแล้วเป็นจิตใจของคนหนุ่มๆ ทีลุ่มหลง เตือดพล่านไปด้วยความเห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนัง แล้วยังทำอะไรที่เป็นการทำลายจริยธรรมมากไปกว่านั้นอีก. ความเสียหายส่วนนี้มากมายจนคิดเป็นเงินไม่ไหว ฉะนั้นรัฐบาลจะประหยัดเงินโดยวิธีใด ได้ปีหนึ่งสักหมื่นล้านก็ยังไม่ชดใช้กันกับความตกต่ำทางจิตใจของคนหนุ่มที่ตกต่ำลงไปเพราะเหตุนี้แล้วจะประหยัดไปได้อย่างไร. แม้เราจะชวนเขา เขาก็ประหยัดไม่ได้ แล้วคนอื่นที่ช่วยประหยัดขึ้นมาได้ มันก็ไม่คุ้มกับที่เขาทำสุรุ่ยสุร่าย ทั้งทางวัตถุและทางวิญญาณ หรือทางจิตใจ: ฉะนั้นประเทศไทยเราจึงต้องเสียเงินเพื่อจะไปซื้อวัตถุ ที่เป็นเหยื่อของกิเลสสารพัดอย่าง มาด้วยเงินเป็นอันมากโดยไม่จำเป็น ดังนั้นการประหยัดที่จะประหยัดได้ปีหนึ่งเพียงหมื่นล้านหรืออะไรทำนองนี้ ก็เป็นถีลลิตตาช้าง ห่างลลิตตาเส้นไปหมด มันไม่เป็นการประหยัดที่น่าชื่นอกชื่นใจไปได้. การที่ชักชวนให้มีการพัฒนาอะไรที่เป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเหล่านี้ มันทำไม่ได้ มันใช้ไม่ได้กับจิตใจที่ตกเป็นทาสของปิศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนังเสียแล้ว. ในสมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ปู่ทวด ตาทวดเรา ที่จิตใจยังไม่ตกเป็นทาสของปิศาจทำนองนี้ เขาพัฒนากันได้เอง โดยไม่ต้องขอร้องชักชวน หรือแถมบังคับเหมือนใน

เวลานี้ เขาก็สร้างวัด สร้างวิหาร สร้างโบสถ์ สร้างคูคลองถนนหนทางกันขึ้นได้ ด้วยระบบที่เรียกว่าพัฒนาโดยช่วยกันทำฟรีทั้งนั้น. เดียวนี้ทั้งที่คนมากขึ้น อะไรก็มากขึ้น เราก็ยังใช้ระบบของปู่ทวด ตาทวด ของเราไม่ได้ นี่ก็เพราะญาติปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนังนี้ มาเป็นบ่วงผูกมัดหัวใจ แล้วก็ลากเอาไปหมด ด้วยอำนาจของวรรณกรรม ศิลปกรรม เพลงดนตรี วัฒนธรรม อะไรต่างๆ ของตะวันตก หลายชนิดที่เข้ามาในรูปแบบที่เราหลงใหล ไปรับเอามาอย่างผิดหูผิดตานี่เอง!

สรุปแล้ว นี่คืออุปสรรค คัดรู้ ความรวนเร และความพังทลายของจริยธรรม เราสู้ไหม? กระทั่งศึกษาธิการได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ฟื้นฟูอุดมจริยธรรมไว้ให้ได้: นี่จะสู้กันไหวไหม กับปีศาจแห่งความสุขทางเนื้อหนัง เราต้องคิดดูในหัวข้อนี้ข้อเดียวเท่านั้น. ถ้าจะให้ไหว จะต้องทำอะไร: ถ้ามันเหลือกำลังกระทรวงศึกษาธิการแล้วจะต้องทำอะไร พวกที่ไม่เรียกตัวเองว่าครูบาอาจารย์นั้น ก็ลองเอาไปคิดดูอีกเหมือนกัน จะได้ช่วยกันร่วมมือกับผู้ที่ทำหน้าที่ยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้นได้จริงๆ. ขอให้สนใจในปัญหาที่เป็นประเด็นสำคัญที่สุด ของการแก้ไขจริยธรรม. ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ไม่มีอะไรมากไปกว่าคำคำเดียว ที่รวมเรียกว่า กิเลส หรือ เหี้ยอของกิเลส: ฉะนั้นการที่เอาตมายุคตัวอย่างมากมายนี้ ไม่ให้ว่าจะมีเจตนากระแนะกระเหนใคร แต่เพื่อจะชี้แจงให้เห็นความหมายของคำว่า กิเลสในโลก. ถ้าครูบาอาจารย์ทั้งหลายไม่รู้ว่าจะสอนเด็กอย่างไร ให้รู้จักคำว่ากิเลส หรือการหมดกิเลสก็ตาม ก็จำเป็นที่จะต้องใช้สิ่งที่มีอยู่จริง เกิดอยู่จริง เป็นอยู่ในใจจริงๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น มาสอนเขา จึงจะเข้าใจคำว่ากิเลส.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง พุทธจริยธรรม, ลำดับที่ ๑๘ บนแถบพื้นสีแดง, ปาฐกถาชุด แนวแนวจริยธรรม ครั้งที่ ๓ เรื่อง อุปสรรค, คัดรู้, ความรวนเรและความพังทลายของจริยธรรม. บรรยายวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๕, หน้า ๗๙-๘๒.

ระบบไหนดี ?

เราไม่อาจจะพูดได้ว่า ระบบไหนดีหรือหอก: ถ้าไปแยกเป็นส่วนๆ โดยเด็ดขาดแล้ว มันมีทางผิดทั้งนั้น: จะเหลืออยู่ก็แต่เพียงว่า ระบบสังคมนิยมแบบพระเจ้านั้นแหละ จะไม่มีทางผิด. แต่ที่มันมาอยู่ในรูปแบบประชาธิปไตยก็ได้ เผด็จการก็ได้ ราชาธิปไตยก็ได้ อะไรก็ได้: ไปคิดดูเถอะจะมองเห็น.

เอ้า, สรุปกันที ว่าระบบการเมือง ระบบไหนก็ตาม ถ้ามันสำเร็จประโยชน์ ในทางสร้างสันติ แล้วก็ไม่พ้นไปจากสังคมนิยมแบบของพระเจ้า หรือสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา หรือสังคมนิยมที่ถูกต้องตามกฎหมายแห่งอัมปิปปัจจยา นั่นคือพระเจ้า. ฉะนั้นเราถือว่า พระเจ้าคือยอดสุดของนักการเมือง ที่จะจัดโลกให้มีสันติ โดยไม่ต้องใช้อาวุธ: ถ้ามนุษย์ในโลกยอมรับระบบนี้ โลกนี้ก็มีสันติภาพ เพราะว่า ธรรมชาติจะหรือสังจธรรมทั้งหลาย ก็คือระบบการเมืองระบบนี้ หรือระบบของพระเจ้า.

เป็นอันว่า เราได้มองดูกันอีกแง่หนึ่งแล้ว ต่อจากที่ได้มองดูว่าการเมืองนั้นคือธรรมะ เขาว่าบ้า. ที่นี้เรามองอีกทีหนึ่งว่า พระเจ้าคือยอดสุดของนักการเมือง ก็เขาก็ยิ่งว่าบ้าสุดเหวี่ยง. ที่นี้บ้าไม่บ้าก็เอาไปคิดดู: เพราะว่าเราไม่มีทางจะพูดกันรู้เรื่อง หรือลงร่องรอยกันได้ กับนักการเมืองตามแบบของกิเลสตัณหา หรือพญามาร กับพวกเราที่เป็นนักการเมืองตามแบบของพระเจ้า. ฉะนั้น เลิกทะเลาะกัน ไม่ต้องทะเลาะกัน ตั้งหน้าตั้งตาเป็นนักการเมืองที่ดี ตามแบบของตนก็พอ.*

- ๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง พุทธจริยธรรม, ลำดับที่ ๑๘ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๓ พระเจ้าคือยอดสุดของนักการเมือง. บรรยายวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๓, หน้า ๑๙๕-๑๙๖.

ප්‍රභූ

เมื่อประชาชนเห็นแก่ตัว

ประชาธิปไตยที่ว่า เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน นั้นแหละ ประชาธิปไตยแห่งความเห็นแก่ตัว: เพราะประชาชนนั้นมันเห็นแก่ตัว, แล้วประชาธิปไตยมันก็เป็นประชาธิปไตยของผู้เห็นแก่ตัว, ราษฎรที่เลือกผู้แทนก็เห็นแก่ตัว, เขาจ้างแล้วเห็นแก่ตัว, แล้วผู้ที่สมัครมาเป็นผู้แทนมันก็เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวมาสมัครเป็นผู้แทนให้เขาเลือก, แล้วบอกว่าเขาจะไม่ควบคุมรัฐมนตรี. เขาเป็นผู้แทนแล้วเขาจะไม่ควบคุมรัฐมนตรี, พอเขาได้เป็นผู้แทนแล้วเขาไปแย่งกันเป็นรัฐมนตรี, ดุชิ ปากเขาว่าจะไปควบคุมรัฐมนตรีนะ, พอได้เป็นผู้แทนแล้วเขาอยากเป็นรัฐมนตรีเสียเอง ก็แย่งกันจะเป็นรัฐมนตรี จนทะเลาะกัน.

เมื่อผู้แทนเห็นแก่ตัวไปตั้งสภาเป็นสภาแห่งความเห็นแก่ตัว มันก็พุดเหวี่ยงกันด้วยความเห็นแก่ตัวไม่มีที่สิ้นสุด, ถ้าสภาเห็นแก่ตัว ตั้งรัฐบาลขึ้นมา ก็เป็นรัฐบาลที่เห็นแก่ตัว, ไม่มีใครเหลือสักคนที่ไม่เห็นแก่ตัว นับตั้งแต่ประชาชนผู้เลือก, นี่ประชาธิปไตยแห่งความเห็นแก่ตัวกำลังครองโลก มันก็ไม่ได้ความถูกต้อง. นี่โทษของการที่ไม่มีอดัมมยตา ไม่มีสติควบคุมจิตใจ มีให้ถูกปรุงแต่งด้วยกิเลสตัณหาความโง่เขลาหรือว่าเหตุปัจจัยภายนอก มีเงินทองเป็นต้น. ถ้ามีอดัมมยตา เราจะมีประชาธิปไตยที่ดีเลิศประเสริฐ, ประชาธิปไตยของธรรมะ ธัมมิกประชาธิปไตย ธัมมิก-สังคมนิยมนี้มันจะช่วยโลกได้.*

๑ ธรรมโฆณณ์ของพุทธทาส เรื่อง อดัมมยตาประยุกต์, ลำดับที่ ๑๒.๒ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๑ อดัมมยตาแก้ปัญหาของมนุษย์ยุคปรมาณู. บรรยายวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๑, หน้า ๒๔๐-๒๔๑

ระบบการเมืองของลัทธิบุรุษ

ระบบประชาธิปไตยนี้ มันเหมาะสำหรับประเทศ ที่พลเมืองแต่ละคนๆ เป็นลัทธิบุรุษ เป็นพระอริยเจ้าแล้วเท่านั้นแหละ. ถ้าคนทุกคนในประเทศ เป็นลัทธิบุรุษ คือเป็นอริยชน นั่นแหละมันใช้ระบบประชาธิปไตยได้; มัน ดีเกินไป ที่จะเอามาใช้กับคนที่มีกิเลส. ฉะนั้น จึงเห็นว่า ระบบเผด็จการ วิธีใดวิธีหนึ่ง ที่ประกอบด้วยธรรม มันยังเหมาะอยู่ สำหรับคนสมัยนี้ ซึ่ง มีกิเลสหนามากขึ้นกว่าคนสมัยก่อน.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๒๑.

ประชาธิปไตยตามบุญตามกรรม

ประเทศที่เป็นแม่บทของประชาธิปไตย เก่งในทางประชาธิปไตย จนยกย่องกันทั้งโลก; ในประเทศนั้นหาความสงบสุขไม่ได้; ในประเทศ กระเจองกองก่งอ่ย ที่ต้องตามกันประเทศใหญ่; มันก็ยิ่งหาความสงบ ไม่ได้; เพราะว่าประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่ศีลธรรมที่แท้จริง. ประชาชนเป็น ใหญ่; แต่เมื่อประชาชนเป็นทาสของกิเลส มันก็คือกิเลสเป็นใหญ่. ประชาชน ที่เห็นแก่ตัวเป็นใหญ่ มันก็กิเลสนั้นแหละเป็นใหญ่. มันต้องจำกัดให้ซัด ลงไปว่า อะไรเป็นใหญ่ จึงจะสมควร.

นี้เราเห็นชัดอยู่ว่า แม้ในประชาธิปไตย ที่เป็นไปอย่างตามบุญตาม กรรมนี้ ไม่มีศีลธรรม ไม่มีอารยธรรมเลย; แต่เขาก็เรียกว่าอารยธรรม, ยิ่งเจริญด้วยอารยธรรม. เดียวนี้ยิ่งเจริญด้วยอารยธรรมประชาธิปไตย จนไม่รู้ว่าจะเอากันอย่างไรกันแล้ว; มีแต่ความระส่ำระสาย นี่เรียกว่า ศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องอริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค, เรื่องที่ ๑ ชื่อและ ความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม. บรรยายวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๗, หน้า ๑๗-๑๘.

ศีลธรรมอันดีของประชาชน

มันก็ต้องแบ่งแยกเป็น ๒ ประเภท คือโดยนิตินัย ที่ว่าขึ้นมาเป็นตัวอักษร เป็นการบัญญัติ เป็นการให้เหตุผลทางปรัชญา มันก็น่าดูอยู่น่าฟังอยู่ : “ศีลธรรมอันดีของประชาชน” ; แต่พอดู โดยพฤตินัย คือที่มันเป็นอยู่จริงแล้ว มันไม่ใช่ออย่างนั้น มันไม่ใช่ออย่างทีหลักทางนิตินัยได้วางไว้.

อย่างเดียวกับว่าเรา มีกฎหมายมากมาย อย่างนี้ แต่ว่าคนก็ไม่ได้ดีขึ้น กลับเลวลง หรือว่าต่อต้านต่อกฎหมาย แก้วตัวให้พ้นจากกฎหมาย เก่งกว่าสมัยก่อนทีกฎหมายยังไม่สู้ดี โดยพฤตินัยมันเป็นเล็อย่างนี้: โดยนิตินัยมันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง. เรื่องทางศีลธรรมนี้ มันก็เหมือนกันอย่างนี้แหละ. ขอให้สังเกตดูให้ดีๆ “ศีลธรรมอันดีของประชาชน” โดยนิตินัยก็วาดไว้สวย: โดยพฤตินัยมันตรงกันข้าม. นี่ก็เป็ปัญหาอันหนึ่งแล้ว จะต้องแก้ไขให้มันตรงกัน.

ทีนี้มันก็ยังมึปัญหาอยู่ทีว่า “ดี” นั้นมันก็คือสำหรับคนคนหนึ่ง ทีเรียกว่า บัจเจกชน, หรือว่าดีสำหรับสังคมคนหลายๆ เป็นกลุ่มใหญ่ๆ นี่มันก็ไม่เหมือนกัน: แม้ว่สังคมมันจะประกอบขึ้นด้วยบัจเจกชน หลักเกณฑ์มันก็ยังขัดขวางกันอยู่นั่นแหละ. เด็ยวนี้มันก็ไมมีความแน่นอนอะไรทีจะรับประกันได้: ยิ่งในยุคประชาธิปไตยด้วยแล้ว บัจเจกชนก็เป็อิสระมาก ต้องการอย่างนั้น ต้องการอย่างนี้. ถ้าไปบังคับเขา เขาก็ว่า เขามีสิทธิ เขาถือประชาธิปไตย เขามีสิทธิทีจะไม่ทำตาม เขามีสิทธิของเขาในฐานะเป็นประชาธิปไตย จะมาบีบบังคับให้เขาถือหลักเกณฑ์อย่างนั้นอย่างนี้ อุดมคติ

อย่างนั้นอย่างนี้ อย่างไรได้. มันก็เกิดความมั่งงอนแน่นขึ้นมาในส่วน บัจเจกชนเอาเป็นยุติไม่ได้.

ที่นี่ ถ้าว่าสังคมมันประกอบขึ้นด้วย บัจเจกชน มันก็เป็นสังคมที่ เอาอะไรเป็นยุติไม่ได้ แล้วก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง. ศีลธรรมอันดีของประชาชน จะมีได้อย่างไร ในเมื่อมันพูดกันไม่รู้เรื่อง; เพราะว่าบุคคลแต่ละคนก็มี สิทธิของตัวเอง จะพูด จะคิด จะทำ จะดีนั้นร้อนต่อสู้; แล้วในที่สุดมันไป รวมอยู่ที่ว่า มันเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง คือสมควรจะเป็นทาสของวัตถุ เหมือนๆ กันไปหมด : จะมีความกินดีอยู่ดีทางเนื้อทางหนัง อย่างนี้เหมือนกันไปหมด.

ฉะนั้นเมื่อกล่าวโดยพหุตินัย จริงๆ แล้ว มันก็หมายความว่า พร้อมใจกันเดินไป ตามทางของความก้าวหน้าทางวัตถุ ซึ่งควบคุมไว้ไม่ได้, เต็มไปด้วยการหลอกลวง ไม่รู้ลึกลับ, ทำโลกให้เร้าร้อนระอุอยู่ เหมือนกับ อยู่ในนรกอยู่ตลอดเวลา.

เดี๋ยวนี้โลกนี้ มันเหมือนกับอยู่ในนรก ร้อนระอุอยู่ตลอดเวลา; ไม่รู้ว่าอะไรมันจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ในทางที่จะทำให้บ้านป่วนระส่ำระสาย เร้าร้อนยิ่งขึ้นไปอีก. เมื่อก่อนนี้ก็จะพูดว่า บ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแป ก็ลำบากมากแล้ว; เดี๋ยวนี้ทั้งโลกนั้นแหละ มันไม่มีชื่อไม่มีแป มันจะลำบากมากขึ้นไปอีกเท่าไร; ลองคิดดูเอง.

แม้กระนั้นก็อยากจะชี้ให้เห็นอีกอย่างหนึ่งว่า ในทางนิตินัยนี้ เขาคิดกันเก่งๆ เหมือนกัน แต่ไม่ก็คน. ผู้เชี่ยวชาญในทางศีลธรรม ในทางจริยธรรม ที่เขาไม่เป็นทาสของวัตถุก็มี. นี่เราพูดว่า โดยพหุตินัย ที่เป็นอยู่จริง มันเป็นอย่างนี้ คือ เป็นทาสของวัตถุกันไปเสียทั้งหมด, หรือตัวผู้เขียนระบบศีลธรรมนั้นเองก็รู้ไม่ได้ บางทีจะเป็นทาสของวัตถุด้วยกันก็ได้. แต่ถ้าเราดูเรื่องที่เขายืนยันแล้ว นักจริยธรรมทั้งหลายนี้ก็ยังมีส่วนดี คือมีจิตใจอยู่กับเนื้อกับตัว บัญญัติว่าอะไรถูก อะไรผิด ซึ่งน่าฟัง และมีเหตุผลที่สุด อยู่ในระบบของปรัชญาที่เกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งเรื่องนี้

เราจะพูดกันวันหลังสักคราวหนึ่ง โดยละเอียดจึงจะเข้าใจได้; นี่เวลามันไม่พอ.

แต่จะบอกให้ทราบไว้ ว่าพวกคิดค้นอย่างอิสระนั้นก็อยู่พวกหนึ่งไม่ว่าทางไหน : จะเป็นทางศีลธรรม หรือทางเศรษฐกิจ ทางกสิกรรม ก็มีพวกคิดค้นจะหาสันติภาพ อยู่พวกหนึ่ง. แล้วก็นำชมความคิดของเขา; แต่พอถึงที่จะทำจริงๆ มันทำไม่ได้, แล้วไม่มีใครทำ. ถ้าใครไปทำเข้า มันก็ถูกหาว่าบ้าออกไปเสียอีก; แล้วไม่มีใครกล้า.

อย่างว่า พุทธบริษัท เดียวนี้แหละ ก็ไม่กล้าที่จะประพฤติธรรม ให้ตรงตามหลักเกณฑ์ของพุทธบริษัทก็มี, แล้วไม่อยากจะประพฤติก็มี. ทั้งที่รู้อยู่ว่ามันดี, หลักธรรมนี้ถูกต้องดี, พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ดี; แต่แล้วก็ไม่อยากจะประพฤติตามพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; อย่างนี้ก็มี. ที่นี้เรื่องของโลกทั้งโลกเกี่ยวกับศีลธรรม มันก็อย่างเดียวกันอีก.

นี่เรายกตัวอย่างมาพิจารณากันดู ก็จะเพียงพอแล้ว สำหรับสิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรมอันดีของประชาชน” ในระบบประชาธิปไตย. ศีลธรรมอันดี, แล้วของประชาชน, แล้วในโลกยุคประชาธิปไตย ซึ่งอาตมาขอสิ้นหัว.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องอริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค, เรื่องที่ ๑ ชื่อและความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม, บรรยายวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๗, หน้า ๒๑-๒๓.

เจ้าของประเทศไทย

สิ่งที่น่าหัว น่าขัน น่าอะไรที่สุดก็คือ การที่จะต้องเซ็นให้ทำประโยชน์เพื่อตัวเอง แท้ที่สุดก็เป็นเรื่องน่าเศร้าที่สุด น่าสลดสังเวชที่สุด น่าละอายที่สุด ที่จะต้องให้ใครมาเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง. ขอให้สิ่งนี้หมดไปจากพวกเรา จากพุทธบริษัทหรือจากพลเมืองดีทั้งหลาย : อย่าต้องมีการเซ็นเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองอีกต่อไปเลย. การที่เห็นแก่ตัว ถึงกับต้องเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเองนี้ มันไม่ไหวแน่ มันยังป่าเถื่อนเกินไป มันเหมาะสำหรับระบบเผด็จการ หรืออาจจะเหมาะสำหรับระบบคอมมิวนิสต์ด้วยซ้ำไป ถ้าไม่ทำประโยชน์แก่ตัวเอง เขาต้องบังคับให้ทำ แล้วไม่ทำไม่ได้ ฆ่าตายเลย นี่เป็นระบบที่พวกคอมมิวนิสต์เขาใช้กันอยู่ เพราะมันเห็นแก่ตัวจัดมากเกินไป : นี่มันต้องใช้ระบบเผด็จการ ซึ่งมันพ้นสมัยแล้ว.

ดังนั้นอาการที่ต้องบังคับ หรือว่าเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัว หรือบ้านเมืองของตัวเองนั้นมันไม่ควรจะมีแล้ว: และเราจะรู้สึกได้ด้วยตัวเราเองว่า ประเทศเป็นของเราด้วยใจจริง เราต้องช่วยกันทุกอย่างทุกทาง. แม้ความรู้สึกต่อรัฐบาลก็เหมือนกัน ก็ให้รู้สึกว่ารัฐบาลเป็นผู้จัดการของเรา : เขาจะเป็นรัฐบาลขึ้นมาในรูปไหน เดียวนี้ก็เป็นระบบประชาธิปไตย ก็ต้องยอมรับว่ารัฐบาลเป็นผู้จัดการของเรา. เราจะมองเขาในฐานะเป็นผู้จัดการ : ไม่ใช่คู่ต่อสู้, ไม่ใช่คู่ปรปักษ์, คู่อาภริยา, คู่เกลียดชังกัน ! เขาเป็นเพียงผู้จัดการของเรา เราเป็นเจ้าของทั้งหมด ดังนั้นเราจะต้องทำให้ถูกต้อง คือถูกฝ่าถูกตัวอะไรกันไปหมด ไม่ต้องมีการเคี่ยวเข็ญให้ทำประโยชน์แก่ตนเอง : เราพร้อมที่จะทำประโยชน์แก่ตัวเอง แก่ประเทศชาติของเราเอง

ในฐานะที่เราเป็นเจ้าของและรัฐบาลเป็นเพียงผู้จัดการเท่านั้น. เราก็มีระบอบระเบียบที่วางไว้ที่เรียกว่าธรรมนูญนี้อยู่แล้ว ต่างคนต่างประพฤติตามธรรมนูญนั้น มันก็กันไปด้วยกันได้ ในระหว่างเจ้าของกับผู้จัดการ.

ทีนี้ กลัวแต่ว่าฝ่ายเจ้าของนี่จะไม่รู้อะไรเลยเป็นส่วนใหญ่ : ทำไปผิดๆ บ้าง หรือไม่ทำบ้างจนต้องเซ็นให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง อย่างนี้แล้ว มันก็ลำบากมาก; ดังนั้นจึงขอฝากไว้ว่าช่วยนำไปพิจารณา ให้ทุกคนยินดีพอใจในการที่จะทำประโยชน์แม้เพื่อตัวเอง เพื่อบ้านเมืองของตัวเอง; และให้เขารู้สึกเหมือนเรารู้สึกว่า จิตที่คิดจะให้ นั้น สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ค่ายธรรมบุตร, ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๒๒ จิตที่คิดจะให้ สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. โอวาทแก่นวพัฒน์นามัย ปิดประชุมที่ค่ายธรรมบุตร, บรรยายวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒, หน้า ๔๕๘- ๔๕๙.

ชีวิต ๔ ขึ้นตามหลักมนุษยธรรมศาสตร์

ขั้นที่ ๑ เป็นเด็กๆ รุ่นหนุ่ม รุ่นสาว ระดับที่กำลังเป็นรุ่นหนุ่มรุ่นสาว ก็เรียกว่า **ระดับพรหมจารี**. พรหมจารีนี้คือ ประพฤติอย่างพรหม คือ ประพฤติระเบียบวินัยเคร่งครัดมาก เกี่ยวกับการศึกษา การเล่าเรียน การเป็นการอยู่; ศึกษากันเต็มที่ ปฏิบัติกันเต็มที่ นี่เรียกว่าพรหมจารีขั้นหนึ่ง.

ขั้นที่ ๒ เรียกว่า **ระดับคฤหัสถ์** ก็ให้บริโภคมผลของการงาน ระบุคำว่า “งาม” ลงไปเลย ให้บริโภคงาม ให้แสวงหา กระทั่งทำหน้าที่เป็น บิดามารดา: เป็นผู้รัฐสหรือซิมหมดในความเป็นคฤหัสถ์ นับตั้งแต่การ บริโภคงาม และการเป็นบิดามารดาที่ดี. มันเป็นการศึกษาที่ผิดจากระดับ พรหมจารีมาก: เขาให้ถือว่าเป็นการศึกษาทั้งนั้น, การที่เราประกอบอาชีพ ได้ทรัพย์ได้อำนาจมา บริโภคงาม มีลูกมีหลาน มีอะไรนี่เป็นการศึกษา ระดับหนึ่งขั้นหนึ่ง. ที่นี้อายุก็เข้าไปขนาด ๔๐-๕๐ อะไรอย่างนี้.

ขั้นที่ ๓ พออายุขนาด ๕๐-๖๐ อะไรอย่างนี้ก็เลื่อนชั้น เป็นระดับ **วนปรสัถ์**. วนปรสัถ์ นี่ตามตัวหนังสือ แปลว่า อยู่ป่า, เราก็เคยเข้าใจผิด ว่าต้องออกไปอยู่ป่า. แต่ขอให้ไปดูให้ทั่วมนุษยธรรมศาสตร์. คำว่า วนปรสัถ์ นี่ อธิบายไม่หมายเฉพาะไปอยู่ป่า จะอยู่ป่าก็ได้ จะออกไปอยู่ป่าก็ได้ คงอยู่ในบ้านเรือนนี้ก็ได้วนปรสัถ์นี้: แต่ว่าต้องกลายเป็นคนเก็บตัว คือเรื่องเงิน เรื่องทอง เรื่องลูก เรื่องเมีย นั้นสลัดไปแล้ว เหมือนอย่างที่คุณแก็ๆ สลัด เรื่องนี้ไปเล่นกล้วยไม้ เล่นอะไรอย่างนี้. นี่คุณเพรียง*เข้าใจดี อย่างที่เล่น

* คุณเพรียง คือ อุบาสกคนหนึ่ง-ผู้รวบรวม

ของเล่น เล่นกล้วยไม้อะไรนี้. แต่เขาไม่ได้เล่นอย่างนั้น ให้สลัดสิ่งเหล่านั้น เก็บตัวอยู่ในลักษณะที่ศึกษาชีวิตด้านใน กลายเป็นนักศึกษาสูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง. นี่คือการศึกษาค้นคว้า มันเหมือนกับอยู่ป่า ตัดความสัมพันธ์ ตัดอะไรมากที่สุด แล้วมองดูชีวิตในด้านใน เงินคืออะไร? ลูกเมียคืออะไร? เกียรติยศชื่อเสียงคืออะไร? เรื่องกิน เรื่องกาง เรื่องเกียรติคืออะไร? สังคมคืออะไร? เก็บตัวอุดหนุนดูตาต่อเรื่องอื่นๆ; ศึกษาแต่เรื่องนี้ มันเป็นภายในมากที่สุด นี่เป็นวนปรสธ.

ขั้นที่ ๔ นี้ ถ้าอยู่ไปได้อีก และผ่านขั้น ๓ ไปได้ก็ถึงขั้นสุดท้าย เรียกว่า **ระดับสันยาส หรือสันยาสี**. สันยาสนี้ คือจัดการแจกจ่ายความรู้ที่ค้นได้อย่างลึกซึ้งนั้นเป็นผู้ทำทางวิญญาณไปเลย. ในระยะสันยาสนี้ นั้นเป็นคนแก่อายุ ๘๐-๙๐ อะไรก็ตามใจ นั่งทำตัวเป็นแสงสว่างแก่คนทุกคน ทุกชนิด ทุกประเภท ทุกระดับ. นี่ฟังทบทวนดูให้ดี :-

ระดับที่ ๑ เป็นพรหมจารี เป็นเด็กเป็นหนุ่มเป็นสาว ก็ต้องทำเคร่งครัดที่สุด อย่างวิธีการศึกษาของเด็กหนุ่มเด็กสาว ตลอดจนศีลวัตรต่างๆ ด้วย, ถือศีล ถือวัตรกันอย่างเคร่งครัด เรื่องเกี่ยวกับเพศอะไรนี้เคร่งครัดมาก ไม่ปล่อยเลย.

ระดับที่ ๒ เป็นคฤหัสถ์ นี่ถึงจะปล่อยเป็นเรื่องราวระหว่างเพศ เรื่องการงาน เรื่องอาชีพ เรื่องเป็นบิดามารดาขึ้นมาเลย คำว่า คฤหัสถ์ ก็แปลว่าผู้อยู่เรือน.

ระดับที่ ๓ เป็นวนปรสธ อายุนั้นไม่แน่จะเป็น ๖๐-๗๐ ไปก็สุดแท้เถอะ เรื่องทางเพศจิตแล้ว, มันจิตไปเองด้วย เขาจึงจะเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวนปรสธ; ถ้าพอใจก็ออกไปอยู่หิมालย์ เป็นฤาษีชีไพรไปเลยก็ได้. ถ้าไม่ประสงค์อย่างนั้นจะอยู่ที่บ้านก็ได้ แต่ว่าเปลี่ยนชีวิต เช่นไปอยู่ตามกอไผ่ มุมบ้าน ปลุกกะต๊อบอยู่อะไรอย่างนี้. ลูกหลานไม่เกี่ยวแล้ว ตอนนี้เป็นวนปรสธ; จิตใจหวนระลึกไปแต่ในภายในแต่เรื่องหนหลังทั้งนั้น จนแทบจะลืมสิ่งที่เรียกว่าชีวิต. ถ้าไปอยู่ป่าอยู่ดงเลย ก็ไปทำอย่างเดียวกัน.

ระดับที่ ๔ สันยาสน์นี้ เป็นสังคมอีกครั้งหนึ่ง กลับมาในฐานะผู้ส่องตะเกียงให้แสงสว่างทางชีวิตแก่ผู้ที่จะไปติดต่อ แล้วแต่จะเป็นใคร : เด็กเล็กๆ ก็ได้ ไปถามเรื่องอะไรๆ จะได้รับคำตอบที่มีประโยชน์ที่สุด, คนหนุ่มสาวจะไปถามอะไรก็ได้คำตอบที่มีประโยชน์ที่สุด, หรือคนแก่คนเฒ่าด้วยกันจะไปศึกษาหาหรืออะไรกัน นั่นก็เป็นเรื่องสว่างไสวที่สุด: เรียกได้ว่า เป็นผู้นำทางวิญญาณได้แล้ว. ถ้าไปอยู่ป่าเป็นฤๅษีนี่ ที่นี้ตอนนี่ต้องกลับมาแล้ว: ต้องกลับมาอยู่ตามหมู่บ้าน เทียวไปตามหมู่บ้าน อยู่ตามตำบลที่จะให้ประชาชนติดต่อด้วยได้: แต่ไม่ได้เอาอะไร ไม่มีอะไร นอกจากให้คำตอบที่ดีแก้ปัญหาทุกอย่างนี้.

ถ้าว่ามนุษย์คนหนึ่งเกิดมาไม่ครบ ๔ อย่างดังกล่าวมานี้ ก็เรียกว่า ไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบของมนุษย์.

ที่นี้ คุณลองสังเกตดูเถอะ มนุษย์เดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร ยิ่งมนุษย์ที่นิยมกันว่าเจริญแล้ว เช่นพวกฝรั่งเป็นต้น ไม่มีทางที่จะปรับกันได้กับระดับทั้ง ๔ นี้เลย. มักบ้ากิน บ้ากาม บ้าเกียรติ จนแก่เฒ่าเข้าโลงไป แล้วเมื่อเป็นเด็กๆ ก็ไม่อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี: ก็เพราะเขาเปิดประชาธิปไตยมาตั้งแต่แรก. เรื่องระหว่างเพศ เดี่ยวนี้ไม่มีศีลธรรม ไม่มีระเบียบอะไรที่จะต้องเคร่งครัด, ถือเป็นเรื่องธรรมดาเปิดให้เด็กๆ ฟรีเต็มที่: แม้เป็นพ่อบ้านแม่เรือนแล้ว ก็ยังคิดแต่จะสนุกสนานเอร็ดอร่อยฟุ้งซ่านเหมือนกับเด็กๆ ก็ยังมัวเมาอย่างนี้: จนถึงขั้นที่ควรจะเป็นวนปรสัถ์กันก็ไม่ได้เป็น ครั้นควรจะเป็นสันยาสิ์เทียวส่องตะเกียงให้ผู้อื่นนั้น ก็เหลวหมดเลย.

นี่มนุษย์เลวลงอย่างน่าใจหายถึงขนาดนี้: ฉะนั้นมนุษย์ในโลกสมัยนี้มันปรับกันไม่ได้กับชีวิต ๔ ขั้นของมนุษยธรรมศาสตร์: ฉะนั้น จึงไม่แปลกที่มนุษย์สมัยนี้เข้าใจพุทธศาสนาไม่ได้, เข้าใจธรรม หรือฮินดูธรรมอันสูงสุดอะไรไม่ได้: มันไม่แปลก. ถ้าเป็นอย่างครั้งพุทธกาลนั้น เขาอยู่ในระดบระบอบนี้กันทั้งหมด จึงง่ายที่คนจะเป็นพระอรหันต์หรืออะไรได้ง่ายมาก. พอมาถึงสมัยนี้ยากที่คนจะเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาได้. ชีวิตมันเปลี่ยน

เป็นสัตว์ที่จะกละจนตลอดชีวิตไป. ไม่มีพรหมจารี ไม่มีคฤหัสถ์ ไม่มี
วนปรัสถ์ ไม่มีสันยาส; ไม่เหมือนระบอบชีวิตอย่างครั้งพุทธกาล ซึ่งเหลือ
อยู่มาแต่เดิม. แต่ก่อนโน้นเขาก็มีหลักอย่างนั้นกันมาแล้ว คือว่าตั้งแต่มี
มนุษยธรรมศาสตร์ แล้วจะก็ปี ก็พันปีก็ตามใจ ถ้าถือตามมนุษยธรรมศาสตร์
ก็ต้องมีชีวิตอย่างนี้, ทั้งพวกผู้พิพากษาศาลการนี้ ต้องเป็นพวกที่ผ่าน
วนปรัสถ์มาแล้วทั้งนั้น.

คิดดูเถิด เดียวนี้เราเอาเด็กๆ มาเป็นตุลาการอย่างนี้ จะฉลาด หรือ
จะสูง หรือจะลึกซึ้ง หรือจะเห็นแก่ผู้อื่นได้อย่างไร; เด็กๆ ที่ยังเห็นแก่เกียรติ
แก่กาม แก่กินอะไรอย่างนี้ ย่อมไปไม่รอด มนุษย์สมัยนี้จึงไปไม่รอด.
นี้ไม่ใช่เฉพาะประเทศไทย, ว่าที่เดียวทั้งโลกเลย; ระบบชีวิตสี่นี้ไม่ได้
เสียแล้ว ในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำมนุษย์: จะมีได้แต่เฉพาะคนบางคน
หมื่นคนแสนคนจะมีสมัครเป็นอย่างนี้สักคนหนึ่ง. ที่ว่ามีนั้น ก็คงจะมี;
ไม่ใช่ไม่มีในโลกเวลานี้, แสนคนล้านคนจะมีคนสมัครดำเนินชีวิตในระบบ
๔ ชั้น ตามมนุษยธรรมศาสตร์นี้สักคนหนึ่ง.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องธรรมปาฏิโมกข์, ลำดับที่ ๓๑ บทแปลพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๕ ภูมิต่างๆ และแนวครองชีวิต. บรรยายวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๐, หน้า ๑๗๔-๑๗๘.

๑ รัฐบาลแห่งประเทศไทยในโลกนี้ มี
แต่รัฐบาลที่ไม่เห็นผิด ชี้น้อยน้อย
ร้อยเรื่อง พันเรื่อง ชี้นั้นผิดมี
น้อย ใจไม่ยอมระดมแก้ไข
รัฐบาลไทย ล้มล้ม ชี้นั้นผิด
รวมแก้ไขรัฐบาล ทั้ง ๖๐๐.

นักการเมือง

เข็นเข็นปกครอง

เราจะดู ชนชั้นปกครอง กันบ้าง; จะเรียกว่ารัฐบาลหรือเรียกอะไรก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจเรียกได้เลย แต่เรียกรวมๆ ก็ต้องเรียกว่า ชนชั้นปกครอง จัดเป็นรัฐบาล หรือหลังคารัฐบาล หรือหน้าคารัฐบาล อะไรก็สุดแท้; ชนชั้นปกครองนี้ กำลังให้ความหมายแก่ศีลธรรมอย่างไร? ชนชั้นปกครองในโลก กำลังให้คุณค่าทางศีลธรรมอย่างไร?

ถ้าชนชั้นปกครองเหล่านี้ เขารู้จักศีลธรรมดี ให้ความหมายแก่ศีลธรรมดี ก็ต้องจัดศีลธรรมในรูปที่มีประโยชน์แก่มนุษย์ คือมีสันติภาพให้แก่มนุษย์เป็นแน่.

เดี๋ยวนี้เราจะดูว่าชนชั้นปกครองทั้งหลาย ที่คุมอำนาจการปกครองไว้นี้ เขามีจิตใจเป็นอย่างไร? คนเหล่านี้รู้จักบาปบุญคุณโทษเท่าไร? รู้จักบิดามารดา ครูบาอาจารย์อย่างไร? รู้จักศีลธรรม วัฒนธรรม ศาสนา พระเจ้าพระสงฆ์อย่างไร? รู้จักการเสียชาติ หรือสูญชาติกันในขณะที่ไหน?

เขารู้จักหรือไม่ว่าประชาธิปไตยนั้นมันเหมาะแก่ผู้มีศีลธรรมเท่านั้น; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ประชาธิปไตยอยู่ไม่ได้. ประชาธิปไตยอยู่ได้ ก็เพราะว่ามันมีศีลธรรมเป็นรากฐาน; นี่เขาไปหลงกันแต่ในส่วนประชาธิปไตย แล้วก็ไม่มองในส่วนศีลธรรม มันก็มีประชาธิปไตยที่เป็นที่พึงไม่ได้. มีแต่ประชาธิปไตยที่เป็นพิษ. ฉะนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่วนใหญ่มันจึงเป็นพิษ คือมันผิดต่อความจริง ต่อข้อเท็จจริง ของธรรมชาติของอะไรต่างๆ.

มีภาษิตอยู่ข้อหนึ่งดีมาก ซึ่งควรจะจำไว้ว่า เนสา สภา ยตถ น สนติ สนโต : เนสา สภา ว่านั่นมิใช่สภา, ยตถ น สนติ สนโต คือ ในที่ใดไม่มีสัตบุรุษ ที่นั่นมิใช่สภา. ในสภาผู้แทนราษฎรของชาติทั้งหลายต่างๆ ในโลกนี้ มีสัตบุรุษหรือไม่? ถ้าไม่มีสัตบุรุษนั้นไม่ควรเรียกว่าสภา, มันเป็นเพียงกลุ่มของคนบ้า ประชุมกันถกเถียงอะไรต่างๆ นานา ไปตามแบบของคนบ้า. ถ้าจะเป็นสภาตามความหมายของพระบาลีนี้ ของภาษานี้มันต้องประกอบไปด้วยสันโต สันตบุคคล คือสัตบุรุษ; นั่นมิใช่สภา ถ้าที่ใดไม่มีสัตบุรุษ, ในที่ใดไม่มีสัตบุรุษ ในที่นั่นมิใช่สภา.

นี่เดี๋ยวนี้เขามีสภา เป็นสภาสำหรับปกครองประเทศชาติ, แล้วมาดูกันหรือเปล่าว่า ในสภานั้นมีสัตบุรุษหรือไม่? ถ้าไม่มีสัตบุรุษมันก็เป็นที่รวมกลุ่มของคนบ้าคนเมา ครึ่งบ้าครึ่งเมา หลงใหลอะไรต่างๆ นานา: ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมกันเสียเลย จะพาบ้านเมืองไปไม่ได้ หรือพาโลกนี้ไปไม่ได้. นี่ความรู้จักบาปบุญคุณโทษ มีในสภาเหล่านั้นหรือเปล่า? ยิ่งกว่านั้น มีสัตบุรุษหรือเปล่า?

แล้วคำว่า “สุญชาติ, เสียชาติ” นี้ มันเป็นคำที่สำคัญที่สุด. เขาจะรู้กันหรือเปล่า ว่าเสียชาติ สุญชาติทางวัฒนธรรม นั่นมันร้ายกาจ ยิ่งกว่าเสียชาติ สุญชาติ ทางการเมือง? ถ้าสมมติว่าเราต้องพ่ายแพ้ ตกไปเป็นข้าเขาเป็นเมืองขึ้นเขา แต่ยังคงมีศีลธรรม วัฒนธรรมของคนไทย พุทธบริษัทอยู่ได้ ก็ไม่เรียกว่าเสียชาติไทย ไม่เรียกว่าสุญชาติไทย; แม้ว่าโดยภูมิศาสตร์ หรือโดยการเมือง มันไปรวมอยู่กับประเทศอื่น ชาติไทยยังอยู่ที่ตัวบุคคลนั้น, วัฒนธรรมไทย ศีลธรรมไทยยังอยู่.

แต่เดี๋ยวนี้ถ้าเราละทิ้งศีลธรรม วัฒนธรรมไทยอย่างพุทธบริษัทเสีย แต่เดี๋ยวนี้ที่นี้แล้ว; มันสุญชาติเสียแล้ว, มันสุญชาติอยู่ในสภา ที่เขาประชุมกันเพื่อบริหารประเทศนั่นเอง, ไม่มีความเป็นคนไทยแล้ว สุญชาติไทยแล้ว ทั้งที่แผ่นดินนี้ยังไม่ใช่เมืองขึ้นของใคร. เดี่ยวนี้แผ่นดินไทยยังไม่ใช่เมืองขึ้นของใคร; แต่ว่าชาติไทยสูญไปเสียแล้วก็ได้ คือไม่มีวัฒนธรรมไทย

ไม่มีศีลธรรมไทย ไม่มีความเป็นพุทธบริษัทอย่างไทยๆ อย่างที่ลัทธิบุรุษ
บรรพบุรุษ พุทธบริษัท ปู่ ย่า ตา ยายของเรา เคยมีมาแต่กาลก่อน. เดี่ยว
นี้เรียกว่าชาติไทยในทางวัฒนธรรมมันสูญไปแล้ว; ถ้าเป็นอย่างนี้ สัญชาติ
แล้ว, แม้ว่าแผ่นดินยังไม่เป็นของคนอื่น.

เดี๋ยวนี้ขามาลับตามองเห็นแต่ แผ่นดินนี้ๆ อย่างเป็นความบ้าหลัง
มูทะลุ มูมานะ อย่างเดียว ด้านเดียว ข้างเดียว ไม่มองความเสียหาย
สัญชาติทางนามธรรม ทางจิตใจ ทางมโนธรรมกันเสียเลย; เพราะฉะนั้น
จึงสัญชาติในส่วนจิตใจ หรือส่วนวัฒนธรรม, แล้วไม่เท่าไร ความสัญชาติ
อันนี้จะนำไปสู่ความสูญชาติ ทางเนื้อหนัง ทางแผ่นดิน ทางวัตถุอะไรหมด.
เดี๋ยวนี้เมื่อเราไปตามกันเขา ทุกอย่างทุกประการ ในการกินการอยู่ การ
ทุกๆ อย่างทุกประการ ไปตามกันเขาหมด จนไม่มีความเป็นไทยเหลือ;
ไม่เท่าไรก็สมัครที่จะเป็นทาส เป็นข้าเขา เท่านั้นแหละ. ปากก็พูดไปอีก
อย่างหนึ่ง, แต่น้ำใจนั้นไปหมดแล้ว. นี้เรียกว่า ความสูญชาติไทย ที่น่า
กลัวที่สุด.

ที่ประเทศอื่นก็เหมือนกันอีก ไม่เฉพาะแต่ประเทศนี้ นี่มันขึ้นอยู่ที่
ว่าชนชั้นปกครอง จะเป็นรัฐบาลหรือเป็นรัฐสภา เป็นอะไรที่ไหนกันอีกก็
สุดแท้ ที่ว่ารวมกันเป็นผู้ทำหน้าที่คุ้มครองประเทศชาตินั้น มีศีลธรรมกัน
เพียงไหน? ถ้ามีศีลธรรมมากพอ ความเป็นชาติเป็นไทยเป็นอะไรก็อยู่ได้
ความเป็นมนุษย์ก็อยู่ได้ สันติสุขสันติภาพก็มีอยู่ได้; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว
ก็หมดไปๆ ในทางจิตใจก่อน แล้วในที่สุดก็จะหมดไปทั้งทางร่างกาย ทาง
วัตถุ.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องอริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บณแถบพื้นสีแดง, เรื่อง
ที่ ๖ ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ). บรรยายวันที่ ๑๐ สิงหาคม
๒๕๑๗, หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

ธรรมะของนักการเมืองที่มีอยู่จริง

ข้อที่ ๑. ธรรมะของนักการเมือง เท่าที่กำลังมีอยู่จริง นักการเมืองมีหลักที่ประพฤติกันอยู่ในเวลานี้ คือ การปลัดกันคุมที่มเข้ามาครองเมืองอย่างยื้อแย่งกัน ทำลายกัน ตามแบบประชาธิปไตย จากสัญญาญาณอย่างสัตว์^๑

ข้อที่ ๒. อย่างดีที่สุด นักการเมืองคือผู้หาประโยชน์ให้แก่ชาติของตน; แต่ต้องของพวกของตนก่อน แล้วถึงอย่างไรก็เพื่อตนนั่นเอง. นักการเมืองทั้งโลกนะ ยกประเทศไทยเสียก็ได้ ถ้าไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้อเอาทั้งโลกก็แล้วกัน; อย่างดีที่สุดที่เขาทำกันนั้น ก็เพื่อหาประโยชน์ให้แก่ชาติของตน โดยไม่ต้องคำนึงถึงชาติอื่นนะ; แต่ต้องของพวกของตนก่อน คือของพรรคการเมืองพรรคนั้นก่อน; แต่แล้วถึงอย่างไรก็เพื่อของตนนั่นเอง. นี่รู้ลึกรู้ลึกจากความสังเกต ๒๐-๓๐ ปีมาแล้ว มันยังรู้ลึกรู้ลึกอย่างนี้ มันก็ต้องพูดออกมาอย่างนี้.

ข้อที่ ๓. ธรรมชาติ ธรรมดาของนักการเมือง ที่มีอยู่จริงในเวลานี้ เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้ว ก็คือ หาโอกาส หรือชิงโอกาส กันและกัน เพื่อหาผลล่อยชั้นเลิศ หาผลล่อยชั้นเลิศ. เดียวนี้เขาพูดกันเป็นลิบล้อ ร้อยล้านแล้ว ที่กำลังเป็นเรื่องอื้อฉาวอยู่ในโลกก็มี คือคอร์รัปชันรายใหญ่.

ข้อที่ ๔. นักการเมืองทั้งหลาย มีสัญญาชาติ มีธรรมชาติ มีธรรมดา มีธรรมนั้นแหละ เรียกว่า มีธรรมนั้นแหละ คือ ถือหลักว่า เอาดี เอาเด่น เอาดัง แล้วก็เพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ. นักการเมืองเขาบูชา ดี เเด่น ดัง แล้วก็เพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ; ไม่มีคำว่า สะอาด สว่าง สงบ

สังวร สำรวม หรือพระเจ้า ในหมู่นักการเมืองเหล่านั้น: มีแต่ดี แต่ดั่ง แด่ เต็น แล้วก็ได้ผลเป็นกิน เป็นกาม เป็นเกียรติ: ไม่มีคำว่า สะอาด สงบ หรือพระเจ้า ในความคิดนึก หรือแม้แต่การพูดจาของนักการเมืองเหล่านั้น.

ข้อที่ ๕. ที่นี้เขามีการกระทำ คือมีการดำเนินการเมืองนะ ที่ทำให้ การเมืองแยกตัวออกจากศีลธรรมยิ่งขึ้นทุกที. นักการเมืองที่กำลังมีอยู่ เขามีการกระทำทางการเมืองของเขา ที่ทำให้การเมืองนี้แยกตัวออกจาก ศีลธรรมนี้ มันยิ่งขึ้นทุกที, ยิ่งขึ้นทุกที. นี่มันก็น่าเห็นใจแหละ: เพราะว่า เขาเป็นทาสของประโยชน์ หรือบางทีก็ตกอยู่ใต้อำนาจ ของประเทศอื่นที่ มันโตกว่า. แต่รวมความแล้ว มันก็ยังไม่ถูกเหมือนกัน ที่จะทิ้งธรรมะ เสีย เพราะทำให้การเมืองแยกตัวออกไปจากศีลธรรม ยิ่งขึ้นทุกที, ยิ่งขึ้น ทุกที, จนไม่มีเนื้อที่เหลือให้ศีลธรรมเข้าไปแทรกอยู่ในการเมืองบ้าง. ถ้า เขาประชุมกัน ๓๐ ชั่วโมง เขาไม่เคยพูดถึง คำว่า “ศีลธรรม” เลย.

ข้อที่ ๖. เอ้า, ที่นี้ที่ว่าน่าหัว หรือจะไม่เชื่อก็ได้ ว่านักการเมืองสมัย นี้ ไม่รู้ความหมายของคำว่า การเมือง อย่างถูกต้อง. เขาก็ว่าเรานี่อวดดี เราพูดเอาเอง, เราอวดดีว่าเราไม่รู้จักความหมายของคำว่า การเมือง อย่าง ถูกต้อง: เพราะเขาไม่ยอมรับว่า การเมืองคือระบบการจัดการทำให้สังคม มนุษย์อยู่กันเป็นผาสูก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ: เพราะว่า เขาจะใช้หมด ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกประการ เพื่อประโยชน์ของเขา.

เขาไม่รู้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย”, ไม่รู้ความหมายของ คำว่า “สังคมนิยม” จนทะเลาะกัน แม้ในหมู่ประชาธิปไตยด้วยกัน หมู่ สังคมนิยมด้วยกัน ไม่มีพวกไหนที่จะไม่ทะเลาะกันในพวกกันเอง: เพราะ เขาไม่เอาสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นั้นแหละ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย.

อย่างที่เราพูดไปแล้วว่า ถ้าประชาธิปไตย ก็ต้องประกอบด้วยธรรม: ถ้าสังคมนิยมก็ต้องประกอบด้วยธรรม: ราชาธิปไตยก็ต้องประกอบด้วย ธรรม: แม้แต่เผด็จการก็ต้องประกอบไปด้วยธรรม ถือเอาความถูกต้องเป็นหลัก แล้วก็เผด็จการ. อย่างพ่อแม่ที่ดีต้องเผด็จการต่อลูก มันจึงจะเป็นไปได้:

แต่เผด็จการด้วยธรรม ด้วยเมตตา ด้วยความรัก.

พระพุทธเจ้าก็เป็นผู้เผด็จการ ในหมู่สงฆ์ท่านเป็นผู้เผด็จการ. อยากรู้ก็ไปอ่านเอาเองจากพระบาลี. พระวินัยทั้งหลาย พระพุทธเจ้าเป็นผู้เผด็จการ; ท่านอยู่เหนือวินัยด้วย, ดำรงพระองค์ไว้เหนือวินัยด้วย แต่ด้วยความรัก ด้วยความเมตตา ด้วยความเป็นธรรม. ฉะนั้นเผด็จการของพระองค์จึงสำเร็จประโยชน์.

นี่เขาไม่รู้อความหมายของคำว่า “ธรรม”; แล้วไปยึดถืออุดมคติบ้าง บอๆ แยกแขนงไปเป็นแขนงๆ ตามประโยชน์ ตามความคิดเห็น, หรือตามความงี่ของตัวนั่นเอง มันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง ในระหว่างลัทธิการเมืองทั้งหลาย และแม้ในลัทธิเดียวกัน มันก็ยังทำลายกัน. พวกที่ถือประชาธิปไตยด้วยกัน มันก็ยังทำลายกัน ในหมู่ประชาธิปไตย, สังคมนิยมมันก็ยังทำลายกัน ในหมู่สังคมนิยม; เพราะมันขาดสิ่งที่เรียกว่า ธรรม นี่ เพียงสิ่งเดียวเท่านั้น, ถือเอาความหมายผิดๆ ไม่รู้ความหมายที่ถูกของคำว่า “การเมือง”.

เฮ้ย, ข้อสุดท้าย ข้อที่ ๗. เขาขาดคุณธรรมสูงสุดข้อหนึ่ง คือ ความไม่รู้สึกรับผิดชอบ, เขาขาดความรู้สึกรับผิดชอบว่าเขาจะต้องรับผิดชอบอะไร; เดียวนี้เขารับผิดชอบแต่ตัวเอง ว่า เขาจะไม่ได้อะไรเท่านั้น. ความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อโลกนี้ เขาไม่มี เขาไม่ต้องการรับผิดชอบ. ถ้าจะพูดกันในวงแคบ เขาก็ไม่ได้รับผิดชอบ; อย่างกับว่ารับผิดชอบต่อประเทศของตน ในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ หรือผู้จัดการประเทศแทนประชาชน อย่างนี้เขาก็ไม่รับผิดชอบ. ฉะนั้นเขาจึงไม่มีความคิดจะรับผิดชอบว่า เป็นเจ้าของประเทศ ของพระธรรม, หรือของพระเป็นเจ้า เขาไม่รับผิดชอบ : เพราะเขาไม่รู้จักรักก็ได้, เพราะเขาหลบหลับตาเกินไปก็ได้, หรือเพราะเขาก็เห็นแก่ประโยชน์มากกว่า เขาจึงไม่รับผิดชอบ; ทั้งๆ ที่เขาอยู่รู้ว่า มันเป็นหน้าที่ที่เขาจะต้องรับผิดชอบ.

นี่คือธรรม หรือธรรมดา หรือธรรมชาติ ของนักการเมือง ที่มีอยู่

จริงในโลกนี้ ในเวลานี้ทุกประเทศในโลกนี้. เราพูดนี้ออกจะต้องเรียกว่า
สามหาวมากแล้ว ที่พูดว่า “ทุกประเทศ” ในโลกนี้: แต่ความรู้สึกมันรู้สึก
อย่างนั้นจริงๆ. ฉะนั้นมันก็ต้องขอพูดไป ให้ทุกคนรู้มันด่าเอา ก็ได้
เหมือนกัน ก็ขอเชิญ; เราจะพูดอย่างนี้ ว่าทุกประเทศในโลก มันกำลังมี
แต่เนกการเมืองที่รับผิดชอบ ตามความหมายของคำว่าเนกการเมือง คือ สิ่ง
ที่จะต้องช่วยกันจัดบ้านเมือง ให้มันสงบสุข หรือจัดโลกนี้ให้สงบสุขโดยไม่
ต้องใช้อาวุธ^๒

-
- ๑ เนื้อหาในเรื่องนี้คัดมาเฉพาะที่เป็นธรรมบรรยายของท่านพุทธทาส ส่วนที่เป็นบท
สนทนาซักถามได้ตัดออกไปเพื่อให้รวบรัดขึ้น-ผู้รวบรวม.
- ๒ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.จ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๕ ธรรมะสำหรับนักการเมือง. บรรยายวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า
๒๙๗-๓๑๐

นักการเมืองจะมีศีลธรรมได้อย่างไร

ทุกสิ่งมันต้องมี motive เป็นเครื่องกระตุ้น มันจึงได้ทำกันเต็มที่.
นี่ถ้าว่าในแง่ของศาสนา คือมองดูกัน ในแง่ของศาสนา motive ของ
ศีลธรรม ก็คือ ความกลัวบาป กลัวนรก อยากได้บุญ อยากไปสวรรค์
นั่นคือ motive แห่งศีลธรรม ในแง่ของศาสนา พูดเพียงเท่านี้ก็เข้าใจได้
ดีแล้ว, ไม่ต้องอธิบาย เพราะมันเห็นๆ กันอยู่ ยิ่งกว่าที่จะเห็น แล้วก็ไม่ว่าศาสนาไหน.

ทีนี้ motive ของศีลธรรมในแง่ของสังคม มันไม่ใช่อย่างนั้น
เสียแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมปัจจุบันนี้ ไม่ได้พูดถึง กลัวนรก อยาก
ไปสวรรค์: มันเป็นเพียงอยากให้สังคมต้อนรับ อยากให้มีหน้ามีตา มีเกียรติ
เป็นต้น. ศีลธรรมในแง่ของสังคมมันมีเพียงเท่านี้ มันมี motive เพียง
เท่านี้, เพราะมันต้องการเพียงเท่านี้. ฉะนั้น คนอุตสาหกรรมให้มันมีศีลธรรม
ในแง่ของสังคม เพื่อให้สังคมเขาต้อนรับหรือไม่รังเกียจ ให้เขาให้เกียรติ
ให้เขาเชิดชูตน: แต่แล้วมันก็เอาแน่ไม่ได้. ถ้าสังคมนั้นมันเป็นสังคมเลว
ละก็ มันก็ให้เกียรติเลว เกียรติผิดๆ, หรือไปคบหากันแต่ในพวกผิดๆ
ใช้ไม่ได้. แต่ถ้าพูดกันถึงสังคมดีปรกติ ก็ยังมีว่า motive ของศีลธรรม
ของพวกนี้ ก็มีแต่ความอยากจะให้สังคมต้อนรับ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้
เขามีสังคมนั้น สังคมนี้นั้นระหว่างชาติ จะไปออกชื่อเขาก็ไม่ดี สังคม
โรตารีโล่อ่อนลืออะไรก็ตาม ที่อุตสาหกรรมให้ทำศีลธรรมกันนี้ ก็เพื่อให้สังคม
ต้อนรับ, ต้อนรับกันตามพวก จึงสรุปว่า motive ของศีลธรรมในทาง
สังคมนั้น คืออยากให้สังคมต้อนรับ.

ที่นี้ motive ของศีลธรรมในทางการเมือง ถ้าการเมืองมันจะมี ศีลธรรมอยู่บ้าง คือมันยังยึดถือศีลธรรมกันอยู่ ศีลธรรมในแง่ของการเมืองนี้ มันก็มี motive ของมันแปลกออกไปอีก: โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ มันอยากจะเห็นอกว่า: ความอยากจะเห็นอกว่า ในแง่ของอำนาจ หรือว่าอำนาจทางเศรษฐกิจการเงินอะไรก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องของการเมือง ฉะนั้นเขาก็นิยมศีลธรรมในส่วนที่จะทำให้เขามีอำนาจ ในแง่ของการเมือง และเศรษฐกิจเป็นต้น. นี่จึงพูดว่า ศีลธรรมในแง่ของการเมือง ในสายตาของการเมืองนี้มันจางออกไปทุกที จนจะไม่ใช่ศีลธรรม: แต่เขายังพูดกันอยู่ ในที่ประชุมสหประชาชาติหรืออะไรก็ตามที่เป็นที่รวมของนักการเมือง ก็มีการพูดถึงศีลธรรม. แต่ในความหมายซึ่งไกลกันลิบกับ ในแง่ของศาสนา ก็จะอ้างศีลธรรมนี้เพียงเป็นเครื่องบังหน้า หรือว่าเอาเปรียบผู้อื่นหรืออะไร ไปตามเรื่องของเขา, ถ้าจะไม่พูดถึงศีลธรรม ไม่ยอมรับศีลธรรมเลยก็เดียว มันก็เป็นนักการเมืองที่ไม่มีใครยอมรับ รับไม่ไหวบ๊อบบอเกินไป: แต่พอพูดถึงศีลธรรมก็ศีลธรรมที่ไม่บริสุทธิ์ ไม่เชื่อตรง ศีลธรรมแอบแฝง: เพราะเจตนา มันอยากจะข่มผู้อื่นตลอดเวลา อยากจะเอาเปรียบผู้อื่นตลอดเวลา คือมีศีลธรรมเพื่อจะอยู่เหนือผู้อื่นเท่านั้น.

นี่เพียงเท่านี้ ก็เป็นตัวอย่างให้เห็นได้ ในข้อที่ว่า ศีลธรรมมีหลายรูปแบบ ดังนั้น motive ของศีลธรรมแต่ละแบบๆ มันจึงต่างกัน. นี่เรามีศีลธรรมอย่างไหนกันแน่? หรือต้องมีทั้ง ๓ อย่างก็ได้. ถ้ามันบริสุทธิ์แล้วก็ได้ทุกอย่างเลย. อย่าเล่นตลกกัน แล้วควรมีได้ทุกอย่างไม่ว่าในแง่ไหน.

ที่นี้ในแง่ของศาสนา ที่ว่ากลัวบาป อยากได้บุญ อยากไปสวรรค์นี้ มันยังใช้ได้อยู่หรือเปล่า? มันยังจำเป็นอยู่หรือเปล่า? ผมคิดว่าคงจะตอบได้เองทุกๆ ท่าน: เพราะว่าเดี๋ยวนี้มันไม่กลัวบาป ไม่อยากได้บุญ ศีลธรรมมันจึงเลวถึงขนาดที่เห็นๆ อยู่. เรื่องกลัวบาปอยากได้บุญ แม้จะถูกประณามว่าเป็นของมงาย มันก็ยังมีความประหลาดพิเศอัศจรรย์อยู่

ในข้อที่ว่า ถ้าคนยังมีศีลธรรมชนิดนี้แล้ว โลกนี้ดีกว่านะ โลกนี้ก็ไม่มี ความเบียดเบียนอย่างเดียวกันนี้ ผากันไม่ลง อะไรกันไม่ได้: นี่เพราะเหตุที่มาดูถูก ศีลธรรมในแง่ของศาสนา คือกลัวนรก อยากไปอยู่สวรรค์กับพระเจ้า. มัน ดูหมิ่นดูถูกกันเสียหมด มันก็เปลี่ยนมาเป็นถือเนื้อหนัง ความเอร็ดอร่อย ทางเนื้อหนังเป็นหลัก, โลกมันก็เป็นอย่างนี้. นี่ศีลธรรมในแง่ของศาสนา มันหมดไป เพราะ motive ของมันหมดไป, มันไม่กลัวบาปมันไม่อยาก ใต้บุญ.

ทีนี้จะแก้ไขอย่างไร? ก็ช่วยทำให้คำว่าบาปว่าบุญว่านรกว่าสวรรค์ นี้ มีความหมายที่ดีที่ถูกต้องที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง ไม่รู้จักผิด. นรกคืออะไร? สวรรค์คืออะไร? อธิบายกันเสียใหม่ให้ดี: เช่นว่า นรกที่นั่นและเดียวนั้นมัน มีอยู่จริง แล้วมันน่ากลัวยิ่งกว่านรกต่อตายแล้วเสียอีก. เพราะไปคำนึง ถึงนรกต่อตายแล้ว แล้วมันยังไม่มาถึง; เขาก็เลยไม่กลัว ก็เลยไม่มีนรก ไปเสีย. ถ้าเห็นตามที่มีมันเป็นอยู่จริง นรกที่นี้ ที่มันตกอยู่เป็นประจำวัน น่ากลัวที่สุด, ก็ดูเวลาที่เรารู้สึกเดือดร้อนใจ. อย่าลืมเสียเดือดร้อนใจเมื่อไร ก็เริ่มศึกษาความหมายของคำว่านรกเมื่อนั้นแหละ, แล้วคุณก็จะเข้าใจคำว่า นรกดี ที่มันใกล้เคียง กัน. เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย นี่ก็เหมือนกัน มีความ หมายอย่างที่เคยพูดกันมาแล้ว ล้วนแต่น่ากลัวทั้งนั้นแหละ, ถ้าไม่เป็น อย่างนั้นถึงกับยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละสวรรค์.

ศึกษาให้เข้าใจให้ดีจริงๆ ก็จะชอบ, ชอบสวรรค์ แล้วก็กลัวนรก motive ของศีลธรรมในแง่ของศาสนาก็จะกลับมาใหม่, มากกระตุ้นเตือน มนุษย์ ให้มีศีลธรรมในแง่ของศาสนา.

สำหรับศีลธรรมในแง่ของสังคม นี่เกือบไม่ต้องอธิบายแล้ว มันก็กำลัง เปลี่ยนแปลงเหมือนกัน: ผมพูดในฐานะที่มีอายุ ๗๐ ปี กับพวกคุณที่มี อายุไม่เกิน ๔๐-๕๐ ปี. ตอนเมื่อผมเด็กๆ ความที่อยากให้สังคมต้อนรับ ต้องทำตัวให้ดี ตามที่สังคมจะต้อนรับ: มันผิดกับเดี๋ยวนี้มาก การที่ทำตัว ให้ดี เพื่อให้สังคมสมัยนี้ต้อนรับนั้น มันผิดกับการทำตัวให้ดี เพื่อให้สังคม

สมัยนั้นต้อนรับ, มันผิดกันมาก ชั่วไม่กี่สิบปี เช่นความหมายของคำว่า เป็นสุภาพบุรุษ ครั้งกระโน้นมีความหมายไม่เหมือนกับเดี๋ยวนี้ ต้องเป็น สุภาพบุรุษในความหมายอย่างโน้นแหละ สังคมจึงจะต้อนรับนับถือ.

เดี๋ยวนี้สังคมมันเปลี่ยน ความเป็นสุภาพบุรุษหายไปเลย เข้ากลีบ เมฆไปเลย มันมีแต่ใครมีเงินมาก มีกระเป๋าทนเท่านั้น มันเป็นอย่างนี้. สังคมกระเป๋าทนต้อนรับคนกระเป๋าทน: คนที่จะให้สังคมต้อนรับ มันก็ เลยทำตนเป็นคนกระเป๋าทน motive ทางสังคมมันก็เปลี่ยน, คีลธรรม มันก็เปลี่ยนจนดูไม่ได้. คีลธรรมทางสังคมก็จอมปลอมไป มากยิ่งขึ้นไป กว่าแต่ก่อน เพราะ motive มันเปลี่ยน: ถ้าเราอยากจะให้สังคมสมัยนี้ ต้อนรับ ก็ทำให้เหมือนเขา แล้วเขาก็ทำกันอย่างไร ก็เห็นๆ กันอยู่.

ที่นี้สังคมทางการเมืองมันก็เหมือนกันอีก เพราะการเมืองมันกลายเป็น เรื่องหลอกลวงมากขึ้น, จนกระทั่งกลายเป็นเรื่องสกปรก ก็หา motive สกปรกมาใช้กันอีก. ที่จะเป็นเรื่องการเมือง ก็คือการหลอกลวงกันอย่าง ไม่รู้ลึก, การข่มขู่กันอย่างไม่รู้ลึก. แต่ถ้าว่าโดยที่แท้จริงตามกฎของธรรมชาติ แล้ว การเมืองก็เป็นคีลธรรม เพราะมันเป็นการจัด ช่วยให้มีมนุษย์อยู่กัน อย่างผาสุกคือสงบหรือปรกติ, นั่นคือการเมือง. เดียวนี้เขาก็ใช้คำอย่าง นั้นว่า การเมืองนี้จะจัดโลกให้มีสันติภาพ ก็คือปรกติ คือสงบสุข: แต่ แล้วดูซิมันเป็นอย่างไร มันกลับยิ่งไกลต่อปรกติ ยิ่งไกลต่อสันติภาพ เพราะ motive ทางการเมืองมันก็เปลี่ยนไปมากเหมือนกัน มันไม่ได้มุ่งหมายจะให้ ชนะผู้อื่นด้วยคีลธรรมดีเหมือนสมัยก่อน.

ในที่ประชุมทางการเมืองสมัยก่อนโน้น ถ้าเกิดอ้างคีลธรรมขึ้นมากอย่าง มีเหตุผลแล้วสมาชิกที่ประชุมจะยอมรับ, จะยอมรับเหตุผลที่ถูกต้องทาง คีลธรรม. แต่ในที่ประชุมทางการเมืองแห่งยุคปัจจุบันนี้ไม่ยอมรับดอก, แล้ว ก็ทะเล่ได้ดินบนดินอะไรกัน เพื่อเอาเปรียบกันอย่างไม่มีคีลธรรม คีลธรรม ในแง่ของการเมืองสมัยนี้ มันก็เลยเป็นเรื่องสกปรก, ไม่เป็นคีลธรรม. ถ้า ว่ามันยังถูกต้องบริสุทธิ์อยู่ อย่างแบบเดิมความหมายเดิม ก็ต้องมีคีลธรรม

ที่ดึงให้การเมืองนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของศีลธรรมที่รับรองกันอยู่. เดียวนี้มันมีศีลธรรมกำบัง พูดย่างโบราณก็ศีลธรรมกำบัง, เดียวนี้มัน ศีลธรรมเป็นใหญ่-ปรมาณู, ศีลธรรม atomic bomb นั้น.

นี่ศีลธรรมในโลกมีอย่างไร, แต่ละอย่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงมา อย่างไร; เพราะว่า motive ของมันเปลี่ยน เพราะว่าความต้องการของคนมันเปลี่ยน เราก็รู้ไว้. นี่ถ้าสมมติว่าเราจะอยากเป็นผู้มีศีลธรรมขึ้นมา แล้ว ก็ปรับปรุงสิ่งเหล่านี้ให้มันถูกต้อง, แล้วก็กลัวบาปบุญ ให้มัน ถูกต้อง, เรามีศีลธรรมในแง่ของศาสนา, แล้วเราก็ก้าวให้สังคมที่ดีเขา ต้อนรับ, ต้อนรับอย่างถูกต้องโดยสังคมที่ดี ศีลธรรมในแง่ของสังคมก็มี มาหา. หรือว่าเรายึดหลักที่ว่า จะถือความถูกต้องความจริงเป็นใหญ่ ยอม ตายดีกว่าเสียความถูกต้อง; นั่นแหละมันจึงจะมีศีลธรรมกับการเมืองที่ดี ที่ถูกต้องขึ้นมาได้. ถ้ามุ่งหมายแต่จะอยู่รอดหรือเอาเปรียบมันถูกต้อง ไม่ได้.

นี่ถ้าจะส่งเสริมศีลธรรม ก็ส่งเสริมที่ motive ให้ถูกต้อง, แก้ไขให้ มันถูกต้อง, สอนลูกสอนหลานชักจูงเพื่อนฝูง ให้มันเข้าใจเรื่องศีลธรรม นี่ให้ถูกต้อง. ตั้งต้นที่ว่า ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วเป็นไม่มีปรกติ; พิสูจน์กัน อย่างไรก็ตามให้หว่าเด็ดดินชาดอย่างไรก็ตาม ก็พิสูจน์ได้ ว่าถ้าไม่มีศีลธรรม แล้วก็ไม่มีปรกติ, ไม่มีปรกติคือไม่มีสันติสุขหรือสันติภาพ. แล้วให้ทำไป เกอะ เอาศีลธรรมเป็นหลัก เป็นคอมมิวนิสต์ก็ได้ถ้ามีศีลธรรม, จะเป็น ประชาธิปไตยแบบไหนก็ได้ สังคมนิยมแบบไหนก็ได้, นายทุนแบบไหนก็ได้ ถ้ามันมีศีลธรรม. ฟังดูมันแปลกดี ถ้ามันให้นายทุนมีศีลธรรม มันจะเป็น ไปไม่ได้, หรือถ้ามันเป็นไปได้ ให้นายทุนมีศีลธรรมได้ มันก็ดี, มันก็ไม่มี ปัญหาอะไร.

ถ้าเราจะมาพูดกันอย่างนี้ดูจะพอมองเห็น ว่าคนร่ำรวยเป็นจุดที่ เฟื่องเล้ง; ถ้าคนร่ำรวยมีศีลธรรม ก็เป็นเศรษฐีใจบุญไป, ถ้าคนร่ำรวย ไร้ศีลธรรม ก็เป็นนายทุนที่โหดร้าย. เขามีเงินเท่ากันถ้าเขามีศีลธรรมเขา

กลายเป็นเศรษฐีใจบุญคนอื่นก็พลอยได้รับความสุข: ถ้าเขาเป็นคนไม่มีศีลธรรมก็เป็นนายทุนที่ทารุณและโหดร้าย. เพราะฉะนั้นอย่าไปรักปรำการมีเงิน, ไม่เป็นไรที่มีเงิน มันอยู่ที่มีเงินอย่างมีศีลธรรมหรือเปล่าเล่า. ถ้าสมมติว่าจริงเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ ทั้งที่ยังไม่รู้ว่าการคอมมิวนิสต์คืออะไร: ผมมันรู้ลึกอย่างนั้น: ไม่รู้ว่าการคอมมิวนิสต์คืออะไร แล้วก็มาเรียงมาสอนกันอย่างนั้นอย่างนี้. ก็เลยต้องพูดว่าถ้ามันมีศีลธรรมแล้วใช้ได้, มันจะมีได้หรือไม่ก็ได้ไปดู. แล้วคอมมิวนิสต์มันก็หลายแบบ ถ้ามันรอดตัวอยู่ได้โดยปกติสุข มันก็ต้องมีศีลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง.

เดี๋ยวนี้เกิดมีคนพูดว่า ศีลธรรมที่ประเทศจีนแดงขึ้นหน้าประเทศอื่นไปแล้ว, หมายถึงศีลธรรมตามถนนหนทางในสังคมต่างๆ นั้น มันจะขึ้นหน้าประเทศอื่น. นี่ไม่ใช่ส่งเสริมคอมมิวนิสต์ แต่เอามาเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบให้ดูว่าถ้ามันมีศีลธรรมแล้วก็จะใช้ได้ ยิ่งเผด็จการยิ่งดี มันเร็ว, มันเร็วกว่าประชาธิปไตยไอ้เอ๋. ประชาธิปไตยก็มีศีลธรรมได้, เผด็จการก็มีศีลธรรมได้: ถ้าหากว่ามีด้วยกันแล้ว อันหนึ่งมันก็จะอีตอาด, อันหนึ่งมันก็จะรวดเร็ว.

จะนั่นคำที่ประเสริฐที่เกิด อยู่ที่ศีลธรรมต่างหาก, ไม่ได้อยู่ที่ระบบการเมืองที่มีชื่ออย่างไร: ถ้ามันมีศีลธรรมก็เป็นอันใช้ได้. ให้มองดูกันให้ดีๆ พวกเราสัณนี้ ช่วยกันชี้แจงซักจูงกัน ให้ดูลงไปทีศีลธรรม: ถ้ามีศีลธรรมเป็นใช้ได้. รูปแบบนั้นจะเรียกชื่อว่าอะไรไม่แน่นอนดอก, แล้วคำว่าศีลธรรมก็ต้องจริงนะ. ถ้าจะเป็นศีลธรรมในแง่ของศาสนาก็ต้องจริง อย่างที่ว่ากลัวบาปบุญ, ในแง่ของสังคมก็ต้องสังคมดีเป็นหลักเกณฑ์ เรื่องการเมืองก็ต้องมีความถูกต้องของมนุษยระหว่างประเทศ ให้มันมีศีลธรรมที่ถูกต้อง.^๑

๑ ธรรมนูญของพุทธทาส เรื่อง ราชภิกษวาท, เรื่องที่ ๑๖ การส่งเสริมความมีอยู่แห่งศีลธรรม. บรรยายวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๘.

ผูกครองกับความรักชาติ

เราควรจะเข้าใจที่เดียวครอบคลุม ไปได้เลยว่า บุคคลกลุ่มหนึ่ง หรือ
คณะหนึ่ง หรือคนคนหนึ่ง ก็สุดแท้ ที่รับหน้าที่ควบคุมปกครอง ให้สิ่ง
ต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพราะเราต้องถวายเป็นมอญ มอญอำนาจ
ให้แก่บุคคล หรือคณะบุคคล สำหรับทำหน้าที่ปกครอง ซึ่งหลักการ
อย่างนี้มีมาแล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาล ถ้าอ่านในพระไตรปิฎก
เราจะพบเรื่องอย่างนี้ คือรู้จักมอญอำนาจให้แก่บุคคลคนหนึ่งที่มีร่างกาย
แข็งแรง มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีอะไรดีต่างๆ เป็นหัวหน้าแล้วก็เชื่อฟัง
คนนั้น มีเป็นครั้งแรกในโลก: เขาเรียกว่า พระยาสมมตราช ไม่รู้จักกัน
ก็เหมือนปีมาแล้ว มีคนอย่างนั้น.

เรื่องที่เล่ามานั้น เป็นเรื่องในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นต้นตอของ
วัฒนธรรมทั้งหลาย ประเทศไทยเรานี้ก็ได้รับวัฒนธรรมอินเดียมา เรื่อง
อย่างที่มีในประเทศอินเดียนี้ก็ติดเข้ามาด้วย. ในอินเดียนั้นถ้าวรรณะกษัตริย์
ราชวงศ์ไหน ที่เขาสามารถพิสูจน์ถอยหลังขึ้นไป-ถอยหลังขึ้นไป จนถึง
บรรพบุรุษของเขา ว่าสืบต่อมาจากพระเจ้าสมมตราชของคั่นแล้ว เขา
ก็ภาคภูมิใจกันใหญ่: ที่จริงมันอาจจะสืบสาวขึ้นไปได้ทั้งนั้นแหละไม่โดยตรง
ก็โดยอ้อม.

ในที่นี้ ต้องการให้พิจารณาดูตรงที่ว่า บุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับ
มอญอำนาจ ให้ความคุมการปกครอง เรียกว่าสถาบันกษัตริย์นั้น ขาด
ไม่ได้: ถ้าขาดก็เหมือนกับไม่มีผู้ควบคุมหรือผู้ปกครอง หมู่คณะก็เป็นไป
ไม่ได้. ฉะนั้น เราจึงต้องปฏิบัติกันให้ถูกต้องตามข้อตกลงแห่งสัญญาประชาคม

หรืออะไรก็สุดแต่แต่จะเรียก; แล้วผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินหน้าที่ปกครองเขา ก็ต้องทำให้ดี, ให้ทุกคนต้องสนับสนุนได้ด้วยดี; ยิ่งเมื่อเขาได้ทำหน้าที่ดีมาเป็นหลายชั่วคน ก็เกิดเป็นสถาบันที่แน่นแฟ้น เป็นราชวงศ์ที่แน่นแฟ้น อย่างนี้ก็ย่อมจะควรแก่การจงรักภักดีมากขึ้น.

ทั้งนี้ก็เพื่อว่า จะให้การเป็นอยู่ของประเทศ ชาติ หรือศาสนา เป็นอยู่ได้จริง เป็นอยู่ได้โดยสะดวกหรือว่าเจริญก้าวหน้า; แล้วยิ่งกว่านั้น กษัตริย์บางองค์ก็เป็นผู้นำในทางวิญญานด้วย เหมือนกับครูอาจารย์เป็นผู้นำทางวิญญานนั่นแหละ. กษัตริย์บางองค์ในบางยุคบางสมัย ในประวัติศาสตร์นั้น เป็นผู้นำในทางศีลธรรมด้วย เคืองครัดในทางศาสนา ทางศีลธรรมด้วย ก็ยิ่งง่ายที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้ามั่นคง แก่ประเทศ ชาติ ศาสนา; เพราะฉะนั้นสถาบันกษัตริย์ หรือวาระกษัตริย์นี้ ยังคงมีอยู่ได้กระทั่งปัจจุบันนี้; คือบุคคล หรือคณะบุคคล ที่ทำหน้าที่ควบคุมประเทศ ชาติ จะเป็นชั้นหัวหน้าโดยตรงก็มี ที่เป็นผู้ร่วมมือกันก็มี นับว่ารวมเหมือนกันลงไปในวาระกษัตริย์ ได้ทั้งนั้น.

หน้าที่ที่ว่าจะต้องจงรักภักดีต่อประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นี่จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อเรารู้จักสิ่งเหล่านี้ดี เพราะฉะนั้นเราจะต้องบอก ลูกเด็กๆ ของเรา ให้เข้าใจให้ดี ให้รู้จักสิ่งเหล่านี้ให้ดี แล้วเขาก็จะรู้จักหน้าที่ ที่จะประพฤติกระทำต่อสิ่งเหล่านี้. ดูเหมือนว่ากฎเกณฑ์ข้อนี้ หรือหลักเกณฑ์ข้อนี้จะต้องใช้ไปทั่วทุกหน่วย หรือทุกสาขาของกิจกรรม ไม่เฉพาะแต่อนุภาค ไม่เฉพาะลูกเสือ ไม่เฉพาะอะไร; แม้เป็นเรื่องของประชาชนพลเมือง ชาวไร่ชาวนา อะไรก็ตาม ควรต้องมีความสนใจ จงรักภักดี ต่อประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยกันทั้งนั้น; แล้วยังครอบคลุมมาถึง พระเจ้า พระสงฆ์ คณะสงฆ์ ก็เหมือนกัน จะต้องเอื้อเฟื้อต่อสิ่งที่เรียกว่า ประเทศ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.”

- ๑ ธรรมเนียมของพุทธศาสน เรื่องค่ายธรรมบุตร, ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๙ งานอนุภาค ในแง่ของศีลธรรม. บรรยายอบรมผู้บริหารงานอนุภาค จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๗, หน้า ๑๕๔-๑๖๐.

- ๑) ประชาธิปไตย หนึ่งของประชาชน เพื่อประชาชน วิชา - ประชาชน ซึ่งมี ใจดีมีเมตตาเพราะประชาชนให้สิทธิแก่กันนี้, ทั้งประชาชนไม่มีอะไร มีก็แค่ความดี ประชาธิปไตย เพื่อตัวเอง, ดังนั้น ต้อง นานแล้วที่ฉันได้ฟังประชาธิปไตย.
- ๒) ประชาธิปไตย เพื่อลดหรือป้องกันความทุกข์. ทั้งเงินแก่ตัว ก็มีแต่ ประชาธิปไตย, โลกนี้มีสิ่งศักดิ์. ความไม่เงินแก่ตัว คือเป็นรากฐาน ของ ประชาธิปไตย, ประชาธิปไตยแท้ ๆ จึงมีแต่ ความไม่เงินแก่ตัว ซึ่ง เงินทองจะได้ยาก สำหรับ บุคคล สละมันให้ผู้อื่น.
- ๓) ธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย อยู่ในตัวเอง, เพราะ ธรรมกับ ความไม่เงิน แก่ตัว อยู่กับธรรมแท้, อยู่แยก ความไม่เงิน แก่ตัว ออกจากประชาธิปไตย.

ประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย

โลกเรากำลังบูชาลัทธิประชาธิปไตย แต่เป็นประชาธิปไตยของคนที่เป็นทาสวัตถุ เป็นทาสของการมรณัม มันก็ชวนกันเฮไปยกวัตถุ หรือการมรณัมขึ้นเป็นพระเจ้า; มันก็เป็นประชาธิปไตยในทางเป็นทาสของการมรณัมของวัตถุ. ประชาธิปไตยนั้นมันดีต่อเมื่อมันเป็นธรรมาธิปไตย คือบูชาพระธรรม บูชาพระเจ้า และเป็นประชาธิปไตยอิสระภาพ เสรีภาพ: เพราะว่า พระเจ้า หรือพระธรรมนั้นแหละช่วยให้เรามีเสรีภาพจากอำนาจของกิเลส. เดียวนี้เราได้ประชาธิปไตยมาสำหรับทำอะไรตามชอบใจไปในทางเป็นทาสของกิเลส นี่เรียกว่า ประชาธิปไตยชนิดเชือดคอตัวเอง ให้มนุษย์สูญเสียความเป็นมนุษย์ที่มีมนุษยธรรม แล้วก็เฮกันไปในทางที่เห็นแก่ตัวอย่างที่ว่มาแล้ว; เพราะว่าทุกคนเป็นโรคเห็นแก่ตัวอยู่แล้ว พอได้ประชาธิปไตยมา ก็เฮไปในทางเห็นแก่ตัว. เพราะทุกคนเป็นโรคเห็นแก่ตัว การประชุมในที่ประชุมนั้น มันก็โหดไปในทางทำตามความเห็นแก่ตัว: นี่ก็คือ เชือดคอตนเอง.

โลกกำลังมีความทุกข์ยากลำบากเพราะเศรษฐกิจ เพราะสงคราม เพราะอะไรมากขึ้น ก็เพราะประชาธิปไตยทำไปเพื่อประโยชน์แก่อนั่นหนึ่ง ทำไปเพื่อส่วนเกินที่ไม่ควรจะเกินเหมือนที่ว่มาแล้วในข้ออื่นๆ: ผลสุดท้ายยอดของประชาธิปไตย ก็คือลัทธิแบบ ฮิปปี้อีสม, ไม่ได้หมายถึงตัวฮิปปี แต่หมายถึงความหมายของลัทธิฮิปปี้อีสมคือการบูชาประชาธิปไตยในทางเนื้อหาของตนเอง มีปรัชญาของตัวเอง เพื่อให้เป็นอิสระในการที่จะบูชากิเลส ไปตามอำนาจของกิเลส ที่ผมเรียกเอาเองว่าฮิปปี้อีสมตามความหมาย

ของพวกเขาฮิปปี.

การศึกษา การกำหนดหน้าของการศึกษา กระทั่งประชาธิปไตยนี้ ที่มัน
เดินไปผิดทาง มันเดินไม่ถูกทาง มันก็เพื่อเชือดคอตัวเองด้วยการเป็นทาส
ของอารมณ์มากขึ้น; ธรรมะหรือศาสนาเข้าไปไม่ได้ในรัฐสภาของพวกที่
เป็นประชาธิปไตยชนิดนี้, ไม่มีพระเจ้า ไม่มีศาสนา ไม่มีธรรมะในสภ
นั้นๆ. นี่ไม่ใช่คำด่า เป็นเพียงคำแถลงตามความรู้สึกที่มองเห็นจากการ
สังเกตมาเป็นปีๆ ๑๐ ปี ๒๐ ปี ๓๐ ปี ผাগไปให้คุณคิดดูด้วย: เพราะ
เป็นโรคที่ร้ายที่สุดของโลกในปัจจุบันนี้ คือโรคประชาธิปไตยชนิดที่
เชือดคอตัวเอง, มียอดสุดของอุดมคติ หรือปรัชญา เป็นฮิปปีอัสมุ ตาม
ใจตนเองด้วยเรื่องทางเนื้อหนัง.*

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง เติกกจฉธรรม, ลำดับที่ ๑๗. บนแถบพื้นสีแดง, เรื่อง
ที่ ๔ อาการของโรคทางวิญญาณ. บรรยายวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

ประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม

เราไม่มีประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม หรืออย่างศีลธรรม. เรากำลังมีประชาธิปไตยที่สร้างปัญหาไม่รู้ล้นสุด. และเรามีความเป็นพุทธบริษัท ความเป็นสัตบุรุษ เป็นผู้ที่รักความเป็นมนุษย์ มีมนุษยธรรม เราจึงใคร่ครวญในข้อนี้. เราจะมีประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม ไม่ใช่ประชาธิปไตยอย่างที่เขากำลังมีอยู่.

ที่นี่ จำกัดความประชาธิปไตยแห่งศีลธรรมไว้ว่า “ประชาธิปไตยนั้นคือลัทธิที่เห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่”. ถ้าพูดให้สั้นที่สุด ก็จะถูกพูดว่า “ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่”, จะไม่พูดว่า ประชาชนเป็นใหญ่. เมื่อพูดว่า “ประชาชนเป็นใหญ่” มันจะกลายเป็นเรื่องบ้าหลัง บ้าบอขึ้นมาทันที. ประชาชนเป็นใหญ่ มันก็จะแย้งกันได้ ยื้อแย้งกันได้ หลายรูปแบบของการปกครอง.

แต่ถ้าเรามีหลักการว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ ให้เกิดองค์กรที่ทรงอำนาจขึ้นมา จัดให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่: แล้วอย่างนี้ ก็เรียกว่า ประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม หรือถูกต้อง.

แต่นี้เรายังไม่พบระบบการปกครอง ที่พูดว่าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่: เราพบแต่ระบบที่ว่า ประชาชนเป็นใหญ่ เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน อะไรก็ประชาชน. แต่แล้วเรื่องมันไม่ไปจบลงที่ว่า “ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่” มันประโยชน์ของบุคคลหมู่หนึ่ง คณะหนึ่ง เสียเรื่อยไป.

เพราะฉะนั้น อาตมามีความเห็นที่ เราจงช่วยกันชี้แจง อบรมสั่งสอน

ลูกเล็กๆ ของเราให้รู้จักประชาธิปไตยแห่งศีลธรรม คือประชาธิปไตยที่
ความหมายว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ก็แล้วกัน; จะให้หมู่คณะ
ช่วยจัดก็ได้, จะให้พระเจ้าแผ่นดินที่เป็นสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ประกอบ
ด้วยทศพิธราชธรรมมาช่วยจัดให้ก็ได้; ขอแต่ให้เป็นว่า ประโยชน์ของ
ประชาชนเป็นใหญ่ก็แล้วกัน.

เพราะฉะนั้น การปกครองในระบบที่เรียกว่า บิดาปกครองบุตร
อย่างที่ชนชาติไทยเคยใช้ระบบนี้มา คู่กันกับชนชาติไทยนั้นแหละ เป็น
ประชาธิปไตยกว่า, กว่าประชาธิปไตยสมัยนี้ ซึ่งเป็นเพียงประชาชน
ยื้อแย่งกัน แสวงหาประโยชน์ส่วนตน; หรือถ้าตั้งรัฐบาลขึ้นมา ก็กลาย
เป็นข้าศึกกับประชาชน เติลิตเปิดเบี่ยงไปอีก.

พุทธบริษัทมีประชาธิปไตยตามแบบของตน คือมีธรรมะเป็นหลัก
ให้ผู้ที่มีความสามารถ จัดให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ อย่างบริสุทธิ์
อย่างบริบูรณ์ มันก็พอแล้ว.

ขอให้เยาวชนลูกเล็กๆ ของเรา มีความเข้าใจในเรื่องนี้ แล้วก็หวัง
ว่าในอนาคตเขาก็จะสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริงขึ้นมาได้.*

๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่องเยาวชนกับศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ง บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๑๒ ศีลธรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชนชาติไทยสำหรับเยาวชน. บรรยายวันที่
๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐, หน้า ๕๒๔-๕๒๕.

เมื่อไรจะเปลี่ยนเป็นธรรมาธิปไตย

สมัยนี้ ประชาธิปไตยไม่มีอะไร นอกจากการดำของฝ่ายค้าน และการทนของฝ่ายรัฐบาล. หาเลศนานา ลีลับโดยตรงดูไม่ออก โดยอ้อมดูไม่ออก เพื่อจะดำ, ฝ่ายค้านเขามีหน้าที่ดำ, ฝ่ายรัฐบาลก็มีหน้าที่ทน หาเลศที่จะทน, หรือแล้วแต่ว่าจะทนได้อย่างไร. ประชาธิปไตยในโลกทั้งโลก มันเหลือแต่ว่า มันมีแต่การดำของฝ่ายค้าน, การทนของฝ่ายรัฐบาลเรื่อยๆ ไป, จนกว่าจะเปลี่ยนกันไปเปลี่ยนกันมาผลัดกันเป็นฝ่ายค้าน ผลัดกันเป็นฝ่ายรัฐบาล.

ต่อเมื่อไรกันจะเปลี่ยนเป็นธรรมาธิปไตยสักที: มันจะได้มีธรรมะเป็นหลักเกณฑ์กันเสียที. เดี่ยวนี้มันเป็นประชาธิปไตย คือเอาจิตใจของคนหนึ่งๆ เป็นหลัก เป็นใหญ่ เป็นประธาน มันไม่ไหว. นี่ก็เพราะว่าการศึกษาไม่สามารถเลย ไม่มีประโยชน์ในการที่จะทำจิตใจของคนให้เหมาะสม ที่จะเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง. ประชาธิปไตยที่มีธรรมะ ยุคมิคสัญญี มันจึงโกล้เข้ามา โกล้เข้ามาจนจะฆ่ากันวินาศทั้งโลกแล้ว.

กิเลสมากขึ้นอย่างรุนแรง ความต้องการก็เกิดขึ้นอย่างรุนแรง ราวกับว่าเวลาชั่วโม่งมันเหลือนาทีหนึ่งแล้ว. ถ้าเทียบส่วนอย่างนี้แล้ว คนคนหนึ่งมีอายุเพียง ๑๐ ปี ตรงกับข้อความในเรื่องที่เขากล่าวถึงยุคมิคสัญญี หรือ สัตถันตรกับปี: คือยุคที่มนุษย์จะไม่เห็นแก่ผู้อื่น จะฆ่ากันเหมือนเนื้อเหมือนปลา เพราะเขามีกิเลสมากนั่นเอง.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องเมื่อธรรมครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๕ การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ. บรรยายวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๑๖, หน้า ๒๒๙.

ประชาธิปไตยแท้จริง

ประชาธิปไตยแท้จริงนี้ มันต้องหมายถึงจริง อย่างที่เรียกว่าสุดเหวี่ยงของธรรมชาติทีเดียว ไม่ใช่รัฐธรรมนูญนั้น รัฐธรรมนูญนี้ มาคอยกำกับอย่างนั้นอย่างนี้, แล้วก็เดี๋ยวเล็ก เดียวก็มี เดียวก็เปลี่ยน, อย่างนั้นมันไม่ใช่ประชาธิปไตยที่แท้จริง.

ถ้าอยู่กับแบบของพระพุทธเจ้าหรือพระธรรมวินัยในศาสนา นี้ จะเกิดระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงเหมือนที่ได้พูดให้ฟังกันบ่อยๆ ว่า การเข้ามาวชนั้นเปิดกว้างใครเข้ามาก็ได้ : โง่ที่สุด ฉลาดที่สุด, ทรนาคายที่สุด, ละเอียดประณีตสุขุมที่สุด อะไรมันก็เข้ามา, ก็มีสิทธิเสมอกันโดยธรรมวินัย. นี่คือนิยามประชาธิปไตยตามแบบของธรรมชาติหรือของศาสนา. ถ้าเราเป็นพลเมืองประชาธิปไตยนี้ดู จะพบประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งมันตั้งรากฐานอยู่บนการบังคับตัวเอง หรือการอดกลั้นอดทนของเรา มากทีเดียว คือว่านอกจากจะไม่ให้ผิดจากระเบียบแล้วก็ต้องระวังไม่ให้มันเกิดเรื่อง ความยึดถือว่ามันถูกต้อง แต่ทำไปแล้วมันเกิดเรื่องนั้นก็ทำไม่ได้ มันไม่ใช่สิ่งที่ควรทำ: มันต้องไม่มีเรื่อง จึงจะมีสันติภาพหรือสันติสุข มันก็เลยยอมได้มากกว่ากันมาก.

เรื่องกฎหมาย หรือ รัฐธรรมนูญอะไรต่างๆ นั้น มีไว้สำหรับคนคดโกง: กฎหมายหรือรัฐธรรมนูญอะไรก็ตามเถอะ มันมีไว้สำหรับคนคดโกง, ไม่ใช่มีไว้สำหรับพระอรหันต์. นี่ไปพิสูจน์กันดูเถอะกฎหมายไหนประเทศไหนอย่างไร ฉบับไหน ธรรมนูญไหน มันมีสำหรับคนคดโกง, เพื่อคนคดโกงจะโกงไม่ได้: นี่เรามันไม่คดโกง ไม่ตั้งใจจะคดโกง. เราต้อง

เอาตามความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ, คือจิตใจที่มันเป็นไปตามธรรมชาติ
อันบริสุทธิ์. ความเป็นประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์เมื่อปฏิบัติถูกต้องตาม
ธรรมวินัยแล้ว มันเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง, ความหมายแห่งประชาธิปไตย
ที่แท้จริง: ฉะนั้นขอให้ลองชิมดูในระหว่างที่บวช.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ราชภโฆวาท, เรื่องที่ ๑ ควรจะได้ะไรจากการบวช.
บรรยายวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๑๘.

ประชาธิปไตยตามความพอใจ

เดี๋ยวนี้ในโลกนี้มีสิ่งที่ยั่วให้คนเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น จนเกินประมาณ. สิ่งที่ยั่วให้เห็นแก่ตัวนั้น ก็คือสิ่งที่ให้ความเอร็ดอร่อย เป็นสุขเวทนาทางเนื้อหนังหนังนั้นเอง. สุขเวทนาทางเนื้อหนังนั้นครอบงำจิตใจบุคคลผู้ใด บุคคลนั้นก็จะเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้นเท่านั้น. ยิ่งมีการผลิตสิ่งที่ยั่วความรู้สึก สนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังมากขึ้นเท่าไร, ก็ยิ่งเพาะปลูกความเห็นแก่ตัวในจิตใจของคนเรามากขึ้นเท่านั้น. นี่เป็นเหตุปัจจัยอันพื้นฐานที่สร้างให้คนมีความเห็นแก่ตัว, เรียกสั้นๆ ก็คือ สุขเวทนาทางเนื้อหนัง เป็นเครื่องสร้างความเห็นแก่ตัว.

เมื่อโลกยิ่งเจริญด้วยการผลิตปัจจัย ทำนองนี้ขึ้นมา: คนในโลกก็หลงใหลในเหตุปัจจัยนั้น, ก็เห็นแก่ตัวมากขึ้น, ยิ่งมีความจำนวนมากเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รู้สึกว่าจะได้ไม่พอหรือจะไม่พอใช้ ก็ยิ่งแข่งขันกัน, แย่งชิงกัน จนไม่มีเวลาที่จะนึกถึงผู้อื่น: นึกถึงแต่เรื่องของตัวก็ไม่พอเสียแล้ว ยิ่งนึกถึงการแข่งขันแย่งชิงกันด้วยแล้ว ก็รู้สึกว่ายังไม่พอ. ดังนั้นจึงไม่เห็นแก่ใคร ไม่มีเวลาที่จะไปนึกถึงจิตใจของผู้อื่น จึงมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ขอให้พิจารณาดูเถิดว่า การสังคมนั้นจะเป็นอย่างไร?

ถ้าคนมีอายุสัก ๗๐-๘๐ ปี ก็พอจะมองเห็นได้ว่า เมื่อก่อนนี้มนุษย์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันสักเท่าไร ต่อเพื่อนบ้านเรือนเคียง. เดี่ยวนี้มนุษย์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้านเรือนเคียงกันสักก็มาน้อย? จะเห็นได้ชัดว่ามันแตกต่างกันมาก: เพียงชั่วอายุคน หรือทันตาเห็นของคนเพียงชั่วอายุคนเดียว. พร้อมกันนั้นก็มองเห็นว่า ต้นเหตุของสิ่งนี้ก็คือ ความเจริญ

ก้าวหน้าตามแบบใหม่ที่ทำให้คนหลงใหลในเรื่องเอร์โดว้อยสวยงาม ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาทางเนื้อหนัง: ทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจตนเอง เสียเรื่อยไป จึงไม่มีส่วนเหลือสำหรับจะไปช่วยผู้อื่น หรือเอื้อเฟื้อเจือจานผู้อื่น, ทำให้ความหมายของคำว่าเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน นั้น สูญหายไปแทบหมดสิ้น.

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยได้ยินได้ฟังคำประโยคที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น: ไม่เหมือนกับสมัยบิณฑบาต ปู ยา ตา ยาย ที่จะได้ยินได้ฟังคำนี้บ่อยๆ. นั่นแหละขอให้ถือเอาเป็นเครื่องวัดที่แน่นอนว่าสังคมได้เปลี่ยนไปอย่างไร โดยทางจิตใจ? ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ว่าเราเป็นพี่น้องกัน หรือว่าเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน.

เดี๋ยวนี้อยู่กับความรู้สึกที่ว่าตัวใครตัวมัน, เปิดโอกาสให้ใครทำตามความพอใจของตนได้เต็มที่ ซึ่งที่แท้ก็เป็นประชาธิปไตย อย่างหนึ่งด้วยเหมือนกันนั่นแหละ. แต่ขอให้คิดดูให้ดีว่า ประชาธิปไตยสำหรับจะเอาเปรียบกันนั้น มันจะมีประโยชน์แก่สังคมอย่างไร? ทำไมเราจึงไม่มีประชาธิปไตยถึงขนาดที่เรียกว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น? เราประพฤติให้อนุโลมคล้อยกันกับหลักเกณฑ์อันนี้?

ความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุของความทุกข์ ในทุกๆ ประการ ในทุกๆ ความหมาย. ทำตัวบุคคลนั้นให้เป็นทุกข์ถึงที่สุดด้วย คือเกิดกิเลสที่จะแผดเผาบุคคลนั้นเองเป็นข้อแรกก่อน, แล้วก็กระหนาบกระเทือนออกไปถึงคนข้างเคียง ทำผู้อื่นให้พลอยเป็นทุกข์ด้วย, แล้วก็ไม่พยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยการทำลายความเห็นแก่ตัว. แต่ได้เพิ่มความเห็นแก่ตัวให้มากขึ้นไปอีก จึงไม่มีการประพฤติกระทำที่เหมาะสม สำหรับการที่มนุษย์เราจะมีการสังคมกันอย่างที่เรียกว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง อะไรคืออะไร?, ลำดับที่ ๓๗.ค บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๓ สังคมคืออะไร? บรรยายวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๑, หน้า ๘๔-๘๗.

ธัมมิกะสังคมนิยมประชาธิปไตย

อย่าให้ประชาธิปไตยเฟ้อ, แล้วอย่าให้เป็นประชาธิปไตยคดโกง คือ
ประชาธิปไตยชนิดที่เอาเปรียบกันได้, เหมือนกับว่าเสรีประชาธิปไตยของ
พวกนายทุน อะไรทำนองนี้ มันก็ไม่ถูก มันเกินไป. เอาประชาธิปไตย
ชนิดที่ต้องตามธรรมชาติ ไม่มีใครเอาส่วนเกิน; ไม่มีใครรุกรานส่วนเกิน
ของผู้ใด เรียกว่า ประชาธิปไตยระบบสังคมนิยม. สังคมนิยมคือเห็นแก่
สังคม; ไม่เห็นแก่บุคคล ซึ่งเป็นทางให้เอาเปรียบกันได้.

นี่เดี๋ยวนี้ระบบการเมืองทั้งหลายในโลก มันก็จะพองแบ่งออกได้เป็น
๒ พวก คือ พวกหนึ่งจัดไปเพื่อประโยชน์แก่เอกชน เท่าไรก็ยิ่งดี: ที่นี้
อีกพวกหนึ่ง จัดไปเพื่อประโยชน์แก่สังคม แก่คนทั้งหมด ได้มากเท่าไร
ก็ยิ่งดี: มันมีอยู่ ๒ อย่าง อย่างนี้, ฉะนั้นเราจึงเอาประชาธิปไตยแบบ
สังคมนิยมซึ่งเป็นหลักของธรรมชาติ ด้วยเหมือนกัน และเป็นหลักใน
พุทธศาสนา ในตัวพุทธศาสนา ในหมู่สงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็มี
ระบบสังคมนิยม ประชาธิปไตยระบบสังคมนิยม แล้วก็ "ธัมมิกะ" นี้
คำนี้ขาดไม่ได้. ธัมมิกะ แปลว่า ประกอบอยู่ด้วยธรรม คือความถูกต้อง.*

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘๖ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๑๑ ปัญหาเฉพาะหน้าของมนุษยยุคปัจจุบัน, บรรยายวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๙,
หน้า ๕๔๔-๕๔๕.

ประชาธิปไตยนายทุน

ถ้ามันมีนายทุน มันก็เป็นประชาธิปไตยไปไม่ได้ ไม่มีสมภาพ ไม่มีเสรีภาพ ในประชาธิปไตยชนิดนั้น: ภาวทรภาพก็ไม่ต้องพูดถึง. แม้แต่ปัญหาเรื่องผิวขาว ผิวดำ ก็แก้ไม่ได้ ในประชาธิปไตยชนิดนั้น: แล้วก็ไม่มีใครขัดขวางประโยชน์ของพวกนายทุนได้. มันยังมีทาสในประชาธิปไตยชนิดนั้น: ยังมีทาสโดยจำยอม คือเขาเอาเงินมาซื้อคนเป็นทาสทางการเมือง. เดียวนี้ก็ยังมียาส ยังมีสุนัขรับใช้เนะ เพราะมันมีเงินมาก: ชนกรรมาชีพก็ต้องจำยอมกับพวกนายทุน เมื่อต่อสู้ไม่ไหว. นี่ประชาธิปไตยนายทุน มันก็ต้องเป็นอย่างนี้: เสรีภาพมีแต่การยื้อแย่งแข่งขันกันเพื่อเป็นนายทุน มีเสรีภาพเหลืออยู่เท่านั้น.

ที่นี่ ประชาธิปไตย ชนิดที่มีนายทุนเล็กๆ มีสังคมนิยมเจืออยู่: มองดูเถอะ บางประเทศมันเป็นอย่างนั้น. ประกาศตัวเป็นประชาธิปไตย ที่มีนายทุนเล็กๆ ไม่ใหญ่โตเหมือนบางประเทศ มีอุดมคติของสังคมนิยมเจืออยู่: มันก็ยังไม่มีการทรภาพหรือสมภาพ คือมันยังมีชนกรรมาชีพมากมายอยู่นั่นเอง. มีนายทุนเล็กๆ ก็จริง: แต่มันก็มีนายทุน. จะมีสมภาพดีกว่าประชาธิปไตยนายทุนสักหน่อยเท่านั้น: รัฐบาลก็ยังไม่เป็นที่พึ่งแก่ชนกรรมาชีพได้จริง: มันมีแต่ปาก. แม้ในหมู่ชนกรรมาชีพเอง ก็ไร้การศึกษา, ไร้ธรรมะแล้ว: มันก็ไม่มีความรักอย่างภราดรภาพแก่กัน ไม่มีทำนองนี้แล้ว มันก็สู้นายทุนไม่ได้.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.จ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๒๒-๓๒๓.

สังคมนิยม

สังคมนิยมที่ไม่เผด็จการ เรียกว่า สังคมนิยมเฉยๆ. นี่เพียงแค่เอือมระอาประชาธิปไตยมาเท่านั้น: มันยังไม่รู้จะไปทางทิศไหน มันยังสละล้มสละ เสรีภาพสละล้มสละ ภาราตรภาพสละล้มสละ: เพราะคนมันยังมีกิเลส มันรักกันไม่ได้ แล้วมันทำให้ส่ำเสมอกันไม่ได้ ไม่มีอะไรที่จะทำให้สังคมนี้อักรสามัคคี เห็นใจกันโดยแท้จริง เพราะมันขาดธรรม.

ที่นี่ สังคมนิยมที่เผด็จการสุดเหวี่ยง มันก็ยังมีหลายแง่: เพราะว่ามันเกิดมาจากไฟอาฆาตของชนกรรมาชีพ ที่มันถูกทรมานมานาน. พอหลุดออกมาได้ มันก็บ้าเลือด มันไม่ประกอบไปด้วยธรรม มันเสียเสรีภาพ เพื่อเสรีภาพ: ความหลงทำให้เสียเสรีภาพที่ไม่ควรจะเสีย ไปได้เสรีภาพที่ไม่ควรจะได้. เราเป็นทาสของกิเลสกันอยู่มากมาย เป็นทาสของโลภะ โทสะ โมหะ: แล้วก็จะแก้กันด้วยการจองเวรอาฆาต นี่มันก็ยิ่งเป็นไปไม่ได้.

นี่มันเข้าใจยาก: มันมีสมภาพที่ต้องใส่กระเทาะกวนๆ ไว้เสมอ มันไม่มีสมภาพที่แท้จริงได้ มันมีภาราตรภาพที่บังคับให้เกิด มันบีบบังคับให้เป็นผู้รักใคร่กันนี้: มันไม่มีโดยน้ำใจ. มันไม่ประกอบไปด้วยธรรม มันก็ล้มเหลว. แต่อย่าลืมนะว่า ทุกอย่างนี้ปัญหาไม่เหมือนกัน ประเทศหนึ่งอาจจะเหมาะ ประเทศหนึ่งอาจจะไม่เหมาะ ในระหว่างที่กำลังแย่งๆ อยู่ด้วยกัน.

ฉะนั้น สังคมนิยมแบบเผด็จการนี้ ก็ไม่เห็นว่ามันมีอะไรที่จะมีธรรมะได้. ถ้ามีธรรมะได้ ก็ใช้ได้: คิดว่าจะยิ่งดีที่ สุด ระบบสังคมนิยมเผด็จการนี้ ถ้ามีธรรมะสูงสุดจะดีที่ สุด: แต่ถ้าไม่มีธรรมะ มันก็เหมือนๆ กันไปหมด.

ที่นี่ เรามาพูดถึงระบบประหลาดๆ ที่เขาจะไม่ยอมรับก็ได้ว่า สังคมนิยมระบบของศาสนา จะมีอยู่ที่ประเทศไหนบ้างก็พูดยาก; แต่เรามองเห็นสังคมนิยมของศาสนา คือไปเอาหลักของศาสนามาเป็นระบบการเมืองเพื่อสังคมนิยม. ถ้าอ่านในเรื่องราวในพระบาลี ในพระคัมภีร์นะมีได้; แต่ถ้าเอามาพูด เขาก็ว่า โอ๊ย, มันเรื่องนิยายโว้ย! อย่ามาพูดเลย ฉันไม่อยากจะฟัง.

สังคมนิยมตามแบบของศาสนา ก็หมายความว่า เขาถือหลัก “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. เพียงเท่านั้นแหละ ปัญหาหมดหมดนะ ถ้ามนุษย์ในโลกมีธรรมเพียงข้อเดียวเท่านั้น คือความรู้สึกรู้ว่า สัตว์ทั้งหลาย เพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อนที่มีชีวิตทั้งหลาย “ล้วนแต่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. ถ้าในใจมีความรู้สึกอย่างนี้แล้ว รอดตัว: ทุกอย่างจะดีหมด สัมภาพจะมี เสรีภาพจะมี ภาวตรภาพจะมี สันติภาพก็จะมี. ศาสนาต้องมาอยู่ในคนที่เป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆ เสียก่อน; แต่ยังหวังยากเต็มที.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.จ. บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๒๔-๓๒๖.

ราชาธิปไตย

ทีนี้ อยากจะพิจารณาคำว่า ราชาธิปไตย กันอีกบ้าง. ถ้าเราค้นรวบรวมเอา มา จากพระบาลี จากพระคัมภีร์ทั้งหมด เราจะเรียกว่าพระราชูปแบบที่มีทศพิธราชธรรม, ธรรมะสมบูรณ์ที่สุดสำหรับเป็นพระราชูปอดู จากคุณสมบัติเหล่านั้น มันกลายเป็นสังคมนิยม.

พระราชูปไม่มีตัวตนเป็นของตน มีพลเมืองเป็นลูก, ประพฤติกระทำอะไรลงไป เพื่อคนทั้งประเทศ; มันก็ไม่ใช่ราชาธิปไตยที่พวกฝรั่งเขียนตำราการเมืองเขาเขียนไว้. ราชาธิปไตยในตำราการเมืองของพวกฝรั่งไม่ใช่อย่างนี้: พวกนักการเมือง หรือพวกเขียนตำราการเมืองฝรั่ง มันไม่เคยเห็นพระราชูปอย่างนี้ แล้วมันก็ไม่เคยอ่านเรื่องราวในพระบาลี ในพระคัมภีร์ว่ามันมีพระราชูปอย่างนี้. ฉะนั้นจึงประณามระบบราชาธิปไตยอย่างสาเดเสียเสีย.

พระราชูปที่ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรมนั้น เป็นเผด็จการโดยสมมติ, โดยได้รับสมมติ หรือโดยที่มีคุณธรรมสมบูรณ์ ที่จะเป็นผู้เผด็จการ มันก็เข้ารอยกัน คือถูกฝ่าถูกตัวกัน ก็มีระบบเผด็จการโดยธรรม. เราได้ยินพระราชูปแบบบ้านเมืองของพระเวสสันดร: อย่างประชาชนจะขับไล่พระเวสสันดรก็ได้ อย่างนี้ มันก็เป็นประชาธิปไตย ก็ได้; หรือเรียกว่า ราชาธิปไตยแบบประชาธิปไตยก็ได้ แต่แล้วมันก็ประกอบไปด้วยธรรมอย่างยิ่ง มันจึงเชิญพระราชูปหรือลูกของพระราชูปให้ออกไปนอกบ้านนอกเมืองได้ ก็ยังมีความสุข.

ทีนี้ พระราชูปหรือ ราชาธิปไตยเผด็จการ แบบพระเจ้าอโศก ถ้าเรา

อ่านดูให้ทั่วถึง แล้วจะรู้สึก ว่า พระเจ้าอโศกนี่ เป็นเผด็จการผ่าซาก ของ คนที่บึกบึน ไม่รู้อะไรมากหรอก. พระเจ้าอโศกนี่ไม่รู้ธรรมะไม่รู้อะไรมาก แล้วก็บึกบึน; แต่มันมีมากก็คือความสุจริต ความซื่อตรง เผด็จการอย่าง ผ่าซาก มาก่อน; แล้วต่อมาเมื่ออายุมากเข้า มาเป็นพระราชราชันหลัง นี่ ก็เรียกว่า เผด็จการโดยธรรมะแท้. เผด็จการอย่างพ่อเผด็จการกับลูก; บ้านไหน เรือนไหน ถ้าพ่อแม่บังคับลูกไม่ได้แล้ว มันก็เกินกว่าที่จะหนีหาย ไซ้ไหม? บ้านไหนเมืองไหน ถ้าพ่อแม่มันบังคับลูกไม่ได้ มันก็จะเกินกว่า ที่จะหนีหาย. ฉะนั้นขอให้ดูให้ดี พระเจ้าอโศกท่านเผด็จการกับพลเมือง ของท่านอย่างลูก เพราะฉะนั้นมันจึงสำเร็จประโยชน์ในข้อนี้.

ที่นี่ ถ้ามีประชาธิปไตยเผด็จการแบบทูลราช อย่างนี้ ก็ไม่ต้องเอามาพูด เพราะว่าเราไม่ต้องการ; มันไม่มีประโยชน์อะไร มันเคยมีใน พงศาวดาร หรือมีในนิยาย; หรือมีในบ้านเมืองของพวกฝรั่ง ที่เขียนตำรับ การเมือง ที่ใส่ร้ายระบบราชาธิปไตยสาดเสียเทเสีย ไม่มีอะไรเหลือ นั่น ก็ไม่ต้องเอามาพูด. ราชาธิปไตยแบบที่ฝรั่งเขียนไว้ เป็นแบบเรียนนั่น มัน เป็นเรื่องความคิดของฝรั่งเขาเห็นเท่านั้น เขาไม่รู้เรื่องทศพิธราชธรรม.

ที่นี่ มีราชาธิปไตยแบบหนึ่งที่เราอ่านได้จากพระคัมภีร์ คือ ราชาธิปไตย ในกลุ่มกษัตริย์ลิจนวี นี่ก็แปลก คือวาระกษัตริย์นี้สงวนไว้ สำหรับ ปกครองบ้านเมืองโดยเฉพาะ. ในรัฐสภาของพวกลิจนวีนี้ มีแต่กษัตริย์ ทั้งนั้น ไม่มีวาระอื่น มีเป็นร้อยๆ คน; เป็นพระราชที่อบรมไว้สำหรับ ครองเมือง เป็นวาระกษัตริย์ สำหรับจะครองเมืองหลายๆ ร้อยคน. สมมติเป็นหัวหน้าคนหนึ่ง แล้วก็รวมกันเป็นรัฐสภา ปกครองบ้านเมือง; สมมติให้เป็นพระราชองค์หนึ่ง คราวละ ๗ วัน หรือกี่วันก็ไม่ทราบ จำไม่ได้แน่ แต่มันมีลักษณะอย่างนั้น. นี่ราชาธิปไตยอย่างระบบลิจนวี ในพุทธกาล.

แต่อะไรก็ตามเถอะ ในที่สุดมันเพราะประกอบด้วยธรรม มันจึงสำเร็จ ประโยชน์. ฉะนั้นขอให้ดูให้ดีว่า มันไม่ใช่ว่าอยู่ที่ระบบไหน แต่มันอยู่ที่ว่า

มันมีธรรมะหรือไม่: เป็นอันว่าเราเห็นได้ว่า ธรรมะเป็นใหญ่.

เราจะต้องมีธรรมะเป็นผู้ปกครองโลก หรือปกครองประเทศ: จะใช้ประชาธิปไตยก็ต้องมีธรรมะ: จะใช้ราชาธิปไตยก็ต้องมีธรรมะ: จะใช้ว่าสังคมนิยมก็ต้องมีธรรมะ: จะใช้ว่าเผด็จการก็ต้องมีธรรมะอยู่นั่นเอง.

เราต้องการระบบปกครองที่ประกอบไปด้วยธรรม ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี: เห็นว่าทุกคนเป็นเพื่อน ร่วมเกิด ร่วมแก่ ร่วมเจ็บ ร่วมตาย นี่ บทนี้ เป็นบทมุ่งหมายของศาสนาทุกศาสนา.

ต้องการระบบที่ทำให้เกิดการเชื่อฟัง เชื่อฟังกันอย่างดี เพราะมีธรรมะเป็นลดหลั่นกันลงไป.

ต้องการให้เกิดความเสียสละ เสียสละเพื่อธรรม.

ต้องการให้เคารพความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ให้เห็นแก่ส่วนรวม ยิ่งกว่าเห็นแก่บุคคล ทุกอย่างต้องไม่ฝืนหลักธรรมชาติหรือศาสนา.

สรุปแล้วมันก็ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร ก็เรียกว่าธรรมาธิปไตยก็ได้: เรียกว่าสัมมาธิปไตย ก็ยังได้ คือความถูกต้องเป็นอธิปไตย: เรียกว่าพุทธานุธิปไตย ธรรมาธิปไตย สังฆาธิปไตยก็ได้: หรือเมตตาธิปไตยก็ยังได้. จะโง่เท่าไร ถ้ามันมีเมตตาแล้วไม่มีอันตราย ก็อยู่เป็นสุขได้โดยไม่ต้องฉลาด. เป็นปริสุทธานุธิปไตย มีความบริสุทธิ์เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครองก็ได้.^๑

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๒๗-๓๒๘.

ประชาธิปไตยกับพรรคฝ่ายค้าน

คนเห็นแก่ตัวนั้นคือ คนไม่มีธรรมะ เพราะไม่รู้ธรรมะ เพราะไม่รู้จักธรรมะ เพราะไม่รู้จักนำเอาธรรมะมาใส่ไว้ในจิตใจ, นี่เรียกว่าคนเห็นแก่ตัว. คนเห็นแก่ตัวจะขายสิทธิของเขาออกไป ด้วยกิเลสตัณหาของเขา, แล้วก็ละเมิดสิทธิของคนอื่น ด้วยกิเลสตัณหาของเขา แล้วอาจจะกลายเป็นสุนัขปากร้าย, เรื่องละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วยความเห็นแก่ตัวนั้น มันหลงสิทธิ เมาสิทธิ เทียวชน เทียวกัดผู้อื่น ด้วยการอ้างสิทธิ.

แล้วเกิดนิยามตามๆ กันมากขึ้นๆ การละเมิดสิทธิของผู้อื่นก็มากขึ้นในโลก เพราะโลกยิ่งถอยหลังจากธรรมะ มีความเห็นแก่ตัวมาแทนมาแทนที่, ธรรมะลดลงไป ความเห็นแก่ตัวก็มาแทนที่ ความเห็นแก่ผู้อื่นหรือความเห็นแก่ธรรมะมันก็ไม่มี มันก็ลดลงไป ลดลงไป ความเห็นแก่ตัวมันก็เข้ามาแทนที่. จะเรียกว่าอะไรดี ก็เรียกคนบ้ามันมากขึ้นในโลกนี้ ให้คนป่ามันหัวเราะ ให้ลิงมันหัวเราะ ให้ผีมันหัวเราะ ที่บ้าหลงสิทธิด้วยความเห็นแก่ตัว อาจจะขัดแย้งผู้อื่น: แล้วมันก็มาเป็นของดี ของถูกต้องเป็นระบบประชาธิปไตยที่มีพรรคฝ่ายค้าน. อาตมาเข้าใจว่า ประชาธิปไตยระบบพันปีของพวกกรีกก็ไม่มีพรรคฝ่ายค้าน ไม่ต้องมีพรรคฝ่ายค้าน, ถ้าพรรคฝ่ายค้าน ก็คือฝ่ายหักท้วงติงติติง เพื่อก่อ ไม่ใช่ค้านให้ล่มจมวินาศ แล้วตัวขึ้นมารองแทน: พรรคฝ่ายค้านอย่างนี้ มันเพิ่งมีเมื่อความเห็นแก่ตัวมันเกิดขึ้น.

ระบบประชาธิปไตยที่มีพรรคฝ่ายค้าน ค้านให้ฉิบหายวอด แล้วขึ้นมาเป็นแทนนี้ ไม่ใช่ประชาธิปไตย, แล้วก็ไม่มีธรรมะ ไม่มีความถูกต้อง

ของธรรมชาติ, แล้วก็ไม่เคยมีมาก่อน มันเพิ่งมามีเดี๋ยวนี้ มามีเดี๋ยวนี้. ขออย่า
อีกทีว่า มีให้ผีหัวเราะ ให้คนป่าหัวเราะ ให้ลิงมันหัวเราะ เพราะคนเหล่านี้นั้น
ไม่มีประชาธิปไตยชนิดนี้ แล้วมันก็ไม่ต้องขบกัดกันด้วยประชาธิปไตย
ชนิดนี้. สัตว์ไม่ต้องมีประชาธิปไตยชนิดนี้ แล้วสัตว์ก็กัดกันน้อยกว่าคน
คนกัดกันมากกว่าสัตว์กัดกัน; ขออภัยพูดคำตรงๆ มันหยาบไปหน่อย
สัตว์ไม่หลงใหลในประชาธิปไตยชนิดนี้ แล้วก็ไม่ต้องมีด้วย สัตว์จึงมีความ
สงบสุขมากกว่าคนซึ่งคอยแต่จะสร้างปัญหา ละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นมาๆ
ด้วยความเห็นแก่ตัว.*

๑ ธรรมชาติของพุทธทาส เรื่อง อตัมมยตาปริทัศน์, ลำดับที่ ๑๒.ค. บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๒๓ อตัมมยตากับปัญหาสิทธิมนุษยชน, บรรยายวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๓,
หน้า ๔๒๓-๔๒๔.

ต้องกลับไปหาธรรมะ

เมื่อไม่มีความคงที่ถูกต้องในทางธรรมะแล้ว มันก็จะผิดไปหมด, อยากจะยั่วว่า ประชาธิปไตยที่มีพรรคฝ่ายค้านอย่างค้านหันแหลกนะ ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นอะไร นี่คือการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างโง่เขลาเบาปัญญาที่สุด. ทุกคนยอมรับว่า ผู้แทนชุดนี้เลือกมาโดยประชาชน ถูกต้อง มาตั้งรัฐบาลถูกต้องตามประชาชน แล้วก็ยังตั้งหน้าจะฟันให้แหลก ให้ฉิบหายให้วินาศไป แล้วขึ้นมาเป็นแทน. อย่างนี้เรียกว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนไหม? สิ่งที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ต้น ให้เกิดระบบการเลือกผู้แทน ได้ผู้แทนคนไหนมา มาตั้งเป็นรัฐบาล แล้วชนกันหันแหลกเสียอีก มันหลับหูหลับตาละเมิดสิทธิมนุษยชน. ระบบนี้มันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ไม่มีใครรู้สึก แล้วกลับยกย่องบูชาว่า โอ้ เก่ง เป็นฝ่ายค้านที่เก่ง นี่มันเป็นอย่างนี้ไปเสีย.

การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยไม่รู้สึกรู้สั ได้รับเกียรติสูงสุด และเห็นเป็นความถูกต้อง เป็นความถูกต้อง: นี่ขอให้คิดดูให้ดี กำลังหลงงมงาย การละเมิดสิทธิมนุษยชนชนิดที่ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นความถูกต้อง, แล้วแข่งกันทำ แข่งกันทำ.

เมื่อไม่มีความคงที่อยู่ในความถูกต้อง ไม่บูชาความถูกต้อง จึงไม่เห็นแก่ธรรมะ จึงไม่เห็นแก่ผู้อื่น จึงไม่มีเมตตากรุณาเป็นวิหารธรรมออกหน้า เป็น ปุโรจาริก เป็นธรรมะออกหน้าว่าธรรมใดๆ คือ เมตตากรุณา: ถ้ามีเมตตากรุณาเหลืออยู่ในจิตใจบ้างแม้สักหน่อยหนึ่ง มันก็ทำไม่ได้ดอก มันทำไม่ได้ ไปละเมิดสิทธิมนุษยชนของเพื่อนกันอย่างนี้ ทำไม่ได้.

การที่จะเป็นไปในทางถูกต้องได้ ก็กลับไปหาธรรมะ ไปหาธรรมะ ให้ฉลาดที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, ยิ่งฉลาดยิ่งประกอบไปด้วยธรรมะ ยิ่งฉลาดยิ่งขึ้นไปอีก มันก็ยิ่งประกอบด้วยธรรมะยิ่งขึ้นไปอีก; อย่าให้ฉลาดแล้วมีอิสระที่จะนำไปใช้เพื่อความเห็นแก่ตัว. คนฉลาดก็ใช้ความฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัวได้แนบเนียนลึกซึ้งมาก แล้วกลับได้รับการยกย่องไปเสีย พังดูแล้ว มันก็น่าทุเรศความเป็นมนุษย์ แห่งยุคที่วุ่นวายเนือหน่ง บูชากิเลสตัณหา^๑.

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง อตัมมยตาปริทัตน์, ลำดับที่ ๑๒.ค บณแถบพินสีแดง, เรื่องที่ ๒๓ อตัมมยตากับปัญหาลิทธิมนุษยชน, บรรยายวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๓, หน้า ๔๒๖-๔๒๗.

ประชาธิปไตย
ตามแบบแห่งพระพุทธศาสนา

ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพระพุทธศาสนา

การมาบวชอยู่ในคณะสงฆ์ ซึ่งมีระเบียบวินัยอย่างนี้ มันก็เป็นการอยู่อย่างแบบประชาธิปไตย ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน ทั้งโดยธรรมชาติและโดยวินัย. คนภายนอกหรือแม้แต่ชาวต่างประเทศก็ยังมองเห็นความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเจตนารมณ์อยู่ในระบบการปกครองของคณะสงฆ์ในพุทธศาสนา. เดิวนี่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าระบบประชาธิปไตยนั้นลงกันได้กับเจตนารมณ์ ของการปกครองสงฆ์แห่งพุทธศาสนา: แต่มาดูกันโดยรายละเอียดแล้วมันยังมีอะไรบางอย่าง ซึ่งยังนำหัวเราะ คือมันไม่ได้เป็นไปตามคำคำนั้น โดยเฉพาะก็คือคำว่าประชาธิปไตยนั่นเอง.

แล้วผมอยากจะทบทวนอยู่เสมอ สิ่งที่เราทบทวนกันอยู่เสมอ อีกครั้งหรือหลายครั้ง คืออยากจะขอให้สังเกตให้ดีเป็นพิเศษ ในข้อที่ว่าเรามาบวชแล้วก็ได้ชิมลอง หรือได้รู้อะไรหลายๆ อย่างนี้ มันมีผลที่เป็นความสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ การที่จะทำให้รู้ว่าโลกกับธรรมชาติ หรือโลกกับธรรมนั้น เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้. ขอให้สังเกตดูจากสิ่งที่ได้เคยชิมลองในทุกแห่งทุกมุม อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว, แล้วความเข้าใจหรือความเชื่อลงไป ก็จะค่อยๆ ชัดขึ้นมาว่า สิ่งที่เราเรียกว่าโลกกับสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น มันไม่ใช่เป็นเรื่องที่ต้องแยกกันเดิน, หรือว่าพ่ายกันคนละที่, หรือว่ามันขัดกัน อย่างที่เขาพูดกันโดยมาก. นี่คือการประสงคโดยเฉพาะ ที่ผมอยากจะให้ทุกท่านสนใจเป็นพิเศษ.

และอีกอย่างหนึ่ง ก็ขอให้ทำความเข้าใจแตกแขนงออกไป จากทุกๆ เรื่องที่ได้พูดมาแล้วว่ามัน มีความสัมพันธ์กันอยู่ในตัว: แม้เราจะยกเอา

คำว่าประชาธิปไตยขึ้นมาเป็นตัวเรื่อง สำหรับจะพูด ก็ขอให้คิดดูเถอะว่า ถ้ามันมีการเป็นอยู่แบบปรตตูปชีวี คือยอมรับลัทธิอันนี้ ประชาธิปไตย นั้นจะบริสุทธิ์ขึ้นมาหรือมากกว่า ที่มันจะเป็นต่างคนต่างถือมาถึงกัน. หรือ ถ้าผู้ที่ถือหลักอยู่ต่ำๆ แล้วทำอย่างสูง นี่จะเป็นรากฐานของประชาธิปไตย ที่ดี, ให้มีความเสียสละ ทำให้มีความจริงใจ ให้ทุกๆ อย่าง.

แม้แต่คำว่าเป็นมุนี เป็นมุนีอยู่ในความเป็นมนุษย์ ในความเป็น มรรณานัน: นั้นแหละก็จะเป็นที่ต้องการของสิ่งที่เรียกว่าประชาธิปไตย: เพราะว่าประชาธิปไตย เป็นเรื่องของคนโง่ไม่ได้. แต่เดี๋ยวนี้มันกำลังเป็น เรื่องของคนโง่ คนเอาเปรียบ คนไม่มีธรรมะ, โดยถือหลักเสียว่า โลก มันต้องแยกจากธรรมะเอามาปนกันไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

หรืออุดมคติที่ว่า เป็นเกลอกับธรรมชาติ จะส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตย อย่างยิ่งและแท้จริง; เพราะธรรมชาตินี้มันหมายถึงระดับ ต่ำราบหรือทั่วไป, ไม่มีอะไรเป็นพิเศษกว่าอะไร. อยู่อย่าง เป็นเกลอกับ ธรรมชาติ มันก็จะเป็นประชาธิปไตย โดยตัวมันเองเสียแล้ว.

หรือข้อที่ว่า ให้เก็บความโกรธ ใส่ยุ่งฉาง ก็มองเห็นทันทีว่า มัน ก็ส่งเสริมประชาธิปไตย. เดียวนี้ในที่ประชุมของสภา มันเต็มไปด้วยการ บันดาลโทษะ ไม่มีความสงบ จนไม่เป็นสภา. พูดตามหลักธรรมะก็ว่า ที่ใดไม่มีสัตบุรุษ, ที่ประชุมใดไม่มีสัตบุรุษ คือผู้สงบระงับ ที่ประชุมนั้นไม่ ชื่อว่าสภา: มันเป็นแต่เพียงคนมานั่งกันมากมาย. ถ้าหัดบังคับความโกรธ เก็บความโกรธไว้ได้ มันก็จะเป็นประชาธิปไตยในการประชุมอย่างยิ่ง.

แม้จะลงไปถึงคำว่า อยู่อย่างลดทาลดทาง ไม่ชูหัวชูหาง ก็อย่าง เดียวกันอีก จะช่วยให้ความเป็นประชาธิปไตยนั้นมันง่าย หรือถูกต้อง หรือ บริสุทธิ์, ไม่มีกิเลสที่จะเอาเปรียบ หรือข่มขู่กันและกัน.

แม้ที่สุดแต่ว่า เรื่องชิมปรโลก รสของโลกหลายๆ อย่าง ถ้ามันทำได้ ถึงอย่างนี้ จะเป็นคนรู้จักหลบหลีก อดออม ปรับปรุง แก้ไขความกระหยาบ กระทั่งได้ ในระหว่างสังคมนั้น และแม้ส่วนตัวก็ยังไม่มีความทุกข์ คือรู้จัก

หลีกเมื่อมันมีความทุกข์, ไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นในใจได้.

ทีนี้แม้จะใช้คำให้สูงส่งว่าขิมารสของพระนิพพาน ซึ่งมันคล้ายๆ กับปรโลก แต่มันยิ่งกว่าปรโลกคือ ในที่ใดมันไม่มีความร้อน แล้วมีแต่ความเย็น มันก็เป็นสภาพที่ดี. นิพพานหรือความเย็นนี้มันมีหลายอย่าง; แล้วสรุปความได้ว่า จะเป็นอย่างไรก็ตาม ในขณะนั้นมันต้องปราศจากตัวกูหรือของกู, ความรู้สึกประเภทที่เป็นตัวกู-ของกูนั้น เป็นความร้อน เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่มีความเย็นหรือนิพพานในที่นั้น. ที่ใดปราศจากตัวกู-ของกู ที่นั่นเย็นเป็นนิพพาน แม้อย่างน้อยที่สุด มันก็เป็นนิพพานอย่างน้อยที่สุด. ผมเคยแนะนำให้จำกันไว้ว่า เมื่อใดจิตไม่มีตัวกู นิพพานก็มีอยู่ในจิตนั้น. ในจิตนั้น และเมื่อตัวกูเกิดขึ้นมาในจิตนั้น สังสารวัฏฏ์ก็พลันเกิดขึ้นแทน. ในจิตไม่มีตัวกูก็เป็นนิพพานอยู่, พอมีตัวกูเกิดขึ้นในจิต นิพพานหายไป สังสารวัฏฏ์ก็เกิดขึ้นแทน.

เรื่องไม่มีตัวกู เรื่องเย็นนี้มันหลายชนิด อย่างที่ได้พูดมาในครั้งที่แล้วมานี้เอง ว่ามันเย็นกันได้ลึกก็อย่าง, ขอให้พบพหวนดูให้ดีจะมีประโยชน์มาก คือช่วยให้รู้จักนิพพานลึกยิ่งขึ้น และง่ายขึ้น ถ้าเย็นแล้วต้องไม่มีตัวกู-ของกูในความรู้สึก, หรือตัวกู-ของกูมันดับไปได้. นิพพานชนิดที่หมดกิเลส หมดอาสวะสิ้นเชิงของพระอรหันต์นั้น มันก็แสดงชัดอยู่แล้วว่า ไม่มีกิเลสประเภทตัวกู.

ทีนี้นิพพานศิลป์ นิพพานในลักษณะที่เป็นศิลป์ เป็น artificial ซึ่งจะทำให้ขึ้นมาได้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือแสวงหาโอกาสเท่าที่จะแสวงได้: เมื่อจิตมันไม่เกิดกิเลส แม้ว่าเป็นคนมีกิเลสแต่จิตมันไม่เกิดกิเลส ก็เย็นแล้วตอนนั้นก็ไม่มีตัวกู-ของกูมันอยู่ในจิต, หรือว่าอยู่ในฌานในสมาธิข่มกิเลส ตัวกู-ของกูไม่เกิดขึ้นมาได้ มันก็เย็น. คิดตกปลงตกหรือมีความเชื่ออะไรมันคง ข่มตัวกู-ของกูไว้ได้ มันก็เย็น, หรือแม้ที่สุดแต่ธรรมชาติอันสงบอย่างนี้ พอเข้ามานั่งตรงนี้ ตัวกู-ของกูก็ไม่เกิด มันก็เย็น, กระทั่งว่ากิเลสเกิด แล้วให้มันกินเหยื่อของมัน มันก็หยุด นี่เป็น

อย่างเลวที่สุด: เช่น การบริโภคมาม ให้ความใคร่แห่งตัวกู-ของกูดับไปสักขณะหนึ่ง มันก็ยังเป็นเรื่องเย็น, จนกลายเป็นลัทธิของคนบางพวก, เรียกความสมบูรณ์ด้วยกามนั้นเป็นนิพพานตามแบบของเขา. ขอให้พิจารณาให้ดีเถอะว่า ในขณะนั้นมันก็เย็น เพราะว่าตัวกู-ของกูมันระงับ หรือมันนอนฟูไปชั่วคราวสุดแท้แต่จะเรียก. ถ้าจะเกิดการปรุงยวี่เคซึ้นมาได้ ก็น่าเข้าไปแล้ว มันหยุดระบบประสาทหรืออะไรส่วนนั้นเสีย, มันก็สบายได้ด้วยอำนาจของยานั้นเหมือนกัน เพราะมันไม่มีตัวกู-ของกูเกิดขึ้นมา.

นี่ถ้าเรารู้จักนิพพานเพื่อไว้มากความหมายอย่างนี้ มันก็ดีกว่าที่จะไม่รู้ ฉะนั้นการที่สามารถชิมรสพระนิพพาน ชนิดที่ควรจะชิม จึงเป็นความดีอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ที่จะรู้จักความสงบ, แล้วเกลียดความไม่สงบ, เกลียดความมีตัวกู-ของกู จึงจะเป็นมนุษย์ที่เหมาะสมสำหรับลัทธิประชาธิปไตย.

นี่ก็เป็นตัวอย่างที่ต้องคิดกัน หรือมองกันอีกทีหนึ่งว่า ธรรมชาติมันช่วยโลกอย่างจำเป็น: มันไม่ได้ขัดกับโลก, ไม่ได้ขวางโลก, ไม่ใช่เรื่องที่ต้องพายกันคนละที หรือใช้กันคนละที หรือมีกันคนละที ยิ่งเป็นโลกจัดเท่าไรยิ่งจะต้องมีธรรมชาติเข้าไปประดับประดามากยิ่งขึ้นเท่านั้น. มิฉะนั้นมันจะร้อนเป็นไฟ เหลือที่จะทนได้.

ฉะนั้นขอให้ทบทวนหัวข้อ ที่พูดกันมาแล้วแต่ละครั้งๆ ไว้เสมอไปจนเข้าใจ. ถ้าเข้าใจมันจะรู้จักความเชื่อมโยงระหว่างกันและกัน อย่างที่ไม่อาจจะแยกกันได้: แม้ที่สุดแต่คำว่าประชาธิปไตยที่เรากำลังจะพูดนี้ มันก็เกี่ยวเนื่องกันกับธรรมชาติ ที่มีหลักเกณฑ์ต่างๆ อย่างที่ว่ามาแล้ว ซึ่งล้วนแต่จะเรียกได้ว่าเป็นอุดมคติอย่างหนึ่งๆ ทั้งนั้น, แล้วมันไม่อาจจะขาดได้ในจำนวนใหญ่จำนวนนี้จะต้องมีกันครบ.

รวมความแล้วก็พูดได้ว่า ขาดธรรมชาติแล้วโลกก็ไปไม่รอด. ช่วยเอาไปคิดให้มากๆ ว่า ถ้าขาดธรรมชาติแล้วโลกนี้จะไปไม่รอด โดยส่วนบุคคลก็ดี โดยส่วนรวมเป็นสังคมใหญ่ก็ดี. ฉะนั้นเราจึงจะดูกันต่อไปถึงคำว่าประชาธิปไตย ซึ่งจะขาดธรรมชาติไม่ได้, จึงได้ตั้งชื่อหัวข้อของการบรรยาย

ในวันนี้ว่า ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพุทธศาสนา ซึ่งก็จะเป็นการเปรียบเทียบอยู่ในตัวว่าประชาธิปไตยทั่วไปกับหลักแห่งพุทธศาสนานั้นเอง ขอให้คอยสังเกตให้เข้าใจ.

ในชั้นแรกนี้ขอให้ย้อนนึกไปว่า เรากำลังพูดกันเรื่องการเมือง หรือเอากการเมืองหรือลัทธิการเมือง อุดมคติการเมืองของโลก มาวิพากษ์วิจารณ์ หรือว่ามุ่งจะตำหนิติฉิน ไม่มีเจตนาอย่างนั้น. มีเจตนาแต่จะให้รู้ว่า ในพุทธศาสนานี้ก็มีเจตนารมณ์แห่งประชาธิปไตย, แล้วก็แก้ว่าจริงกว่า, ใช้เป็นประโยชน์ได้มากกว่า แล้วเพื่อจะดูว่า ประชาธิปไตยของชาวบ้านทั่วโลกมันเป็นอย่างไร, มันไปกันได้เท่าไร, หรือมันขัดกันอยู่เท่าไร กับเจตนารมณ์แห่งประชาธิปไตยในพุทธศาสนา. และเมื่อเราพูดถึงประชาธิปไตย หรืออะไรที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยก็ไม่ได้หมายความว่าเราเล็งถึงเฉพาะในประเทศไทย; เราจะเล็งถึงประชาธิปไตยของทั้งโลก แล้วก็มาเปรียบเทียบกันดู กับประชาธิปไตยในเจตนารมณ์ที่เป็นพุทธศาสนา. นั้นมันก็ต้องพูดไปตามลำดับ มันก็ต้องยกเอาประชาธิปไตยทั่วไปของชาวบ้านนั้นแหละมาดูก่อน ว่ามันเป็นอย่างไร.

แต่ขอให้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างหนึ่งก่อน กันความพ่นเผือ ปนเปกันยุ่งไปหมด. เมื่อชาวบ้านเขาใช้คำว่าประชาธิปไตย ในพุทธศาสนานี้ใช้ คำว่า สังฆาธิปไตย. คุณก็ต้องได้ยินอยู่บ่อยๆ ว่าสังฆาธิปไตย คือสงฆ์เป็นใหญ่. ในเมื่อชาวบ้านเขาจะพูดว่า ประชาธิปไตย ประชาชนเป็นใหญ่ คือแต่ละคนๆ เป็นใหญ่, ในวัดเรากลับพูดว่าสังฆาธิปไตย คือ สงฆ์ คณะสงฆ์ ตัวสงฆ์นั้นเป็นใหญ่ แต่มันมี spirit อะไรที่เป็นแบบประชาธิปไตย.

พิจารณาคุณผลของประชาชนเป็นใหญ่

ถ้าดูประชาธิปไตยของชาวบ้านกันก่อน คำแรกที่จะมาถึง ก็คำว่า ประชาชนเป็นใหญ่, ประชาชนแต่ละคนๆ เป็นใหญ่. คอยดูต่อไปมันจะเป็น

ได้หรือไม่? แล้วคำที่เขาขอบพุดกันนัก อ้างอิงกันนัก ก็คือว่าของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน, แล้วแต่จะวนอย่างไร: จะโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน, หรือ เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน วนกันอยู่แค่ ๓ นี่แหละ ๓ ประชาชนนี่แหละ.

ถ้าประชาชนหมายถึงแต่ละคนๆ ละก็คงจะลำบาก, ถ้าประชาชน หมายถึงเป็นหมู่ๆ ก็จะค่อยยังชั่ว, ถ้าประชาชนหมายถึงทั้งหมดทุกคนรวม กันได้ อย่างนั้นก็ดีขึ้นไปอีก: แต่คำว่าประชาธิปไตยที่เขาพุดกันอยู่นั้น มันแต่ละคนๆ เป็นใหญ่, แสดงสิทธิ ใช้ความเป็นใหญ่. ฉะนั้นเขาพุดว่า เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน โดยที่เขาถือเสียว่า เดี่ยวนี้ ประชาชนมันดีถึงขนาดที่ใช้ระบบนี้: ระบบที่ให้พระราชอำนาจหนึ่งเป็นใหญ่ หรืออะไรเป็นใหญ่นั้นใช้ไม่ได้แล้ว. มนุษย์มันดีถึงขนาดที่ให้ประชาชนเป็น ใหญ่.

แล้วมันก็เกิดข้อสงสัยขึ้นมาว่า ทำไมมันจึงกลายเป็นมีผลตรงกันข้าม? คือในยุคที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย ยังจะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเสียกว่า, มีความสงบหรือสันติสุขมากกว่า. พอมายุคประชาธิปไตย มันเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์, ยิ่งหาสันติภาพไม่ได้, ยิ่งเป็นยุคที่มีบาปมากที่สุด ใน โลกนี้. โลกแห่งยุคประชาธิปไตย ที่ใครทำอะไรตามพอใจ แล้วก็เรียกร้อง เลยขอบเขตมากขึ้นๆ, แล้วก็มูทะลุตุตันยิ่งขึ้น จนกลายเป็นฆ่าฟันกันอย่างไม่มีความหมาย, กลายเป็นเหมือนกับว่าเป็นยุคที่มีบาปอย่างยิ่ง, ถูกสาป อย่างยิ่ง ถูกล่อลวงด้วยภูตผีปิศาจ อะไรสักอย่างหนึ่งละครมึง. ที่มนุษย์ บุกาประชาธิปไตยแบบไหนกันก็ไม่รู้ นี่เราจะเปรียบเทียบดูกันกับแบบของ พระพุทธศาสนา แม้ว่าเขาจะไม่รู้จัก ไม่เข้าใจ และไม่ยอมรับ.

เมื่อพุดว่า ประชาธิปไตย ประชาชนเป็นใหญ่ ผมเชื่อว่า ท่านทั้งหลายก็เข้าใจความหมายตามที่เขาประสงค์ ประสงค์กันตามธรรมดา. ที่นี้ถ้าจะลองเงี่ยหูไปฟังคำอีกคำหนึ่งว่า ธรรมะเป็นใหญ่กับประชาชนเป็น ใหญ่ สองคำนี้มันเหมือนกันหรือเปล่า? เอาความรู้สึกของตัวเองเป็น

ประมาณก็ได้เมื่อเกิดพูดขึ้นมาว่า ประชาชนเป็นใหญ่กับพระธรรมเป็นใหญ่
นี่มันเหมือนกันหรือเปล่า? แล้วมันมีทางที่จะเหมือนกันได้ หรือเป็นอันเดียว
กันได้หรือเปล่า?

ถ้าเราดูตามสถานการณ์เดี๋ยวนี้นั้นไม่มีทางจะเป็นไปได้ ประชาชนเป็น
ใหญ่นี้: ถ้ากิเลสของประชาชนเป็นอย่างไร มันก็ต้องการเป็นอย่างนั้น.
แต่ถ้าพระธรรมเป็นใหญ่ มันก็ต้องเอาธรรมะหรือความถูกต้องเป็นใหญ่;
เอาความต้องการของประชาชนเป็นหลักไม่ได้. เพราะฉะนั้นมันก็ยุติได้ว่า
คำว่าประชาชนเป็นใหญ่กับคำว่าพระธรรมเป็นใหญ่ มันไม่ใช่อย่างเดียวกัน
เสียแล้ว: แม้แต่ว่าจะฟังดู ก็ลองฟังดูเถอะว่า คำไหนมันน่าฟังกว่า เอาใจ
ของตัวเป็นหลัก?

ทีนี้ผู้ที่บัญญัติประชาธิปไตย อย่างที่ประชาชนเป็นใหญ่ คนนั้นรู้จัก
ธรรมะหรือเปล่า? หรือว่ามีธรรมะก็มาน้อย? คนที่จะตั้งลัทธิประชาชน
เป็นใหญ่ขึ้นมา คนนั้นมีธรรมะก็มาน้อย? หรือว่าถ้าจะปล่อยไปตามภาษา
ของประชาชน ประชาชนทั้งหลายนี้ ประชาชนเหล่านี้มีธรรมะก็มาน้อย?
มีหรือเปล่าด้วยซ้ำไป. และถ้ามีก็มีก็มาน้อย? แล้วก็ยังอยากจะรู้ว่า อะไ
ระเป็นธรรมะของประชาชนเหล่านั้น? เมื่อประชาชนเหล่านั้นยังเห็นแก่ตัว
หรือว่ามันถูกยั่วถูกจูงไป ด้วยอำนาจของสิ่งยั่วยวนในโลกปัจจุบัน เพื่อ
ความสุขทางวัตถุทางเนื้อทางหนังมากขึ้น: ประชาชนเหล่านี้จะมีธรรมะ
หรือเปล่า? มีก็มาน้อย? แล้วอะไรคือธรรมะของเขา? มันจะกลายเป็น
ว่าได้นั้นแหละดี: ได้นั้นแหละคือธรรมะของเขา, คือประชาชนที่ต่างคนต่าง
เห็นแก่ตัว ตัวได้นั้นแหละคือธรรมะละ เกิดถือศาสนาได้ขึ้นมา. เรื่องนี้
เราก็เคยพูดกันมาหลายครั้งแล้ว ที่จะชี้ให้เห็นว่า ประชาชนในโลกทั้งโลก
เวลานี้ กำลังถือศาสนา ได้ เป็นธรรมะ เป็นพระเจ้า: ถือการได้การมีสิ่งที่
สนองความอยากของตนนั้นแหละขึ้นมา เป็นพระเจ้า เป็นศาสนา: มัน
ก็เต็มไปด้วยประชาชนแต่ละคนๆ ที่เห็นแก่ตัว ที่รู้จักแต่ประโยชน์ของตัวเอง

หรือการได้เพื่อตัว.

ที่นี้เมื่อ ประชาชนเป็นใหญ่ ประชาชนเหล่านั้น ก็มีสิทธิที่จะทำอะไรตามความต้องการของตน; มันก็เลยเป็นประชาธิปไตยแห่งความเห็นแก่ตัว. ใช้หรือไม่ใช้ ลองคิดดูให้ดีเถอะ, มันเป็นประชาธิปไตยแห่งความเห็นแก่ตัว ใช้หรือไม่ใช้? ถ้าหากว่ามันเป็นประชาธิปไตย แห่งการเห็นแก่ตัว มันก็เป็นประชาธิปไตยแห่งการยื้อแย่ง ใช้หรือไม่ใช้? เพราะถ้าเห็นแก่ตัวแล้ว, มันก็ต้องยื้อแย่งแน่. มีสิทธิที่จะยื้อแย่ง, ยื้อแย่งโดยทุกอย่างทุกทาง : ยื้อแย่งซึ่งหน้า เมื่อใครยาวก็สาวเอา อย่างนี้ก็เป็นประชาธิปไตย ผู้ที่มีอำนาจมีอะไรก็บอกว่า มันก็มีสิทธิ ที่จะทำ ที่จะหา ที่จะมี ที่จะรวบรวม. คนยากจน ก็มีสิทธิ ที่จะหา ที่จะทำ ที่จะรวบรวม; เมื่อไม่ได้ มันก็มีสิทธิที่จะต่อสู้ มันก็เลยเป็นประชาธิปไตยแห่งการยื้อแย่ง.

นี้ประชาธิปไตยอย่างนี้ มันจะเป็นธัมมาธิปไตยได้อย่างไร? หรือว่า จะเป็นสังฆาธิปไตยอย่างที่มีอยู่ในหมู่สงฆ์ ว่าสงฆ์เป็นใหญ่นี้ มันจะเป็นอย่างนั้นได้หรือไม่?

เดี๋ยวนี้เราก็เห็นกันอยู่ คงปฏิเสธไม่ได้ ว่าเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน เพราะความก้าวหน้าทางวัตถุ ก็มาเป็นประชาชนผู้จะมีสิทธิมีเสียง ในการปกครองแผ่นดิน ปกครองโลก เป็นสภาหรือเป็นอะไรขึ้นมา. สมาชิกคือผู้เห็นแก่ตัว; นี่มีรัฐธรรมนูญของใคร หรือว่ากฎหมายอันไหน ที่มันสามารถป้องกันความเห็นแก่ตัว? ไปคิดดูอีกทีว่า รัฐธรรมนูญฉบับไหน ของประเทศไหนที่สามารถป้องกันความเห็นแก่ตัว โดยส่วนตัวของประชาชนแต่ละคน; แม้แต่กฎหมายมันยังทำไม่ได้. กฎหมายที่ใช้ความรุนแรงตรงไปตรงมา มันก็ยังทำลายความเห็นแก่ตัวของคนไม่ได้ มันเป็นเรื่องของจิตใจ, เป็นเรื่องของศีลธรรม เป็นเรื่องของศาสนา.

รัฐธรรมนูญก็ดี กฎหมายก็ดี มันไม่สามารถจะทำลายความเห็นแก่ตัวของคนได้; แล้วรัฐธรรมนูญเหล่านั้น มันก็ไม่สามารถที่จะป้องกันมิให้คนที่เห็นแก่ตัวนั้น เข้ามาเป็นสมาชิกของสภา, มันก็ห้ามกันไม่ได้ตลอด

ไป. ฉะนั้น จึงมีสภาแห่งผู้เห็นแก่ตัว: โดยที่รัฐธรรมนูญมันป้องกันไม่ได้ หรือกฎหมายมันก็ป้องกันไม่ได้ ก็เลยมีสภาแห่งผู้เห็นแก่ตัว. นี่คือประชาชน เป็นใหญ่อันแท้จริงสมชื่อเพราะกิเลสของประชาชนผู้มีความเห็นแก่ตัว มารวมกันเป็นก้อนใหญ่ แล้วก็บันดาลประเทศชาติหรือโลกให้มันเป็นไป.

อ้าว, ที่นี้มองให้ลึกซึ่งลงไปอีก ว่าประชาชนแต่ละคนนะเขาเห็นแก่อะไร? เขาเห็นแก่ประเทศชาติ หรือเห็นแก่พระธรรม หรือว่าเห็นแก่ประโยชน์ของตน? สมาชิกรัฐสภาของประเทศไหนก็ตามเถอะ ในหัวใจแท้จริงของเขานั้น เห็นแก่ประโยชน์ของตน หรือเห็นแก่ประโยชน์ของชาติ หรือเห็นแก่ประโยชน์ของพระเจ้า ของพระธรรม ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน. ที่มันปรากฏเห็นชัดๆ อยู่จนไม่ต้องสงสัย เอาประโยชน์ของตัวเองเป็นเบื้องหน้า: เพราะฉะนั้นมันก็เป็นประโยชน์าธิปไตย, โดยเนื้อแท้ที่แท้จริง มันกำลังเป็นประโยชน์าธิปไตย คือประโยชน์นั้นแหละเป็นใหญ่. นี่คำว่าประชาชน เป็นใหญ่มันก็คือประโยชน์ของประชาชนคนนั้นแหละมันเป็นใหญ่.

ที่นี้เดี๋ยวนี้นั้นทำคนเดียวไม่ได้ มันก็เป็นพรรคกันขึ้นมา: เช่น ในรัฐสภามีหลายพรรค ประโยชน์ของแต่ละพรรคมันเป็นใหญ่ มันช่วยกันรักษาประโยชน์ของพรรค เพื่อแจกไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวกันต่อไปอีก: ทั้งโดยเนื้อแท้ที่มันกำลังเป็นอยู่ในโลกจริงๆ เวลานี้ มันเป็นพรรคประโยชน์าธิปไตย. พรรคละ คือ พรรค ประโยชน์ะ คือประโยชน์, อธิปไตย คือเป็นใหญ่: มันมีประโยชน์แห่งพรรคนั้นแหละเป็นใหญ่.

ในระบบประชาธิปไตยที่กำลังมีอยู่ในโลกเวลานี้ทั้งโลก จะยังเห็นว่ามันไกลจากพุทธศาสนา, ไกลจากประชาธิปไตยในแบบของพุทธศาสนา หรือว่าไกลจากสังฆาธิปไตย, ถ้าเป็นสังฆาธิปไตยตามแบบของพุทธศาสนา มันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ คือจะเห็นแก่ประโยชน์ตน, หรือประโยชน์ของพรรคพวกอะไรไม่ได้: มันต้องสงฆ์เป็นใหญ่ หรือธรรมะเป็นใหญ่อยู่เสมอ. ฉะนั้น ควรจะจำไว้ให้ติดาคำนี้เป็นเรื่องที่ต้องดูกันต่อไปอีกมากกว่า พรรคประโยชน์าธิปไตย มีประโยชน์แห่งพรรคนั้นแหละเป็นใหญ่: หาใช่ประชาชน

เป็นใหญ่ไม่: พูตกันแต่ปากเท่านั้น.

เอ้า, ถ้าจะถือว่า แต่ละพรรคฯ ก็ล้วนแต่เป็นประชาชน แต่มีประโยชน์ของแต่ละพรรคมันไม่เหมือนกัน จะพูดว่าประชาชนเป็นใหญ่ มันก็ไม่ถูกต้อง ประชาชนพรรคหนึ่งๆ มันเห็นประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ก็เลยลดลงไปในทางเห็นแก่ตัว หรือพวกของตัวอย่างลึกล้ำยิ่งขึ้นไปอีก.

ฉะนั้นการที่เขาจะพูดว่า มนุษย์สมัยนี้เหมาะสมอย่างยิ่งแล้วที่จะเป็นประชาธิปไตย มันเข้าใจยาก: มันมองไม่เห็นว่ มนุษย์สมัยนี้เหมาะสมแล้วที่จะเป็นประชาธิปไตย. ผมเห็นว่ายิ่งจะต้องเป็นธรรมาธิปไตยอะไรยิ่งขึ้นจะเอาความต้องการของมนุษย์สมัยนี้แต่ละคนเป็นหลักไม่ได้, ไม่ได้แน่, เป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น. มนุษย์สมัยนี้แต่ละคน ต้องถือพระธรรมเป็นหลัก, เอาพระธรรมเป็นหลักจนเป็นธรรมาธิปไตย. ถ้าอย่างในวัดในคณะสงฆ์ เราก็เป็นสังฆาธิปไตย ไม่มีคำว่าอัตตาธิปไตยหรือพรรคาธิปไตยหรือพรรคประโยชน์าธิปไตย.

พิจารณาเมื่อพระธรรมเป็นใหญ่

ที่นี้ดูพระธรรมเป็นใหญ่เสียทีดีกว่า, พระธรรมเป็นใหญ่ ก็เรียกได้ง่ายๆ ว่าธัมมาธิปไตยไม่เอาความต้องการของคนใดคนหนึ่งเป็นหลัก: แต่เอาความถูกต้องของธรรมะเป็นหลัก. นี่จะพบความแตกต่างอย่างยิงจะจัดกันในรูปแบบไหนก็ตามเถอะ ถ้ามีธรรมะเป็นใหญ่ มีธรรมะเป็นหลัก แล้วก็ได้ทั้งนั้น: เพราะว่ามันไม่มีทางจะเห็นแก่ตัว. ถ้าธรรมะเป็นใหญ่, ธรรมะเป็นหลักจริงๆ แล้วคนไม่มีทางจะเห็นแก่ตัว: เพราะธรรมะมันไม่ยอมให้เห็นแก่ตัว. ถ้าเกิดเห็นแก่ตัว มันก็ไม่ใช้ธรรมะเป็นใหญ่ มันก็หมด, หมดความเป็นธัมมาธิปไตย กลับไปหาประโยชน์าธิปไตยของแต่ละคนไปอีก: เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์ หรือตามหลักแห่งพุทธศาสนานี้ ต้องขึ้นอยู่กับธรรม.

ส่วนผู้ที่ดำเนินการให้เป็นไปนั้น จะเป็นบุคคลก็ได้ จะเป็นหมู่คณะก็ได้หรือจะเป็นแบบคณะทั้งหมด, อย่างแบบประชาชนเลือกผู้แทนเป็นรัฐสภานี้มันก็ได้. แต่ลองคิดดูเถอะว่าอย่างไรมันจะรวดเร็วกว่า? นี่พูดออกไปตรงๆ เลยว่าถ้าเป็นธัมมมาธิปไตย คือเอาธรรมะเป็นใหญ่กันแล้ว วิธีดำเนินงานนี้ ใช้ราชาธิปไตยก็ได้, ใช้เผด็จการก็ได้ แต่ผู้เผด็จการเอาธรรมะเป็นใหญ่. ผู้เผด็จการที่มีธรรมะเป็นใหญ่; หมายความว่าเขาได้รับการมอบหมายจากทุกคน ให้ถือธรรมะเป็นใหญ่สำหรับเผด็จการ; ไม่ใช่ผู้มีอำนาจถืออาวุธมา แล้วบังคับคนทั้งหลายให้อยู่ใต้อำนาจ แล้วก็กบฏโยชน์เอาตามพอใจ; อย่างนั้นมันก็ไม่ใช่เผด็จการของธรรมะ คือไม่ใช่ธัมมาธิปไตย.

แต่ถ้าคนมีธรรมะเป็นใหญ่ ชื่อตรง บริสุทธิแล้ว เขาจะเผด็จการอย่างไรตามใจ ก็ยังเป็นธัมมมาธิปไตยอยู่นั่นเอง; ฉะนั้นต้องรู้จักแยกกันให้ดีๆ คำพูดมันจะหลอกลวง จะทำให้สับสน. ฉะนั้นจะระบบราชาธิปไตยก็ได้ สังคมนิยมก็ได้ เผด็จการอะไรก็ได้ ถ้าขึ้นอยู่กับธรรมะ.

ขอให้ไปศึกษาในส่วนนี้ให้มาก ว่าทำอะไร เรียกว่าธรรมะเป็นใหญ่, ที่ถือธรรมะเป็นหลักนั้น ถือกันอย่างไร, สิ่งนั้นจะได้ชื่อว่ามีธรรมะเป็นใหญ่. ถ้าบ้านเมืองปกครองด้วยลัทธิธัมมาธิปไตย มันก็หมายความว่า ถือธรรมะเป็นใหญ่; ไม่ใช่ถือประชาชนเป็นใหญ่. เมื่อถือธรรมะเป็นใหญ่แล้ว จะจัดไปให้คนคนเดียวเผด็จการ, หรือให้หลายคนเผด็จการ, หรือว่าให้สภาเผด็จการมันได้ทั้งนั้นแหละ; แต่ต้องมีธรรมะเป็นใหญ่, มีธรรมะเป็นหลัก.

มีธรรมะเป็นใหญ่ ก็มีคำที่ใช้กันอยู่แล้วว่า “ธัมมาธิปไตย” แต่มันยาวยืดยาว แล้วมันก็ไม่จำกัลดลงไป. เราใช้คำให้มันสั้นกว่านั้น อะไรก็ได้ คือใช้คำว่าธัมมิกะ ธัมมิกะเป็นคุณศัพท์สำหรับประกอบเข้าข้างหน้าอะไรก็ได้, เป็นธัมมิกะประชาธิปไตย ก็เป็นประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, หรือธัมมิกะสังคมนิยมก็คือ สังคมนิยมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ,

หรือว่าธัมมิกราชาธิปไตย ก็เป็นพระราชชาติที่ประกอบด้วยธรรมะเป็นใหญ่ นี่ก็ใช้ได้. มันเป็นเรื่องใช้ได้ไปหมดถ้าหากว่ามีคำว่าธัมมิกะเข้ามาอยู่ข้างหน้า ประกอบอยู่ข้างหน้า, แล้วก็จำคำว่าธัมมิกะไว้ด้วย. ถ้าผิดธรรมะ แล้วก็ไม่ใช่ธัมมิกะ ถ้าถูกต้องตามธรรมะแล้วก็เรียกได้ว่าธัมมิกะ.

ถ้าจะให้ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ใช้ได้ ไม่มีอันตราย ต้องเติมคำว่า ธัมมิกะ เข้าไปข้างหน้า, เป็นคำว่า ธัมมิกประชาธิปไตย. ถ้าอย่างนี้แล้ว ก็ไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่แล้ว: ประชาชนหมดความเป็นใหญ่ เพราะไปมอบ ให้แก่ธรรมะเป็นใหญ่ ชื่อว่า ประชาธิปไตยชนิดที่ธรรมะเป็นใหญ่ ลู่วางที่จะรอดได้มันมีอยู่อย่างนี้.

ดูระบอบของสังฆาธิปไตย

ที่นี้มาดู คณะสงฆ์ในพุทธศาสนา ก็ถือธรรมะเป็นใหญ่; แต่เมื่อเล็ง ถึงตัวผู้ดำเนินงาน ก็ให้สงฆ์เป็นใหญ่ ก็เลยเรียกว่า สังฆาธิปไตย ก็ได้ ที่นี้คนฝ่ายโน้นก็จะแย้งว่า หมายความว่าพระสงฆ์ทุกองค์ต้องอย่างนั้นหรือ? ที่ประชาชนทำไมจึงว่า ประชาชนเห็นแก่ตัว? ที่สังฆาธิปไตย พระสงฆ์ แต่ละองค์เห็นแก่ตัวหรือเปล่า? นี่ก็ขอให้นึกถึงคำว่า ธัมมาธิปไตย แม้จะใช้คำว่า สังฆาธิปไตยก็ไม่ถึงความหมายของคำว่า ธัมมาธิปไตย เพราะกว่าจะไปบวชเป็นภิกษุสงฆ์ได้นั้นต้องถูกกลั่นกรองเข้าไปให้ถูกต้อง ตามลำดับๆ ก็จะเป็นพระสงฆ์ที่ประกอบด้วยธรรม, แล้วประกอบขึ้นเป็นสงฆ์ ที่ประกอบไปด้วยธรรม, และคำว่าสังฆาธิปไตย สงฆ์เป็นใหญ่นี้ มีพระธรรมเป็นหลัก มีธรรมวินัยเป็นหลัก สงฆ์ไม่ได้เอาบุคคลหรือคณะบุคคล เป็นหลัก; แต่เอาธรรมวินัยเป็นหลัก. สงฆ์ก็ต้องอยู่ด้วยธรรมวินัย จึงจะเรียกว่าสงฆ์ในที่นี้ คือสงฆ์ที่แท้จริง. ถ้าไม่อย่างนั้นก็เป็นสงฆ์เก๊ สงฆ์ปลอม, สงฆ์อะไรไปตามเรื่อง. ฉะนั้นถ้าเราพูดว่าสังฆาธิปไตยก็คือสงฆ์ที่มีธรรมวินัยเป็นหลัก มันก็ปลอดภัย.

ที่นี้เป็นพระกันทั้งที่ ก็ควรจะเข้าใจระบอบสังฆาธิปไตยกันเสียบ้าง: ถ้าบวชหลายพรรษา คึกษานักธรรมตรี โท เอก จบแล้วก็จะเข้าใจเรื่องนี้ดี: เพราะเรื่องสงฆ์เป็นใหญ่นั้นมีสอนกันอยู่ในนักธรรมชั้นเอก มีในเล่ม ๓ แล้วบวชเพียง ๓ เดือน, หนึ่งพรรษา นักธรรมตรีก็ไม่ได้เรียน ก็ไม่มีโอกาสผ่านเรื่องนี้. ฉะนั้นจึงเอามาเล่าให้ฟัง ที่ว่าสงฆ์เป็นใหญ่ คือสงฆ์ที่มีธรรมวินัยเป็นหลัก.

ที่นี้เมื่อพูดถึงหลักของวินัย ก็มีอยู่อย่างหนึ่ง, หลักของธรรมะก็มีอยู่อย่างหนึ่ง, และคำว่าธรรมะนี้ก็มีหลายระดับ ซึ่งจะได้ดูกันต่อไป.

เกี่ยวกับการใช้สิทธิและอำนาจในการปกครอง ที่ว่าสงฆ์เป็นใหญ่นั้น คือสงฆ์ที่เป็นปรกติแต่ละองค์ แต่ละองค์ เป็นสมาชิกของการประชุม แล้วก็ต้องการเสียงที่เป็นเอกฉันท์ คือร้อยทั้งร้อย: ไม่ได้ลงมติว่าเกินครึ่งแล้วใช้ได้. อย่างนั้นไม่เอา. ในหมู่สงฆ์นี้การโหวตนั้นต้องเป็นร้อยเป็นเอกฉันท์: มันคงจะประหลาดมาก ในเมื่อนำไปเทียบกับในรัฐสภาของชาวบ้าน. เขาเกินครึ่งแม่เพียง ๑ คนก็เอาแล้ว, เป็นมติที่เอาแล้ว, ใช้ได้แล้ว. แต่ถ้าในหมู่สงฆ์นี้มันไม่ได้ มันต้องทุกอย่าง, คือทั้ง ๑๐๐ เปอร์เซนต์ลงมติด้วย คือโหวตด้วยแล้วจึงจะได้.

ฟังดูแล้วมันคล้ายๆ กับว่า ไม่สามารถจะปฏิบัติได้ ที่ให้ทุกคน ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ลงมติเหมือนกัน: แต่มันเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้อย่างแปลกประหลาดเรื่อยมาในหมู่คณะสงฆ์ ตั้งแต่สองพันกว่าปีมาแล้ว. ถ้าเป็นชาวบ้านเขาได้เพียงเกิน ๕๐ เปอร์เซนต์ ๑ เสียงก็พอแล้ว, แล้วบางอย่างเขาให้คนเพียง ๑ ใน ๓ ของทั้งหมด มีสิทธิ์ทำอะไรได้ คล้ายๆ กับเป็นสิทธิของที่ประชุมทั้งหมด: ถ้าอย่างนี้ในคณะสงฆ์เป็นไปไม่ได้. เพราะฉะนั้นในรัฐธรรมนูญทุกๆ ประเทศบัญญัติไว้ ๑ ใน ๓ บ้าง, ๒ ใน ๓ บ้าง กระทั่งว่าเกิน ๕๐ เปอร์เซนต์เพียง ๑ เสียงมันก็ยังได้. ส่วนคณะสงฆ์จะต้อง ๑๐๐ ทั้ง ๑๐๐ เสมอ: ทำไมมันจึงเป็นไปไม่ได้?

เราจะเอาระเบียบอันนี้ไปใช้ในรัฐสภาของชาวบ้านจะได้หรือไม่? ก็คงตอบได้ง่ายๆ ว่ามันไม่ได้. เพราะว่าแต่ละคนๆ ที่เป็นสมาชิกของสงฆ์หรือของสภามันไม่เหมือนกัน: เพราะฝ่ายชาวบ้านเขายอมให้ใครที่เป็นชาวบ้านตามลัทธินั้น แล้วก็มาออกเสียงได้ เป็นผู้แทนมาออกเสียงได้. ถ้าสงฆ์ละก็มันก็ต้องมีกฎเกณฑ์ที่วางเป็นระเบียบไว้: ต้องอย่างนั้น, ต้องอย่างนั้นจึงจะได้, แล้วมันมีอย่างอื่นประกอบอีก คือการเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ นั่นก็เป็นหลักการอันหนึ่งที่นิยมในหมู่สงฆ์. พระเถระองค์ใดตั้งอยู่ในฐานะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นประธาน ทุกคนเชื่อฟัง. ถ้าในรัฐสภาของชาวบ้านเดี๋ยวนี้ ไม่มีผู้เฒ่าผู้แก่ดอก: ยิ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้หลักผู้ใหญ่ ยิ่งถูกล้อ ยิ่งถูกสับถูกโขก, ถูกเอามาเขียนการ์ตูนประจานเล่น มันก็ไม่มี, แล้วยังมีประเพณีสงฆ์เป็นมาอย่างไร ก็ยังรักษาไว้: ฉะนั้นจึงสามารถทำให้เสียงเป็นเอกฉันท์ได้.

เฮ้ย, ที่นี้ถ้าสมมติว่า มีภิกษุองค์หนึ่งเป็นคนไม่สมประกอบ บ้าบออะไรขึ้นมา ใช้สิทธิเสียงนอกคอกออกไป ลัก ๑ เสียง ๒ เสียง คอยแย่งไว้เรื่อยอย่างนี้ก็จะมีการว่ากล่าวห้ามปรามขึ้น: ถ้าถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ก็จะจัดตัวเป็นผู้ว่ายาก ก็จะสวดให้เป็นผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส เอาตัวไปเก็บไว้เสียที่ใดที่หนึ่ง: ไม่มีสิทธิจะมาออกเสียงในสงฆ์ มันก็เหลือแต่สงฆ์ที่เป็นปกติหมด ก็ออกเสียงเป็นเอกฉันท์ได้. ที่นี้ชาวบ้านก็ทำอย่างนั้นไม่ได้: เพราะว่าเขาไม่ได้เขียนรัฐธรรมนูญไว้ในลักษณะเดียวกับวินัยของสงฆ์. ในวินัยของสงฆ์มีทั้งกรรมะมีทั้งวินัย ที่จะกลั่นกรองตัวอุปสรรคทั้งหลาย ออกไปเสียจากที่ประชุมหรือคณะสงฆ์.

ถ้าพูดโดยกรรมะแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสเปรียบว่าเหมือนกับมหาสมุทร มันจะคัดสิ่งโสโครกสกาดขึ้นฝั่งหมดไม่ให้เหลืออยู่ในมหาสมุทรฉันใดก็ตี: ธรรมวินัยนี้ พรหมจรรย์นี้ ก็บัญญัติไว้ในลักษณะอย่างนั้น, ในลักษณะที่จะทำให้ข้อเสียอยู่ไม่ได้ถ้าปฏิบัติตาม. เพราะฉะนั้นจึงมีผู้ที่เป็นปกติ เรียกว่าปกติตตะหรือภิกษุผู้ปกติ เป็นสมาชิกหนึ่งๆ ของคณะสงฆ์, มันจึงมี

การโหวตเสียงที่เป็นเอกฉันท์ได้ร้อยละร้อย. นี่คือระบบสังฆาธิปไตย ที่
มันต่างกันมากกับประชาธิปไตยของชาวบ้านในโลกนี้.

นี่คือเรื่องของธรรมะที่ต่างกัน กับเรื่องของชาวบ้าน, หรือว่าเรื่องของโลก
ของชาวบ้านกับเรื่องของธรรมะของศาสนา มันเป็นอย่างนี้ คือเอาธรรมะเป็น
หลัก, ไม่ได้เอาความต้องการของคนคนหนึ่งเป็นหลัก. ฉะนั้นถ้าเราอยาก
จะรู้จักประชาธิปไตยตามแบบของพุทธศาสนา ก็ขอให้ศึกษาเข้ามา ในรูปนี้,
จนรู้ว่าพระสงฆ์นั้นคืออย่างไร, ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสงฆ์. ถ้าเป็นคนบ้า
คนบอ ถ้าเป็นหัวรั้น เป็นคนดื้อดึง เขามีทางที่จะขัดดอกไปเสียอย่างไร.

เมื่อยุคที่แล้วมา ในรัฐสภาของประเทศไทยเรา มีผู้แทนบางคนเหมือนกับ
กับคนบ้า: ก็ไม่มีอำนาจอะไรที่จะเอาออกไปได้: เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้
เขียนไว้ นี่ก็จะถือว่า เป็นความบกพร่องของรัฐธรรมนูญหรืออะไรก็ตาม
มันแสดงความเป็นไปไม่ได้ เพราะว่ารัฐธรรมนูญ นั้นมันก็ไม่ได้เขียนโดยผู้
ที่รอบรู้ไปหมด ถ้ารอบรู้ไปหมด มันควรจะเอาผู้ที่บ้านบอออกไปได้ทันที.

ฉะนั้นในคณะสงฆ์จึงมีระเบียบที่เป็นความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวอันหนึ่ง
คือธรรมวินัยที่พระองค์ทรงวางไว้ ถ้ามีการปฏิบัติตามแล้ว มันจะขัดขาด
สิ่งที่เป็นตัวอุปสรรคอยู่ในคณะสงฆ์นั้น ออกไปได้เอง. ฉะนั้นความเป็น
ประชาธิปไตยในหมู่คณะสงฆ์มันจึงเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือมันเป็นธัมมาธิปไตย
ประกอบอยู่ด้วยธรรมวินัย. เมื่อพูดถึงการปกครองอย่างนี้ก็ต้องพูดถึง
วินัย เพราะเป็นเรื่องบังคับ เป็นกฎสำหรับบังคับ เป็นวินัยของสงฆ์ เป็น
กฎของคณะสงฆ์อย่างลึกซึ้งในปาฏิโมกข์นั้น ก็เพื่อจะเตรียมคนเตรียม
ภิกษุทุกองค์ ให้เป็นสมาชิกที่ดีของคณะสงฆ์, แล้วยังมีวิธีการที่จัดการคนที่
ไม่ดีให้ออกไป, หรือไม่ให้มีสิทธิ์มีเสียงที่จะออกเสียงอย่างนี้เป็นต้น.

การบวชทำให้ได้ซึมประชาธิปไตยของพุทธศาสนา

ที่นี้มาดู ที่เราเคยดูกันมาเรื่อยๆ ทุกวันๆ ว่า การเข้ามาบวชนี้ เป็น

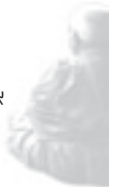

การได้ชิมรสชาติไปโดยตามแบบของพุทธศาสนา: ถ้าท่านทั้งหลายสนใจ
ศึกษาธรรมทั้งปฏิบัติด้วย ก็เป็นที่แน่นอนเหลือเกินว่า ผู้ที่บวชแต่ละคน จะได้
ชิมรสของรสชาติไปโดยตามแบบแห่งพุทธศาสนา. เราอาจจะพูดได้ว่า ขอให้
อยู่ไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ตั้งกันขึ้นไว้แต่โบราณโบราณมาเถอะ
การเป็นอยู่ในวัดนี้ จะเป็นรสชาติไปโดยที่ถูกต้อง, หรือค่อนข้างถูกต้อง
เรื่อยๆ มา: เพราะมีกลิ่นอายของธรรมะมาก มีอิทธิพลของธรรมะมาก
อยู่ในวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวัด ที่เป็นขนบธรรมเนียมของวัด. ฉะนั้นจึงมี
รสชาติไปโดยแม่แก่เด็กวัด ฉะนั้นรสชาติไปโดยอันแรก ควรจะเรียกว่า
รสชาติไปโดยของเด็กวัดดีกว่า.

เมื่อผมเป็นเด็กๆ ผมก็เคยเห็นหรือเป็นสมาชิกรสชาติไปโดยของ
พวกเด็กวัด: รู้ว่าเป็นรสชาติไปโดยที่ดีกว่ารสชาติไปโดยของเด็กนักเรียน
นักศึกษาคนเสียอีก คือมันไม่มีแรงกดดันมาก. มันยอมรับขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่ดี เป็นวัฒนธรรมของเด็กวัด, ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มันถอดรูปออก
มาจากธรรมวินัยในพระศาสนาของภิกษุสงฆ์นั่นเอง. ฉะนั้นเด็กวัดจะจัดการ
กันเองในลักษณะที่เป็นรสชาติไปโดย ลงโทษคนที่มันไม่เป็นรสชาติไปโดย
กันเอง ในหมู่เด็กวัดนั้น.

ที่นี้สูงขึ้นมาถึงภิกษุสามเณร ก็ถือหลักธรรมวินัยอยู่แล้ว ในส่วน
การเป็นอยู่ สิ่งที่เป็นบัญญัติไว้เป็นอาณัติของสงฆ์, ใช้อำนาจสงฆ์บังคับก็มี.
ถ้าต่ำมากกว่านั้น ก็คือว่า ว่าเป็นเราถือกันอยู่เอง เป็นประเพณี ก็ถอดรูปออก
มาจากอาณัติของสงฆ์นั่นแหละ: ฉะนั้นภิกษุสามเณรจึงทำอะไร ในรูปแบบ
ของรสชาติไปโดย คือเสมอกัน.

เฮ้ย, พอมาถึงตรงนี้ก็อยากจะเตือนอีกที่ว่า อย่าลืมนะว่า แม้ว่าวินัย
จะเป็นสิ่งที่บัญญัติขึ้น โดยพระพุทธเจ้าหรือโดยใครก็ตาม ที่มีหน้าที่จะ
บัญญัติเพิ่มเติมขึ้นมา. วินัยทั้งหลายก็ไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์ของธรรม-
ชาติ, คือของธรรมะของพระธรรม. ฉะนั้นวินัยจะแยกจากธรรมะโดย
เด็ดขาด, ธรรมะจะแยกจากวินัยโดยเด็ดขาด นั่นเป็นไปได้: เพราะวินัย

บัญญัตินั้น บัญญัติโดยอนุโลมแก่กรรมะ, เจตนารมณ์ของกรรมะจะไปอยู่ในวินัยทุกข้อ.

ที่นี้เมื่อถือวินัย มันก็ถือกรรมะส่วนหนึ่งอยู่ในตัว. เพราะว่าหลักกรรมะนี้มันลึก มันไปไกลลึกลงไปถึงกฎของธรรมชาติ: เพราะฉะนั้นมันมีเรื่องของธรรมชาติเป็นหลักของกรรมะ, แล้วออกมาเป็นวินัยที่อนุโลมตาม หรือจะบัญญัติให้ขัดกัน มันก็เป็นไปไม่ได้. ฉะนั้นผู้ที่ถือวินัยก็ถือกรรมะอยู่ในตัว: ถ้าผู้ที่ถือกรรมะจริง มันก็จะเป็นวินัยอยู่ในตัวด้วยเหมือนกัน.

เมื่อพูดถึงความเป็นประชาธิปไตยของธรรมชาติ นั้นแหละจะพบความเป็นประชาธิปไตยที่ประเสริฐที่สุด: แต่มันเข้าใจยาก, พูดกันวันเดียวคงไม่รู้เรื่อง ว่าเข้าถึงธรรมชาติ เป็นเกลอกับธรรมชาติจริงๆ แล้วจะรู้อะไรหมดได้อย่างไร. ในที่นี้เราจะเล็งถึงความเป็นประชาธิปไตยในธรรมชาติ, ความสม่ำเสมอของธรรมชาติ, หรือที่ธรรมชาติมันควบคุม กฎเกณฑ์ต่างๆ ของธรรมชาติควบคุมไว้เสมอกันทั้งสัตว์มนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน ต้นไม้ ต้นไม้เหล่านี้. นั่นเป็นส่วนลึกที่ไม่ค่อยมอง, แล้วก็มองยากด้วย.

การบัญญัติ จะบัญญัติเพื่อจะให้มันเข้ารูปกันกับธรรมชาติ: ไม่มีทางที่จะบัญญัติให้ฝืนธรรมชาติได้ เช่น การบัญญัติเรื่องวรรณะ ถือชั้นวรรณะ : กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรนี้มันบัญญัติโดยคนที่ฝืนธรรมชาติ. พระพุทธเจ้าท่านก็เลยบัญญัติเสียใหม่ เพื่อไม่ให้มันฝืนธรรมชาติ: ฉะนั้นจึงให้สิทธิเสมอภาคกันแก่วรรณะทั้ง ๔ ในการที่จะมาบวชในพระพุทธศาสนา หรือว่าจะบรรลุมรรค ผล นิพพาน แต่ชาวบ้านเขาก็จัดให้วรรณะมันต่างกัน โดยเชื้อชาติโดยกำเนิด วรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์นี้สูงสุด, วรรณะไวยาณะ วรรณะศูทร เป็นวรรณะต่ำ: แม้จะเดินร่วมทาง เขาก็ยังไม่ให้เดิน. มันก็เป็นเรื่องของชาวบ้าน ที่บัญญัติขึ้น อย่างฝืนต่อกฎของธรรมชาติ.

พระพุทธเจ้าท่านก็บัญญัติใหม่ เลิกการบัญญัติอย่างนั้นเสีย ให้มีความเสมอภาคระหว่างวรรณะ: ถ้าจะมีวรรณะกันบ้าง ก็ให้เอาการงานที่

กระทำนั้นแหละเป็นหลัก. ถ้าวรรณะศุทรวรรณะไพร่ มันมาทำการงาน
หน้าที่ได้อย่างครูบาอาจารย์ มันก็กลายเป็นครูบาอาจารย์ไป, หรือไปเป็น
นักรบ มันก็กลายเป็นกษัตริย์ไป; ก็เลยเอาหน้าที่การงานที่ทำอยู่จริง เป็น
หลักสำหรับบัญญัติวรรณะ ไม่เอากำเนิดที่เกิดมาจากท้องแม่มาเป็นหลัก
อย่างนี้เป็นต้น. นี่ประชาธิปไตยในวัฒนธรรมชาตินั้นมีอยู่อย่างนั้น.

ที่มากไปกว่านั้น ก็ขอให้ถือว่ากฎของธรรมชาติทั้งหลาย, กฎธรรมชาติ
ทั้งหมด มันเป็นประชาธิปไตย, มันใช้แก่ทุกชีวิต เช่น ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นอนัตตา นี่มันใช้แก่ทุกชีวิต, หรือว่าอิทัปปัจจยตา ปฏิจลสมุปบาท มัน
ใช้แก่ทุกชีวิตอย่างเสมอหน้ากัน จึงถือว่า เป็นประชาธิปไตยของธรรมะ
หรือของธรรมชาติ. แล้วการบัญญัติขั้นหลังๆ ก็ให้คล้อยตามนั้นเรื่อยมา
มันจึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้นั่นเอง.

เพราะฉะนั้นเราจะต้องถือ หรือควรจะต้องว่าประชาธิปไตยตามกฎหมายของ
ธรรมชาติ ควรจะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยทุกชนิดเลย; แม้แต่
ประชาธิปไตยของชาวบ้าน ที่กำลังดิ้นรนอยู่ทั่วไปทั้งโลกนั้นแหละ มันก็ควร
จะมีประชาธิปไตยของธรรมชาติ. หรือของพระเจ้าอันสูงสุดของธรรมชาติ
นั้นแหละมาเป็นหลัก ก็กลายเป็นธัมมาธิปไตย, แล้วคนก็คงไม่มีโอกาส
จะเห็นแก่ตัว และไม่มีทางที่จะทำไปตามอำนาจกิเลสของตัว เพราะกฎของ
ธรรมะมีอยู่บังคับไว้.

ฉะนั้นคำว่าประชาธิปไตยตามแบบของพุทธศาสนา ไม่ใช่ตามแบบ
ชาวบ้าน นั่นมีรากฐานไปยังธัมมาธิปไตย แล้วธัมมาธิปไตยก็มีหลายระดับ
ตั้งแต่ธรรมสามัญขึ้นไป ถึงกฎของธรรมชาติอันลึกซึ้งอันสูงสุด; เช่นกฎ
อิทัปปัจจยตาดังกล่าวแล้ว.

ฉะนั้นการจะบัญญัติอะไรขึ้นมาในโลกนี้ จะเป็นรัฐธรรมนูญก็ดี
อะไรก็ดี ต้องระวังอย่าให้มันเสียหลักของธรรมชาติ ซึ่งมันเฉียบขาด; ถ้า
เราไม่ยอมตามนั้น เราทำไม่ได้ ขึ้นทำไปก็ยิ่งยุ่ง. อุดมคติทางการเมือง
ในโลกนี้ที่ทั้งศาสนามากขึ้น ทั้งพระเจ้ามากขึ้น มันก็ยิ่งยุ่งมากขึ้น, แล้ว

ไม่มีจุดจบของความยุ่ง จะยุ่งขึ้นทุกที พอดิบพอดีกันกับถึงยุคมิลลennium: ความยุ่งนี้มันจะเป็นการเตรียมเพื่อมิลลennium ในอนาคต เพราะมันไม่มีธัมมาธิปไตย.

ฉะนั้นเมื่อมาบวชช่วงเวลาเล็กน้อยนี้ ขอให้มองเห็นประชาธิปไตยของเด็กวัดของชาววัด, และประชาธิปไตยตามกฎหมายเกณฑ์แห่งวินัยของคณะสงฆ์ของการปกครองสงฆ์ ฝ่ายสงฆ์แท้ๆ; ไม่ใช่สงฆ์ที่ฝากอยู่กับชาวบ้าน หรือฝากอยู่กับเรื่องของบ้านเมือง. สงฆ์แท้ๆ ตามวินัยแท้ๆ มีความเป็นประชาธิปไตยมากเกินไป มากกว่าของชาวบ้าน, จนกระทั่งถึงประชาธิปไตยตามแบบของธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

ลาลึกขาลแล้วควรใช้แนวประชาธิปไตยแบบพุทธศาสนา

ที่นี้ที่มันจะควรติดไป สำหรับผู้ที่ลาลึกขาลออกไป ควรจะเป็นประชาธิปไตยแบบของพุทธศาสนา: ถ้าเผื่อไปมีอำนาจาสนาหรืออะไร มันก็จะได้มีประโยชน์แก่คนอื่น ซึ่งสรุปความก็ได้ว่ามันต้องเป็นคนปรกติ ถือธรรมะเป็นหลัก. ถ้ามีคนเหลือขอติดอยู่ในกลุ่มนั้น ก็ต้องมีวิธีการตามทีบัญญัติกันขึ้นนี้ ขจัดคนชนิดนั้นออกไปเสียได้ ไม่เข้ามา. ที่นี้ที่เหลืออยู่เท่าไร ก็ต้องถือธรรมะเป็นใหญ่, ไม่เอาประโยชน์ของตัวหรือประโยชน์ของพรรคเป็นใหญ่, แล้วต้องเชื่อฟังผู้เฒ่า. การเชื่อฟังพระเถระผู้เฒ่านั้น เป็นพระพุทธานุญาตให้สงฆ์กระทำ เพราะฉะนั้นมติของภิกษุแต่ละองค์มันจึงไปแนวเดียวกันหมด อย่างประชาธิปไตยชาวบ้านเขามีวุฒิสภา พอจะเทียบได้กับพระสงฆ์ผู้เฒ่าเป็นที่ปรึกษา มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์ เพราะไม่มีอำนาจ หรือว่าไม่มีใครเชื่อฟัง. วุฒิสภาก็ไว้ล่อกันเล่น บางทีก็ไม่มี แม้จะมีวุฒิสภามันก็เพื่อจะไว้ล่อกันเล่นเสียมากกว่า ก็ไม่เข้ารูปกันที่ว่า พระสงฆ์เรามีหลักที่ว่าเชื่อฟังพระเถระ.

นี้ขบธรรมเนียมประเพณีมันก็มีส่วนหนึ่ง ซึ่งจะเป็นที่พึ่งได้: แต่ถ้า

เขาเหยียบย่ำชนบทรหมเนียมประเพณี มันก็เลิกกัน. ทุกวันนี้ ในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้ ชนบทรหมเนียมประเพณีกำลังสลายไปไม่ถูกหยิบขึ้นพิจารณา รักษาไว้ ในฐานะเป็นอีกส่วนหนึ่งสำหรับมนุษย์ จำเป็นแก่มนุษย์. คำว่า ชนบทรหมเนียมประเพณีนี้ กินความกว้างไปถึงวัฒนธรรม หรือศีลธรรม ในชั้นต่ำๆ ทัวๆ ไป; แม้แต่ประเพณีที่ดูแล้วค่อนข้างจะมลาย แต่มันมี ประโยชน์ที่ทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรม ก็ยังควรจะรักษาเอาไว้; เดียวนี้ มันก็ถูกเลิกร้างไปหมด.

ฉะนั้นประชาธิปไตยของชาวบ้าน จึงเป็นประชาธิปไตยของกิเลส คือของคนที่มีความเห็นแก่ตัว; รวมกันเป็นพรรคเป็นพวก รักษาประโยชน์ของคนหรือของพรรคของตน ซึ่งอย่างนี้ไม่ได้ ในประชาธิปไตยตามแบบแห่ง พุทธศาสนา.

เมื่อพูดถึงประชาธิปไตยตามแบบแห่งพุทธศาสนา มันก็ต้องระบุดัด ลงไป ไม่มีตัวกูไม่มีของกูชนิดที่จะมาขัดแย้ง สำหรับยึดถือ สำหรับ ยื้อแย่ง, ก็เห็นความดี ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรมอะไรเป็นหลัก. นี่เรียกว่าธัมมาธิปไตย ล้มบุคคผลเสียหมด เลิกล้มบุคคผล เหลือแต่ ตัวธรรมะ; ถ้ามีบุคคผลก็คือธรรมะนั้นแหละเป็นตัวบุคคผล, ธรรมะนั้นแหละ คือตัวตน; อย่างเอาบุคคผลที่มีกิเลสมาเป็นตัวตน สิ่งต่างๆ ก็จะเป็นไปใน รูปแบบของประชาธิปไตยตามหลักแห่งพุทธศาสนาเอง.

และผมก็เห็นว่า ไม่ควรจะเรียกว่าประชาธิปไตย; แต่จะเรียกว่า ธัมมาธิปไตย คืออย่างน้อยที่สุดก็จะเรียกว่า ธัมมิกประชาธิปไตย คือคนที่ ประกอบไปด้วยธรรม ประกอบกันเข้าเป็นองค์การอันหนึ่งสำหรับใช้อำนาจ อย่างนี้ก็ได้. ประชาธิปไตยเฉยๆ มันเป็นอันตรายที่สุด คืออาจจะเป็น ประชาธิปไตยของคนบ้าคนบอ, คนเห็นแก่ตัว คนอะไร ที่มันเป็นอันตราย ของมนุษย์นั่นเอง. ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพุทธศาสนา คืออย่างนี้ คือมีธรรมะเป็นหลัก เอากิเลสของบุคคผลหรือประโยชน์ของบุคคผลออกไป หักเสีย.

ฉะนั้นเมื่อเราบวชแล้วเราพยายามจะประพฤติตามระเบียบ ตาม
ขนบธรรมเนียม ตามวินัยตามธรรมะให้ถึงที่สุดแล้ว ก็จะพบ จะพบว่าทุก
แขนงทุกแง่ทุกมุม มันจะทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. ขอให้ขยันประพฤติ
วัตรปฏิบัติทั้งหลายของภิกษุ นับตั้งแต่บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ
ทำวัตร สวดมนต์, อะไรก็ตาม ไปเรื่อยๆ ให้ครบถ้วน, จะพบสิ่งนี้ สิ่ง
ที่จัดความเห็นแก่ตัว: แล้วเป็นบุคคลที่สะอาดหรือเหมาะสมพอ ที่จะเป็น
หน่วยหนึ่งของสมาชิกของคณะสงฆ์ก็ได้, ของมนุษยทั้งโลกก็ได้ ที่จะสร้าง
สันติภาพ.

เอาละผมก็พูดเพียงเท่านี้ เพื่อให้เอาจำว่าประชาธิปไตยนี้ไปแยกแยะ
ดู, แล้วไปเปรียบเทียบกันดู ในระหว่างประชาธิปไตยตามแบบพุทธศาสนา
กับประชาธิปไตยตามแบบของชาวบ้านทั่วทั้งโลกที่กำลังวุ่นวายโกลาหลหนัก
ขึ้นในเวลานี้, ดูเองก็แล้วกัน. ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ราชภิกษุบาท, ลำดับที่ ๓๙. บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๑๑ ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพระพุทธศาสนา. บรรยายวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๘,
หน้า ๓๑๒-๓๓๗.

โครงการพัฒนาระบบ

เศรษฐกิจการเมือง

...เรื่องการเมืองนี้เป็นเรื่องที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะทุกคนมันอยู่ในเมือง. คำว่า “การเมือง” นั้น ถ้าเป็นไปอย่างถูกต้อง ก็หมายถึงการช่วยกันจัดช่วยกันทำให้โลกนี้อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ. ขอให้ช่วยนิยามความหมายให้ดีๆ ว่าการช่วยกันทุกคน, และการจัดโลกนี้ให้เป็นผาสุก, และต้องโดยไม่ใช้อำนาจ; เช่น สงครามเป็นต้น. ถ้าต้องใช้อำนาจมันก็เป็นเรื่องบ้า; กลายเป็นเรื่องทำให้ไม่สงบสุขยิ่งขึ้น, ทำให้มีวิกฤตการณ์เดือดร้อนวุ่นวายระส่ำระสายยิ่งขึ้น. แล้วจะทำไปทำไมกัน; มันจะเป็นการเมืองในรูปไหนกัน.

ศาสนาทุกศาสนา ก็มุ่งหมายให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุกโดยไม่ต้องใช้อำนาจ. ขอให้ดูให้ดีจะเห็นว่า ศาสนานั้นเป็นระบบการเมืองอยู่แล้วในตัว; แต่คนเขาไม่เห็นเช่นนั้น; เขาไม่ยอมรับนับถือระบบของศาสนาว่าจะมาช่วยจัดโลกให้เป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ. เขาก็หันไปหาระบบของกิเลส คือความเห็นแก่ตัว : จัดบ้านจัดเมืองตามความประสงค์ของตัวเอง โดยไม่ต้องคิดถึงเพื่อนร่วมโลก. ฉะนั้น เรื่องการเมืองจึงกลายเป็นเรื่องสกปรกของคนที่ไม่เห็นแก่ตัว; ทำไปเพื่อประโยชน์ของตัวเอง หรือพรรคพวกของตนอย่างนี้.

คนเกลียดวัดก็รวมอยู่ในคนพวกนี้, คือเห็นการเมืองเป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหาประโยชน์แก่ตัว หรือแก่พวกของตัวเอง; หาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างสันติภาพให้แก่โลก โดยไม่ต้องใช้อำนาจไม่.

เรื่องที่เกี่ยวข้องกันกับการเมือง ก็คือเรื่องเศรษฐกิจ. เดียวนี้

ทุกคนก็หายใจเป็นเรื่องเศรษฐกิจ, พูดกันแต่เรื่องเศรษฐกิจ โดยเห็นว่าจะเป็นเรื่องแก้ปัญหของมนุษย์ได้. ที่นี้ ข้อเท็จจริง มันไปมียู่ที่ว่า ระบบเศรษฐกิจของคนทุกวันนี้ มันกลายเป็นเครื่องมือสำหรับจะหาประโยชน์ให้แก่มัน, ทำนองเดียวกับเรื่องการเมือง เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหากำลังเพื่อประโยชน์ทางการเมือง. มันก็เลยไปรวมอยู่กับพวกที่เห็นแก่ตัว, ทำไปล้วนแต่เพื่อประโยชน์ของตัวเอง.

หลักในทางศาสนาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ดีเลิศ ประเสริฐที่สุด. คนเกลียดวัดจึงฟังดูให้ดีๆ ว่าระบบศาสนานั่นแหละเป็นระบบเศรษฐกิจที่ดีที่สุด. ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ นี้ เราจะต้องยอมรับว่าได้แก่การทำการที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก, หรือว่าทำการที่เป็นการลงทุนน้อยให้มีกำไรมาก; แต่ต้องปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน. ทำของไม่มีค่าให้มีค่ามาก นี่ก็ยิ่งดี; ทำของมีค่าน้อยให้มีค่ามากนั้นเป็นของธรรมดา. เช่นชีวิตของเรามันยังไม่มีค่าอะไร; ก็กระทำให้เป็นชีวิตที่มีค่าขึ้นมา ด้วยการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง จนเกิดประโยชน์ขึ้นมา: เรียกว่าทำการที่มีค่าน้อยให้มีค่ามากขึ้นมา, หรือว่าทำการที่ไม่มีค่าให้มีค่าขึ้นมา.

พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกขึ้นมา จากความไม่มีอะไร. ท่านลองฟังดูให้ดีๆ ว่าพระเจ้าอย่างนั้นบุคคลที่ดี, พระเจ้าอย่างนั้นกฎอภิปัจจยาก็ดี ล้วนแต่สร้างทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ ขึ้นมาจากความไม่มีอะไร; หมายความว่าแต่ก่อนนั้นมันไม่มีอะไร : ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ไม่มีโลก ไม่มีอะไรทุกอย่าง. พระเจ้าก็สร้างความไม่มีอะไรนี้ ให้มีอะไรขึ้นมาได้จนครบทุกอย่าง จนเหลือเพื่อ จนคนเกลียดวัดนำไปใช้เป็นประโยชน์ในทางร้ายหรือในทางผิด.

ถ้าเราจะถือระบบเศรษฐกิจตามแบบของทางศาสนา ก็ต้องยอมรับว่า ทำสิ่งที่ไม่มีอะไรให้มันมีอะไรขึ้นมา ทำที่ไม่มีค่าให้มันมีค่าขึ้นมา, ทำที่มีค่าน้อย ให้มันมีค่ามากขึ้นมา. พูดตรงๆ ก็ว่า ทำความเป็นมนุษย์ที่มีค่าน้อย ให้กลายเป็นมีความเป็นมนุษย์ที่มีค่ามากที่สุด; นั่นแหละคือระบบ

เศรษฐกิจอันแท้จริง: ไม่ใช่ระบบเพื่อหาเงิน หากกำลังหาอำนาจนามา
สำหรับบังคับข่มขู่ผู้อื่น สำหรับจะชนะผู้อื่น. อย่างนี้มันเป็นระบบเศรษฐกิจ
อะไร ก็ลองไปคิดดู. มันมีผลไปในทางที่ทำให้โลกนี้ให้เดือดร้อนให้เราร้อน
เราก็ไม่เรียกว่าเศรษฐกิจที่เป็นธรรม หรือประกอบไปด้วยธรรม: อย่าง
ว่าเศรษฐกิจของฝ่ายนายทุน ชนกรรมาชีพก็ยอมรับไม่ได้: แล้วก็เป็นสิ่งที่
ทำให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นมาในโลก, ทำให้เกิดการล้างผลาญซึ่งกันและกัน
ในโลก.

เราจะต้องรู้จักความหมายของคำว่า เศรษฐกิจนี้ให้ดีๆ คือทำให้
ร่างกายนี้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับซากศพนี้ ให้มีประโยชน์ที่สุด ให้มีค่ามาก
ที่สุด ตามที่มันจะมีได้ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น. นั่นแหละคือระบบเศรษฐกิจ
ตามแบบของพระศาสนาหรือพระธรรมะ มีความหมายแห่งระบบเศรษฐกิจ
กันอย่างนี้เอง.

ขอให้คนเกลียดวัดรู้จักระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจในทางที่ว่า
ทำโลกนี้ให้มันสันติภาพ โดยไม่ต้องใช้อาชญา ก็จะเป็นการถูกต้อง. คน
เกลียดวัดหรือเกลียดศาสนาก็จะหมดไป: เพราะว่าบัดนี้ได้รับสิ่งซึ่งน่า
ชื่นใจ คือความสงบเยือกเย็นทั้งส่วนตนและผู้อื่นเข้ามาแทนที่: ไม่มีระบบ
การเมืองหรือระบบเศรษฐกิจ ของพญามาร ซาตาน อะไรมาควบคุมโลก.

คนเกลียดธรรมะ ย่อมชอบระบบการเมืองระบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริม
ความรู้สึกทางเนื้อหนังของตน โดยเฉพาะก็คือ เรื่องกิน เรื่องกำม เรื่อง
เกียรติ ซึ่งเป็นไปตามอำนาจของความเห็นแก่ตน: ไม่มีความรู้สึกว่าสัตว์
ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นเลย.^๑

๑ ธรรมโฆชนของพุทธทาส เรื่อง ใครคือใคร, ลำดับที่ ๓๗.๒ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๑๒ ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด (ต่อ). บรรยายวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๒๑, หน้า
๔๒๑-๔๒๔.

๑) ขีปนาวุธ = วัตถุที่เคลื่อนที่เร็วมาก
เป็นอันตราย
ต่อมนุษย์ : วัตถุที่เคลื่อนที่เร็ว
ของมนุษย์เป็นอันตราย
(คือ ระเบิด (ตบ))

၀၀၀၀၀၀

ปัญหาที่เกิดจากประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยแห่งความวินาศ

เสรีประชาธิปไตยที่เราได้อย่างฝรั่งมานี้ มันเป็นเรื่องโมหะ มันยังไม่ถูกฝ่าถูกตัวบ้าง; แล้วโดยที่เนื้อแท้มันไม่ถูกด้วย ถ้าหากว่าประชาธิปไตยหมายความว่า ใครทำอะไรได้ตามชอบใจ.

ถ้าทุกคนมันเป็นคนเห็นแก่ตัว มันก็เห็นแก่ตัวพริบเดียวทั้งประเทศทั้งโลก มันก็วินาศเท่านั้น. มันควรจะยึด คำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไว้เรื่อยอย่าประชาธิปไตย, อย่าอะไรธิปไตยเลย; ให้มัน “ธรรมาธิปไตย” คือความถูกต้องเป็นธิปไตยไว้เรื่อย.

นี้ถ้ามอบให้คน อยู่ในกำมือของคน; คนก็เอาตามความรู้สึกของคน มันก็ไม่มี ความถูกต้องขึ้นมาได้ เพียงแต่อดกันได้หน่อยว่า “เสรี-ประชาธิปไตย” อย่างนี้เห็นว่าเป็นโมหะ เป็นประชาธิปไตยกลับตา ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้. ช่วยเป็นพยาน ว่าอาตมาขอทำไว้ที่ตรงนี้ ว่ามันไม่ช่วยให้โลกมีสันติภาพได้ เพราะเป็นประชาธิปไตยโมหะหรือกลับตา.”

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องเมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๑ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๓ โลกกำลังมีแต่การกระทำที่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ. บรรยายวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๖, หน้า ๒๓๑.

ไม่รู้จักบังคับความรู้สึก

เพราะไปบ้าประชาธิปไตยกันมากเกินไป จึงเกิดความคิดนึกที่จะไม่บังคับอะไร ไม่บังคับแม้แต่ความรู้สึกของตัวเอง; เลยหลงไป ว่า ถ้าบังคับความรู้สึกกันแล้วมันเสียเสรีภาพ เสียอิสรภาพ, มันไม่สนุกสนาน ไม่เอร็ดอร่อย ตามที่ตัวจะต้องการได้. นี่คนเราก็นิยมอิสรภาพ เสรีภาพในแบบนี้มากขึ้นทุกที; โอกาสที่จะมีสติสัมปชัญญะ มันก็มีน้อยเข้าทุกที.

นี่เรามองดูกันในฐานะที่เป็นสิ่งที่น่าเศร้า น่าสลด น่าสังเวชอย่างยิ่งสำหรับสมัยนี้, หรือจะมองดูว่า มันเป็นโชคร้ายที่สุดของมนุษยแห่งยุคนี้ที่ไม่มีศาสนา ก็ได้; ทุกๆ ศาสนาเขาสอนให้มีสติในการบังคับความรู้สึก.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง การกลับมาแห่งศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ รากฐานของศีลธรรมอันดับสาม [การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก : อาหาร]. บรรยายวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๙, หน้า ๒๓๔.

ขอบเขตแห่งประชาธิปไตย

เดี๋ยวนี้กำลังมีประชาธิปไตยชนิดที่เป็นบ้าหลัง พวกกันทุกหัวระแหง, ประชาธิปไตย, ไม่มีอะไรดีกว่าประชาธิปไตย. ประชาธิปไตยอย่างบ้าหลัง ไม่มีขอบเขตที่จะป้องกันความเห็นแก่ตัว มันก็เลยมีโอกาส มีเสรีภาพ ที่ จะทำอะไรได้ตามกิเลสของตน.

ก่อนนี้มันมีลัทธิอะไรบางอย่าง บังคับไม่ให้คนใช้กิเลสอย่างอิสระ ตามชอบใจตน: เดิวนั้นมันมีประชาธิปไตย มาเปิดโอกาสให้คนใช้กิเลส ตามความพอใจของตน: แต่ก็ไปแฝงไว้ในคำว่าอิสรภาพ เสรีภาพอะไร ต่างๆ: ไม่ได้ผลไปในทางการใช้อิสรภาพเสรีภาพที่ถูกต้อง: แต่ใช้อิสรภาพ เสรีภาพในทางที่จะกอบโกยเข้ามาหาตน, หรือว่าอิสรภาพ เสรีภาพที่จะทะเลาะ จะหัวแข็ง จะดื้อ จะกระด้าง ชนิดที่ว่าบรรพบุรุษของเรา ปู่ ย่า ตา ยาย รับไม่ไหว: ท่านเห็นแล้วเป็นลมตาย. นี่ดีแต่ว่าตายไปเสียก่อนนะ: ถ้าว่า คนเหล่านั้นยังอยู่ มาเห็นประชาธิปไตยเดิวนี้อันแล้วคงจะเป็นลมตาย. เด็ดๆ จะทำอะไรก็ได้, คนหนุ่มคนสาวจะทำอะไรก็ได้, คนแก่จะทำอะไร ก็ได้, มันยิ่งไปไกลกันอย่างนี้: ไม่รู้ว่าอะไรเป็นขอบเขตของประชาธิปไตย.

ยกตัวอย่างง่ายๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์นี้ เขาเรียกชื่อนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีอะไรก็ตาม เรียกชื่อสั้นๆ ไม่ได้ใช้คำว่า นายกรัฐมนตรีหรือ ท่านนั้นท่านนี้, จนกระทั่งเด็กๆ ก็เรียกอย่างนี้. เด็ดๆ จะเรียกนายกรัฐมนตรี หรือประธานสภาอะไรก็ตามแต่ เขาเรียกแต่ชื่อสั้นๆ เหมือนกับที่หนังสือพิมพ์เรียก. นี่ก็เอาอย่างฝรั่ง เพราะฝรั่งเขาเรียกอย่างนี้มาแต่ก่อน เมื่อ หลายปีหลายสิบปีมาแล้ว. อาตมาเห็นเข้าแล้วสะดุ้ง ตั้งแต่คราวนั้นมา.

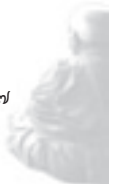

อ้าว, เดียวนี้เป็นของธรรมดา เพราะในเมืองไทยก็นิยมเรียกชื่อเล่นๆ คล้ายๆ กับว่าอ้ายนั้นอ้ายนี้มากกว่า. นักเรียนก็พลอยตามไป, ลูกเด็กๆ ก็เลยพลอยเรียกตามไป. เห็นไหมว่าแม่ลูกเด็กๆ จะเรียกชื่อนายกรัฐมนตรี เขาก็เรียกแต่ชื่อก็ได้. ถ้าเป็นสมัยก่อน ขนาดเป็นปลัดกระทรวง เป็นอธิบดีนี่ ไม่มีใครกล้าเรียกชื่อนี้ในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นต้น. หรือจะมากุณกันก็ไม่กล้าเรียกอย่างนั้น. เดียวนี้เด็กๆ ก็กล้าเรียกนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เรียกแต่ชื่อ, บางทีใส่อ้ายก็มี

นี่ระวังให้ดีนะ มันจะลามปาม, ลามปามขึ้นไป. นี่ขอภัยจะต้องพูดว่า มันอาจจะลามปามไปถึงในหลวงก็ได้ ในอนาคตอันใกล้มันใครจะไปรู้, แล้วลามปามไปถึงเรียกพระพุทธเจ้าแต่ชื่อก็ได้: คอยดูเถอะ, ถ้าประชาธิปไตยอย่างนี้ยังคงอยู่ มันออกมาจากฝรั่ง ซึ่งพวกฝรั่งเขาเรียกพระเยซูแต่ชื่อก็มี: ไม่มีคำว่า The Lord, the Master อะไร ออกชื่อพระเยซูสักว่าชื่อเฉยๆ ก็มีแล้ว. นี่เรากลัวแต่ว่าประชาธิปไตยแบบนี้มาหนักเข้าๆ: จะเรียกชื่อพระพุทธเจ้า กันแต่ชื่อด้วยเข้าไปไม่มีพระหรือว่าพระผู้มีพระภาคอะไร.

ระวังประชาธิปไตยบ้างล่ะ มันเป็นประชาธิปไตยเพื่อให้ทุกคนได้ใช้ กิเลสของตนเต็มที่ อาตมาจึงเรียกว่า “ประชาธิปไตยบ้าง” ประชาธิปไตย เพื่อให้ทุกคนได้ใช้กิเลสของตนอย่างเต็มที่. นี่กำลังระบดมาจากตะวันตก มาสู่ตะวันออก. เมืองไทยกำลังตามกันเขา แล้วดูว่าในจิตใจนั้น มันมีธรรมะข้อที่ว่าอ่อนน้อมถ่อมตัวหรือไม่ยกหูชูหางหรืออะไรทำนองนี้หรือไม่. นี่ก็พูดไม่กลัวใครดำ เพราะว่าจะต้องมีคนโกรธ มีคนด่า แซ่งอาตมา ที่มีความคิดเห็นคัดค้านอย่างนี้.^๑

๑ ธรรมโฆณฺฑของพุทธทาส เรื่องเมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๘ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๔ อันตรายจากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน. บรรยายวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๑๖, หน้า ๑๗๖-๑๗๘.

บาติโดยมุ่งจะให้ดีอย่างเป็นบ้า

มันบ้าดีนะ โดยมุ่งแต่จะให้ดีอย่างเป็นบ้า นี่ก็เป็นเรื่องไม่รู้ลึกตัวของมนุษย์ ที่เขาคิดว่าเขาดี เขาเก่ง เขาถูก เขาฉลาด เขาทำให้มันดี; แล้วก็เป็นเรื่องพูดไปแล้ว มันก็อย่างเดียวกันอีก คือตามกันฝรั่งอีกตามเคย. คนไทยนี่เก่งที่สุดในการตามกันฝรั่งยุคนี้ สมัยนี้ ปัจจุบันนี้ บ้าดีจนเกินดี หรือดีมากเกินไป.

ยกตัวอย่าง เช่น ดีเกินไปในการออกระเบียบหรือกฎหมายอะไรต่างๆ นี่ ก็ออกมาดีเกินไป. กิจการศาล อย่างนี้ ในการที่จะปฏิบัติต่อจำเลย นี่ ก็ดีเกินไป. กิจการตำรวจ อย่างถ้าพูดอย่างเทคนิคของเขาแล้ว มันก็ดีเกินไปจะมาใช้กับคนอันธพาลแถวนี้. ที่นี้กิจการราชทัณฑ์ ที่จะจัดการกับนักโทษนี่ มันก็ยังดีเกินไป ที่จะใช้กับคนอันธพาลสมัยนี้.

นี่ตัวอย่างเท่านั้น ที่เรามันดีเกินไป จนไม่เหมาะสมกับว่าคนของเราที่ยังไม่ถึงขนาดที่จะได้รับการพิจารณาอย่างดีมากถึงขนาดนั้น; เพราะมันดีเกินไปมันจึงทำอะไรไม่ได้. เช่น กฎหมายดีเกินไป ก็ยากที่จะลงโทษใครได้. นี่คนมันเลวเกินไปนี่, กฎหมายมันดีเกินไป มันก็เล่นตลกกันอยู่เรื่อย; มันไม่มีทางที่จะลงโทษคนนั้นได้, ยังเขามีหนายเก่งๆ ด้วย กฎหมายมันดีเกินไป คนผิดก็ไม่ต้องมีทางที่จะถูกลงโทษ.

ที่นี้การศาล การพิจารณา ระเบียบอะไรที่เกี่ยวกับศาลนี้ เมื่อมันดีเกินไปแล้วมันก็จับปลาไหลก็ได้; อย่างว่าแต่จับมนุษย์ที่มีหัวสมอง แล้วมีหนายมีอะไรที่ดีๆ.

กิจการตำรวจก็ดีเกินไป การค้นคว้าสืบสวนอะไรมันก็มีพิถีพิถันจนทำ

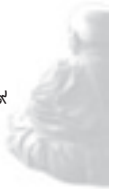
อะไรไม่ได้ จนเอาคนผิดมาลงโทษไม่ได้. นี่มันเปลืองเวลาก็เปลืองเปล่าๆ การที่ยาวค้นหา เทียวสืบสวน เทียวอะไรต่างๆ นี่ มันก็มาก มันก็เสียเวลาเปล่าๆ, มันก็เสียไปเปล่าๆ.

นี่เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ทำไมโจรผู้ร้ายมันจึงไม่น้อยลง? เพราะว่ากิจกรรมเหล่านี้มันดีเกินไปทางหนึ่ง. แล้วอีกทางตรงกันข้าม มันก็คอรัปชั่นเลย: เพราะมันดีเกินไป เปิดโอกาสให้อีกทางมันคอรัปชั่น มันก็เอาจำเลยมาใส่คุกไม่ได้: มันเปลืองแรงงานที่ไม่ควรจะเปลือง ที่จะไปจับผู้ร้ายมาลงโทษได้สักคน, มันเปลืองแรงงานเหลือเกิน, จนมันขึ้นเงี้ยว เปลืองกระดาด เปลืองน้ำหมึก, เปลืองอุปกรณ์การเขียนอะไรต่างๆ, มันมากเหลือเกิน.

นี่เรียกว่ามันดีเกินไป เปลืองจำนวนคนที่ทำงานบนสำนักงานต่างๆ เปลืองคนที่จะมาเป็นพยาน, เปลืองคนที่จะรับใช้ปฏิบัติงาน, นี่มันเปลืองเกินไป, กระทั่งในที่สุดมันก็เปลืองอาคารสถานที่, เปลืองอุปกรณ์อะไรต่างๆ, แล้วเปลืองสมองในที่สุด จนต้องมาคิดกันในรูปของปรัชญา.

เรื่องกฎหมายก็ดี เรื่องราชทัณฑ์ ก็ดี เดียวนี้คิดกันไปในเรื่องของปรัชญา หรือวิธีการทางปรัชญา: อย่างนี้อยากจะพูดว่า มันหลบลูหลบลตาดีที่สุดแล้วมันดีเกินไปแล้ว, กระทั่งอวดดีว่า คล้ายๆๆ ตัวเองเก่งกว่าธรรมชาติ เก่งกว่าพระเจ้า เก่งกว่าธรรมชาติอะไรเสียแล้ว. นี่มันดีเกินไปอย่างนี้ มนุษย์สมัยที่หลบลูหลบลตา.

แล้วความที่คั่นหาระเบียบวิธีการนี้ขึ้นมาได้ มันก็ช่วยไม่ได้: เพราะปรากฏว่าโจรผู้ร้ายนี้มันยิ่งซุกซม ยิ่งไปกว่าแต่ก่อน ที่ยังไม่มีอะไรดีอย่างนี้. อันธพาลมากขึ้น, อาชญากรมากขึ้น, นักโทษมากขึ้น การแหกคุก ทำลายชีวิตเจ้าหน้าที่ นี่มันก็มีมากขึ้น, ในคุกก็เรียกร้องประชาธิปไตย มีการลงโทษชนิดที่มันไม่เหมือนกับการลงโทษ มันไม่รู้จักเช็ดจกหลาบ ไม่รู้จักจำ. มันคล้ายๆ กับว่าคนเหล่านี้วางระเบียบอะไรๆ ไว้ เพื่อว่ากูจะไปเป็นคนผิดเข้าเองบ้างกระมัง เขียนกฎหมายเขียนระเบียบอะไรไว้ เพื่อว่าเราจะไปเป็นจำเลยเข้าเองกระมัง: มันปฏิบัติยาก ปฏิบัติลำบาก ระเบียบ

เหล่านี้.

ที่นี้ คนก็ท้อถอยที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ หรือตามเทคนิคของระเบียบเหล่านี้ มันก็เลยเป็นผลร้ายแก่คนที่ดีจริงๆ เป็นผลร้ายแก่พลเมืองดีที่มันตั้งหน้าจะทำหน้าที่ของพลเมืองดี ยิ่งทำไม่ได้ ยิ่งเป็นผลร้ายยิ่งจะต้องตายก่อน.

นี่เรียกว่ามันดีเกินไป มันบ้าดี โดยมุ่งแต่จะทำให้ดี จนเป็นบ้าเป็นหลัง. นี่ก็เรียกว่าดี ที่เขานิยามกันว่าดี ด้วยความบริสุทธิ์ใจนะ. ที่เขาทำกันนี้ไม่ใช่ด้วยจิตใจที่คดโกง; แต่ผลสุดท้ายมันมีผลตรงกันข้าม เพราะมันดีเกินไป. ระวังเรื่องดีเกินไป แล้วมันจะร้ายไปเสียยิ่งกว่าไม่สู้ดี ไม่สู้ดียังดีกว่าที่ว่ามีดีเกินไป.

ที่นี้อยากจะพูดดีเกินไปในแง่อื่นอีกนิดหนึ่ง: เช่นว่า มันไปได้ไกลไปได้เร็ว ไปได้ในที่ไม่ควรไป นี่มันก็ยิ่งวินาศ. เอาเถอะยิ่งไปนี้ ไปโลกพระจันทร์หรือไปได้ทุกๆ โลก ก็ยิ่งใกล้ความวินาศ, ยิ่งทำอะไรให้เจริญมากขึ้น ในทางที่ไม่จำเป็นอย่างนี้ ก็ยิ่งใกล้ความวินาศ. ยิ่งไปได้เร็วกี่วินาศ เพราะมันทำให้จิตใจ ขยายความต้องการมาก เกินความจำเป็นเสมอ. นี่มันเสียในทางจิตทางวิญญาณเสมอ.

เดี๋ยวนี้จะสร้างเครื่องบินเร็ว ๓,๐๐๐ ไมล์ต่อชั่วโมงเป็นธรรมดาแล้วเดี๋ยวนี้เร็วกว่าเสียง. รถไฟก็จะให้เร็วถึง ๑๕๐ ไมล์ต่อชั่วโมง; ได้ยินวิทยุเขาประกาศอยู่ที่กำลังทดลองอยู่ อย่างน้อย ๑๕๐ ไมล์ต่อชั่วโมง. นี่มันคล้ายๆ กับว่า ๒๐๐ กว่ากิโลเมตรต่อชั่วโมง ไปกรุงเทพฯ ๓ ชั่วโมงโดยทางรถไฟ หรือไม่ถึง ๓ ชั่วโมง รถยนต์ก็เร็วอันไม่มีขีดจำกัด ให้มันเร็วกระทั่งเครื่องช่วยคิดเลขคิดอะไรให้มันเร็ว กระทั่งคอมพิวเตอร์ช่วยให้มันเร็ว อะไรก็ตามเถอะ. แล้วมนุษย์ดีขึ้นที่ตรงไหน?

ยิ่งเร็วในการแก้ไขปัญหา มันก็ยิ่งเพิ่มความเร็วในการที่จะเกิดปัญหา: นี่ฟังถูกหรือไม่ถูกก็สุดแท้. ที่เรามียานพาหนะไปไหนทั่วโลกเร็วนี้เพื่อจะแก้ปัญหานั้นนะ; แล้วมันจะยิ่งเพิ่มความเร็ว หรือมากในการที่จะเกิด

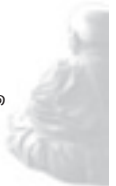
ปัญหาอย่างอื่นเพิ่มขึ้นอีก, อย่างรวดเร็วอีก. เพราะฉะนั้นความเร็วนี้ไต่กันไม่ทัน: เป็นเรื่องความโง่ของคนในโลก.

ไม่ต้องเอาให้มันเร็วนัก ไปตามสบาย แล้วเรื่องอย่าเกิดมาก: เรื่องก็ไม่เกิดมาก ปัญหาก็ไม่เกิดมาก ความรีบด่วนมันก็ไม่ค่อยมี มันก็สบายดี. นี่ถ้าเราอยู่กันอย่างนี้ สมมติว่าไม่มีรถไฟไม่มีเรือบินอะไรนี้: เราก็ไม่มีปัญหามากที่จะต้องใช้มัน. เรายังมีความสุขกว่า ที่จะให้มีเรือบินว่อนเต็มไปทั้งฟ้า: แล้วมันก็คือบ้า ก็คือเป็นโรคเส้นประสาท เป็นโรคจิตตายกันในที่ที่สุด. มันเพิ่มความเร็วของการแก้ปัญหา มันก็เท่ากับเป็นการเร่งความเร็วของปัญหาที่จะเกิดมาใหม่ๆ แปลกๆ ออกมา. นี่ไปดูเถอะ ปัญหาที่ไม่ควรจะเกิดมันก็เกิดขึ้น: แล้วมนุษย์ก็สร้างขึ้น เพราะมันมีความสะดวกและมีความเร็ว แล้วคนก็ไม่อาจจะแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้.

ยกตัวอย่างว่าเรามียานพาหนะเร็ว เรือบินเร็วอะไรเร็ว ยิ่งเร็วก็นิ่งพลาง่าย ยิ่งตายง่าย. นี่จริงหรือไม่จริงอย่างนี้? มันยิ่งควบคุมยาก ยิ่งเร็วก็นิ่งเปลือง: เมื่อตัวกันไปหมดทั้งโลกแล้ว ไม่มีใครได้ทำอะไรอะไรเลยในการที่มีเรือบินเร็วขึ้นมา นี่โลกนี้จะไม่ได้รับประโยชน์หรือความดีอะไรเลย. จะไปดีแก่กระเปาะของคนบางคน หรือว่าในบางคนเท่านั้น. แต่โดยส่วนถ้วเฉลี่ยทั่วโลกแล้วไม่ได้ทำอะไรอะไรเกิดขึ้นในโลก, ยิ่งเร็วมันก็ยังใช้ง่ายมาก, ยังมีปัญหามาก โลกก็ยังยุ่งมาก.

ที่นี่ยิ่งลึกซึ้งก็คือ ยิ่งเร็วเท่าไรมันก็ยังเพิ่มกิเลสของคนนั่นเอง คือใจมันร้อนมากขึ้น ต้องการมากขึ้น กระวนกระวายมากขึ้น: ยิ่งมีอุปกรณ์เร็วเท่าไร มันยิ่งโหมกิเลสของคนใช้ความเร็วนั้นมากขึ้นเท่านั้น.

ที่นี้มองดูอีกทางหนึ่ง ซึ่งมันกลับกันอยู่ ถ้าเรายิ่งทำอะไรเสร็จไปเร็ว จะยิ่งทำให้เวลาเหลือ เป็นเวลาว่างไม่ใช้ประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น. เช่นว่าถ้าเราปั่นฝ้ายด้วยมือ, ใช้นุ่นห่มกัน ทุกคนพอสบาย. พอเราไปทำผ้าด้วยเครื่องจักร มันก็เสร็จเร็วเดี๋ยวเดียวก็พอใช้กันทุกคน: เวลานั้นมันก็เหลือ. นี่มันจะเกิดปัญหาขึ้นมา ทำความยุ่งยากลำบาก ให้เกิดมีผู้ได้ผู้เสีย ผู้

ไม่พอ ผู้เกินอะไรขึ้นมา มันก็ยุ่งเท่านั้นเอง; ฉะนั้นอย่าไปทำอะไรให้มันเร็วเกินกว่าที่ธรรมชาติต้องการ.

ถ้าพูดถึงวัตถุ ยิ่งเร็วก็ยิ่งลึกลับหรือ ทั้งร่างกายและชีวิต, ทั้งวัตถุทั้งร่างกายทั้งชีวิต, ลองทำงานให้มากซิ มันก็ตายเร็วแหละ ที่นั่งอยู่ที่นี่ทุกคน ลองทำงานให้มันมาก ให้มันเร็ว ให้มันจี๋ไปซิ; มันจะตายเร็วกว่าที่ทำงานตามธรรมดาปกติ. วัตถุมันก็ยังเปลืองยิ่งลึกลับหรือ ร่างกายก็ลึกลับหรือ, ชีวิตก็ลึกลับหรือ; ถ้าพอดีๆ มันก็อยู่ไปได้มากกว่านี้; ยิ่งเร็วมันก็ยังลำบากแก่การควบคุม. ดูแต่รถเร็วเร็วเร็วชีวิตมันคุมยาก.

ที่นี้มนุษย์มันเร็วแล้วอะไรมันเร็ว มันยิ่งยาก ยิ่งเร็วมันยิ่งผิดธรรมชาติ ทั้งทางกายทั้งทางจิต; แล้วมันเกิดโรคขึ้นมาใหม่, เกิดปัญหาขึ้นใหม่ๆ โรคภัยไข้เจ็บใหม่ๆ. ในที่สุดมันก็เสียความสมดุลของธรรมชาติ; ธรรมชาติมันต้องการความสมดุลโดยไม่มีใครรู้. นี่เราไปทำให้มันเสียความสมดุล; ธรรมชาติมันก็จะตบหน้าเอา ด้วยการเพิ่มปัญหาให้มนุษย์มีความทุกข์มากขึ้น. ฉะนั้นควรจะพูดได้ว่า ยิ่งเร็วมันก็ยิ่งเป็นบ้า ถ้าช้าๆ ลงเสียบ้าง โลกนี้ก็จะเย็นลงกว่านี้. นี่คือการที่มันดีเกินไป, มันดีเกินไป; มันดีเกินไป มันยังไม่พอ, มันยังต้องการจะดีกว่านี้อีก.*

๑ ธรรมชาติของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๑ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๔ อันตรายจากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน. บรรยายวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๑๖, หน้า ๑๗๘-๑๘๔.

ประชาธิปไตยเพื่อใคร?

ถ้าเป็นประชาธิปไตยชนิดที่ของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ที่มันมีกิเลส ที่มันไม่พอใจในศาสนาแล้ว นั่นก็คือวินาศของโลกนั่นเอง, คือความวินาศของโลกนั่นเอง. มันเพื่อประโยชน์ของประชาชนที่เห็นแก่ตัว ก็มีประโยชน์ของตน, หรือมีประโยชน์แห่งพรรคพวกของตนนั้นแหละ เป็นใหญ่; ไม่ใช่มีประโยชน์ของประเทศชาติเป็นใหญ่, หรือประโยชน์ของมนุษยชาติเป็นส่วนรวมทั้งหมดเป็นส่วนใหญ่.

ถ้าเป็นประชาธิปไตยอย่างภิกษุสงฆ์ ก็มีประโยชน์ของสงฆ์เป็นใหญ่ เห็นแก่สงฆ์, มีประโยชน์ของสงฆ์เป็นใหญ่, ไม่มีทางที่จะเห็นแก่ประโยชน์ของบุคคล, นั่นเพราะมีธรรมะเข้าไปเป็นหลัก. ถ้ามีธรรมะเข้าไปเป็นหลัก มันก็จะเห็นแก่ประโยชน์ของธรรมะ ฟังดูให้ดีๆ นะ; เห็นแก่ประโยชน์ของธรรมะ, เห็นแก่ธรรมะ เพื่อธรรมะ, ไม่ใช่เพื่อตน หรือเพื่อกิเลสของตน. ฉะนั้นการที่ฝากไว้กับธรรมะนั้น มันปลอดภัย.

ถ้ามันไปตามเรื่องของคนธรรมดาสามัญ นั่นมันยากที่จะมีธรรมะ, มันก็เห็นแก่ตนประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นที่ตั้ง. ถ้าว่ามันทำคนเดียวไม่ได้ มันก็รวมหัวกันเป็นพรรค, เช่นเป็นพรรคการเมือง; ก็ดูเอาเองก็แล้วกันว่ามันตรงต่ออุดมคติที่ว่า ทำเพื่อสันติภาพของประเทศ หรือว่าสันติภาพของโลกหรือเปล่า? มันทำแต่เพียงประโยชน์ของพรรคการเมืองพรรคนั้นเท่านั้น; นี่มันไม่มีธรรมะเพราะว่าทุกคนมิได้พอใจในธรรมะ, ไม่ได้ฝากเนื้อฝากตัวไว้กับธรรมะ; แต่ฝากไว้กับประโยชน์ของตน.

ถ้าเรามีบุคคลทุกคน ที่พอใจในธรรมะหรือศาสนา ฝากชีวิตไว้กับ

ธรรมะแล้ว มันก็เปลี่ยนกันไปอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ: เช่นชอบการปกครองระบบประชาธิปไตย ก็หมายความว่า ผู้แทนทุกคนทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ หรือของมนุษยชาติเป็นส่วนรวม เช่นเดียวกับภิกษุสงฆ์ทำเพื่อประโยชน์ของสงฆ์ทั้งพระพุทธรศาสนา.

แล้วเราไปศึกษาดูว่า ทั้งโลกนี้ในวงการเมืองระบบประชาธิปไตยเขาทำเพื่อประโยชน์ของใครกัน? และทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? ขอบตอบในที่นี้ว่า เพราะแต่ละคนมิได้เป็นผู้พอใจในพระเจ้า, หรือพอใจในพระธรรม, หรือพอใจในพระศาสนา, เขาพอใจในผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ. ส่วนที่อ้างว่าเพื่อประเทศชาตินั้นเป็นตามธรรมเนียม, หรือบางทีก็เป็นเครื่องบังหน้า. ถ้าไม่อ้างอย่างนั้นมันก็ทำไปไม่ได้, ไม่มีใครยอมให้ทำ. เพราะฉะนั้นถ้าว่าประชาชนแต่ละคนมีความพอใจในศาสนาแล้ว โลกนี้ก็จะมีประชาธิปไตยที่แท้จริง, คือเป็นธัมมาธิปไตย และประกอบไปด้วยธรรม.

มันลำบากอยู่ด้วยคำพูดบางอย่าง ซึ่งมันก็ติดกันอยู่ในที่นี้เอง เขาว่าเพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชนแล้วก็ มันมียกเว้นพวกหนึ่งมิใช่ประชาชน แล้วมันก็เลยไม่หมด ไม่หมดทุกคน: เพราะมันยังมีผู้ที่อ้างตัวเป็นมิใช่ประชาชน เพราะประชาชนมันอยู่โดยที่มีผู้ปกครองประชาชน: ก็เลยกันเอาผู้ปกครองประชาชนออกไป มันก็เลยไม่หมด. ควรจะใช้คำอื่นที่ดีกว่านั้น คือประกอบไปด้วยธรรมเห็นแก่ธรรม แล้วก็สำหรับทุกคน. อย่าเพื่อคนนั้น, อย่าเพื่อพวกนี้, อย่าเพื่อเพียงเท่านั้นเท่านี้ มันไม่พอ. ให้เห็นแก่พระธรรม ในภาษาไทยเรา: ถ้าศาสนาอื่นภาษาอื่น, ก็ใช้คำอย่างอื่นซึ่งในที่นี้เราเรียกว่าศาสนา. ผู้มันคงอยู่ในศาสนาแล้ว ก็จะไม่ทำอะไรที่เป็นเครื่องกระทบกระเทือนกัน.

ตัวอย่างที่ต่ำต้อยที่สุด ถ้าเขาเป็นผู้ที่พอใจในศาสนา รักศาสนา พวกแม่ค้าหาบเร่เหล่านั้นก็จะไม่วางของให้เกะกะตามทางเท้า, ซึ่งเป็นปัญหาที่เล็กที่สุดบ้างที่สุด มันไม่ต้องมีขึ้นมาสำหรับทำความยุ่งยากลำบาก. แต่ถ้เกิดมีธรรมะขึ้นมาโดยแท้จริงแล้ว จะไม่มีแม่แต่อย่างนั้นนะ, และทุกอย่าง

มันจะเป็นระเบียบเรียบร้อย, ทุกอย่างมันจะเห็นแก่ผู้อื่น: เพราะเมื่อไม่เห็น
แก่ผู้อื่น เอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว มันจึงเกิดอย่างนั้นขึ้นมา, ปัญหามันจะ
หมดไปเพราะทุกคนกลับปากกลัวกรรม, กลัวว่าถ้าไปทำลายประโยชน์ของ
ผู้อื่น แล้วมันเป็นบาปเป็นกรรม. นี่การที่พอใจในศาสนานี้ มันป้องกัน
ความชั่วทุกชนิด.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ราชภิกษุวาท, เรื่องที่ ๑๒ ความพอใจในศาสนา. บรรยาย
วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๘.

การจัดการศึกษาพิศพลาด

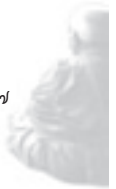
ปัจจัยแห่งความเห็นแก่ตัว ก็คือการศึกษาที่ผิดพลาด, ความเจริญที่ควบคุมไว้ไม่ได้, ช่วยคิดดูให้ดี คิดดูให้ดี. การศึกษาในโลกสมัยนี้ เป็นการศึกษาที่เลวร้ายที่สุด, มันเป็นการศึกษาที่แยกตัวออกไปจากศาสนา มันจึงมีแต่การสอนให้ฉลาดๆ ให้ฉลาด. ในโลกนี้มีโรงเรียนเท่าไร มีมหาวิทยาลัยเท่าไร ทุกแห่งล้วนแต่สอนให้ฉลาดๆ ฉลาดๆ. ไม่มีสอนให้ควบคุมความฉลาด, การสอนให้ควบคุมความฉลาดไม่มี, แล้วไม่รู้จะควบคุมกันอย่างไรด้วย มันโง่ถึงขนาดนั้น. เมื่อนั้นมีแต่ความฉลาดๆ ฉลาดโดยไม่ควบคุม มันก็เอาความฉลาดไปใช้เพื่อเห็นแก่ตัว มันจึงลึกลับเหลือประมาณ, ความฉลาดเอาไปใช้ในความเห็นแก่ตัว ก็เห็นแก่ตัวอย่างฉลาดจนยากที่จะแก้ไขป้องกัน. การศึกษามันผิดพลาด การศึกษาเป็นบรมโง่ทั้งโลก มีแต่สอนให้ฉลาด, ไม่มีการควบคุมความฉลาด. ฉะนั้นจึงทำไปในทางที่ตรงกันข้าม คือสร้างปัญหายุ่งยากขึ้นมา เป็นความเจริญของความเห็นแก่ตัว, ยิ่งเจริญยิ่งเห็นแก่ตัว, ยิ่งเจริญยิ่งเห็นแก่ตัว, ยิ่งสบายยิ่งเห็นแก่ตัว, ยิ่งรวยยิ่งเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวจนยอมฆ่าตัวตาย เพื่อเห็นแก่อะไรก็เหลือที่จะกล่าวได้.

การศึกษามันเลวร้าย คือมันมีแต่ให้ความฉลาด ไม่เหมือนกับการศึกษาสมัยก่อน ซึ่งแฝงกันอยู่กับการศาสนา มันมีการศาสนาช่วยควบคุมความฉลาด คนก็ใช้ความฉลาดไปในทางที่ถูกต้อง. เดิยวนี้มันไม่มีส่วนนั้นเข้าไปควบคุม แล้วมันเป็นประชาธิปไตยด้วย, มั่วเมาประชาธิปไตยกันจนขึ้นสมอง, มันก็เลยใช้ความเห็นแก่ตัวได้ตามความพอใจ, ใช้ความฉลาด

ได้ตามความพอใจ ปัญหามันก็เกิดขึ้นมหาศาล. นี่ คือปัญหาของโลก ที่ ยิ่งฉลาด ยิ่งเห็นแก่ตัว การศึกษาก็มีแต่ให้ความฉลาดอย่างเดียว, เราก็ไม่รู้จะไปพูดกับใครที่ไหนให้จัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการก็จัดไม่ได้ดอก ถ้ารัฐบาลไม่ต้องการ, แม้แต่กระทรวงศึกษาธิการก็จัดไม่ได้ ถ้ารัฐบาลเขาไม่ต้องการ, นี่รัฐบาลไหนเขาก็ไม่กล้าต้องการ กลัวจะล้ำหลังเขา ก็ไปตามกันประเทศใหญ่ๆ, ประเทศมหาอำนาจที่เขาเอาการศาสนาออกไปจากการศึกษาว่าดีๆ ประเทศลูกจอกเหล่านี้ก็ตามกันเขา, ก็เอาการศาสนาออกจากการศึกษา มันก็เป็นการศึกษาที่ไม่มีอะไรควบคุม โลกกำลังตกอยู่ในปัญหานี้ เพราะฉะนั้นขอให้เราช่วยกันมองให้เห็นว่า หนทางที่จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวนั้น มันก็คือการศึกษาที่นิยมกันนักนั่นเอง, การศึกษาที่นิยมกันนักหนาในโลกนั่นเอง คือมูลเหตุแห่งความเห็นแก่ตัวที่เลวร้ายที่สุด, ยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัวลึก หนาแน่นไปด้วยความเห็นแก่ตัว.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องอติมมยตาประยุกต์, ลำดับที่ ๑๒.๒ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๑ อติมมยตาเกี่ยวกับปัญหาของมนุษย์ยุคปรมาณู. บรรยายเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๓๑, หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

การศึกษาเพื่อความพัฒนาของมนุษย์

มีบางคนที่พูดว่าการศึกษานี้เพื่อประชาธิปไตย นี่ก็มีส่วนจริงอยู่มาก. เดี่ยวนี้เขาต้องการการศึกษาเพื่อประชาธิปไตย แต่แล้วดูๆ มันก็เพียงแค่ปากว่า คือว่าประชาธิปไตยอย่างไรก็ไม่มีใครรู้จักจริง. ประชาธิปไตยอย่างที่มีกันอยู่นี้มันยังมีแล้วก็ยิ่งยุ่ง ยิ่งไม่มีความเป็นประชาธิปไตย. การศึกษาเพื่อประชาธิปไตยก็กลายเป็นเรื่องลมๆ แล้งๆ หรือกลายเป็นเรื่องหน้าไหว้หลังหลอกไปในที่สุด.

ที่นี่ เรามามองดูกันแบบปัจจุบันหยกๆ ว่าการศึกษาในยุคนี้ มันก็เพื่อเทคโนโลยีที่เขาหลงใหลกันนัก; ถ้าพูดภาษาโสภโศกกลางตลาด ก็ว่าเทคโนโลยีแขนงที่กำลังฮิตที่สุด นั้นแหละ เขาบูชายกย่องกันนัก. การศึกษาทั้งหลายก็หมუნไปหาเทคโนโลยี เหมือนกับว่าคนบ้า หรือเป็นบ้าเป็นหลัง เพราะเขาหวังพึ่งสิ่งที่เรียกว่า เทคโนโลยี ยิ่งกว่าสิ่งใดหมด ว่าเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องนำมาซึ่งทุกอย่างที่เขาต้องการ; เขาจึงบูชาเทคโนโลยียิ่งกว่าบูชาพระเจ้า ยิ่งกว่าบูชาศาสนา; ขวนขวายกันแต่วิชานี้เพื่อจะกอบโกยเอาสิ่งที่ตัวต้องการ; และเทคโนโลยีที่ฮิตมากที่สุด ก็ดูจะเป็นเทคโนโลยีที่สนับสนุนการเมือง ให้วิถีทางการเมืองของตนได้เปรียบผู้อื่นมากเท่าไรก็ยิ่งดี : จะเป็นไปในแง่ของเศรษฐกิจ หรือจะเป็นในแง่ของพาดิชยกรรมอะไรก็ตาม ที่มันเป็นประโยชน์ทางการเมืองมากๆ แล้วก็มีเทคโนโลยีให้สำเร็จตามนั้น การศึกษาจึงมาหยุดอยู่ที่นี้.

เมื่อถามว่าการศึกษาคืออะไรแล้ว โดยข้อเท็จจริงของคนสมัยนี้แล้ว มันก็มาอยู่ที่นี้ คือมาอยู่ที่เรื่องทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง เพื่อประโยชน์แก่

การกอบโกยทั้งส่วนตัวบุคคลและทั้งส่วนรวม, ของส่วนรวมของประเทศชาติหรือของกลุ่มของประเทศชาติ. ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถอะว่า การศึกษาชนิดนี้นั้นจะพาโลกไปในทิศทางอย่างไร? ไม่ต้องคิดมาก เพียงแต่เหลือบตาดูสักแวบหนึ่ง ก็จะได้เห็นว่ามันพาไปสู่ความวินาศของความเป็นมนุษย์; แต่เขากลับเห็นว่า มันเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในบรรดาบรรณที่สุด จึงได้จัดกันแต่การศึกษาในรูปแบบนี้หรือแบบนี้^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง อะไรคืออะไร?, ลำดับที่ ๓๗.๘ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๑ การศึกษาคืออะไร? (ตามทัศนะของพุทธบริษัท) บรรยายวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๑, หน้า ๗-๘.

การศึกษาเพื่อกำลายความเห็นแก่ตัว

เดี๋ยวนี้เราจัดการศึกษาเพื่ออะไร? หลายคนก็เคยเกี่ยวข้อง เคยรู้เรื่องดี จัดการศึกษาเพื่ออะไร? กระทรวงศึกษาของประเทศในโลกนี้ เขากำลังจัดการศึกษาเพื่ออะไร? มันยังเป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่ความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกที. ไม่มีหลักสูตรการศึกษาไหนที่จัดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่การทำลายความเห็นแก่ตัว. ฉะนั้นสิ่งที่จะต้องมองก่อนสิ่งใดหมด ก็คือเรื่องอาชีพ จริงไหม? คิดดูซิ, จะเรียนประถม มัธยม อุดมอะไร ก็มันไปลงที่อาชีพทั้งนั้น. มีแต่อาชีพสูงหรือต่ำ อาชีพเบา หรืออาชีพหนัก. ที่การศึกษาเดี๋ยวนี้ มันจึงเป็นเพื่ออาชีพก่อน. นี่ตามความรู้สึกของผู้ที่จะไปศึกษา.

ที่นี้ รัฐบาลของประเทศนั้นๆ ก็จัดการศึกษา เพื่อให้ประเทศนี้ มีกำลังมีอะไรในการต่อสู้ต่อต้าน เช่น จะให้มีกำลังทางเศรษฐกิจ ต้องให้การศึกษาช่วยให้มีอาชีพดีนี้. ให้รักชาติ ก็ศึกษาเพื่อให้คนรู้จักหลงชาติ หรือรักชาติ, หรือว่า การเมืองก็ว่า ประชาธิปไตย หรืออะไรไปไทย ก็สุดแท้เถอะ มันก็เพื่อประโยชน์แก่ความต้องการ ที่เป็นไปเพื่อตัวเรา เพื่อของเราอะไรทั้งนั้น.

ไม่มีใครจัดการศึกษาเพื่อศีลธรรมเลย; เพราะมองไม่เห็น หรือมองข้าม ว่าศีลธรรมนั้นแหละคือรากฐานของสันติภาพในโลก. เพราะว่าแม้จะเจริญด้วยเศรษฐกิจ ด้วยทหาร ด้วยปัจจัยอะไรต่างๆ มีการเมือง มีอะไรดีหมดก็ไม่เห็นทำให้โลกนั้นมีสันติภาพได้ แม้ประเทศนั้น ก็ไม่มีสันติภาพได้. ระหว่างชาติคือในโลกนี้ ก็ยังจ้องที่จะทำลายล้างกัน ยิ่งกว่าก่อนเสียอีก.

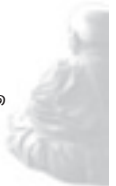
ในประเทศหนึ่งๆ ก็ยังมีแบ่งกลุ่ม แล้วก็ต่างคนต่างกบฏไปโยนโยน เพราะคนไม่มีศีลธรรม แม้ในหมู่บ้านหนึ่งๆ มันก็มุ่งกบฏไปโยนโยน มุ่งทำลายผู้อื่น เมื่อทำอะไรไม่ได้ขึ้นมา ก็จะขโมยดีกว่าเป็นขอทาน, ขโมย ดีกว่าเป็นขอทาน มันตรงกันข้ามกับที่เข้ามาเมื่อตะกี้เนี่ย.

ฉะนั้นศีลธรรมถูกมองข้าม แล้วก็เหมือนกับถูกเหยียบย่ำ พระธรรม ถูกเหยียบย่ำ ก็คือพระเจ้าถูกเหยียบย่ำ. พระเป็นเจ้าถูกเหยียบย่ำ, พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ถูกเหยียบย่ำ แม้ว่าโดยไม่รู้สึกรู้สึ. เตี่ยนี้พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ถูกเหยียบย่ำ: เพราะว่า ไม่มีใคร ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ว่า เป็นพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างนั้น อย่างนี้. บางทีคนก็เหยียบย่ำโดยเจตนา เพราะเห็นแก่ประโยชน์, บางทีก็มองประโยชน์อื่นมากเกินไปเลยไม่ได้มองถึงสิ่งนี้ ก็เหยียบย่ำไป ก็มี.

นี่เรียกว่าศีลธรรมกำลังถูกเหยียบย่ำ โดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง. เจตนา บ้าง ไม่เจตนาบ้าง, ก็เลยเลือนหายไป. ไม่มีใครถือ หรือว่า ยกขึ้นมาเป็น จุดสำคัญ เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งเป็นการปั้นคน ปั้นมนุษย ปั้นประเทศชาติ ปันโลก. การศึกษานี้มันมีอำนาจอย่างนั้น.

เทียบเคียงกันดูง่าย ๆ ว่า ถ้าคนมีศีลธรรมอย่างเดียวเท่านั้น จะเป็น อย่างไร? โลกนี้ ถ้าประเทศนี้มีศีลธรรม ไม่ต้องมีรัฐธรรมนูญก็ได้ จริงไหม? ลองคิดดู. ถ้าคนทั้งประเทศมีศีลธรรม ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีแม้แต่มรัฐธรรมนูญก็ได้. มันเป็นความถูกต้องอยู่ที่ กาย วาจา ใจ ของคนไปหมด. รัฐธรรมนูญเป็นหมัน กฎหมายก็เป็นหมัน เรือนจำก็ เป็นหมัน กิจการศาลต่างๆ ก็เป็นหมันไปหมด: เพราะว่าคนมีศีลธรรม. ถ้ามีศีลธรรม มันก็ไม่มีสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา จะไม่มีการปกครองระบอบที่ ไม่น่าปรารถนา.

สมมติว่า มีพระโพธิสัตว์มาปกครองบ้านเมือง จะเป็นอย่างไร? จะไม่ มีอะไรที่มันเป็นปัญหาทางการเมือง เช่นจะไม่ใช่เผด็จการ หรือจะไม่

กอบโกย หรือจะไม่ทำทุกอย่าง ที่เป็นพรคเป็นพวก อย่างที่ในโลกเขา
กระทำกันอยู่. นี่ถ้าว่าคนมีศีลธรรมอย่างเดียวเท่านั้น มันก็เบาสบายไป
หมด, ไม่ต้องมีอะไรที่หนักๆ เหมือนที่กำลังแบกอยู่เดี๋ยวนี้.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังมีแต่ความว่างหรือความไร้ศีลธรรม มันเลยเต็มไปด้วย
ด้วยความทุกข์ยากลำบาก ที่เรียกว่าวิกฤตการณ์เต็มไปหมด, แล้วก็เต็ม
ไปด้วยอัมพาล ซึ่งเป็นตัวการ ที่ทำให้เราลำบาก. อัมพาลปล้นกลาง
ถนนก็มี, อัมพาลทำให้ไม่มีความยุติธรรมในบ้านเมืองก็มี, อัมพาลที่เรา
ไม่เคยเห็นตัว แต่ทำให้เราพลอยเดือดร้อน นี่ก็มีมาก, และเดี๋ยวนี้ ก็มี
แต่การพูดที่เก่งๆ เป็นนักปราชญ์ พูดแล้วก็ทำไม่ได้ มีแต่หนังสือที่ทำให้
เวียนหัว นี่เพราะคนขาดศีลธรรม มันมีแต่อย่างนี้.

แต่ว่า ไม่น่ากลัวเท่ากับว่า เมื่อการศึกษาไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรมเป็น
เบื้องหน้าแล้ว เด็กของเราทั้งหมดทุกอย่าง หมดสมรรถภาพ หมดกำลัง
หมดอะไรทุกอย่าง ที่จะต่อสู้ กับสิ่งที่มายั่วให้เขาทำบาป. ในโลกนี้ มัน
เต็มไปด้วยสิ่งที่จะยั่วคนให้ทำบาป นี่เราต้องต่อสู้. การต่อสู้นี้ ต้องมี
ความรู้ความสามารถ มีกำลัง มีอะไรต่างๆ; นี่การศึกษาให้ผิด ขาด
จุดหมาย คือศีลธรรม แล้วเด็กๆ ก็ไม่ได้รับสิ่งนั้น สิ่งที่จะต่อสู้กับบาปได้.
เด็กก็ไม่สามารถจะต่อสู้กับบาปได้, บาปก็ลากคอเด็กไปลงเหว ลงนรก โดย
ไม่มีใครรู้ตัว พ่อแม่เขาก็ไม่รู้ตัว เด็กเองก็ไม่รู้ตัว.

นี่เรียกว่า โลกที่เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ เพราะว่าการศึกษาผิดแล้ว
ที่ไม่มุ่งศีลธรรมเป็นเบื้องหน้าแล้ว เด็กๆ ก็ไม่สามารถที่จะต่อสู้กับบาป:
ยิ่งกว่านั้นก็คือ เด็กไม่รู้แม้แต่ว่าอะไรเป็นบาป, ไม่รู้แม้แต่ว่าอะไรเป็นบาป
แล้วจะไปต่อสู้บาปได้อย่างไร. การที่เราจะต่อสู้บาป เราต้องรู้ชี้ ว่าอะไร
เป็นบาป.

เดี๋ยวนี้การศึกษาไม่ช่วยให้เด็กรู้ แม้แต่ว่า อะไรเป็นบาป: ก็บ่่วยการ
ที่จะพูดว่า เด็กจะมีกำลังอะไร ที่จะต่อสู้กับบาป คือไม่ให้บาปมาครอบงำ
ลากเอาตัวไปทำบาป. เพราะว่าการศึกษาไม่ได้มุ่งหมายศีลธรรมเป็นเบื้อง

หน้า หรือก่อนสิ่งอื่นใด ก็ไม่ได้พูดกันเรื่องนี้ ไม่ได้สอนกันเรื่องนี้ นี่
เรื่องการประพฤติปฏิบัติมันจึงล้มละลายไป.*

-
- ๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๑๐ ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่.
บรรยายวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๖, หน้า ๔๒๑-๔๒๔.

การบังคับตัวเอง

ปัญหาในโลกนี้จะน้อยเกินไปสำหรับธรรมะนี้จะแก้ไข เพราะว่าธรรมะสามารถจะแก้ไขปัญหาที่มากมายมหาศาล คือทำคนให้ไปนิพพานได้ แล้วทำไมธรรมะจะแก้ปัญหาละเอียดๆ น้อยๆ ของคนในโลกนี้ไม่ได้.

ที่ธรรมะแก้ไม่ได้ ก็เพราะคนไม่ยอมรับเอาธรรมะนี้มาเป็นเครื่องแก้ไข ปัญหาของมนุษย์, และเพราะว่าได้จัดการศึกษาให้ผิดไปแล้ว, แล้วก็ผิดมากขึ้นๆ ทุกที คือ เป็นการศึกษาที่ตามใจตัวเอง ที่จัดให้คนมีความพอใจในการตามใจตัวเองซึ่งมีชื่อเพราะๆ ว่าประชาธิปไตย: ยิ่งเป็นไปในทางจิตทางวิญญาณอันลึกซึ้งแล้วมันก็เป็นไปถึงกับว่า เอาเปรียบตัวเอง เพื่อประชาธิปไตยของตัวเอง ก็ไม่มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องเหลืออยู่.

ขอให้เอาหลักศึกษาที่เรียกว่าศีล คือไม่มีความผิดพลาดทางกายวาจา นี้เข้ามาใส่ในการศึกษาของคน ในโลกปัจจุบัน. เอาการศึกษาที่เรียกว่าสมาธิ นี่คือการอบรมจิตให้สงบ ให้ตั้งมั่น ให้มีกำลัง ให้ว่องไว ในหน้าที่การงานของจิตนั้นมาใส่ในการศึกษาของคนในปัจจุบัน. เอาปัญญา คือความรู้ที่สมบูรณ์ ในส่วนที่ควรจะรู้ไม่ต้องเพ้อ, ส่วนใดที่จำเป็นจะต้องรู้ คือรู้แล้วทำสันติภาพให้แก่โลกได้แล้ว ส่วนนั้นแหละให้มีให้พอ คือมาเติมให้ ทำให้เต็มในการศึกษาของคน ในสมัยปัจจุบัน. อย่าให้มันไปรู้ในสิ่งที่มันจำเป็นจะต้องรู้ จนเพ้อเหลือจะเพ้อ อย่างในสมัยปัจจุบันนี้เลย: ที่รู้จนไม่รู้จะรู้ได้อย่างไรกันแล้ว แต่ก็ไม่มีสันติภาพให้แก่สังคมได้แม้แต่คนเดียว แล้วก็ไม่มีสร้างสันติสุข ส่วนบุคคลคนเดียวได้. ที่เพ้อขนาดนี้ เพราะว่าปัญญามันเหนือ: เหนือมันหมายความว่าฉลาดในการที่จะตามใจกิเลส แล้ว

อย่างดีก็ฉลาดเพียงเพื่อแสวงหาประโยชน์เท่านั้น, ไม่ใช่ฉลาดในทางที่จะดับกิเลสดับทุกข์เลย.

บางคนอาจจะนึกสงสัย ว่าคำว่าเจโกนี่มันเป็นอะไร? เจโกก็เป็นคำภาษาบาลีโดยตรงคำหนึ่ง ไม่ใช่ภาษาไทยอะไร; ไม่ใช่. เจโกเป็นภาษาบาลี เจโก ก็แปลว่า ฉลาด เหมือนกัน แต่ฉลาดอย่าง cunning คืออย่างที่ไม่เป็นธรรมเพราะมันมีความเห็นแก่ตัว; อย่างดีมันก็ฉลาดแบบ intellect ซึ่งรับประกันไม่ได้ว่ามันจะถูกต้องเสมอไป. คนที่มีสติปัญญาแล้วรับประกันไม่ได้ว่าจะถูกต้องแน่นอน นั่นแหละคือเจโก; แต่ถ้ามีปัญญา รู้จริงถูกต้อง แล้วใช้เป็นประโยชน์ได้จริงนี่ก็เรียกว่าปัญญาที่เป็นของสิกขาที่ ๓ ในพระพุทธศาสนา. ขอให้มีความเข้าใจนี้ในการศึกษาของคนในสมัยปัจจุบันให้มากขึ้น.

เป็นอันว่าในการศึกษาของคนในสมัยปัจจุบันนี้ มีระบบศีล ระบบสมาธิ ระบบปัญญา ของพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์แล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลย โลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกของมนุษย์ที่มีมนุษย์แท้จริง แล้วก็เต็มไปด้วยมนุษย์ แล้วก็เต็มไปด้วยสันติภาพ: ทุกคนรักใคร่กันอย่างกับว่าเป็นคนคนเดียวกัน มันก็ง่ายที่จะช่วยกันสร้างสันติภาพในโลกนี้. นี่คือการการศึกษาในชั้นสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนาที่จะเอามาประยุกต์กันเข้ากับการศึกษาของพวกเรา แห่งยุคปัจจุบัน มีใจความแต่โดยย่ออย่างนี้.”

๑ อรรถโฆษณของพุทธทาส เรื่องโมกขธรรมประยุกต์, ลำดับที่ ๑๗.ค. บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๙ การศึกษา. บรรยายวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๑๘, หน้า ๕๒๓-๕๒๔.

การศึกษาที่บูชาความฉลาด

พิจารณากันอีกสักหน่อยว่า โลกปัจจุบันนี้ มีแต่การศึกษาสู่ชั้น
ทางด้าน, มีโรงเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยม มหาวิทยาลัย
มากมายนับไม่หวาดไม่ไหว ล้วนแต่สอนให้ฉลาด ฉลาด ฉลาด แล้วไม่มี
การควบคุมความฉลาด ก็ได้เอาความฉลาดไปใช้เพื่อให้เห็นแก่ตัว มา
ผสมกันเข้ากับประชาธิปไตย ก็คือประชาธิปไตยสำหรับจะได้เห็นแก่ตัว
ตามชอบใจ: การศึกษาในโลก ยังมีลักษณะเป็นสุนัขทางด้านอยู่เพียงไร
อดัมมยตาที่เหมาะสม สำหรับโลกชนิดนี้อยู่เพียงนั้น.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังบ้าคลั่งด้วยวัตถุ เจริญด้วยวัตถุ สร้างวิญญานขึ้น
มาจากความบ้าคลั่งหลงใหลในวัตถุ เรื่องฆ่าตัวเองตาย ฆ่าบิดามารดาตาย
นี้เป็นของธรรมดาไปมากขึ้นๆ: นี่ อดัมมยตามีมาแล้ว มันช่วยระงับปัญหา
เหล่านี้.

ดูสิทั่วไปทุกแห่ง เดี่ยวนี้เขาส่งเหยื่อให้แก่กิเลส ด้วยอุตสาหกรรม,
โรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลาย สร้างสิ่งที่เป็นเหยื่อของกิเลส ให้หลงรัก ให้
มันเมา ให้มอมเมามากขึ้นๆ, โรงงานอุตสาหกรรมเต็มไปด้วยทั่วโลก สร้าง
เหยื่อให้แก่กิเลส เรียกว่า เป็นทาสของกิเลสด้วยความสมัครใจ.

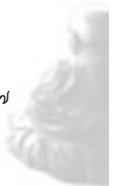
เรื่องนี้ต้องพิจารณากันสักหน่อย ละเอียดสักหน่อย จึงจะมองเห็น
ว่า ความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมนั้น มันมีความหมายของเหยื่อของ
กิเลสเป็นเหตุปัจจัย จึงทำให้เกิดรู้สึกว่ามีค่า อร่อย สนุกสนาน มีค่า
แพงเท่าไรก็ไม่ว่า เพราะมันมีความบูชากิเลส เป็นเหยื่อของกิเลส แล้ว
มันก็มีความเห็นแก่ตัวมาเป็นปัจจัย: ถ้ายังสร้างให้มากขึ้นไปอีก โลกนี้

ก็เต็มไปด้วยโรงงานอุตสาหกรรม ที่ผลิตเหยื่อของกิเลส กิเลสมันก็อ้วน
คับโลก. แล้วสันติภาพมันอยู่ที่ไหน, จะจัดวิกฤตการณ์ออกไปได้อย่างไร?

อาตมามองแล้วไม่เห็นทางไหน นอกจากว่าอดัมมยตาเข้ามาเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย สำหรับจะสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก, แล้วก็กำจัด
วิกฤตการณ์ทั้งหลาย ไม่ให้มีเหลืออยู่เป็นโลก โดยสมมติเรียกว่า โลก
ของพระศรีอาริยมตไตรย มีแต่ความรัก มีแต่ความสะอาด ความบริสุทธิ์
ความสงบเย็น ความเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.
นี่เรียกว่า โลกจะต้องสร้างใหม่ ให้เป็นโลกแห่งสันติภาพด้วยอดัมมยตา.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง อดัมมยตาปริทัศน์, ลำดับที่ ๑๒.ค บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๖ อดัมมยตากับสันติภาพของโลก. บรรยายวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๓๒, หน้า
๒๒๖-๒๒๗.

ทางใหญ่อย่าเพิ่งจร

ถาม ...ที่ท่านอาจารย์ว่า “ทางใหญ่อย่าเพิ่งจร” นั้น ก็ท่านว่า มนุษยชาติกำลังจะไปในทางใหญ่คือวัตถุนิยมอย่างสุดเหวี่ยง. ผมมีความคิดว่า ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่ามนุษย์อยู่ในสังคม แล้วก็มันมีกฎความจริงข้อหนึ่งว่า มนุษย์ทุกคนถูกสังคม socialize คือประเพณีแรก เขาถูกบังคับให้จำยอม, อีกประเด็นหนึ่ง คือตัวเขาเองนั้นสละยอมกับสภาพที่สังคมกำลังทำอยู่ เช่นว่าการหาเกียรติยศ หาเงินทอง หาชื่อเสียงนั้น. ผมคิดว่า ถ้าเขาไม่มีความรู้ที่ถูกต้อง เขาคงไม่กล้าพอที่จะปฏิเสธ เพราะว่าใครๆ ในโลกนี้เขาก็ทำกันทั้งนั้น: ถ้าเราไม่ทำแล้วไง หรือทำอะไรทำนองนั้น ผมมีความคิดเห็นเช่นนี้ คือถูกสังคมผลักดัน.

ตอบ นี่คือปัญหาจริง ปัญหาที่มีอยู่จริงเฉพาะหน้า จริงสำหรับคนหนุ่มสมัยนี้: แต่ขอให้มองดูให้เห็นว่า จะจำยอมหรือสละยอม มันไม่ใช่ข้อแก้ตัวทั้งนั้น. บอกให้ว่า “ระวางทางที่เขาไปกันมากๆ นั้นแหละ มันไม่ได้หมายความว่าจะไปสู่ความรอดของมนุษย์”. เมื่อเราต้องการจะไปสู่ความรอด เราก็ระวัง เราก็ต้องใช้สติปัญญาอะไรต่อสู่: อย่างน้อยก็ดึงตัวเราเองออกมาคนหนึ่งก็ได้. นี่คือการเข้มแข็งพอ ถ้าเราไปอยู่ในท่ามกลางสังคม แล้วถูกสังคมดึงไปนี้ ถ้าไปเป็นลูกในทางผิด คือถูกน้อยเกินไป ก็เรียกว่าเราไม่แข็งแรง ไม่เข้มแข็ง ไม่เป็นตัวเอง ไม่อะไรทำนองนั้น.

เดี๋ยวนี้ ประชาธิปไตย ทำให้ไม่รู้จักรับประโยชน์ของประชาธิปไตย, ทำให้เราจะต้องไปยอมให้เขาพาเราไป. เราก็มีสิทธิที่จะมาคนเดียวได้ หรือ

ดังคนอื่นมาก็ได้; ก็พยายามต่อสู้ พยายามพิสูจน์ ด้วยการว่า “ฉันไม่ยอมเดินทางใหญ่กับแกแล้ว มันเป็นอย่างนั้นๆ ควรจะทำงานนี้มากกว่า”. ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันก็จะเป็นการช่วยกันสร้างทางให้มันใหญ่ขึ้นไปอีก มันก็ไปจบลงด้วยวัตถุนิยม ที่ทำลายมนุษย์หลากหลายไปหมด.

ขอให้อธิบาย เป็นเพียงคำแนะนำเท่านั้น “ทางใหญ่อย่าพึงจร” เขาแนะนำเท่านั้น คุณจะเอาก็ได้ ไม่เอาก็ได้; ส่วนจะเอาได้ หรือเอาไม่ได้สำหรับคนทั้งหลายมันก็เป็นปัญหาอื่นอีกต่างหาก. แต่ขอแนะนำ ขอเสนอ ขอพิสูจน์ ในทางว่า นี่เรากำลังเดินไปสู่เหว แล้วคนที่หลังบางคนก็ยังอยากจะได้เดินไปตามรอยนั้นอีก คอยดูให้ดี.

ถ้าจะทำประโยชน์ เพื่อมนุษยชาติกันจริงๆ แล้ว น่าจะเป็นการต่อสู้ในส่วนนี้แหละมากกว่า; ถ้าสมมติว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์หรือเป็นอะไรมาช่วยโลก แล้วมันก็จะต้องทำข้อนี้แหละ จึงจะสมกับชื่อว่าเป็นผู้ช่วยโลก คือให้โลกรอดจากเหวแห่งวัตถุนิยม.

ทางใหญ่นั้นเขาหมายถึงการมารวมกัน เรียกเต็มๆ ว่า กามสุขัลลิกานุโยค ที่ชอบกันมาก; เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายมันตั้งอยู่ในกามาวจรภูมิ นี้ ถ้าเราจะเกิดขึ้นมาทีหลัง เราก็ดูให้ดีว่า ที่มันเดินกันไปจนทางเตียนโล่งใหญ่ นั้น มันต้องไปสู่อะไรอันหนึ่งที่นิยมกันมากๆ เท่านั้น ไม่ใช่ของจริงเสมอไป: คำพูดคำนี้มีความมุ่งหมายอย่างนี้.*

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่องโมกขธรรมประยุกต์, ลำดับที่ ๑๗.ค. บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๓ ผู้เดินทาง. บรรยายวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๘, หน้า ๓๘๑-๓๘๒.

สิ่งที่ทำให้ประชาติปไตยเกิดปญหา

เหตุที่ระบบการเมืองไม่ผิดพลาด

เหตุที่ระบบการเมืองจึงไม่เป็นไปชนิดที่ผลดี คือตรงตามความปรารถนา. ข้อนี้มีเหตุปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งจะต้องพิจารณากันด้วย. อาตมาอยากจะพูดว่า :-

๑. คำพูดที่ใช้พูดกันอยู่เกี่ยวกับการเมือง นั้นแหละ มันยังสลับสับสน เหมือนกับนักการเมือง, เป็นคำพูดที่สลับสับสนเหมือนกับนักการเมือง เอาเน่เอาอนอะไรไม่ได้ ในถ้อยคำที่ใช้พูดกัน. เช่นคำว่าประชาธิปไตย ก็ดี สังคมนิยมก็ดี เผด็จการก็ดี ราชาธิปไตยก็ดี อะไรก็ดี มันยังไม่มี ความหมายที่คงที่ หรือตายตัว; มันยังสลับสับสนกันอยู่.

พูดว่า ประชาธิปไตย มันก็มีความหมายได้หลายอย่าง; แม้แต่ สังคมนิยม มันก็เป็นประชาธิปไตย. ถ้าพูดว่าเป็นเผด็จการ: บางทีประชาธิปไตย มันก็รวมหัวกับเผด็จการ. มันมีความเป็นเผด็จการอยู่ใน ประชาธิปไตยก็มี มีความเป็นสังคมนิยมอยู่ในราชาธิปไตยก็มี; หรือผู้เผด็จการบางคน ประพฤติกระทำไปในลักษณะของสังคมนิยม ก็ยังเคยมีในประวัติศาสตร์. เราอ่านคู่มือของพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว เราก็สะดุ้งว่า นี่มันเป็นเผด็จการ; แต่มันเป็นสังคมนิยม อย่างที่ประกอบไปด้วยธรรม.

คำพูดที่ใช้อยู่นี้ มันสลับสน ใครจะตั้งขึ้นหรือจะบัญญัติขึ้นก็ตาม แต่ความหมายมันยังสลับสน เพราะฉะนั้นจึงเอาเน่เอาอน ที่ถ้อยคำเหล่านั้น ไม่ได้ ความสับสนก็ทำให้ระบบการเมืองมันสลับสน.

๒. ที่นี้ มองดูที่คน ที่สนใจการเมือง หรือถึงกับมาเป็นนักการเมือง ก็เป็นคนที่ไม่ค่อยๆ เหนือในความเก่ง, เหนือในความทันสมัย, หรือฟุ้งซ่านกัน เสียเป็นส่วนมาก; แล้วคนชนิดนี้จะเป็นนักการเมืองที่ดี คือมีธรรมะได้อย่างไรกัน มันมีแต่ความฟุ้งซ่าน.

๓. นี่ดูอีกที ก็เห็นว่า ความที่มันไม่รู้จักรักรัทธิอันลึกซึ้ง, คือ ธรรมชาติของธรรมชาติอันลึกซึ้งนี้ เขาไม่สนใจกัน. พวกนักการเมืองว่า เขาไม่ใช่คนธรรมดา เขาสนใจแต่เรื่องการบ้านการเมือง; นั่นแหละ หลับตาพูด เพราะว่าไม่มีอะไรที่จะทำอย่างฝืนกฎธรรมชาติได้ มันไม่มีทางที่จะสำเร็จ; อย่างน้อยมันต้องถูกตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติด้วยเสมอ. แม้แต่เรื่องการเมืองนี้ก็เหมือนกัน จะเอากิเลสของคนมาบันดาลเสียเรื่อยไป; อย่างนี้มันเป็นไปไม่ได้.

นักการเมืองยังไม่รู้จักรักรัทธิ หรือนักการเมืองยังไม่รู้จักโลกทั้งหมด เป็นส่วนรวม เพราะเขาไม่ได้ศึกษามันในแง่ลึก. เขาจะศึกษาแต่คำว่า การเมือง, การเมือง, ไม่ดูเรื่องของโลกโดยข้อเท็จจริงต่างๆ ก็อยากจะพูดว่า แม้แต่ประเทศของตัวเอง มันก็ยังไม่รู้จักโดยแท้จริง หรือครบถ้วน เพราะมันบ้าการเมือง ในแง่มุมมองของตัวเองเสียมากกว่า; แล้วนักการเมืองชนิดนี้จะจัดบ้านเมืองให้สงบสุขได้อย่างไรกัน.

๔. ถ้าจะรวมความอีกอย่างหนึ่งแล้ว ก็ว่า ทุกคนกำลังเป็นทาสของ วัตถุนิยม เนื้อหนัง เห็นแต่ประโยชน์ หรือความสุขทางเนื้อหนังอยู่ เป็นพื้นฐานทั่วไป; มันก็ทำอะไร เพื่อการได้ซึ่งประโยชน์สุขชนิดนั้น ทั้งนั้น; ไม่ได้ประกอบไปด้วยธรรม ไม่ได้เพื่อธรรม ไม่ได้เพื่อชาติ เพื่อประเทศ; แล้วจะพูดว่าเพื่อโลก อย่างนี้มันก็เป็นไปไม่ได้.

นี่เป็น ตัวอย่างของอุปสรรค ที่ทำให้ระบบการเมืองทั้งหลายนี้มัน

ไม่จำเป็นต้องไปเพื่อประโยชน์สุขแก่กุลเก้านเมือง หรือแก่โลก โดยไม่ต้องใช้อาชญา ดังที่กล่าวแล้ว คำว่า “ไม่ต้องใช้อาชญา” นี้ มันมีความหมายพิเศษอยู่บ้าง คือโดยไม่ต้องรบราฆ่าฟันกันก็แล้วกัน

เดี๋ยวนี้อะไรก็เห็นได้ว่า ยิ่งใช้อาชญา มันก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ มันจะมีอาวุธชนิดที่ฆ่าคนที่เดี๋ยวยังแสนตั้งล้าน มันก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ; แล้วมันยิ่งเพิ่มปัญหาทางการเมืองมากขึ้น เหมือนกับกำลังโง่ที่สุดในการแข่งขันกันสร้างอาวุธ โดยหวังว่า จะจัดปัญหาทางการเมืองให้หมดสิ้นไปได้. ยิ่งไปเพิ่มอาวุธ มันก็ยิ่งเพิ่มความยุ่งยากทางการเมือง; เพราะว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ประกอบด้วยธรรมชาติ มันต้องแก้กันด้วยอำนาจของธรรมชาติ.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๖ ระบบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๔, หน้า ๓๐๗-๓๑๐.

ประชาธิปไตยแห่งอารยธรรมไทย

ความเป็นประชาธิปไตยนั้น เป็นสิ่งที่เกิดพูนชูชายกย่องเรียกร้องกัน นักหนาในสมัยนี้ แต่แล้วก็เรียกร้องกันไปอย่างละเมอ อย่างคนละเมอ เพราะว่าเรียกร้องไปตามกิเลสตัณหาของตน ต้องการประชาธิปไตยตาม กิเลสตัณหาของตน ไม่ใช่ประชาธิปไตยที่ถูกต้องของธรรมชาติ กล่าวคือ ธรรมะ.

ทำไมไม่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย แต่ไปเรียกว่า ประชาธิปไตย. ลอง เปรียบเทียบคำสองคำนี้ดู ว่ามันมีความหมายแตกต่างกันอย่างไร และอะไร น่าอันตรายกว่า. เมื่อพูดว่าประชาธิปไตย ก็เอาประชาชนเป็นใหญ่. เมื่อ พูดว่าธรรมาธิปไตยก็เอาธรรมะเป็นใหญ่. การเอาประชาชนเป็นใหญ่นั้น มันยังกำกวมและอันตรายเพราะเรายังไม่รู้่ว่าประชาชนนั้นเป็นคนดีหรือ คนเลว. ถ้าประชาชนเป็นคนเลว ขาดธรรมะแล้ว สิ่งที่ทำไปโดยประชาชน เพื่อประชาชน ของประชาชนนั้น ก็คือการทำโลกนี้ให้เป็นนรกนั่นเอง ไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะว่าขาดธรรมะ. แต่ถ้ามีธรรมะแล้ว ก็ทำ โลกนี้ให้เป็นสิ่งประเสริฐวิเศษ เป็นสังคมที่วิเศษที่สุดของบรรดาสัตว์ ทั้งหลาย. ที่นี้เราดูให้ดี เราจะเห็นได้ว่า ประชาชนในโลกสมัยนี้ กำลัง ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม หนักขึ้นๆ อย่างรั้งไว้ไม่อยู่. เมื่อประชาชน ทั้งหมดเป็นทาสของวัตถุนิยมแล้ว ประชาธิปไตยก็มีความหมายแต่เพียง ว่า ช่วยกันทำโลกนี้ให้เป็นทาสของวัตถุเร็วๆ เข้าเท่านั้นเอง และผลที่จะ เกิดขึ้นก็คือ การเบียดเบียน เพราะว่าวัตถุเป็นสิ่งที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง ปราศจากธรรมะแล้ว ยิ่งมีความลุ่มหลงมาก ลุ่มหลงแล้วก็เห็นแก่ตัว ก็

เบียดเบียนกันอย่างที่กำลังเป็นอยู่นี้.

ขอให้คิดดูให้ดีๆ ในข้อนี้ ว่าการศึกษาก็มุ่งไปแต่ทางวัตถุ การศึกษาของโลกทั้งโลก การงานการก้าวหน้า การประดิษฐ์อะไรต่างๆ ทุกอย่างแห่งสมัยนี้ ล้วนแต่เป็นการมุ่งหมายวัตถุ ทำไปเพื่อวัตถุ จนมากมายท่วมทับเรื่องทางธรรม หรือทางศาสนาอย่างที่จะกล่าวไม่ได้ หรือคำนวณไม่ไหว เราจึงได้เห็นแต่ภาวะที่น่าทุเรศ น่าสังเวช น่าเศร้ามากขึ้นในโลกนี้. นี่คือการก้าวหน้าของโลกในปัจจุบันนี้ ซึ่งย่อมจะแสดงอยู่แล้วว่าประชาชนในโลกกำลังเป็นทาสของวัตถุมากขึ้น และจะนำโลกไปสู่ความเป็นโลกนรกมากขึ้นในทางจิตทางวิญญาณ. พุดกันแต่ประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ได้นำถึงธรรมะ มันก็เป็นอย่างนี้. เพราะฉะนั้นอนาคตาคิดดูดีเต็มที่แล้ว ก็อยากจะขอกล่าวว่า ประชาธิปไตยของโลกสมัยนี้ ลัทธิประชาธิปไตยในสมัยโบราณ ในประเทศอินเดีย เช่นของพวงลิจนวีก็ได้.

ท่านจงพยายามศึกษาค้นคว้าหาเรื่องราว ในทางประวัติศาสตร์มาอ่านว่าในสมัยพุทธกาลนั้น รัฐเล็กๆ ที่เป็นประชาธิปไตย ก็มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวงลิจนวีมีความเป็นประชาธิปไตยที่น่าดู ยิ่งกว่าสมัยนี้อีกมากมาย. นี่แหละคิดดูให้ดีเถิดว่า ความเป็นประชาธิปไตยนั้น ไม่ใช่ของใหม่ มีมาแต่โบราณ แม้ในครั้งพุทธกาลก็ได้มีแล้วอย่างดีที่สุด. ขอยืนยันให้ไปศึกษาเอาจากเรื่องราวของพวงลิจนวี ในประเทศอินเดียในสมัยนั้น. และแม้จะย้อนหลังไปดูเรื่องราวดังที่กล่าวไว้ใน กาลิการวรรค ซีมนิกาย เป็นต้น ก็ยังพบว่า คนรู้จักประชาธิปไตยกันมาแล้ว ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ แต่ไม่บอกได้ว่าหลายแสนปีหรือหลายล้านปี แต่ว่าดึกดำบรรพ์ คือตั้งแต่สมัยแรกที่มีมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกว่าจะต้องพร้อมใจกันมอบอำนาจให้บุคคลที่ดีที่สุด เป็นผู้ปกครอง แล้วก็เปลี่ยนได้ตามความต้องการของตน.

นี่เราจะเห็นได้ว่า ความเป็นประชาธิปไตยของสัตว์โลก ในโลกนี้มีได้ดีขึ้นแต่เลวลง และแม้ยังจะพุดกันมากในสมัยนี้ ก็เป็นประชาธิปไตยชนิดที่เป็นทาสของวัตถุ เป็นเรื่องที่เราร้ายยิ่งไปกว่าประชาธิปไตยในสมัย

พุทธกาล หรือก่อนพุทธกาลนานไกล. นี่แหละดูเถิด คำว่าประชาธิปไตย มีความหมายอะไร ถ้าปราศจากสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ.

ที่นี่เราลองดูให้กว้าง ๆ ออกไปว่า ถ้าเป็นประชาธิปไตยแล้ว ก็หมดปัญหา จะใช้ระบบไหนก็ตาม ถ้าธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้องแล้ว ก็เป็นประชาธิปไตยไปหมด. สมมติว่า จะใช้ระบบเผด็จการ ผู้เผด็จการเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมอย่างยิ่งแล้ว ก็ไม่เป็นเผด็จการไปได้ มันก็เป็นประชาธิปไตยอยู่นั่นเอง หรือเราจะใช้ระบบประชาธิปไตยอย่างที่ใช้ๆ กันอยู่เนี่ย ถ้าทุกคนที่มีสิทธิ์มีเสียง ที่จะออกเสียงเป็นผู้มีธรรมะแล้ว มันก็กลายเป็นประชาธิปไตยไปหมด ฉะนั้น ขอให้ถือว่า โลกนี้จะรอดได้เพราะความเป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่ใช้ธิปไตยอย่างไหนเลย.

ขอให้คิดดูให้ดี ๆ ว่า ธรรมะมีความสำคัญแก่โลกถึงขนาดนี้ เราชาวพุทธสมาคมต้องการธรรมะ ต้องการที่จะให้ธรรมะแพร่ไปทั่วโลก เราก็ต้องรู้คุณค่าของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ถึงขนาดนี้ : ถ้าทุกคนขาดธรรมะแล้ว ประชาธิปไตยก็คือการทำโลกนี้ให้เป็นโลกของนรก คือเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน. ลองคิดดูว่า ถ้าประชาธิปไตยของบุคคลที่เป็นทาสของวัตถุ มันก็หมายความว่า ในโลกนี้ก็มีคนสองพวกคือคนมั่งมีหรือนายทุนพวกหนึ่ง และคนยากจนอีกพวกหนึ่ง โลกนี้มีแต่นายทุนกับคนยากจนที่จะต้องต่อสู้กันไปไม่มีที่สิ้นสุด เป็นวิกฤตกาลถาวร.

ทีนี้ถ้าสมมติว่า ธรรมะมี ธรรมะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ความเป็นนายทุนก็หายไป ความเป็นกรรมกรก็หายไป จะเหลือแต่บิดากับบุตร มนุษย์ในโลกจะเหลืออยู่เพียง ๒ จำพวกคือ บิดากับบุตร. ผู้ที่มีทรัพย์ มีอำนาจ มีอะไรเป็นผู้เข้มแข็งนั้น ตั้งอยู่ในฐานะเป็นบิดา, และผู้ที่ยากจนอ่อนแอกว่าก็ตั้งอยู่ในฐานะเป็นบุตร.

คำที่น่าสนใจคำหนึ่ง ที่ใช้กันอยู่ในภาคเหนือ คือคำว่าพ่อเลี้ยง หรือแม่เลี้ยง ก็ตาม เข้าใจว่าแต่เดิมจะมีความหมายพิเศษที่สุด คือเป็นเครื่องรางอันศักดิ์สิทธิ์ ที่จะป้องกันลัทธินายทุนไม่ให้เกิดขึ้นในโลก. ความ

เป็นพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยงนี้ มีลักษณะเป็นบิดามารดา ไม่ใช่ทายาท. ถ้าชนบ
ธรรมนิยมประเพณีนี้ยังมียู่แล้วจะวิเศษที่สุด จะไม่มีนายทุนและกรรมกร
เกิดขึ้นเพื่อต่อสู้กัน, จะมีแต่บิดากับบุตรที่อยู่กันอย่างผาสุก. ผู้ที่เป็น
พ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงนั้นก็คือผู้ที่อุ้มชูผู้ที่เป็นบุตร กรรมกรหรือคนที่ยากจนนั้น
เป็นผู้ที่ถูกอุ้มชู.

คนเราในโลกนี้จะเสมอกันไม่ได้ ใครจะมาพูดว่า จะทำให้ทุกคน
เสมอภาคกันนี้ จะเป็นคนบ้า แม้จะมีปัญหาว่าโลกกำลังระส่ำระสาย เพราะ
ความเป็นอยู่ของคนไม่เท่ากัน เราจะต้องจัดกระทำไปในลักษณะที่ให้คนมี
อะไรเท่าๆ กัน โลกจะมีสันติภาพนี้ก็คือคนบ้า. เพราะว่าไม่สามารถจะจัด
คนให้เหมือนกันได้ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สัตว์ทั้งหลายต้อง
เป็นไปตามกรรม กรรมจะจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เป็นประเภทๆ ไป โดย
ส่วนใหญ่ก็คือ จะมีผู้ที่มีกำลัง มีอำนาจเข้มแข็ง และจะมีผู้หย่อนอำนาจ
และอ่อนแอ เพราะว่าร่างกายก็ไม่เหมือนกัน มันสมองก็ไม่เหมือนกัน
สติปัญญาก็ไม่เหมือนกัน อะไรๆ ก็ไม่เหมือนกัน มันจึงต้องต่างกัน เมื่อ
ต่างกันแล้วจะแก้ปัญหาอย่างไร มันก็ต้องแก้ปัญหาด้วยคนที่เข้มแข็งกว่า
ช่วยคนที่อ่อนแอ เมื่อเป็นได้ดังนี้ ก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ในการที่
โลกนี้จะมีคามวุ่นวาย.

ลัทธิพุทธศาสนา เรียกหาความเสมอภาคนั้น หมายถึง ความเสมอ
ภาคตามสัดส่วนแห่งความสามารถ. พวกที่มีสติปัญญาน้อยก็เป็น
กรรมกร เขาก็ได้รับสิทธิหน้าที่สมส่วนไป แล้วพวกที่มีสติปัญญามาก ก็
เป็นเจ้าของงาน เจ้าของทรัพย์สินสมบัติ นี่ก็เรียกว่ามีสิทธิ มีหน้าที่สมสัด
สมส่วนไปแล้ว. แต่เวลานั้นยังไม่พอ มันต้องมีธรรมะเข้ามาให้รู้ว่า เมื่อมี
ความเหลื่อมล้ำกันอยู่อย่างนี้แล้ว มันก็ต้องประพฤติให้ถูกต้องตามที่
ธรรมชาติต้องการ คืออย่าให้เป็นปัญหาเกิดขึ้นมาได้ ฉะนั้น จึงมีธรรมะ
ในข้อที่ว่า คนที่เข้มแข็งต้องช่วยคนที่อ่อนแอ โดยที่เราไม่ต้องมีอะไรเสมอ
กัน ในทางวัตถุ.

เดี๋ยวนี้กำลังเรียกร้องความเสมอกันในทางวัตถุ และต่อสู้เพื่อเหตุ
นี้ โลกนี้จึงวุ่นวาย พุทธศาสนาจะเหมือนกับลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ได้ ก็ที่
ตรงนี้ คือตรงที่ พุทธศาสนาจะยังคงยืนยันข้อที่ว่า ทุกคนจะเสมอกัน
ไม่ได้ และผู้ที่เข้มแข็งกว่าหรือสูงกว่า จะต้องช่วยเหลือคนที่อ่อนแอ หรือ
ต่ำกว่าเสมอไป.

เราก็สรุปความได้ว่า ถ้าโลกนี้มีแต่นายทุนกับกรรมกร ก็เป็นโลกของ
สัตว์นรก, ถ้าโลกนี้มีแต่บิดากับบุตร ก็เป็นโลกของพระศรีอาริย์. ความ
เป็นบิดากับบุตรจะเสมอกันไม่ได้ แต่แล้วมันก็ยังมีความเป็นโลกของ
พระศรีอาริย์ได้ โดยที่ทุกคนยินดีตามที่กรรมจัดสรรให้ ว่าตนจะต้องอยู่
ในสถานะอย่างไร และผู้ที่อยู่ในสถานะที่เข้มแข็งกว่า ก็ช่วยเหลือคนอ่อนแอ
เสมอไป ซึ่งเป็นความมุ่งหมายของธรรมะ ตามกฎของธรรมชาติ.

นี่แหละท่านทั้งหลาย จะมองเห็นได้ว่าความสำคัญมันขึ้นอยู่กับคำว่า
ธรรมะเพียงคำเดียว ขาดธรรมะแล้วมนุษย์ก็ไม่เป็นมนุษย์ โลกนี้ก็เป็น
โลกของสัตว์นรกไปทันที, มีธรรมะแล้ว โลกนี้ก็เป็นสวรรค์ หรือเป็น
โลกของพระศรีอาริย์ไปได้ทันที มันขึ้นอยู่กับคำว่าธรรมะเพียงคำเดียว
อย่างนี้.

ที่นี้มันก็มีปัญหาต่อไปว่า มันเป็นธรรมะจริง หรือว่าธรรมะปลอม
เดี๋ยวนี้คนทุกคนเขาก็อ้างว่ามีธรรมะ ไม่ว่าคนพวกไหน ชาติไหน ภาษา
ไหน องค์กรไหน ก็อ้างธรรมะด้วยกันทั้งนั้น. พูดถึงความเป็นธรรม พูด
ถึงความจริง พูดถึงความยุติธรรม ความถูกต้องกันทั้งนั้น รวมความว่า
พูดถึงธรรมะกันทั้งนั้น แต่แล้วก็ต้องดูให้ดีว่า มันเป็นธรรมะจริงหรือธรรมะ
ปลอม.

หากธรรมะที่ประกอบอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว ตั้งรากฐานอยู่บนความ
เห็นแก่ตัวแล้ว เป็นธรรมะปลอมทั้งนั้น: แม้ว่ามันจะเป็นไปตามกฎธรรมดา
สามัญ. ดังตัวอย่างที่ยกมาให้เห็นข้างต้นว่า การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนนี้
มันเป็นธรรมะความเห็นแก่ตัว ถ้ามันขาดธรรมะจริงแล้ว มันจะมีไม่ได้:

มีธรรมะจริงแล้ว ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว ก็ไม่ต้องเรียกร้อง ไม่มีใคร
ละเมิดสิทธิของใคร, ธรรมะจริงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ อย่างบริสุทธิ์
ผุดผ่อง, ธรรมะปลอมก็คือ เป็นไปตามอำนาจของความคิดนึกของบุคคล
ผู้มีความเห็นแก่ตัว.*

-
- ๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง ค่ายธรรมบุตร, ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๑๓ ธรรมะ ทำไมกัน?. บรรยายในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร
ครั้งที่ ๑๖ ณ ค่ายธรรมบุตร สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี,
ในวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๑๒, หน้า ๒๖๐-๒๖๕.

คนดีมีน้อย

...มนุษย์นี้หันหลังให้ศาสนา ให้ความไม่เป็นธรรม, หรือให้ความยุติธรรมแก่ศาสนา. พอถึงที่จวนตัว เข้าตาจนขึ้นมาก็เรียกหาศาสนา: แต่แล้วก็ไม่มีการปฏิบัติตามศาสนา ศาสนาไม่มีอยู่ในลักษณะที่เป็นตัวแท้ของศาสนา คือ มีอยู่เพียงพิธีรีตอง.

นี่คือข้อที่จะต้องนึก นึกเห็นแล้วจะสังเวช ว่าคนกำลังไม่มีธรรมะมากขึ้น คนเบียดเบียนกันไปทั้งโลกนี้อย่างหนึ่ง. หรือพูดแคบเข้ามาก็คือว่า สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะหรือศาสนานั้น ช่วยให้มีคนดี: พึงดูให้ดีเถอะ ธรรมะช่วยให้มีคนดี. แต่เดี๋ยวนี้สิ่งต่างๆ หรือปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น เพราะโลกไม่มีคนดีที่เพียงพอแก่หน้าที่การงานนั้นๆ: แม้ในประเทศไทยเรานี่แหละ ที่แก้ปัญหาอะไรต่างๆ ไม่ได้ ทำไปไม่รอด ก็เพราะไม่มีคนดีมากพอ ที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ.

ข้อนี้อย่าพูดกันให้มากนักเลย เดี่ยวจะเป็นการกระทบกระเทือน: เพราะว่าท่านทั้งหลายก็คงจะฟังออกหรือทราบอยู่แล้ว แม้โครงการจะดี แผนการจะดี เงินก็มีอะไรก็มี: แต่ถ้าขาดคนดีแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร คือเอาไปโกง ไปทำอะไรกันเสียหมด. โครงการดี ถ้าไม่มีคนดี มันก็ใช้อะไรไม่ได้: ไม่มีคนสุจริต ไม่มีคนยุติธรรม. สิ่งต่างๆ ก็เป็นไปในทางที่ไม่เป็นธรรม ก็คือทำให้เดือดร้อนและเบียดเบียนกัน. ถ้าเพียงแต่มีคนดีเท่านั้น อะไรๆ ก็จะไปหมด : โครงการแผนการต่างๆ ทำได้ การบังคับบัญชาการปกครองก็จะดี: เพราะมีคนดีที่ปฏิบัติได้ดี ได้จริง ได้ตรง มาเป็นลำดับๆ จนเป็นผู้เผด็จการได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ยอมให้ใครเป็นผู้เผด็จการ ก็เพราะเราไม่เชื่อว่า เขาจะเป็นคนจริงคนตรง. เราชอบประชาธิปไตย แต่แล้วเมื่อหลายคนเป็นคนโลเล เหลาะแหละ หรือเป็นกันทั้งหมด ประชาธิปไตยก็โลเลเหลาะแหละ มันก็ใช้ไม่ได้ เผด็จการก็ใช้ไม่ได้ เพราะมันขาดคนดี: ถ้ามีคนดีเพียงอย่างเดียวแล้ว ยิ่งเผด็จการ ยิ่งดี ยิ่งเร็ว.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเป็นเผด็จการ: ไปอ่านดูเถอะ ในพระบาลี จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นเผด็จการ: เพราะฉะนั้น จึงทำสิ่งต่างๆ ไปได้โดยสะดวกและรวดเร็ว. แต่เมื่อท่านจะปรินิพพาน ท่านกะแผนการล่วงหน้าไว้ว่า ถ้าปรินิพพานแล้ว ก็ต้องเป็นรูปประชาธิปไตย แล้วแต่สงฆ์ แล้วแต่หมู่แล้วแต่คณะ. ฉะนั้นถ้าคณะสงฆ์ดี สิ่งต่างๆ มันก็เป็นไปด้วยดี, ถ้าคณะสงฆ์เกิดไม่ดี มันก็ไม่ดี. ฉะนั้น จะรอดหรือไม่รอดนี้ มันอยู่ที่ว่าดีหรือไม่ดี. เมื่อเรามีคนดีสักคนหนึ่งเป็นผู้ระบุสิ่งต่างๆ ว่าคนนี้ควรฆ่าเสีย คนนี้ควรเอาไว้: มันก็วิเศษ เดียวนี้เราหาคนชนิดนั้นไม่ได้ แล้วเลยไม่ไว้ใจใคร จะตั้งใครให้เป็นคนเผด็จการอย่างนี้ มันก็ทำไม่ได้ เพราะมันไม่มีคนดี.

เราจึงควรจะมองเห็นประโยชน์ของธรรมะนี้ ว่าช่วยให้มีคนที่, มีธรรมะแล้วสิ่งต่างๆ จะชั่วไม่ได้ จะเลวร้ายไม่ได้ จะเป็นไปแต่ในทางดี และโดยเร็ว. นี่พูดกันอย่างกว้างๆ ถึงคำว่าธรรมะ หรือประโยชน์ของธรรมะ และชี้ให้เห็นว่า เราจะต้องสนใจกับธรรมะ ตามลัดตามส่วนตามเวลาที่เรามี.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ค่ายธรรมบุตร, ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๑๑ วิทยุญาณของความเป็นครู, บรรยายในโอกาส งานอบรมครูของทางราชการ ผู้พักแรมอยู่ที่ค่ายธรรมบุตร, บรรยายวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๑๓, หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

โครงการดีแต่ขาดคนดี

ที่นี้ปัญหาในโลก หรือในประเทศใดก็ตาม มันอยู่ตรงที่ ขาดคนดี โครงการหรือแผนการนั้นดีเลิศ แต่ไม่มีคนดีที่จะปฏิบัติตามแผนการนั้น มันจึงไม่ดีไปหมด; ไม่ว่าอะไรมันไม่ดีไปหมด. ประชาธิปไตยก็ไม่ได้, หรือว่าเผด็จการก็ไม่ได้, ถ้ามันขาดธรรมะ; แต่ถ้ามีธรรมะแล้ว อะไรๆ มันก็ดีไปหมด จะปกครองกันแบบไหนก็จะดีไปหมด บางทีเผด็จการจะดีกว่า ประชาธิปไตยเสียอีก ถ้ามีคนดี.

เดี๋ยวนี้เพราะไม่มีคนดี เผด็จการไม่ไหว ประชาธิปไตยก็ไม่ได้ เพราะเมื่อทุกคนไม่ดีแล้ว ก็รวมหัวกันทำสิ่งไม่ดี. โลกนี้ก็กลายเป็นนรกไปทันที. ที่พูดว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน นี่ฟังดูมันเพราะมากแต่มันก็อันตรายอย่างยิ่ง: เพราะถ้า ประชาชนนั้น เป็นคนไม่ดีแล้ว ก็พลิกโลกนี้ทั้งโลกให้กลายเป็นนรกไปทันที นี่ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน นั่นมันไม่เอาเป็นที่แน่นอนได้.

มันต้องมีความดี คือธรรมะ และคนดี อะไรๆ มันก็จะดี. เผด็จการก็ดี ประชาธิปไตยก็ดี หรืออะไรถ้าจะต้องมีอีกมันก็ดี ถ้ามันมีความดี คือธรรมะอยู่ในคน. เราจะต้องหันหน้าตั้งตาอุทิศชีวิตจิตใจ เพื่อผลิตความดีให้มีขึ้นในจิตใจของเพื่อนมนุษย์ของเราทุกคน: เมื่อมีคนดี อย่างน้อยก็เป็นไปได้ในงานพัฒนาประเทศชาติ และเราจะแน่ใจว่า เรารักษาความเป็นไทยไว้ได้: นี่เป็นชาตินิยมหน้อย แต่ก็ไม่มากนัก, เพราะว่าความเป็นไทยนี้มันยังกว้างอยู่.

ถ้าเราจะรักษาความเป็นไทย. มันไม่มีทางอื่น เราจะต้องเป็นคนดี หรือ

เป็นชาวพุทธกันให้มากๆ ความเป็นไทยจึงจะยังคงอยู่. ถ้าปราศจากความ
เป็นชาวพุทธ หรือเป็นคนดีแล้ว ความเป็นไทยก็จะสูญหายไปด้วย. ที่นี่
ชาวพุทธนี้ไม่มีใจแคบ คือว่าใจไม่แคบ ยินดีที่จะให้ทุกคนเป็นชาวพุทธ ไม่
ผูกขาด จึงกล้าพูดไปถึงว่าทั้งโลกหรือชาวโลก เราะวังคำว่า “แห่งประเทศ
ไทย” อะไรของเรานี้ไว้บ้าง อย่าให้มันกลายเป็นชาตินิยม หรือเกิดความ
ยึดมั่นถือมั่นเป็นพวกเรา.*

๑ ธรรมเนียมของพุทธศาสน เรื่องค่ายธรรมบุตร, เรื่องที่ ๑๒ ท่านจะได้อะไรจากการมา
ประชุมกันที่นี่. ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, คำกล่าวสัมโมทนียกถา ในการ
ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๑๖ ณ ค่ายธรรมบุตร สวนโมกข-
พลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๑, หน้า ๒๕๑-๒๕๒.

ความผิดพลาดด้านการจัดการศึกษา

ข้อที่ ๑ อย่างแรกทีเดียว ก็จะเห็นว่า การศึกษานี้มันพ่ายแพ้แก่เรื่องที่มีมนุษย์เขากำลังประสงค์จำนงหวัง คือเรื่องการเมือง เรื่องเศรษฐกิจ หรืออะไรต่างๆ ที่มันเป็นบริวารแก่ทางการเมือง. เรื่องการเมืองมันขึ้นหน้ามันขึ้นสมอง หรือยิ่งกว่าสมอง.

ที่นี้การศึกษามันพ่ายแพ้แก่สิ่งเหล่านั้น มันตกไปเป็นทาส ตกไปเป็นเครื่องมือของการเมือง. ฉะนั้นการศึกษาไม่เป็นอิสระ มันก็ต้องแล้วแต่การเมือง. เมื่อการเมืองทำไปด้วยกิเลส การศึกษาก็เลยเป็นบริวาร ที่จะสนองความต้องการของกิเลส. การศึกษาของเราจึงมีลักษณะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส: แม้ว่าเพื่ออาชีพ เพื่อวิชาชีพ เพื่อคนจะอยู่รอดได้นี้ มันมีจุดหวังมุ่งหมายอยู่ที่เรื่องทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องในอิสรภาพของมนุษย์ที่จะไปบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

ฉะนั้นขอให้พิจารณาดูแบบโครงร่างการศึกษา ระบบการศึกษาของประเทศไหนก็ตามในโลกนี้ จะต้องยกการเมืองให้เป็นเรื่องแรก, ให้การศึกษาทั้งหมดสนับสนุนการเมือง เป็นประโยชน์แก่การเมือง. อย่างมาขัดขวางกันเป็นอันขาด: จะเป็นศึกษาเรื่องอื่นออกไป เรื่องการทหาร การเศรษฐกิจ การต่างๆ ก็เพื่อประโยชน์แก่การเมือง เพราะว่าเรื่องการเมืองนี้ มันเป็นเรื่องอยู่หรือเรื่องตายของประเทศชาติ มองเห็นเลืดย่างนั้น.

ข้อที่ ๒ นี่ดูไปอีกแง่หนึ่ง การศึกษามันดิกลงไปอย่างไรเสียแล้ว คือให้อิสรภาพเสรีภาพแก่ความคิดความต้องการ ของนักศึกษานั้น ไม่มี

ขอบเขต. นี่มองมาทางนี้ มองมาข้างในนี้ ที่เราจัดการศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัยอะไรก็ตาม ให้อิสระภาพชนิดที่ไม่มีขอบเขต แก่นักเรียนหรือนักศึกษาเหล่านั้น: มันก็เหมือนกับทำให้เขาบ้า วางยาให้เขาเป็นบ้า: แต่แล้วก็ว่าดีกันหมด ทั้งครูทั้งลูกศิษย์ หรือผู้จัดการศึกษาที่แรก.

อตามายังมองเท่าไร ก็มองเห็นว่า การศึกษาเดี่ยวนี่ให้อิสระภาพ ไม่มีขอบเขต, ไม่มีการจำกัดเขต ว่าอยู่ในวงของธรรมชาติหรือศาสนา หรือศีลธรรมเพียงเท่านั้นเท่านั้น: มันเปิดให้ อย่างที่ว่า ใครจะเหยียบย่ำอะไรออกไปก็ได้. นี่การศึกษาในโลกในปัจจุบันนี้ มีลักษณะอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันตรายต่อธรรมชาติที่จะช่วยคุ้มครองโลก.

การศึกษาในปัจจุบันนี้ ไม่ได้สอนกันให้รู้ว่า คนเราเกิดมาทำไม? ควรทำอะไร? ไม่รู้ ก็เลยมีปัญหาที่น่าหัวหลายๆ อย่างเกิดขึ้น: โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วันสองวันนี้ ก็มีนักเรียนตีกัน ในโรงเรียนอาชีวะช่างกล ไม่ต้องออกชื่อเพราะมันเป็นทั้งโลก, เพราะว่ามันตีกันมันตีกัน นักเรียนมันตีกันในโรงเรียนบ้าง ระหว่างโรงเรียนบ้าง หลายๆ โรงเรียนมารุมกันบ้าง.

ทีนี้มีปัญหาเกิดขึ้นว่า พ่อแม่บางคนยืนยันได้ว่า เด็กของเขาดีเหมือนกับอย่างที่โบราณเรียกว่า ผ่าพับไว้: แต่ทำไมไม่รู้ พอมาอยู่โรงเรียนนี้ไม่กี่วัน มันก็ไปเข้าฝูงที่ตีกับเขาด้วยจริงๆ เหมือนกัน, เป็นความจริงที่ว่า มันจะเข้าไปในหมู่ที่ตีกับเขาด้วยเหมือนกัน. ทำไมมันจึงตรงกันข้ามจากที่มันเคยมีนิสัยดีมาตั้งแต่เล็ก? มีคนตอบอย่างอื่น เช่น ตอบว่าไปอยู่ในโรงเรียนช่างกลนั้น มันถือแต่ค้อนแต่ทั้งปึงๆ หยาบคาย มันเกิดนิสัยหยาบคาย มันจึงเอาเข้าไปกับเขาด้วย.

อตามว่าไม่ใช่อย่างนั้น มันยังจะน้อยเกินไป มันเป็นตรงที่ว่า เดี่ยวนี้การศึกษาไม่ได้สอนให้คนมีความรู้สึกสว่างไสวทางจิตใจ ว่าเกิดมาทำไม: ไปสอนแต่ว่าเพื่อปากเพื่อท้อง อาชีพนี้มันก็บ่งอยู่แล้วว่าเพื่อปากเพื่อท้อง: เกิดมาเพื่ออาชีพ มันก็เพื่อปากเพื่อท้อง มันก็คือตัวกูของกู. มันก็มุ่งแต่ว่าเรื่องตัวกู-ของกู เมื่อเข้ามาในหมู่นี้ไม่กี่วัน มันก็นิยมการ

ทะเลาะวิวาท ทั้งที่ก่อนนี้มันดี.

นี่เพราะว่าโรงเรียนนี้ เขาไม่ได้สอนให้รู้ว่า คนเราเกิดมาทำไม? ในด้านจิตใจ ไม่มีโรงเรียนไหนสอนว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันและกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นี่โรงเรียนไหนสอนบ้าง? ทั้งโลกนี้ โรงเรียนไหน มหาวิทยาลัยไหน สอนบ้างว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. มันไม่รู้ว่า “เราเกิดมานี่ เพื่อช่วยกันทำโลกนี้ให้งดงามให้น่าอยู่ให้น่าดู”; ถ้าสอนอย่างนี้ก็ดีขึ้นไม่ลง ช่างกันไม่ลง.

นี่ความผิดที่ว่า การศึกษาไม่ทำให้มนุษย์รู้ว่า เราเกิดมาทำไม, แล้วเพื่อนของเราทุกคนในโลกนี้ ก็เกิดมาทำไม?

ข้อที่ ๓ ดูแง่อื่นต่อไปอีก การศึกษาเดี๋ยวนี้ ให้เรียนมาก ในสิ่งที่ทำให้ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมนั่นแหละ เรียนกันมากจนไม่เข้ารูปของสันติภาพ, เรียนมาก แต่แล้วไม่เข้ากับร่องรอยของสันติภาพ. ฟังแล้วก็ไม่น่าเชื่อ มันเป็นเรื่องอย่างดีที่สุด ก็รู้มากยากนาน คือเรียนมาก จนยากที่จะปฏิบัติลงไปได้; แล้วมันไม่เป็นไปเพื่อสันติภาพ. มันก็เป็นเรื่องที่เรเคยเรียกกันว่า มันเป็นบ้าหอบฟาง.

การเรียน เรียนมากท่วมหัวท่วมหู เหมือนกับหอบฟางท่วมหัวท่วมหู แต่ว่าในนั้นไม่มีเมล็ดข้าวสารที่แท้จริง; มันมีแต่ฟาง. การเรียนสมัยนี้ก็เหมือนกัน เรียนมาก มากเหลือมาก; แต่แล้วไม่เป็นไปเพื่อสันติภาพเลย เพราะไม่ได้สอนให้รู้ว่าเกิดมาทำไม. นี่เรียนจนเข้ารูปแห่งสันติภาพไม่ถูก; มันก็เลยเป็นเรื่องของเกะกะระราน ยิ่งเรียนยิ่งเป็นเมฆบดบังที่กหูหูทาง; ฉะนั้นจึงเดินขบวนในกรณีที่ว่า “ถ้าไม่เดินขบวนเสียดีกว่า”. มันไปเดินขบวนในกรณีที่ ถ้าไม่เดินขบวนเสียจะยังดีกว่า มันมีเรื่องยกหูชูหาง; เพราะเรื่องการศึกษามันผิดทาง. นี่รู้มากยากนาน มันก็ไม่เข้าร่องรอยของสันติภาพ.

ที่นี่ ข้อที่ ๔ ดูต่อไปอีก การเรียนหรือการสั่งสอนอบรมนั้น มันมีแต่การทำให้เห็นแก่ตัวจัด; เพราะมันยุกันตลอดเวลาในการศึกษานั้น ให้เห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกของตัวเอง เห็นแต่โรงเรียนของตัวเอง; ไม่มีคำว่า “สัต์ว้ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน” แล้วการเรียนนั้นเปิดโล่งหมด ในทางที่จะทำให้รู้จักความโลภ โลภโมบ โลภลาก มีราคะ มีกิเลสมากขึ้น. การเรียนมันเปิดช่องให้แต่อย่างนี้.

แม้สิ่งที่ผนวกอยู่กับการศึกษา เช่นการกีฬา ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเรียนทางวิญญาณ, การกีฬานั้นให้มีวิญญาณแห่งการเห็นแก่ผู้อื่น; แต่มันกลายเป็นตรงกันข้าม ล้มเหลวหมด แล้วยิ่งไปเล่นกีฬา ก็คือยิ่งได้ไปวิวาททุบตีกัน, ไม่ไปเล่นเสียยิ่งดีกว่า ยังสงบกว่า อยู่ที่บ้านที่โรงเรียนยังสงบกว่า; พอไปเล่นกีฬา ก็เพาะนิสัยที่จะเกลียดน้ำหน้าคนอื่น ที่จะทำลายคนอื่น.

ได้ยินว่ามีกฎระเบียบเหมือนกับว่าเป็นโจรผู้ร้ายอย่างนั้น: นักกีฬาที่นี่ ที่เป็นนักเรียนนี้ จะต้องมามีครูประจำชั้นคุมไป ไปเล่นกีฬา แล้วก็ไม่มีสารวัตรกีฬาของโรงเรียนไปคุมอีก แล้วก็มิดำรวจประจำสนามกีฬาช่วยควบคุมอีก. ดูซิดูผลของการเล่นกีฬา หรือการศึกษาในทางวิญญาณ เพื่อให้มีน้ำใจนักกีฬา มันก็เลยล้มเหลวไปหมด; เพราะว่าการศึกษาพื้นฐานเดินไม่ถูกทาง มันเปิดให้เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นๆ; ก็เป็นอันว่าเป็นข้าศึกแก่การที่ธรรมะจะเข้ามาครองโลก. ธรรมะจะเข้ามาต่อเมื่อคนแต่ละคนมีความเห็นแก่ผู้อื่น ยิ่งกว่าเห็นแก่ตน.

ที่นี่ข้อที่ ๕ ดูแง่อื่นที่มันเป็นเหตุให้เป็นอย่างนี้ ก็พบว่ามันไม่มีการสั่งสอนอบรมเรื่องกตัญญูทเวที เรื่องให้เคารพคนแก่คนแก่ บิดามารดา ครูบาอาจารย์. บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตกลงไปอยู่ในฐานะที่จะถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม. คนแก่นั้นไม่ต้องพูดละ สมัยนี้ไม่มีใครได้รับความเคารพ ด้วยเหตุแต่เพียงสักว่าตนเป็นคนแก่. แต่ถ้าในสมัยโบราณ คนได้

รับความเคารพ แม้ด้วยเหตุผลแต่เพียงสักว่าตนเป็นคนแก่.

เพราะว่าอาตมาเคยไหว้คนแก่ ทั้งที่รู้ว่าคนแก่นี้เป็นคนบ้าๆ บอๆ เดินผ่านมาในวัด: ไม่ไหว้ อาจารย์เขียน. เพราะมีระเบียบของวัดว่า ถ้าคนแก่ผ่านมาแล้วต้องไหว้ทั้งนั้น: ด้วยเหตุผลสักว่าเขาเป็นคนแก่ เราต้องแสดงความเคารพ เรื่องอื่นไว้พูดกันอย่างอื่น. เดียวนี้ไม่มีที่ไหนที่เป็นอย่างนี้ ยิ่งฝรั่งแล้วจะยิ่งไม่ได้: เพราะว่าเขากำลังจะหัวเราะเยาะคนแก่ จะล้อเลียนคนแก่ จะหาความเพลิดเพลินในการรังเกคนแก่.

ข้อที่ ๖ แง่อื่นต่อไปชั่วเวลามันมีน้อย ว่ามันลุ่มหลง คำว่าประชาธิปไตย ที่ให้อิสระภาพแก่การที่ทุกคนจะแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง. ที่ได้ชอบประชาธิปไตยกันนักนี้ คือว่าอิสระภาพเพื่อแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง: ใครมือยาวก็สาวเอา, ใครกอบโกยได้เท่าไรก็กอบโกยไป: เป็นเรื่องประชาธิปไตย.

การศึกษาทำให้คนหลงในประชาธิปไตยประเภทนี้ ประชาธิปไตยที่ไม่มีขอบเขต, ประชาธิปไตยที่ไม่มีการบังคับตัวเอง, ประชาธิปไตยของกิเลสที่มันจะทำตามใจตัวมันเอง. การศึกษาที่มีอยู่ให้แต่ประชาธิปไตยอย่างนี้: หรือแม้ว่าหลักการจะมีไว้ดี แต่การสอนการปฏิบัติจริง มันก็ไม่เป็นไปตามนั้น. ฉะนั้นเราจึงเห็นแต่ประชาธิปไตย ชนิดที่จะทำตามอำนาจของกิเลสทั่วไปทั้งโลก: ไม่ใช่เฉพาะแต่ประเทศเรา.

ข้อที่ ๗ การศึกษาต่อไป ให้ลุ่มหลงในความเป็นอนาจาร ดีความ ไม่ถูกต้อง อย่างไหนอนาจาร? หรืออย่างไหนไม่อนาจาร? นี่มันเนื่องด้วยวัฒนธรรมอื่นอีกหลายอย่าง: แต่เราจะพูดจำกัดลงไปแต่เพียงว่า การศึกษาสมัยนี้ที่ไม่ทำให้เด็กๆ รู้ได้ว่า อย่างไหนเป็นอนาจาร? อย่างไหนไม่เป็นอนาจาร? เพราะบางทีครูนั่นเอง เป็นผู้อนาจารเสียเอง. เช่นว่า ครูนั้นก็แต่งตัวไม่เรียบร้อย จนเป็นที่ยั่ววนกิเลสแก่ลูกศิษย์เสียก็มี. ฉะนั้นการ

ศึกษาที่ให้นี้ มันก็ไม่ทำให้เด็กๆ นี้อย่างตั้งใจ; เด็กๆ เรียนเสร็จแล้ว ก็ยังไม่รู้จักแยก ว่าอะไรเป็นอนาจาร อะไรไม่เป็นอนาจาร, ก็ไปลุ่มหลง ส่วนที่เป็นอนาจาร เพราะมันเข้ากันได้กับกิเลสที่เต็มอยู่ในใจของตน.

หรือเราจะพูดให้กว้างไปทั้งหมดก็ได้ว่า เราดูแผ่นป้ายโฆษณาทั้งหลายซึ่งไม่มีภาพอนาจาร เมื่อ ๒๐-๓๐ ปี มานี้ เดี่ยวนี้แผ่นป้ายโฆษณาทั้งหลายเต็มไปด้วยภาพอนาจาร แล้วก็ถือกันว่าไม่อนาจาร; เพราะการศึกษา มันเลวลง จนทำให้ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอนาจาร อะไรไม่เป็นอนาจาร. ถ้าคนที่เขาตายไปแล้ว เมื่อสัก ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปี กลับมาเดินอยู่ในตลาดเวลานี้ เห็นภาพโฆษณาเหล่านี้แล้ว เขาคงจะเป็นบ้า เพราะไม่รู้ว่าจะทำไมจึงเอาเรื่องอย่างนี้ มาแขวนร่าอยู่ทุกหนทุกแห่งเต็มไปหมด; เข้าใจไม่ได้.

นี่เราก็เข้าใจไม่ได้ว่า เพราะอันนี้เอง อันนี้เอง เป็นเหตุให้จิตใจของคนเรามันเสื่อมลงเลวลง เพราะความที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอนาจารหรือไม่เป็นอนาจาร. ทำไมการศึกษาจึงไม่ช่วยให้เด็กๆ รู้ว่า อะไรเป็นอนาจารอะไรไม่เป็นอนาจาร? การศึกษาอย่างนี้มันเป็นอันตรายต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรม.

ข้อที่ ๘ เอาละ, ที่นี้เข้ามาใกล้ศาสนาหน่อย อยากจะชี้ให้ดู ในแง่ที่ว่า เดี่ยวนี้คัดแยก แยกคัด หรือกีดกันอะไรก็ตามใจ เรื่องศาสนาเรื่องจริยธรรมนี้ ออกไปเป็นเรื่องส่วนบุคคล หาเอาเองตามใจชอบ; ไม่เอาเรื่องศาสนาโดยแท้จริง เรื่องจริยธรรมโดยแท้จริงมาใส่ลงไปเป็นหลักสูตรการศึกษา. มีบ้างก็นิดหน่อยกะปริบกะปรอย, แล้วไว้สำหรับจดลงในสมุด ไม่อยู่ที่ระเบียบที่ต้องทำที่เนื้อที่ตัวเป็นประจำวัน.

ที่นี้ แม้แต่ความรู้สำหรับจดในสมุดนั้นแหละ ก็ยังไม่ใช้ตัวแท้ของศาสนา ไม่ใช่จริยธรรมที่แท้จริง เป็นเรื่องประโยชน์ทางการเมือง ทางอะไรเสียมากกว่า. นี่เรียกว่า มันได้คัดแยกเอาศาสนาหรือจริยธรรมออกไปเป็นเรื่องส่วนบุคคล ว่าใครชอบอย่างไรก็ไปหาเอาเองเถิด. ไปหาเอาข้างหน้า เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วเถิด ให้เป็นเรื่องส่วนบุคคลไปเสีย ไม่ใช่

เป็นเรื่องที่บังคับว่า เด็กทุกคนต้องเข้าถึงอันนี้, ต้องมีอันนี้, ต้องประกอบ
ตนอยู่ด้วยสิ่งอันนี้.

การศึกษาชนิดนี้เขาแยกศาสนาหรือจริยธรรมออกไปเป็นเรื่องของ
ส่วนบุคคล. ถ้าเป็นอย่างแต่ก่อนไม่ได้: มาอยู่วัดก็ต้องถูกกันเข้ากับ
ศาสนา, ไปอยู่โรงเรียนก็ถูกกันเข้ากับระเบียบต่างๆ วัฒนธรรมต่างๆ ที่มี
รากมาจากศาสนามาใช้อยู่ในโรงเรียน: เดียวนี้ก็หายไป.

ข้อที่ ๙ มองดูต่อไปอีกแง่หนึ่ง ก็คือว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันกับ
คณะสงฆ์แห่งศาสนานั้นๆ. คณะสงฆ์ในทางศาสนาไม่มีสิทธิไม่มีอะไร ที่
จะเข้าไปจัดการศึกษาเหมือนแต่ก่อน. แต่ว่าข้อนี้จะโทษกันโดยส่วนเดียว
ก็ไม่ได้: เพราะมันเป็นการล้าหลังของคณะสงฆ์เองก็ได้. แต่ถึงอย่างนั้น
ก็ยังมีความเห็นว่า ถ้าเกี่ยวข้องกันให้เป็นล้าเป็นสัน, ปรีกษาหรือกัน ให้
สัมพันธ์กันกับคณะสงฆ์แห่งศาสนานั้นๆ แล้ว: การศึกษาในโลกนี้ยังจะดี
กว่านี้. เดียวนี้คล้ายๆ กับรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องปฏิบัติต่อกัน หันหลังให้
กัน ไม่มีความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ในศาสนานั้นๆ ยิ่งขึ้นทุกที, และกำลัง
จะหมด.

นี่เป็นการศึกษาที่เรียกว่าเดินไปตามความต้องการของตัว ไม่อาศัย
หลักทางศาสนา จนกระทั่งว่าพระเจ้าตายไปแล้ว คือศาสนาไม่จำเป็น. เด็ก
จะมีความรู้สึกศาสนาไม่จำเป็นยิ่งขึ้นๆ: เพราะไม่สัมพันธ์กับคณะสงฆ์
หรือทางฝ่ายศาสนานั้นแหละ. ยิ่งสัมพันธ์กันไม่ได้มากขึ้น เพราะมันเกิด
ไปแยกกันเข้า มีความล้าหลังขึ้นทางหนึ่ง มีความเตลิดเปิดเปิงขึ้นทาง
หนึ่ง: มันเลยไม่มีวันจะพบกัน. เว้นเสียแต่ว่าจะทำความเข้าใจกันเสียใหม่
ปรับปรุงตัวเองให้เข้ารูปกันเสียทั้ง ๒ ฝ่าย: อย่างนี้การศึกษาในโลกนี้
จึงจะมีลักษณะที่จะเป็นพื้นฐานรองรับธรรมะที่จะครองโลก.

สรุปแล้ว อยากจะชี้ที่ว่า เดียวนี้การศึกษานี้มันมีเหตุผลเป็นอย่าง
อื่น คือไม่ยอมรับว่า การศึกษานี้มันมีราก รากฐานก็ตาม ยอดสุดของ

มันก็ตาม อยู่ที่ว่าวิญญาณของศาสนา ศาสนามีความมุ่งหมายอย่างไร, เจตนาธรรมณ์อย่างไร, เรียกว่าวิญญาณของศาสนามีอยู่อย่างไร, อันนั้นแหละคือรากฐานของการศึกษา และเป็นยอดสุดของการศึกษาด้วย.

สำหรับศาสนาทั้งหลาย มีวิญญาณมีหัวใจอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว กระทั่งความไม่มีตัวที่จะเห็น. ความไม่เห็นแก่ตัว มันเป็นเหตุผลให้ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิด โลภะ โทสะ โมหะ; อันนี้ควรจะเป็นรากฐานเบื้องต้นของการศึกษา แล้วก็เป็นอย่างสุดท้ายของการศึกษาด้วย ด้วยเรื่องเดียวกัน, คือมันเริ่มต้นด้วยความไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ให้เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นๆ จนกระทั่งไม่เห็นแก่ตัวเลย เป็นสุภาพบุรุษแท้จริง. อย่างนี้เรียกว่าการศึกษานั้นมันมีรากพื้นฐาน และยอดสุดท้ายปลายสุด อยู่ที่ว่าวิญญาณของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา คือความไม่เห็นแก่ตัว.

เดี๋ยวนี้ไม่ใช่มีใครเจตนาจะทำให้เป็นอย่างนี้ มันเป็นไปเอง ด้วยความเพลิน ด้วยความหลับสนิท ด้วยความเห่อไปในทางเรื่องของวัตถุ ซึ่งมันมีแต่พอกพูนความเห็นแก่ตัวหนาแน่นหึมา แล้วศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้ จะไปแก้ไขลักษณะหนึ่งก็ยาก.

ถึงแม้ว่าในการศึกษาปัจจุบันนี้จะพูดเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว มันก็พูดแต่ปาก: เช่นเดียวกับที่เขาเอ่ยชื่อพระเจ้า เอ่ยชื่อศาสนาแต่ปาก สำหรับทำพิธีต้องอะไรมากกว่า: เนื้อเท่านั้นมันมีแต่เพิ่มความเห็นแก่ตัว, สอนแต่สิ่งที่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว. เขาไม่มองเห็นอย่างนี้ ว่าเราแยกการศึกษาออกจากศาสนาไม่ได้: เพราะว่ารากฐานการศึกษาและยอดสุดการศึกษา นั้น มันอยู่ที่หัวใจของศาสนานั้นเอง.

ข้อที่ ๑๐ เอ้า, ดูที่หน้าหัวต่อไปอีกแห่งหนึ่ง ก็คือข้อที่ว่า เดี่ยวนี้การศึกษานี้ก็กลายเป็นการค้าหรืออาชีพไปแล้ว. การศึกษาแต่ก่อนนั้น เป็นเรื่องการยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้น: แม้จะให้เรียนหนังสือ ก็เรียนหนังสือเพื่อยกวิญญาณของสัตว์ให้มันสูงขึ้นดีขึ้น. จริยธรรมทั้งหลายก็มุ่ง

จะยกวิญญานของสัตว์ให้ดีขึ้นสูงขึ้น, เป็นการศึกษาเพื่อยกสถานะทางวิญญานของสัตว์ทั้งหลายให้ดีขึ้น จนกระทั่งบรรลุมรรค ผล นิพพาน: นั่นคือการศึกษา.

นี่เดี๋ยวนี้มันเปลี่ยนเป็นถึงกับว่า การศึกษานี้เป็นเพียงวิชาชีพหรือเป็นเพียงการค้า, คนสอน, คนให้การศึกษานี้มันเป็นอาชีพ บางทีก็ทำเพื่อการค้า เพื่อหากำไรจากการศึกษาที่ตนจัดนั่นเอง. เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จะไม่เป็นการยกสถานะทางวิญญานของใครให้สูงขึ้น. แต่จะเป็นการช่วยกันทำให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น, กตสถานะทางวิญญานให้ต่ำลงไป. เพราะครูก็เป็นเสียอย่างนั้น, ผู้จัดการศึกษาก็เป็นเสียอย่างนั้น: นี่เรียกว่าไม่เป็นการยกวิญญานของมนุษย์แล้ว, เป็นการอาชีพชนิดหนึ่งในระหว่าง ๒ ฝ่ายแล้วคนเรียนก็เรียนเพื่อไปประกอบอาชีพ ไม่ใช่เรียนเพื่อให้จิตใจของเรามันสูงขึ้น.

แต่ข้อที่ ๑๑ ประการสุดท้ายก็คือว่า ในที่สุดเมื่อมันเป็นอย่างนี้มาก เข้าไปทุกหัวระแหง แล้วการศึกษาฝ่ายศาสนาก็ทนอยู่ไม่ไหว. การศึกษาฝ่ายศาสนาก็เลยตามกันการศึกษาของชาวบ้านไปเสียเลย.

การศึกษาทางฝ่ายศาสนาเลยไปตามกันการศึกษาของฝ่ายชาวบ้านไปเสียเลย: นี่คือความวินาศถึงที่สุด. ถ้ามันเป็นอย่างนี้ ก็เลยกล่าวได้ว่า ไม่มีการศึกษาชนิดไหนเลยในโลกนี้ ที่จะช่วยให้โลกนี้มันรอด, หรือมีความเหมาะสมที่จะรอด. เพราะการศึกษาฝ่ายชาวบ้านก็ดี การศึกษาฝ่ายศาสนาก็ดี ล้มละลาย. ขอให้มองดูเถอะว่า อาตมาพูดด้วยเจตนาร้าย หรือเจตนาดีอย่างไร.

เฮ้, ไหนก็พูดแล้ว เวลาที่เหลืออีกนิดเดียวแล้ว ก็มีเรื่องเหลืออยู่นิดๆ เดียว. ขอให้ทบทวนอีกนิดหนึ่ง คือทบทวนในข้อที่ว่า ที่พูดนี้จริงหรือไม่จริง? เดี่ยวจะว่าเอาเปรียบ ที่ว่าพูดมาตั้งมากมายนี้ มันจริงหรือ

ไม่จริง? คือมันมีเหตุผลแสดงอยู่แล้วว่า การศึกษาที่จัดนี้มันไม่ถูกต้องจริงๆ
ก็เอาเหตุผลชนิดที่เรียกว่า สามัญสำนึก กำปั้นทุบดินก็ได้^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.ณ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๕ การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ. บรรยายวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๑๖,
หน้า ๒๑๖-๒๒๕.

การศึกษาจัดผิดหรือถูก?

ถ้าว่าการศึกษาที่จัดไปนั้นมันถูกต้อง แล้วทำไมพอเรียนเสร็จจบการศึกษาแล้ว มันยังไม่ไปบูชายุทธาเสพติด? ยาเสพติดตั้งแต่บูชารึขึ้นไปจนถึงเฮโรอีน นั่นแหละ: ส่วนใหญ่ปรากฏว่า มันถูกใช้ถูกเสพโดยนักเรียน สูงขึ้นไปจนถึงกระทั่งผู้จบการศึกษา. เดียวนี้กำลังเป็นปัญหาใหญ่ในโลก คู่กันกับปัญหาทางสงคราม, ปัญหายาเสพติดนี้. ถ้าการศึกษามันถูกต้อง ทำไมจัดแล้ว มันทำให้เด็กนั้นยังโง่ขนาดที่ไปบูชายุทธาเสพติดได้.

นี่ต้องสันนิษฐานไว้ทีก่อนว่าการศึกษานั้นไม่ถูกแน่. สมัยโบราณเด็กที่อยู่วัดอยู่โรงเรียนอะไรแล้วมันก็เกลียดยาเสพติด ไม่แตะครูปยาเสพติดเหมือนเดี๋ยวนี้ แล้วจะเรียกว่า มันเพราะอะไร เพราะการศึกษาถูกหรือไม่ถูก? หรือเพราะอะไร?

ไปคิดดูด้วย ว่าทำไมเยาวชนที่ได้รับการศึกษาแล้ว นิยมการแต่งตัวการทำผมทำผมหรืออะไรต่างๆ ไม่มีระเบียบ เหมือนคนบ้ายิ่งขึ้น? ทำไมไม่ชอบโกนเครา? ซึ่งเมื่อก่อนนี้ก็โกนเครา: มันก็น่าดู มันก็เป็นระเบียบ แสดงว่าเป็นผู้นิยมความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มันก็ดีกว่า คนไม่มีการศึกษา. เดียวนี้มันกลายเป็นว่า คนไม่มีการศึกษาโกนเครา: คนมีการศึกษาแล้วกลับไว้เครา, แล้วก็ไว้ผมแบบที่ดูไม่ออกว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย, แล้วก็ทำเลื้อทำเซ็มขัดทำอะไรเหมือนกับว่าหนักเลงอันธพาล มันทำให้ลำบากทำให้มันเสียเวลา.

การศึกษานี้มันมีผลอย่างนี้ เพราะว่าเมื่อยังไม่เข้าโรงเรียน ไม่ทำอย่างนี้ มีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ว่า: เมื่อไม่ไปเข้าวิทยาลัยนั้น มันไม่เคย

แต่ต่างอย่างนี้. พวกญาติๆ ของอาตมาเขามาจับทุกซั้ให้ฟัง ถึงกับร้องให้ก็มี. ทั้งลูกหญิงลูกชายเสียด้วย: เมื่อยังไม่ไปเรียนที่วิทยาลัยนั้น มันไม่เคยทำอะไรบ้าง บอๆ อย่างนี้. เดี่ยวนี้ก็มาทะเลาะกันกับพ่อแม่ แต่ในเรื่องที่อยากจะทำอะไรวิปริตวิถถารอย่างนี้. นี่ผลของการศึกษา ทำให้เกิดฮิบปีขึ้นมา เมื่อเป็นผลสุดท้ายของการศึกษา, เกิดเหตุที่น่าเกลียดน่าชังอะไรต่างๆ ขึ้นมา.

เรื่อง rover bird ที่เคยเล่าให้ฟังแล้วว่า ในประเทศอังกฤษเมื่อต้นปีหรือปลายปีก่อนนั้น นักเรียนหญิงในวิทยาลัยนี้เดินไปเป็นฝูงๆ ก็รวมกันทั้งยายแก่เล่นสนุกๆ ฉีกเสื้อบ้าง, เอากระจาดเหวี่ยงทิ้งบ้าง แก๊งเอาสตางค์ทิ้งเสียบ้าง แล้วก็โห่กันเกรียว. พอตำรวจมาก็เดินพริบ เป็นนักเรียนอย่างดีไปโรงเรียน จับใครไม่ได้. หนังสือพิมพ์นั้นยืนยันว่า ตำรวจสก๊อตแลนด์ยาร์ด เป็นผู้รู้เห็นและหน้กอกหนักใจ ว่ามันมีตั้ง ๓๐ แก๊งค์: แล้วในประเทศอังกฤษที่มีการศึกษาเป็นนักปราชญ์นี้ มันยังมีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้น ก็ต้องถือว่า การศึกษานี้มันวิปริต. แล้วยังมีว่าเด็กชายอายุ ๑๓-๑๔ ปี ช่วยกันข่มขืนยายแก่อายุ ๘๐ ปี เป็นสิ่งที่มีได้ ซึ่งมันไม่เคยมีในโลก.

นี่ผลของการศึกษา มีอาชญากรรมเกี่ยวกับเพศ เกี่ยวกับเรื่องทางเพศมาก จนไม่น่าเชื่อสถิติอื่นๆ โฆษณารายงานพูดถึงว่าประเทศที่ใหญ่ที่เจริญที่สุดนั่นแหละ: การศึกษาเจริญที่สุดนั่นแหละ มีอาชญากรรมทางเพศเกิดขึ้นเฉลี่ยแล้วทุกๆ ๗ วินาที ๗ วินาทีต่อรายนี้ ชักจะสงสัย, ชักจะไม่เชื่อ. นี่โฆษณาโกหกกระมัง ๗ วินาทีมันเกินไป แม้แต่ ๗ นาทีต่อราย ก็ยังไม่ค่อยน่าเชื่ออยู่แล้ว; แต่ดูแล้วก็ไม่เห็นทางว่า เขาจะโกหกทำไม. นี่มันยอมพิสูจนความเหลวแหลกของการศึกษาที่ทำให้เด็กๆ หรือว่าคนหนุ่มหรือว่าคนโตแล้ว รับการศึกษามาแล้ว: มีจิตใจวิปริตถึงขนาดนี้, ไม่มีหลักการศีลธรรมอะไรคุ้มครองได้ถึงขนาดนี้.

ที่นี้อาชญากรรมอื่นๆ ก็เหมือนกัน ฆ่ากันตายยังกันตาย; อย่าง

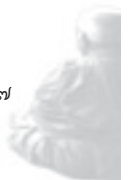
ประเทศไทยเราเนี่ย มันมีอยู่อย่างที่ไม่น่าเชื่อ ที่สมัยก่อนเขาไม่ฝากันด้วย เหตุเพียงเท่านี้: เดี่ยวนี้มันก็มี, มีโรคทางจิต โรคประสาท โรคอะไรนี้ เพิ่มขึ้นๆ เร็วเกินส่วนของพลเมืองที่มันทวีขึ้น เมื่อเทียบกับตามส่วน. นี่ผลของการศึกษามันไม่ช่วยถึงขนาดนี้.

หรือว่าเมืองนอกก็ได้ยินข่าว ที่คนเขาไปแล้วมาแล้ว, หรือหนังสือพิมพ์เองก็เล่า ว่าในกลางมหานครอันใหญ่โตมโหฬารของชาติที่เจริญที่สุดนั้น: ตามถนนที่สายสำคัญนั้น ก็ไม่มีชื่อมีแป คืออาจจะถูกอันธพาลทำร้าย ช่วงชิงอะไรเมื่อไรก็ได้ ซึ่งเมื่อก่อนนี้นั้นไม่แน่.

ทุกคนรอบครัวมีเงินสำหรับไปเที่ยวเล่น แต่ไม่มีเงินสำหรับช่วยเหลือมนุษย์ นี่ก็อ้างประชาธิปไตยได้ : “เพราะมันเป็นประชาธิปไตย ฉันต้องมีสิทธิใช้เงินของฉันอย่างนี้” คือว่าเราไปดูหรือไปอ่าน รู้เรื่องราวของพวกที่เขาไปเที่ยวเรือ, ไปเที่ยวสวนกุสวานใช้เงินแพงนี้ ตลอดที่นั่นไปในเรือไปเที่ยวเมืองนั้นเมืองนี้ แบบทัศนจักร. แต่ว่ามันเกินทัศนจักร ตรงที่มันสวนกุสวานกระเด็นไปทางอนาจารทางอะไรต่างๆ นี่ ใช้เงินมากที่สุด: ก็ดูอาการที่เขาแสดงแล้วว่าต้องใช้เงินมากที่สุด นี่เขาใช้เงินเพื่ออย่างนี้, เขาไม่ใช้เงินเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ซึ่งกันและกัน. นี่การศึกษาอะไรทำให้เขามีจิตใจอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้คนก็บูชาเงินแทนพระเจ้า หรือว่าที่ใหม่เอี่ยม ก็คือว่าบูชาปล่องโรงงานอุตสาหกรรมแทนพระเจ้า: ว่าถ้าเรามีปล่องโรงงานอุตสาหกรรมมาก, ประเทศเราก็มั่นคงล้าสมัยเจริญรุ่งเรือง เลย์บูชาเงิน หรือบูชาปล่องโรงงานอุตสาหกรรมกันดีกว่า ที่จะมาบูชาพระพุทธรูปหรือบูชาพระเจ้า.

มันไม่มีผลอยู่แค่เกี่ยวกับการเงิน มันมีผลมาทางจิตใจ ลงมาที่จิตใจ เลย์เดี๋ยวนี้ไม่มีเมตตากฎณาที่บริสุทธิ์ต่อใครแก่ใคร: มีแต่เมตตากการเมืองกฎณาการเมือง ช่วยเขาเพื่อมาเป็นพรรคพวกเขา แล้วก็ช่วยพอเป็นพิธี. คงจะนำห้วมมากสำหรับที่เราจะพิจารณาดูว่า คนร่ำรวยนี้ปีหนึ่งจะจัดดอกไม้ ขนม ดนตรี ไปเยี่ยมเด็กอนาถา เด็กตาบอด เด็กยากจนอะไร

สักครั้งหนึ่ง แล้วก็ประกาศโฆษณาว่าได้ทำบุญกุศลอันใหญ่หลวง.

คิดดูซิ, เขาเป็นคนร่ำรวย ขนาดร่ำรวยแล้วก็มากมาย. เป็นสุภาพ
สตรีที่จะเอาดอกไม้สักกระชุงหนึ่ง, เอาของหวาน, เอาดนตรีสักหน่อยหนึ่ง
ไปช่วยให้เด็กๆ ที่ยากจน หรือตาบอด หรือที่กักขังเด็กนี้ ปีหนึ่งสักครั้ง
หนึ่ง แล้วก็เรียกว่าเมตตาที่ควรแก่การโฆษณา แล้วก็โฆษณาด้วย. นี่ใน
โลกนี้กำลังมีอย่างนี้ แล้วเป็นผลมาจากการศึกษา ที่ในโลกนี้เขามีกัน
อย่างนี้.

นี่เอาตมายกตัวอย่างว่ามันมีแต่เมตตาการเมือง ทัวๆ ไปทั่วโลก: มี
แต่เมตตาการเมือง: ไม่มีเมตตาบริสุทธิ์ ทำเพื่อผกษิโรยหน้าบ้าง ทำเพื่อ
อย่างอื่นบ้าง.

นี่มนุษย์ธรรมกำลังหมดไปๆ แล้วก็ศีลธรรมหลอกลวง เหมือนกับ
ปีศาจธรรม ปี-ศา-จ-ธรรม, ปีศาจธรรมนี้มันมามากขึ้นๆ. มนุษยธรรม
แท้จริงมันก็หายไป, เพราะฉะนั้นโลกนี้มันก็เต็มไปด้วยจิตที่เห็นแต่
ตัวกู-ของกู, ตัวกู-ของกู, การศึกษาไม่ป้องกันได้ พิสูจน์ได้ว่า การศึกษา
นี้ยังไม่ถูกต้องแน่.^๑

๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส, เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.ฉ. บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๕ การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ. บรรยายวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๑๖,
หน้า ๒๒๖-๒๒๙.

๑ การเมือง เรื่องไม่ต้องใช้อาชญาและกลโกง
แต่ใช้สติปัญญาอันบริสุทธิ์ มีรากฐานอยู่ที่บรรณธรรม
คือ ความไม่เห็นแก่ตัว. และส่งเสริมการมีใฝ่หา
ด้วยความสงบเย็น และเป็นประโยชน์ในที่สุด.
ทำไมจะต้องมากลายเป็นเรื่องสกปรก; ดังนั้น ขอนิยาม
ว่า การเมือง เรื่องสกปรก ให้สังคมสงบสุขโดยมิใช้อาชญา

៣៧ ៣

ท่าอย่างไรโลกนี้จะมีการเมืองในระบบธรรมะ

การเมืองคือการจัดการทำให้มนุษย์เราเป็นอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ปราศจากปัญหาทั้งปวง โดยไม่ต้องใช้อำนาจ ความหมายข้อนี้มันยืดหยุ่น ได้มาก นับตั้งแต่การเมืองซึ่งเป็นเรื่องของโลกทั้งโลกมา กระทั่งในประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ กระทั่งแม่แต่ในหมู่บ้าน หรือกระทั่งแม่แต่ในครอบครัว โดยเฉพาะที่เป็นครอบครัวใหญ่ๆ หรือกระทั่งวัดวาอาราม ที่อยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ มันก็ต้องมีหน้าที่อย่างนี้ทั้งนั้น คือช่วยกันจัด ช่วยกันทำให้มันมีความสุข โดยไม่ต้องมีการเดือดเนื้อร้อนใจ หรือการใช้อำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าละอายสำหรับมนุษย์.

ถ้ามนุษย์ยังจะต้องมีการใช้อำนาจ ก็ไม่น่าจะเรียกว่ามนุษย์ เพราะมันจะเป็นวัว เป็นควาย ที่เขาต้องต้อนต้อยเรื่อยไป เสียมากกว่า. แต่แล้วในที่สุด มนุษย์เราก็ก็นั่งอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องใช้อำนาจ และก็ได้รับอำนาจนั้นอยู่. ดูได้ในคุกตะราง ที่กักขัง หรือที่ลงโทษทัณฑ์ อันมีอยู่ทั่วๆ ไป. ท่าอย่างไรจึงจะไม่ต้องใช้อำนาจเหล่านี้ ให้มนุษย์อยู่กันเป็นความสุข นี่คือความหมายของสิ่งที่เรียกว่าการเมือง.

เราได้พูดกันถึง ธรรมะกับการเมือง ในฐานะที่ว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน จนกระทั่งว่าเป็นสิ่งเดียวกัน. นี่พูดกันมานานแล้ว. เราเป็นนักการเมืองด้วยกันทุกคน: ไม่ว่าใคร ที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ โดยธรรมชาติมันก็เป็นนักการเมืองโดยอ้อม คือมีการเกี่ยวข้องกัน ในการที่จะทำให้โลกนี้มีความสุข.

เมื่อโลกมันไม่มีความสุข มันก็กระเทือนถึงคนทุกคน จึงถือว่า

ทุกคนมีหน้าที่ ที่จะต้องช่วยให้ ระบบของการเป็นอยู่ของคนเราในโลกนี้ เป็นไปอย่างสงบสุข ที่เรียกว่า เป็นผลของการเมืองตามแบบของธรรมะ.

เราจะถือว่า พระเจ้าเป็นยอดสุดของนักการเมือง คือเป็นผู้จัดโลก ให้มีความผาสุกยิ่งกว่าผู้ใด. พระเจ้าในที่นี้ก็หมายถึง ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่มีอยู่แล้ว; แต่เราไม่รู้. พระเจ้าก็จัดไปตามวิถีทางของท่าน คือลงโทษคนที่ไม่เอาใจใส่ หรือว่าทำผิดๆ ญกๆ; ให้รางวัลแก่คนที่ทำดี. นี่พระเจ้าจัดการเมืองในโลกนี้ ในลักษณะอย่างนี้.

ฉะนั้น ถ้าคนรู้จักเอาอกเอาใจพระเจ้า กล่าวคือเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ปฏิบัติให้ถูกต้อง; หรือพยายามปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อย่างที่เรียกกันว่า “อ่อนน้อมพระเจ้า”; พระเจ้าจะโปรดให้โลกนี้มีความผาสุก.

นักการเมืองทั้งหลาย ควรจะถือว่าพระเจ้าเป็นยอดสุดของนักการเมือง. หรือพูดกลับกันก็ว่า นักการเมืองทุกคนนั้น ต้องเป็นของพระเจ้า. คำว่า “เป็นของพระเจ้า” ก็คือว่า เชื่อฟัง ทำตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า; ก็เป็นอันว่าหมดปัญหา. แต่ถ้านักการเมืองเป็นตัวของตัวเอง คือเป็นตัว ของกิเลส มันก็ตรงกันข้าม; เพราะว่าการทำอย่างนั้น มันก็คือการบรา หรือทำสงครามกันกับพระเจ้า. น้ำหนำนักการเมืองชนิดไหน ที่มันจะทำ สงครามกับพระเจ้า จะเอาชนะพระเจ้าได้; ดูแล้วก็ไม่เห็นทาง นอกจากเรา จะยอมรับพระเจ้าในฐานะเป็นยอดสุดของนักการเมือง คือบุคคลผู้จัดโลก ให้เป็นผาสุกได้จริง.

ที่นี่ พระเจ้าในที่นี้ ก็คือกฎของธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในรูปแบบของสิ่ง ที่เราเรียกกันว่า พระธรรม; จำเป็นที่จะต้องศึกษาพระธรรม ตามที่จำเป็น แก่ผู้ที่คือนักการเมืองจะต้องรู้.

พุทธบริษัทเรามันก็มีระบบของธรรมะ สำหรับจะจัดโลกทั้งโลกด้วย ข้าไป มีอยู่อย่างครบถ้วนในพระคัมภีร์ ซึ่งเราเรียกกันว่าพระไตร-ปิฎก; แต่คนมันไม่เข้าใจ ไม่มองเห็น เก็บเอามาไม่ได้. แม้แต่ผู้ที่ลุ่มล่ำ

พระไตรปิฎกอยู่ทุกวันนี้ จนตายไปแล้วก็มี มันก็ไม่มองเห็น ว่าธรรมะข้อไหน ส่วนไหน ที่มีประโยชน์แก่การจัดโลกนี้ ให้เป็นผาสุกได้: มักจะมองเห็น หรือสนใจกัน แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ส่วนตัวเสียมากกว่า: หรือผู้ที่ต้องการบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็ไม่ได้สนใจเรื่องนี้เสียเลย: สนใจแต่เรื่องจะดับกิเลส บรรลุพระอรหันต์อย่างเดียว. ข้อความที่มันมีอยู่สำหรับจัดโลกนี้ให้เป็นผาสุก อันมีอยู่เกลื่อนกลาดไปหมดนั้น ก็เป็นหมัน: ไม่ได้ถูกเก็บเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์นั่นเอง.

พูดอย่างนี้ ไม่ใช่โฆษณาให้พระไตรปิฎก หรือว่ายกย่องพระไตรปิฎก จนเกินจำเป็น. ความจริงมันเป็นอย่างนั้น มันมีดีหรือมีวิเศษถึงขนาดนั้น: แต่เราก็ไม่รู้จักใช้ ไปดูเป็นรูปธรรมะในป่าในดง ไปบรรลุมรรคผล นิพพาน กันเสียหมด.

การที่ว่า จะทำโลกนี้ให้มีความสงบสุขอย่างไร มันเกี่ยวกับการบังคับจิตใจ, การกระทำในทางจิตทางใจ ของคนแต่ละคนที่อยู่ในโลกนี้เป็นส่วนสำคัญ. ถ้าว่า ญาณ จิต ความคิด ความเห็น มันเดินไปผิด เป็นมิจฉาญาณ เสียแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะประสบความสงบสุข หรือผาสุกได้: ไม่ต้องพูดถึงจะไปนิพพาน: แม้จะอยู่ที่นี้ให้เป็นปกติสุขก็อยู่ไม่ได้ เพราะอำนาจของมิจฉาญาณนั้น.

ข้อความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ สำหรับกำจัดมิจฉาญาณทั้งหลายทุกรูปทุกแบบ ก็มีอยู่มากเหลือเกิน. ถ้าเอามาศึกษาพิจารณาดูกัน ทำความเข้าใจให้แก่กันและกัน คนก็จะเป็นสัมมาญาณกันมากขึ้น, แล้วคนเหล่านั้นก็จะพูดกันรู้เรื่อง ว่าเราจะอยู่กันอย่างไรในโลกนี้ ให้มีความผาสุก เป็นพื้นฐานสำหรับจะก้าวขึ้นสู่เหนือโลก หรือโลกุตระเสียไป.

พุทธบริษัทเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ตามพระพุทธเจ้า ฉะนั้นควรจะมีสติปัญญาสามารถ ที่จะทำโลกนี้ ให้มันเป็นโลกที่มีความรู้, เป็นโลกที่ตื่นจากหลับ คือกิเลส เป็นโลกที่เบิกบาน. ถ้าพุทธบริษัทส่วนมากแต่ละคนๆ ยังไม่มีความรู้ ยังไม่ตื่นจากหลับ ยังไม่เบิกบาน นี่ก็ทำอะไร

ไม่ได้ ไม่กี่วันมันก็ตาย นี่แหละคือสิ่งที่จะต้องคิดดูให้ดี ว่าจะต้องรับทำอะไรกันบ้าง.

ในการบรรยายครั้งที่ ๗ ได้พูดถึงข้อที่ว่า ถ้ามีธรรมะก็ไม่ต้องมีระบบการเมือง: นั่นก็จะมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นว่า ถ้าเรามีระบบของธรรมะตามหลักของพระศาสนา โลกนี้จะหมดปัญหา และมีความสุข; ไม่ต้องมีระบบการเมือง ไม่ต้องมีนักการเมือง ที่กวนโลกนี้ให้มันยุ่ง. หรืออีกทางหนึ่งก็มองดูในแง่ที่ว่า ธรรมะนั้นเป็นระบบการเมืองของพระเจ้าอยู่แล้ว: ถ้ามีธรรมะแล้ว ก็ไม่ต้องมีระบบการเมืองที่สกปรกและหลอกลวง อย่างที่กำลังเป็นอยู่นี้. พิจารณาใคร่ครวญตามนี้แล้ว ก็อยากจะให้ระบบการเมืองนั้นมันเป็นธรรมะขึ้นมา, หรือว่าจะมีระบบการเมืองอย่างธรรมะ, หรือว่าจะมีธรรมะเป็นระบบการเมือง ก็แล้วแต่จะพูด.

ธรรมะจะดับไฟทั้งข้างนอกและข้างใน คือกิเลสและการทำไปตามอำนาจของกิเลส: ทุกคนก็มีธรรมะ ที่จะทำให้มีความเมตตากรุณา เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปหมด. เขาก็จะจัดระบบการเมืองนี้ หรือจัดระบบเศรษฐกิจเป็นต้นก็ตาม เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.” นี่คือเรื่องที่เขาให้บทชวนให้เข้าใจแจ่มแจ้งอยู่เสมอ.

ประโยคที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นี่คือรากฐานของทุกอย่าง คือรากฐานของการศึกษา, รากฐานของการประพฤติปฏิบัติ, รากฐานของการดำเนินการเมืองของโลก. แม้แต่จะสอนลูกเด็กๆ เล็กๆ ในโรงเรียน ก็ต้องสอนอย่างนี้คือให้เขารู้ข้อนี้ ก่อนข้ออื่นทั้งหมดด้วยซ้ำไป จะได้ไม่มีความเห็นแก่ตัวมาก; แล้วความเห็นแก่ตัวจะลดลงๆ จะง่ายแก่การอบรมสั่งสอน: การอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ เป็นการตั้งต้นที่ดี.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

เมื่อมีความเข้าใจแจ่มแจ้ง อย่างที่ขอให้บทวนกันอยู่อย่างนี้ เป็นประจำ: เราก็มາถึงหัวข้อที่บรรยายในวันนี้ คือว่า ทำอย่างไรโลกนี้จะมีการเมืองในระบบของธรรมะ คือว่า ทำอย่างไรมนุษย์เราในยุคปัจจุบันนี้ จะมี หรือจะยอมรับ การเมืองในระบบของธรรมะ, หรือมีธรรมะเป็นระบบการเมือง, หรือว่ามีธรรมะเป็นระบบสำหรับปกครองโลก ซึ่งมันก็กลายเป็นเรื่องของพระศาสนาไป เขาก็ฟังไม่ถูก; ปัญหาเหล่านี้มีอยู่มาก.

พิจารณาข้อที่เผยแพร่ธรรมะไม่สำเร็จมาแล้ว

จะขอรีอื้อฟื้นเอาปัญหาเก่าๆ เหล่านี้ขึ้นมา ไล่ลำดับกันดูอีกสักครั้งหนึ่ง: เพราะได้กล่าวไว้อย่างกระจัดกระจาย อยู่ในการบรรยายหลายๆ แห่ง ควรจะเอามาพิจารณาดูพร้อมๆ กันเสียที. การพิจารณาปัญหาเหล่านี้ เชื่อว่า มีประโยชน์แม้แก่ภิกษุสามเณร ผู้ที่จะศึกษาธรรมะ และจะเผยแพร่ธรรมะ.

เดี๋ยวนี้ผู้เผยแพร่ธรรมะ ทำงานนั้นไม่สำเร็จประโยชน์: ทำงานเหมือนกับว่าละเมอๆ ไปจำคำอะไรหรือหลักเกณฑ์อะไรมาพูด โดยที่ตัวเองก็ไม่ได้เข้าใจ; ไม่ได้เข้าใจลึกซึ้งถึงว่ามันคืออะไร, เพื่ออะไร โดยแท้จริง: การเผยแพร่ธรรมะ จึงเป็นเรื่องพูดไปตามคำที่เขากล่าวๆ กันไว้. หรืออีกทางหนึ่ง ก็ตามความคิดนึกคาดคะเน หรือเดาเอาเอง, ด้วยความคิดนึกชั่วขณะของตนเอง: แต่ส่วนใหญ่อันที่ลุดนั้น มันเป็นเพียงการพูดอะไรให้เป็นที่สบายหู สบายใจของผู้ฟัง แล้วเขาก็จะได้ให้สิ่งตอบแทนในการเผยแพร่ธรรมะหรือที่เรียกว่าเจตนาแห่งการสั่งสอน.

โรคนี้เป็นโรคเรื้อรังมานานแล้ว และก็ยังไม่รู้จักหายสักที. แต่ถึงอย่างไรก็ตามเถอะ ถ้ามันไม่หายก็ไม่เป็นไร เรามาตั้งเรื่องกันใหม่ ว่าภิกษุ

สามเณร ผู้จะศึกษาและเผยแผ่ธรรมะ ให้มีประโยชน์แก่โลกปัจจุบันนั้น จะต้องมาพิจารณาปัญหาเหล่านี้ คือเป็นปัญหาที่มีอยู่จริงในโลกนี้ ที่ทำให้โลกนี้มีความสุขไม่ได้.

ต้องรู้ปัญหาย่อยก่อนจึงจะตอบปัญหาใหญ่ได้

เรามีปัญหาใหญ่ตั้งขึ้นมา เป็นประเด็นสำคัญ ว่าทำไมโลกสมัยนี้ จึงจะมีหรือจึงจะยอมรับ การเมืองในระบบธรรมะ.

ที่นี้ก็มีปัญหาลึกลงๆ ที่จะแยกดูทีละแขนงๆ จนให้รู้คำตอบของปัญหาใหญ่ ที่ว่า ทำไมโลกนี้จึงไม่ยอมรับระบบการเมืองที่เป็นธรรมะ:-

ปัญหาข้อที่หนึ่ง : คนไม่ยอมรับ หรือไม่เข้าใจว่า การเมืองคือธรรมะ ในฐานะที่เป็นศีลธรรม หรือจริยธรรม ก็ตาม แล้วแต่จะเรียก.

ข้อนี้เราพูดกันมามาก ในการบรรยายครั้งก่อนๆ โน้นว่า การเมืองนั้นคือธรรมะในความหมายหนึ่ง ในฐานะที่เป็นศีลธรรมเป็นต้น: แต่คนก็ไม่ยอมรับ นักการเมืองทั้งหลายไม่ยอมรับ ว่าการเมืองคือธรรมะ. เขาถูกสอนกันมาอย่างนั้น จนมีทัศนคติความคิดความเห็นเหินห่างไปในรูปนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เขาก็ไม่รู้จักทั้งการเมือง และทั้งธรรมะนั้นเอง: ไม่รู้จักการเมืองทั้งที่ตัวเป็นนักการเมือง: รู้จักการเมืองชนิดเผลอออกไปข้างๆ คูๆ คือการเมืองนั้นเพื่อประโยชน์ตน เพื่อแสวงหาประโยชน์แก่ตน. ฉะนั้นจึงเอาประโยชน์ของตนเป็นหลัก. ที่นี้ธรรมะนั้นอยู่ที่วัด อยู่ที่คนสำรวมระวังอย่างเคร่งครัด ไม่แตะต้องผู้ใด: มันก็เลยไม่ยอมเข้าใจ, ไม่ยอมรับว่า การเมืองก็คือธรรมะหรือศีลธรรม: เพราะรู้จักคำว่าธรรมนั้นแหละ ไม่ถูกต้อง. เอาธรรมเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์อะไรชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ควรจะนำมาวิพากษ์วิจารณ์ หรือไม่ควรจะนำมาใช้ในบ้านในเมือง หรือทางการเมืองเลย. เขาเลยเรียกชื่อการเมืองไปเสียอย่างหนึ่ง: แล้วเรียกชื่อธรรมะหรือ

ศีลธรรมไปเสียอีกอย่างหนึ่ง ให้ความหมายไปตามความรู้สึกของเขา.

ปัญหาข้อที่สอง มันมีปัญหาอยู่ว่า คนทั่วไปก็เห็นว่า การเมืองกับธรรมะนี้ มันเข้ากันไม่ได้: มันยิ่งกว่าน้ำกับน้ำมัน เป็นตัวอย่าง: มันเข้ากันไม่ได้ แล้วเอามาคนกันอย่างไร คนกันสักเท่าไร มาต้มมาอะไรสักเท่าไร มันก็เข้ากันไม่ได้. มันเนื่องมาจากไม่เข้าใจในข้อแรก ที่ว่าการเมืองคืออะไร ธรรมะคืออะไร.

ที่นี้ก็มีบางคนยิ่งไปกว่านั้นอีก คือ เห็นว่า การเมืองกับธรรมะนี้เป็นข้าศึกแก่กันและกัน. อาตมาเองก็เคยโง่ถึงขนาดนั้น : เมื่อแรกๆ เรียนธรรมะ, หรือเมื่อแรกๆ สนใจสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ ก็เคยเข้าใจอย่างนี้ ว่า เรื่องธรรมะกับเรื่องโลกนี้ มันอยู่คนละฟาก มันหันหลังให้แก่กัน. ต่อมา มันจึงค่อยหายโง่ ว่าเรื่องโลก กับเรื่องธรรมะนั้น มันไม่อาจจะแยกกัน; เพราะโลกมันก็คือ ธรรม, ธรรมะในความหมายหนึ่ง มันอยู่ได้ด้วยกฎเกณฑ์ของธรรมะ ในความหมายหนึ่ง มันจึงเป็นโลกอยู่ได้.

ถ้าโลกกับธรรมะเป็นข้าศึกกันจริง ก็ไม่มีอะไรเหลือแล้ว; เดี่ยวนี้จะไม่เหลืออะไรเหลืออยู่อย่างว่ามันเหลืออยู่ในเวลานี้. เดี่ยวนี้โลกมันคือธรรมะในความหมายหนึ่ง; ถูกประดับประดาอยู่ด้วยธรรมะในอีกความหมายหนึ่ง; โลกมันจึงมีอยู่ในลักษณะอย่างนี้: อย่างน้อยที่สุด มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา ที่เราเรียกกันว่าธรรมะในความหมายหนึ่ง.

ที่นี้ ธรรมะกับการเมือง มันต้องเป็นสิ่งที่เข้ากันได้; และก็ไม่เป็นสิ่งที่ทำลาย หรือเป็นข้าศึกแก่กันและกัน. ถ้าจะให้มันทำลายกัน มันก็หมายถึงว่า การเมืองมันสกปรกแล้ว, เป็นการเมืองที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว; แล้วธรรมะที่ถูกต้องจะเข้ามา สำหรับกำจัดความผิด ความไม่ถูกต้องนั้นเสีย, ให้กลายเป็นการเมืองที่ถูกต้องขึ้นมา, คือเป็นธรรมะขึ้นมา. เดี่ยวนี้คนมันเห็นเสียว่า คนละอย่าง เข้ากันไม่ได้ เข้ากันไม่ได้, เป็นข้าศึกแก่กัน และกันจนเป็นเหตุให้นักการเมืองทั้งหลาย ไม่ชอบธรรมะ กลัวธรรมะ;

เหมือนคนกำลังไปตกเบ็ด นี่เห็นพระแล้วก็เกลียด.

**ปัญหาข้อที่สาม : คนในโลกนี้ มันต้องการประโยชน์ของตน ก่อนแต่
ที่จะต้องการสันติภาพหรือสันติสุขของโลก.**

ขอให้ฟังให้ดีสักหน่อย ว่าคำพูดนี้มันยังกำกวม ลดหลั่นกันอยู่บางระดับ คือกำลังพูดว่า คนในโลกนี้มันต้องการประโยชน์ของตน ก่อนแต่ที่จะต้องการสันติสุขหรือสันติภาพของโลก ซึ่งรวมทั้งของตนด้วย ถ้าจะพูดให้ชัดลงไปในตอนต้น ก็ต้องพูดว่า มันต้องการประโยชน์ทางเนื้อหนัง เรื่องกิน เรื่อง काम เรื่องเกียรติ: นั่นแหละ เอาสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ของตน. เอาสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่สูงสุดในชีวิต, เลยไม่รู้ว่สันติภาพหรือสันติสุขนั้น มันอยู่ที่ไหน. ฉะนั้นเขาจำเป็นที่จะเข้าไปตามนั้นว่า เราต้องการประโยชน์อย่างที่เราเห็นอยู่ เราพึงเล็งอยู่ ยังไม่ต้องการสิ่งอื่นใด: เรียกว่า ต้องการประโยชน์ของตน ก่อนแต่ที่จะต้องการสันติสุข สันติภาพของตน.

ทีนี้เมื่อมองไปถึงโลกทั้งโลก มันก็ยิ่งเป็นอย่างนั้นมากขึ้น: เป็นอันว่า คนแต่ละคนมันต้องการประโยชน์ของตน ก่อนแต่ที่จะต้องการสันติสุขหรือสันติภาพ หรือสันติภาพของคนทั้งโลก. ขอให้ใคร่ครวญดู เดียวนี้มันกำลังอยู่ในภาวะอย่างนี้ แล้วธรรมะจะเข้ามาอย่างไร ในเมื่อคนมันต้องการประโยชน์ ทางเนื้อหนัง ทางวัตถุอะไรต่างๆ อยู่เป็นประจำอย่างนี้.

คำว่า “ต้องการก่อน” นี้มันก็มีความหมายพิเศษอยู่เหมือนกัน ว่าถ้าแม้ว่าเรามองเห็นทั้งสองฝ่าย เขาก็ยังต้องการประโยชน์ของตนนี่แหละก่อน. สมมติว่าคนคนหนึ่งมันฉลาด มองเห็นประโยชน์ทางเนื้อหนัง กิน काम เกียรติ: นี่ก็มองเห็น: แล้วก็เห็นประโยชน์หรือสันติสุขสันติภาพแห่งจิตใจโดยแท้จริง ก็มองเห็น: แต่แล้วเขาก็จะเลือกเอาประโยชน์ของเนื้อหนังก่อน แล้วก็ไม่รู้จักพ้อด้วย. เพราะฉะนั้นเราจึงได้เห็นคนที่ขวนขวายอยู่แต่ประโยชน์ทางเนื้อหนังนี้ อย่างไม่ลืมหูลืมตา อย่างไม่รู้จักพ้อ.

เรามีปัจจัยสำหรับแสวงหาประโยชน์ทางเนื้อหนังเป็นแสนเป็นล้าน

เป็นร้อยล้าน พันล้าน หมื่นล้าน ล้านล้าน มันก็ยังไม่พอ ที่จะหยุด และไปสนใจประโยชน์หรือสันติสุขทางจิตใจ: เรียกว่าเขาต้องการประโยชน์เนื้อหนังก่อนอยู่ตลอดเวลา. นี่ก็เป็นปัญหาที่ทำให้ไม่ต้องการธรรมะ: ไม่ต้องการระบบธรรมะมาครองบ้าน ครองเมือง หรือครองโลก ต้องการจะแข่งขันกันแต่ในทางที่จะหาประโยชน์ทางเนื้อหนัง.

ที่นี้ก็เกิด**ปัญหาข้อที่สี่** ขวางอยู่ต่อไปอีก **คนมันต้องการความสุขทางวัตถุธรรม.** คือเขาถือเสียว่า ถ้าสมบูรณ์ทางวัตถุแล้ว ก็มีความสุขถึงที่สุดจนกระทั่งว่าปัญหาทางการเมืองมันก็หมดสิ้นไป: เพราะว่าสิ่งทั้งหลายมันสำเร็จอยู่ที่วัตถุ อย่างที่เขาเรียกกันแต่นี้ว่า วัตถุนิยมวิภาษ delectic materialism. ถ้าย่อออกมาจากคำนี้ คือพยายามที่จะพิสูจน์ หรือว่ายึดถือเป็นหลักเลยว่า วัตถุเป็นใหญ่ : เรามีวัตถุสมบูรณ์แล้ว ก็มีความสุขและปัญหาต่างๆ หมดไป. แต่เดี๋ยวนี้พระเจ้าไม่ยอม ธรรมชาติไม่ยอม คือปัญหามันหมดไปไม่ได้. แต่คนก็ไม่ยอมอีกเหมือนกัน: คนก็ยังถือว่าเราต้องการความสุขทางวัตถุ ไม่มีอะไรดีกว่านี้. เรื่องความสุขทางจิตทางวิญญาณนั้น เป็นเรื่องลมๆ แล้งๆ เอาไว้หลอกกัน. เรื่องไม่มีเหตุผล ถูกแล้ว เขาอาจจะมองไม่เห็นเหตุผล เพราะเขาไม่ยอมพิจารณา.

ในที่สุด คนในโลกนี้ ก็รู้จักแต่ความสุขทางวัตถุ ทางรูปธรรม: เขาก็เลยทำทุกอย่างทุกประการ เพื่อสิ่งนี้สิ่งเดียว: แม้แต่ดำเนินการเมืองก็ดำเนินเพื่อสิ่งนี้. ข้อนี้เข้าใจได้ง่าย เห็นได้ง่าย ว่าการเมืองทั้งหลายที่ดำเนินกันอยู่ในโลกนี้นั้น เพื่อความสุขทางวัตถุ, เพื่อประโยชน์ทางวัตถุ, เพื่อความก้าวหน้าอันใหญ่หลวงทางวัตถุ: แล้วในที่สุด ก็เพื่อประโยชน์สุขทางวัตถุอันใหญ่หลวง ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้เลย.

ที่นี้**ปัญหาข้อที่ห้า** เมื่อเรามองดูนักการเมืองชั้นสูงสุด หรือยอดนักการเมืองในโลกนี้ ซึ่งก็มีอยู่เป็นพวกๆ ไป แต่แล้วพวกเขาก็ดูเหมือน

เราจะมีความเห็น หรือมีความรู้สึกตรงกันหมดว่า **สิ่งที่เรียกว่า สันติภาพ นั้นก็คือโลกทั้งโลกอยู่ใต้อำนาจของเขา.**

เขาถือว่า เมื่อโลกทั้งโลกอยู่ใต้อำนาจของเขาโดยสมบูรณ์แล้ว นั่นคือสันติภาพของโลก; มันจะเป็นการพูดอย่างตบตาคน หรือพูดตามความรู้สึกก็ได้เหมือนกัน. เขาพยายามอย่างนั้น โดยการคิดอย่างนั้น. ถ้าเขาคครองโลกได้นี้แหละคือสันติภาพ; แล้วต่างคนหรือต่างพวกก็ต่างจะครองโลก แล้วโลกนี้จะสันติภาพได้อย่างไร ลองสังเกตดู.

ขอให้อมองให้ลึกซึ้ง ถึงความรู้สึกส่วนลึก ของนักการเมืองเหล่านี้ว่า เขากำลังพยายามที่จะครองโลก ที่แท้ก็เพื่อประโยชน์ของเขา; แต่เขาก็ยืนยันว่า นั่นแหละคือสันติภาพของโลก เพราะว่าเขาจะจัด จะทำ จะควบคุมมัน โดยน้ำมือของเขา ไม่ให้เป็นไปอย่างอื่น นอกจากจะเป็นไปตามที่เขาควบคุมแล้วก็มันเป็นสันติภาพ. แต่ โดยเหตุที่นักการเมืองยังประกอบอยู่ด้วยกิเลส ฉะนั้นจึงไม่มีอะไร นอกจากว่า ครองโลกนั้นก็ครองเพื่อความประสงค์ของกิเลส ไม่ใช่ครองเพื่อให้มันมีธรรมะขึ้นมา; ผู้ไม่มีธรรมะจะครองโลก แล้วจะครองให้มีธรรมะขึ้นมาได้อย่างไรกัน ก็เลยเป็นการครองของกิเลสนั่นเอง.

ที่นี้ทำให้มี**ปัญหาข้อที่หก** ขึ้นมาว่า **นักการเมืองถือเป็นหลักเสียเลย ว่า ประโยชน์ของตนหรือของประเทศของตนก็ตามมันอันเดียวกัน.**

“ประโยชน์” ชนิดนั้นมันอยู่เหนือธรรมะ เหนือศาสนา เหนือบุญ เหนือกุศล เหนือพระเจ้าไปในที่สุด; แล้วแต่ประโยชน์ที่เขามุ่งหมายนั้นแหละ ไม่ต้องพูดกันว่า ผิด ถูก ชั่ว ดี อะไร มันเป็นประโยชน์ที่เขามุ่งหมายแล้ว ก็อย่างรุนแรง จนรู้สึก ว่า นี่แหละคือสิ่งที่เหนืออะไรทั้งหมด :-

เหนือศาสนา จนไม่ต้องคำนึงถึงศาสนา: ถ้าว่ามันขัดกับประโยชน์ของเขาแล้ว ศาสนาก็ต้องถูกเพิกทิ้งไป; หรือถ้า หลักธรรมะไหน มันมาขวางกับประโยชน์ของเขาแล้วก็ต้องเพิกทิ้งไป; แล้วบุญกุศลนั้น ป่วยการ

จะเอาไปทำไม ถ้าไม่ใช่เพื่อประโยชน์อย่างที่เขาต้องการอยู่; ฉะนั้นจึงไม่มีบุญกุศลอื่น นอกจากประโยชน์ที่เขาต้องการอยู่.

ในที่สุดก็ลามปามไปถึงสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า; ถ้าเมื่อพระเจ้าไม่อำนวยความสะดวกอย่างที่เขาต้องการแล้ว ก็ปิดพระเจ้าทิ้งไป, หรือว่าพระเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์อะไร.

นี่เป็นเหตุให้ไม่รู้จักรัศมีที่เรียกว่า พระเจ้า หนักขึ้นๆ, ให้ไม่รู้จักรัศมีที่เรียกว่าบุญกุศล หรือศาสนา หรือ พระธรรม ยิ่งขึ้นๆ, รู้จักแต่ประโยชน์อย่างเดียว; แล้วจึงถือว่า ประโยชน์นั้นเป็นสิ่งสูงสุดกว่าทุกสิ่งแม้พระเจ้า. นักการเมืองชนิดนี้ไม่มีพระเจ้า, หรือไม่มีบุญกุศลอะไรอื่นนอกจากประโยชน์นั้น.

ที่นี้เราจะมองดูทางด้านอื่นกันบ้าง จะพบปัญหาต่อไปอีก จะถือว่าเป็นปัญหาที่เจ็ด คือสิ่งที่เรียกว่า การเมืองของนักการเมืองชนิดที่กล่าวมานี้ ซึ่งไม่ประกอบไปด้วยธรรมะ; แต่เป็นการเมืองที่กำลังมีอยู่ในโลก เต็มไปทั่วโลก ครอบงำโลกอยู่.

โลกนี้ถูกรอบงำอยู่ด้วยระบบการเมืองหลายรูปแบบ, แล้วก็พัวพันกันยุ่ง มีปฏิกริยาต่อกันคือการทำลายล้างกัน จนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอย่างไร; ต่างพวกต่างมีระบบของตน แล้วยึดมั่นจนถึงกับไม่เข้าใจระบบของคนอื่น. ฉะนั้น การเมืองมันจึงไม่รู้ว่าจะไรกันแน่ หลายรูปแบบนัก. แต่ที่มันแน่ และมีอยู่แล้ว รูปแบบเดียวก็คือว่า การเมืองชนิดนั้นทั้งหมดนั้นมันเป็นเพียงปฏิกริยาที่มันกระเด็นออกมาจากการพยายามของกลุ่มที่มีอำนาจ. กลุ่มที่มีอำนาจในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็เรียกว่า กลุ่มนายทุน; โดยเฉพาะสมัยปัจจุบันนี้ กลุ่มนายทุนมีอำนาจมากที่สุดในโลก. เขามันดาลอะไรได้ทั้งนั้น, แล้วก็อยู่หลังฉากด้วย ไม่แสดงตัวให้เห็น.

ที่นี้อำนาจที่มาจากบุคคลเหล่านี้ มันดาลให้เกิดเป็นอะไรขึ้นมา เป็นปฏิกริยาต่อโลก; นั่นแหละคือการเมืองของโลกในสมัยนี้ ไม่ประกอบอยู่ด้วยธรรม, แล้วก็ไม่ใช่เป็นการเมืองที่เป็นไปตามเหตุผลตามธรรมชาติ, หรือ

ตามที่มันควรจะเป็นไป. แต่มันได้เป็นไป ภายใต้อำนาจของการบันดาลของ
กลุ่มที่ทรงอำนาจอย่างยิ่ง คือกลุ่มนี้.

อย่าเข้าใจว่า เราจะมานั่งนิเทศว่านายทุน. เรากำลังพูดให้เห็นความ
จริงว่า โลกปัจจุบันนี้ มันอยู่ในกำมือของนายทุนที่อยู่เบื้องหลัง; คำว่า
นายทุนมันก็มีหลายรูปแบบ : นายทุนตรงๆ เป็นพวกค้าเงิน นี่ก็มี, นายทุน
อำนาจผูกขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็มี; นี่เป็นส่วนใหญ่ที่มีอยู่เป็นส่วน
มาก.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง มันก็เป็นการเมือง ปฏิบัติการของการต่อต้านพวก
นายทุน หรือพวกที่ทรงอำนาจ. พวกนี้ไม่ยอม ที่จะให้นายทุนแสดง
บทบาท, เขาพยายามที่จะต่อต้านนายทุน; แต่แล้วก็ไม่มีอะไรรับประกันได้
ว่า คนพวกต่อต้านนี้ เมื่อต่อต้านสำเร็จแล้ว ตนเองจะไม่กลับเป็นนายทุน
ในแบบใดแบบหนึ่งไปเสียอีก : เป็นนายทุนทางการเงิน, หรือนายทุนทาง
ศักดินา, หรือนายทุนชนิดไหนก็ตาม, มันมีอยู่หลายรูปแบบ.

ที่เรียกว่านายทุนก็หมายความว่า เป็นผู้ลงทุน เพื่อจะได้อะไรมา;
นี่เราเรียกว่านายทุน; แม้จะลงทุนเพื่อปล้นล้างนายทุน มันก็เพื่อจะได้อะไร
มา มันก็เป็นนายทุนอีกแบบหนึ่ง หรือนายทุนอันดับรองลงไป.

ความวุ่นวาย ทั้งหมดนี้ เป็นปฏิกริยา จากพวกเหล่านี้ทั้งนั้น. นี่คือ
การเมืองของโลกสมัยปัจจุบัน.

ที่นี้ก็ดูต่อไป เป็นปัญหาข้อที่แปด ว่าทำไมมันจึงเกิดนายทุนขึ้นมา?
แล้วทำไมนายทุนจึงอาละวาด เช่นนั้น? นี่ก็เพราะว่า มันเป็นทาสของเงิน
มันต้องการเงิน ซึ่งบันดาลอะไรให้ได้ทุกอย่างในทางวัตถุ. แล้วทำไมมัน
เป็นทาสของเงิน ซึ่งบันดาลอะไรให้ได้ทุกอย่าง ในทางวัตถุ. แล้วทำไม
มันเป็นทาสของเงิน? ก็เพราะว่ามันเป็นทาสของอายตนะหรือเป็นทาสของ
สัมผัสที่เป็นสุขเวทนา.

นี่พูดไปพูดมา มันก็วกเข้าพระไตรปิฎก หรือเข้าวัดอีกแล้ว ว่าอะไร
นี้มันอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เรียกว่า ผัสสะ; เมื่อชอบสุขเวทนาเกิดแต่ผัสสะ

มันก็ต้องหาปัจจัยเพื่อสุขเวทนานั้น. ในที่สุดมันก็มาตกอยู่ที่เงิน. เขาก็แสวงหาเงินให้มากเข้าไว้ กระทั่งเป็นอำนาจ, เป็นอำนาจเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยแก่ทุกอำนาจ.

นี่คนในโลกเขาถือว่า ถ้าเรามีอำนาจเงิน แล้วเราก็บันดาลอำนาจอื่นๆ ได้อีกหลายๆ อำนาจ : อำนาจแสนยานุภาพ หรือว่าอำนาจเศรษฐกิจ อำนาจการเมือง เป็นต้นนี้ มันจะสำเร็จได้ด้วยอำนาจเงิน. ฉะนั้น ทุกๆ คนจึงลงทุนเพื่อได้มาซึ่งเงิน: ทั้งหมดนี้ก็ต้องเรียกว่า “นายทุน” ด้วยกันทั้งนั้น. แล้วก็ถืออำนาจสูงสุดอยู่ที่อำนาจเงิน เลยไม่มีอำนาจของธรรมชาติ ธรรมชาติไม่ได้โอกาส: หมายถึงธรรมชาติที่จะทำให้โลกให้สันติ ไม่ได้โอกาส: แต่ธรรมชาติที่จะลงโทษมนุษย์ให้สาสมนั้นแหละได้โอกาส.

เมื่อมนุษย์ทำผิด กันถึงขนาดนี้มากเข้าๆ เท้าไร ก็เป็นโอกาสของธรรมชาติที่ลงโทษมนุษย์ให้สาสม ในนามของพระเจ้า. นั่นแหละ ผู้ได้โอกาส: ฉะนั้นโลกนี้จึงมีการทนทุกข์ทรมาน เป็นวิกฤตการณ์มากขึ้นๆ เพราะการกระทำอย่างนี้.

เอ้า, ที่นี่ก็มี **ปัญหาที่เก่า คือ เกิดโรคคอร์รัปชัน.**

โรคไม่ชื่อตรง เรียกว่า โรคคอร์รัปชันเกิดขึ้นมา เพราะว่าต่างคนต่างต้องการเงิน บุษบาเงิน: ไม่เห็นอะไรดีกว่าเงิน โรคคอร์รัปชันก็ตั้งต้นขึ้นมาเป็นล่ำเป็นสัน, แล้วก็เติบโตสูงสุด รู้จักกันทั่วโลก พุดกันทั่วโลกแล้วมันก็เป็นยิ่งขึ้นๆ ในอนาคตเชื่อว่ามันจะยิ่งไปกว่านี้.

ส่วนคอร์รัปชันน้อยๆ กระปริบกระปายนี่มีอยู่ทั่วไปหมด แล้วก็มีความนานแล้ว: แต่ว่ามันเฟื่องฟูแรงหนักขึ้น ถึงกับเรียกว่า เป็นโรคคอร์รัปชันนี้ก็เมื่อเร็วๆ นี้เอง คือเมื่อโลกมันต้องการเงินมากขึ้น, หรือว่าเงินมันเข้าตา เข้าหู อะไรมากขึ้น โรคคอร์รัปชันก็ระบาดร้ายกาจ น่ากลัวยิ่งกว่าโรคใดๆ. แต่ก็ไม่มีการกลัวนะ มีคนชอบโรคนี้ แล้วก็ชวนกันชอบมากขึ้น จนกระทั่งว่า มันจะกลายเป็นธรรมดาสามัญไปเสียแล้ว.

อ้าว, ที่นั่นก็มีปัญหา ที่จะสืบเนื่องต่อไปอีก. เมื่อมันมีโรคคอร์รัปชั่นทำอะไรได้โดยวิธีลัดเพื่อให้รวย ให้มีเงินนี้ มันก็มีการควบคุมพวกกัน เพื่อจะทำสิ่งที่เลวร้ายไปกว่าเดิม.

เราเรียกกันว่า **ปัญหาที่ลึบ คือ การคุมพวกกันเข้าเพื่อครองเมือง.** นักการเมืองทั้งหลายในโลกนี้ ทุกประเทศแบ่งเป็นพรรคๆ, แล้วก็ต่อสู้กันอย่างดุร้ายยิ่งกว่าสัตว์ป่า, เพื่อให้พรรคใดพรรคหนึ่งชนะ. แล้วก็ครองเมือง แล้วก็ปลัดกันครองเมือง; เดียวก็คว้าไป, เดียวก็เข้ามา; แล้วคุมพวกกันเข้ามาเพื่อครองเมือง แล้วเป็นรุนแรงหนักขึ้น จนกลายเป็นแพชั่น คือเป็นสมัยนิยม ความนิยมตามสมัย เฉพาะสมัย.

เดี๋ยวนี้โรคการคุมพวกกันผลัดเข้ามาครองเมืองนี้ เป็นแพชั่นไปแล้ว; เพราะฉะนั้นไม่มีใครนิทาติเตียนใคร ไม่ต้องถูกประณาม. อย่ากลัว, ไม่ต้องถูกประณาม เพราะมันเป็นแพชั่นไปแล้ว ก็มีการกระทำอย่างสม่ำเสมอ ที่ว่าจะต่อสู้ ทำลายกันระหว่างพรรค แล้วก็ได้ครองเมือง. ประเทศเล็กๆ ก็เอาตามอย่างประเทศใหญ่ๆ นี่ เรียกว่าเป็นการคุมพวกกันครองเมือง จนกลายเป็นแพชั่นไปแล้ว.

ก็ลองเทียบดู, ลองคำนวณดู ว่าเดี๋ยวนี้มันไปถึงไหนกันแล้ว. ถ้ามันกลายเป็น การคุมพวกครองเมือง กลายเป็นของไม่ผิด ไม่บาป ไม่ชั่ว ไม่น่าินทา ไม่ควรจะถูกประณาม อย่างนี้แล้ว มันก็ไปกันถึงไหนแล้ว.

มันก็เกิด **ปัญหาที่ลึบเด้งขึ้นมา** ว่าในปัจจุบันนี้ เขาก็ถือกันว่า การที่เราสามารถใช้อำนาจนั้นๆ ได้ นั่นแหละคือ**ธรรม**.

นี่เอาธรรม มาอีกทีหนึ่ง; ธรรมะ หรือความยุติธรรม หรือความถูกต้อง นี่เรียกว่า “ธรรม”; การที่เราสามารถใช้อำนาจนั้นแหละ คือธรรม ซึ่งเขาก็เคยพูดกันมานานแล้วว่า “อำนาจคือธรรม”. เดียวนี้เราจะพูดให้ชัดลงไปว่า การที่เราสามารถใช้อำนาจได้สำเร็จนั้นแหละ คือ ธรรม ธรรมะนะ; แต่เป็นธรรมะสมัยนี้นะ. สมัยนี้เราเรียกกันว่าสมัยปรมาณูหรือสมัย

อวกาศ: แต่อาจถามอยากจะเรียกว่าสมัยปิงปอง คือลูกปิงปองที่กระเด็นไปกระเด็นมา เป็นของหลอกลวงที่สุด.

นี่สมัยนี้เรียกว่า สมัยปิงปอง ถูกกว่าที่จะเรียกว่าสมัยปรมาณู หรือสมัยอวกาศ: เพราะว่าความเจริญก้าวหน้าทางปรมาณู หรือทางอวกาศนั้น มันก็เพื่อเล่นปิงปอง คือเพื่อหลอกลวง เบาหัวอย่างกับลูกปิงปอง. เดี่ยวนี้คำว่าปิงปอง ชักจะหายไปแล้ว: ไม่เหมือนกับเมื่อ ๑๐ ปีก่อนโน้น พุดกันถึงแต่เรื่องปิงปอง สมกับที่มนุษย์มันเป็นยุคปิงปอง. ในยุคปิงปองของโลกนี้ การสามารถใช้อำนาจได้ตามที่ต้องการนั้นแหละ คือความยุติธรรม.

ที่นี้ **ปัญหาข้อที่สิบสอง** มันสืบเนื่องกันไป ก็คือว่า **การศึกษา ตกเป็น** **ทาสของการแสวงหาประโยชน์ หรืออำนาจทางเนื้อหนัง** ที่ใช้อำนาจนั้นไปเสีย.

พูดให้ชัดสักหน่อยก็ว่า การศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือ เพื่อการพัฒนาที่จะได้ประโยชน์ทางเนื้อหนัง โดยด่วนที่สุด : เรียนมาก เรียนเร็ว เรียนอย่างโลดโผน อะไรก็ตาม ก็เพื่อสำเร็จประโยชน์ทางวัตถุ ทางเนื้อหนังอย่างเดียว โดยเร็วที่สุด. นี่คือการศึกษสมัยปัจจุบันนี้ ไม่มีธรรมะอยู่ในการศึกษา: เพราะเขาแยกธรรมะออกจากการศึกษา secularization ซึ่งพวกฝรั่งเองเขาก็เรียก แล้วเขาก็ตั้งขึ้น แล้วเขาก็มองเห็น แล้วเขาก็ยืนยัน. แต่มันยืนยันไปในทางที่ว่า เป็นทางที่ถูกที่ควร: เขายืนยันไปในทางว่า นี่ถูกหรือควร, ควรแยกธรรมะหรือศาสนาออกไปเสียจากการศึกษา.

นี่เราฟังแล้วก็ใจหาย กลายเป็น secularization นี่แหละที่สุดเลวร้ายที่สุดในโลกปัจจุบันนี้: เรามองกันคนละทิศละทางอย่างนี้. สิ่งที่เขาเรียกว่าถูกแล้วนั้น: เราเห็นว่าบาบที่สุด. มันมีการศึกษาอย่างนี้ แล้วคนโลกนี้จะเป็นอย่างไร: แล้วเมื่อไรจะเอาระบบการเมืองที่มีธรรมะเข้ามาได้.

เฮ้อ, ปัญหาที่เฝ้า้องกันไปอีก เป็น **ปัญหาข้อที่สิบสาม** ไม่มีใครเชื่อถือ ไม่มีใครยอมรับ ว่าเราเกิดมาเพื่อรับใช้พระเจ้า.

“รับใช้พระเจ้า” คือรับใช้เพื่อนมนุษย์ทุกคน นี่เียคำของคริสเตียนมา. รับใช้พระเจ้า คือรับใช้คนทุกคน; เพราะเขาพูดไว้อย่างถูกต้องตามหลักศาสนาที่ดีที่สุด ดีที่สุด ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาที่สุด.

เรามีธรรมะเป็นพระเจ้า; ถ้าเราจะรับใช้พระเจ้า เราต้องรับใช้เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ทุกคน ตามความมุ่งหมายของธรรมะ. เราทำอะไรที่ทำให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ทุกคนนั้นแหละ คือเรานับถือธรรมะ, รับใช้ธรรมะ, อ่อนน้อมธรรมะ, ขอรับประโยชน์จากธรรมะ.

เมื่อก่อนเขาสอนกันอย่างนั้น เพราะฉะนั้น คนจึงทำบุญทำกุศลอะไรจนลืมตัวเอง คือทำเพื่อผู้อื่นจนลืมตัวเอง; แล้วก็มีการหลอกลวงสวมรอยเข้ามาด้วย. ผู้สั่งสอนที่ทุจริต คดโกง ก็สวมรอยหลอกลวงให้ทำบุญ จนลืมเนื้อประดาตัว จนไม่มีอะไรจะกินเองอย่างนี้ก็มี; แต่เท่าที่มันถูกต้องอยู่ตามระดับของมันนั้น เรารับใช้เพื่อนมนุษย์ได้ โดยที่ว่า ตัวเราไม่ต้องลืมเนื้อประดาตัว.

เดี๋ยวนีไม่มีใครยอมรับว่า เกิดมาเพื่อรับใช้พระเจ้า; ก็พูดตรงๆ ได้เหมือนกันว่า ไม่มีใครถือว่า เกิดมาเพื่อปฏิบัติธรรม; เราไม่ได้เกิดมาเพื่อปฏิบัติธรรม นั่นคือไม่ได้เกิดมาเพื่อรับใช้พระเจ้า.

ที่นี้ข้อที่สิบสี่ เมื่อเราถือกันเลียดอย่างนี้: **ไม่ได้เกิดมาเพื่อรับใช้ธรรมจิตใจมันก็เปลี่ยน.**

ความรู้สึกริดนึกร หรือทฤษฎี การคิดเห็นที่รวมเรียกกันว่า จิต หรือใจนี้มันก็เปลี่ยนรูป; จนกระทั่งว่า ไม่มีอัตตาตัวตนอะไรเลย นอกไปจากจิตที่มุ่งแต่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติของตนเอง.

มันมีคำอยู่คำหนึ่ง ที่ในภาษาต่างประเทศที่ใช้สำหรับศาสนา ก็เรียกว่า soul ซึ่งเราแปลเป็นภาษาไทยหรือ บาลี ว่า อดตาทะนุ. มันต้องมี

soul อย่างนี้ พระเจ้าจึงจะพาไปสวรรค์ได้ตามศาสนาที่เขามีพระเจ้า. เขาจึงต้องมี soul หรือมีอัตตา เข้าร่ายกันดีกับความรู้สึกของมนุษย์ตามธรรมชาติ ที่จะรู้สึกว่ามีเรา ต้องมี soul หรืออัตตา.

ที่นี้ในโลกปัจจุบันนี้ มันไม่มี soul หรือไม่มีอัตตาอะไร นอกไปจากจิตที่มุ่งแต่เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ของตนเอง; มันมีแต่ความรู้สึกตัวกู หรือของกู เกี่ยวกับเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ; แล้วจิตชนิดนั้นแหละคืออัตตา หรือตัวตนของคนในโลก ในยุคปัจจุบันนี้. ฉะนั้นจึงสรุปความว่า ไม่มี soul หรืออัตตาอะไรอื่น นอกไปจากจิตที่มุ่งแต่เรื่องกิน กาม เกียรติ ของตนเอง. ขอท้าทายให้สำรวจดู soul หรือจิต หรือวิญญาณ ของมนุษย์แห่งยุคปัจจุบัน.

ที่นี้ปัญหาข้อที่สิบห้า เมื่อแยกเอาตัวตนออกมาเสียจากรรณะ ก็มา มีตัวตนอย่างโลกๆ อย่างชาวบ้าน อย่างกิเลส.

คนสมัยนี้ก็เหี้ยมดศาสนาไป ให้ไปทำหน้าที่อำนวยการประโยชน์ ที่จะให้ได้เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ หรือกล่าวให้กว้างๆ ลักหน้อยกว่าเพื่อให้ได้ประโยชน์ทางการเมือง. เมื่อก่อนมีศาสนาไว้เพื่อบุญ เพื่อกุศล เพื่อไปโลกพระเจ้า. เดียวนี้มีศาสนาไว้เพื่อรับใช้ประโยชน์ทางการเมือง; และเขาก็ได้หมายมั่นลงไปอย่างตายตัว ว่าศาสนาต้องรับใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งถือว่าจำเป็นกว่าสิ่งใด.

“ประโยชน์ทางการเมือง จำเป็นกว่าสิ่งใด” เช่นคนก็มักจะพูดกันอยู่บ่อยๆ ซึ่งมีเหตุผลที่ทำให้คนเคลิบเคลิ้มไปได้ว่า มันต้อง “การเมืองก่อนศาสนา”; เพราะว่า ถ้าการเมืองหรือบ้านเมืองไม่มีแล้ว ศาสนามันอยู่ไม่ได้. ฉะนั้นให้ประโยชน์การเมืองเป็นหลัก, ให้ศาสนารับใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง. เขาให้ “ศาสนาตามหลังการเมือง”; คนเดียวกันเขาถือหลักกันอย่างนี้. ฉะนั้นการเมืองจึงเป็นระบบธรรมะไปไม่ได้; เพราะมันมีปัญหานี้เป็นอุปสรรคอยู่.

ก็เกิด**ปัญหาข้อที่สิบหก** ต่อไปว่า **ความต้องการทางการเมือง อยู่เหนือกฎหมาย เหนือเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น**.

ในเมืองไทยเรา ก็พูดประโยคนี้นานอยู่บ่อยๆ, และบ่อยหนักเข้าแล้ว, บ่อยหนักเข้าทุกทีว่า ความต้องการทางการเมืองจะอยู่เหนือเหตุผล เหนือกฎหมาย เหนืออะไรทั้งสิ้น: แม้ว่าจะมีกฎหมายไว้อย่างใดอย่างหนึ่ง ถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ถ้าประโยชน์ หรือความต้องการทางการเมืองมันเป็นอย่างอื่น ต้องยกให้แก่การเมือง. นี่กฎหมายนั้นบิดเบือนได้ หรือว่ารับเสียก็ได้ เพื่อประโยชน์การเมือง: ประโยชน์ทางการเมืองอยู่เหนือเหตุผล คือไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์ ว่าผิดถูกอย่างไร: ขอให้มันเป็นประโยชน์ทางการเมือง ให้การเมืองเขาสำเร็จประโยชน์ ตามที่เขาต้องการ.

เออละ, เราก็ดูต่อไปอีกจะพบว่า มีปัญหาทยอยกันขึ้นมา เป็นอันดับ **ปัญหาข้อที่สิบเจ็ด** ว่าสิ่งที่เรียกว่า การเมือง การเมืองของคนในยุคนี้ ในลักษณะเช่นนี้นั้น มันก็คือสิ่งที่อยู่ใต้ฝ่าเท้าของกิเลสรวมกันของทุกคน ทุกคนที่บูชาเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ.

กิเลสของทุกคนที่บูชา กิน กาม เกียรติ นั่นแหละมีอำนาจที่จะบังคับวิถีทางการเมืองให้เป็นไป: ก็เพราะว่าคนเหล่านั้นมันดำเนินการเมือง. ฉะนั้นการเมืองจึงตกอยู่ใต้อำนาจแห่งกิเลสของคนเหล่านั้น ที่บูชาเนื้อ บูชาหนัง: แล้วเราจะทำอะไร ที่จะให้เขามีระบบการเมืองที่เป็นธรรมะ หรือมีธรรมะเป็นระบบการเมือง.

เอ้า, ที่นี้ดูต่อไปอีกว่า การที่การเมืองมันอยู่ใต้อำนาจกิเลส ของผู้ดำเนินการเมืองนี้ มันยังผูกพันกันอยู่ทั่วโลก. ที่นี้ประเทศเล็กๆ ที่มันต้องคล้อยตามประเทศใหญ่ๆ หรือประเทศมหาอำนาจ. ฉะนั้น**ปัญหาข้อที่สิบแปด**นี้จึงมีว่า **เดี๋ยวนี้การเมืองของประเทศเล็กๆ นี้ มันกลายเป็นสุนัขรับใช้ของประเทศมหาอำนาจ ไปเสียแล้ว** ก็น่าเห็นใจ ประเทศเล็กๆ

มันสู้ไม่ได้ มันต้องทำไปตามอำนาจบังคับของประเทศใหญ่ๆ ประเทศเล็กๆ ก็ยากที่จะปลีกตัวออกมา ดำเนินการเมืองอะไร ตามระบบที่ตนเห็นว่ามันเป็นธรรม: เป็นอุปสรรคที่ไม่ให้มีการเมืองระบบธรรมะ.

คำว่า “ธรรมะ” ก็ไม่มีโอกาส ไม่มีเนื้อที่ ไม่มีช่องว่าง สำหรับจะอยู่อาศัยในระบบการเมือง ของมนุษย์แห่งยุคปัจจุบัน.

ที่**ปัญหาข้อที่สิบเก้า** มาดูให้ใกล้ชิดเข้ามาอีก ให้แคบ ให้ชัด เข้ามาอีก ที่เขาพูดกันว่าระบบประชาธิปไตย เป็นระบบที่ดีที่สุด หรือประกอบด้วยธรรมะที่สุด นี่ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา โดย**ความกำกวมของคำ ของภาษาที่ใช้**.

เราไม่ค่อยรู้แน่ว่า คำนี้เป็นภาษาต่างประเทศนั้น มันมีความหมายอย่างไร: แต่ที่เป็นภาษาไทยแล้ว เราก็จะรู้ความหมาย. เช่นคำว่า ประชาธิปไตยนี้ มันก็หมายถึงว่า มีประชาชนนี้เป็นใหญ่ หรือเป็นผู้ใช้อำนาจ. แต่แล้วมันก็มีปัญหาอยู่ที่ว่า ใช้อำนาจนั้น มันถูกธรรมะหรือไม่ถูกธรรมะ: ถ้าคนแต่ละคนมันไม่มีธรรมะ มันก็ใช้อำนาจที่เป็นอธรรมะ: มันก็ถึงความวินาศกันตรงนี้เอง เพราะประชาธิปไตยนั้นแหละ.

ประชาธิปไตยนี้ ถ้ากล่าวตามความจริงแล้ว มันเหมาะสำหรับคนที่มีธรรมะ: พอไม่มีธรรมะ ประชาธิปไตยนี้ก็เครื่องทำลายโลก: ฉะนั้นจึงอยากจะถือว่า มันเลวร้ายที่สุด สำหรับพวกที่ไม่มีธรรมะ. พวกที่ไม่มีธรรมะแล้ว ระบบเผด็จการยังดีเสียกว่า: คือมันยังควบคุมกันได้บ้าง, หรือได้ตามที่เจตนาไป. แต่ระบบประชาธิปไตยนี้มันคุมกันไม่ได้: มันจึงมีผลอย่างที่เห็นๆ กันอยู่ในโลกนี้.

เดี๋ยวนี้มันไม่มีความเป็นประชาธิปไตย ในระดับสูง คือในระดับชาติ, ในระดับที่เป็นระหว่างชาติ. เดิวนั้นในโลกนี้มันมีตั้ง ๒๐๐ ชาติ แล้วกระมัง ถ้านับเป็นชาติๆ: ในระหว่างชาติตั้ง ๒๐๐ ชาตินี้ มันไม่มีประชาธิปไตย ในระหว่างชาตินั้นๆ. มันยังเป็นระบบอำนาจบาทใหญ่ ของชาติที่เป็น

มหาอำนาจอยู่นั่นเอง แล้วจะมีประชาธิปไตยของแต่ละคนๆ ภายใน
ชาติแต่ละชาตินี้ มันก็ยิ่งเป็นไปไม่ได้; เพราะว่าชาติทุกชาติในโลก มันก็
ไม่มีประชาธิปไตย, ไม่มีวิญญูณแห่งประชาธิปไตย, มันมีวิญญูณแห่งการ
เอาเปรียบผู้อื่นอยู่เป็นประจำ.

ในที่สุด สรุปความขึ้นมาเป็น **ปัญหาอันสุดท้ายข้อที่ยี่สิบ ว่า โลก
นี้มีแต่ประชาธิปไตยกอบโกย ไม่มีประชาธิปไตยเมตตากรุณา.**

ประชาธิปไตยที่นิยมบุคคล นิยมประโยชน์ของแต่ละบุคคล นิยม
อำนาจของแต่ละบุคคล ใ้บุคคลต่อสู้แย่งชิงอำนาจและประโยชน์กันเอง
มันมีประชาธิปไตยแย่งกันกอบโกย เรียกเป็นภาษานาสลิกหน่อยก็ว่า เป็น
เอกัตตนิยม : เอกัตตะ นี้ แปลว่า ตัวเดียว, เอกัตตนิยม คือ นิยมตัว
ตัวเดียว. มันไม่มีประชาธิปไตยเมตตากรุณา ที่เห็นแก่ผู้อื่น ที่จะเรียกว่า
สัมมิกสังคมนิยม; หรือจะเรียกสั้นๆ ว่าสังคมนิยมก็ได้ แต่ต้องจำกัดให้
ชัดเจนไปว่า นิยมสังคมนิยมด้วยเมตตากรุณา. นี่เรียกว่าประชาธิปไตยเมตตา
กรุณามันไม่มี; มันมีแต่ประชาธิปไตยกอบโกย.

นี่เป็นปัญหาปลีกย่อย ๒๐ ข้อ เป็นตัวอย่างเอามาไล่กันดูใหม่อีก
ทีหนึ่ง เพื่อให้รู้ว่า เดียวนี้โลกมันมีปัญหอย่างไร มันจึงมีธรรมะไม่ได้;
เพื่อจะตอบปัญหาว่า ทำอย่างไรโลกนี้จะมีการเมืองระบบธรรมะนั้น? เรา
จะต้องดูปัญหา ยกมาเป็นตัวอย่างปลีกย่อยตั้ง ๒๐ ปัญหา นี้ ใ้ได้เสีย
ก่อน; แล้วก็ตั้งหน้าตั้งตา หาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้นต่อไป คงจะทำให้
โลกนี้มันมีธรรมะมาครองโลก.

หลักการแก้ปัญหาที่จะให้การเมืองมีธรรมะ

ที่นี้ การแก้ปัญหาเหล่านี้ มันก็เคยพูดกันมากมายหลายครั้งหลายสิบครั้งแล้วกระมัง; แต่มันพูดเป็นที่ละข้อ หรือปลีกย่อย ที่ละแง่ละมุม เดียวนี้เราเอามาพูดคราวเดียวหมด. การแก้ปัญหาดังอย่างเหล่านี้ ก็คือการกระทำไปในทางที่ตรงกันข้าม คือการกระทำที่เป็นไปในทางที่มันตรงกันข้าม; ไปไล่ดูเองว่าทั้ง ๒๐ ปัญหามันมีอยู่อย่างไร, แล้วมีวิธีไหนที่จะทำให้มันเกิดความเป็นไปตรงกันข้าม.

๑. ให้ทุกคนยอมรับว่า การเมืองคือศีลธรรม ศีลธรรมคือการเมือง.

๒. ธรรมะกับการเมืองต้องอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน. อย่าเห็นว่ามันเข้ากันไม่ได้ หรือเป็นข้าศึกแก่กัน.

๓. ที่นี้ให้คนเป็นสัตบุรุษ เป็นสุภาพบุรุษ ต้องการประโยชน์สุขของมนุษย์เป็นเบื้องต้นแล้วตัวเองก็รวมอยู่ในชุดนั้นในจำนวนนั้น; นี่ก็เรียกว่าต้องการสันติภาพของโลก ก่อนแต่ที่จะต้องการประโยชน์ของตน. มันตรงตามอุดมคติของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา ที่ว่า เขาจะต้องการประโยชน์สุขของโลกก่อน แล้วจึงมานึกถึงประโยชน์ของตน; เขาจึงให้พระโพธิสัตว์นั้นสมทานศีล ว่าถ้ายังมีคนทนอยู่ในกองทุกข์แม้เพียงคนเดียว เราจักยังไม่ชวนชวายเป็นปริณิพพาน. เดียวนี้ใครจะเอาบ้างที่ไม่ทราบ แต่มันอยู่อย่างนี้ แล้วอุดมคติของพระโพธิสัตว์นี้ จะแก้ปัญหาดังการเมืองแห่งยุคปัจจุบันนี้ได้.

๔. ที่นี้คนมันหลงใหลความสุขทางวัตถุ หรือเนื้อหนังเกินไป มันต้องพัฒนาจิตใจของเขาให้สูงไปกว่านั้น, หรือจะรอให้ความผิดพลาดอันนี้ มันลงโทษเขาให้สาสมเสียก่อน แล้วก็เขาก็จะรู้สึกเอง; แต่มันไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น. มันควรจะช่วยกันทำความเข้าใจ โดยผู้เผยแผ่ธรรมะ หรือเผยแผ่ศาสนานั้นเอง; เดียวนี้มันเผยแผ่ธรรมะ หรือเผยแผ่ศาสนากันอย่างที่เราเรียกว่าละเมอๆ; ก็ไปปรับปรุงกันเสียใหม่.

๕. ต่อไปนักการเมืองต้องไม่ถือว่า สันติภาพนั้นคือการที่โลกอยู่ในกำมือของเรา ก็ต้องสันติภาพไปตามหลักของศาสนา คือว่าเป็นอิสระ: เมื่อชีวิตจิตใจมันเป็นอิสระด้วยกันทั้งหมด มันก็มีสันติภาพ นี่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. กิเลสของนักการเมืองมันว่า “สันติภาพต่อเมื่อโลกทั้งหมดอยู่ในกำมือของเรา”.

๖. ต่อไปก็ต้องถือว่าศาสนา หรือธรรมะ หรือพระเจ้านั้น ต้องอยู่เหนือประโยชน์ทางวัตถุของบุคคล: หรือให้เปลี่ยนกลับกันเสียว่า บุญกุศล หรือ ธรรมะ นั้นแหละ เป็นประโยชน์ของบุคคล พระเจ้าจะเป็นประโยชน์ของบุคคล ที่ควรจะได้. เดียวนี้เขาแยกประโยชน์ออกไปเป็นเนื้อหนัง แล้วก็ถือว่า มันดีกว่า เหนือกว่าพระเจ้า เหนือกว่าธรรมะ: นี่กลับกันเสียหน่อยหนึ่งว่า ธรรมะนั้นแหละคือประโยชน์แท้จริงที่ควรจะได้. ส่วนเรื่องเป็นอยู่ทางเนื้อหนังทางวัตถุนี้ เป็นอุปกรณ์ของชีวิตเปลือกนอก: เนื้อในก็คือธรรมะ.

๗. ที่นี้ต่อไปอีก ก็ไม่ให้การเมืองเป็นไปตามอำนาจของกิเลสของคน ให้การเมืองนั้นเป็นปฏิภานของสติปัญญาที่ถูกต้อง แล้วก็ครอบงำความรู้สึกที่ผิดๆ ของคน ให้ถือว่าอำนาจสูงสุดนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ให้ปัจจัยแก่อำนาจทางวัตถุ.

๘. อำนาจสูงสุดต้องเป็นอำนาจของความถูกต้อง หรือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ นั้นเอง

๙. ถ้าถือกันอย่างนี้ โรคคอร์รัปชันก็มีไม่ได้ ไม่มีคอร์รัปชันในโลกนี้ เพราะมันมีธรรมะอยู่.

๑๐. เมื่อถือธรรมะกันแล้ว การคุมพวกกันเข้ามาครองเมืองเป็นคราวๆ นี้ มันจะมีได้อย่างไร. มันไม่เป็นแพชั่นไปได้ มันไม่มีใครผิด มันมีแต่คนประณาม หรือติเตียนสาปแช่ง.

๑๑. ธรรมะเป็นธรรมะ ธรรมะคือความถูกต้อง คือความยุติธรรม. ไม่ใช่อำนาจเป็นธรรมะ แล้วโลกปัจจุบันนี้ก็อยู่ในสมัยที่มีธรรมะ ไม่ใช่สมัย

หลอกลวง.

๑๒. เมื่อไปถึงการศึกษา ก็เป็นการศึกษา ที่ไม่เป็นการรับ ใช้ประโยชน์ทางวัตถุ หรือทางเนื้อหนัง. การศึกษาเป็นลัทธิรับ ใช้คน เพื่อให้คนมีชีวิต เพื่อเข้าถึงธรรมะ ถึงพระเจ้า ถึงนิพพานก็ได้. เดียวนี้เรามีการศึกษาของ ภูตผีปีศาจกันทั้งโลก ให้รับ ใช้ประโยชน์ทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง ส่งเสริม กิเลสโดยส่วนเดียว.

๑๓. ในที่สุด คนก็จะยอมรับว่า เราเกิดมาเพื่อธรรมะ เกิดมาเพื่อความถูกต้อง เกิดมาเพื่อรับ ใช้ธรรมะ รับ ใช้ศาสนา รับ ใช้พระเป็นเจ้า.

๑๔. แล้วในที่สุด ดวงจิตวิญญาณของคนเรา นี้ มันก็มุ่งต่อธรรมะ หรือความถูกต้อง หรือความหลุดรอดจากกิเลส ไม่มาเป็นจิตที่เป็นทาสของวัตถุ ไม่บูชาเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ อีกต่อไป.

๑๕. ศาสนาก็ไม่ถูกใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองสกปรก. ศาสนาก็มาเป็นตัวการเมืองที่สะอาดบริสุทธิ์ผุดผ่องเสียเอง. ทุกคนรู้ลึกลับว่าศาสนา นี้จำเป็นกว่าสิ่งใดหมด; และแก้ปัญหาของมนุษยทั้งโลกได้.

๑๖. ความต้องการของพวกนักการเมืองที่เต็มไปด้วยกิเลส นั้น ก็ไม่มีโอกาสที่จะมาอยู่เหนือกฎหมาย หรือเหนือเหตุผล. นี่คำว่า “การเมือง อยู่เหนือกฎหมาย เหนือเหตุผล” มันก็สูญสิ้นไปในตัวมันเอง.

๑๗. ที่นี้การเมืองไม่อยู่ใต้อำนาจกิเลส ของคนที่บูชา กิน กาม เกียรติ อีกต่อไป. การเมืองมันเป็นการเมืองของพระเจ้ากันเสียที; ให้สมกับที่เรา ยอมรับว่า พระเจ้านั้นเป็นยอดสุดของนักการเมือง.

๑๘. ธรรมะเข้ามาแล้ว ประเทศเล็กๆ ก็ไม่ต้องเป็นสุนัขรับ ใช้ของ ประเทศมหาอำนาจเพราะมันมีธรรมะ.

๑๙. เพราะมันมีวิญญาณแห่งประชาธิปไตยโดยแท้จริง.

๒๐. มีประชาธิปไตยที่ธรรมะกำหนดให้ว่า “สัตว์ทั้งหลายต้องเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” อย่างนี้.

นี่เป็นการ พลิกกลับ ตรงกันข้ามทุกๆ ข้อ ของปัญหาทั้ง ๒๐ ข้อ

อย่างที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่าง. อย่าลืมว่า วันนี้เรากวาดเก็บเอามาพิจารณา
ดูกันอีกครั้งหนึ่ง สำหรับปัญหาเก่าๆ ที่เคยพูดกันมาแล้วที่ละแ่งที่ละมุม:
ให้ทุกคนมองเห็นข้อเท็จจริง เหล่านี้ แล้วเขาก็จะรู้สึกละอาย, มีhiriโอดตบปะ
มีความละอาย ในการที่ยังไม่ได้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้คนมันไม่ละอาย; มองเห็นว่า ทั้งหมดนั้นมันผิดหมดแล้ว
ไม่สมกับที่เป็นมนุษย์แล้ว; มันก็ละอาย คือมีhiriขึ้นมา. แล้วมันมองเห็น
ว่านี่คือทางมาแห่งความวินาศของโลกทั้งหมด มันก็เกิดความกลัวหรือ
โอดตบปะขึ้นมา; แม้จะเป็นhiriโอดตบปะอย่างโลกๆ อย่างภาษาชาวโลก
ก็ยังประเสริฐที่สุด; เพราะมันยังเป็นธรรมะที่จะช่วยคุ้มครองโลกนี้ไว้ได้.

เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกคน ช่วยกันพิจารณาข้อเท็จจริงเหล่านี้ และ
ช่วยกันเผยแผ่สั่งสอนอบรม เพื่อนข้างเคียงที่ละคนๆ. หรือผู้ที่จะกระทำ
ตัวเอง เป็นผู้เผยแผ่พระศาสนานั้น ก็อย่าโง่ในเรื่องเหล่านี้; และชี้ให้ทุก
คนเขามองเห็นว่า มันอยู่ที่การไม่มีธรรมะ โลกนี้มันกำลังจะวินาศอยู่แล้ว
เป็นข้อๆ ไปอย่างนี้.

ธรรมะเท่านั้น ที่ต้องศึกษาปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหา

ในที่สุด ทุกคนจะมองเห็นด้วยตนเองทุกคน แล้วสมควรสมาน
สามัคคีกันได้ ในการที่จะช่วยกันแก้ไข. ในที่สุดเขาเป็นผู้เห็นธรรมะว่า
เป็นสิ่งเดียวเท่านั้น ที่จะต้องศึกษาให้รู้ แล้วปฏิบัติในส่วนที่ควรปฏิบัติ;
จะแยกออกเป็นส่วนๆ อีกสักทีหนึ่งก็ได้ เพื่อเข้าใจง่ายในที่นี้.

เราเคยแยก ธรรมะในความหมายต่างๆ ต่างๆ กัน ในที่นี้ ก็จะแยก
ให้เห็นได้อีกทีหนึ่งว่า :-

**ธรรมะในความหมายหนึ่ง นั้น เป็นตัวการเมืองนั่นเอง; แต่เป็น
การเมืองในความหมายที่ว่า จะจัดโลกนี้ให้มีความผาสุก ปราศจาก
ปัญหาโดยไม่ต้องใช้อาชญา; ธรรมะในความหมายหนึ่งนี้ คือ การเมือง**

นั้นเอง แต่การเมืองที่เป็นระบบธรรมะ.

ที่นี้ **ธรรมะในอีกความหมายหนึ่งนั้น คือ ปัญหาทางการเมือง:** นี้เป็นฝ่ายผิด คือธรรมะฝ่ายดำ เป็นอกุศลธรรม ที่เกิดขึ้นในจิตของมนุษย์ ทำให้เกิดการคิดผิด ทำผิด พูดผิด อะไรขึ้นมา ก็เป็นปัญหาทางการเมือง มีผลเป็นความทุกข์ทรมาน. นั้นแหละเป็นอกุศลธรรม เป็นบาปอกุศล มันก็คือธรรมะฝ่ายดำ.

ที่นี้ ธรรมะที่เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางการเมือง. ฟังดูให้ดีนะ, เดี่ยวจะไปปนกันหมด; ตัวปัญหาทางการเมืองก็คืออกุศลธรรมนั้นแล้ว. ที่นี้เหตุที่ทำให้เกิดปัญหานั้นขึ้นมา ก็คือธรรมะที่เป็นอกุศลมูลยิ่งขึ้นไปอีก เป็นชั้นเล็ก คือทางทวิจฺจุ ทางความเชื่อ. ความเห็นหรือทวิจฺจุ ทวิจฺจุผิด มิจฺจาทวิจฺจุ; นี่ก็เป็นธรรมะที่เป็นอกุศลเหมือนกัน แต่มันละเอียดลงไปอีก เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางการเมือง.

ที่นี้ **ธรรมะในอีกความหมายหนึ่งอีก ก็คือวิธีการ ที่จะทำลายปัญหาทางการเมืองนั้นเสีย,** ปิดตัดต้นเหตุแห่งปัญหาทางการเมืองนั้นเสีย. ที่ก็ต้องเอาธรรมะเข้ามาอีก เป็นธรรมะในอีกความหมายหนึ่ง ได้แก่ ธรรมะฝ่ายกุศล ที่มีความถูกต้อง ในส่วนกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ; และถูกต้องในรากอันลึกซึ้ง ก็คือทวิจฺจุ มีสัมมาทวิจฺจุเกิดขึ้น, แล้วก็มีการกระทำที่ถูกต้อง ทางกาย วาจา ใจ.

นี่เป็นวิธีการที่จะทำลายปัญหาในโลกนี้ คือปัญหาทางการเมือง. นี่จะเห็นได้ชัดว่า เมื่อตัวปัญหามันเป็นธรรมดำ; สิ่งแก้ปัญหามันก็คือธรรมขาว. ธรรมฝ่ายขาวหรือฝ่ายกุศล ก็ธรรมะอีก ไม่ไปไหนเสีย.

ที่นี้ **ธรรมะในอีกความหมายหนึ่ง คือ ภาวะสิ้นสุดแห่งปัญหาทางการเมือง.** ถ้าสมมติว่าแก้ได้ ปัญหาทางการเมืองหมดไป: นั่นก็คือธรรมะอีกอันหนึ่งเหมือนกัน เป็นธรรมะที่ปรากฏออกมา ในฐานะที่เป็นผลของการปฏิบัติธรรมะนั้น, คือว่าธรรมะในส่วนผล ของการปฏิบัติธรรมะที่ถูกต้อง.

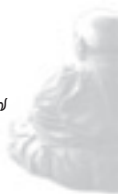
ในที่สุด ธรรมะสุดท้าย ในอีกความหมายหนึ่งก็คือ สันติภาพ
อันแท้จริง ที่ทุกคนในโลกจะพึงได้รับ. สันติภาพอันแท้จริง ที่ทุกคนใน
โลกจะพึงได้รับ นี่ก็ยิ่งเรียกว่าธรรมะ: ฉะนั้นเราจึงเห็นได้ว่า คำว่าธรรมะ
คำเดียวนี้ มีความหมายไม่สิ้นสุด หลายความหมาย หลายสิบความหมาย
หลายร้อยความหมายก็ได้.

เดี๋ยวนี้เราเอามาแต่ที่จำเป็น ที่จะเห็นได้ง่ายๆ ในปัญหาเฉพาะหน้า
ของเรา ว่าเราต้องใช้ธรรมะกันอย่างไร. ธรรมะมันเป็นตัวการเมือง, ธรรมะ
มันเป็นปัญหาทางการเมือง, ธรรมะมันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทาง
การเมือง, ธรรมะมันเป็นวิธีการที่จะทำลายปัญหาทางการเมือง, ธรรมะ
มันเป็นภาวะสิ้นสุดแห่งปัญหาทางการเมือง, ธรรมะมันเป็นสันติภาพ
อันแท้จริง ที่ทุกคนในโลกจะได้รับ.

ถ้ารู้จักธรรมะกันในลักษณะนี้ อาตมาเชื่อว่า ทุกคนคงจะบูชาธรรมะ
จะกระหม่อมต่อธรรมะ ยินดีที่จะรับเอาธรรมะมาเป็นระบบการเมือง. นี่เรา
จะสามารถทำให้โลกนี้ มีหรือยอมรับ ระบบการเมืองอย่างธรรมะ เป็นการ
ตอบปัญหาที่ตั้งไว้เป็นหัวข้อที่ข้างต้นว่า ทำอย่างไรในโลกนี้จึงจะมี หรือ
จะยอมรับการเมืองระบบธรรมะ.

สุดท้ายนี้ก็ขอสรุปว่า พระเจ้า หรือ ธรรมะนี้ จะเป็นที่พอใจของ
คนทุกคน. ฟังดูแล้วก็น่าหัว น้าวหัวเราะเยาะด้วยซ้ำไป: บางคนก็จะว่าบ้า
ที่ว่า “ธรรมะหรือพระเจ้านี้ จะเป็นที่พอใจของคนทุกคน” เขาจะไม่ยอม
เชื่อ. แต่เราพูดมาจนถึงที่สุดแล้วว่า เราจะประสบผลอันนี้ได้ถ้าเราพยายาม
ช่วยกันแก้ปัญหาทั้งหมดนั้น. ในที่สุด พระเจ้าก็คือธรรมะจักเป็นที่พอใจ
ของคนทุกคน.

เดี๋ยวนี้สำรวจดู ใครก็คนพอใจพระเจ้า หรือพอใจธรรมะ? พวกที่
ถือพระเจ้าเขาจะพูดกันแต่ปากอยู่มาก, พวกที่ถือธรรมะแล้วก็ยิ่งจะพูด
แต่ปากมากขึ้น. พูดแล้วก็เหมือนกับดูหมิ่นพวกตัวเอง คือพวกเราพุทธ-
บริษัทไม่มีพระเจ้า แต่มีธรรมะ: พวกศาสนาอื่นเขามีพระเจ้า เขาจะดูหมิ่น

พระเจ้า น้อยกว่าที่พวกเราศีลธรรมะ แล้วดูหมิ่นธรรมะ.

เพราะว่าธรรมะเป็นของละเอียดอ่อน เข้าใจได้ยาก, เข้าถึงได้ยาก; แล้วก็ไม่มีอะไรที่น่ากลัว. ส่วนคำว่าพระเจ้านั้น มันพอจะเข้าใจได้ง่าย ตามความรู้สึกของสัตบุรุษชาตญาณ: คือคนโง่ทั่วไปก็เข้าใจได้ว่ามันมีสิ่งอะไรสิ่งหนึ่งสูงสุด แล้วก็น่ากลัว. ฉะนั้นความกลัวนั้น ช่วยให้เขารับนับถือพระเจ้าได้ง่ายกว่า ที่จะให้คนนับถือธรรมะ ซึ่งเป็นของละเอียดอ่อน เข้าใจได้ยาก.

ฉะนั้นพุทธบริษัทเราอย่าได้ประมาทเลย เพราะว่าธรรมชาติ มันไม่ช่วยอยู่ข้อหนึ่งในข้อนี้แหละ รับผิดชอบให้ละเอียดอ่อน ให้สัมพันธ์กันจนกว่าเราจะพอใจในธรรมะ.

ช่วยกันทำให้ธรรมะครองโลก เพื่อความอยู่รอด

ทีนี้เมื่อทุกคนพอใจธรรมะหรือพระเจ้าแล้ว ธรรมะหรือพระเจ้าย่ก็จะครองโลกได้สบาย มันจะยากอะไร; ถ้าหากว่าคนมันพอใจให้ปกครองด้วยความเชื่อ ความกลัว ความไว้อะไรทุกอย่าง. นี่พระเจ้าหรือธรรมะที่เป็นที่พึ่งได้ก็เข้ามาครองโลก; ถ้าสมัยนี้ก็เข้าครองโลก ในระบบการเมืองที่ประกอบด้วยธรรมะนั้นเอง.

เดี๋ยวนี้อะไรครองโลก? ก็พูดได้ว่า การเมือง ซึ่งมีอำนาจมหาศาล บันดาลอยู่ทั้งบนดินและใต้ดิน อะไรทุกอย่างไปเลย ทุกอย่างมันไปเนื่องอยู่กับการเมือง : ความมั่งมี ความยากจน ความเบียดเบียน ความอะไรต่างๆ มันเนื่องอยู่กับการเมือง.

ทีนี้ พระเจ้าหรือธรรมะ เข้ามาครองโลกในระบบการเมือง. ในที่สุดเราก็มีโลกของธรรมะ แล้วธรรมะนั้น ก็จะกลายเป็นคนแต่ละคนๆ ไป : คือทุกคนเป็นธรรมะ, ทุกคนมีธรรมะ, จนเป็นธรรมะเสียทั้งเนื้อทั้งตัว; ธรรมะก็กลายเป็นคนแต่ละคน. นำหัวมันช่างวิเศษจริงไว้อย่างนี้ก็ได้.

มันจะนำหัวกันในแง่ไหนก็ได้: แล้วแต่จะหัวเราะ. ถ้าไม่เข้าใจ มันก็หัวเราะอย่างหัวเราะเยาะ: ถ้ามันเข้าใจ มันก็หัวเราะอย่างดีใจยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้เป็นอย่างยิ่ง.

นี่ผลสุดท้ายของการเข้าใจธรรมะดี รู้จักธรรมะดี จะมีผล คือธรรมะเป็นที่รักที่พอใจของคนทุกคน: ธรรมะมีโอกาสครองโลกในระบบการเมืองแล้วโลกนี้ก็จะกลายเป็นธรรมะไปทั้งโลก.

ขอให้อยู่ไปคิดไปพิจารณาดู. บางที, อาตมาขอใช้คำว่า “บางที” คือจะไม่รับผิดชอบให้มันมากกว่านั้น: มันจะช่วยให้เราได้ทำบุญทำกุศลอย่างสูงสุด แล้วจริงด้วย กว่าที่เราทำบุญทำกุศลกันคนอื่น. นี่ถ้าหากว่าทำบุญทำกุศลอย่างอื่น มันไม่ทำให้โลกมีสันติภาพได้ละก็ เราจะไม่เรียกว่าสูงสุดดอก? พระพุทธเจ้าก็เหมือนกันแหละ ท่านทรงถือว่ามันเป็นหน้าที่อันสูงสุด หรือมีประโยชน์อันสูงสุด ก็เพราะ “เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งเวทดาและมนุษย์”: ถ้าไม่อย่างนั้น ยังไม่เรียกว่าสูงสุด.

เพราะฉะนั้นขอให้เราทุกคน ตัวเล็กๆ นี้ สามารถทำประโยชน์อย่างสูงสุด คือ “ประโยชน์แก่โลกทั้งเวทดาและมนุษย์”. พอเอาโลกทั้งโลกมาเทียบกับคนตัวเล็กๆ นิดเดียว มันก็จะรู้สึกท้อใจ ว่าจะทำได้อย่างไร! แต่ถ้าคนเราไม่โง่ มันก็ไม่มัวท้อใจอยู่ มันก็แสวงหาต่อไปว่า จะทำอย่างไร: ในที่สุดมันก็พบสิ่งที่จะช่วยให้ทำได้ คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะหรือพระเจ้า. ไปๆ มาๆ ก็ไปเยี่ยมมือพระเจ้ามาอีก, มาเป็นเครื่องมือทำโลกนี้ให้เป็นผาสุก.

พูดอย่างอุปมาเปรียบเทียบ มันคล้ายๆ กับว่าพระเจ้าท่านไม่ได้ต้องการอะไร, เกี่ยวกับโลกนี้ ท่านไม่ได้ต้องการอะไร. หรือว่าเหมือนกับท่านยืนดูอยู่เฉยๆ ว่ามนุษย์นี้มันจะทำการอย่างไร, มนุษย์มันจะทำการในรูปแบบไหน, แบบไหน, แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

นี่สมมติว่าพระเจ้ายืนดูอยู่เฉยๆ ที่ไหนก็ตามใจ: แต่เห็นทีเดียวหมดทั้งโลก แล้วโลกนี้มันกำลังเป็นอย่างไร, มันมีกิเลสอกหนขึ้น เป็นดอกเห็ด

ในกตัญญูอย่างไร, แล้วมันกำลังหนาขึ้นๆ; แล้วโลกนี้เป็นอย่างนี้. พระเจ้าก็หัวเราะอยู่ ในข้อที่ว่า สัตว์โลกมันไม่เชื่อพระเจ้า พระเจ้าก็ไม่มีส่วนได้เสียอะไร.

ทีนี้ถ้าว่ามันมีโชคดี ถึงจักรราศีหมุนกลับมา; สิ่งต่างๆ มันสอนให้มนุษย์อย่างเจ็บปวดแล้วมันนึกคิดกันได้ใหม่ เปลี่ยนจิตใจเสียใหม่, ปรับปรุงกันใหม่. หนีไปหาธรรมะ เพื่อจะดับความทุกข์ในโลก, ก็เป็นจุดตั้งต้นที่ดี แล้วก็ดำเนินไปด้วยดี. พระเจ้าก็ยืนหัวเราะอยู่ เพราะว่าท่านไม่มีส่วนได้ส่วนเสียอะไร.

นี่พระเจ้า หรือพระธรรม หรือพระธรรมเจ้า แล้วแต่ละเรียกมันมีอยู่อย่างนี้: สร้างสิ่งทุกอย่างขึ้นมา ก็ได้ แล้วก็ไม่ได้ส่วนได้ส่วนเสียอะไร, ความคุมสิ่งทุกอย่างก็ได้ ท่านก็ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียอะไร, เห็นว่ามันยุ่งนักกวาดล้างไปเสียทีหนึ่ง ทำลายทิ้งไปเสียทีหนึ่งก็ได้ พระเจ้าอิทัปปัจจยตา มันเป็นอย่างนี้เอง.

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนต้อนรับพระเจ้านี้ ในลักษณะที่ถูกต้อง; อิทัปปัจจยตาฝ่ายความทุกข์มันก็จะไม่เกิดขึ้น, อิทัปปัจจยตาฝ่ายความดับทุกข์มันก็จะเกิดขึ้นมา. ทุกคนมีหน้าที่ ที่จะติดต่อกับพระเจ้าในลักษณะอย่างนี้: ก็เรียกว่า มันเป็นหน้าที่ของมนุษย์โดยตรง ที่จะติดต่อกับพระเจ้าอย่างนี้, อ่อนน้อมพระเจ้าอย่างนี้, คือปฏิบัติตามคำของพระเจ้า ตามกฎของพระเจ้า อย่างเต็มที่: เรียกว่ามีหน้าที่ ทำความรอดให้แก่ตน.

คำว่า “หน้าที่” นั้นแหละ คือตัวธรรมะแท้ ที่สำคัญที่สุด คือ ธรรมะในความหมายที่ ๓ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. ธรรมะในความหมายนี้สำคัญที่สุด : มนุษย์ต้องทำหน้าที่นี้เพื่อความรอด.

ความรอดระดับสูงสุด คือ รอดทางวิญญาณ

ที่นี้ “ความรอด” นั้นแหละ มันมีปัญหาวา อยู่ที่ไหน? ในระดับไหน? ถ้ารอดเพียงชีวิตไม่ต้องตาย อย่างนี้มันก็รอด; อย่างสัตว์เดรัจฉานมันก็รอด. อย่าหาว่าใช้คำหยาบนะ ว่าสัตว์เดรัจฉานมันก็อยู่รอด มันมีอาหารกิน มันไม่ตาย. ที่พระเยซูว่า “นกกระจิบมันก็ยังไม้อัดตาย”. ฉะนั้น การรอดอยู่ในลักษณะอย่างนั้น มันไม่น่าชื่นใจ ไม่น่าสรรเสริญ.

มันต้อง รอดอีกความหมายหนึ่ง คือ รอดทางวิญญาณ คือ วิญญาณอย่าต้องถูกเหยียบย่ำให้จมอยู่ในกองทุกข์; ให้วิญญาณมันเป็นอิสระ รอดจากกิเลส, รอดจากการเหยียบย่ำของกิเลส. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความเศร้า ความอิจฉาริษยา ทั้งหมดนี้ มันเป็นอันตรายที่ร้ายกาจกว่า: เราจะต้องรอดจากสิ่งนี้ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานมันรอดอยู่ตามธรรมชาติ.

คนมันน่าจะละอายสัตว์เดรัจฉานในส่วนนี้ ที่ว่าสัตว์เดรัจฉานมันไม่มีความคิดนึกอะไรมากมาย; มันก็เลยไม่มีปัญหาเรื่องความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความเศร้า ความอะไรต่างๆ. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความเศร้า อะไรต่างๆ เหล่านี้ มันเป็นผลของการที่รู้จักคิดนึกให้สูงขึ้นไป กว่าสัตว์เดรัจฉานนั่นเอง.

นี้สัตว์เดรัจฉานมันมีแต่สัญชาตญาณ มันเพียงแต่รู้สึกได้ตามที่มันเกิดขึ้นโดยตรง มันจึงไม่มีปัญหามาก. ตัวอย่างง่ายๆ เช่นว่าสัตว์เดรัจฉานมีปัญหาเรื่องความรักทางเพศ, ทางกามารมณ์ทางเพศนี่นิดเดียว, หรือจะไม่มี: มีแต่การสืบพันธุ์ แล้วปีหนึ่งก็มีสักฤดูหนึ่งวันสองวัน เพราะมันไม่มีสติปัญญา ที่จะองกามขึ้นไปถึงคิดนึก หรือทำมโนภาพอะไรต่างๆ ได้.

ส่วนมนุษย์นี้ มันเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ซึ่งกระโดดพรวดออกมาจากรดับสัตว์เดรัจฉาน คือมันสมองนี้มันเจริญ: มันมีสติปัญญาเกินกว่าสัญชาตญาณ มันอบรมกันมากยิ่งขึ้นไปอีก: มันก็คิดนึกได้, มันทำให้เกิด

ความรู้สึกทางเพศได้ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี จนกระทั่งตาย: มันมากกว่ากันที่ร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า. นี่มันจะเรียกว่าบาปของมนุษย์, หรือจะเรียกว่าบุญของมนุษย์ ก็แล้วแต่จะเรียกเถอะ; ถ้ามันได้อย่างใจ มันก็เป็นบุญแหละ, ถ้ามันไม่ได้อย่างใจ มันก็เป็นบาปเหลือประมาณ.

เดี๋ยวนี้เรามาสังเกตดูว่า สัตว์เดรัจฉานมันไม่มีปัญหา ที่จะต้องรอดจากความทุกข์ชนิดนี้, มันไม่มีความทุกข์ชนิดนี้. มนุษย์มีมันสมองสูง มีความคิดสูง ก็เพิ่มขึ้นตามที่สูง: เพราะฉะนั้นมันจึงมีความรักมาก มีความโกรธมาก มีความหลงมาก มีความกลัวมาก มีความเศร้ามาก มีอะไรๆ มากไปทั้งนั้น. แล้วมนุษย์จะปล่อยไปตามธรรมชาติ เหมือนสัตว์เดรัจฉานได้อย่างไร: ก็เลยต้องมีธรรมะระบบของมนุษย์ ที่พอเหมาะสม ที่จะแก้ปัญหา อันเกิดจากความสูง หรือความก้าวหน้า ของจิตใจของมนุษย์นั่นเอง.

สรุปแล้วก็พูดได้ว่า บาป หรือ ความทุกข์ชนิดนี้ มันเกิดมาจากความสูงทางจิตใจของมนุษย์: เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงต้องมีความสูงทางจิตใจอีกระบบหนึ่ง ซึ่งเป็นของคู่กัน ที่จะต้องล้างบาปนี้เสีย. ระบบนั้นก็คือ พระธรรม ซึ่งไม่จำเป็นสำหรับสัตว์เดรัจฉาน: แต่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์เรา. เรากริบัติการปฏิบัติ เข้าใจแล้วเราก็ได้ช่วยกันสั่งสอนสืบไป.

ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่สั่งสอนพระธรรม ต้องรู้ข้อนี้ให้ถูกต้อง, แล้วสอนให้เขาเข้าใจ ว่ามนุษย์มันมีบาปอยู่ส่วนหนึ่ง คือมันมีสมองสูง มันจึงสร้างความทุกข์เพิ่มขึ้นจากที่สัตว์มันมี. แล้วสิ่งนี้แหละมันต้องการพระธรรมสำหรับไปแก้ปัญหา ค่าที่มันสูงด้วยความคิดนึก จนมีความทุกข์มาก.

ถ้าแก้ปัญหานี้ได้ ความทุกข์มันก็จะกลายเป็นไม่มีทุกข์ หรือจะมีสุขยิ่งกว่าที่สัตว์มันมี บาปมันก็จะกลายเป็นบุญ. ถ้าไม่มีธรรมะ ความเข็นมนุษย์นี่เป็นความบาป เพราะมันคิดลึกแต่ในทางที่จะเป็นทุกข์ได้: พอมีธรรมะแล้วความเข็นมนุษย์นี่ก็จะกลายเป็นบุญเป็นกุศล คือดับความทุกข์ได้: แล้วทำประโยชน์ให้แก่โลกนี้ได้มากมายกว่า ที่สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายมันจะพึง

กระทำได้ อย่างที่จะไม่เปรียบเทียบกันได้เลย.

เป็นอันว่าเรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมะ”, ประโยชน์อันสูงส่งของธรรมะ มาพอสมควรแล้ว, พอที่จะช่วยชี้แจงซึ่งกันและกัน ให้พอใจธรรมะ นิยมธรรมะ รับเอาธรรมะ มาเป็นระบบสำหรับปกครองมนุษย์เรา; ให้มีความสุข สมตามที่เราเรียกว่ามนุษย์ คือสัตว์ที่มีจิตสูงกว่าสัตว์เดรัจฉานนั่นเอง.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง ลำดับที่ ๑๘.จ บณกบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๘ ทำอย่างไรโลกนี้จะมีการเมืองในระบบธรรมะ, บรรยายวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๑๙, หน้า ๓๗๙-๔๒๐.

ธรรมนูญสังคมนิยม (ร่าง)

๑. ดรอมน่า มีอยู่ทั่วไปทุกระดับ,
(มนุษย์ - สัตว์ - พืช)
๒. วัฒนธรรมทางจิต สังคมเมื่อ
มนุษย์รู้จัก มีอยู่ทั่วไปทุกชนิด
เป็นเพื่อน เกื้อ-แก่-ใจ-ตน
แก่กันและกัน.
๓. ชีวชี. ต้องมี เพาะ ๑๖. ๖๖
มีอยู่ทั่วไปมาขึ้นเรื่อย ๆ เป็น
มนุษย์.
๔. การอยู่ร่วมกันเป็นมนุษย์ เป็น องค์
ประกอบ องค์หนึ่ง ของ ความรอด
ของ สังคมสัตว์.
๕. ชีวชี. มีเพาะ การทำความใจกัน
ระหว่างสัตว์ (เพื่อ ๒ สัตว์)
๑๐๐ ปีข้างหน้า
๖. ที่ดินมาก รัฐบาลสัตว์ ก็จะไม่ขาด
ถ้า สัตว์ เป็นคน (เช่น สัตว์, เพาะ ๖๖
เป็นแหล่งของสัตว์ (เช่น สัตว์) (พหุ)

ອຸດມາຕີ

อุดมคติของระบบการเมือง

การเมืองแห่งยุคปัจจุบัน กำลังต่อสู้กันอย่างสุดเหวี่ยง: ต่างฝ่ายต่างก็มีอุดมคติ ที่ตนถือเป็นหลักเอามาอวดกัน เอามาทำหายกัน เอามาแข่งขันกัน. ถ้าเข้าใจกันอย่างถูกต้องก็ดี: ถ้าไม่เข้าใจกันอย่างถูกต้อง ก็จะต้องเกิดผลร้าย คือจะมีถือเขาถือเรากันอย่างผิดๆ. แม้เรามีส่วนที่ถูกเราก็จะเห็นเป็นผิด: และเขาก็จะไม่เห็นส่วนที่ถูกของเรา ว่าเป็นส่วนที่ถูก ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่เห็นอกเห็นใจกัน ไม่สามารถจะสามัคคีกัน ในการจัดโลกนี้ให้มีความสงบ.

ลัทธิการเมืองทุกลัทธิ ล้วนแต่อ้างว่า เพื่อจัดโลกนี้ให้สงบด้วยกันทั้งนั้น: เขาจะพูดจริงหรือพูดเท็จก็ตามใจ แต่เขาพูดอย่างนั้นกันทั้งนั้น : พูดว่า จะช่วยกันจัดโลกนี้ให้สงบ, หรือจะรวมหัวกันตั้งสันนิบาตชาติ, หรือสหประชาชาติ, หรืออะไรขึ้นมา, ก็ล้วนแต่ด้วยวัตถุประสงค์ว่า จะช่วยกันจัดโลกนี้ให้สงบ. แล้วมันสงบได้หรือไม่ ก็ลองดูเอาเอง.

ทุกคนก็ลองดูเอาเอง ว่ามันสงบได้หรือไม่? ในเมื่อต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง, หรือว่าเห็นกันในวงแคบๆ เท่าที่เป็นพวกพ้องของตัวเอง. การจัดโลกให้เป็นโลกที่น่าอยู่ ยังมีไม่ได้.

แต่แล้วในที่สุดมันก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องชนมวยกันต่อไป. ประเทศเล็กๆ ก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องป้องกันตัวอีก คือจะไม่ให้ถูกเหยียบย่ำโดยประเทศที่ใหญ่กว่า: จะต้องจำเป็นจำใจร่วมหัวร่วมท้ายกันไป อย่างนี้ก็มี. เมื่อมันไม่มีหลักที่ถูกต้อง เข้ามาเป็นเครื่องยึดถือ มันก็ยังคงเสียหายใช้การไม่ได้อยู่ด้วยกันทั้งนั้น ทั้งชาติผู้นำ และชาติผู้ตาม.*

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๐ องค์ประกอบเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๙, หน้า ๔๘๐-๔๘๑.

เห็นแก่ผู้อื่น

ไปศึกษาให้รู้จักพระพุทธเจ้าให้ดีๆ ว่าท่านประสงค์ให้เราทำอะไร เรา
จะทำอย่างนั้นแหละ ก็จะเป็นการสนองพระคุณ. เพราะพระพุทธเจ้าก็
ประเสริฐวิเศษเหลือประมาณ; ท่านไม่ต้องการอะไรเพื่อตัวท่าน. ท่าน
ต้องการว่า ทุกคนนี้ช่วยกันสืบอายุพระศาสนา หรือธรรมวินัยนี้ไว้ เพื่อ
ประโยชน์แก่มหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์. พูดอย่างภาษาหยาบๆ ต่ำๆ
อย่างชาวบ้าน ก็พูดว่า พระพุทธเจ้านั้น ท่านหายใจเป็นประโยชน์ของเทวดา
และมนุษย์.

หลักอันนี้ลึกซึ้งมาก มันเกินกว่าที่จะเป็นสังคมนิยม หรือยิ่งกว่า
คอมมูนิสต์เสียอีก คือ เพื่อผู้อื่นทั้งนั้น ท่านหายใจเป็นผู้อื่นทั้งนั้น. ถ้าเรา
มีหลักพุทธศาสนา มาอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง แล้วมันต้องหายใจ
เป็นผู้อื่นแหละ. เดียวนี้หายใจเป็นตัวเองกันทั้งนั้นแหละ ประชาธิปไตย
แต่ละคนก็หายใจเป็นตัวเอง, พรรคการเมืองก็หายใจเป็นประโยชน์ของ
พรรคทั้งนั้น ยิ่งไม่เป็นประชาธิปไตย. ผมเห็นว่า ระบบพรรคนี้ยังไม่เป็น
ประชาธิปไตย; เพราะจะเห็นประโยชน์ของพรรค มากกว่าเห็นแก่ประโยชน์
ของทุกคน.

แต่ถ้าเราถือหลักพระพุทธานุศาสน์ของพระพุทธเจ้าแล้ว เพื่อประโยชน์
แก่ทุกคน ทั้งคนมั่งมี และคนยากจน คือ ทั้งเทวดา และมนุษย์. นี่ก็แก้
ปัญหาในโลกนี้ได้หมดสิ้น: ไม่มีชนชั้น ไม่มีช่องว่าง, ไม่มีนายทุน ไม่มี
กรรมกร: มีแต่ผู้ได้รับประโยชน์เต็มที่.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ธรรมบรรยายต่อทางสุนัช, ลำดับที่ ๓๙.ค บนแถบพื้น
สีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๒ ทศทั้งหก. บรรยายวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๓, หน้า ๗๒.

การบูชาอุดมคติ

ท่านทั้งหลายจะต้องพิจารณาให้ละเอียดลออสักหน่อยหนึ่งว่า ความ
ยุ่งยากในตัวท่านเอง หรือความยุ่งยากในครอบครัวของท่านเอง นั้นมัน
เกิดมาจากการบูชาอุดมคติ หรือไม่บูชาอุดมคติ. ความเดือดร้อนยุ่งยาก
ในครอบครัวของใครก็ตาม ที่เกิดขึ้นประจำวันประจำเดือนก็ตาม ไป
สวดสวดดูเถิดว่า มันเกิดมาจากอะไร ในที่สุดก็จะเห็นว่า เพราะสมาชิก
ในครอบครัวนั้นไม่มีอุดมคติ ไม่บูชาอุดมคติ. เห็นแก่ประโยชน์สุขในทาง
วัตถุ เช่นเงิน เช่นความสุขทางเนื้อหนัง ความเพลิดเพลินความสนุกสนาน
เอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ด้วยกันทั้งนั้น. ความ
ไม่เคารพอุดมคติเช่นนั้นแหละ จะทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในครอบครัว
เศรษฐกิจไม่มีวันจะสมดุลได้ในครอบครัวชนิดนั้น ซึ่งเป็นครอบครัวที่
ไม่รู้จักก้มจักพอด้วยกิเลสตัณหา; เพราะวากิเลสตัณหาเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักก้ม
จักพอด เพราะฉะนั้นความวิวิาทบาดหมาง ความยุ่งเหยิงโกลาหลอลเวง
ต่างๆ จักมีในครอบครัวนั้นซึ่งปราศจากอุดมคติ; ถ้ากล่าวอีกอย่างหนึ่ง
ก็คือ ปราศจากธรรมะ.

ถ้าว่าครอบครัวไหน ตั้งอยู่ในอุดมคติ ยึดธรรมะเป็นหลัก มีธรรม
เป็นเครื่องเคารพบูชา เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าแล้ว แม้จะยากจนข้นแค้น
อย่างไรก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความยุ่งยาก ไม่มีความระส่ำระสาย แม้จะเป็น
ครอบครัวของชาวนาที่ยากจน ก็ยังมีความสงบสุข ดูแล้วหน้ายิ้มใส
น่าบูชา ยิ่งไปเสียกว่าครอบครัวที่รวยได้เป็นพันเป็นหมื่นต่อวันต่อเดือน;
แต่เต็มไปด้วยความเร่าร้อน มีความสุขชนิดที่มี ก. สะกิด ความสุข ก.

สะกด คือความสุขชนิดดื่มให้สุข เผาให้สุข เผาให้เกรียม ไม่ใช่ความสุข
ข. สะกด ซึ่งเป็นความสุขเย็น หรือเป็นความสงบสุข. ครอบครัวยุคที่ปราศจาก
อุดมคติ จึงถูกเผาถูกลน อยู่ด้วยความเร่าร้อน. เพราะฉะนั้นใครที่เป็น
บุคคลผู้นำในทางวิญญาณ เช่นหัวหน้าครอบครัวที่ดี หรือโดยทั่วไป คือ
ครูทั้งหลายที่ดี น่าจะได้นึกถึงต้นเหตุของความทุกข์ยากลำบากในโลกนี้ให้
มาก จะได้เป็นเครื่องตัดสินใจว่า เราจะเลือกเอาอุดมคติ หรือเลือกเอา
ประโยชน์ทางวัตถุตั้งที่กำลังนิยมกัน.

เราจะเห็นได้ว่าได้ประชุมกันมาแล้วหลายคราวหลายหน เพื่อแก้ไข
สถานการณ์อย่างนั้นอย่างนี้ ของรัฐบาลก็มี ที่ต่ำลงมาก็มี กระทั่งของ
ประชาชนล้วนๆ ก็มี แต่แล้วเราจะเห็นว่า การประชุมเพื่อวินิจฉัยแก้กัน
นั้น มีแต่เรื่องทางวัตถุ คือเรื่องทางฝ่ายร่างกาย; ส่วนเรื่องทางฝ่ายจิต
ทางฝ่ายวิญญาณ คือทางฝ่ายธรรมะนั้น ไม่เคยเห็นมี; จะมีบ้างก็แต่สมาคม
ทางพุทธศาสนาฝ่ายหนึ่ง แต่ก็ทำกันอย่างเล่นๆ เล็กน้อยเกินไป ไม่มาก
ไม่มายเท่ากับที่ทำกันทางฝ่ายวัตถุหรือทางฝ่ายร่างกาย; เราจึงแก้ปัญหา
ในชีวิตของเราไม่ได้ ไม่หมด. เพราะว่าชีวิตของเราคนหนึ่งๆ ไม่ได้ประกอบ
แต่ร่างกายอย่างเดียว มันประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอีกส่วนหนึ่งด้วย
เมื่อเราแก้ปัญหาเฉพาะทางฝ่ายร่างกายอย่างเดียว มันก็แก้ได้ครั้งเดียว ใน
ที่สุดก็ไม่สามารถเอาชนะความทุกข์ได้. แต่การแก้ปัญหาในทางร่างกาย
ของเรา ก็ไม่ได้เป็นในทางที่จะควบคุมมันได้ กลับตกอยู่ใต้อำนาจของมัน
คือเป็นบ่าวเป็นทาสมัน หาทางส่งเสริมมัน. มากเกินกว่าเหตุ มากเกินกว่า
ความจำเป็น : เป็นเรื่องความอยู่ดีกินดีทางร่างกายอย่างเดียว และมาก
เกินกว่าที่จำเป็น สීමความต้องการของจิตใจ หรือต้องการธรรมะ. เป็น
อันว่าจะแก้กันเท่าไร มันก็แก้ไม่ได้. ขอให้ลองคิดดูเถิดว่า จะให้ประชุม
กันกี่ร้อยครั้ง พันครั้ง จะแก้กันอย่างไร เท่าไร มันก็แก้กันไม่ได้; เพราะ
ไม่ได้แก้ที่จิตใจ.

คนจะดีหรือจะชั่วไม่ได้อยู่ที่ร่างกาย แต่อยู่ที่จิตใจ การที่ไปแก้ทาง

ร่างกายทางปากทางท้องอย่างเดียว มันช่วยให้คนดีไม่ได้. เมื่อคนไม่ดีแล้ว
สิ่งอื่นๆ ไม่สามารถจะแก้ไขได้ ให้มีหลักวิชาที่ดี มีระบอบการปกครองที่ดี
มีอะไรๆ ที่ดี มีเครื่องมือเครื่องมือดี แต่ถ้าคนไม่ดีอย่างเดียวแล้ว ล้ม
ละลายหมด. สมมติเราจะมีระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่วิเศษวิโส
อย่างไรก็ตาม ถ้าขาดคนที่ดีอย่างเดียวแล้วไปไม่รอด ฉะนั้นแปลว่า
อะไรๆ ก็ล้วนแต่ต้องการคนดี ที่มีจิตใจดี มีวิญญูณเดินไปถูกทาง โลก
นี้จึงจะสงบสุขได้.

เราจะต้องพิจารณาให้เห็นชัดว่า เดียวนี้ ปัจจุบันนี้อะไรๆ มันเป็น
ไปไม่ได้ แก้ให้ตรงตามความต้องการไม่ได้เพราะมันขาดคนดี. คนที่ดีมี
ไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ของงานนั้นๆ; มีน้อยเกินไป หรือบางกรณีก็
ไม่มี. แต่ถ้าเรามีคนดีมากพอ ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ของตนด้วยการเสีย
สละ หรือเห็นแก่อุดมคติ ไม่เห็นแก่วัตถุ เหล่านี้แล้วไม่ต้องสงสัย บ้าน
เมืองเราหรือโลกของเรา ก็จะรุ่งเรืองสงบเย็นได้ในพริบตาเดียว; เพราะ
ต่างคนต่างไม่เห็นแก่ตัว มีธรรมะชนิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีดวงวิญญูณ
สูงใส ประกอบไปด้วยความสะอาด สว่าง สงบ มีอุดมคติตรงตามที่
พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงวางไว้ เรียกว่ามีคนดีใช้ในโลกนี้แล้วละก็ โลกนี้
ก็เป็นโลกของพระอริยเจ้า. อย่างว่าแต่มาปกครองบ้านเมืองเล็กๆ น้อยๆ
เช่นนี้เลย มันสามารถที่จะทำโลกทั้งโลกนี้ให้สงบเย็นได้.

แต่แล้วเดี๋ยวนี้บ้านเมืองของเราเรื่อยๆ เท่านั้น เรายังไม่สามารถทำให้
เป็นที่พอใจของเราได้ มีแต่การรบกันให้วุ่นวายไปหมด เพราะมันขาด
อะไร? ข้อนี้เพราะว่าคนที่มีจิตใจดีจริงๆ ยังไม่เพียงพอ เพราะเหตุฉะนั้น
แหละ อุดมคติของการศึกษาของเรา ควรจะขยาย หรือมุ่งตรงไปยัง การ
ทำคนให้เป็นคนที่มีจิตใจดีมีวิญญูณสูง. การประกาศการศึกษาของเรา
ก็ต้องมุ่งหมายตรงที่ทำให้คนดีมีจิตใจสูง; ถ้าเราทำกับคนอื่นไม่ได้ เราก็
ต้องทำกับตัวเองก่อน แล้วขยายไปในการที่จะเพาะทำขึ้นในครอบครัว
ของเรา แล้วเราจึงขยายไปถึงกับทำในหมู่บ้าน ตำบล หรือว่าบ้านเมืองของ

เรา หรือประเทศของเราได้โดยสะดวก. แต่ถ้าต่างฝ่ายต่างก็มหันหน้าหลับตาหาประโยชน์ในทางวัตถุใส่ตัวกันทำเดี๋ยวแล้ว ต่อให้คนทุกคนในโลกเป็นครูกันหมดไม่ต้องมีนักเรียน มันก็ไม่ช่วยโลกนี้ให้ดีขึ้นได้. อย่างนี้จึงเห็นว่าอุดมคติของครู ตามหลักของพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่ของเล็กน้อย แม้ว่าจะเป็นของที่ซื้ออะไรก็ไม่ได้ กินโดยตรงก็ไม่ได้ เอาไปซื้ออะไรก็ไม่ได้: แต่ที่จริงมันเป็นมูลเหตุอันแท้จริง ของการที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ซื้ออะไรก็ได้, และยิ่งไปกว่านั้น คือสิ่งที่จะทำให้โลกนี้ให้สงบเย็น ทำบ้านเมืองให้สงบเย็น สมตามที่เรามีอุดมคติว่าเป็นมนุษย. อยู่ในโลกต้องมีจิตใจสูง เอาชนะความทุกข์ได้โดยประการทั้งปวง.*

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่องพุทธจริยธรรม, ลำดับที่ ๑๘ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๔ อุดมคติของครูตามความหมายของพุทธศาสนา. บรรยายอบรมในที่ประชุมครูจังหวัดเพชรบุรี วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๙, หน้า ๔๕๘-๔๕๙.

อุดมคติที่ถูกต้อง

๑ ค่านิยมอันถูกต้อง

ความถูกต้องมันอยู่ที่ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน, หรือถ้าจะพูดอีกทีหนึ่ง ก็ว่า มันไม่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา นั่นแหละคือถูกต้อง. ฉะนั้น ถ้าเรารู้จัก จัดรู้จักทำสิ่งต่างๆ ให้มีค่านิยมไปในทางจะตัดปัญหา คือความยุ่งยากลำบาก เดือดร้อน ไร้สาระสาย ของมนุษย์ให้หมดไป ให้หันมานิยมสันติสุขหรือ สันติภาพ: นั่นแหละเป็นยอดสุดของธรรมะอย่างสมัยโบราณที่เคยเคร่งครัด ในทางศาสนา.

เดี๋ยวนี้ เขาไปนิยมเอาเรื่องสวยงาม สนุกสนาน เอิร์ตอว้อย ยิ่ง ตามใจกิเลสได้เท่าไรยิ่งดี: ยิ่งส่งเสริมให้เขามีกิเลสมาก เขาก็รู้สึกอว้อย มาก. เขาไปรู้ว่านี่ต้องการอย่างนี้ นี่คือสิ่งที่ควรจะถูกตัด, อันนี้คือสิ่งที่ ควรจะถือว่าถูกต้อง. เรื่องอาหารการกินก็ดี เรื่องเครื่องนุ่งห่มก็ดี ที่อยู่ อาศัยก็ดี หยูกยาที่ดี, บั๊จจัยสี่ที่จำเป็นมันเปลี่ยนค่านิยม ไปเป็นเรื่องของการส่งเสริมกิเลสเสียหมด: เรียกว่า มีอุดมคติผิด หรือจะเรียกว่า มี ค่านิยมที่ผิด.

เมื่ออุดมการณ์มันผิด ก็มีใช้อุดมคติ ไม่ควรจะเรียกว่า อุดมคติ: เพราะเราถือกันว่า อุดมคติแล้วต้องถูกต้อง. แต่ถ้าถือว่า อุดมคติผิดได้ ก็ต้องเปลี่ยนมาให้มันมาเป็นอุดมคติที่ถูกต้อง: เมื่อค่านิยมมันทำไปด้วย ความโง่เขลาเบาปัญญา ก็ต้องเปลี่ยนมาให้มันมีค่านิยมที่ถูกต้อง คือไม่ ทำให้ปัญหาเกิดขึ้น.*

ถ้าเราจะสร้างสันติสุขสันติภาพ มันต้องถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของ
ธรรมชาติ: แต่เดี๋ยวนี้เราใช้คำพูดมันผิดกัน ต่างกัน. บางคนเขาหัวเราะว่า
ตามธรรมชาติก็คือไม่มีสติปัญญาอะไรเลย: ไม่รู้ว่า ตามธรรมชาติมันแหละ
คือสติปัญญา ตายตัว สูงสุด แก้อะไรไม่ได้, คือถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ
ที่จะทำให้เกิดสันติสุข หรือสันติภาพขึ้นมา.

ที่นี้ คนเดี๋ยวนี้ เขาไม่เอาถูกต้องตามกฎหมายอันนี้: เขาเอาถูกต้อง
ตามกิเลสของเขาเท่านั้น, เขาจะมีความเอร็ดอร่อยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ ได้อย่างไร เขาถือว่า นั่นเป็นความถูกต้อง. แล้วในยุคที่ประชาธิปไตย
เพื่อเป็นบ้านหลังด้วยแล้ว ต่างคนต่างมีสิทธิ มีเสรีภาพ ที่จะทำได้อย่าง
นั้นๆ: คนอื่นอย่ามาทักท้วง อย่ามาว่ากล่าวเลย: เราจะมีประชาธิปไตย
เรามีเสรีภาพ. ประชาธิปไตยชนิดนี้แหละจะทำลายโลก ไม่ให้มีธรรมะเหลือ
อยู่เลย.

ฉะนั้น ค่านิยมของประชาธิปไตย ก็ควรจะเปลี่ยนด้วยเหมือนกัน,
ให้ถือว่ามันมีค่าต่อเมื่อเป็นประชาธิปไตยของบุคคลที่มีศีลธรรม. ถ้า
ประชาชนหรือบุคคลไร้ศีลธรรมแล้ว ประชาธิปไตยคือสิ่งที่เลวร้ายที่สุด
ไม่มีอะไรเลวร้ายเท่า คือการที่สามารถปล่อยให้ไปตามอำนาจของกิเลส
ตัณหาของตนๆ. ระวังให้ดี แม้แต่ค่านิยมของคำว่า ประชาธิปไตย ก็จะต้อง
เปลี่ยน: แล้วก็มีค่า เฉพาะประชาธิปไตยที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม
เท่านั้น.

ปัจจัยทั้งหลายมันก็มีค่า แล้วแต่เราจะใช้มันไปอย่างไร: ใช้ผิด
ก็ทำลายบุคคลนั้น, ใช้ถูกก็ส่งเสริมบุคคลนั้น. เป็นอันว่าเราจะถอยหลัง
เข้าคลองเป็นประการแรก: คือเรื่องของค่านิยมทั้งหลาย ที่เดินมาผิดนี้จะ
ต้องเดินกลับไปสู่ความหมายที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่ถูกต้องในทุกอย่างที่มีค่า.

๒. จุดยืนอันมั่นคง

จุดยืนที่มั่นคง หมายความว่า เรามีหลักอะไรอันหนึ่ง ซึ่งจะยึดถือเป็นหลักตายตัวสำหรับปฏิบัติ; ที่นี้การปฏิบัตินี้ มันก็จะเป็นไปตามทฤษฎี หรือความคิด ความเห็นของคน. เมื่อคนมันตกเป็นทาสของวัตถุ, มีกิเลสเป็นนาย; แล้วจุดยืนของมันก็คือ ที่นั่นแหละ ยืนอยู่ด้วยกิเลส ยืนอยู่ด้วยความโง่เขลา, ยึดมันอยู่ในสิ่งเลวร้ายที่จะทำลายตัวเอง กลายเป็นที่ยืนอันมั่นคง.

อย่างนี้เรา ไม่เรียกว่า สุปฏิบัติ คือ ไม่ใช่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ; เพราะมันไม่ได้ยืนอยู่อย่างถูกต้อง. มันยืนอยู่อย่างมั่นคง ด้วยอำนาจของกิเลส และผิดที่สุด, ผิดพลาดที่สุด คือยืนอยู่ในท่ามกลางกิเลส แวดล้อมอยู่ด้วยกิเลส; ให้กิเลสจูงจมูกไป, ให้กิเลสมันไล่หัวไป, ไปทำอะไรตามที่กิเลสมันจะต้องการ. เดียวนี้คนเขามีจุดยืนที่มั่นคงของเขาอย่างนี้: พูดให้ชัดก็คือ ประโยชน์ของเขานั้นแหละ; เขามีจุดยืนอยู่ที่ประโยชน์ของเขาที่เขาจะได้; โดยไม่ต้องมองว่า จะดีหรือชั่ว จะผิดหรือจะถูก, จะเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม, จะประกอบไปด้วยศีลธรรม หรือไม่ประกอบไปด้วยศีลธรรม; เขาไม่รู้, เขาจะเอาแต่ประโยชน์.

การได้มาซึ่งประโยชน์สำหรับเขาเท่านั้น เป็นจุดยืนที่ถูกต้อง; ต่างคนต่างเป็นอย่างนี้กันมากขึ้นๆ ในโลกสมัยปัจจุบัน. จะหาว่าเขาก็เอา ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร; ก็ต้องยอมรับว่า เป็นคนต่ำ เป็นคนพูดจาหยาบคาย; ว่าคนทั้งโลกกำลังบูชาวัตถุ ก็มีจุดยืนเหนียวแน่นมั่นคงอยู่กับการได้มาซึ่งวัตถุตามวิธีนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการเห็นแก่ตัว, แล้วเอาเปรียบผู้อื่นโดยทุกวิถีทาง.

เขายืนอยู่บนจุดที่จะได้เปรียบผู้อื่นโดยทุกวิถีทาง; เขาถือว่าเป็นจุดยืนที่ดีที่สุด ที่ถูกต้องที่สุดของเขา แต่ก่อนนี้มันไม่เป็นเช่นนั้น. สมัยเมื่อมนุษย์ในโลกยังเคร่งครัดในพระศาสนาอยู่ มันไม่เป็นเช่นนั้น; คนที่

ทำอย่างนี้ถูกแข่ง ถูกด่า ถูกประณามกันทั้งบ้านทั้งเมือง. แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี
ไม่มีใครแข่ง ไม่มีใครด่า: เพราะมันกลับเป็นอย่างนั้นกันเสียหมดทั้งบ้าน
ทั้งเมือง เลยไม่รู้ว่าจะด่าใคร.

นี่เรียกว่ามนุษยทั้งหมด หรือว่า โลกทั้งหมด มีจุดยืนที่ไม่ถูกต้อง
คือมีจุดยืนสำหรับจะพลัดลงไปไหนเหว ไนอบาย. เราจะต้องถอยหลังเข้า
คลองด้วยการเปลี่ยนจุดยืน เปลี่ยนจุดสำหรับที่จะยืนกันเสียใหม่: อย่า
ไปยืนย่นอย่างนั้น. ต้องหันหาความถูกต้อง และยึดมั่นอย่างเหนียวแน่น
ในการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง: จะเรียกว่า พระเจ้าก็ได้ จะเรียกว่า พระ
ธรรมก็ได้, จะเรียกอย่างภาษาวិทยาศาสตร์ว่า ความถูกต้อง ก็ได้, ให้
สมดุลแล้วก็ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น: นี่ก็เป็นความหมายอย่างเดียวกัน.

พระเจ้าที่ถูกต้อง, พระธรรมที่ถูกต้อง, ก็คือความถูกต้องที่ถูกต้อง.
ควรจะเอาสิ่งนี้ขึ้นมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นจุดยืน ไม่ให้ก้าวขาพลาด
ออกไปจากแนวนี้ จากจุดนี้. ฉะนั้น เราจะต้องถอยหลังเข้าคลอง ประการ
ที่ ๒ ก็คือมีจุดยืนที่ถูกต้อง, กลับไปสู่หรือกลับมาสู่ แล้วแต่จะเรียก. ว่า
กลับสู่จุดยืนที่ถูกต้อง.

๓. รสนิยมอันถูกต้อง

รสนิยมกับค่านิยม ไม่เหมือนกัน: รสนิยม นี่ขอพูดตรงๆ เลยว่า
สิ่งที่จะรู้สึกด้วยลิ้น แต่มันเป็นเส้นทางวิญญาณก็ได้. ถ้าลิ้นทางร่างกายก็กิน
เผ็ด ชม เปรี๊ยะ หวาน อะไร นี่มันทางลิ้นธรรมดาสามัญ; แต่ถ้าลิ้นทาง
วิญญาณทางจิตนั่น คือว่า เป็นลิ้นที่จะรู้สึกของสันติ คือนิพพาน: สันติ
แปลว่า สงบ เย็น: นั่นคือนิพพาน.

รสนิยมที่ถูกต้อง สำหรับเส้นทางวิญญาณต้องเปลี่ยนให้มันถูกต้อง:
เคยนิยมรสของบุญกุศล, เคยนิยมรสของ มรรค ผล นิพพาน เคยนิยม
แต่รสอย่างนั้น มีสิ่งเหล่านั้น เป็นรสนิยม: แล้วก็ เคยกระทำถูกกันมา.

พวกที่มีพระเจ้า ก็บอกว่า การได้ไปอยู่กับพระเจ้าเป็นสิ่งที่สูงสุด มีค่าที่สุด; แล้วก็เป็นรสนิยมสูงสุด อยู่ที่นั่น. เขาก็หวังที่จะไปอยู่ร่วมกับ พระเจ้าทั้งนั้น. ร่ำรวย สวยงามอยู่ที่นั่นเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องซึ้ง พุดภาษาที่โสภาโดกลักหน่อย; แต่คนเดี๋ยวนี้มันกลับถือว่า เอร็ดอ่อยกัน ที่นั่น นี่เป็นเรื่องทั้งหมด เป็นเรื่องสูงสุด; ไปอยู่กับพระเจ้านั่นเป็นเรื่องซึ้ง เขาก็เลยไม่สนใจ.

เช่นเดียวกับพุทธบริษัทซึ่งอาจจะเปลี่ยนถึงกับว่า เรื่อง มรรค ผล นิพพาน เป็นเรื่องซึ้ง, เรื่องเอร็ดอ่อย สนุกสนาน สวยงาม ที่นี่คือเรื่อง ที่ประเสริฐที่สุด; รสที่จะได้มาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทางเนื้อทางหนัง นี่คือสิ่งประเสริฐที่สุด; จนมีคนกล่าวพูดว่า ถ้าเกิดมาไม่ได้มิไปด้วยการมรณ แล้ว มันก็เสียชาติเกิด; เขาจึงหวังว่า อย่างไรๆ ก็ต้องยึดเอาเรื่องอิมด้วยการมรณนี้ไว้ก่อน จึงตั้งหน้าตั้งตาหาปัจจัยแห่งการมรณ.

นี่เรียกว่ารสนิยมของเขามีอยู่เพียงเท่านี้ แล้วเดินมาจนผิดทาง เปลี่ยนจากที่เคยมีมาแต่กาลก่อนนั้น ซึ่งพอจะพูดได้ว่า มันเหมือนกับตะโกน กันได้ยิน: ไม่ใช้นาน หรือไกลเกินไป. มันพอจะตะโกนกันได้ยิน คือชั้นปุ ของเรานี้พอจะตะโกนกันได้ยิน, หรือต่อให้อีกชั้น คือว่าชั้นพ่อของปู่ของ เราก็ตะโกนได้ยิน.

เขาไม่นิยมบ๊าบอ เหมือนลูกหลานสมัยนี้ดอก. เขาไม่มีรสนิยมที่ บ๊าบอ เหมือนลูกหลานสมัยนี้; รสนิยมของพ่อของปู่ ยังมั่นคงในความ สงบในพระธรรม ในศาสนายู นี่ก็ควรจะเรียกว่าตะโกนกันได้ยินอยู่ หยยกๆ. ทำไมมันเปลี่ยนไปถึงขนาดที่ว่าไม่รู้จักกันเลย? แล้วระวังให้ดีเถอะ แม้ชั่วอายุคนเดี๋ยวนี้ มันก็ยังเปลี่ยนไปอย่างน่าตกใจ; รสนิยมก็ดี ค่านิยม ก็ดี มันเปลี่ยนอย่างน่าตกใจ. สำหรับความรู้สึกของอาตมาเป็นอย่างนี้.

เพิ่งสังเกตเห็นว่ามันเพิ่งจะอะไรละ; ขอภัยเถอะ ว่าเพิ่งจะบ้ากัน ขนาดหนัก ก็เมื่อเร็วๆ นี้. เมื่อเรายังเด็กๆ มันก็ไม่ได้บ้ากันขนาดหนักถึง อย่างนี้; เพราะค่านิยมมันยังไม่ได้เปลี่ยน รสนิยมยังไม่ได้เปลี่ยน; คนยัง

หวังความสงบกันอยู่ทุกคน. เดี่ยวนี้คนหวังแต่ประโยชน์ ไม่มีคำว่าสงบ; ฉะนั้นจึงฆ่ากัน ทำลายล้างกัน ทำความเข้าใจกันไม่ได้. กำลังพูดกันไม่รู้เรื่องในชื่อว่า “เราจมาทำความสงบกันเถิด”.

นี่พูดกันไม่รู้เรื่อง ฉะนั้น จึงมีการฆ่ากัน ที่เรียกว่าโดยผู้ก่อการร้าย หรือไม่ร้าย หรืออะไรก็สุดแท้. มันมีการฆ่ากันมากขึ้นทุกทีๆ เพราะพูดกันไม่รู้เรื่อง; แม้อุดมคติทางการเมือง, เรื่องลัทธิการเมือง, เกี่ยวกับสงคราม เกี่ยวกับเศรษฐกิจอะไรก็ตาม มันพูดกันไม่รู้เรื่อง. เพราะเอาค่านิยมทางกิเลส เป็นสิ่งสูงสุดกันไปเสียหมด มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง.

ถ้าเปลี่ยนไปสู่สัจนิยมอันถูกต้อง ก็หาความสงบสุขตามแบบของความเสียสละ, อุดมการณ์อดทน; ไม่ต้องล้างด้วยเลือด ล้างด้วยน้ำสะอาด มันก็สงบสุขกันได้. ฉะนั้น จึงขอพูดอันดับสุดท้ายนี้ว่าเราจะต้องเปลี่ยนรสนิยมกันเสียใหม่ ให้ถูกต้อง คือถอยหลังเข้าคลอง ในทางรสนิยมนี้ ให้ถูกต้อง ประการที่ ๓ ซึ่งเป็นอันสุดท้าย คือชั้นยอด ชั้นใบ ชั้นดอก ชั้นผลก็เปลี่ยนเสียให้ถูกต้อง.

ส่วนที่เป็นรากก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง, ที่เป็นลำต้นก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง, ที่เป็นยอดสุดก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง. ที่เป็นชั้นรากเปลี่ยนค่านิยมเสียให้ถูกต้อง; ให้เป็นค่านิยมที่แท้จริง ที่ประกอบด้วยธรรม. ตรงกลาง คือลำต้น ก็ให้มันมีจุดยืนที่ถูกต้อง, ประกอบอยู่ด้วยธรรม. ในตอนยอด ก็ให้มันมีรสนิยมอันถูกต้อง. บุชารสของความถูกต้อง หวังจะเต็มกิณรสจากความถูกต้อง, เป็นการถอยหลังเข้าคลองอย่างสมบูรณ์ คือถอยหลังเข้าคลองของสิ่งที่เรียกว่า อุดมคติ หรือค่านิยม, ความถูกต้องของสุปฏิบัติ, หรือของจุดยืนอันมั่นคง.

เมื่อเราพูดว่า “ค่าของสันติภาพหรือรสนิยมอันถูกต้อง”, นั่นแหละเป็นหลักใหญ่ๆ ที่เราจะต้องนึก เราจะต้องพูด เราจะต้องปรึกษาหารือกัน. ถ้าเราต้องการให้ศีลธรรมกลับมา เราก็จะทำความเข้าใจกันหน่อย ใน

ระหว่างเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายว่า เราจงพากันถอยหลังเข้าคลองให้ถูกต้อง, สำหรับทั้ง ๓ นี้ : คือถูกต้องทั้งที่ราก ถูกต้องทั้งที่ลำต้น ถูกต้องทั้งที่ยอด และดอก ผล; แล้วก็จะมีการกลับมาแห่งศีลธรรม.

การกลับมาแห่งศีลธรรม ก็คือการถอยหลังเข้าคลองแห่งความถูกต้อง; เมื่อยังไม่ผิด ไม่มีการผิดพลาด ก็ไม่ต้องการถอยหลังเข้าคลอง ไม่ต้องเห็นดเห็น้อยอะไร. ดำรงอยู่ในคลอง ไม่ต้องเห็นดเห็น้อยอะไร. ต่อเมื่อมันผิดคลอง เมื่อใดมันผิดคลอง; เมื่อนั้นจึงจะต้องเอะอะกันบ้าง เห็น้อยกันบ้าง เพื่อจะกลับมาสู่คลอง. ฉะนั้น การถอยหลังเข้าคลองนั้น ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องทำตลอดกาล; แต่เป็นสิ่งที่ต้องทำเฉพาะครู่ยาก เฉพาะชั่วขณะที่มันผิดพลาดเท่านั้น. เมื่อเดี๋ยวนี้ผิดพลาดแล้ว เราก็จะต้องทำ, เป็นโอกาสที่จะต้องทำ.

ที่นี่ อะไรที่จะเป็นกำลังใจในสิ่งที่ เราจะต้องทำ? มันเกือบจะไม่ต้องมีอะไรมาเป็นกำลังใจแล้ว ถ้าว่าเรามีความกลัวต่อความวินาศ.

ขอให้มองดูทุกๆ ไป ว่าที่เราทำอะไรอย่างไม่เห็นแก่เห็นดเห็น้อยนั้นนะ อะไรเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทำ; เพราะว่าเรากลัวว่า ไม่มีอะไรจะกิน ไม่มีอะไรจะใช้ หรือว่าเราจะต้องตาย; เพราะว่าเรากลัวอย่างนี้ เราจึงทำงานอย่างไม่เห็นแก่เห็นดเห็น้อย. เดียวนี้ เราต้องทำงานอันสูงสุด คือ ทำให้ศีลธรรมกลับมา; มันก็มีปัจจัย คือความกลัวว่า มันจะวินาศ : เรา จะวินาศ, โลกนี้จะวินาศ.

ความกลัวว่าจะวินาศ นี่คือปัจจัย สำหรับกระตุ้นเตือนให้กระทำ; เขาเรียกกันอย่างภาษาวรรณคดีว่าเครื่องกระตุ้น หรือ motive. เครื่องกระตุ้นนี้ถ้ามันมีแล้ว มันทำให้ทนอยู่ไม่ได้; มันกระตุ้นจนต้องไปทำเป็นแน่นอน, มันต้องมีอำนาจถึงขนาดนั้น เราจึงจะเรียกว่าเครื่องกระตุ้น. ถ้ามันมีมาก ในการที่จะให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน มันก็ทนอยู่ไม่ได้ที่จะต้องไปปฏิบัติอย่างขยันขันแข็ง เพื่อจะให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการถึงอย่างนั้น; ต้องการแต่เพียงสันติสุขหรือ

สันติภาพในโลก หรือว่ากลัวโลกจะวินาศ รวมทั้งตัวเราด้วย: มันก็กระตุ้นให้เราชวนกันทำเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา, ช่วยกันเป็นการใหญ่ ทำการถอยหลังเข้าคลองอย่างกลุกงออย่างสุดความสามารถทีเดียว : รีบถอยมาเสียให้ถูกทางอันถูกต้องหรือปลอดภัย.

ถ้าจะถามหาเหตุผล มันก็มีอันนี้แหละเป็นเหตุผลอยู่แล้ว คือมันจะวินาศ ที่เห็นอยู่ได้ชัดๆ แล้ว ไม่ต้องแสดงด้วยเหตุผลอย่างอื่น. เหตุผลเช่น อาชญากรรมมากขึ้นๆ อย่างที่ไม่เคยนึกฝัน มันก็เป็นเหตุผลที่เพียงพอแล้ว: แล้วมองดูอีกชนิดหนึ่ง มันเนื่องจากความไม่มีศีลธรรม, ศีลธรรมเสื่อมไป หายไปจากบุคคลเหล่านั้น: นี่ก็เป็นเหตุผลพอแล้ว ที่จะช่วยกันทำให้ศีลธรรมกลับมา.

การกลับมาแห่งศีลธรรมนี้ เราพูดกันในแง่ของศีลธรรม เราไม่ได้พูดกันในแง่ของกฎหมาย: อย่าเอาไปปนกัน. เราจะต้องต่อสู้อย่างสงบทางศีลธรรม เพื่อแก้ปัญหาอันเลวร้ายนี้: เราจะถือดอกบัวสีเหลือง เพื่อจะขจัดปัญหา. เราไม่ถือดอกบัวสีแดงเลือด: เราจะแก้ปัญหาของมนุษย์ด้วยดอกบัวสีเหลือง ไม่ใช่ด้วยดอกบัวสีแดง มันจึงจะเป็นเรื่องของศีลธรรม.

ถ้าจะเป็นเรื่องของกฎหมายก็เอาสิ ก็ชวนกันออกกฎหมาย บังคับลงโทษอย่างหนัก ที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง: ใครทำผิดอะไรเล็กๆ น้อยๆ แม้แต่ไฉ่ผมยวอย่างนี้ ก็ลงโทษกันด้วยกฎหมายอย่างหนัก. ถ้าทำสำเร็จ มันก็เป็นเรื่องการแก้ไขด้วยอำนาจของกฎหมาย ไม่ใช่เรื่องศีลธรรม. ฉะนั้นเขาก็ควรจะทำไป ถ้าเขาต้องการ มันก็จะช่วยให้เร็วขึ้น คือ มีการออกกฎหมายพิเศษ เพื่อประโยชน์แก่วัฒนธรรม หรือแก่ศีลธรรมก็ได้: แต่ก็ทำไปในวิธีทางของกฎหมาย.

เดี๋ยวนี้ เราเป็นพุทธบริษัท หรือว่าผู้ยึดถือธรรมะเป็นหลัก: เรามีวิธีการอีกทางหนึ่ง คือทางศีลธรรม นั่นแหละ เพื่อไม่ให้ต้องมีการเจ็บปวด เพื่อไม่ให้ต้องมีการอะไร ไปทำตามแบบของลัทธิบูช. นี่จึงชักชวนกันว่า

มาพิจารณาในแง่ของศีลธรรม. ถ้าเสียสละกันจริง ช่วยกันจริง อะไรกันจริง ก็จะมีผลแน่นอนกว่าการที่จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ; เพราะกฎหมายนั้นมันไม่บังคับจิตใจได้; มันบังคับแต่ทางร่างกาย.

แต่ถ้าเป็นเรื่องของพระธรรมแล้ว มันบังคับจิตใจด้วย, มันบังคับจิตใจโดยตรงเสียมากกว่า; และเมื่อจิตใจมันเปลี่ยนแล้ว มันยอมแล้ว เรื่องของทางร่างกาย มันก็เปลี่ยนไปเอง, นี่เราจึงได้มุ่งบังคับกันที่ภายนอก แต่มุ่งบังคับภายใน คือจิตใจ; ทำอย่างนี้จึงเป็นเรื่องของศีลธรรม.

ถ้าไปจับตัวมาลงโทษ มันก็เป็นเรื่องกฎหมาย. ต้องรู้ไว้ว่ามันมีอยู่ ๒ อย่าง; ถ้าได้ทั้ง ๒ อย่างช่วยกัน มันก็จะเร็วขึ้น มันคงจะเร็วขึ้น แต่ว่าเรามาพูดกันในวันนี้ พูดกันในแง่ของศีลธรรม ในฝ่ายของศีลธรรม เราจึงยังไม่พูดถึงกฎหมาย.

ที่นี่เราก็จะมีโครงการต่อต้าน เพื่อรณรงค์หรืออะไรก็ตาม เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม; นับตั้งต้นตั้งแต่ว่า ชำระสะสาง; เริ่มขึ้นมาที่การชำระสะสางความผิด ความเห็นผิด อะไรผิด; ให้เห็นว่าผิด แล้วก็เปลี่ยนเสียใหม่ ให้มันถูก ก็จะเป็นเรื่องของศีลธรรมบริสุทธิ์ ไม่ต้องอาศัยกฎหมาย; ขอทำทหายอย่างนี้.

สิ่งที่มันประณีตละเอียด มันก็ทำได้ยากกว่า, สิ่งที่ลึกลับ มันก็ทำได้ยากกว่า; แล้วมันก็ต้องคำนวณดูว่า ที่มันประณีตละเอียดลึกลับ มันก็มีผลที่ละเอียดลึกลับ และถาวรไว้ใจได้. แต่ถ้าเป็นเรื่องชั่วๆสกปรกเอาเผากิน อย่างเรื่องกฎหมายอย่างนี้ มันก็ได้รับแต่ในชั่วขณะหนึ่ง ไม่ลึกลับ หรือไม่ยืนยาว; ต้องใช้อ่านากันอยู่เรื่อยไป แล้วมันก็มีอาการที่นั่นเกลียด. หมายความว่า ต้องฆ่า ต้องลงโทษ ต้องอะไรไปตามเรื่องของกฎหมาย; ถ้าเป็นนักศาสนา เป็นนักศีลธรรม ก็มุ่งหมายที่จะใช้อ่านากันอันศักดิ์สิทธิ์ของศีลธรรม.^๒

มุ่งศีลธรรมเป็นหลักแล้วทุกอย่างจะดีเอง

ถ้าจะปรับปรุงศีลธรรมกันเสียใหม่ และทำการใหญ่แล้ว. ข้อแรกที่สุดที่จะต้องนึกถึง ก็คือการถอยหลังเข้าคลอง ใครว่าอาตมาบ้าก็ยอมรับ แต่ยืนยันจนตายว่า คนสมัยนี้ต้องถอยหลังเข้าคลองแล้ว มันปีนคลองมากไปแล้ว คลองของศีลธรรม.

อย่าไปหลงอารยธรรมวัตถุ ต้องมีธรรมะเป็นคู่วิชีวิต แล้วบันดวงวิญญานกันเสียใหม่เถิด แล้วการศึกษา ก็จงมุ่งเอาศีลธรรมเป็นวัตถุประสงค์ก่อนสิ่งอื่นใด ก่อนอาชีพ ก่อนประชาธิปไตย ก่อนความร่ำรวย ก่อนอะไรทั้งหมด ให้มุ่งเอาศีลธรรมเป็นจุดประสงค์ แล้วทุกอย่างจะดีไปหมดเอง มันมีความถูกต้องที่กาย วาจา ใจ แล้ว ทุกอย่างจะดีตามไปเอง.^๓

-
- ๑ ตัดคำสนทนาออกไปเหลือเฉพาะคำบรรยาย-ผู้รวบรวม
 - ๒ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องการกลับมาแห่งศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๒ การถอยหลังเข้าคลอง (ปัญหาศีลธรรมในยุคปัจจุบัน). บรรยายวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๑๙, หน้า ๕๒๔-๕๓๖.
 - ๓ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.ฉ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๐ ถ้าจะให้ธรรมครองโลกต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่. บรรยายวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๖, หน้า ๔๒๖.

สิ่งสูงสุดกับครองบุญ

ทีนี้อยากจะพูดต่อไปเล็กน้อย ถึงปัญหาว่า ทำไมเราจึงไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุด? สมมติว่า บรรดาที่นั่งอยู่ที่นี่ทั้งหมดนี้ มีบางคนไม่สนใจ ไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุดมีไหม? บางคนไม่รู้ไม่ชี้และไม่อยากจะรู้จะชี้กับสิ่งสูงสุด ถ้ามันมีปัญหาย่างนี้ก็ไปคิดดูให้ดีเถอะ คือเราไปเข้าใจผิด เรามีสัมมาทิฐิไม่พอ หรือเรามีมิจฉาทิฐิเสียด้วยซ้ำไป.

เราไม่เข้าใจสิ่งนี้คือสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา. เราจะสอบไล่ได้เร็วๆ ออกไปทำงานหาเงินให้สนุกสนานดีกว่า: เราไม่มัวนึกถึงสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับเรา. ฉะนั้นในใจของเราก็ไม่มีความคิดนึกถึงสิ่งสูงสุด. นี่ก็ อยากจะบอกว่าทำใจเสียใหม่ ให้มันมีที่ว่างสำหรับสิ่งสูงสุดบ้าง แล้วสิ่งสูงสุดจะมาคุ้มครองเรา ไม่ให้ตกไปในฝ่ายผิดฝ่ายชั่ว, จะมีความสุขสบาย, จะเรียนก็เรียนเก่ง, จะทำงานก็ทำงานเก่ง, จะรู้จักใช้เงินให้ถูกต้องตามวิธีของสิ่งสูงสุด ก็เป็นมุนุญย์ที่ไม่มีปัญหา.

ทีนี้ บางคนเขาจะมีความคิดเสียเองว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร ไม่สนุกไม่หวานไม่หอม ไม่อะไรต่างๆ นี่สิ่งสูงสุดไม่มีรสชาติอะไร เราไม่อยากที่จะสนใจ: นั่นเพราะเขาเข้าใจผิด ต่อสิ่งสูงสุดหรือความสงบ. เขาชอบความวุ่นวาย, เขาชอบความกระตุนของกิเลส, เขาชอบความหลงกลวงของกิเลส, เขาชอบความประเล้าประโลมของกิเลส, เขาก็เลยเห็นว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร. แล้วคนเดียวนี้ก็จะมักจะปรับเอาว่า มันเป็นเรื่องสำหรับคนโง่ เป็นยาฝิ่นสำหรับคนโง่, เรื่องพระนิพพานนี้เป็นยาฝิ่นสำหรับคนโง่. ถ้าใครคิดอย่างนี้เอาไปคิดเสียใหม่นะ.

ที่นี้บางคนก็คิดว่า มันพัน มันเหลือวิสัยของเรา มันไม่อยู่ในวิสัยแห่งคนสมัยนี้จะทำได้. นี่ก็เป็นความคิดที่ผิด, คิดเสียว่า คนปัจจุบันนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุดหรือนิพพานได้ เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งสูงสุดที่จริงมันรอดตัวอยู่ทุกวันๆ แต่ละวันละวันนี้ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดคุ้มครอง ถ้าไม่อย่างนั้นมันเป็นบ้าแล้ว. ใครลองมีกิเลสทุกชั่วโมงๆ ทั้งวันทั้งคืน ไม่กี่วันเป็นบ้าแล้วตายแล้ว. เดียวนี้ยังไม่เป็นบ้า ยังมานั่งอยู่ได้ ใจคอบปกติ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่บางส่วน, เรียกว่าเรารอดอยู่ได้เพราะสิ่งสูงสุด เราไม่เป็นบ้า ไม่วิปริตในทางจิตใจ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่.

ที่นี้บางคนมาเหนือเมฆ เขาปฏิเสธสิ่งสูงสุด เขาหาว่าสิ่งสูงสุดชนิดนั้น มันไม่เป็นหลักประชาธิปไตย, มันไม่เป็นประชาธิปไตย. เขาอยากจะมีเสรีภาพ ไม่ให้มีอะไรมาควบคุมเขา, มาคอยบังคับเขา, เขาไม่ต้องการจะทำตามกฎของพระเจ้าหรือของอะไรก็ตาม. เขาอยากจะเป็นประชาธิปไตยแบบของเขา เขาก็ไม่สนใจสิ่งสูงสุดด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้เดี๋ยวนี้เขา บุญวาทย์ เป็นวัตถุนิยม มันก็แน่เหลือเกิน ที่เขาจะไม่ชอบสิ่งสูงสุด: เพราะสิ่งสูงสุดไม่ต้องการให้ใครตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. ที่นี้คนมันเป็นทาสของวัตถุนิยมเสียแล้ว มันก็ไม่ชอบสิ่งสูงสุด. นี่เขาไม่เห็นว่ สิ่งสูงสุดมันจะมาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหรือบังคับวัตถุได้. ที่จริงธรรมะนั้นมันอยู่เหนือ หรือบังคับวัตถุได้: ไม่ให้วัตถุมากระตุ้นให้เราหวั่นไหว, ไม่ให้วัตถุมาอย่าให้เราร้องไห้. นี่การอยู่กับสิ่งสูงสุดนี้ สามารถที่จะอยู่เหนือวัตถุ.

รวมความว่าเขายังเป็นทาสของกิเลส ยังชอบสิ่งที่วนเวียนอยู่ที่นี้: ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดมันหยุดว่เวียน เขาไม่ชอบ. เขาชอบสิ่งที่จะต้องการให้ว่เวียน วนเวียนอยู่ที่นี้ คือมีกิเลส-แล้วก็ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง-แล้วก็ได้รับผลของกรรม-แล้วก็มีกิเลสอีก แล้วก็ทำกรรมอีก-ได้รับผลกรรมอีกแล้วก็มีกิเลสอีก. แต่ละวันๆ อยู่กันอย่างนี้ มีกิเลสอยาก

นั่นอยากนี่ ทำลงไปแล้วได้ผลพอใจก็อยากทำอีก, ได้ผลไม่พอใจก็อยากทำอีกอยู่นั่นแหละ, เรียกว่าวนเวียนอยู่ที่นี้: ไม่อยากจะออกไปจากความทุกข์ ไม่อยากจะออกไปจากวัฏฏสงสารของความทุกข์,

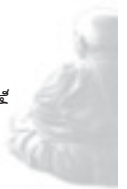
เราอย่าอยู่ในจำพวกเหล่านั้นเลย มองเห็นสิ่งสูงสุดให้ถูกต้องตามที่เป็นจริงว่ามีไว้สำหรับมนุษย์ ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์, มนุษย์ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์ พอเป็นได้เท่านั้นจะชอบสิ่งสูงสุด, แล้วจะเดินไปตามสิ่งสูงสุด.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งเขาว่ากันเองนา ไม่ใช่เราจะไปด่าเขา เขาว่าคนในโลกปัจจุบันนี้มันเป็น economic animal คือเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็น animal นะ ไม่ใช่มนุษย์นี่ economic animal มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ มันหลงเศรษฐกิจ บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า. สัตว์อย่างนี้มันจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้.

อีกคำหนึ่งเขาว่า คนในโลกเวลานี้มันเป็น political animal เป็นสัตว์การเมือง ทั้งโลกมันเป็นสัตว์การเมือง มันบูชการเมือง มันลุ่มหลงการเมืองกัน แล้วจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เป็นคนสักที มันเป็น animal เท่านั้นเอง.

อีกคำหนึ่งเขาว่าเป็น social animal เป็นสัตว์สังคม แล้วแต่ว่าสังคมมันจะเฮกันไปทางไหน มันจะฮือกันไปทางไหน, จะบ้ากันไปทางไหน. ฉะนั้นพวกเธอเหล่านี้อย่าไปชอบแพชชั่นนัก; ถ้าไปชอบแพชชั่นบูชาแพชชั่นแล้วมันจะเป็น social animal. นี่ยกตัวอย่างสักอย่างเดียวเท่านั้นว่าอย่าไปชอบแพชชั่นกันนัก, เป็นอิสระแก่เนื้อแก่ตัวบ้าง, อย่าให้แพชชั่นมันครอบงำนัก ทั้งวันๆ คอยดูแต่แคตตาล็อกขายกางเกงยีนนี่, ทั้งวันๆ มันคอยแต่นั่งดูแคตตาล็อกขายกางเกงยีน นี่มันบ้าแพชชั่น มันเป็นสัตว์สังคมในแง่นี้มากเกินไป.

ฉะนั้นเราอย่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ อย่าเป็นสัตว์การเมือง อย่าเป็นสัตว์สังคมเลย, มันจะถูกบีบบังคับ กักขังไว้ในกรอบวงที่ทรมาน: จงเป็นอิสระ

มาเป็นคน แล้วก็มาเป็นมนุษย์ ตามความหมายแห่งมนุษย์ ที่ได้พบ
พระพุทธรูปศาสนาให้จนได้, แล้วเราเข้าถึงยอดแห่งวิวัฒนาการ แห่งความ
คิดของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ฉะนั้นขอให้ตั้งความปรารถนาดีว่า เธอทุกๆ คนนี้ คงจะมีความ
เข้าใจถูกต้อง มีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็งพอ ที่จะดำเนินตนให้ไป
ในทางแห่งความถูกต้อง เพื่อสู่สิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือธรรมะ
อันสูงสุด เป็นบรมธรรม, ที่ท่านกล่าวว่า นิพพาน ปรมั ะวทนต์ พุทธา -
ผู้รู้ทั้งหลายยกย่องพระนิพพานว่าเป็นบรมธรรม คือยอดสุดของสิ่งทั้งปวง.
นั่นแหละคือสิ่งสูงสุด, ขออย่าให้มันผิดหวังเลย.*

-
- ๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ใจความแห่งศีลธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ,
ลำดับที่ ๔๔.๓ บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๕ วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์
เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด. บรรยายวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒, หน้า ๑๔๐-๑๔๔.

สันติภาพ เสรีภาพ ภราดรภาพ

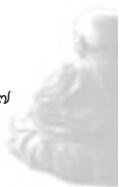
มันวิเศษที่สุด ที่เขาเอามาใช้อ้างเป็นการโฆษณาประชาธิปไตย ว่า
ประชาธิปไตยจะนำมาซึ่ง สันติภาพ เสรีภาพ สมภาพ ภราดรภาพ.

- สันติภาพ ในที่นี้ ก็หมายถึงสันติภาพในด้านบ้านเมือง ไม่ได้เกี่ยว
ถึงพระนิพพานดอก.
- เสรีภาพ ก็เหมือนกัน เสรีภาพอย่างคนๆ ในบ้านในเมือง.
- สมภาพ มีความสม่ำเสมอ กัน พูดแล้วก็น่าหัว ที่จะให้คน
สม่ำเสมอโดยอะไรก็ตาม.
- ภราดรภาพ รักใคร่กันอย่างพี่น้อง.

เดี๋ยวนี้พิสูจน์ได้ว่า ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว เราไม่เห็นสิ่งเหล่านี้ ที่เขาเอา
มาโฆษณาประชาธิปไตย เมื่อ ๔๐ กว่าปีมาแล้ว. เรายินดีรับทันที เมื่อ
ได้ยินคำเหล่านี้: เพราะว่า คำเหล่านี้ มันเป็นคำในพระพุทธศาสนา.

ถ้าสันติภาพละก็ คือความมุ่งหมายของพุทธศาสนา: เป็นสันติภาพ
ขั้นต้นที่สุด จนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย คือ พระนิพพาน มันเป็นสันติภาพ
ที่สุด เป็นคำของพุทธศาสนา.

เสรีภาพ ก็เหมือนกันแหละ มันตรงกับคำว่า ถึงวิมุตติหลุดพ้นไป
จากการครอบงำของกิเลส นี่คือเสรีภาพ. ที่นี้ก็มาเป็นคำการบ้านการเมือง
ว่า ทุกคนมีเสรีที่จะทำอย่างนั้น ที่จะทำอย่างนี้ แต่ในที่สุดก็คือเสรีที่จะ
แย่งชิงประโยชน์ซึ่งกันและกัน: มันก็เป็นเสียอย่างนี้. เสรีภาพในการต่อสู้
ป้องกันแทบจะหาไม่ได้.

สมภาพ นี่ก็เป็นหลักธรรมะอันหนึ่ง ที่ว่า คนทุกคนมันมีสมภาพอยู่ ตรงที่ว่า ต้องมีปัญหาตามธรรมชาติ เหมือนกันหมด, ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ต้องเป็นทุกข์; แล้วมีหน้าที่ที่จะต้องต่อสู้เพื่อให้หลุดรอดจากความทุกข์; แล้วยังมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่น. คำว่า “สมภาพ” เป็นความหมายในระบบการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า; สิทธิในการปกครองนี้สม่ำเสมอไปหมด ไม่ได้เลือกพรรษามาก พรรษาน้อย เป็นบวชใหม่ หรือบวชนาน ท่านก็มีระบบสมภาพได้. ในระบบของพระองค์ ที่พระองค์เองก็เป็นเผด็จการ, คือเผด็จการให้มันมีสมภาพให้ได้. ถ้าเรามีอำนาจที่จะเผด็จการ แล้วทำไมเราไม่เผด็จการให้มันมีสมภาพให้ได้ล่ะ.

ส่วนภราดรภาพนี่ก็คิดเอาเอง : ความเป็นพี่น้องกันโดยธรรม: ไม่มี ความเป็นพี่น้องชนิดไหนจะยิ่งไปกว่า การเป็นพี่น้องกันโดยธรรม. พี่น้อง คลานตามกันมา มันยังกัดกัน: นี่หมายถึงสุนัขนะ. ถ้าเป็นคน มันเป็น พี่น้องคลานตามกันมา: มันอะไรกันบ้าง? ก็แปลว่า ความเป็นพี่น้องอย่างอื่น ไม่ใช่พี่น้องโดยธรรมนี้ มันไว้วางใจไม่ได้: ถ้าเป็นพี่น้องโดยธรรม มันก็ไว้วางใจได้: นี่ภราดรภาพต้องเป็นอย่างนี้. พุทธบริษัทเป็นพี่น้องกันโดยธรรม: ถ้าเขาเป็นพุทธบริษัทจริง เขาจะถือว่า พระพุทธเจ้าเป็นเหมือนพ่อ เหมือนแม่ เราเป็นลูกท่าน ฉะนั้น เราก็เป็นพี่น้องกัน: นี่คือภราดรภาพ โดยธรรม. มันก็เลยยิ่งรักใคร่ ช่วยเหลือ สัมครสมาน สามัคคีกันในฐานะที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เป็นพื้นฐาน.

นี่คือ ความหมายของธรรมแต่ละคำๆ ที่มาอยู่ในระบบการเมือง: ที่ควรจะมาอยู่ในระบบการเมือง แล้วมันก็มาอยู่ไม่ได้ มันก็เป็นเพียง เครื่องมือโฆษณา. เขาโฆษณาประชาธิปไตยกันอย่างนี้ทั้งโลกแหละ เมื่อเห่อประชาธิปไตยกันใหม่ๆ คำ ๔-๕ คำนี้ ถูกใช้เป็นเครื่องมือโฆษณา: แล้วมันก็ไม่ประสบผล. เป็นอย่างนี้จนกระทั่งทุกวันนี้ ยิ่งไม่มีสันติภาพ ยิ่งวันยิ่งไม่มีสันติภาพ: ยิ่งวันยิ่งไม่มีเสรีภาพ ยิ่งไม่มีสมภาพ และ ภราดรภาพ: ไม่ต้องพูดมาก พอจะสังเกตเห็นกันได้ทุกคน.

ที่จริง ถ้าประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ไม่ว่าระบบไหน ก็จะมีธรรมะ
๔ ประการนี้ทั้งนั้น :-

ในเผด็จการก็มีได้ ถ้าผู้เผด็จการประกอบไปด้วยธรรม จะมีสันติภาพ
มีเสรีภาพ มีสมภาพ มีภราดรภาพ: เพราะการควบคุมหรือการบังคับ ของ
ผู้เผด็จการ เช่นอย่างพระเจ้าอโศก ที่เป็นตัวอย่าง อย่างที่ว่ามีมาแล้ว.

ที่นี่ ประชาธิปไตยก็มีได้ ถ้าประกอบไปด้วยธรรม: แต่แล้วมันหา
โอกาสยาก เพราะคนยิ่งกิเลสหนาขึ้นทุกวัน. ระบบประชาธิปไตยมันจึง
พาใครไปไม่ได้ นอกจากจะยื้อแย่ง ต่อด้าน ต่อดูแล แย่งชิงกันอยู่ที่นี่. นี่
เขาก็ไม่มีโอกาสที่จะใช้ระบบเผด็จการ: เพราะทุกคนถูกโฆษณาให้เกลียด
เผด็จการอย่างเข้าใจผิด แล้วเกลียดอย่างเข้ากระดูกดำ แม้ว่าจะเผด็จการ
อย่างโดยธรรมะ เขาก็ไม่เข้าใจและไม่สนใจ จึงไม่อาจจะมีได้.*

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๖ ระบอบการเมืองอย่างพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า
๓๑๗-๓๒๐.

วัตถุนิยม มโนนิยมความเสมอภาค

เรามีไก่ ๒ ตัว มันเพิ่งเกิดมา เป็นหนุ่มอยู่ที่กุฎี เมื่อเล็กๆ ก็อยู่กับ
มาได้ดีไม่มีอะไร: พอเป็นหนุ่มขึ้นมา มันสอนขัน ตัวนั้นก็ขันตัวนี้ก็ขัน,
ขันๆ ขึ้นมาเลยตีกัน. นี่ดูซิ มันเลยตีกันอยู่หลายวัน เตียวตี-เตียวตี จนต้อง
จับไปแช่น้ำ หยุดตี: แล้วปล่อยอีก ก็ตีกันอีก.

ที่นี้พอมหาหลายวันเข้า ไ้ตัวหนึ่งซึ่งมันมีท่าไม่เก่งในการตี มันก็สู้
ไม่ได้ มันก็ยอมแพ้วิ่งหนี: แต่พอเลี้ยวไปกุฎีฝ่ายโน้น มันขันขึ้นมาอีก:
เฮ้, ไ้ตัวนี้วิ่งตามไปตีอีก, พอตัวนั้นขันขึ้นมาอีก ตัวนี้วิ่งตามไปตีอีก.
พอครั้งสุดท้ายนี้ไ้ตัวนั้นมันไม่ขันแล้ว มันกระต๊ากๆ: ไ้ตัวนี้ก็ไม่วิ่ง
ตามไปตี, ไ้ตัวที่ชนะมันไม่วิ่งตามไปตี. มันคล้ายๆ กับมันจะบอกว่า :
กระต๊ากซิ, อย่าขันทำซิ: ไ้ตัวนั้นมันก็ไม่วิ่งตามไปตี เพราะมันกระต๊าก
เสีย. ไ้คำว่า กระต๊ากนี้ มันก็หมายความว่า “ยอมแพ้” หรือว่า “ขอความ
ช่วยเหลือ”.

เอาตามาส่งเกตเห็นว่า ไ้กระต๊ากนั่นคือไ้ที่ขอความช่วยเหลือ, ไม่
ต้องหมายถึงการแพ้ก็ได้ แต่ขอความช่วยเหลือ. พอกระต๊ากก็หยุดตี: แต่
ถ้าขัน: ไม่ได้. ถ้าขัน, วิ่งไปตีอีก. นี่มันอยู่เสมอกัน มันไม่ลงกันมันก็อย่าง
นี้. แต่ที่นี้ความหมายมันกว้างกว่านี้ ว่าเสมอกันนั่น คือพูดกันไม่ได้: ลอง
ในครอบครัวของคุณทองนี่ เฮ้, พ่อ แม่ ลูก หลาน เหลน อะไร มัน
ว่ากล่าวกันไม่ได้ มันเสมอกันนี้ จะเป็นอย่างไร: มันจะเป็นทุกข์หรือว่าจะ
เป็นสุข.

นั่นหลักใหญ่ก็เป็นอย่างนี้ก่อน : มันต้องลงกันเป็นลดหล่น ในโลกนี้

ในบ้านเมืองนี้ มันก็ต้องมีการลดหลั่นกัน ตามสติปัญญาสามารถตามอำนาจ
สุดแต่แต่มันจะจำเป็นอย่างไร. ฉะนั้น ศาสนาจึงไม่สอนความเสมอภาค
แบบนั้น คือแบบที่ว่าใครทำอะไรก็ได้. ศาสนาต้องการที่จะให้ยกเอา
พระเจ้าขึ้นเป็นเอก เป็นเอกอุตม์เลย ใครเสมอไม่ได้, ต้องเชื่อฟังพระเจ้า
ให้พระเจ้าเผด็จการ, นี่ไม่ต้องเสมอกัน, แล้วก็มีรองพระเจ้า ผู้ช่วย
พระเจ้า อะไรเป็นลดหลั่นลงมา: ทุกคนต้องเชื่อฟัง.

ที่นี่พอมาถึงประชาชนของพระเจ้านี้ มันก็ยังเสมอกันไม่ได้อีกแหละ:
เพราะมันมีสติปัญญาไม่เท่ากัน ต้องมีการบังคับบัญชากันอย่างไป, หรือ
ว่ามันเกิดก่อนเกิดหลังกัน. เพราะฉะนั้นให้พ่อแม่บังคับลูกได้, ฉะนั้น
อบรมลูกให้มันเข้าใจถูกต้องเสียในเรื่องนี้ : ว่าอย่ามีประชาธิปไตยบ้าๆ
บอๆ เหมือนที่เขากำลังมีอยู่ในเวลานี้เลย. ให้มีการบังคับกันได้, ว่ากล่าว
กันได้โดยธรรม. อย่าลืมนะต้องโดยธรรมเสมอ, คำว่า “โดยธรรม” ที่
ไม่ได้.

บังคับโดยธรรม ก็คือ เมตตา กรุณา หวังดี. ถ้าบังคับโดยกิเลสนี้
มันทำบาปหลังคนอื่น นี่ใช้ไม่ได้: ต้องโดยธรรม ไม่ใช่โดยกิเลส. เพราะ
ฉะนั้นเราต้องมีการว่ากล่าวกันได้ บังคับกันได้ แต่โดยธรรม: ตามหลัก
ของพระศาสนาแบบนี้. อาตมาก็ศึกษาไปศึกษามา ก็รู้สึกอย่างนี้: ถ้า
ไม่อย่างนี้รู้สึกว่ามันเป็นความบาปอะไรชนิดหนึ่ง คือ หลับหูหลับตา
เสมอภาคกัน มันผิดหลักของธรรมชาติ: ธรรมชาติมันก็จัดให้ลดหลั่น
กันมาตามลำดับ ของสิ่งที่มีมันมีอะไรเหนือกว่า.

ที่นี่เมื่อมีการบังคับแล้วก็ต้องให้สำเร็จประโยชน์ในการบังคับหรือ
การว่ากล่าวกันได้. อย่างในวัดหนึ่งนี่ ต้องมีการบังคับบัญชาว่ากล่าวกัน
ได้ แล้วก็สำเร็จประโยชน์ ในการว่ากล่าวบังคับบัญชาด้วย.

ในคณะสงฆ์ทั้งหมดนี้ก็เหมือนกัน, ในประเทศไทยนี้ ก็ต้องเป็นอย่าง
นั้น: หรือคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าทั้งโลกเลย, โลกชาวพุทธทั้งโลกนี้ก็ต้อง
เป็นอย่างนั้น: ฉะนั้นท่านจึงเน้นหนักว่า ในการเคารพพระเถระผู้รัตัญญ

รู้ราตรีนาน คือคนแก่นั่นแหละ; ให้เคารพเชื่อฟังคนแก่ที่รู้อะไรมากกว่า.

ส่วนเสมอภาคโดยสิทธิอะไรบางอย่าง ในทางการเมืองก็ดี ทางคณะสงฆ์ก็ดี นั้นมันอยู่ในวงแคบนะ มันไม่ใช่โดยธรรมชาติ. แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นอย่างนั้นได้ทุกคน : เช่น สิทธิที่จะเลือกผู้แทนนี้ มันมีทุกคนเมื่อไร; คนที่เลือกไม่ได้มันก็มี. หรือว่าเข้าไปเป็นผู้แทน อะไรเสมอกันแล้ว มันก็ต้องแบ่งหน้าที่ ที่มันยังลดหลั่นกันอยู่เรื่อยไป.

สงฆ์มีสิทธิบางอย่างเสมอกัน : เรื่องฉันท์ะ เรื่องปาวณา เรื่องอุโบสถ ปาวณาปาริสุทธินี้เสมอกัน; แต่เรื่องอื่นมันก็ยังมึ ที่จะบังคับว่ากล่าวตักเตือนกัน. ฉะนั้น ส่วนที่ว่าเสมอภาคกันนั้น อยู่ในขอบเขตจำกัดที่สุด. ส่วนที่ว่ากล่าวบังคับกันได้ โดยลดหลั่นกันลงไป นี่คือทั้งหมด, คือตัวที่จะรอดอยู่ได้.

นี้พุทธบริษัทมีลักษณะอย่างนี้อยู่แล้ว เป็นอุปกรณ์การเมืองที่ดีอยู่แล้ว ในความเป็นพุทธบริษัท. ถ้าจะมีระบบการเมืองอะไรมาให้พุทธบริษัท; มันก็ต้องเป็นระบบการเมืองที่ว่ากล่าวบังคับกันได้; ไม่ใช่เสรีประชาธิปไตยบ้าง บอๆ มือใครยาวสาวเอา, หรือว่า ใครว่าไม่ได้ใครค้านไม่ได้.^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๐ องค์ประกอบเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของพุทธบริษัท. บรรยายวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๙, หน้า ๕๑๕-๕๑๘.

ต้องรู้จักขอบเขต

...ถ้าวันไหนบ้านเมืองไม่น่าดู พระอริยสาวกในเมืองนั้น จะส่งข่าวไปยังพระพุทธเจ้าว่า อย่าออกไปบิณฑบาต จะส่งอาหารบิณฑบาตไปถวายที่วัด. นี่คิดดู, พระอริยสาวกเหล่านั้น ไม่ต้องการให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปเห็นสิ่งต่างๆ ที่มันไม่น่าดู. ในเรื่องนี้ก็มีว่า ในเมืองสาวัตถีอีกนั้นแหละ ถึงวันหนึ่ง เขาเล่นนักขัตฤกษ์ เขาเรียกกันว่า พาลนุกขุตต พาลนักระตร จะเป็นชื่อที่เรียกทับถมที่หลังก็ได้ แต่มันก็เป็นเรื่องที่เขาชอบ. พาลแปลว่า คนโง่, คนพาลคือคนโง่, พาลนักระตร คือนักระตรของคนโง่. คนโง่เขาก็เล่นนักระตรกันอย่างสนุกสนานเต็มบ้านเต็มเมือง ตลอดเวลา ๗ วัน.

ทีนี้พวกที่เป็นอริยสาวก อุบาสก อุบาสิกา นี่ ก็ส่งข่าวไปยังพระพุทธเจ้าว่าอย่าเสด็จบิณฑบาต ๗ วัน จะขนอาหารไปถวายที่วัด เพราะเขากำลังเล่นพาลนักระตรกัน เต็มไปทั้งเมืองทุกหนทุกแห่ง, เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่ควรจะได้เห็นเลย.

ขอให้คิดดูว่า นี่ก็เป็นโอกาสอันยากที่พระพุทธเจ้าท่านจะได้มาเกี่ยวข้องกับพวกคนพาลเหล่านี้ เมื่อท่านได้รับทราบข่าวนี้ที่วัด ท่านก็ได้ตรัสตอบว่า : ปมาทมนุญฺญชนฺติ พาลาทุเมธินฺนา ชนา - พวกคนพาลคนโง่ คนไร้ปัญญาเนี่ย ย่อมประกอบอยู่แต่ความประมาท, อปฺปมาทญฺจเมธาวิ ธนํ เสฏฺฐํ ว รกฺขติ - ส่วนคนที่มีปัญญานั้น เขารักษาไว้แต่ความไม่ประมาท ในฐานะที่เป็นทรัพย์อันประเสริฐ. คนพาลมัวแต่ประกอบความประมาท: คือพวกเล่นนักระตร, พาลนักระตรนี่. ทีนี้พวกมีปัญญาก็รักษาความไม่ประมาทไว้ในฐานะเป็นพระที่ประเสริฐ, มา ปมาทมนุญฺญเชด -

เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลาย จงอย่าประกอบในความประมาท, มา กามรติ
สนฺถวํ - อย่าประกอบความนิยมชมชอบ ด้วยความยินดีในทางกาม
อปฺปมตฺโตติ ฌายนฺโต ปฺปโปติ วิปฺปลํ สุขํ - เพราะว่า ผู้ไม่ประมาทแล้ว
เพ่งพินิจอยู่ ย่อมจะได้ซึ่งความสุขอันไพบูลย์. คนพาลไม่มีปัญญา นี้แสดง
ว่ามันโง่ไปตามประสาคนโง่ กระทำไปตามประสาคนโง่ หมดเปลืองไปตาม
ประสาคนโง่; เรื่องที่ไม่ต้องทำก็ไปทำ ทั้งเงินก็เสีย; ทั้งต้องยุ่งยากลำบาก
ไปหมด จนพระพุทธรเจ้าเสด็จเข้ามาในเมืองไม่ได้.

อย่างคนสมัยนี้ ทำอะไรที่ไม่ควรทำ ที่พระไม่ควรจะไปดูไปเห็น มัน
มีอยู่หรือไปทำอะไรอย่างโง่เขลานั้น มันยังมีเหลืออยู่ เรื่องเมามายที่เรียก
ว่า กามรติ สนฺถวํ ทุกอย่าง. ทำไปเพื่อประโยชน์แก่ความเพลิดเพลินใน
ทางกาม ทางกามารมณ์ เงินก็เสีย เวลาที่เสีย กิริยาอาการก็ไม่น่าดู จน
พระอริยสาวกสั่งไปทูลห้ามว่า พระพุทธรเจ้าอย่าเสด็จเข้ามาในเมืองใน
ระหว่างเวลา ๗ วันนี้ เขาจะกินเหล้าเมามายกัน จะทำอะไรอย่างที่เราเรียกว่า
เป็นอนาจารนั้น, หรือแม้แต่ที่สุดเขาจะเล่นสาดน้ำสงกรานต์กันอย่างเลว
ที่สุด; พระพุทธรเจ้าก็ไม่ควรที่จะเข้ามาในเมือง.

เรื่องเล่นโง่ๆ ประสาคนพาลนี้ มันยังมีเหลืออยู่มาก. นี่แสดงให้เห็น
ว่าในเมืองสาวัตถีสมัยโน้น ก็มีประชาธิปไตยเหมือนกัน. ทำไม่บ้านเมือง
จึงยอมให้เล่นพาลนักชัตรไม่น่าดูกันแบบนี้ ก็คงจะมีประชาธิปไตยเหมือน
กัน; แต่มันเป็นประชาธิปไตยของคนโง่ ที่จะได้ทำอะไรไปตามประสาคน
โง่, แล้วก็ทำกันเต็มบ้านเต็มเมือง จนกระพุทธรเจ้าเสด็จเข้ามาในเมือง
ไม่ได้.

นี่ขอให้เราระลึกถึงข้อนี้ไว้ ถ้าจะเล่นอะไรกันให้สนุกสนาน ก็อย่า
ให้มันเป็นอย่างนี้. ให้ระลึกถึงอริยวินัย จะเล่นจะหัว ก็ให้เล่นหัว อยู่ใน
ระบอบระเบียบของอริยวินัย พอที่จะให้พระพุทธรเจ้าท่านเสด็จมานาได้
แม้จะไปบิณฑบาต. นี่จะเล่นแบบพาลนักชัตรกัน จนแม้แต่ว่าพระจะเข้า
มาบิณฑบาตในเมืองก็ไม่ได้, นี่ไม่สมควร, นี่เป็นประชาธิปไตยที่เป็นพาล

ประชาธิปไตยของคนพาล มีสิทธิเสรีภาพที่จะทำกันอย่างนั้น ที่จะเล่นกันอย่างนั้น.

นี่ถ้าถือตามอรรถกถา^๑ ก็หมายความว่า ในเมืองสาวัตถี ในสมัยพุทธกาล มันก็มีประชาธิปไตยอันธพาล อย่างนี้แล้วด้วย. ควรจะเข้าใจกันไว้ว่า ประชาธิปไตยๆ นั้นมันหมายความว่าอย่างไร? แล้วเมื่อไรมันเป็นโทษ? เมื่อไรมันเป็นคุณ? ถ้ามันไม่ประกอบไปด้วยธรรมแล้ว มันก็เป็นโทษ. มันลำบากถึงขนาดว่าพระพุทธเจ้าก็เสด็จไปโปรดสัตว์ถึงในเมืองไม่ได้. นี่ตามถนนหนทาง มันมีอะไรอย่างนี้ จนถึงว่าพระพุทธเจ้าไม่ควรไป, เพราะฉะนั้น ในวันนั้นจึงไม่มีเรื่องอะไรเกิดขึ้น. ถ้าสมมติว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงทราบ และเสด็จเข้าไปในเมืองในวันนั้น คงจะสนุกกันใหญ่ มันจะยิ่งกว่าเด็กเอาทรายใส่บาตร หรือจะยิ่งกว่าตีงูอะไร หลาอย่างหลายประการทีเดียว.^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง พุทธจริยา ตอนที่ ๑๒, ลำดับที่ ๑๑ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๒ พระพุทธเจ้าท่านเป็นอะไรต่อผู้ที่พบตามถนนหนทาง. บรรยายวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๕, หน้า ๔๐๕-๔๐๗.

วัตถุนิยม

เราก็มีปัญหาคือต่อไปว่า มีความทุกข์ชนิดไหนบ้าง ที่ทางวัตถุนิยมเอาชนะไม่ได้ คำว่า “ทางวัตถุ” นั้น อาตมาหมายถึงมีเงิน มีทอง มีอำนาจวาสนา และมีวัตถุ มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ มีความรู้ทางวัตถุนิยม กระทั่งมีเงินมากมีทรัพย์สมบัติมาก มีอำนาจวาสนามาก มีเครื่องมือสารพัดอย่างนี้แล้ว ยังมีความทุกข์ชนิดไหนอยู่อีก ที่อำนาจทางวัตถุนิยมเช่นนี้ เอาชนะมันไม่ได้ ลองคิดดูต่อไป.

ในที่สุดเราก็จะย้อนมาพบว่า ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัวตน คือตัวกู ของกู ที่ปรุ่งแต่งขึ้นมาขึ้นแหละ เป็นสิ่งที่วัตถุแก้ไขไม่ได้ ชนะไม่ได้ เพราะว่าสิ่งนั้นแหละ มันปรุ่งวัตถุขึ้นมา หรือวัตถุไปตกอยู่ในอำนาจของสิ่งนั้น ภูถสร้างขึ้นมาจากสิ่งนั้น: ฉะนั้น วัตถุแม้จะมีมาก มีอิทธิพลสูงอย่างไรก็จะแก้ความทุกข์ชนิดนี้ไม่ได้ จึงต้องอาศัยสิ่งอื่นที่ดีกว่า ที่ประเสริฐกว่า มากมายทีเดียว. นั่นแหละ คือ ธรรมะ! ธรรมะจะเข้ามาที่ตรงนี้ มีช่องทางที่ธรรมะจะต้องเข้ามาตรงนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่เรา: เราจึงรับเอาธรรมะเข้ามาในฐานะเป็นเครื่องมือ สำหรับเอาชนะความทุกข์ประเภทที่วัตถุช่วยแก้ไขไม่ได้นั่นเอง.

ท่านครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ลองคิดดูให้ดีๆ เรา กำลังมีสิ่งที่ว่านี้มีเครื่องมืออันนี้แล้วหรือยัง: หรือว่าสิ่งที่เรากำลังเรียน กำลังทำ กำลังศึกษา กำลังมุ่งมาดปรารถนานั้น มันออกไปจากขอบวงของวัตถุแล้วหรือยัง: หรือว่ายังตกอยู่ในวงของวัตถุ ยังเป็นเรื่องมัวเมาทางวัตถุ: ถ้าอย่างนั้นมันก็ไม่ใช้ธรรมะ เราจะต้องอยู่เหนือมันไปอีก จะต้องมีจิตใจ

มีความรู้สึก ที่อยู่เหนือวัตถุ จึงจะเป็นธรรมะ จึงจะมาควบคุมวัตถุ ที่เป็นปัญหายุ่งยากในชีวิตประจำวันได้. ปัญหายุ่งยากในชีวิตประจำวัน หรือชีวิตประจำวันที่เป็นปัญหายุ่งยากนั้น ไม่มีอะไรเลย ล้วนแต่เนื่องมาจากวัตถุทั้งนั้น. ความยุ่งยากเหล่านี้ไม่อาจจะเกิดมาจากธรรมะ หรือจากเรื่องทางฝ่ายธรรมะ ซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจได้เลย. แต่เมื่อจิตใจตกมาเป็นบ่าวของวัตถุ เป็นทาสของวัตถุ หมดอิสระภาพแล้ว วัตถุก็สร้างปัญหาขึ้นแก่จิตใจในชีวิตประจำวัน. เราจะแก้อย่างไร เราต้องมี สิ่งที่เราเห็นอกกว่าคือ ธรรมะที่สามารถจะครอบงำอำนาจของวัตถุได้ นั่นเอง. นี่แหละเราจะพบว่ามีความทุกข์อยู่อีกแบบหนึ่ง ซึ่งวัตถุไม่อาจจะเอาชนะได้ แต่จะต้องเอาชนะด้วยสิ่งซึ่งมีอำนาจเหนือวัตถุ คือ “ธรรมะ” ในฝ่ายทางจิตใจ หรือทางฝ่ายวิญญาณ ที่หลายๆ คนไม่ชอบให้อေးชื่อถึงนั่นเอง เมื่อเป็นดังนี้ ก็แปลว่า ธรรมะนั้นเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในส่วนนี้ คือในชีวิตประจำวันนี้เอง.

ปัญหาควรจะดำเนินต่อไปมีว่า เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว อะไรจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ เป็นประจำวัน? คือได้แก่เรื่องทางวัตถุ หรือเรื่องทางจิตใจกันแน่ ที่เราควรจะได้ในฐานะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเป็นประจำวัน หรือตลอดชีวิต? ข้อนี้พุทธศาสนาไม่ได้เป็นเอามากๆ จนถึงกับรังเกียจฝ่ายไหน รักฝ่ายนี้โดยส่วนเดียว; เพราะว่าถ้าทำดังนั้นก็ไม่เป็นสายกลาง ไม่ใช่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา. เราไม่รังเกียจอะไรหมด แต่แล้วเราก็ไม่หลงรักอะไรหมด; แต่ว่า เรามีสติปัญญาที่จะควบคุมมันทุกอย่างที่เดียว. สำหรับวัตถุนั้น เราต้องใช้ เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ แต่เราทำไปด้วยสติปัญญา หรือด้วยธรรมะที่ควบคุมมันได้: เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นวัตถุหน้าใหม่เข้ามา คือเป็นวัตถุที่ถูกควบคุมแล้ว ที่ควบคุมได้เป็นอย่างดีแล้ว และ อยู่ในอำนาจของเรา.

เรื่องทางฝ่ายนามธรรมหรือทางฝ่ายจิตใจ เราก็ระบุเอาเฉพาะตรงที่เป็นความรู้อย่างถูกต้อง อย่างพอเพียง อยู่ในระดับกลางๆ ไม่ต้องเป็น

เอามากๆ เหมือนกับคนบางพวกที่คิดว่า จะทำลายร่างกายนี้เสีย ให้เหลือแต่จิตใจล้วนๆ ซึ่งเป็นมิจฉาทิฐิพวกหนึ่ง ซึ่งบำเพ็ญอัตตกิเลศมานุโยคทำลายร่างกายหรืออะไรยิ่งไปกว่านั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง ที่มีกล่าวถึงพวกพรหมชนิดหนึ่งที่ไม่มียามีแต่ร่างกาย เพราะความคิดของเขารุนแรงมากถึงกับเกลียดใจ ไปโทษใจว่า เพราะมีใจนี้แหละ จึงเกิดความทุกข์ขึ้นอย่างนี้ก็มี. เรื่องจริงๆ จะมีได้อย่างไรนั้นไม่แน่ แต่ความคิดอย่างอุตริวิถิการเช่นนั้น มีได้แน่ มีได้แก่คนที่ชอบคิด หรือตั้งใจคิด และคิดรุนแรงตะพึดตะพือไป.

พระพุทธศาสนาเราจะถือหลักไปในทางที่ว่า จะมีจิตใจที่ควบคุมแล้วจะมีวัตถุที่ควบคุมแล้ว จัดแจงปรับปรุงสร้างสรรค์ให้สัมพันธ์กันเป็นอย่างดีแล้ว คือในสภาพที่เหมาะสมแก่การที่จะไม่เป็นทุกข์นั่นเอง.

ปัญหาที่ว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์เราควรจะได้นี้ ขอให้จำเอาไปด้วย: ถ้าคิดปัญหาข้อนี้ถูกแล้ว การใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันจะง่ายดายที่สุด. แต่ถึงอย่างไรก็ดี เราก็ยังจำเป็นที่จะต้องแยกเรื่องวัตถุกับเรื่องทางวิญญาณ หรือจิตใจนี้ ออกเป็น ๒ เรื่องได้เสมอไป เพื่อเห็นความแตกต่าง แล้วควบคุมให้ได้นั่นเอง คือเราจะต้องมองให้เห็นว่า พวกที่หลงไปทางวัตถุนิยมนี้ เขาแสวงหาความสุขจากวัตถุ และด้วยการตามใจกิเลส. นี่ ขอให้จำประโยคนี้ให้ดีๆ ว่า พวกที่ตกไปฝ่ายวัตถุนั้น จะแสวงหาความสุขจากวัตถุ ด้วยการตามใจกิเลส. นี่แหละเราทุกคนกำลังหวังที่จะแสวงหาความสุขจากอะไรกันแน่: จากวัตถุต่างๆ ที่เรามุ่งหมายจะสร้างสม สะสมขึ้นข้างหน้าให้มากมายใช้หรือไม่ หรือมุ่งหมายจะแสวงหาความสุขจากการกระทำต่อจิตใจให้ถูกต้อง และให้เกิดความสงบสุขอย่างประเสริฐขึ้นมาโดยไม่ต้องเกี่ยวกับวัตถุเลย.

ถ้าเรามุ่งหมายทางวัตถุตะพึดตะพือไป โดยถือหลักว่า เมื่อวัตถุสมบูรณ์แล้ว จิตใจก็สมบูรณ์เอง เมื่อวัตถุถึงที่สุดแล้ว จิตใจก็มีความสุขถึงที่สุด: ก็ขอให้ทราบว่ นี่แหละคือ dialectic materialism ซึ่งเป็น

ต้นกำเนิดและหัวใจของคอมมูนิสต์; จะเอาหรือไม่เอา ก็ลองคิดดูเอง !

ถ้าหากว่า แสวงหาความสุขทางฝ่ายนามธรรม ซึ่งอยากจะเรียก หรือขอเรียกไปที่ว่า มโนนิยม: เพราะไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร มันเป็นการบัญญัติคำที่ก้าวหน้าเร็วเกินไปก็ได้ ขอเรียกไปที่ก่อน เพื่อพอพูดกันได้นั่นเอง: คือถ้าเราไม่เป็นวัตถุนิยม แต่ เป็นมโนนิยม แล้ว ก็แสวงหาสุขจากความเป็นอิสระเหนือวัตถุ ด้วยการแผดเผากิเลสที่นั่นเสีย; มันตรงกันข้ามอย่างนี้.

ถ้าเป็นวัตถุนิยม ก็ต้องแสวงหาความสุขจากวัตถุ ด้วยการตามใจกิเลส ปรนเปรอกิเลส; แต่การแสวงหาความสุขทางวิญญาณนี้ เป็นมโนนิยม และแสวงหาความสุขจากความเป็นอิสระอยู่เหนือวัตถุ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุและก็ด้วยการเล่นงานกิเลส แผดเผากิเลส ทำลายกิเลส ไม่ตามใจกิเลส; มันตรงกันข้ามอย่างนี้. แต่บางคนไม่กล้า. การที่ไม่กล้านี้มีได้หลายอย่าง เพราะอ่อนแอ กลัวจะไม่ได้สนุกสนานตามความฝันที่ฝันไว้นานมาแล้ว และที่ฝันมากมายทั้งยังฝันต่อไปอีกข้างหน้า โดยไม่สิ้นสุด.

ถ้ามีคนกล้า กล้านึก กล้าคิด กล้าตัดสินใจกันใหม่ นี่แหละจะค่อยเป็นไปได้ คือมีช่องทางที่เราจะเอาชนะวัตถุได้. ถ้าเดินมารูปนี้แล้ว ปัญหาในชีวิตประจำวันแทบจะไม่มีอะไรเหลือ คือจะไม่มีปัญหาอะไรเหลือ แต่มันจะราบรื่นไปหมด: จะไม่มีปัญหาชีวิตประจำวันเกิดขึ้นมาก จนยื่นคำถามข้อนี้มาก เพราะคงจะล้วนแต่ประสบปัญหาทางวัตถุทั้งนั้น ซึ่งจะประมวลได้ว่า เพราะสิ่งต่างๆ ทางวัตถุนี้ หรือที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกนี้ ล้วนแต่เป็นไปตามที่กิเลสต้องการ; ไม่ใช่ที่สติปัญญาต้องการ. คือมีกิเลสออกมาแสดงบทบาทเป็นใหญ่ เป็นประธานเสียเรื่อย ฉะนั้นจึงมีความประสงค์มุ่งหมาย คือมี aim หรือมี goal อยู่ตรงที่จะได้วัตถุเต็มตามความต้องการของกิเลส. เมื่อเป็นอย่างนี้ มันก็เป็นไปไม่ได้ ที่จะไม่ให้ปัญหาประจำวันเกิดขึ้นมากมายจนสาบไม่ไหว อาตมาใช้คำว่า จนสาบไม่ไหว มัน

จะเกิดขึ้นมากมายจนสาหัสไม่ไหว คือปัญหาประจำวันที่มีอยู่ทุกวันนี้ จะเกิดเสียจนสาหัสไม่ไหว. แต่ถ้ากลับตรงกันข้ามเสียแล้ว ปัญหาชีวิตประจำวันมันสลายตัวไปเองทันที อย่างนี้เป็นต้น. เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราทุกคนกำลังขาดอยู่อย่างยิ่ง ก็คือ ความมีนิพพานเป็นอารมณ์อยู่ตลอดเวลาในตนเอง.

ความมีนิพพานเป็น goal เป็น object เป็นวัตถุที่ประสงค์มุ่งหมายอยู่ตลอดเวลา นั้น เป็นสิ่งที่เราทุกคนกำลังขาดกันอยู่ และทำให้ปัญหาประจำวันมีมากขึ้น ในการปฏิบัติหน้าที่การงานของตน. คงจะมีคนบางคนตะโกนอยู่ในใจว่า “มันจะทำได้อย่างไรกันไว้ย!” ที่อาตมาต้องใช้คำยابบคายว่า “ไว้ย” นี้เพราะมันเป็นความรู้สึกอยู่ในใจของท่านอย่างนั้นจริงๆ ก็ได้. เพราะเหตุเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นได้ทันที และล้วนแต่มีตนอยู่ไกลสุดเอื้อมไปเสียทั้งนั้น: คงจะต้องตะโกนว่าไว้ยแน่: “มันจะทำได้ อย่งไรกันไว้ย”: การที่จะนิพพานเป็นอารมณ์อยู่ได้ตลอดเวลา นั้น จะทำได้อย่างไร?

ที่ว่า ยังขาดอยู่ทุกคน นี่ก็อธิบายอยู่ในตัวแล้วว่า ทุกคนมุ่งหมาย
วัตถุ มุ่งหมายความสุขทางวัตถุ หรือความสุขทางเนื้อทางหนัง: ไม่ได้
มุ่งหมายที่จะให้ว่างจากความรบกวนเหล่านี้ ไม่ได้มุ่งหมายที่จะให้ว่างจาก
ตัวกู ของกู ต้องการจะมีตัวกู ของกู ออกรับวัตถุ บริโภคใช้สอยข้าวของ
วัตถุ เพลิดเพลินมัวเมาอยู่ด้วยวัตถุ; อย่างนี้เรียกว่า มีวัตถุเป็นอารมณ์
ไม่ใช่มีนิพพานเป็นอารมณ์.

ถ้ามีนิพพานเป็นอารมณ์ ก็คือมีความว่าง ความสะอาด สว่าง สงบ
แห่งจิตเป็นอารมณ์: ไม่มีอะไรบกวน มุ่งมันจะได้สิ่งนั้นอยู่เป็นประจำ นี่
เรียกว่านิพพานเป็นอารมณ์ที่มุ่งหมายอยู่ตลอดเวลา. ถ้าถามว่า “จะทำ
อย่างไรกันไว้อย” ละก็ ต้องดูให้ชัดตรงที่ว่า ชีวิตนี้มันมีสภาพอย่างไร เพราะ
เหตุไร ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น: จนกระทั่ง
เห็นชัดประจักษ์ด้วยตนเองนั่นแหละ ว่าเพราะมันมีวิัตถุเป็นอารมณ์นั้นแหละ
มันจึงยุ่งยากไปหมด ทั้งส่วนบุคคล ส่วนสังคม หรือส่วนโลก ทั้งโลก

หรือทุกๆ โลก ถ้าหากจะมี. นี่แหละคือโลกที่มีวัตรเป็นอารมณ์! คอมมิวนิสต์ก็มีวัตรเป็นอารมณ์! ประชาธิปไตยก็มีวัตรเป็นอารมณ์! รายไหนัก็ล้วนแต่มีวัตรเป็นอารมณ์! ไม่เคยมีใครนิพพานเป็นอารมณ์: ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นทั่วไปหมด กระทั่งปัญหาจริยธรรม ปัญหาจริยศึกษา ปัญหาศีลธรรมเสื่อม. ปัญหาที่สิ่งเหล่านี้เสื่อมมันมีมูลมาจากความมีวัตรเป็นอารมณ์. ในโลกนี้ บรรยากาตกล้มไปด้วย ความมีวัตรเป็นอารมณ์ ในแบบอย่างต่างๆ กัน: แล้วยังได้รบกัน เป็นวิกฤตกาลถาวรไม่เคยประสบล้นติภาพ. แต่ถ้าทุกคนเห็นโทษแห่งความยึดมั่นถือมั่นเท่านั้น จิตจะนุ่มไปเองเพื่อนิพพาน. ค่อย่างนี้พระพุทธเจ้าตรัส ไม่ใช่อาตมาว่า: เป็นพระพุทธภาสิตที่มีอยู่ในหลักบาลีชัดๆ.

ถ้ามองเห็นโทษของความยึดมั่นถือมั่นในวัตรเท่านั้น จิตจะนุ่มไปเองเพื่อนิพพาน และนั่นแหละคือมีนิพพานเป็นอารมณ์: ฉะนั้นถ้าอยากจะมีนิพพานเป็นอารมณ์ ก็ง่ายนิดเดียว คือ พยายามดูให้เห็นโทษอันร้ายกาจที่ครอบคลุมพวกเราทั้งโดยส่วนรวมและโดยส่วนตัวอยู่นี้ ว่า เพราะมันมีมูลเหตุมาจากความเห็นแก่ตัวเป็นอารมณ์ มีความตกอยู่ในอำนาจของวัตรเป็นอารมณ์ นั่นเอง.

เพื่อแก้ปัญหานี้คราวเดียวกัน เราก็อย่าบวชวัตรเป็นสรณะ แต่บูชาธรรม ซึ่งไม่ใช่วัตร ซึ่งเป็นเครื่องปราบวัตรนี้ เป็นสรณะ: มีธรรมเป็นเครื่องรางค้ำครองไม่ให้วัตรมาแผ้วพานเรา. เลยเกิดมีระเบียบ ประพฤติปฏิบัติชนิดที่เรียกว่า ธรรม นี่ขึ้น หรือจะเรียกว่า จริยธรรม ก็ได้. อาตมากล้ายืนยันว่า คำว่า “จริยธรรม” คำเดียว ก็ใช้ได้ตลอดตั้งแต่ต้นจนปลาย ใช้ได้ตลอดจนกระทั่งถึงนิพพานได้เหมือนกัน: ใช้ได้ตั้งแต่เรื่องโลกๆ จนกระทั่งถึงนิพพานทีเดียว.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง พุทธจริยธรรม, ลำดับที่ ๑๘ บนแถบพื้นสีแดง, ปาฐกถาชุด แนะนำจริยธรรม ครั้งที่ ๗ เรื่อง จริยธรรมในชีวิตประจำวัน. บรรยายวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๐๕, หน้า ๒๑๙-๒๒๕.

การศึกษาเพื่อธรรมาธิปไตย

เขามักจะสอนกันว่า การศึกษา^๑นี้ เพื่อประชาธิปไตย บูชาประชาธิปไตย. ผมพูดแล้วว่าประชาธิปไตยนั้น ถ้ามันเป็นของมนุษย์ ก็ดีอยู่ แต่ถ้าเป็นของวัตถุนิยมแล้ว มันก็ทำโลกนี้ให้เป็นนรก. ถ้าทุกคนเป็นวัตถุนิยมจัด แล้วก็ได้ประชาธิปไตยไปเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ก็เป็นการช่วยกันหมุนโลกให้เป็นนรก คือความเดือดร้อน นานาประการ ที่เกิดจากการลุ่มหลงวัตถุ. การศึกษาไม่ใช่เพียงเพื่อประชาธิปไตย แต่เพื่อความถูกต้อง เพื่อธรรมาธิปไตย อย่าเพื่อประชาธิปไตยเลย.

การศึกษา ต้องเพื่อธรรมาธิปไตย เมื่อเป็นธรรมาธิปไตยแล้ว เป็นเผด็จการก็ได้ เป็นประชาธิปไตยก็ได้ เป็นอะไรก็ได้. การศึกษานั้น เพื่อธรรม เพื่อบรมธรรม เพื่อธรรมาธิปไตยให้ธรรมะครองโลก. ฉะนั้นการศึกษานั้น ไม่ใช่เพียงเพื่อความรอด หรือความเอาตัวรอดเป็นยอดเยี่ยม. ซึ่งนั่นดีก็ๆ หรือคนฉลาดจะพูดว่าเขาตัวรอดเป็นยอดเยี่ยม. การศึกษาไม่ใช่เรื่องของคนฉลาด เป็นเรื่องของคนมีปัญญา ต้องมีปัญญาแท้จริงและสูงสุด. ฉะนั้นการศึกษา ต้องเพื่อธรรม เพื่อธรรมาธิปไตย ไม่ใช่เพื่ออาชีพ ไม่ใช่เพื่อความรอด ไม่ใช่เพื่อประชาธิปไตย ไปตามแบบสมัยวัตถุนิยม.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง บรมธรรม, ลำดับที่ ๑๙ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๗ บรมธรรม กับการศึกษาของโลกปัจจุบัน. บรรยายวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๑๒, หน้า ๑๓๔.

การเมือง สังคม

[ฉบับนี้จัดทำขึ้นจากสื่อมวลชน ซึ่งได้รับทุกที่]

- ๑) การเมือง สังคม คือ การที่บุคคลอยู่ในฐานะในประเภทของงาน
ของแต่ละคน เช่น : แต่เมื่อไป ใช้ โลก, ใช้เวลาว่าง กับ
ผู้อื่น เช่น ไปเที่ยว กับ เพื่อนๆ แล้วของประเภทนี้ที่ไป
ทำแล้ว...

ประเภทใหญ่ๆ ประเภทหนึ่ง คือ ใช้ชีวิตที่อาจมอง
งาน ไปกับคนที่มีความรู้ ประเภท หนึ่งประเภท ในโลก
เพื่อประโยชน์ของ ตน ในลักษณะ การทำงาน เพื่อการ
อยู่รอดของตน, หรือ ๑๖ ของตน เงิน ส่วนใหญ่...

ดังนั้น :-

การเมือง สังคม คือ ชีวิต อยู่ยาก พร้อมกับคนธรรมดา
ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็น ความยาก : จนกระทั่ง วิชา สังคม
ใจว่า การเมือง คือ เป็น ความ หรือ มี สังคม หรือ
คือ กับ เป็น ตัว สังคม นั้นเอง.

ดังนั้น :- ๑๗ ชีวิตคนเรา สังคม อย่างนี้ทุก
สิ่ง.

ภาค ๔

บรรณธรรม กับระบบการเมือง

วันนี้จะได้พูดกันถึงเรื่อง บรรณธรรม กับระบบการเมืองในโลกปัจจุบัน ซึ่งบางคนอาจจะคิดว่า บรรณธรรม กับระบบการเมืองนี้มันจะเกี่ยวข้อกันอย่างไร มันเป็นคนละเรื่อง. เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้วไม่ใช่อย่างนั้น มันเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันอย่างยิ่ง. ถ้าระบบการเมืองในโลกไม่ดี โลกนี้ก็ไม่มีความหวังที่จะได้รับบรรณธรรม แม้ที่เป็นอย่างจริยธรรมสากล.

ขอให้ระลึกไว้เสมอว่า บรรณธรรมอย่างจริยธรรมสากล เขาเล็งถึงปรากฏ ลักษณะ และมูลเหตุ จึงแจกเป็นว่า : อยู่เป็นสุข, มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์, หน้าที่เพื่อนพ้อง, และความรักสากล. ส่วนคำว่า บรรณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา หรือวัฒนธรรมอินเดียทั้งหมด เล็งถึงความไม่เบียดเบียนกันแต่อย่างเดียว คำเดียวคือไม่เบียดเบียนตนเอง มีความสุขอย่างที่เราเรียกว่า มีนิพพานเป็นสิ่งสูงสุด หรืออย่างน้อยก็เป็นนิพพานชั่วคราว: สำหรับผู้อื่นนั้น ก็คือไม่มีการกระทบกระทั่งกันเลย. บรรณธรรมตามหลักจริยธรรมสากลใหม่ๆ หยิบๆ นี่ก็ดี บรรณธรรมตามความหมายดั้งเดิมในประเทศอินเดียก็ดี ไม่มีแก่โลก ที่มีระบบการเมืองอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน.

สำหรับระบบการเมืองในโลก เวลา นี้ เป็นอย่างไร ก็เห็นๆ กันอยู่ แต่จะดูไม่มีใครสนใจว่าโดยส่วนลึก หรือทั้งหมด ตามที่ธรรมชาติต้องการนั้น ระบบการเมืองของโลกเรานั้นเป็นอยู่ในลักษณะเช่นไร. ข้อนี้รู้ยาก เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าความจริง นั้นมันมีเท่าที่บุคคลนั้นจะรู้สึกได้เท่านั้น ที่เหนือหรือลึกไปกว่านั้นมันรู้ไม่ได้. ฉะนั้นเรากำลังบูชาระบบการเมืองใน

ระบบไหนกัน ก็รู้แต่แค่นั้นเท่านั้น นี่อาจจะมีลักษณะเหมือนกับบ ในหนอง เล็กๆ หรือในรอยเท้าควายก็ได้ คือมันรู้เท่านั้น เพราะไม่ได้ศึกษาเรื่อง มนุษย์กัน ในแง่อื่นในทุกด้านทุกมุม มัวแต่ศึกษากันสำหรับแสวงหาประโยชน์ อย่างเดียว เอาการเมืองเป็นเครื่องมือหาประโยชน์อย่างเดียว ไม่ใช่การ เมืองเพื่ออะไร ที่สูงไปถึงเรื่องจิตใจของมนุษย์ที่อยู่เป็นผาสุก ซึ่งเป็น ประโยชน์อันสูงสุด. แปลว่าไม่รู้จักประโยชน์สูงสุด รู้จักหาประโยชน์ทาง วัตถุทางเนื้อหนังกันไปเท่านั้น เพราะฉะนั้นการเมืองของโลกสมัยนี้ มัน จึงเป็นแต่เรื่องอย่างนี้ คือ เพื่อประโยชน์สุขทางวัตถุ หรือทางเนื้อหนัง.

ทีนี้เมื่อพูดถึงการเมือง-การเมือง ก็อยากจะพูดถึง เรื่องอธิปไตย ในทางธรรม ให้เป็นที่เข้าใจกันสักหน่อย เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราก็ใช้คำว่า อธิปไตย เช่น ประชาธิปไตย ราชาธิปไตย อุตตาธิปไตย คณาธิปไตย อะไรก็ตาม มีคำว่า อธิปไตยมาใช้. ทีนี้ควรจะรู้ว่า คำว่า “อธิปไตย” ในทางหลักธรรมที่เก่าแก่ บรมโอรานเป็นพันๆ ปีนั้น มีอะไรบ้าง. **อธิปไตย ตามหลักธรรมมีอยู่ ๓ อย่าง:**

อัตตาธิปไตย เอาประโยชน์หรือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่,

โลกาธิปไตย เอาประโยชน์หรือความคิดเห็นของสังคมรวมๆ กัน เป็นใหญ่ คือเอาโลกเป็นใหญ่,

ธรรมธิปไตย เอาความถูกต้องของธรรมชาติเป็นใหญ่.

คุณลองเปรียบเทียบกันดูว่า มันอยู่กันอย่างไร และมันต่างกัน อย่างไร. การเอาความคิดหรือประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ กับการเอาความ คิดหรือประโยชน์ของสังคมทั้งหมด เช่น โลกเป็นต้นนี้เป็นใหญ่ กับการ เอาความถูกต้องของธรรมชาติเป็นใหญ่ นี่เรียกว่าอธิปไตย มีอยู่ ๓ อย่าง ตามหลักธรรม.

เดี๋ยวนี้ระบบการปกครอง เรามีอธิปไตยอะไรกันบ้าง แต่ก่อนก็มี ราชาธิปไตยแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์. เดียวนี้ก็มีราชาธิปไตยแบบจำกัด

อำนาจ ที่เขาเคยเรียกกันว่า ปรมิตตญาณลึทธิราชย์ แล้วเราก็มาร่วมกัน
เสียใหม่ว่า ประชาธิปไตยแบบมีพระราชหรือแบบมีกษัตริย์. แล้วก็มีแบบ
ประชาธิปไตยล้วนๆ ที่ไม่มีกษัตริย์. แต่แล้วในอธิปไตยทั้งหมดนี้ มันมี
ลักษณะเป็นอะไร เป็นอัตตาธิปไตยจริงๆ หรือเป็นโลกาธิปไตยจริงๆ เป็น
ประชาธิปไตยจริงๆ หรือกระทั่งว่าเป็นธรรมาธิปไตยจริงๆ กันหรือไม่
ที่ตรงไหน: เขาถือหลักที่จะใช้ระบบการปกครองการเมืองนี้กันอย่างไร:
ดูก็แตกต่างกันไปมากในโลกนี้. เพราะฉะนั้น ชื่อที่ใช้เรียกกัน ดูจะเป็น
แต่เพียงชื่อเสียงมากกว่า เพราะว่าจุดที่เขาเพ่งเล็งนั้น มันอยู่ที่ประโยชน์
เขาจะใช้ระบบการปกครองระบบไหนกัน ในสมัยนี้ก็เพ่งเล็งอยู่ที่ประโยชน์
ประเทศไหนใช้อธิปไตยแบบไหน ก็เพ่งเล็งอยู่ที่ประโยชน์อย่างเดียว ที่
ตรงกันหมดเลย. โดยเนื้อแท้มันเป็นประโยชน์อธิปไตย หรือประโยชน์าธิปไตย
แล้วก็ยกไปเรียกเสียว่าประชาธิปไตย แล้วก็ให้คำจำกัดความ หรือคำขวัญ
ว่าของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน. แต่แล้วมันก็มีปัญหาตรง
ที่ว่า ประชาชนนั้นเป็นอย่างไร ถ้าประชาชนเป็นวัตถุนิยม ประโยชน์นั้น
ก็เป็นวัตถุนิยม ถ้าประชาชนเป็นธรรมเนียม เป็นมโนธรรม หรือเป็นอย่าง
ที่เรียกว่า วิญญาณนิยม อะไรก็แล้วแต่ ประโยชน์นั้นมันก็เป็นเรื่อง
ธรรมเนียม.

แต่เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้ ไปดูเถอะ วัตถุนิยมเข้าตา ที่เรียกว่าเลือดเข้าตา
เป็นเลือดของวัตถุนิยมเข้าตา เพราะฉะนั้นการเมืองแม้จะเรียกว่า ประชา
ธิปไตยมันก็เพื่อวัตถุนิยม เพราะคนทุกคนมันเป็นวัตถุนิยม โลกนี้มันกำลัง
ตกอยู่ในอำนาจของวัตถุนิยม ของปีศาจแห่งวัตถุนิยม เพราะฉะนั้น ที่ว่า
ของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชนนั้น มันก็ของวัตถุนิยมเป็น
แน่นอน ไม่เกี่ยวกับเลยกับธรรมเนียมหรือธรรมาธิปไตย: มันไม่เกี่ยวกับ
เลย เพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องทางมโนธรรม.

ที่นี้ นักศึกษา หรือคนสมัยนี้ เขาเอาวัตถุนิยมมาเป็นมโนธรรม ที่
ว่าเลือดเข้าตา นั้นมันหมายความว่า คือมองไม่เห็นอะไร จนเอาวัตถุนิยม

เนื้อหานี้เป็นมโนธรรม. มันก็พูดถึงมโนธรรม ถึงธรรมะ ถึงอะไรกันอยู่
มาก แต่มันไม่ใช่ มันไม่ตรงกับคำว่าธรรมาธิปไตย ความถูกต้องของ
ธรรมชาติดีเป็นหลัก. ดังนั้นมันจึงกลายเป็นเพียงโลกาธิปไตย เอาความ
คิด ความเห็น ความต้องการของประชาชนนั้นเป็นหลัก แล้วในที่สุดมัน
ก็อวดดีไปไม่ได้ คือจะเอาคนดี คนจริง คนยุติธรรมมาจากไหนเป็นฝูงๆ
มันไม่ใช่ัวควายที่จะหามาได้เป็นฝูงๆ มันก็ต้องมอบอำนาจให้คนใดคนหนึ่ง
ให้ประธานาธิบดี หรือให้ใครก็ตาม ในที่สุดมันก็เป็นอัตตาธิปไตย หรือ
เอกราธิปไตยไปโดยไม่รู้สึกรู้ส. ทั้งที่ปิดฉากว่าประชาธิปไตย มันก็คือ
อัตตาธิปไตย ตามความคิดหรือสติปัญญา ของบุคคลคนใดคนหนึ่งเป็น
หลัก ตามที่เขามอบอำนาจให้ใครชั่วเวลาที่ปี หรือตลอดกาลก็ตาม. เพราะ
ฉะนั้น ระบบการเมืองหรือการปกครองในโลกมันจึงสับสนชนิดที่พูดไม่ได้
ว่ามันเป็นอะไรแน่ นอกจากจะพูดได้เป็นอย่างดีว่า มันเป็นกิเลสธิปไตย
คืออธิปไตยของกิเลสของคนทุกคนในโลกรวมกัน. อย่างนี้เราเรียกว่า ที่
แท้จริงนั่นคือ กิเลสธิปไตย.

ถ้าพูดถึงกิเลส มันก็คือซาตาน หรือพญามาร ไม่มีอะไรอื่น ฉะนั้น
โลกทุกวันนี้ถูกปกครองด้วยซาตาน เป็นซาตานอธิปไตย หรือมาราธิปไตย
มันจึงเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า ไม่เดือดร้อนทางกาย ก็เดือดร้อนทาง
จิต ไม่เดือดร้อนทางจิต ก็เดือดร้อนทางวิญญาณ มันมีผลเป็นความนอน
ไม่หลับ แก่บุคคลธรรมดา คือบุคคลที่ยังปล่อยวางไม่ได้; หรือที่เรียกง่ายๆ
กันอยู่เดี๋ยวนี้ว่า ทำจิตว่างไม่ได้ มันก็นอนไม่ค่อยหลับกันทุกหย่อมหญ้า.
เพราะว่าการปกครองเป็นระบอบมาราธิปไตย ซาตานอธิปไตย ในเมื่อพูด
โดยบุคคลาธิฐาน: ถ้าพูดโดยธรรมาธิฐาน มันก็เป็น กิเลสธิปไตย-
อธิปไตยของกิเลส ของทุกคนในโลกรวมกัน. ถ้าพูดอย่างภาษารธรรมชาติ
อย่างนักวิทยาศาสตร์สักหน่อยก็พูดว่า “วัตถุนิยมาธิปไตย” คือมีวัตถุนิยม
materialism นั้นแหละเป็นอธิปไตย. วัตถุนิยมาธิปไตย หรือวัตถุนิยม
ก็แล้วแต่จะเรียก.

ลองเปรียบเทียบกันดู จะเห็นได้ว่า มันใกล้เคียงกันเท่าใด กับธรรมาธิปไตย ตามหลักของพุทธศาสนา ซึ่งเอาธรรมหรือพระธรรมเป็นหลัก เอาความจริง ความถูกต้องตามธรรม คือตามกฎเกณฑ์อันลึกซึ้งของธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งเราเรียกได้อย่างหนึ่งว่าพระเจ้า. ถ้ามีพระเจ้าเป็นอธิปไตยกัน โลกนี้ ก็ไม่มีปัญหาอะไรกัน เดียวนี้มีพระเจ้ากันแต่ปาก ในกองทัพออกชื่อ พระเจ้ากันแต่ปาก ที่บ้านก็ออกชื่อพระเจ้ากันแต่ปาก ในโบสถ์ก็ออกชื่อ พระเจ้ากันแต่ปาก ไม่รู้ว่าพระเจ้าที่แท้จริงคืออะไร อยู่ในภาพอย่างไร.

พุทธศาสตร์เราก็เรียกว่า ธรรม หรือพระธรรม แต่ส่วนใหญ่พุทธ-บริษัทก็ออกชื่อกันแต่ปาก ก็พลอยตามกันพวกฝรั่ง ซึ่งเป็นเจ้าตำรับตำรา เรื่องประชาธิปไตย เรื่องอะไรไปโน่น มันจึงสับสนวุ่นวายกันไปหมด ไม่รู้ว่าอะไรจะเอาอย่างไรกันแน่.

สำหรับคำว่าธรรมาธิปไตยนี้ มันเล็งถึงความดี ความสงบ ความจริง ความยุติธรรม เรียกสั้นๆ ว่าความดี ก็แล้วกัน แล้วคุณจะต้องพิจารณา กันในแง่ที่ว่าเดี๋ยวนี้มันขาดคนดี มันขาดความดีในโลก คือขาดคนดี มีแต่ คนวัตถุนิยม มีแต่คนต้องการประโยชน์ส่วนตัวและพวกของตัวเอง. ถ้าหากว่ามีความดีหรือมีคนดีแล้ว ระบบการปกครองชนิดไหนก็เป็นเรื่องถูกต้อง ไปหมด มันเป็นธรรมาธิปไตยไปหมด. ถ้าเรามีคนดีจริงเพียงคนเดียว เท่านั้น มันหาง่ายกว่าหาตั้งฝูง แม้ให้เป็นเผด็จการ เขาก็เผด็จการไปอย่าง ดีที่สุดและรวดเร็วที่สุด ระบบเผด็จการมันก็ดี เป็นของดี; หากเราหาคนดี มาได้ตั้งฝูง มาเป็นประชาธิปไตย มันก็ดีได้เท่านั้น และดีเท่ากันนั้นแหละ จะดีมากไปกว่านั้นไม่ได้. ถ้าเรามีคนดีอย่างเดียวเท่านั้น มันก็เป็นการ ปกครองระบอบธรรมาธิปไตยขึ้นมาทันที แม้จะให้คนดีคนเดียวปกครอง หรือจะให้คนดีตั้งฝูงปกครองก็ตาม.

เรื่องนี้คุณพิจารณาดูเถิด คนดีหาทำยาก จนเกือบจะเรียกว่า สูญพันธุ์ไปแล้ว มันมีอยู่บ้างแต่ก็ไม่ปรากฏ หรือมันมีขึ้นมาอย่างมีอำนาจ ไม่ได้ มันต้องซ่อนต้องมุดอยู่ เพราะฉะนั้นที่มาทำหน้าที่ปกครองคนทั้งโลก

อยู่ที่นี่ คือกิเลส กิเลสรวมหมดของคนทั้งโลก ไม่แหวกโอกาส ไม่เปิดโอกาสให้คนดีหรือความดี เพราะฉะนั้นเราต้องถือว่า มันเป็นระบบเผด็จการทารุณ เป็นประชาธิปไตย ที่อาจจะสร้างโลกนี้ให้เป็นนรกไปได้ในพริบตาเดียว. คนทั้งโลกเป็นวัตถุนิยม เห็นแก่เนื้อหนัง แล้วเอาทั้งหมดนั้นมาเป็นรัฐสภา เป็นอะไรก็ตาม เป็นผู้ปกครองโลก มันก็พลิกโลกนี้ให้กลับเป็นนรกได้ทันที คือเป็นโลกแห่งการแข่งขันแย่งชิง เบียดเบียน บุกฉวยวัตถุนิยมเป็นพระเจ้า แล้วก็ไม่ได้เห็นแก่หน้าใคร ฉะนั้นจึงทำอะไรได้อย่างที่ไม่น่าทำ อย่างเดี๋ยวนี้ปัญหาทางศีลธรรม เกิดขึ้นอย่างที่เราเรียกว่ามันจะเหลือทนอยู่แล้ว; ปัญหาทางความสงบเรียบร้อย มันเกิดขึ้นอย่างที่ว่าเหลือทนอยู่แล้ว; จนจะทำให้นึกไปว่า คนดีสูญพันธุ์ไปแล้วจากโลกหรืออย่างไร. ถ้าคนดีสูญพันธุ์ไป มันก็หมายความว่าธรรมะไม่มีในโลก ธรรมาธิปไตยไม่อาจจะได้ในโลก มันก็มีแต่อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ตามแบบของวัตถุนิยมไป สรุปลงอยู่ที่วัตถุนิยมเป็นใหญ่ เป็นเหยื่อของกิเลส ซึ่งเป็นผู้ต้องการวัตถุ มันก็เป็นกิเลสาธิปไตย มาราธิปไตย ซาตานาธิปไตย ไป ดังที่กล่าว.

ทีนี้เราลองนึกดูกันใหม่ว่า ครั้งพุทธกาลโบราณจริงนั้น มีระบบการเมืองหรือระบบการปกครองเป็นอย่างไร. เราจะเห็นได้ว่า พ้องๆ สมัยกัน ในโลกเวลานั้น ทางฝ่ายอินเดียชมพูทวีปนี้ก็ดี ทางฝ่ายตะวันตกพวกกรีกอะไรก็ดี เขามีระบบการปกครองอะไรชนิดหนึ่ง ซึ่งน่าสนใจ คือไม่เหมือนสมัยนี้. ในอินเดียมีระบบวรรณะ คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร แบ่งกันมีวรรณะ ๔ ชั้น แบ่งคนเป็น ๔ วรรณะ วรรณะกษัตริย์มาหน้า มีความหมายเป็นกษัตริย์อย่างที่เราารู้ กันอยู่ เพราะว่าเขามีหน้าที่ที่จะปกครองหรือคุ้มครอง. ยากปกติมีหน้าที่ปกครอง คือวรรณะที่เป็นใหญ่ในการปกครอง หรือระบบการเมือง มีการปกครองโดยวรรณะกษัตริย์. ส่วนวรรณะพราหมณ์นั้น คือเจ้าตำรับตำรา เจ้าวิชา ครูบาอาจารย์ ตั้งแต่เมืองต่ำขึ้นไปจนถึงชั้นทางจิตทางวิญญาณ ทางศาสนาเหล่านี้ ตกอยู่ใน

กำมือของวรรณะพราหมณ์ ที่นี้การทำมาหากินต่างๆ เป็น artificer หรือผู้มี craftsmanship นี้ ในทุกแขนงของวิชาเทคนิคอย่างที่เราเรียกกันเดี๋ยวนี้นี้ทุกแขนง รวมกระทั่งการค้า การเศรษฐกิจ อะไรก็ตาม มันอยู่ในวรรณะแพศย์ หรือแต่เดิมเขาเรียกกันว่า ไวศยะ แปลมาเป็นไทย เป็นแพศย์ คือพลเมืองที่มีฝีมือลายมือ มีศิลปะตามหน้าที่การงานของตนๆ. วรรณะอันที่สี่คือวรรณะศูทร วรรณะสุดท้าย ได้แก่พวกไม่มีสติปัญญา พวกไม่มีฝีมือลายมือ จึงเป็นกรรมกรกระทั่งเป็นผู้รับใช้ หรือเป็นบ่าวเป็นทาส ทำงานต่างๆ โดยไม่ต้องมีสติปัญญา. นี้เขาแบ่งเป็น ๔ วรรณะอย่างนี้.

ที่เขามีการแบ่งวรรณะทั้งสี่อย่างนี้ เขาก็อยู่กันได้ ในเมื่อมันแบ่งวรรณะกันโดยหน้าที่การงาน. ต่อมามันเหลวแหลก ไม่แบ่งวรรณะกันโดยหน้าที่การงาน เกิดไปแบ่งวรรณะกันโดยชาติหรือกำเนิด เกิดมาอย่างไรในวรรณะไหน ก็จะเป็นวรรณะนั้นไป แล้วก็ลืมหืมตัวมัวเมา เกิดขึ้นในระหว่างคนวรรณะสูง จนไม่ถือเอาหน้าที่การงานเป็นหลัก ถือเอาชาติกำเนิดหรือสายเลือดหรืออะไรอย่างนี้เป็นหลักเกินไป จนยกตัวเหนือผู้อื่นเหนือวรรณะอื่น: ผลมันต่างกัน คุณต้องเข้าใจให้ดี ว่าระบบวรรณะ castesystem นี้ มันมี ๒ ความหมาย อันหนึ่งเลวร้ายที่สุด ก็คือถือเอาชาติกำเนิดเป็นหลัก อีกอันหนึ่งถูกต้องตามธรรมชาติที่สุด คือเอาหน้าที่การงานเป็นหลัก. อย่างหลังนี้ ธรรมชาติจัดสรร เอาหน้าที่การงานเป็นหลัก: ถ้ามนุษย์ผู้มีกิเลสจัดสรร ก็เอาชาติกำเนิดเป็นหลัก. วรรณะที่เอาชาติกำเนิดเป็นหลักนี้ พระพุทธเจ้าท่านติเตียน ท่านสอนให้เลิก แล้วท่านตรัสเรื่องกรรม ว่ากรรมเป็นผู้จำแนกสัตว์ให้เป็นประเภทๆ หรือเป็นพวกๆ ไป.

นี่ก็แปลว่าวรรณะตามหน้าที่การงาน ก็ให้มันยังคงมีอยู่ตามเดิม ใครทำหน้าที่ปกครองและคุ้มครองประเทศชาติ ก็เป็นพวกวรรณะกษัตริย์, ใครเป็นครูบาอาจารย์ในทุกแขนง ก็เป็นวรรณะพราหมณ์, ใครประกอบกรรม

อันเป็นกระดุกหลังของประเทศชาติ เขาก็เป็นวรรณแพศย์ คนนอกนั้น
ไม่มีสติปัญญาเขาก็เป็นวรรณะศุทร. เรื่องนี้พวกกรีกบางพวก บางสมัย
เขาก็มีหลักอย่างนี้ คือว่าทำหน้าที่กันเป็นพวกๆ ไป แล้วก็เตรียมๆ เตรียม
ให้มันได้อย่างนั้น มีการเตรียมให้ได้อย่างนั้น วรรณะไหน พวกไหน ก็มี
การเตรียม ให้เขาได้ทำหน้าที่ของเขาโดยสมบูรณ์ ให้พร้อมให้เหมาะ ที่
จะทำหน้าที่โดยสมบูรณ์ มันก็มีความสมบูรณ์กันทั้ง ๔ วรรณะ ในหน้าที่
การงานของตน. ประเทศชาติมันก็เป็นปีกแผ่น หรือมันคงไม่ก้าวก่าย.

นี่เราจะเห็นได้ทันทีว่า การแบ่งวรรณะก็มีอะไรดี มันไม่ปนกันยุ่ง
เหมือนอย่างสมัยนี้ วรรณะกษัตริย์ก็เตรียมไว้สำหรับการปกครองโดย
เฉพาะ แล้วเขาก็รักษาหน้าที่ รักษาเครดิตของตัวเองไว้ ก็มีแต่คนที่เหมาะสม
ที่จะเป็นผู้ปกครองหรือคุมครอง. ยกตัวอย่างเช่นประเทศคากยะ ที่เป็น
ประเทศที่พระพุทธเจ้าถือชาติกำเนิด แม้จะเป็นประเทศเล็กๆ เช่นเดียวกับ
ประเทศลิจฉวี ที่ว่าเก่งนักในการรบก็เป็นประเทศเล็กๆ แล้วยังมีประเทศ
อื่นๆ อีกมาก ที่เป็นประเทศเล็กอย่างนี้ปกครองกันโดยวรรณะกษัตริย์.
วรรณะกษัตริย์ก็มีจำนวนมากเหมือนกัน เพราะอยู่ในวรรณะกษัตริย์
อบรมกันอย่างกษัตริย์ เอากษัตริย์เท่านั้นมาเป็นสมาชิกแห่งรัฐสภา ไม่มี
วรรณะอื่นเข้ามาเลย. รัฐสภาคือที่ประชุมของวรรณะกษัตริย์ มีจำนวนร้อย
จำนวนพัน แล้วพระราชองค์หนึ่งนั้น ก็แล้วแต่จะสมมติ เช่นประเทศ
คากยะก็สมมติให้กษัตริย์คนใดคนหนึ่ง ที่ได้รับเลือกตั้งแล้วนี้ หรือตามระบบ
มณฑลยราบลหรืออะไรก็ตาม เป็นกษัตริย์จนตลอดชีวิตก็มีอย่างประเทศ
คากยะ; หรือเป็นกษัตริย์เพียงชั่วกำหนดปี อย่างพวกลิจฉวีอย่างนี้ก็มี; หรือ
จะผลัดกันเป็นเพียงเดือนๆ นี้ก็มีในบางคราว มันก็คล้ายๆ กับประธาน
สภา ประธานรัฐสภา. ทุกคนเป็นกษัตริย์อบรมมาอย่างกษัตริย์ ก็ต้อง
ทำหน้าที่ให้ดี ทั้งในการปกครองและการคุมครอง เพราะฝึกฝนแต่หน้าที่
นั้นโดยเฉพาะ. อย่างที่ผมเล่าให้ฟังเกี่ยวกับกษัตริย์ลิจฉวีครั้งนั้น ซึ่งจะต้อง
ตื่นตั้งแต่ตี ๓ ตี ๔ ฝึกเพลงอาวุธ ไม่เห็นแก่นอนเหมือนคนสมัยนี้ แล้ว

ก็ให้ความนับถือแก่สตรี นั่นก็เป็นเรื่องของสุภาพบุรุษที่สุด และเป็น
นักรบที่สุภาพที่สุด จึงเก่งขนาดรบกับประเทศใหญ่ๆ อย่างประเทศมอ
ไต้.

นี่เราดูตรงที่รัฐสภาเป็นกษัตริย์ล้วน ก็ยอมทำหน้าที่ได้ดี ตามลักษณะ
ของบุคคล ที่จัดไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ มันเป็นกฎของธรรมชาติที่สุดแล้ว.
เราต้องการคนที่ดีและมาก เราก็ต้องจัดสรรพันธุ์ไว้โดยเฉพาะ เพื่อเป็น
วุ่นม. ถ้าเราต้องการเนื้อของมัน เราก็ต้องจัดสรรพันธุ์เนื้อโดยเฉพาะ เพื่อ
จะให้มันมีเนื้อดีและมาก ถ้าเราต้องการวัวใช้งาน เราก็จะต้องจัดสรรพันธุ์
วัวใช้งาน ไถนาลากเกวียนโดยเฉพาะ มันจึงดีที่สุด. ผมไปเห็นวัวที่อินเดีย
มันมีนมโตกว่าป๊อบน้ำมันกัด เทาโองเล็กเห็นจะได้ แล้วรีดนมได้ที่หนึ่งก็
ป๊อบหนึ่งก็มี มันคล้ายๆ สัตว์ครึ่งวัวครึ่งควายอะไรก็ไม่รู้ วัวชนิดนี้ตัวมัน
ก็โตพอสมควร ไม่ใช่ใหญ่โตอะไรนัก แต่มันของมันใหญ่ จนหาหุบไม่ได้
แล้วเป็นวัวชนิดที่เดินไปไหนมาไหนไม่ค่อยได้ ต้องนอนอยู่ยกที่เป็นส่วน
ใหญ่ เพราะมันถูกจัดสรรไว้โดยเฉพาะ จึงได้วุ่นมพันธุ์นี้.

ที่นี้คนก็เหมือนกัน ที่จะเป็นวาระกษัตริย์หรือพราหมณ์ แพศย์
หรือคหบดีก็ต้องเป็นเครื่องจัดไว้เฉพาะ มันจึงจะได้ผลดี. เดียวนี้ไปเก็บเอา
ตาสีตาสมาเป็นสมาชิกรัฐสภา มันเป็นเรื่องบ้าหรือเรื่องดีลองคิดดู แล้ว
ก็ร้องตะโกน ว่าประชาธิปไตย-ประชาธิปไตย ให้ทุกคนมีสิทธิ มีอะไรเสมอ
กัน แล้วมันเป็นได้หรือ? จะเอาวุ่นมชนิดนี้ไปลากเกวียน มันจะทำได้
หรือ? จะเอาวัวลากเกวียนมารีดนม มันจะพอกินหรือ? เพราะฉะนั้นผมจึง
บูชาแบบวาระกษัตริย์ ซึ่งมีไว้เฉพาะเพื่อการคุ้มครองและการปกครอง
อยู่ในใจ ว่าถ้าได้จัดสรรให้ดีโดยเฉพาะ ให้มีกลุ่มหนึ่งไว้สำหรับเป็นนัก
การเมือง มันก็ดีเท่านั้น. วาระกษัตริย์นั้นแหละ คือนักการเมืองของ
สมัยพุทธกาลอย่างที่ว่านี้ เพราะว่ารรัฐสภานั้นมีแต่วาระกษัตริย์ล้วนจัด
ไว้เฉพาะเพื่อการนั้น, ก็มีเหมือนกัน ที่เกิดเหลวไหลกันขึ้นในวาระกษัตริย์
บ้านแตกสาแหรกขาดอย่างนี้ก็มี แต่มันเป็นเรื่องทำผิดพลาดการ เป็นไปนอก

หลักการ. ถ้าไปตามหลักการแล้ว มันก็จะดี, แล้วมันก็ควรจะมีการ
เข้มงวดจัดสรรกันให้ดี เหมือนพวกสะพานธาตุมันก็อย่างรุนแรงขนาดนั้น
มันก็ยังดี แต่ว่าถ้าจะเกินไปบ้าง ก็ลดลงมาเสีย เรื่องอย่างนี้ พวกเราก็
พวกโรมันสมัยหนึ่งจึงเจริญด้วยการรบหรือการปกครองเป็นต้น เพราะเขา
มีการจัดสรรเฉพาะ.

เดี๋ยวนี้ตาสีตาสาก็ไปเป็นสมาชิกรัฐสภา นายทุนก็เป็นสมาชิกรัฐสภา
กรรมกรก็เป็นรัฐสภา มันก็ปนกันยุ่งไปหมด มันก็เป็นทีทะเลาะวิวาท. ทีนี้
ก็ไปเกิดระบบพรรค ก้าวหน้าไปในระบบพรรค มันก็คือการด่ากันอย่างที่
สุนัขก็ไม่ฟัง เหมือนเมื่อเร็วๆ นี้ มีการโฆษณาระหว่างพรรค มีการคุย
อะไรมาด่ากันอย่างที่ถ้าพูดตามภาษาพุทธบริษัทแล้ว เรียกว่าคำพูดอย่าง
นั้นแม้สุนัขก็ไม่ฟัง. นี่คือความก้าวหน้าของระบบการเมืองอย่างแบบ
วัตถุนิยม หรือประโยชน์นิยมไทย, มารานิยมไทย. แล้วใช้เงิน ใช้อะไรไป
เป็นเครื่องมือหาอำนาจทางการเมือง อย่างนี้มันไม่เป็นธรรมานิยมไทยได้
มือใครยาวก็สาวเอา ใครดีใครได้ ใช้เงินเพื่อมีอำนาจในการปกครองบ้าน
เมือง เพื่อจะเป็นสมาชิกรัฐสภาด้วยกันทุกๆ พรรค แม้แต่พรรคอนุ
ชนที่มีหน้าที่เหยยะ กวาดถนนก็ต้องการจะเป็นสมาชิกรัฐสภา หรือว่าให้มา
ออกเสียง. แม้เพียงแต่ว่ามีสิทธิออกเสียงเลือกสมาชิกรัฐสภา มันก็เลือก
ไปตามอารมณ์ ตามใจชอบ ตามประโยชน์อีกนั่นเอง ฉะนั้นมันก็เป็นลัทธิ
ประโยชน์นิยมไทยอยู่เรื่อยไป ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น.

ย้อนกลับไปดูระบบการเมืองครั้งพุทธกาลอีกนิดหนึ่งว่า พรรค
กษัตริย์อันมหาศาล คือมีมาก และอบรมมาโดยเฉพาะ ประชุมกันเป็นรัฐสภา
แล้วก็มีอำนาจเผด็จการให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ในขอบเขตจำกัด หรือ
ช่วงเวลาจำกัด เป็นประธานรัฐสภา. คุณมองดูเถิด ว่าความถูกต้องหรือ
ความสะอาดบริสุทธิ์ มันมีได้ง่าย หรือมีได้ยากเพียงไร ผิดกันอย่างไร; แล้ว
ไม่ปรากฏการทะเลาะวิวาทในรัฐสภา ซึ่งเดี๋ยวนี้มีการด่ากัน มีการขว้างกัน
ด้วยขวดหมึก ขว้างกันด้วยรองเท้า ชักปืนยิงกันท่ามกลางรัฐสภา มันก็

มาราธิปไตย คือเอาอำนาจเป็นใหญ่. ผมจึงกล้าพูดด้วยใจจริงว่า ชอบระบบเผด็จการโดยคนดี เผด็จการโดยธรรม โดยคนดีที่มีธรรม โดยเห็นว่าพระพุทธเจ้า ท่านทำถูกแล้ว คือพระพุทธเจ้าท่านเป็นเผด็จการ. ครั้งพระองค์ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านปกครองคณะสงฆ์โดยวิธีเผด็จการ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ทั้งทางวินัยและทั้งทางธรรม. ทางระเบียบวินัย พระพุทธเจ้าอยู่เหนือวินัย เป็นเผด็จการ ท่านว่าอะไรเป็นนั่น ถอนก็ได้ เพิ่มก็ได้ แล้วอาบัติที่ภิกษุต้อง พระองค์ไม่ต้อง คือว่าทรงเป็นเผด็จการทางวินัยอย่างนี้. ส่วนเผด็จการทางธรรม คือบัญญัติหลักธรรมตามความตรัสรู้ ที่ยืนยันความถูกต้อง เรียกพระองค์เองว่าเป็นธรรมราชา.

พระพุทธเจ้าเป็นเผด็จการเต็มเนื้อเต็มตัว ทั้งเนื้อทั้งตัว ผมมองแล้วก็รู้สึกชอบเผด็จการโดยคนดี. ที่นี้เดี๋ยวนี้เขามาแก้ตัวว่า คนดีมันหาไม่ได้. ก็แน่ละสิ จะเอาทั้งฝูงมาเผด็จการ แล้วมันจะดีได้อย่างไร ในเมื่อคนดีคนเดียวก็ยังหาไม่ได้ แล้วจะหาคนดีเป็นฝูงๆ ได้อย่างไร มันก็เปะปะไปหมด. ฉะนั้นมันจึงควรเตรียม มีการเตรียมสมาชิกของประเทศไว้เป็นพวกๆ โดยถือธรรมเป็นหลัก ให้ผู้มีธรรมเป็นผู้ปกครองประเทศ เป็นธรรมาธิปไตยขึ้นมา. เมื่อพระพุทธเจ้าจะนิพพานแล้ว ท่านตรัสว่า “ธรรมวินัยอันใด ที่เราตถาคตบัญญัติไว้ แสดงไว้ อันนั้นจะอยู่เป็นศาสดาแก่พวกเธอ หลังจากตถาคตล่วงลับไปแล้ว” นี่ลองคิดดู พระองค์ให้เอาธรรมวินัยเป็นศาสดา มีธรรมวินัยเป็นพระศาสดา คือถ้าระบบการปกครองให้ถือเอาวินัยเป็นหลัก, ถ้าระบบปฏิบัติดับทุกข์ ให้เอาธรรมเป็นหลัก. เอาวินัยเป็นหลัก คือเป็นไปในรูปคณะสงฆ์ มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยที่เอาวินัยนั้นเป็นหลัก ไม่ใช่เอามติเอาเสียงคนเป็นหลัก. ถึงแม้ว่าจะมอบให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ ยังทรงกำชับว่า ให้ฟังเสียงพระเถระ ผู้รู้มาก ผู้มีอายุมาก, คือผู้มีอายุมาก ผู้มีราตรียาวนาน นั้นหมายความว่าท่านเป็นผู้มี experience มาก ให้เชื่อฟังหรือปรึกษาคนอย่างนั้น. ให้เอาวินัยเป็นหลักให้ถือว่าพระศาสดายังมีชีวิตอยู่ โดยธรรมโดยวินัย. นี่กล่าวให้

ถูกต้องที่สุดแล้วก็คือ ธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นหลักอยู่เสมอไป แล้วก็ให้ธรรมวินัยนั้นแหละเผด็จการ. มันมีวิญญูญาณแห่งเผด็จการอยู่เรื่อย ฉะนั้น พุทธบริษัทเราจึงมีการปกครองอย่างเผด็จการโดยธรรมของธรรม อยู่เรื่อยไป เป็นธรรมาธิปไตยทั้งเนื้อทั้งตัว โดยประการทั้งปวงเลย.

เดี๋ยวนี้ ระวังให้ดี แม้พุทธบริษัทนี้ก็กำลังทิ้งพระบรมธรรม กำลังทิ้งพระวินัย มีธรรม มีวินัยกันแต่ปากเสียโดยมาก มันก็รวนเร แล้วก็ไหล ไปเดินตามกันชาวบ้าน เกิดจะมีรัฐสภาแบบชาวบ้าน จะมีสมาชิกสังฆสภา แบบชาวบ้าน แล้วก็จะมีอะไรตามกันฝรั่ง ก็เลยทำให้หน้าสงสารที่สุด. มีอยู่คราวหนึ่งซึ่งเกิดมาประชาธิปไตยขึ้นในหมู่คณะสงฆ์ ไปเอาแบบชาวบ้าน มาใช้ มันก็ไปไม่รอด คือมันเป็นธรรมาธิปไตยยากขึ้นทุกที เพราะไปเอาแบบชาวบ้าน ก็เลยเป็นธรรมาธิปไตยยากขึ้นทุกที; มันต้องเป็นตัวของตัวเองเป็นธรรมะ ธรรมะเป็นตัวเอง จึงจะมีธรรมาธิปไตยเหลืออยู่. เพราะ ฉะนั้นเมื่อเรามีปัญหาเกิดขึ้นในเรื่องนี้ ก็จะต้องนึกถึงสปีริตดั้งเดิมของ พุทธบริษัท มีธรรมะ มีวินัย นี่แหละเป็นหลัก เป็นเผด็จการ.

เมื่อเป็นไปอย่างว่านี้ การบริหาร จะบริหารไปโดยบุคคลก็ได้ โดย หมู่คณะก็ได้ หากว่ามันเป็นธรรมาธิปไตย คือมีธรรมเป็นหลัก และมีคนดี. บุคคลเผด็จการก็ดี หมู่คณะเผด็จการก็ดี หรือว่าถ้าทำได้เอาทั้งหมด เผด็จการก็ดี แต่มันเป็นไปไม่ได้ จะเอาคนดีที่ไหนมาเป็นฝูงๆ เหมือนที่ว่า แล้ว. แล้วยิ่งมาถึงเดี๋ยวนี้ เป็นประชาธิปไตยถึงขนาดที่ว่า ไม่ยอมให้ใคร มีอะไรเป็นพิเศษตามแบบของตัว มีแต่จะให้มันเหมือนกันไปหมด เลย กลายเป็นหลับตาทำ หลับตาคิด หลับตาพูด : วรรณกะษัตริย์ก็ไม่ได้ รับ โอกาสที่จะเป็นวรรณกะษัตริย์, วรรณะครูบาอาจารย์ก็ไม่มีโอกาสที่จะเป็น ครูอาจารย์เต็มเนื้อเต็มตัว, วรรณะช่างเทคนิคผู้ประกอบการงาน ก็ไปเป็น นักการเมือง ไม่มีการทำอะไรตามหน้าที่ของตนๆ, วรรณะคฤหบดีมีสิทธิที่จะตะโกนด่า ซึ่งเมื่อก่อนเขาเจียมตัว มัธยัสถ์ไม่อ้าปาก. เดี่ยวนี้วรรณะ ชนกรรมาชีพอะไรก็ตาม มีสิทธิที่จะตะโกนด่าและจับอาวุธขึ้นต่อสู้ ไม่รู้ว่า

เป็นระบบการเมืองประเภทไหน ผมจึงเรียกว่า ปิตาจอธิปไตย มารธิปไตย
ชาตานิธิปไตย ถูกหรือไม่ถูก คุณไปคิดกันดู. แล้วก็โฆษณาในนาม
ประชาธิปไตยอย่างหรูหรา อย่างไพละที่สุดว่าของประชาชน เพื่อประชาชน
โดยประชาชน แล้วประชาชนแต่ละคนอยู่ใต้อำนาจของกิลเลสหรือชาตานิ
เลยดูไม่ออก ว่าเป็นอะไรกันแน่.

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ บรรพชน เข้ามาไม่จุ ไม่มีใครทำหน้าที่เพื่อหน้าที่
ไม่มีใครมีความรักสากล ไม่มีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์ ไม่มีความ
สงบสุขตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ นี่คือผลของระบบการเมืองที่ล้าสน จนไม่
รู้ว่าเป็นอะไร. เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน จึงหายาก แม้แต่นิพพาน
ชั่วขณะจิตหนึ่ง ชั่วขณะหนึ่งๆ. นี่มันเลวกว่าธรรมชาติ ถ้าปล่อยไปตาม
ธรรมชาติ มันก็ยังมีนิพพานชั่วคราวมกพอที่จะดูได้ มีความสงบเย็นไป
ตามธรรมชาติ ตามความบังเอิญ ตามความประจวบเหมาะ นี่ก็ยังมีให้ดูอยู่
มาก. ฉะนั้นควรจะต้องตระหนักใหม่ว่า ธรรมาธิปไตย-ธรรมาธิปไตย ใคร
มีสติปัญญาที่ควรที่จะตระหนักหาธรรมาธิปไตย อย่าตระหนักหาประชาธิปไตย
เพราะว่ามันกำกวมไม่รู้ว่าเป็นประชาชนเป็นประชของชาตานิ หรือว่าประชาชน
ของธรรมะ ของพระเจ้า. ถ้าเป็นประชาชนของพระเจ้า ก็วิเศษ ถ้าเป็น
ประชาชนของชาตานิ ก็ฉิบหายหมดเลย. ชาตานิเป็นภาวทดสอบของ
พระเจ้า ม่ายัวให้คนแสดงการประพฤติ หรือกระทำออกมาผิดจะได้ลงโทษ
ให้สาสม ถูกจะได้ให้รางวัล: พระเจ้าส่งชาตานิมาทดสอบมนุษย์อย่างนี้.
เดี๋ยวนี้มนุษย์ตกหลุมพรางของชาตานิ มีประโยชน์เป็นใหญ่ มีเนื้อหนัง
เป็นใหญ่ พระเจ้าก็หัวเราะอยู่ แล้วก็ลงโทษมนุษย์เรื่อยไป ให้มีวิฤตกาล
ถาวรนานาชนิด. นี่เราจะต้องตระหนักใหม่ เรียกหาธรรมาธิปไตย เรียก
หาพระเจ้าที่ถูกต้อง ให้พ้นอำนาจชาตานิกันเสียที. เรียกหาธรรมะที่ถูกต้อง
แล้วมันก็จะมีการธรรมงามขึ้นมาๆ มีความสุข มีความเต็มเปี่ยมแห่ง
ความเป็นมนุษย์ ทุกคนทำหน้าที่ของมนุษย์เพื่อหน้าที่ ไม่เรียกร้องสิทธิ
อะไร เรียกร้องสิทธิเพื่อจะทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างเดียว.

เมื่อเป็นอย่างนี้ ประโยชน์หรืออาหาร หรืออะไรก็ตาม เครื่องอุปโภค บริโภคอะไรก็ตาม มันก็เหลือ คือเหลือกิน เหลือใช้ เพราะไม่มีใครอยาก กิน อยากใช้ที่เกินกว่าจำเป็น มันก็เหลือกิน-เหลือใช้. เดียวนี้เอาไปพล่า เป็นเหยื่อทางการมรณธ์ ยกตัวอย่างสักอย่างหนึ่ง ในหลายร้อยหลายพัน อย่าง เช่นน้ำมันรถยนต์ที่เอามาเผากัน วันหนึ่งๆ นั้น มันเพื่ออะไร เพื่อ ความจำเป็นแก่ชีวิตมนุษย์นั้นไม่ถึง ๑ เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นก็เพื่อการมรณธ์ ความสนุกสนานในการไปเที่ยวกับเพื่อนระหว่างเพศ หรือว่าไปสนุกสนาน อย่างอื่น และที่มากที่สุดก็คือเผาไปในการบรรพชาพาฬ หรือการทำสงคราม เพื่อล้างผลาญมนุษย์เพื่อประโยชน์เป็นวัตถุของตนเอง เพื่อการมรณธ์ใน ที่สุดอีกเหมือนกัน. คุณต้องมองสงครามนี้ให้เห็นว่ามันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และทำไปเพื่อผลสุดท้ายคือการมรณธ์. เขาต้องการได้ชัยชนะเพื่อจะได้อะไร มามากๆ เพื่ออยู่ดี-กินดีของตัว เลยระดับธรรมชาติ ไปเป็นระบบการมรณธ์ ทั้งนั้น ก็เหมือนกับพวกขงฉินบูชายุ้ง บอกว่าทั้งหมดนี้เพื่อผล คือสตรี้. มนุษย์ในโลกดินรบนานาชนิด ทุกวันนี้ เพื่อผลคือวัตถุหรือเนื้อหนัง เพราะฉะนั้นน้ำมันเชื้อเพลิงทุกชนิด จึงถูกเผาไปเพื่อซาตานเพื่อพญามาร ตั้ง ๙๙ เปอร์เซ็นต์ เพียง ๑ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ที่ใช้ไปเพื่อความจำเป็น ของมนุษย์ที่แท้จริง. แล้วคุณต้องรู้จักคำนวณว่า ที่มันขยายอะไรออกไป ให้มากกว่านั้น มันขยายเพื่อการมรณธ์ เพื่อความฟุ้งเฟ้อเกินจำเป็นทั้งนั้น ขยายนั้น ขยายนี้ ที่จริงคนก็ไม่ต้องไป ไม่ต้องบินไปไหน-มาไหนในโลก นี้ก็ได้ ก็ยังทำความผาสุกได้. นี่มันเหมือนกับแก๊ง แก๊งขยายเรื่องให้ มันมากออกไป จนต้องบินไปนั้น-มานี้ ต้องวิ่งไปนั้น-มานี้ ต้องใช้น้ำมัน แต่ความจริงไม่ต้องไปก็ได้ คุณไปคิดดูเองที่คุณอยากจะไปเมืองนอก เมืองไหนไปคิดดูเอง ความจริงไม่ต้องไปก็ได้ ธรรมชาติไม่ได้ต้องการอะไร มากถึงขนาดนั้น อยู่กันได้เป็นสงบสุขตามเดิม โดยไม่ต้องมีอะไรมากถึง ขนาดนั้น. เดียวนี้ทำเรื่องให้เป็นเรื่องของปรต คือหิวไม่มีที่สิ้นสุดเสียแล้ว ฉะนั้นจึงต้องมีอะไรมาก จนไม่พออยู่เรื่อยไป. น้ำมันก็ไม่พอใช้ อะไร

ก็ไม่พอใช้ กระทั่งข่าวสารก็ไม่พอใช้ นี่เพราะขยายระบบวัตถุนิยมออกไปไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้นการเป็นอยู่ การครองชีพ อะไรๆ มันก็ไม่พอยุ่เรื่อยไป เพิ่มเงิน เพิ่มเงินเดือน เพิ่มรายได้ กันอีกสักเท่าไร มันก็จะไม่พอยุ่เรื่อยไป เพราะมันเป็นระบบเปเรต คือหิวไม่มีที่สิ้นสุด.

ระบบการเมืองนี้ ถ้าตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสแล้ว มันก็เป็นการหิวไม่มีที่สิ้นสุด เรียกว่าพลเมืองเป็นเปเรตทั้งนั้น เพราะหิวไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้นระบบการปกครองก็คือกิเลสชาติไทย คือทำให้หิวไม่มีที่สิ้นสุด. จะแก้ได้ก็โดยตะโกนกันเสียใหม่ ตะโกนหาธรรมาธิปไตย หาพระเจ้า หาธรรมะหาบรมธรรมก็ยิ่งดี. คำเหล่านี้ก็เข้าใจกันแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อนๆ.

เดี๋ยวนี้ เราดูกันให้ดี ว่าระบบการเมือง การปกครองที่แท้จริง เป็นอย่างไร. คนรู้จักบางคน เพื่อนฝูงบางคน กำลังเสียผลเลิศ เขียนเล่ามาถึงผมก็มี ว่าเดี๋ยวนี้การเมืองกำลังจะเป็นธรรมะ กำลังจะหมุนกลับไปเป็นธรรมะ แล้วยังคุยอีกว่า ประเทศไทยจะเป็นประเทศแรก และเป็นต้นกำเนิดที่การเมืองจะกลับไปเป็นธรรมะ ผมก็อนุโมทนาสาธุด้วย ยินดีด้วยภาวนาอย่างยิ่ง ขอให้เป็นอย่างนั้นเถอะ. ให้ระบบการเมืองนี้ กลับไปเป็นธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะ ให้ประเทศไทยนี้เป็นจุดแรก ประเทศแรก เป็นที่ก่อกำเนิดของการเมืองระบอบใหม่ที่เป็นธรรมะ. การเมืองทั้งโลกมันเป็นระบอบกิเลสชาติไทย เป็นธรรมอธิปไตยไปหมดแล้ว ให้ประเทศไทยเป็นจุดกำเนิดของการเมืองที่เป็นธรรมะ ก็ขอโมทนาสาธุ ขออธิษฐาน ขอภาวนาเป็นอย่างยิ่ง ถ้าคุณเห็นด้วย ก็ให้ช่วยกันภาวนาให้เป็นอย่างนั้น ให้การเมืองเป็นธรรมะ ให้ธรรมปกครองโลก แล้วบรมธรรมอันเป็นอย่างวิเศษนี้ ก็จะเต็มไปด้วยหมดทุกหนทุกแห่ง ไม่มีความเดือดร้อนทุกข์หยาบเหมือนเดี๋ยวนี้.

แต่ดูแล้วยังหวังยาก เพราะระบบการเมืองได้กำหนดมาถึงระบบพรรคที่สาวไส้มาดักกันจนสุนัขไม่ฟังแล้ว เหมือนอย่างที่ว่าแล้ว มันจะเป็นไปได้หรือไม่ คุณก็คอยดูกันต่อไป.

เวลาของเราจะหมดแล้ว ผมก็อยากจะพูดนิดหนึ่งว่า ผมพูดนี้เป็น การพูดอย่าง emotional หรือเปล่า? มีบางคนมักจะหาว่า ผมด่าคนตาม อารมณ์ เป็น emotional; ผมยืนยันได้ ว่าผมพูดไปตามความรู้สึก พูด ไปตามความจริงที่มองเห็น ไม่ปล่อยจิตให้เป็นไปตามอารมณ์ หรือเป็น เจ้าอารมณ์ หรือใช้อารมณ์ขัดเค้น แล้วด่าใคร. ผมนึกถึงพระพุทธเจ้า เป็นสตรณะอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก และอยากจะทำอะไรๆ ให้เหมือนกับ พระพุทธเจ้าท่านแนะ ท่านต้องการ และท่านทำเป็นตัวอย่าง อยากจะให้ มี ธรรมราชาครองโลก ในลักษณะเผด็จการ ให้มันเร็วกว่า ดีกว่า ง่ายกว่า: มีคนดีคนเดียว หาได้ง่ายกว่าหาคนดีมาเป็นฝูงๆ ให้พยายามที่จะมีระบบ จัดสรร เหมือนจัดสรรวัวนมเพื่อกินนม จัดสรรวัวเนื้อเพื่อกินเนื้อ จัดสรร วัวแรงงานเพื่อใช้แรงงาน นั่นแหละดี มันจะได้ผลเต็มตามความมุ่งหมาย ให้ระบบการเมืองของเรามีการจัดสรรอย่างนี้ อย่าเอาไปปนกันยุ่งจนไม่รู้ ว่าในรัฐสภานั้น มีสมาชิกชนิดไหน จะได้เป็นสมาชิกของรัฐสภาที่ถูกต้อง. มีพระพุทธภาษิตว่า ถ้าไม่มีสัตบุรุษในที่ประชุม นั่นแล้ว นั่นไม่ใช่สภา. สัตบุรุษคือบุคคลที่มีธรรมะ มีความสงบ เขาเรียกว่า “สัตบุรุษ” ถ้าไม่มี ในที่ประชุมใดที่ประชุมนั้นไม่เรียกว่าสภา. ในรัฐสภานั้นถ้าไม่มีสัตบุรุษ ก็เป็นรัฐสภาไปไม่ได้ มันเป็นกลุ่มของคนชั่วเมา คนเห็นแก่ตัว คนเลียด เข้าตาด้วยเอาประโยชน์เป็นใหญ่ไปหมด ไม่มีบรรพธรรม. เมื่อไม่มีบรรพธรรม ในรัฐสภา ไม่มีบรรพธรรมในหมู่คนที่ใช้อำนาจปกครองและคุ้มครอง จะมี บรรพธรรมในหมู่คนทั้งหลายทั่วประเทศได้อย่างไร ขอให้ไปคิดดู.

ถ้าใครสมัครจะเป็นพลเมืองของประเทศ พลเมืองของโลกที่ดี ก็ต้อง นึกถึงระบบการปกครองหรือระบบการเมืองที่ดี ที่จะเป็นธรรมาธิปไตย อื่นๆ ลบออกไปหมดได้ ให้เหลือแต่คำว่า ธรรมาธิปไตยรูปเผด็จการก็ได้ รูปอะไรก็ได้ ได้ทั้งนั้น ขอให้เป็นคนดีแล้ว มันก็ใช้ได้ดี. เดียวนี้ทั่วไป ทุกหนทุกแห่งขาดคนดีเห็นไหม? แผนการหรือหลักการ หรือเทคนิคถูกต้อง และดีหมด แต่แล้วปฏิบัติไปไม่ได้ เพราะขาดคนดี เราจึงยากลำบากอยู่

ในการที่จะสร้างความสงบ และง่ายที่สุดที่จะสร้างความไกลาหล่นวายไป
ตามๆ กัน: ทุกชาติ ทุกประเทศ สร้างความเจริญแบบรกรุงไปด้วยความ
ไกลาหล่นวาย.

คำว่า “เจริญ” นี้ แปลว่า รก คุณเป็นถึงนิสิตมหาวิทยาลัยแล้ว คุณ
อาจจะไม่รู้ก็ได้ ว่าคำว่าวิฆเนนะ นี้ แปลว่า รก รกหนาแน่นขึ้นมา. ถ้ารก
ไปในทางดี มันก็ดี ถ้ารกไปในทางไม่ดี มันก็ไม่ไหว. เผ่าผมรกรุงรังจนต้อง
ตัด นี่ก็ใช้คำว่าวิฆเนนะเหมือนกัน ในภาษาบาลี. เส้นผมขึ้นรกรุงรัง จนต้อง
ไปโกนไปตัด นี่เรียกว่าผมมันวิฆเนนะ. หยู่ยานั้นมันรกรุงจนทำให้ลำบาก ใช้
ประโยชน์อะไรไม่ได้ นั่นก็เรียกว่าวิฆเนนะเหมือนกัน. คำว่า วิฆเนนะ นี้
มันแปลว่า รกมากขึ้น รกหนามากขึ้น: จึงมีคำว่า “อย่าเป็นโลกวิฆเนนะ”
คือ อย่าเป็นคนรกโลก - น ลียา โลกวิฆเน: ไปเปิดดูในสมุดพุทธ-
ภาษิตนั่น มีคำว่า “อย่าเป็นคนรกโลก” คำนั้นคือ โลกวิฆเนนะ. หนาแน่น
รกไปในโลก เป็นคนรกโลก. ถ้าแปลตามตัวหนังสือ ตามความรู้ของคุณ
แล้ว มันก็จะได้ว่าความว่า อย่าเป็นคนทำโลกให้เจริญ อย่างนี้ก็บ้าเต็มที่
“อย่าเป็นคนทำโลกให้เจริญ”. ถ้าแปลให้ถูกต้องว่าอย่าเป็นคนรกโลก,
วิฆเนนะตัวนี้ แปลว่ารก นั่นถูกแล้ว, อย่าเป็นคนรกโลก คือรกรุงรังไม่มี
ประโยชน์อะไร. เดียวนี้เราใช้คำว่า วิฆเนนะ หรือ พัฒนา เช่น ไปพัฒนา
นั่น พัฒนานี้ ระวังให้ดี มันจะรกโลก คือรกรุงไปด้วยความไกลาหล่นวาย
หาความสงบไม่ได้. ไม่ใช่เราจะมีกินมีใช้ หูหระพุ่มเฟือยกันแล้ว มัน
จะเป็นความสงบสุข ที่แท้จะไกลาหล่นวายยิ่งไปกว่าเดิม เพราะฉะนั้น การ
พัฒนาทางวัตถุที่ล้ำหน้า ยิ่งกว่าการพัฒนาทางจิตใจนี้ มันจะต้องนำมาซึ่ง
ผลร้าย นี่ผมกล้าทำอย่างนี้.

ประเทศไหนก็ตาม จะทำการพัฒนาเป็นการใหญ่โตมโหฬาร ถ้ามัน
พัฒนาไปจนเกิน เกินการพัฒนาทางจิตใจแล้ว จะมีแต่ผลร้ายอย่างเดียว
เพราะฉะนั้นผมไม่นับถือ ไม่บูชาการพัฒนา ที่เขากำลังตื่นตูมกันอยู่ใน
เวลานี้ นี่ก็เนื่องมาจากระบบการเมืองไม่เป็นธรรมาธิปไตยนั่นเอง นัก

การเมืองจึงอนุญาตให้มีการพัฒนากันไปในทางรกโลก และสร้างความ
โกลาหลุ่นวายในโลกให้มากขึ้นกว่าเดิม^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่องบรมธรรม, ลำดับที่ ๑๙ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๙
บรมธรรม กับระบบการเมือง. บรรยายวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๑๒, หน้า ๑๕๕-๑๗๒.

ฟ้าสาบทางการเมือง

แท้จริงนั้น การเมืองมันก็คือเรื่องธรรมดา เพราะว่าการเมืองมันก็คือเรื่องสำหรับจะมาจัดโลก จัดมนุษย์ให้อยู่กันเป็นผาสุก, โดยไม่ต้องใช้ศาสตราอาวุธ. อย่าใช้ศาสตราอาวุธ แล้วก็จัดโลกให้อยู่กันเป็นผาสุก, ให้ทุกคนอยู่เป็นผาสุก นั่นแหละคือการเมือง มันก็คือธรรมะนั้นเอง. แต่เราเรียกว่าการเมือง. ความหมายของคำว่าการเมือง เราเคยใช้กันมาในลักษณะที่น่ากลัว น่ารังเกียจ คือวิธีตลบตลวงหลอกลวง สำหรับจะเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง. เช่นว่าเขาใช้นโยบายทางทางการเมือง กลืนประเทศนั้นกลืนประเทศนี้ หรือว่ามายึดครองโดยอุบายทางการเมือง: การเมืองเลยกลายเป็นเรื่องสกปรก. ถ้าว่าการเมืองตามอุดมคติ ก็ต้องเป็นเรื่องที่ช่วยโลก, เป็นเรื่องที่ช่วยให้อยู่อย่างมีความสุข โดยไม่ต้องใช้อาวุธอย่างที่กล่าวแล้ว, ธรรมะก็มองในแง่นี้ก็เป็นการเมือง: เพราะว่าธรรมะนั้นแหละเป็นเรื่องจะช่วยให้โลกอยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาวุธ.

การเมืองมืดเพราะว่าไม่สนใจศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการเมือง, ไม่ใช้ธรรมะเป็นอาวุธ ชนิดที่ไม่ทำให้ใครบาดเจ็บล้มตาย ไปใช้กันแต่อาวุธที่ทำให้สูญเสียชีวิต เพื่อประโยชน์ของตน โดยไม่นึกถึงประโยชน์ของผู้อื่น. นี่ก็เรียกว่าฟ้ายังมีตออยู่ ในทางการเมือง คือวิธีที่จะสร้างสันติภาพสันติสุขขึ้นมา โดยไม่ต้องใช้อาวุธ และไม่ต้องหลอกลวง ไม่ต้องใช้การหลอกลวงโกหกพกลมอะไรที่โหด. เดียวนี้มันมีการเมืองโกหกพกลม ก็ต้องใช้อาวุธเป็นเครื่องสนับสนุนการเมือง ก็หมายความว่า มีการฆ่า มีการทำลายชีวิต ตบตบกันอย่างไม่มีการสิ้นสุด, ปัจจุบันนี้การเมืองก็คือ

เรื่องตอบแทนกัน ล้างแค้น แก่แค้นกัน อย่างไม่มีที่สิ้นสุด, ก็เลยไม่สำเร็จ
ประโยชน์อะไร.

อีกทางหนึ่งก็จะมองดูก็ได้ว่า เรายังเข้าใจไม่ตรงกัน ในเรื่องคำพูด
ซึ่งใช้อยู่ในเรื่องของการเมือง. เช่นเรารู้จักกันแต่ว่ามีประชาธิปไตยกับมี
เผด็จการ นี่มันไม่ถูกต้อง. ประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องที่เป็นคู่ตรงกันข้าม
กับเผด็จการ, เผด็จการไม่ใช่ลัทธิการเมือง มันเป็นเครื่องมือที่จะเอาไปใช้
ในทางการเมือง ใช้ผิดก็ได้ ใช้ถูกก็ได้.

ประชาธิปไตยนั้นพอจะเรียกว่า เป็นอุดมคติของการเมือง; แต่ฟัง
ดูแล้วมันเป็นสิ่งที่ล้นตาพูด จะให้ประชาชนเป็นใหญ่ นี่มันไม่มีใครจัด
ได้ ที่จัดกันอยู่ทุกวันนี้ มันก็ไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่. มันมีอำนาจมีอะไร
ที่กอบโกยเอามาเป็นของบุคคลบางคนหรือเป็นของพรรคบางพรรค, แล้ว
ก็ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของพรรค มากกว่าที่จะเพื่อประโยชน์ของประเทศ
ชาติ. ฉะนั้นเราเลิกคำว่า ประชาชนเป็นใหญ่เสียดีกว่า; แต่มีคำเข้ามาแทน
ว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ จัดระบบการเมืองแบบไหนรูปแบบไหนก็
ตามใจคุณเถอะ, ขอแต่ให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่.

ถ้าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่แล้ว นั่นแหละคือประชาธิปไตย.
ความหมายในหมู่สงฆ์ในคณะสงฆ์ ที่เรียกว่ามีประชาธิปไตยนี้ ก็มุ่งหมาย
ถึงประโยชน์ของสงฆ์เป็นใหญ่, ไม่ใช่ว่าเอาบุคคลทุกคนมารวมกันเป็นใหญ่
ซึ่งมันทำไม่ได้ แม้จะมีผู้แทนมันก็ยังทำไม่ได้. เพราะว่าผู้แทนก็โกงได้,
ผู้เลือกผู้แทนมันก็โกงได้, ฉะนั้นเราจึงไม่ได้ผู้ที่ประกอบไปด้วยธรรมะ ที่
ทำหน้าที่นี้. แต่ที่นี้มาตั้งความมุ่งหมายกันเสียใหม่ว่า ใครก็ได้ ใครจัด
ก็ได้ คนเดียวก็ได้ หลายคนก็ได้ จัดไปในทางที่ให้ประโยชน์ของประชาชน
เป็นใหญ่ ดังนั้น เราจึงพบประชาธิปไตยแปลกๆ แต่โบราณกาล โบราณ
กาลนั้น ว่าเรามีการจัดชนิดประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่; โดยเฉพาะ
พระราชฯ ที่เรียกว่าผู้ทรงศัพทราชธรรม ไปอ่านดู ยิ่งอ่านดูจะยิ่งมองเห็น
ว่า พระราชฯ ผู้ประกอบไปด้วยศัพทราชธรรมนั้น เขาจะจัดทุกอย่างให้เห็น

ไปในทางที่เรียกว่า ประโยชน์ของทุกคนเป็นใหญ่.

ถ้าอย่างนี้แล้ว ประชาธิปไตยมีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ในยุคพุทธกาล เป็นพันๆ ปีมาแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมีเมื่อฝรั่งพูดขึ้นเมื่อไม่กี่ร้อยปีมานี้ ๒-๓ ร้อยปีมานี้ประชาธิปไตยเด็กอมมือ, แล้วก็พูดอย่างที่เป็นปฏิบัติไม่ได้, จะให้ประชาชนเป็นใหญ่นั้นมันทำไม่ได้. ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ก็ได้; แม้จะมีเค้าเงื่อนว่าประชาชนเคยเป็นใหญ่ บังคับพระราชาก็ได้ ก็จัดเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคนเป็นใหญ่, ไม่ใช่เพื่อตนเพื่อบุคคลเป็นใหญ่. แต่ว่าเพื่อประโยชน์ของทุกคนเป็นใหญ่. ฉะนั้นเรามีพระราชาก็ได้ มีคณะบุคคลจัดก็ได้ ซึ่งเคยเป็นผลดีมาแล้ว ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่แล้ว หรือว่า ชาวไทยเรามันก็รอดมาได้โดยระบบนี้ คือมีผู้นำที่จัดการปกครองการเมือง ในรูปว่าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่.

ที่นี้ก็มาถึงคำที่กำกวมที่สุด เข้าใจผิดๆ ที่สุด คือคำว่า เผด็จการ พอพูดว่า เผด็จการฯ มันก็หมายถึงเผด็จการทุราราชไปเสียหมด; นั่นมันคนโง่. คำว่าเผด็จการไม่จำเป็นจะต้องเป็นของทุราราช เป็นของพระราชาก็ดี ที่จัดประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่, แต่ใช้วิธีเผด็จการ คือให้มันรวดเร็ว ให้มันเฉียบขาด ให้มันถูกต้อง. ถึงแม้ระบบประชาธิปไตยก็เกิด ถ้าว่าเมื่อมันตกลงกันอย่างไร จะเอากันอย่างไรแล้ว ก็ต้องใช้วิธีเผด็จการ คือทำให้เป็นอย่างๆ นั้นได้ โดยเฉียบขาดและโดยเร็ว; ฉะนั้นลัทธิประชาธิปไตยก็เอาวิธีเผด็จการไปใช้ได้ ให้มันรวดเร็ว ให้มันทันใจ ตามหลักของประชาธิปไตย. แต่ถ้าเราจะเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ แล้ว ไม่ต้องใช้คำว่าประชาธิปไตยก็ยังได้ คือให้มันเป็นถูกต้องตามธรรมตามกฎของธรรมชาติ ของความจริงของธรรมชาติ, ให้จัดไปในลักษณะที่ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ โดยพระราชาคณใดคนหนึ่งก็ได้.

เดี๋ยวนี้เผด็จการแล้ว ก็หมายถึงทุราราช เป็นอัตตาธิปไตยของคนบางคนไปเสียหมด; นั่นไม่ให้ความยุติธรรมแก่คำว่าเผด็จการ ซึ่งเป็นของกลางๆ จะเอาไปใช้อะไรก็ได้. เหมือนมิดที่คมนี จะเอาไปฆ่าใครก็ได้,

จะเอาไปใช้ทำอะไรก็ไม่รู้เรื่องมือทำมาหากินอะไรก็ได้. ฉะนั้นเผด็จการอย่าถูกมองว่าเป็นสิ่งเลวร้าย, ถ้ามันเป็นเผด็จการของผู้มีปัญญาภรรณาแล้วมันยิ่งประเสริฐ. เผด็จการนั้นแหละมันคุ้มกะลาหัวของคนเป็นอันมากอยู่ คือเผด็จการของพ่อแม่, เผด็จการของครูบาอาจารย์, กระทั่งว่าเผด็จการของพระราชผู้ทรงทศพิศราชธรรม.

ถ้าไม่ได้รับการกระทำอย่างเผด็จการของพ่อแม่ เด็กๆ ก็ไม่เป็นผู้เป็นคนดอก, หรือของครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน หมายถึงที่ดีที่ถูกนะ ไม่ใช่ว่าพ่อแม่เป็นแม่หรือครูเป็นแม่, ไม่ใช่. บิดามารดาที่ถูกต้อง, ครูบาอาจารย์ที่ถูกต้อง, แล้วก็เผด็จการแก่ลูกหรือแก่เด็กให้มันถูกต้อง แล้วมันก็ดี มันก็รอดกันมาได้จนทุกวันนี้. เราเรียกว่าเผด็จการของความถูกต้อง, เผด็จการของพระธรรม: นั่นเป็นของที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี มิฉะนั้นแล้วจะวิพากษ์กันหมดแหละ เพราะว่าเด็กๆ มันจะรู้อะไรด้วยตนเองไม่ได้, มันต้องชักนำ เมื่อชักนำไม่ได้ มันก็ต้องใช้วิธีที่ทำให้ชักนำได้ มันก็มีลักษณะเป็นเผด็จการ.

นี่เรารอดตัวกันมาได้ โดยคุณค่าของเผด็จการ ในยุคสมัยที่ยังเด็กยังเล็กโดยบิดามารดาครูบาอาจารย์ กระทั่งว่าถ้ามีพระราช ที่ประกอบไปด้วยทศพิศราชธรรม, แล้วขอให้ใช้เผด็จการเถิด จะเป็นฟ้าสว่างทางการเมือง. เผด็จการไม่ใช่ลัทธิ ไม่ใช่ตัวลัทธิ เผด็จการไม่ใช่ตัวอุดมคติ: แต่เป็นเครื่องมือ ที่จะเอาไปใช้กับลัทธิอะไรก็ได้ ไปใช้กับอุดมคติอะไรก็ได้ มันจะได้เร็วดี, เป็นเครื่องมือพิเศษ ที่จะใช้ให้อุดมคติสำเร็จไปโดยเร็ว.

พูดสรุปความว่า ถ้าจะต้องจัดการกับกิเลสแล้ว ก็ขอให้ใช้เผด็จการเต็มที่ ยิ่งกว่าเผด็จการใดๆ. ถ้าเราจะต้องเข้าไปปราบปรามกิเลส คบคุมกิเลส ต้องใช้เผด็จการเต็มที่ สุดเหวี่ยงเลย: นี่เรียกว่าการเมืองภายในใจของบุคคล ที่มันจะออกมาเป็นการเมืองภายนอก ของสังคมหรือของโลก. ขอให้มีความเฉียบขาดต่อสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

ขอให้ฟ้าสว่างทางการเมือง ก็คือว่า ให้รู้จักว่า ประชาธิปไตยนั้น คือ

อุดมคติที่ทำให้ประโยชน์ของทุกคนเป็นใหญ่, และคำว่า เผล็จการนั้นเป็นเพียงวิธี, วิธีการที่จะใช้ให้ลัทธิหรืออุดมคติใดๆ สำเร็จได้ตามประสงค์, ไม่ใช่สิ่งที่พึงรังเกียจ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกิเลสแล้ว ไม่ต้องไถ่หน้ากับมันเลย, ต้องใช้เผล็จการให้ถึงที่สุด. อย่างนี้เรียกว่าฟ้าสาบทางการเมือง มันจะสาบหรือไม่ก็ดูเอาเอง. แต่เราเอามาพูดนี้ ก็หมายความว่ามันควรจะมีสิ่งที่เรียกว่าฟ้าสาบทางการเมืองขึ้นมาในลักษณะนี้: เพราะเราได้ทนทุกข์ทรมานกันมา เกี่ยวกับความผิดเรื่องนี้ เป็นเวลาตั้งสิบๆ ปี หรือร้อยๆ ปีมาแล้ว.*

๑ อรรถประโยชน์ของพุทธทาส เรื่อง ฟ้าสาบระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ [ตอน ๒], ลำดับที่ ๔๖.ง บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๔ ฟ้าสาบทางมีชีวิตถูกต้อง, บรรยายวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๖, หน้า ๑๑๖-๑๒๐.

ธัมมิกสังคมนิยาม

สังคมนิยาม

คำว่า “สังคมนิยาม” นี้ก็พูดมาหลายครั้งแล้ว สรุปความสั้นๆ ก็เพื่อให้มีการเห็นแก่ผู้อื่นนั้นแหละมากขึ้น: เราคนยิ่งมากเข้าเท่าไร การเห็นแก่ผู้อื่นต้องยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ไม่คงที่ ไม่เท่าเดิม. ถ้าไม่อย่างนั้น มันไม่พอที่จะเจือจานกัน. ต้องรับใช้สังคม เหมือนกับรับใช้พระเจ้านั้นแหละ: ตามหลักของคริสต์เถยน ที่ว่า “รับใช้ผู้อื่นคือรับใช้พระเจ้า” ดีที่สุด, เป็นความหมายที่ดีที่สุดของคำว่า “สังคมนิยาม”.

พอเราอยู่กันมากจนแน่นไปทั้งหมด แหน่นบ้าน แหน่นเมือง แหน่นประเทศ: แล้วก็จะเพิ่มข้อนี้ เพิ่มเห็นแก่ผู้อื่นนี้ให้มากขึ้น เพราะว่ามันจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกันง่ายขึ้น. พอคนมากเท่า่นั้นแหละ เรื่องที่จะกระทบกระทั่งกัน และทะเลาะวิวาทกันก็จะมากขึ้น เพราะฉะนั้น ต้องเตรียมสำหรับที่จะเห็นแก่ผู้อื่น ให้มันมากขึ้น.

นี่ก็เป็นข้อเท็จจริงอันหนึ่ง ที่จะต้องมองให้เห็นกันแต่เดี๋ยวนี้ ว่ามนุษยในโลกยิ่งเพิ่มขึ้นเท่าไร: เราต้องมีการเมืองระบบที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบธัมมิกสังคมนิยามชนิดเผด็จการ”, เผด็จการเพื่อประโยชน์อย่างนั้น, สังคมนิยามเพื่อประโยชน์อย่างนั้น, ธัมมิกะเพื่อประโยชน์อย่างนั้น, ประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์อย่างนั้น: พิสูจน์ได้ มองเห็นได้ เข้าใจได้. นี่เป็นข้อเท็จจริงที่ต้องมองกันแต่เดี๋ยวนี้ว่า เตรียมมีระบบการเมืองแบบนี้ เพื่อต้องรับพลโลกที่กำลังทวีขึ้นโดยเร็ว: อย่ามัวแต่โทษหมอยูอย่างเดียว.”

สังคมนิยมตามแบบพุทธเจ้า

...เราไม่ต้องมีปัญหาไปเสียทุกอย่าง : เรามีปัญหาแต่เพียง เพื่อเบียดเบียนกันไม่ลง ไม่เกิดโลภะ โทสะ โสกัน มันก็พอแล้ว; มันเป็น ปัญญาอยู่ในตัว เรียกว่า กำจัดโมหะที่เป็นข้าศึกของมนุษย์เราได้. ฉะนั้น ขอให้ถือว่า ถ้าเรามีพื้นฐานอันนี้แห่งจิตใจว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ก็จะป้องกันหรือกำจัดโลภะ โทสะ โมหะ ได้ทั้งสามอย่าง.

ขอให้มองให้เห็น และถืออยู่เป็นหลัก แล้วช่วยไปอบรมนักเรียน ลูกเด็กๆ ในโรงเรียน. หรือประชาชนที่เป็นลูกบ้านของกำนัน. หรือว่าคนเจ็บ คนไข้ของหมอ ในขณะที่เขานอนเจ็บอยู่นั้นแหละ; ให้รู้ลึกลงว่า “เราเป็นเพื่อน ทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น”; มันง่ายดี.

นี่รากฐานแรกและสำคัญที่สุดของต้นไม้แห่งศีลธรรมนั้น คือความ เข้าใจอันนี้ จะนำมาซึ่งเมตตาเป็นหลักเป็นประธาน. คนเรา ถ้ามีเมตตารักใคร่ซึ่งกันและกันแล้ว ปัญหาทางสังคมจะหมดสิ้น; ไม่มี การเอาเปรียบกันทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางสงคราม ทางอะไรเลย. มันก็มีสันติภาพ สันติสุข; ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดี, ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ไม่มีอะไรจะดีได้.

การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเลวที่สุด ถ้าประชาชนไม่มี ศีลธรรม; ยิ่งมีเสรีภาพเท่าไร ยิ่งเลวมากเท่านั้น; เพราะคนไม่มีศีลธรรม มีแต่กิเลส. ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ก็จะเป็นประชาธิปไตยที่ดีเพราะคนมันรักใคร่กัน.

ถ้าเราจะป้องกันหรือกำจัดลัทธิอื่นไม่พึงปรารถนา ก็ต้องมีสิ่งที่ดีกว่า; ถ้าเราต้องการจะต่อต้านปราบปรามคอมมิวนิสต์ เราก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์ ที่ดีกว่า หรือเหนือกว่า. ศีลธรรมนี้แหละ จะสร้างคอมมิวนิสต์ที่ดีกว่า, หรือเหนือกว่าคอมมิวนิสต์ปัจจุบันที่เราไม่พอใจกัน, หรือแม้แต่สังคมนิยม

ในความหมายทั่วๆ ไปก็ตาม เราต้องมีสังคมนิยมที่ดีกว่า จึงจะต้านทานหรือป้องกันสังคมนิยม ซึ่งไม่พึงปรารถนาได้.

ถ้ามีศีลธรรมแล้ว จะเกิดสังคมนิยมที่ดีกว่า เป็นสังคมนิยมที่ถือศีลธรรมเป็นหลัก, จะเป็นสังคมนิยมที่ดีกว่า จะเป็นสังคมนิยมตามแบบของพระศาสนาทุกศาสนา: โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนา^๑ พระพุทธเจ้าเป็นสังคมนิยม คือถือชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้น ในสากลจักรวาลเป็นหน่วยเดียวกัน ทำอะไรต้องนึกถึงทุกคน ไม่เว้นเป็นพวกนั้นพวกนี้พวกโน้น. นี่สังคมนิยมที่มีความหมายถูกต้อง อย่างนี้เราเรียกว่าสังคมนิยมที่ดีกว่า สำหรับมาใช้กำจัดสังคมนิยมที่มลาย ถึงกับแบ่งเป็นซ้ายหรือเป็นขวา, แล้วก็ได้ต่อสู้กัน.

สังคมนิยมของพระพุทธเจ้า จะไม่ทำให้เกิดซ้ายหรือขวาขึ้นมาได้: ปัญหาหนักไม่มี: เป็นสังคมนิยมที่เหนือกว่า ดีกว่า อย่างนี้ก็จะต้องป้องกันและแก้ไขสังคมนิยมอื่นๆ ทั้งหลายได้, แม้สังคมนิยมสุดเหวี่ยงเช่นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น.

ฉะนั้น ขอให้พุทธบริษัททั้งหลาย มุ่งหมายมีปณิธานว่า เราต้องมีศีลธรรม เพื่อความเป็นคอมมิวนิสต์ที่ดีกว่า จะป้องกันต้านทานคอมมิวนิสต์ได้, จะเป็นสังคมนิยมที่ดีกว่า จะป้องกันสังคมนิยมทั้งหลายได้, หรือเป็นประชาธิปไตยที่ดีกว่า คือประชาธิปไตยที่มีศีลธรรม ก็จะทำให้จัดโทษอันเลวร้ายของประชาธิปไตยที่กำลังทำลายโลกอยู่ในเวลานี้ได้.

นี่, ไม่มีอะไรแยกออกไปได้จากศีลธรรม หรือว่าเราไม่ต้องอาศัยศีลธรรม: ฉะนั้น ขอให้หันหน้าไปสู่ศีลธรรม ซึ่งในขั้นนี้มีรากฐานอันแรกที่สุดอันเปรียบเหมือนกับแผ่นดิน เป็นที่ตั้งที่อาศัยของตนไว้.^๒

๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่องธรรมะกับการเมือง, ลำดับที่ ๑๘.๖ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๑ ปัญหาเฉพาะหน้าของมนุษย์ยุคปัจจุบัน. บรรยายวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๙, หน้า ๕๔๘-๕๔๙.

๒ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่องการกลับมาแห่งศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.๓ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๘ รากฐานของศีลธรรมอันดับห้า (สัทธาปสันนา : อุณหภูมิมิ). บรรยายวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๙, หน้า ๓๑๕-๓๑๘.

สังคมที่มีความถูกต้อง

ระบบการเป็นอยู่ การควบคุม การปกครอง ของบุคคลเหล่านั้น ที่มักจะเรียกรวมๆ กันว่าระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ, เรียกว่าๆ ก็ว่า ที่จะเป็นผู้ปกครองก็แล้วกัน เป็นคณะผู้ปกครอง จะเรียกว่ารัฐบาลหรืออะไรก็จะยังไม่หมดเพราะว่ามันยังมีหลายฝ่ายที่รวมกันทำหน้าที่ปกครองทุกๆ ระบบที่เป็นระบบการปกครอง ระบบการควบคุมมนุษย์จะต้องถูกต้องด้วย, มนุษย์แต่ละคนมีความถูกต้องแล้ว, ระบบการควบคุมการเป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องถูกต้องด้วย นี่เป็นเรื่องที่ ๒ คือว่า สังคมนั้นจะต้องมีความถูกต้อง.

ข้อแรก แรกเริ่มก็ต้องมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้องในสังคมนั้น.

ในสังคมนุชนั้นมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้องเป็นข้อแรก เพราะมันมีอิทธิพลมาก. เรามีระบบที่อาตมาเรียกชื่อเอาเองว่าธัมมิกสังคมนิยม คนมันมีกับคนยากจนบวกกันเข้าแล้วทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม, เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับส่งเสริมทรัพยากรของธรรมชาติ จะออกผลออกประโยชน์มาได้ยังไง, เขาก็ไม่ทำลาย, นอกจากจะเก็บเอาผลประโยชน์นั้นแล้ว ยังส่งเสริมให้มีผลประโยชน์ยิ่งๆ ขึ้นไป. ต้องเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ, ต้องเป็นระบบที่ทำให้สิ่งที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือถึงกับว่าระบบที่ทำให้สิ่งที่ไม่มีความกลายเป็นของมีค่า. นี่เป็นเศรษฐกิจทางวิญญาณไปแล้ว, เศรษฐกิจทางวิญญาณทางธรรมะ ทำร่างกายหรือชีวิตที่ไม่มีค่านี้ให้กลายเป็นของมีค่า,

ร่างกายอันน่าหมั่นไส้ไม่มีค่า ตายแล้วให้ใครก็ไม่มีความหมายนี้ แต่กลับทำให้มีประโยชน์ถึงสูงสุดบรรลุผลผลิตพยานได้ นี่เป็นยอดเศรษฐกิจ. เราจะต้องถือว่า พระพุทธเจ้านั้นท่านทรงเป็นยอดนักเศรษฐกิจ, เป็นนักเศรษฐกิจชั้นยอด คือทำสิ่งที่ไม่มีความหมายเป็นของมีค่าสูงสุดขึ้นมาได้. แต่เอาละเดี๋ยวนี้ไม่ต้องถึงนั้นดอก, คนธรรมดาสามัญทั่วไปนี้ มีระบบเศรษฐกิจชนิดที่ไม่ทำลายที่มาแห่งประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย แต่กลับทะนุบำรุงส่งเสริม.

ที่นี้ข้อที่สอง มีระบบการอยู่ร่วมกัน ระหว่างคนด้วยกันคนเด่น.

คนยากคนจนคนพิการคนอะไรก็ตาม เป็นฝ่ายหนึ่ง, แล้วคนมั่งมีคนมีอำนาจวาสนา นั้นอีกฝ่ายหนึ่ง, บวกกันเข้าแล้วร่วมทำประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ เพราะมีหลัก เกิด แก่ เจ็บ ตายร่วมกัน.

ถ้าไปพูดที่เมืองนอกเมืองนา หรือว่าคนที่เขามุ่งกันแต่วัตถุนิยมแล้ว เขาโกงโหด เขาโกงหัวเราะฮาโห้ เห็นเป็นเรื่องเบาไปก็ได้ ว่าเป็นเรื่องที่ไม่ทำได้. แต่ความจริงมันก็มีอยู่อย่างนั้น ถ้าเราจะมีระบบเศรษฐกิจที่ดีไม่ให้สูญเสียไปเลยทั้งฝ่ายคนมั่งมีและคนยากจนแล้ว มันก็ต้องบวกกันเข้า เกิดประโยชน์แล้วก็ปันกันเต็มที่, แล้วให้มีส่วนเหลือเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม. อาตมาเรียกเอาเองว่าธัมมิกสังคมนิยม คือมันต้องเป็นระบบสังคมนิยม ต้องเอาสังคมเป็นใหญ่, เอาบุคคลเป็นใหญ่ไม่ได้ แล้วมันต้องประกอบไปด้วยความถูกต้องที่ทำให้มันอยู่กันได้ จึงต้องเรียกว่าธัมมิกะธัมมิกะ.

ในโลกนี้มันต้องมีทั้งคนมั่งมีและคนยากจน; ถ้าเห็นแก่คนมั่งมีแล้วจะเอาคนยากจนไปทิ้งเสียที่ไหนเล่า? ถ้าจะเห็นแก่คนยากจน แล้วจะเอาคนมั่งมีไปทิ้งเสียที่ไหนเล่า? เอาไปทิ้งได้เมื่อไรเล่า มันก็ต้องมีทางจะประสานให้มันร่วมมือกันได้ : ผลิตประโยชน์ออกมากินใช้เพียงพอด้วยกันแล้วที่เหลือก็เอาไปทำประโยชน์ส่วนรวม. นี่เรียกว่าเศรษฐกิจชั้นเลิศ. ระบบ

ธัมมิกสังคมนตรี ยากจะเรียกว่าสังคมนตรีตามแบบของพระพุทธเจ้า
ด้วยซ้ำไป มันต้องเป็นอย่างนี้ สำหรับระบบการปกครองในโลก.

แล้วที่นี้อันถัดมา ข้อที่สาม มีระบบการเมืองที่ถูกต้อง.

คำว่า การเมือง การเมือง เขาจะพูดกันอย่างไรก็ไม่รู้ตามปรัชญาการเมืองของเขาอาตมาไม่รู้ดอก แล้วไม่อยากจะรู้ด้วย, จะรู้แต่เพียงว่าการเมืองคือระบบที่ทำให้อยู่กันเป็นผาสุกโดยไม่ต้องใช้ศาสตรา โดยไม่ต้องใช้อาวุธ, ไม่ต้องใช้ศาสตรา ไม่ต้องใช้อำนาจอะไร, เราอยู่กันได้ ตกลงกันได้ เข้าใจกันได้ อยู่กันด้วยความเป็นสุข สงบสุข เป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา, นั่นแหละคือระบบการเมืองที่เราต้องการในที่นี่: แต่มันก็ต้องประกอบด้วยส่วนประกอบหลายๆ อย่าง เช่นว่ามันจะต้องเป็นอย่างที่มีอยู่นี้ จะต้องมียุทธบัล มีการบริหาร มีตุลาการ มีนิติบัญญัติ มีสภา มีตุลาการเอละ, เราอมรับสิ่งเหล่านี้ว่าต้องมีในระบบการเมือง แต่ขอให้มันถูกต้อง.

ให้มีรัฐสภาหรือสภาประชาชน ที่ออกกฎหมายมาโดยถูกต้องสมควร
แก่สถานการณ์จริงๆ; แต่ถ้าเอาคนโง่มาเป็นสมาชิก มันก็ทะเลาะกันไม่มี
ที่สิ้นสุดแหละ, มันต้องมีคนที่มีธรรมะ มีศีลธรรม หรือเป็นมนุษย์อย่าง
ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นถูกต้องนั้น มาเป็นสมาชิกของรัฐสภา หรือสภา
ประชาชน. อย่างละเมอเพื่อฝันว่า เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของ
ประชาชน; ถ้ามันประชาชนคนโง่คนบ้า คนเห็นแก่ตัว คนอันธพาล แล้ว
ทนไหวที่ไหนล่ะ, ใครมันจะทนไหว, มันก็เป็นคำพูดที่ถือตามนั้นไม่ได้, มัน
ต้องเติมเข้าไปว่าประชาชนที่มีศีลธรรม, มีสภา รัฐสภาหรืออะไรสภาก็ตาม
ที่ออกกฎหมายมาถูกต้องแก่สถานการณ์.

แล้วจะต้องมีการควบคุมรัฐบาลอย่างถูกต้อง ควบคุมรัฐบาล สภา
ต้องควบคุมรัฐบาลด้วยจิตใจที่เป็นธรรม, ไม่ใช่เพื่อจะล้มรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา.
เวลานี้เรามีพรรคการเมืองที่พร้อมที่จะล้มรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา

จนไม่มีเวลาทำงานทำหน้าที่, พรรคการเมืองนี้ที่จริงส่วนใหญ่แล้ว มัน
เป็นของที่ไม่น่าสนใจ เพราะพรรคการเมืองมันเห็นแก่พรรคยิ่งกว่า
เห็นแก่ชาติ, พรรคการเมืองไหนๆ ก็ตาม มักเห็นแก่พรรคยิ่งกว่าเห็นแก่
ชาติทั้งนั้นแหละ. อาตมาคิดว่าทั้งโลกเลย จะเอาพรรคอยู่รอดและเอา
พรรคเจริญก่อนชาติเจริญ, เพราะมันมีพรรคอย่างนี้แหละมันจึงยุ่ง; ถ้ามัน
ไม่มีพรรค มันมีพรรคเดียว ทุกคนมุ่งหน้าต่อประเทศชาติแล้ว มันคงจะ
ไม่ยุ่ง.

ฉะนั้นคำว่าพรรคการเมืองนั้นไปคิดดูให้ดี ว่าถ้ามันเป็นพรรคการเมือง
เพื่อเห็นแก่พรรคแล้ว มันเป็นเรื่องที่เลวร้ายที่สุด; แต่ดูๆ แล้วไม่เห็นว่พรรค
การเมืองไหนจะเห็นแก่ชาติยิ่งกว่าเห็นแก่พรรค, แล้วมันต้องการความเจริญ
ให้แก่พรรคโดยไม่ต้องคิดว่าผิดถูกชั่วดี มีสติปัญญาที่จะโค่นฝ่ายตรงกัน
ข้ามลงได้เท่าไรก็ใช้กันหมด. แม้จะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามทางธรรม เป็น
การคดโกง เป็นการอะไร พรรคการเมืองก็เอามาใช้ เพื่อทำลายล้างระหว่าง
กันและกัน; ถ้าอย่างนี้มันไม่มีความสงบ; เรียกว่าๆ ว่าไม่ต้องมีพรรค
ฝ่ายค้าน มีแต่ฝ่ายที่ร่วมมือกันทุกฝ่ายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมของ
ประเทศชาติ, ไม่ต้องมีพรรคฝ่ายค้าน. แต่ถ้าคนยังเลวยังไม่ดีพอมันก็ต้อง
มีพรรคฝ่ายค้าน, ถ้าเรามีพลเมืองดีอย่างที่ว่ามาแล้ว ประชุมกันในรัฐสภา
ควบคุมรัฐบาล ไม่ต้องมีพรรคฝ่ายค้านก็ได้; เพราะพรรคฝ่ายค้านนั้น
เขาจะต้องหลบหลับตาค้านทำเดี๋ยว. ดูเอาเองก็แล้วกัน : เรื่องไม่ควร
ค้านก็ค้าน, หายใจเป็นการค้านอยู่ตลอดเวลา แล้วเพื่อนจะเอาเวลาไหน
มาทำงานให้ถูกต้องได้. ฉะนั้นไม่ต้องมีพรรคฝ่ายค้านดอก ว่าที่จริง.

แล้วจะต้องมีรัฐสภาหรือผู้แทนราษฎร ที่สื่อความประสงค์ของ
ประชาชนอย่างถูกต้องอย่างครบถ้วน; ถ้ามันเป็นหน้าที่ของสมาชิกสภา
มันก็ต้องเป็นผู้แทนราษฎรชนิดที่สื่อความประสงค์ของราษฎร ให้แก่สภา
หรือแก่รัฐบาลอย่างถูกต้องและครบถ้วน.

เดี๋ยวนี้เขาไม่มีเวลาที่จะทำอย่างนั้น, มีเวลาสำหรับจะป้องกันตัวเอง

รักษาตัวเอง เลื่อนขั้นตัวเองอะไรจนหมดเวลา, มันก็ไม่มีเวลาที่จะทำหน้าที่
ช่วยเหลือส่งเสริมให้ความประสงค์ของประชาชนสำเร็จประโยชน์. เขาจะ
ต้องรับผิดชอบ พัททกษลัทธิ พัททกษความเป็นธรรมดาความถูกต้องของ
ประชาชนให้ดีที่สุด ให้สมบูรณ์ที่สุด; แต่เขาก็เอาเวลาไปพิทักษ์ประโยชน์
ของตนเสียหมด, ไม่มีเวลาที่จะพิทักษ์ลัทธิและความถูกต้องของประชาชน
ผู้ยากจนหรือผู้ลำบากยากแค้น, เพราะว่าประโยชน์ของตนมันไม่รู้จักพอ
ก็เอาเวลา เอากำลัง เอาอำนาจอะไรก็ตาม ไปพิทักษ์ประโยชน์ของตนเสีย
หมด โดยไม่ได้พิทักษ์ลัทธิและความเป็นธรรมที่ควรพิทักษ์ของประชาชน
การเมืองอย่างนั้นมันก็ไม่ไหว.

ในที่สุดเราจะพูดว่า เขาจะต้องถือหลักในการปฏิบัติหน้าที่ทุกแขนง:
รัฐบาลก็ดี รัฐสภาก็ดี ตุลาการก็ดี อะไรก็ดี ที่รวมกันเป็นระบบการปกครอง
นี้ จะต้องมີศีลธรรมเป็นหลัก ให้เรามีความเป็นชาติที่มีศีลธรรม, ให้เรามี
ความเป็นชาติหรือชาติที่มีศีลธรรม ซึ่งจะต้องรวมถึงว่า มีวัฒนธรรม มี
ศาสนา มีขนบธรรมเนียมประเพณี อะไรที่ถูกต้อง. แต่เราใช้คำว่าศีลธรรม
คำเดียวก็พอ ถ้ามีศีลธรรมได้จริง มันไม่จะไปในทิศทางไหน จะต้องมีความ
เป็นธรรม คือมีศีลธรรม ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน.

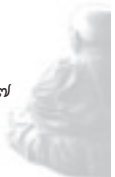
อาตมาเคยพูดไปตามที่ไม่มีอำนาจอะไร แต่ก็พูด ว่าเราควรจะมี
กระทรวงศีลธรรม, มีกระทรวงศีลธรรมขึ้นมา สำหรับควบคุมกระทรวง
ทุกกระทรวงให้มันมีศีลธรรม, มีกระทรวงศีลธรรมเพื่อควบคุมกระทรวง
ทุกกระทรวงหรือทุกบุคคลให้มีศีลธรรม. เดี่ยวนี้ดูในโลกนี้ ประเทศ
ไหนบ้างที่มีกระทรวงศีลธรรม จะมีก็แต่ชื่อดูไม่ค่อยมี, จะมีกระทรวง
วัฒนธรรมและศาสนาดูเหมือนจะได้ยินอยู่บ้าง, แต่ว่ากระทรวงศีลธรรมนี้
ไม่เคยได้ยิน. แต่เราต้องการให้ในโลกนี้ ทุกประเทศมีกระทรวงศีลธรรม
ซึ่งมีศีลธรรมจริง แล้วมันควบคุมทุกกระทรวง ให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมี
ศีลธรรม, แล้วประเทศชาติก็มีวิเศษ เป็นโลกพระศรีอารยเมตไตรยโดย
แน่นอน.

เดี๋ยวนี้ความไม่มีศีลธรรมมันมากขึ้นๆ แผ่กระจายไปทั่วทุกหัวระแหง และยิ่งขึ้นๆ, คิดดูก็น่าเศร้าน่าห่วง. แต่ว่าเรายังคิดว่า เราคงตายเสียก่อน, เราคงตายไปก่อนที่จะเหตुर้ายเหล่านั้นจะได้มาปรากฏแก่เรา แต่ก็อดหวังไม่ได้ว่า คนที่อยู่ข้างหลังจงอยู่กันอย่างมีกระทรวงศีลธรรมทุกประเทศ ควบคุมกระทรวงทุกกระทรวงให้มีศีลธรรม ให้ปฏิบัติหน้าที่ไปในทางมีศีลธรรม : กระทรวงพาณิชย์ก็มีศีลธรรม, กระทรวงเกษตรก็มีศีลธรรม, กระทรวงมหาดไทยก็มีศีลธรรม, ทุกกระทรวงมีศีลธรรม แล้วมันก็จะไม่มีปัญหา. นี่เราต้องการระบบการเมืองอย่างนี้ สำหรับระบบการปกครอง สังคม ปกครองมนุษย์.

ข้อที่สี่ต้องการระบบการปกครองที่มีธรรมะเป็นหลัก.

แยกออกมาเฉพาะระบบการปกครอง ที่เป็นธัมมิกประชาธิปไตย คือ เป็นประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยธรรม, ประชาธิปไตย ถ้าว่าประชาชน หรือคนแต่ละคนมันไม่มีศีลธรรมแล้วมันก็วินาศเหเล, วินาศในเวลาอันสั้น: ถ้าประชาชนทุกคนไม่มีศีลธรรม แล้วก็เอามาเป็นส่วนใหญ่สำหรับการปกครองบ้านเมือง พักเดียวมันก็วินาศหมด. เราต้องมีประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยธรรมเรียกว่าธัมมิกประชาธิปไตย, นี่เกี่ยวกับการปกครอง. ธัมมิกสังคมนิยม นั้นมันเกี่ยวกับเศรษฐกิจ, ถ้าธัมมิกประชาธิปไตยนี้มันเกี่ยวกับการปกครอง เอาธรรมะเป็นใหญ่ เอาความถูกต้องเป็นใหญ่ ไม่ใช่ประชาธิปไตยของคนที่เห็นแก่ตัว, เอาคนที่เห็นแก่ตัวเต็มอัดทุกๆ คนมาเป็นระบบปกครองเป็นประชาธิปไตย มันก็ฆ่ากันตายหมดแหละ ด้วยความแตกต่างเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างเห็นแก่ตัว. ฉะนั้น ประชาธิปไตยต้องจำกัดความให้ดีๆ ว่าต้องของประชาชนที่มีศีลธรรมเลยต้องใช้คำว่า ธัมมิกประชาธิปไตย, มีธรรมะเป็นหลัก มีความถูกต้องเป็นหลัก อย่าเห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรมะ, เห็นแก่ธรรมะ แล้วก็อย่าเห็นแก่ตัว.

นี่เรียกว่ามีธรรมะเป็นหลัก มีระบบการปกครองชนิดนี้ แล้วก็จะมีการปกครองสังคม หรือโลกให้มีสันติภาพได้โดยง่าย.

ข้อที่ห้าต่อไปคือระบบศีลธรรมและศาสนา. ระบบศีลธรรมและศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี อะไรเหล่านี้ด้วย มันรวมอยู่ในคำว่า วัฒนธรรมนั้นแหละ, แล้ววัฒนธรรมมันก็รวมอยู่ในคำว่าศีลธรรม วัฒนธรรม เครื่องทำความเจริญ มันก็ถูกต้องนะ.

คำว่าวัฒนธรรม, วัฒนธรรมนี้เป็นคำกำกวมแล้วน่าอันตราย: เพราะคำว่า วัฒน, วัฒนที่เป็นภาษาบาลีที่ยืมมาใช้ คำนี้กำกวม, คำว่า วัฒนะ วัฒนะนั้นไม่ได้เล็งไปถึงว่าดีหรือชั่ว, มันเล็งแต่ว่ามากขึ้นเท่านั้นแหละ มากขึ้นๆ, เต็มมากขึ้นเรียกว่า วัฒนะ. อย่างว่าผมมันรักบนหัวอย่างนี้ โดยหลักบาลีมันก็วัฒนะเหมือนกัน, ผมมันวัฒนะ วัฒนาก็เหมือนกัน, หรือว่าคนบ้ามันเต็มขึ้นมาในโลก นี่ก็เรียกว่าวัฒนาเหมือนกัน. คำว่าวัฒนะ ในภาษาบาลีแปลว่า มันมากขึ้นเท่านั้น, ดีก็ได้ ชั่วก็ได้: ฉะนั้นเราต้องมาคัดเลือกให้มันเป็นไปแต่ในทางวัฒนะที่ดี, วัฒนะที่ดี.

มีประโยคภาษาบาลีว่า อย่าทำโลภวัฒนา : น ลียา โลกวทุมนโน, ที่เขาแปลกันว่า อย่าเป็นคนรักโลก, ตัวหนังสือแท้ๆ มันแปลว่า อย่าทำโลภให้วัฒนา ก็คืออย่าทำโลภให้รัก, มันรักมากไปด้วยอะไรก็ไม่รู้ จนเต็มอัดไปหมด โลกมันวัฒนา. ฉะนั้นเราจะต้องมีความหมายที่ถูกต้อง วัฒนาต้องให้เป็นไปแต่ในทางถูกต้องหรือเจริญถูกต้อง ไม่ใช่ชั่วมากขึ้นๆ แล้วก็จะเรียกว่าวัฒนา.

มีคนค้นพบว่า คำว่า progress ที่แปลว่า เจริญหรือวัฒนานั้น คำนี้ รากศัพท์แปลว่า บ้า, โปรเกรสนี้มันแปลว่าบ้า, คือมันมากเกินไปธรรมดา. แต่เดี๋ยวนี้คำว่าโปรเกรสเอามาใช้ในความหมายทางดี เจริญดี: แต่คำเดิมๆ ของมันหมายถึงบ้าก็ได้คือ วัฒนาด้วยความคิดที่ไม่ถูกต้อง มันก็เลยบ้า.

นี่เราจะต้องมีวัฒนธรรมชนิดที่ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อสันติภาพ, อย่าปล่อยไปตามความหมายของคำว่าพัฒนา พัฒนา คือรุกรานมากขึ้นเท่านั้น, มันจะต้องเป็นระบบศีลธรรมที่ถูกต้อง แล้วก็ศาสนาที่ถูกต้อง.

คำว่าถูกต้องนี้มันถูกต้องในทางทฤษฎีก็มี, ถูกต้องในการให้สำเร็จประโยชน์เป็นผลก็มี, ถูกต้องในทางเหตุผล สบหลักเหตุผล สบหลักวิทยาศาสตร์ อย่างนี้ก็เรียกว่าถูกต้องเหมือนกัน. แต่เรามุ่งหมายความถูกต้องที่มากกว่านั้น คือถูกต้องชนิดที่ทำให้เกิดสันติภาพ: เพราะว่าถูกต้องตามเหตุผล ตามตรรก ตาม logic อะไรนั้นมันไปทางไหนก็ได้, เราเอาให้มันถูกต้องมาในทางที่ว่าให้เกิดผลที่ควรปรารถนาที่เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์, นี่เราจะต้องมีศาสนาที่ถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้เรามีศาสนามาก, มีศาสนาหลายศาสนา เราจะต้องทำให้เป็นที่แน่ใจว่า มันถูกต้องสำหรับที่จะให้เกิดสันติภาพแก่มนุษย์, และยิ่งกว่านั้นอีกคือว่ามนุษย์สามารถจะรับได้ หรือสามารถปฏิบัติได้: ถ้ามันถูกต้องหรือดี แต่มนุษย์ไม่สามารถสนองรับมาปฏิบัติได้ มันก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน. ฉะนั้นคำว่าถูกต้องนี้ ต้องถูกฝาดูถูกตัว, ต้องสามารถรับมาปฏิบัติได้ด้วย, แล้วเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ด้วย ไม่ใช่เหลววิสัย, แล้วก็ถูกต้องตามที่ควรจะถูกต้อง คือว่ามันถูกต้องเพื่อสันติภาพของทุกคน, ไม่ใช่เพียงเพื่อของบางคน หรือที่วงการที่มันมีอำนาจ แล้วมันจะถูกต้อง อย่างนี้มันถูกต้องไปไม่ได้.

ที่นี้ข้อต่อไป**ข้อที่หก** ก็อยากจะพูดว่ามีการศึกษาถูกต้อง. **ระบบการปกครองของโลกที่มีการศึกษาถูกต้อง**, ก็เหมือนกับที่กล่าวมาแล้วในส่วนของบุคคล ที่ว่ามีการศึกษาถูกต้องนี้. เดี่ยวนี้ยิ่งมาเป็นระบบการปกครองของทั้งหมดของส่วนรวมเป็นตัวระบบใหญ่แล้ว ก็ยังต้องการการศึกษาที่ถูกต้อง. ให้เป็นไปตามหลักการศึกษาที่ถูกต้อง ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ คือให้เป็นมนุษย์กันให้ได้ มิฉะนั้นมันจะไม่มีความเป็นมนุษย์ มันถูกต้อง

สำหรับอะไรก็ไม่ว่า มันถูกต้องสำหรับแต่ทำอาชีพ มันไม่มีความเป็นมนุษย์
ที่ถูกต้อง; ถ้ามีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องมันพอ.

เราเลือกเอาฝ่ายไหนละ คิดดู : จะเลือกเอาคนที่มีความรู้ กับคนที่
มีความถูกต้องหรือมีศีลธรรม; ถ้ามันต้องเลือกเอาในระหว่าง ๒ ฝ่าย
คือว่ามีความรู้ความสามารถ กับคนที่ดีมีศีลธรรมจะเลือกเอาส่วนไหน?
หรือพูดง่าย ๆ ว่า คนไม่รู้หนังสือแต่มันดี กับคนรู้หนังสือเปรี๊ยะปราชญ์
เป็นอันธพาล หรือว่าไม่อันธพาลก็เถอะ เอาเป็นกลางๆ ด้วยกันนี้ คนไหน
มันปลอดภัยกว่า, เราเลือกฝ่ายไหนปลอดภัยกว่า? เลือกคนมีความรู้
หรือเลือกคนที่มีศีลธรรม; เลือกเอาคนมีความรู้ความฉลาดนะถ้ามันเกิด
เป็นอันธพาลขึ้นมาแล้วก็วินาศหมด เพราะมันไม่มีอะไรรับประกัน มันเพียง
แต่มีความรู้ความสามารถ. แต่ถ้าคนมีศีลธรรม คือคนดี มันเป็นอันธพาล
ไม่ได้; เพราะฉะนั้นมันปลอดภัย, ฉะนั้นเลือกเอาคนดี ก่อนที่จะเลือก
เอาคนมีความรู้ จะดีกว่า, แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่นิยมกันอย่างนั้นใช่ไหม? ถ้า
เขานิยมกันอย่างนี้ ก็ไม่ต้องไปเรียนเมืองนอกเมืองนาให้ปริญญาเป็นทาง
ดอก เพราะมันหาความดี ความถูกต้อง ความอะไรได้ในวงจำกัดของคนไทย
เรา ที่มีพุทธศาสนาเป็นหลักนี้. นี่เรียกว่าจะต้องมีการศึกษาที่ถูกต้อง
สมแก่ความเป็นมนุษย์.

ยึดความหมายของคำว่ามนุษย์ไว้ให้ดีๆ นะ, มันติดกันมากกับคำว่า
คน. คำว่า คน นั้นมันมาจากคำว่า ชน ชน ชะ-นะ ช-น แปลว่าเกิดมา, ส่วน
คำว่ามนุษย์นี่มาจาก มน-อุณฺย แปลว่าใจสูง; เป็นคน เป็นเพียงเกิดมา
ก็เป็นคน, แต่ถ้าเป็นมนุษย์ มันต้องมีการกระทำจนใจสูงด้วย. เราต้องม
ีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องคือมีจิตใจสูง ไม่เป็นแต่เพียงคน; การศึกษา
นี้
ต้องทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ และเต็มแห่งความเป็นมนุษย์.

อาตมาเคยเสนอแนะว่า ให้มันมีลำดับมาตั้งแต่ต้น เมื่อเราประ
ชุม
กันทำหลักสูตรจริยศึกษาที่นี่, อาตมาเสนอว่า ให้เรามีหลักสูตรประถม
ศึกษา
ให้เด็กๆ เขาเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา คือให้บิดามารดาชื่นใจ, และให้

เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ คือให้สอนได้ พาไปได้ นำไปได้, ให้เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน คืออยู่กันอย่างเพื่อน ช่วยเหลือกันจริง, ให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ คือเป็นประโยชน์แก่ชาติ, ให้เป็นสาวกที่ดี, แล้วในที่สุดมันก็เป็นมนุษย์ที่เต็ม: เป็นบุตรที่ดีมาก่อน แล้วเป็นศิษย์ที่ดี แล้วก็เพื่อนที่ดี เป็นสาวกที่ดี แล้วก็มนุษย์ที่เต็ม. การศึกษาจะต้องเพื่อความเป็นมนุษย์ที่เต็ม, ไม่เป็นการศึกษาชนิดสุนัขทางด่วน. ถึงภาษาฝรั่งก็คิดว่าจะใช้ได้ ถ้าเผื่อเขาวินิจฉัยกัน คำว่า sentient being นี่มันลักแต่ว่าเกิดมา มันตรงกับคำว่า คน: แต่ถ้าเป็น human being แล้วมันจะเป็นมนุษย์. คำว่า human มันมีรากศัพท์คล้ายๆ กับมนุษย์อยู่แล้ว, ให้มันเป็น human being มันจะมีความเป็นมนุษย์: แต่ถ้ามันเป็นเพียง sentient being เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้. ก็ระวังความหมายของคำว่า เป็นคน กับ ความเป็นมนุษย์ นี่ไว้ให้ดีๆ เอะ จะไม่เดินผิดทาง.

การศึกษาจะต้องเพื่อความเป็นมนุษย์ที่เต็ม. เมื่อพูดว่าเต็ม แล้วก็ไม่ต้องพูดถึงความถูกต้องดอก ถ้าไม่ถูกต้องมันเต็มไม่ได้ดอก: ถ้ามันเต็มแล้วก็หมายความว่ามันต้องมีความถูกต้องมันก็มีความเป็นมนุษย์ที่เต็ม.

ถึงแม้เดี๋ยวนี้เราจะโตๆ กันแล้วอย่างนี้ เราก็ยังต้องเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา แม้บิดามารดาจะตายไปแล้ว เราอยู่ข้างหลัง ก็ยังจะต้องเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา อย่าปฏิเสธนะ. แล้วเราต้องเป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ จนกว่าจะเข้าโลงไป, จะต้องทำตนให้เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์, แล้วเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนจนตลอดชีวิต, เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ, เป็นสาวกที่ดีของศาสนา แล้วก็มนุษย์ที่เต็ม: นี่จะเรียกว่าการศึกษา นั่นถูกต้อง ถ้ามันให้ผลอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้นลองไปเปรียบเทียบดูเอาเอง การศึกษาระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย มันได้ความเป็นอย่างนี้หรือเปล่า? ทำไมจะต้องมียกพวกตีกัน ในโรงเรียนมัธยม ในระดับวิทยาลัยหรือแม้ในระดับมหาวิทยาลัย ให้สัตว์เดรัจฉานมันหัวเราะเล่า? ถ้าคนเรายังทะเลาะวิวาทกันในระดับโรงเรียน

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยแล้ว จะไม่ให้สัตว์เดรัจฉานมันหัวเราะอย่างไรเล่า? บางทีคนป่าจะหัวเราะเยาะด้วยซ้ำไป, คนป่าก็ยังไม่เลวมากถึงนักศึกษาสมัยปัจจุบัน ที่มันยังมีการยกพวกตีกัน ทำลายล้างกัน ชัดแย้งกัน, แม้ในสถาบันการศึกษานั้นเอง เพราะว่าสถาบันการศึกษานั้นไม่ถูกต้อง มันก็ทำให้มีมนุษย์ที่เต็มไม่ได้, ขอให้ภาวนาหวังว่าจะมีมนุษย์ที่เต็ม.

เอ้า, ที่นี้ข้อสุดท้าย **ข้อที่เจ็ด ระบบการปกครองของโลกที่จะต้องมี** อีกสักข้อหนึ่งข้อสุดท้ายว่าจะต้องมี**ระบบนิเวศวิทยาที่ดี**. คำว่านิเวศวิทยา ในความหมายของอาตมาไม่ใช่หมายถึงแต่เพียงว่า ชำระ pollution ดอก มันเด็กเกินไป มันเล็กเกินไป คำว่า นิเวศวิทยาต้องหมายกว้าง จนถึงว่า วิทยาการสำหรับการเป็นอยู่. ความหมายของคำว่านิเวศ นิเวศ นั้นมันก็มีความถูกต้องไปหมดแหละ ไม่ใช่เพียงแต่ระบบการจัดมลภาวะอย่างเดียว แล้วก็จะว่านิเวศวิทยาถูกต้องก็ทำไม่, มันก็ต้องมีระบบการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับ ที่ถูกต้องซึ่งไม่เกิดปัญหาขึ้นมา.

ก็อยากจะยกตัวอย่าง เช่นว่า เราอยู่กันอย่างเป็นหมู่บ้าน ดีกว่าที่จะเป็นนคร, อยู่กันอย่างเมืองธรรมดาเล็กๆ ดีกว่าที่จะเป็นอยู่อย่างมหานคร. กรุงเทพฯ เป็นมหานครหรือยังก็ไม่รู้ แต่มันบ้าเกือบจะตายแล้วใช้ไหม? มันควบคุมไม่ได้นี่ เพราะมันเหลือกำลังที่จะควบคุม: ถ้าว่ามันอยู่กันเ็นลักษณะที่ควบคุมกันได้ เช่นเป็นหมู่บ้านๆ มีมากๆ ก็ดี มันควบคุมกันได้ มันจะไม่เกิดปัญหาอย่างที่กำลังเกิด, กำลังเกิดถึงขนาดวินาศหรือฆ่ากันตาย: มลภาวะก็จัดไม่ได้เพราะมันเหลือกำลังนี้ ถ้าอยู่กันอย่างมหานคร. อยู่กันอย่างหมู่บ้านใหญ่ๆ, หรือว่าอยู่อย่างเมืองเล็กๆ, อยู่อย่างมหานคร ซึ่งมีพลเมืองหลายสิบล้าน สิบล้าน ยี่สิบล้านแล้วจะเป็นนิเวศวิทยาที่ดี, พอดีแก่การที่จะควบคุมรักษาดูแล มีความสงบสุขได้โดยง่าย นี่ก็จะขอเรียกว่ามีนิเวศวิทยาที่ถูกต้อง คืออยู่ในขนาด

ที่พอดี ในลักษณะที่พอดี, บางทีจะต้องใช้คำว่ายิ่งเล็กลงยิ่งดีด้วยซ้ำไป.

เมื่อเร็วๆ นี้มีคนคิดอะไรคนหนึ่ง เขาพูดขึ้นมาว่า ยิ่งเล็กลงยิ่งดี, ยิ่งเล็กลงยิ่งดีเพราะว่าควบคุมง่าย, ถ้ามันใหญ่จนควบคุมไม่ได้ มันก็จะเป็นอันตรายหรือเป็นบ้าไปเลย. มันอยู่ในขนาดที่ควบคุมกันได้ ดูแลกันได้ รักษากันได้ นั่นแหละมันพอดี, ยิ่งเล็กลงยิ่งควบคุมได้ง่าย ยิ่งควบคุมกันได้ มันก็ยิ่งสวยงาม ยิ่งเล็กลงยิ่งสวยงาม เพราะมันควบคุมกันได้ รักษากันได้ดี. ถ้าบ้านของเราใหญ่เกินไป เราก็รักษาให้สะอาดเรียบร้อยไม่ได้: ถ้าบ้านของเราพอดีหรือเล็กๆ นี้ เราทำให้สวยงามพิเศษไปทุกกระเบียดนิ้วก็ยังได้.

นี่ต้องมีในลักษณะที่ควบคุมกันได้ หรือพอดี อย่างนี้อาจจะเรียกว่านิเวศวิทยาที่ถูกต้อง: มันไม่ใช่จะควบคุมแต่ผลภาวะ, มันต้องควบคุมไปทุกอย่างที่มันถูกต้อง : สงบเรียบร้อย ราบรื่นมีความสุข สันติสุข, หรืออาชญากรรมอะไรต่างๆ เหล่านี้มันก็ไม่ต้องมี. เราจะมีนิเวศวิทยาที่ถูกต้องแก่เหตุผล เหมาะสมแก่ความมีสันติภาพ.

เอาละ ทบทวนกันอีกทีหนึ่งว่า เราจะมีระบบการปกครองมนุษย์ ที่ประกอบไปด้วยระบบเศรษฐกิจอันถูกต้อง, ระบบการเมืองที่ถูกต้อง ระบบสังคมที่ถูกต้อง ระบบการปกครองที่ถูกต้อง ระบบศีลธรรมและศาสนาที่ถูกต้อง ระบบการศึกษาที่ถูกต้อง ระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้อง.

คำว่า ถูกต้อง คืออย่างไร.

ได้ยินคำว่า ถูกต้อง เต็มไปหมดแล้ว ก็จะมีปัญหาเกิดขึ้นมาว่า ถูกต้องนั้นคืออะไร. ถ้าถูกต้องของคนอันธพาลมันก็อย่างหนึ่ง: เราถูกต้องด้วยไม่ว่า ถ้าถูกต้องอย่างของอันธพาล. มันก็ต้องถูกต้องอย่างของวิญญาณ ของสุภาพบุรุษ มันก็ต้องถูกต้อง: แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีเถียงกันไม่รู้จบ ตรรกวิทยา logic ก็ดี, ปรัชญา philosophy นั้น ก็ดี มันก็ล้วนแต่มุ่งหมายจะหาความจริง หรือคำยุติของคำว่าถูกต้องหรือ

ความจริง, แล้วมันก็เถียงจนตายก็ยังไม่พบใช้ไหม? มันยุติกันไม่ได้นี่ ถ้าเอาหลักขนิธินั้นมาเป็นหลักหาความดีความถูกต้อง. มันก็มีเหตุผลที่จะแย้งยับขยายไกลออกไป, เรียกว่ามันมีคู่เถียงกันไปไม่มีทางจะพบกันได้ว่าถูกต้องอย่างไร.

มีคนเขาเปรียบเทียบว่า สถานะของปรัชญาของ philosophy นั้น มันเหมือนกับทางรถไฟ ๒ เส้น ซึ่งมันเป็นทางคู่กันไปไม่มีทางจะพบกัน, ทางรถไฟนั้นจะยาวก็โยชน์ ก็ร้อยโยชน์พันโยชน์อะไรก็ตาม มันก็ไม่มีทางจะพบกันดอก, ถ้ามันพบกันแล้วมันก็ไม่เป็นทางรถไฟ. นี่เรียกว่าเรื่องปรัชญาที่จะหาเหตุผลของความถูกต้องหรือความจริงนี้ มันมายุติอย่างนี้ เพราะมันมีเหตุผลที่จะแยกออกมายืนย่นอยู่เสมอ มันมีสมมติฐานใหม่ๆ สร้างขึ้นมาได้เรื่อย มันก็เลยไม่พบว่า อะไรถูกต้อง หรืออะไรดีอะไรจริง.

ฉะนั้น ขอให้ถือเอาหลักง่ายๆ ทางศาสนา โดยเฉพาะทางพุทธศาสนา มีหลักง่ายๆที่สุดว่า ถ้าถูกต้องแล้วมันไม่มีอันตราย หรือเป็นทุกข์เป็นโทษแก่ฝ่ายใด มีแต่คุณและประโยชน์แก่ทุกฝ่าย: นี่คือการถูกต้อง. ถ้ามันมีโทษแก่ฝ่ายใดแม้แต่นิดเดียว ถือว่าเป็นผิดแล้ว ไม่ถูกต้องแล้ว ถ้ามันไม่เป็นพิษภัยเป็นโทษอันตรายแก่ทุกฝ่ายใด มีแต่ความดีความได้ประโยชน์ ก็เรียกว่าการถูกต้อง เอาเพียงเท่านี้ไม่ต้องเถียงกัน. ไว้ให้พวกนักปรัชญาเขา หรือนักตรรกวิทยาเขา นักคำนวณอะไรเขาก็เถียงกันไปเถอะ จนไม่รู้ว่ามันจะไปดีตรงไหน ไม่มีวันที่จะพบว่าถูกต้องหรือดีนั้นเป็นอย่างไ. เดียวนี้เราเอาง่ายๆ ตามภาษาเด็กๆ เด็กวัดก็ได้ ดีหรือถูกต้อง คือไม่เบียดเบียนใคร ได้รับประโยชน์แก่ทุกฝ่าย คือถูกต้องในทุกๆ สิ่งที่ดีควรจะต้อง: นั่นคือระบบการปกครองของมนุษย์ที่ดีหรือของโลกที่ดี ในโลกมนุษย์ที่ดี จะต้องมีความถูกต้องอย่างนี้ แล้วก็มีสันติภาพ.

เป็นอันว่า บุคคลแต่ละคนๆ ต้องมีความถูกต้องอย่างที่กล่าวมาแล้ว, ระบบการปกครองของบุคคลทั้งหมดนั้น ก็ต้องมีความถูกต้องอย่างที่กล่าวมาแล้ว. เมื่อมีความถูกต้องทั้งของส่วนบุคคล และของระบบทั้งระบบที่

จะใช้ปกครองบุคคลเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นความถูกต้อง มันก็หมดปัญหา
ก็มีสันติภาพ.

อาตมาก็ขอเสนอหนทางแห่งสันติภาพไว้ในลักษณะอย่างนี้ เป็นเรื่อง
สุดท้ายของการบรรยายชุดนี้ เป็นที่ระลึกแก่ปีสันติภาพสากลคือปีนี้
ใช้หลักพระพุทธศาสนาเป็นหลัก คือความถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว
ว่ามรรคมืองค์แปด : ถูกต้องทางความคิดเห็น ถูกต้องตามความต้องการ
ถูกต้องทางการพูดจา ถูกต้องทางการทำงาน ถูกต้องทางการดำรงชีวิต
ถูกต้องในการใช้ความเพียร ถูกต้องในการมีสติควบคุมและถูกต้องในการ
ตั้งใจไว้มั่น: เรียกว่าถูกต้อง ๘ ประการ เป็นอริยมรรคมืองค์แปด. นี่เป็น
หลักที่เอามากระจายออกเป็นความถูกต้อง สำหรับบุคคลและสังคม.

เมื่อมีความถูกต้อง ๘ ประการนี้แล้ว ก็จะมีความถูกต้องอันสำคัญ
เกิดขึ้น คือความถูกต้องของความรู้-ญาณะ แปลว่าความรู้: เมื่อรู้ถูกต้อง
แล้วมันทำอะไรไม่ผิด, ในที่สุดมันก็เกิดผล คือหลุดพ้นถูกต้อง, หลุด
พ้นจากปัญหาทั้งปวงอย่างถูกต้อง, ไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดความ
ยุ่งยากลำบากใจเป็นทุกข์ทรมานใจ: นี่มันเป็นความถูกต้องอย่างนี้. แต่
เป็นสิ่งที่เราจะต้องประพฤติปฏิบัติ หรือสร้างมันขึ้นมา ในฐานะเป็นหน้าที่,
จะมาถึงไสยศาสตร์หวังความช่วยเหลือจากภูติผีปีศาจ ผีสงฆ์เทวดา หรือ
แม้แต่พระเจ้า ก็ไม่มีทางจะเป็นไปได้, พระเจ้าไม่ช่วยคนที่ไม่ปฏิบัติความ
ถูกต้อง.

ฉะนั้นเราจะต้องปฏิบัติความถูกต้องทุกประการอย่างที่กล่าวแล้ว
แล้วความถูกต้องทุกประการนั้น ก็จะแปลงรูปออกมาเป็นพระเจ้าที่ช่วยเรา
ได้จริงกว่าพระเจ้าชนิดไหน แล้วก็ไม่ต้องอ้อนวอนไม่ต้องติดสินบน ว่าจะ
ให้อย่างนั้น ให้อย่างนี้. พระเจ้าที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำที่ถูกต้องของ
เรา: พระเจ้าอย่างที่เขามีๆ กันอยู่นั้น ต้องเช่นสรวง ต้องอ้อนวอน ต้อง
บูชาัญญ คล้ายๆ กับว่าต้องจ้างพระเจ้าจึงจะทำหน้าที่. แต่ถ้าพระเจ้าเกิด
มาจากความถูกต้องที่เราประพฤติปฏิบัติขึ้นเอง เราไม่ต้องเช่นสรวง ไม่

ต้องบูชา ไม่ต้องอ้อนวอน การบูชาอ้อนวอนเช่นสรวงพระเจ้าชนิดนี้ มีแต่การพยายามทำให้มันถูกต้อง การพยายามทำให้มันถูกต้องนั้นแหละคือการบูชา เช่นสรวง อ้อนวอน, พระเจ้าชนิดที่จะช่วยเราได้จริง คือผลแห่งการทำหน้าที่ถูกต้อง.

นี่ขอสรุปเป็นบทสุดท้ายว่า เราจะมีสันติภาพได้ โดยสรุปย่ออย่างที่เป็นการบรรยายในครั้งสุดท้ายนี้ว่า มีบุคคลถูกต้อง, แล้วมีระบบการปกครองบุคคลหรือสังคมของบุคคลอย่างถูกต้อง, แล้วเราก็มีสันติภาพแน่นอน.^๑

๑ ธรรมชาติของพุทธทาส เรื่อง สันติภาพของโลก ลำดับที่ ๑๘.๕ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๓ จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ. บรรยายวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๒๙, หน้า ๔๐๔-๔๒๐.

ศาสนาพระศรีอารียะ ไบ๋ไร่เรื่องละเมอพอพิง

ระบบการเมืองที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ จะเป็นประชาธิปไตยก็ดี เป็นคอมมิวนิสต์ก็ดี เป็นนายทุนก็ดี เป็นกรรมกรก็ดี ทุกๆ อย่างไม่เป็นไปในลักษณะที่ว่า “เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” จึงมีแต่การเอาเปรียบ แล้วก็มีการต่อสู้ เป็นคู่กัน พัดเหวี่ยงกันไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

ฉะนั้นถ้าจะมีรากฐานในจิตใจ ตามหลักทางศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่า เรามีปัญหาตามธรรมชาติ เช่น ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น หรือสิ่งอื่นๆ อีกมากมาย ที่จะต้องต่อสู้กับธรรมชาติอยู่แล้ว. เราเป็นเพื่อนกัน เป็นหัวอกเดียวกัน; ทำไมจะต้องเบียดเบียนกัน? ถ้ามาคิดอย่างนี้แล้ว มันก็เอาเปรียบคนอื่นไม่ลง, จะกอบโกยเอาส่วนเกินของผู้อื่น ก็ไม่ลง. อย่างว่าแต่จะไปกอบโกยเอาส่วนที่จำเป็นของเขา มา แล้วมันก็จะมีความรู้สึก รักใคร่ เมตตา กรุณา คือความสงสารซึ่งกันและกัน. นี่นำไปสู่ความหมายของคำว่า ศรีอารียเมตไทย: เมตตริยก็ได้, เมตไทย ก็ได้.

ศรีอารยเมตไทย “ศรี” นั้นเป็นคำประกอบ เพียงแสดงความสูงสุด ความประเสริฐ, อารยนั้นแสดงความเป็นอารยะ ก็คือไม่ป่าเถื่อน หรือไม่ผิด ส่วนเมตไทยหรือเมตไถยนั้น แปลว่า ลักษณะแห่งความเป็นมิตร. เมตไทยก็ดี, เมตไถยก็ดี คือความเป็นมิตร: ถ้าภาษาบาลี ก็มาจากเมตตา ที่แปลว่า ความเมตตา, เป็นภาษาอื่น ก็เป็นไมตรี. เช่นภาษาไทย ที่ถอดออกมาจากภาษาสันสกฤต เป็นต้น มันก็เป็นไมตรี มีเมตตา ก็เรียกว่า เมตไถย, มีไมตรี ก็เรียกว่า เมตไถย: อย่างนี้ เป็นต้น. เพราะว่า

ทุกคนมีความรู้สึกที่ว่า “เราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” ; ความคิดมันจึงโน้มไป เพื่อความเป็นเมตตาโดยะ หรือเมตตาไทรยะ มันเป็น ชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ จึงใช้คำว่าศรีอารยเมตไตรย.

นี่ขอให้สังเกตตรงนี้ไว้ให้ดีว่า มันมีรากฐานอยู่บนความรู้ ว่าเรา เป็น “เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” นี้เรียกว่ารากฐานของระบบ ชัมมิกสังคมนิยม คือเป็นแก้มูลสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, และเห็นอย่าง ที่ ประกอบไปด้วยธรรมะ; ไม่ใช่เห็นแก่ประโยชน์ทางเนื้อหนัง ช่วยกัน กอบโกยอีกทีหนึ่ง. ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว มันก็จะยิ่งร้ายไปกว่าระบบ ประชาธิปไตย ซึ่งกอบโกยได้โดยคนคนเดียว, หรือเพียงเพื่อคนคนเดียว.

ถ้าเรามีลัทธิชัมมิกสังคมนิยมอย่างนี้แล้ว ก็จะมีลักษณะเป็นความ คุ่มครอง เป็นความสวัสดีมงคล ต่อต้านลัทธิอื่นไม่พึงปรารถนาได้ทุกๆ ลัทธิ; ระบุให้ชัดว่า ลัทธิชัมมิกสังคมนิยมนี้ จะต่อต้านลัทธินายทุน เพราะ ว่านายทุนตรงกันข้าม มันกอบโกย, แล้วลัทธิชัมมิกสังคมนิยมนี้ ก็ยังจะ ต่อต้านลัทธิชนกรรมาชีพ หรือกรรมกร เพราะกรรมกรก็เป็นผู้ต่อสู้ เพื่อ รักษาประโยชน์ของตน, ครั้นได้มากเกินต้องการแล้ว ไม่มีใครบรรจบกัน ได้ว่า กรรมกรนั้นจะไม่กลับเป็นนายทุนไปเสียเอง อย่างนี้. ฉะนั้นจึงเป็น การต่อต้าน ไม่มีการทารุณโหดร้าย หรือการยื้อแย่ง.

ลัทธิชัมมิกสังคมนิยม เห็นแก่เพื่อนสัตว์ทั้งหลาย อย่างประกอบ ด้วยธรรมนี้ มันไม่ทำให้คนใดคนหนึ่ง เห็นแก่ประโยชน์ตน, อ้างความ ถูกต้อง ความเป็นธรรมแล้วกอบโกยประโยชน์เพื่อตน. แล้วเมื่อเห็นแก่ สังคมนิยม มันก็เผด็จการไปไม่ได้ กระทั่งว่า มันไม่มีทางที่จะเกิดลัทธิอื่น โหดร้าย ที่เรียกกันว่า ทูรราช หรือ tyranny อะไรแล้วแต่จะเรียกนี้.

ฉะนั้นถ้าเรามีชัมมิกสังคมนิยมเป็นหลักปกครองแล้ว แม้ประเทศ เล็กๆ นี้ ก็จะมีการคุ่มครองจากธรรม; ไม่ให้ไฟป่าเข้ามาไหม้บ้าน; เพราะ ว่าเรามีไฟบ้านที่ดี อย่างที่คนโบราณเขาว่า “จุดไฟบ้านเพื่อรับไฟป่า” ถ้า เราจุดไฟรอบบ้าน ให้ภูถูวิศีเสียก่อน แล้วไฟป่าจะไหม้มาอย่างไร ก็ไม่

สามารถจะไหม้บ้านเรา ให้เป็นอันตรายได้.

ถ้าเรามีลัทธิที่ประกอบไปด้วยธรรมะเช่น ชัมมิกัลังคมนิยม เป็นต้น แล้ว จะป้องกันลัทธิการเมือง ชนิดที่เป็นไฟไหม้ป่า, หรือไฟไหม้โลก คือ กอบโกย เบียดเบียน ต่อกันทั้งโลกนั้น ได้เป็นแน่นอน. ฉะนั้นจึงเป็น อันว่า เราควรจะต้องให้ดี ถึงประโยชน์, หรืออานิสงส์ของลัทธินี้ ที่เห็นแก่ ธรรมะ, และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดโลก พระศรีอาริย์ขึ้นมาได้โดยง่าย.

นี่เป็นสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว และขอทบทวนอยู่เสมอ และให้รับรู้ไว้ ด้วยว่า เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทโดยตรง. พุทธบริษัทบางคน เป็นพุทธ-บริษัทชนิดใดคนหนึ่ง ก็ยากที่จะกล่าว คือมักจะปฏิเสธว่าไม่ใช่หน้าที่ของเรา: เราทำอะไรเพื่อความรอดของเรา อยู่ในวงจำกัดนี้ก็พอแล้ว. ทำไมจะต้อง ชะเง้อมองดูไกลออกไปถึงเรื่องของโลก หรือรอบโลก ทั้งโลกด้วยเล่า.

นี่ก็ได้เคยบอกกล่าวหลายหนแล้ว ว่าพระพุทธเจ้าท่านประสงค์ จะให้ ธรรมะของท่านเป็นประโยชน์แก่โลก พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์. นี่ได้ ตรัสมาแล้วซ้ำอีก, ซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า “ตถาคตเกิดขึ้นมา เพื่อประโยชน์แก่ ลัทธิโลกทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์, การมีอยู่ซึ่งธรรมวินัย อันตถาคต กล่าวไว้ดีแล้วในโลกนี้ ก็เพื่อประโยชน์แก่ลัทธิทั้งปวง ทั้งเทวดาและ มนุษย์”.

เมื่อพระพุทธองค์ทรงหวังไว้อย่างนี้ เราก็ต้องรับว่า เป็นหน้าที่ ที่ จะให้ธรรมะของพระองค์นั้น เป็นประโยชน์แก่โลก: เราจึงกล้านึก กล้า คิด กล้าพูด กล้าพยายาม ในลักษณะที่ จะให้ธรรมะครองโลก จึงมาชวน กันว่า มาพิจารณากันดูให้ดีๆ ว่าทำอะไร ธรรมะจึงจะครองโลก, ในที่ สุดก็จะมีผลสูงสุด ถึงขนาดทำให้โลกนี้เป็นโลกพระศรีอาริย์.

[เริ่มการบรรยายตามหัวข้อของครั้งนี้]

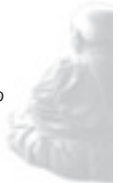
ที่นี้ก็จะได้ปรารภถึงคำว่า “พระศรีอารีย” ซึ่งเราเคยได้ยินได้ฟังกัน อยู่เสมอ ว่าศาสนาพระศรีอารียบ้าง โลกในยุคพระศรีอารียบ้าง มันจะเป็น อย่างไร? ถ้าเข้าใจข้อนี้ถูกต้อง ก็จะมองเห็นได้ทันทีเหมือนกันว่า ถ้า โลกนี้มีระบบการปกครองที่ดี คือมีศีลธรรมเป็นรากฐานแล้ว โลกของ พระศรีอารียนั้นจะไม่ใช่ไปไหนเสีย. วันนี้เราจะพูดกันถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ เป็นเรื่องสุดท้าย.

ข้อแรกก็จะขอร้องแต่เพียงว่า อย่าถือว่าเรื่องพระศรีอารียนี้ เป็น เรื่องนิยาย หรือเป็นเรื่องเทพนิยาย เป็นเรื่องราวไว้สำหรับหลอกให้คนทำบุญ ทำทาน เพียงเท่านั้น. แต่โดยที่แท้แล้ว มันเป็นเรื่องสำหรับมนุษย์โดยตรง เป็นเรื่องจุดหมายปลายทางของมนุษย์ในโลกนี้โดยตรง.

ถ้าจะกล่าวตามที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ชั้นบาลี ชั้นพระไตรปิฎก ก็ยังมี เรื่องที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า จักมีพระพุทธเจ้า นามว่าเมตไตยะนี้ ขึ้นในอนาคต, แล้วก็ทรงบรรยายรายการที่น่าสนใจ: เช่นว่า เมื่อคนอายุ แปดหมื่นปี ก็จะมีพระศรีอารียเมตไตยนี้เกิดขึ้น นี่ก็ข้อหนึ่งแล้ว. แล้ว ยังตรัสว่า ในศาสนา หรือธรรมวินัยของพระเมตไตยะนั้น จะมีพระอรหันต์ เป็นจำนวนพันๆ เช่นเดียวกับที่ในธรรมวินัยของตถาคตนี้ มีพระอรหันต์ เพียงจำนวนร้อย อย่างนี้เป็นต้น.

นี่คนที่ไม่รู้ความหมายอันแท้จริง ก็จะปฏิเสธเสียตั้งแต่ที่แรก ที่ว่า เมื่อมนุษย์มีอายุแปดหมื่นปี จึงจะมีพระพุทธเจ้าชื่อพระเมตไตยะมาเกิดใน โลกนี้.

ที่นี้ เรื่องราวที่นอกพระบาลีก็ยังมีอีกมาก เช่นว่า ในโลกในยุค พระศรีอารียนั้น ทั้งสี่มุมเมืองจะมีต้นกัลปพฤกษ์ บางทีก็เรียก กัลปद्रูมะ. ต้นไม้กัลปะคือให้ความสำเร็จประโยชน์ ทั้งสี่มุมเมือง ไม่มีคนยากจน: เพราะว่าการอะไรก็ไปเอาได้ที่ต้นไม้ต้นนั้น เสมอกันหมด. แล้วยังได้กล่าว

ต่อไปว่า ในสภาพของศีลธรรมนั้น พอคนออกไปนอกบ้านแล้ว ก็จำกันไม่ได้ มันดีเหมือนกันหมด จนจำหน้าจำตากันไม่ได้ มันเหมือนกันหมด มีแต่คนเป็นสุขยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่มีอันธพาล. ต่อกลับมาถึงบ้าน จึงจะรู้ว่าใครเป็นคนในครอบครัวของตน อย่างนี้, นอนไม่ต้องปิดประตูเรือน ไม่มีความทุกข์ร้อนอะไร, มารดาเอาเต้าให้ลูกน้อยเต้าน้ำอยู่ภายนอก.

แล้วยังกล่าวถึงธรรมชาติ เช่นว่ามันมีแผ่นดินสะอาด สม่่าเสมอ เหมือนหน้ากลอง และในที่บางแห่งแถมยังมีลักษณะพิเศษ: เช่นว่าไม่มี การเบียดเบียน กระทั่งสิงโตกับลูกเกะ มาเล่นหัวกันได้, เสือกับเนื้อนี้ มาเล่นหัวเป็นเพื่อนกันได้, หรือกับเขียดนี้มันเป็นเกลอกันได้, แมวกับ หนูเป็นเกลอกันได้, จระเข้กับปลาเล่นหัวกันไปมาได้, อย่างนี้เป็นต้น.

นี่ก็ลองคิดดู ว่าเป็นเรื่องเทพนิยายหรืออย่างไร? คนสมัยนี้มองกัน เป็นวัตถุ ก็เลยเห็นว่า นี่มันเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้: เพราะในทางวัตถุมัน เป็นไปไม่ได้. แต่ในทางความหมายในทางธรรมะแล้ว มันเป็นไปได้อย่าง สมบูรณ์. คำกล่าวนี้เป็นคำกล่าวเปรียบเทียบ, หรือเป็นหลักสำหรับการ คำวณอะไรสักอย่างหนึ่ง เช่นว่า คนอายุยืนแปดหมื่นปี พระศรีอารียจึง จะมาเกิด. นี่ก็เคยอธิบายให้ฟังบ้างแล้วว่า หมายความว่าอย่างไร: แต่ ก็ไม่เมื่อที่จะอธิบายซ้ำๆ ซากๆ ว่า มันเกี่ยวกับความมากมายของ ความ ต้องการ ความอยาก ความกระหายในจิตใจของคน.

ถ้าคนเรามีความอยาก มีความหิวกระหายมาก เวลามันก็เหมือนกับ สิ้นมาก. ถ้าเราไม่มีความอยาก ความกระหายมาก เวลามันก็เหมือนกับ ยาวออกไป. ถ้าเราไม่มีความหิวกระหายเลย เวลามันก็ยาวไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าเดี๋ยวนี้มนุษย์มีความหิวกระหาย ในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ อะไร ก็ตามขนาดนี้ แล้วเราก็ก๊อกันว่า มีอายุร้อยปีตาย. แต่ถ้าเรามีความกระหาย น้อยลงไปกว่านั้น: เราจะรู้สึก ว่า เรามีอายุยืนยาวกว่านั้น ยาวออกไปกว่า นั้น. หมายความว่ามิก็เลสน้อยลงเท่าไร: เราจะรู้สึก ว่า อายุของเรามันยาว คือวันคืนมันยาว เพราะว่าเราไม่ต้องการอะไร. ถ้าเราต้องการอะไร วัน

คืนมันสั้นโดยความรู้สึกของเรา ถ้าเราไม่ต้องการอะไรเลย คืนคืนมันยาว ไม่สิ้นวันสิ้นคืนลงไปได้ง่ายๆ.

นี่เดี๋ยวนี้มนุษย์กำลังอายุสั้นลงๆ ถ้าถือตามพระบาลีนั้น ก็แปลว่า มนุษย์กำลังมีอายุสั้นลงๆ คือเขาจะมีความอยากรากมากขึ้น เรื่องกิน เรื่อง กาม เรื่องเกียรติ เรื่องวัตถุนิยมนี้ จนวันคืนมันเหมือนกับว่า มันสั้นๆ สั้นลง เหลือสัก ๕๐ ปี คนเกิดมาอายุ ๕๐ ปีก็ตาย คนเกิดมา ๔๐ ปีตาย ๓๐ ปี ตาย กระทั่งคน ๑๐ ปีตาย. นี่คำนวณค่าทางความหิวความกระหาย ในทางจิตใจ มันมากถึงขนาดนั้นแล้ว; ก็เรียกว่า คนนั้นมีอายุ ๑๐ ปีตาย ก็เป็นพอดีกันกับเวลา. ที่เรียกว่ามีคัลัญญ คือ คนอยากมาก หิวกระหาย มาก เห็นแกตัวมาก จนไม่เห็นแกหน้าใคร ก็ฆ่าผู้อื่นได้เหมือนกับฆ่าเนื้อ ฆ่าปลา, อย่างนี้เขาเรียกว่า ยุคมคัลัญญเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมนุษย์มีอายุ ประมาณ ๑๐ ปี.

ก็ลองอยากในทางกิน ทางกาม ทางเกียรติ อะไรให้มากๆ เข้า วันคืนจะรู้สึกว้าสั้นเข้าๆ เหลือสัก ๑๐ ปี เห็นจะได้; ตอนนั้นแล้วมนุษย์ ก็ไม่ดูหน้าใคร แต่จะฆ่าฟันกันอย่างมีคัลัญญ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัตถันตรกับปี คือกับปีที่ใช้ศตวรา เป็นเครื่องทำลายล้างกันถึงที่สุด.

ที่นี้ มนุษย์ฆ่ากันตาย เกือบหมดทั้งโลก ทั้งจักรวาลนี้ เหลืออยู่ เล็กน้อย; ที่เผอิญไปอยู่เสียที่อื่น, หรือว่าเขาเตรียมตัวหนีไปอยู่เสียที่อื่น หลบหลีกไปเสียก่อน ก็รอดชีวิตอยู่ได้จำนวนน้อย. พวกนี้ก็ออกมา สังเวช ถึงการฆ่ากันตายของคนส่วนใหญ่ ก็เลยมีความคิดอยากถอยหลังกลับ. อย่างที่อาตมาเคยบอกบ่อยๆ ว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” กันดีกว่า มันป็น คลอง ออกไปนอกคลองมากหนักแล้ว; “ถอยหลังเข้าคลอง” กันดีกว่า คือกลับเข้ามาอยู่ในร่องในรอยของธรรมะกันเสียใหม่ดีกว่า. มนุษย์ที่เหลือ ตายนั้น ก็มีความคิดอย่างนี้ ก็เลยประพฤติธรรมะชนิดที่ดับความหิวความ กระหายต่อไป ดับได้มากขึ้นๆ มนุษย์นั้นมีชีวิตยืนยาวออกไป ยืนยาว ออกไป.

นี่ตามข้อความในพระบาลีเป็นอย่างนี้ มนุษย์ก็จะกลับมีชีวิต ๒๐ ปีตาย ๓๐ ปีตาย กระทั่ง ๕๐ ปีตาย ๑๐๐ ปีตาย ๒๐๐-๓๐๐ ปีจึงตาย ๕๐๐ ปีจึงจะตาย ๑,๐๐๐ ปีจึงตาย ๕,๐๐๐ ปีจึงตาย ๑๐,๐๐๐ ปีจึงตาย กระทั่ง ๘๐,๐๐๐ ปีจึงจะตาย. อายุยืนตั้งแต่บัดนี้เป็นไป ก็จะมีพระพุทธเจ้า ตรีอาริยมตไตรยเกิดขึ้น มีลักษณะดังที่กล่าวมา มาแล้วนั้น. ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระอรหันต์เป็นพันๆ เช่นเดียวกับในศาสนาพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ มีพระอรหันต์เพียงร้อยๆ. นี่ย่อมแสดงว่ามีความเจริญในทางจิตใจมากยิ่งขึ้นไป; ที่ทำให้คนเป็นพระอรหันต์ได้มากกว่า.

มีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง ที่ว่า ไม่เห็นกล่าวถึงเรื่องการปกครอง หรือ พระราชาเป็นต้น คล้ายๆ กับว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นทั้งพระราชา เป็นทั้งพระพุทธเจ้า หรืออะไรก็ยังไม่แน่.

ที่ว่ามักลบลักษณะลุ่มเมือง ไม่มีใครยากจน เพราะไปที่ต้นไม้นั้นแล้ว ต้องการอะไรก็ได้ มีสิ่งที่ต้องการอยู่ครบครัน. นี่อาจมาอยากให้นักไปถึงระบอบการปกครอง ที่เรียกว่าธัมมิกสังคมนิยม :-

ไม่มีใครเอาส่วนเกินของใคร. อย่างว่าแต่ละไปเอาส่วนที่จำเป็นของเขาเลย, แล้วตัวเองก็พยายามที่จะไม่ให้มีส่วนเกิน พยายามที่จะเจียดออกไปเป็นส่วนเกิน ไว้ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอไป แล้วสอนลูกสอนหลานให้เป็นอย่างนั้น. ให้รู้จักเจียดสิ่งที่มีอยู่นี้ ออกไปเป็นส่วนเกิน; เช่นว่า เด็กๆ ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียน วันละ ๕๐ สตางค์ ก็ขอให้เจียดส่วนเกิน ๕ สตางค์ ให้เพื่อนที่ไม่มี. ถ้าว่าเราได้มาเพียง ๑๐ สตางค์ต่อวัน เราก็ยังจะเจียดออกไปหนึ่งสตางค์ ให้เพื่อนที่ยังไม่มี; เพราะว่าทำอย่างไรเสีย มันก็ต้องเจียดออกมา เป็นส่วนเกินได้อยู่แน่นอน; เพราะว่าเรากินเพียงเท่านั้น เราไม่ได้ตาย หรือเราก็ยังอยู่ได้.

เดี๋ยวนี้ดีกว่า ไม่เป็นอย่างนั้น ได้วันละก๊ากบาทก็ยังใช้ไม่พอ นี่ผู้ใหญ่ก็เหมือนกัน ไม่มีส่วนเกิน ที่จะเจียดออกไปให้ผู้อื่น ที่ยังไม่มี ต่างคนต่างก็สะสมรวบรวมเอาไว้ ไม่มีส่วนเกิน ยังมีส่วนขาดอยู่เรื่อย มีเงินเป็น

ร่อยๆ ล้วน พันล้านแล้ว ก็ยังรู้สึกว่ามีพอ ยังไม่พอ ยังไม่มีส่วนเกิน
อย่างนี้ นั่นแหละคือความที่เห็นแก่ตัว มีอิสรภาพที่จะเห็นแก่ตัวอย่างเดียว
มันก็ไม่มีส่วนเกินที่จะเจียดให้ใคร.

แต่ถ้าในยุคในสมัยที่มนุษย์มีความคิดเรื่อง “ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด
แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” เป็นสังคมนิยมอย่างนี้ แล้วประกอบด้วยธรรมชาติ
คือเจียดส่วนเกินให้ผู้อื่น: ถ้าไม่มีก็พยายามผลิตขึ้นมา เพื่อให้เป็นส่วน
เกิน เพื่อไปช่วยผู้อื่น แล้วส่วนที่ตัวมีอยู่เท่าไร ก็ยังเจียดส่วนเกินออก
ไปให้ได้เพื่อช่วยผู้อื่น. ลักษณะอย่างนี้ควรจะเทียบกันได้กับข้อที่ว่า มี
ต้นกัลปพฤกษ์อยู่ทั้งสี่มุมเมือง, ต้องการอะไรไปเอาได้ที่นั่น: เพราะว่ามี
การปกครองระบบธัมมิกสังคมนิยม มันจะเป็นเหตุให้มี supply ท่วม
demand คือว่า สิ่งสนองความต้องการของมนุษย์นี้ จะมีมากเกินไปกว่า
ความต้องการของมนุษย์อยู่เสมอไป. ความต้องการของมนุษย์ จึงท่วม
ทับด้วยสิ่งสนองความต้องการ: มันจึงกลายเป็นคนอึดไป ไม่ต้องมีความ
ต้องการ. ความหมายของคำคำนี้ มองเห็นได้ชัดว่า เป็นไปได้ ในลักษณะ
อย่างนี้ หรืออย่างอื่นก็อาจจะมิ: แต่อย่างน้อยก็เป็นไปได้ โดยลักษณะ
อย่างนี้ อย่างหนึ่งแล้ว.

เมื่อคนบุชลาหิธัมมิกสังคมนิยม คือ สังคมนิยมที่ประกอบไปด้วย
ธรรมชาติ มันจะมีสิ่งที่สนองความต้องการนั้น ท่วมทันความต้องการ อยู่ใน
โลกเสมอไป. เดียวนี้คนต้องการมาก ไม่มีขอบเขต มันก็ไม่พอ อย่างที่
ในบาลีกล่าวว่า “ให้ภูเขากลายเป็นทองคำไปทั้งลูกๆ ตั้งสองลูก” ก็ไม่พอแก่
ความต้องการของคนคนเดียว นี่ลองคิดดูอย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้ คนไม่ได้ต้องการอย่างนั้น ต้องการความสะอาด ความ
สว่าง ความสงบ: ทางวัตถุก็ไม่รู้ว่า จะเอาไปใช้อะไร มันจึงเหลือ. แล้วมี
แต่ความเมตตากรุณา มีอะไรขึ้นมา ก็ต้องเจียดออกไปได้ อย่างน้อยหนึ่ง
เปอร์เซ็นต์ ครึ่งเปอร์เซ็นต์ ช่วยเหลือผู้อื่น: เป็นอันว่าหมดปัญหาเรื่องคน
ยากจน ก็มีความรักความเมตตา ว่าเป็น “เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย”

กันอย่างนี้ แล้วมีผลให้ต้อออกไปถึงสภาพต่างๆ เช่นสภาพทางศีลธรรม เป็นต้น.

ที่กล่าวไว้ว่า “คนออกนอกบ้าน ก็จำกันไม่ได้” ว่าเป็นภรรยาของเรา เป็นสามีของเรา เป็นลูกของเรา เป็นหลานของเรา; เพราะว่ามันดีเหมือนกันไปหมด จนดูไม่ออก ไม่มีใครที่น่รังเกียจ ไม่มีใครที่ดูแล้วมันน่าอันตราย ไม่อยากเข้าไปใกล้ หรือไม่มีอะไร ที่มันจะทำให้เกิดความรังเกียจหรือกลัว ก็เลยดูเหมือนกันไปหมด จำกันไม่ได้ ในสภาพทางศีลธรรม. ต่อเมื่อใครกลับมาบ้าน จึงรู้ว่า อ้าว, นี่เป็นบุตรของเรา ภรรยาของเรา สามีของเรา นี่แม้จะไปที่ไหนๆ มันก็เหมือนกันไปหมดอย่างนั้น คือมีแต่คนที่ดี มีศีลธรรม เสมอเหมือนกันไปหมด.

ก็ลองนึกถึงธัมมิกสังคมนิยม ถ้าคนอ้อมอยู่ด้วยจิตใจ ประพตติดี อยู่ที่ยกย วาจา ใจ อย่างที่เข้ามาแล้ว มันก็ไม่มีอันตรายอะไร; ไม่มีอะไรที่น่าเกลียดน่ากลัว หรือว่า แปลกออกไปจากที่เราต้องการ.

ที่ว่า “นอนไม่ต้องปิดประตู สร้างบ้านไม่ต้องมีประตู” เพราะมันไม่มีการเบียดเบียน. นี่เป็นคำพูดอุปมา เพียงคำเดียวกินความกว้างไปถึงว่า ไม่มีการเบียดเบียนโดยประการทั้งปวง; นอนไม่ต้องปิดประตูเรือน หรือว่าทำบ้านก็ไม่ต้องทำประตู อย่างนี้เป็นต้น. ก็ไปเปรียบเทียบเอาเอง ว่าเดี๋ยวนี้ทั้งที่มีประตู มันก็ยังไม่ไหว; มันก็ยังงัดประตู.

ที่ว่า “มารดาเอาแต่ให้ลูกน้อยเต็นรำอยู่บนหัวอก” นี่มันเป็นภาพพจน์อันหนึ่ง ซึ่งพอจะมองเห็น ว่าแม้ในโลกปัจจุบันนี้ก็มี ลูกเล็กๆ เต็นอยู่บนอกของมารดา ที่นอนหงายอยู่; ก็แสดงว่าเป็นผู้ที่ไม่ทุกข์ร้อน, เป็นครอบครัวที่ไม่มีทุกข์ร้อนอะไร ไม่มีปัญหายุ่งยากอะไร. ต้องอาศัยหลักอย่างที่เราพูดมาแล้วว่า มันไม่ต้องการอะไรเกินกว่าที่จำเป็น. ความหวังดีต่อกัน, ความช่วยเหลือต่อกัน มันท่วมท้นไปหมด จนไม่มีภาระหนักอกหนักใจ เหลืออยู่ที่ใคร อย่างนี้ จึงอุปมากันอย่างนี้.

เรื่อง “ไม่มีโจรไม่มีโมย” ทำบ้านเรือนไม่ต้องปิดประตูนี้ เป็นเรื่อง

ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ ว่าจะมีต่อยุคพระศรีอารีย. แต่ที่น่าประหลาดที่ว่า ในบ้านที่บางเรื่องทางโบราณคดี ที่ชาวอาหรับได้มาบันทึกไว้ ทางบ้านเมืองแถบนี้ คือ อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งพวกอาหรับเรียกว่าอาณาจักรซาบาก ซึ่งประมาณสักพันกว่าปีมานี้เอง ในบันทึกของชนอาหรับเหล่านั้น มีเรื่องที่น่าประหลาด น่าอัศจรรย์ อะไรบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างที่กำลังพูดนี้ คือ นอนไม่ต้องปิดประตู เพราะไม่มีใครขโมย และไม่มีใครขโมยจนถึงกับว่า ของตกอยู่กลางถนนไม่มีใครเก็บเอาเป็นของตัว เพราะว่า เห็นว่าเป็นความบาป.

ที่นี้ อาหรับผู้เขียนบันทึกคนนั้น เขาเขียนต่อไปว่า เขาอยากทดลองความจริงข้อนี้ ก็เลยทำแห่งทองให้หล่นอยู่กลางถนน ที่เมืองนครซาบากนี้แห่งหนึ่ง; แล้วก็ไปค้ายังเกาะอื่นๆ ต่อไป หมู่เกาะอันมากมายแห่งประเทศซาบากนี้. ประมาณ ๔-๕ ปี กลับมาที่เดิมนี เพื่อจะดูว่า ทองเป็นอย่างไบบ้าง. เขาก็ไม่เห็นขึ้นทอง แต่เมื่อเขาควักดินลงไปสักหลายนิ้ว ก็พบขึ้นทอง ในลักษณะที่ว่า คนเหยียบลงไป เหยียบลงไป, เหยียบลงไป, ไม่มีใครเก็บขึ้นมา เพราะว่า ไม่ใช่เจ้าของ. เขาเขียนไว้อย่างนี้ จะหาอ่านได้ในหนังสือทางโบราณคดี อย่างนี้.

แล้วเมืองซาบากนี้ ก็เป็นที่ยุติกันว่า เมืองศรีวิชัยแห่งอาณาจักรศรีวิชัย อย่างนี้เป็นต้น. ทำไมเขาจะแกล้งเขียนทำไม? ให้มันเป็นเรื่องโกหก พลมล้อเล่นทำไม? แต่มันก็น่าสงสัย ว่ามันเป็นไปได้ อย่างนั้นเดียวหรือ? ที่ว่าไม่มีใครเก็บแห่งทอง ที่ตกอยู่กลางถนน.

เอาละ, เป็นอันว่า เราอยากจะทำมาเปรียบเทียบ เพื่อว่าเรื่องราวที่กล่าวไว้ในเรื่องของพระศรีอารียนั้น มันจะต้องเป็นไปได้ เพราะว่าถ้าคนไม่รู้ว่า จะเอาทองไปทำไม. เมื่อทุกอย่างมันมีจนสิ้นเหลือความต้องการเสมอเกินไปหมด จะไปเก็บทองให้มันหนักมือทำไม, นี่เรียกว่าสภาพทางศีลธรรมในโลกพระศรีอารียมีอย่างนี้.

ที่ว่า “สภาพความเป็นอยู่ แผ่นดินสะอาดสะอ้าน เรียบราบเสมอ

เหมือนหน้ากลอง ‘ไม่ลุ่มๆ ดอนๆ’ ก็เพราะว่า ทุกคนไม่เป็นข้าศึกศัตรู
แก่กัน: มันเหมือนกับว่า เรามีความรู้สึกพอใจ ไม่มีอะไรขรุขระขยุกขยิก
อยู่ในใจ. ตัวเราเองก็ไม่มี ความชั่ว, ใครๆ ก็ไม่มี ความชั่ว มันเหมือนกัน
มันเท่ากัน จะเรียกว่ามีความดีก็ได้ ไม่เรียกว่า มีความดีก็ได้: เอาว่าไม่มีดี
ไม่มีชั่วจะดีกว่า มันจึงเสมอเท่ากันไปหมด.

ความดีนั้นมันมีค่า ต่อเมื่อมันมีความชั่ว ขอให้รู้ไว้. ในถิ่นที่ไม่มี
ความชั่วแล้ว ความดีมันก็ไม่มีความหมาย, ไม่มีค่าเท่าซี้พดด้วยซ้ำไป. ในโลกที่มี
ความชั่วความดีจึงจะมีค่า, หรือในโลกที่มีความดีต่างหาก ความชั่วจึงจะมี
ความหมาย. ก็เดี๋ยวนั้นมันไม่มีความต้องการอะไร: มันจึงรู้ดีกว่า มันเหมือน
กันไปหมด เสมอกันไปหมด ไม่ลุ่มๆ ดอนๆ.

ที่พูดว่า เสรีประชาธิปไตยนี้ ต่างคนต่างกอบโกยได้ตามอำเภอใจ:
มันจะเสมอกันอย่างไรได้ มันก็มีลุ่มๆ ดอนๆ. บางคนกอบโกยได้มาก,
บางคนกอบโกยได้น้อย, มันก็มีลุ่มๆ ดอนๆ. ฉะนั้นมันต้องยิ่ง ยิ่งไป
กว่าเสรีประชาธิปไตย: จะต้องทำให้ทุกคนหยุดความต้องการ เสมอกันหมด
มันจึงจะมีแผ่นดินเสมอเหมือนหน้ากลอง.

แล้วยังมีพูดประหลาดๆ ที่ว่ามีความสะดวกทุกอย่าง กระทั่งว่าใน
แม่น้ำนั้น “น้ำข้างหนึ่งไหลลง, น้ำหนึ่งไหลขึ้น” ให้ความสะดวกแก่การที่
จะไปมา โดยที่ไม่ต้องออกแรง นี่มันหมายถึงวัตถุเจริญ แต่ไม่ใช่วัตถุ
นิยม คือว่า ในโลกพระศรีอารีย์นั้น มีความสูงสุดในทางวัตถุ แต่ไม่ได้
เอาในวัตถุ อย่างคนในโลกปัจจุบันนี้ โลกปัจจุบันนี้เรียกว่าเจริญทางวัตถุ
สูงสุด อย่างไปโลกพระจันทร์ก็ได้อะไรก็ได้ แต่มันเจริญสำหรับมันแล้ว
มันก็เกินไม่มีที่สิ้นสุด.

แต่ถ้าเป็นอย่างโลกพระศรีอารีย์ เจริญทางวัตถุพอทีเดียว ไม่ต้องยุ่ง
ยากลำบาก ไม่ต้องไปทำในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ ให้มันยุ่งยากเปล่าๆ
ให้มันเหนื่อยเปล่าๆ. ฉะนั้นเอาแต่เพียงว่า เหมือนอย่างว่าน้ำในแม่น้ำ
ข้างหนึ่งไหลขึ้น ข้างหนึ่งไหลลง: อย่างนี้มันก็พอแล้ว ไม่ต้องมากถึงขนาด

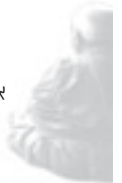

ที่ว่า จะไปโลกพระจันทร์ หรืออะไร.

ก็เป็นอันว่า ในโลกพระศรีอารีย์นั้น เจริญทั้งวัตถุและจิตใจ, ส่วนในโลกของพระพุทธเจ้าเรานี้ เจริญเรื่องจิตใจ เรื่องวัตถุยังไม่ถึงขนาด ที่จะเรียกว่าเจริญ เพียงแต่ว่ามันพออยู่ได้. แต่ในทางจิตใจนั้นก็สูงสุด คือ บรรลุมรรค ผล เป็นพระอรหันต์ด้วยกัน. นี่ก็ต่างกันตรงที่ว่า ในศาสนา หรือว่าโลกยุคพระศรีอารีย์ข้างหน้านั้น เจริญสมบูรณ์ทั้งฝ่ายจิตใจ และฝ่ายวัตถุ จึงพูดถึงเรื่องที่ว่า “น้ำในแม่น้ำไหลลงข้างหนึ่ง ไหลขึ้นข้างหนึ่ง” แล้วก็พอดีๆ ไม่มีวัตถุเพื่อ ลำหรับหลงไหลเป็นกามารมณ์ เหมือนยุคนี้ เหมือนสมัยนี้ซึ่งวัตถุนิยมนี้เอง เป็นเหตุให้โลกไม่มีสันติภาพ. นั้นมันมากเกินไปในทางวัตถุ; ยุคพระศรีอารีย์ไม่ต้องถึงขนาดนั้น เอาแต่เพียงความสะดวกทางวัตถุ ทางร่างกายด้วย สงบ สูงสุดในทางจิตใจด้วย.

สำหรับที่ว่า เมตตาคารีเต็มไปทั้งโลก โดยการอุปมาว่า “สิงโตเล่นหัวกันกับลูกแกะ” ออกมาหยอกล้อกันกับลูกแกะ, หรือว่า งูกับเขียด เป็นเพื่อนกัน. บางทีจะให้เขียดขี่หลังงูไปไหนก็ได้; ลองคิดดูเอง. แมวกับหนูมันเป็นเพื่อนกัน, เดียวนี้หาดูไม่ได้ ที่แมวกับหนูเป็นเพื่อนกัน, จะเข้กับปลา มีในภาพหินสลักแบบการทูต คือว่า จะเข้อ้าปากให้ปลา เข้าไปว่ายน้ำในปาก ออกไปทางท้อง ทางโน้นได้ ทางนี้ได้. นี่เขาเคยคิดกันแล้ว ก็คือ ไม่มีฝ่ายที่ทำร้าย และฝ่ายที่ถูกทำร้าย, ไม่มีฝ่ายเบียดเบียน หรือ ฝ่ายที่ถูกเบียดเบียน, ไม่มีฝ่ายที่เป็นเหยื่อ หรือ ฝ่ายที่ถือเอาผู้อื่นเป็นเหยื่อ. อาการอย่างนี้ ยังมีกล่าวไว้ในที่อื่นอีก คือ เมื่อมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก แล้วก็เป็นอย่างนี้ ทางฝ่ายคริสเตียนก็กล่าวอย่างนี้.

นี่เอาแต่เพียงว่า เมื่อมีการปกครองโลกในแบบธัมมิกสังคมนิยมแล้ว มันก็หมด เลิกล้างลัทธินายทุน และกรรมกร นายทุนก็เหมือนกับสิงโต กรรมกรก็เหมือนกับลูกแกะ มันเลิกล้างสภาพนายทุนและกรรมกร ออกไปได้จากโลก มันก็เหมือนกับสิงโตกับลูกแกะ มันเป็นอันเดียวกัน หรือประเทศจักรวรรดินิยม กับประเทศที่ด้อยพัฒนา ถ้าถึงที่สุดของลัทธิ

ฉันมีกลิ่นคมนิยมแล้ว มันก็เลิกไปทั้งสองพวกพร้อมๆ กันไป ผู้กินเหยื่อกับเหยื่อที่จะถูกกิน นี่ก็ไม่มี; อย่างนี้ดีกว่า.

สถานีดำรวจก็ต้องปิดแน่ ไม่รู้ว่า จะมีตำรวจไปไว้ทำไม. ศาลก็ปิด เรือนจำก็ปิด โรงพยาบาลบ้า โรงพยาบาลดี อะไรก็ปิดทั้งนั้น. มันไม่จำเป็นที่จะต้องมีความยุ่งๆ ที่เกิดมาจากผลของการที่ไม่ประกอบไปด้วยธรรมชาติ. อาตมาเคยพูดว่า ถ้ามีความถูกต้องทางวิญญาณ ไม่มีโรคทางวิญญาณแล้ว; โรคทางกายหรือโรคทางระบบจิตมันก็ไม่มี. ไม่มีทาส ไม่มีนายจ้าง ไม่มีลูกจ้าง ไม่มีนายจ้าง ไม่มีอะไรทำนองนั้น ซึ่งตรงกันข้าม: มีแต่ “เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในวัฏฏสงสาร”.

นี่ขอให้คิดดูว่า มันไม่มีใครที่จะเป็นทาส, ไม่มีใครที่จะเป็นนาย, เพราะว่าไม่มีใครเป็นเหยื่อของกิเลส. คนที่เป็นนายนั้น มันเป็นเหยื่อของกิเลส จึงไปเอาคนอื่นเป็นทาส; แล้วคนที่เป็นทาส มันก็รู้สึกว่าเป็นทาส, เพราะเขาก็ต้องเป็นเหยื่อของกิเลส จึงต้องเป็นทาส, เพราะว่าจะได้อะไรสักอย่างหนึ่ง. แต่ถ้าว่า ไม่เป็นทาสของกิเลสกันทั้งหมดแล้ว มันก็ไม่มี, ไม่มีนายของทาส ไม่มีทาสของนายอะไรทำนองนี้ เพราะว่ามันยุ่งกำลังมีธรรมชาติสูงสุดแล้ว.

นี่เป็นตัวอย่างแสดงลักษณะของโลกพระศรีอาริย์ เพื่อให้ท่านบางคนหยุดคิดหยุดนึกไปเสียว่า เรื่องโลกพระศรีอาริย์นี้ มันเป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ, หรือเป็นเรื่องละเมอเพ้อฝัน, หรือเป็นเรื่องที่หลอกคนเล่น; อาตมาไม่อยากให้คิดอย่างนั้น จึงได้อธิบายอย่างนี้: เพื่อว่าจะได้มีความสนใจ ในการที่จะช่วยกันทำให้โลกนี้ เป็นโลกที่ประกอบไปด้วยธรรมชาติ มีการปกครอง ชนิดที่มีธรรมะเป็นรากฐาน นับตั้งแต่ว่า เราเป็น “เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย” กันมา แล้วจะเกิดระบบการปกครองชนิดไหนขึ้น.

นี่เดี๋ยวนี้เราไม่เป็นอย่างนั้น มันเป็นทาสของกิเลส. คนเดี๋ยวนี้ต้องการเกิน ยิ่งไปกว่าโลกพระศรีอาริย์เสียอีก มันบ้ามาก. คนเดี๋ยวนี้ต้องการยิ่งกว่าโลกพระศรีอาริย์ คือต้องการให้มีไนท์คลับ อบอวน นวด

อนาจาร อะไรไปทุกหัวระแหง; เขาต้องการอย่างนี้. ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า ต้องการเงินโลกพระศรีอารีย์; เพราะเขาต้องการลามกอนาจาร มันก็เงินโลกของพระศรีอารีย์.

คนเดียวนี้เขาต้องการเงินโลกพระศรีอารีย์ ก็เลยไม่สนใจเรื่องโลกของพระศรีอารีย์ กำลังหวังอย่างไม่มีขีดที่จบสิ้น ในเรื่องกิเลส ตัณหา ลามกอนาจาร; อย่างนี้ก็ต้องเรียกว่า เพราะหวังมากเกิน ลามกเกิน กว่าโลกของพระศรีอารีย์.

เดี๋ยวนี้คนอยู่ในสภาพที่เรียกว่า มีปากเท่ารูเข็ม มีท้องเท่าภูเขา. นี่ก็เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ว่ามันเป็นลักษณะของเปรต. คนเดี๋ยวนี้เป็นเปรตมากขึ้นทุกที มากขึ้นทุกทีนี้; เพราะมันหิวมันกระหาย เกินกว่าสิ่งที่จะสนองความต้องการได้; มันหิวขนาดเท่าภูเขา แต่ว่าปากที่จะกินอะไรได้นี้มีเท่ารูเข็ม. ข้อนี้อธิบายได้หลายอย่าง เช่นว่า คนที่กำลังต้องการเงิน เป็นแสน เป็นล้าน เป็นร้อยล้าน พันล้านนั้น; แต่เวลาจะไปกินไปใช้ ไปบริโภคอะไรเข้าจริงมันทีละนิดๆ มันก็เหมือนกับว่า ปากเท่ารูเข็ม.

ถ้าคนสมัยพระศรีอารีย์ เขาก็จะไม่มีท้องเท่าภูเขา ไม่มีปากเท่ารูเข็ม จะมีปากเท่าภูเขา จะมีท้องเท่ารูเข็ม อย่างนี้มากกว่า; มันกลับตรงกันข้าม คือมันอยากนิดเดียว สิ่งสนองความอยากเพื่อล้นเหลือ เต็มไปหมด. ก็คนเดียวนี้มีความต้องการมาก จนไม่รู้ว่าจะต้องการอะไร, ต้องการอย่างไร, ต้องการเท่าไร, แล้วทำไมจะเข้าใจเรื่องพระศรีอารีย์ได้. ไม่รู้ว่าจะต้องการอะไร แม้ว่าต้องการเงิน ก็ไม่รู้ว่าจะมีเงินนี้เพื่ออะไรอยู่นั่นแหละ; เขาจึงต้องการเงินให้มันมากไม่มีขีดที่สุด. ถ้าว่าจะเอาไปกินไปใช้ ก็รู้อยู่ว่า ก็ไปกินไปใช้อย่างนั้นไม่ใช่; ไม่เห็นว่า มันจะต้องมีถึงขนาดนั้น ก็หวัง หวังขนาดที่ไม่มีขอบเขตอยู่เรื่อยไป.

นี่ลักษณะอย่างนี้มันเกิน เกินกว่าที่จะได้ ในโลกของพระศรีอารีย์ เสียอีก; เพราะว่าแม้เขาจะให้มันตันกัลปพยุภัสร์ไว้ทั้งสี่มุมเมือง คนก็ต้องการจนไม่รู้ว่ามีขอบเขตเท่าไร แล้วจะหอบจะขนไปไว้ที่บ้านตรงไหน

ได้. มันก็เต็มบ้านเต็มเมือง เต็มเรือน อะไรมหุด; จะชนไปไว้ที่ไหน. ลักษณะของคนเดี๋ยวนี้นี้ ต้องการเกินกว่าที่โลกพระศรีอารียะเขาต้องการกัน.

คนเวลานี้ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ต้องการกงจักรโดยไม่รู้สึกตัว แล้วก็ต้องการด้วยความสมัครใจ คือ ต้องการสิ่งที่มาเผาให้ร้อน. นี้อยากจะให้ทุกคนสำรวจ ดูตัวเองด้วยกันทุกคน ว่าเรากำลังต้องการสิ่งที่มาเผาเราให้ร้อนหรือเปล่า? ว่ากันโดยบริสุทธิ์ใจ, มองดูกันโดยบริสุทธิ์ใจ. บางทีเราต้องการสิ่งที่มาเผาเราให้ร้อน โดยไม่รู้สึกตัว จึงได้พูดว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ถ้า “เห็นกงจักรเป็นกงจักร” มันก็ไม่เอาสิ ก็วิ่งหนี, หรือมันก็ไม่เอา ไม่ยอมรับเอา แต่ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ก็ยอมรับเอา ก็มาเผาให้ร้อน.

นี่คนที่ทะเลาะทะยานจะหาวิชาความรู้ หาเงิน หาทรัพย์ หาเกียรติยศ ชื่อเสียง เอามาสูมตัวเองให้ร้อน; แล้วก็จะอวดคนว่า ฉลาดบ้าง มีบุญบ้าง ใหญ่โตบ้าง อะไบบ้าง ไม่มองไปในทางที่ว่า เอามาสูมตัวเองให้ร้อนโดยไม่จำเป็น. เขาก็ไม่ควรที่จะได้อยู่ในโลกของพระศรีอารียะแล้ว เขาก็คงไม่ต้องการด้วย.

นี่คนที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัวนี้ เขาคงไม่ต้องการสภาพในโลกพระศรีอารียะ; ฉะนั้นจึงอยู่กันด้วยความหลอกลวง. หลอกลวงตัวเอง โง่เท่าไรก็ไม่รู้; มันก็หลอกลวงตัวเอง ว่า นั่นแหละดี, นั่นแหละดี, นี่แหละดี, นี่ดีไปหมด ก็หลอกลวงผู้อื่น เพื่อจะเอาของผู้อื่น และทำสันติภาพกันได้ด้วย ความหลอกลวง ในโลกนี้ เวลานี้ กำลังทำสันติภาพกันด้วยความหลอกลวง.

เพราะอย่างอื่นมันทำไม่ได้ คือทำจริงไม่ได้ และมีสันติภาพที่ทำขึ้นด้วยความหลอกลวง. มันจึงมีสันติภาพไม่ได้ มันก็เป็นสันติภาพหลอกลวงอยู่. สันติภาพเลยมีอยู่ด้วยความหลอกลวง, เป็นผลของความหลอกลวง. มันก็เป็นสันติภาพที่ทุจริต ที่คดโกง ที่ทำให้คนเราร้อน ไม่มีที่สิ้นสุด.

ทุกคน ทุกฝ่าย ทุกพวก ที่ว่าทำสันติภาพนั้นก็ยิ่งหลอกลวง เพราะ ว่าในใจจริงๆ นั้นต้องการส่วนเกิน, เฟ่งหาส่วนเกิน, เฟ่งหาประโยชน์ของ ผู้อื่นมาเป็นของตน. แม้ส่วนที่ไม่เกิน ส่วนที่เขาควรจะมีพอดีๆ เอาชีวิต รอดนี้ ก็ยังไปดูดซับเอาของเขามา; มันจึงเอาประโยชน์ของผู้อื่น, มอง ที่ประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งที่เป็นส่วนเกิน และทั้งที่เป็นส่วนที่ไม่เกิน คือ จำเป็นนี้ มันจึงอยู่อย่างตาลน; ใช้คำหยาบคายหย่อย มันต้องการ ประโยชน์ของผู้อื่น จึงอยู่อย่างตาลน.

นี่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า สภาพในโลกพระศรีอาริย์นั้นเป็นอย่างนั้น อยู่ในวิสัยที่จะเป็นได้. แต่คนเวลานี้ไม่ต้องการ เพราะเขาต้องการอะไร มากเกินไปกว่าโลกของพระศรีอาริย์; เพราะว่าเขามีกิเลสมาก. โลก พระศรีอาริย์นั้น จะเป็นที่ต้องการแต่สำหรับบุคคลที่ไม่มีกิเลส หรือ ต้องการจะชำระชะล้างกิเลส จึงจะเกิดต้องการโลกพระศรีอาริย์. เดียวนี้ คนอยากอยู่ในกองกิเลส จึงไม่ต้องการโลกของพระศรีอาริย์. ต้องการเหวี่ยง ของการมารณณ์ ไม่มีขอบเขต, เรื่องกิน เรื่องถาม เรื่องเกียรติ ไม่มีขอบ เขต.

เอาละ, พอกันทีสำหรับคำว่า “โลกของพระศรีอาริย์ไม่ใช่เรื่อง เพ้อเจ้อ” ไม่ใช่เรื่องบ้าๆ บอๆ ไม่ใช่เรื่องหลอกกันเล่น แล้วก็ไม่ใช่เรื่อง เทพนิยายอะไร. เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง; ถ้าทำกันไปถึงขนาดนั้น แล้ว ก็เกิดสภาพอย่างนั้นขึ้นมา พอที่จะเรียกว่าโลกพระศรีอาริย์ หรือ ให้เห็นเต็มๆ ก็เรียกว่า โลกพระศรีอาริย์เมตไตรย, เมตไตรย โลกแห่งความ เป็นมิตร อันสูงสุดประเสริฐที่สุด. เมตไตรยนั้นแปลว่ามีมิตร; ทุกคนเป็น มิตรเสมอกันหมด ไม่ต้องมีว่า ด้วของใคร เมียของใคร บิดาของใคร ลูกของใคร หลานของใคร ไม่มีแขก ไม่มีเจ้าบ้าน; เพราะเป็นมิตรเหมือน กันหมด คล้ายๆ กับว่า ทุกคนเป็นคนคนเดียวกัน.

แนวปฏิบัติที่จะทำให้โลกมีสภาพอย่างโลกพระศรีอารีย์

ที่นี่ จะดูกันต่อไปอีกสักปัญหาหนึ่งว่า ทำอย่างไรจึงจะมีสภาพที่เป็น
ศาสนาของพระศรีอารีย์, หรือโลกของพระศรีอารีย์ขึ้นมาได้.

ข้อแรก ก็จะต้องดูกันในข้อที่ว่า อย่างไรเรียกว่าโลกพระศรีอารีย์
อย่างที่กล่าวมาแล้ว; แล้วก็ดูในข้อถัดมาว่า มันเหลือวิสัยหรือไม่? ในที่
สุดก็จะเห็นว่า ไม่เหลือวิสัย; ถ้าหากว่ามนุษย์กลับใจไปต้องการ; เพราะ
เดี๋ยวนี้มนุษย์ไม่ต้องการ.

เขาต้องการอย่างอื่นต่างหาก ต้องการเรื่องกิน เรื่องกางมุ้ง เรื่องเกียรติน.
ชวนไปไหนก็กลับเขาก็จะไป มากกว่าที่จะชวนไปโลกพระศรีอารีย์นี้; เพราะ
ว่าเขาไม่ต้องการ. ที่นี้ถ้าว่า เขาเกิดมีความเข้าใจถูกต้อง กลับใจ ต้องการ
จะไป; มันก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่เหลือวิสัย. นี่ยกตัวอย่าง พอให้
เห็นเป็นข้อๆ ไป พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น ไม่มากมายอะไร.

**ข้อที่ ๑ มนุษย์ในโลกจะต้องมีระบอบการปกครอง ที่ตรงตาม
ความประสงค์ของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ.** เมื่อพระเจ้าบอกให้รัก
ผู้อื่นยิ่งกว่ารักตัว นี่เราก็ตอบรับ, เมื่อพระเจ้าว่า อย่าไปทำลายทรัพย์สิน
ของธรรมชาติ โดยไม่จำเป็น อย่างนี้ เราก็ตอบรับ. เรามีระบอบการปกครอง
ที่จะแข่งขันกัน ครอบงำกัน ก็ผลิตเรื่องทางวัตถุขึ้นมาสำหรับจะเอาชนะ
ผู้อื่น; เป็นเรื่องทำลายธรรมชาติ อย่างนี้ไม่ตรงตามความประสงค์ของ
ธรรมชาติ, แล้วไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า ที่ต้องการให้เป็นอยู่
แต่พอดี ให้มีความรักผู้อื่น ยิ่งกว่าตัว ถ้ามากเกินไปก็ว่า รักผู้อื่นเท่ากับ
รักตัว

เดี๋ยวนี้เราไม่มี ระบอบการปกครอง ที่ตรงตามความประสงค์ของ
พระเป็นเจ้า; แต่เรามีระบอบการปกครอง ที่ตรงตามความประสงค์ของกิเลส
เราเอง, ฉะนั้นเราจึงทำลายธรรมชาติ ทำลายอะไรต่างๆ ที่เราคิดว่ามัน

เป็นความจริง: แต่ความจริงนั้นเป็นไปเพื่อความวินาศ จึงได้พูดกัน
อย่างละเอียดในวันที่แล้วมา ว่ามนุษย์กำลังมีวิวัฒนาการ หรือกำลัง
พัฒนาการไปอย่างสุดเหวี่ยง แต่ว่าเป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของมนุษย์
นั่นเอง มันเจริญเพื่อวินาศของตัวเอง.

ที่นี้ ข้อที่ ๒ ก็ว่า **ต้องมีระบบการปกครอง ที่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน
ของการปกครอง** หรือเป็นรากฐานแก่ศีลธรรม, มีการปกครองที่เป็น
รากฐานของศีลธรรมก็ได้, หรือมีศีลธรรมเป็นรากฐานของการปกครอง
ก็ได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะนึกถึงศีลธรรม อย่างที่ได้พูดมาแล้วตั้งมากมาย
ในการบรรยายครั้งก่อนหน้า. เรื่องศีลธรรม ขอให้คิดว่า ความเปลี่ยนแปลง
ทางศีลธรรมนี้มีมากเกินไป จนเราจะต้องมาสนใจกันใหม่: เรื่องทาง
ศีลธรรมจะยกตัวอย่างง่ายๆ เห็นกันง่ายๆ แล้วก็สดๆ ร้อนๆ :-

ตัวอย่างทางศีลธรรม อย่างที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล หรือคัมภีร์
ของพวกยิว, ก่อนคริสเตียนก็ดี. คนทำชั่ว จับได้ ต้องเอามาลงโทษประหาร
ชีวิตด้วยวิธี stoning คือเอาก้อนหินขว้างศีรษะให้ตาย ในท่ามกลาง
ประชุมชน: เพียงแต่ทำชั่วเท่านั้น แล้วระบบนี้ก็ยังมีอยู่. เมื่อเพื่อนของอาตมา
คนหนึ่งที่เป็นอิสลาม ไปที่เมกกะห์เมื่อไม่กี่ปีนี้ ก็ยังได้เห็นระบบอันนี้ ที่
เมกกะห์นั่นเอง. ระบบนี้ใช้ทั้งพวกยิว และพวกอาหรับ พวกอาหรับยัง
ใช้อยู่ กระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้.

นี่เขาเห็นด้วยตา เขามาเล่าให้ฟัง ว่าข้อความที่เขียนไว้ในไบเบิลนั้น
ยังอยู่ มีผู้ชายล่ำสันมาเอาก้อนหินทุ่ม ขว้างลงไปที่ศีรษะผู้หญิง บ๊อบเดียว
ก็ตายเท่านั้น, แล้วก็มีคนอื่นมาช่วยขว้างที่หลัง พอเป็นพิธีนี้ นี่เรียกว่า
เพียงแต่ทำชั่ว ก็ถูกลงโทษประหารชีวิต เป็นระบบศีลธรรมโบราณ เกินกว่า
สองพันปี นี่ก็ยังมีอยู่.

เดี๋ยวนี้ ในประเทศไทยเรา ช่มชืดทำชั่วเรามาตราดของตัวเอง ใช้มาตรา

๑๗ ลงโทษ ๒๕ ปีจำคุก เทียบกันดูเถิด มันต่างกันเท่าไร หรือว่าถ้าให้ศาลตัดสินตามธรรมดา จะไม่ถึง ๒๕ ปีด้วยซ้ำไป. นี่เราต้องเทียบกันดูอย่างนี้ ว่าค่าทางศีลธรรมได้เปลี่ยนไป ได้เปลี่ยนไปในบางท้องถิ่น ได้เปลี่ยนไปในบางยุค ในบางสมัย จนอำนาจทางศีลธรรม ไม่สามารถจะคุ้มครองจิตใจของมนุษย์เรา.

ทุจริตในการคัดเลือกทหาร ถูกจำคุกตลอดชีวิต, คนที่ข่มขืนมารดาของตัวเองนี้ถูกลงโทษ ๒๕ ปี ก็แสดงว่า มันน้อยกว่า ที่ว่าจะไปทุจริตตามธรรมดา ซึ่งมันก็ควรจะทุจริตกันอยู่แล้ว. นี่แสดงว่าให้ค่าทางศีลธรรมยังน้อยไป. ที่เคยอ่านพบ หรือว่าได้ยินข่าว การฉุดเอาเด็กไปข่มขืน กระทำซ้ำเรา ลงโทษเพียง ๑๐ ปี อย่างนี้ก็ให้ค่า หรือความหมายทางศีลธรรมน้อยไป.

นี่ก็เพื่อจะแสดงว่า ถ้าทำกันอย่างนี้ ศีลธรรมก็ไม่มีค่า ไม่มีความหมาย ไม่มีใครสนใจ. ที่นี้ ปัญหาต่างๆ ทางศีลธรรม ก็จะตามมาอย่างมาก: คิดดูให้ดูอย่างนี้. นี่ว่าค่าทางศีลธรรมเปลี่ยนในที่บางแห่ง ในที่บางยุคบางสมัย: แต่ว่าถ้าไปนึกถึงที่ดินแดนปาเลสไตน์ แล้วก็ยังฆ่าเลื่อมใสอยู่ ว่าเพียงแต่ทำซู้ ก็ฆ่าให้ตาย ไม่ต้องพูดถึงว่า ข่มขืนมารดาของตัวเอง ซึ่งต้องลงโทษ ฆ่าให้ตาย ๓ ชาติ ๗ ชาติมากกว่า. ฉะนั้นเราต้องนึกกันดูให้ดี ในข้อนี้ว่า เมื่อค่าทางศีลธรรมเปลี่ยนไปแล้ว มนุษย์นี้จะต้องยุ่งยากลำบากด้วยปัญหาที่ความเลื่อมทางศีลธรรมเป็นแน่นอน.

ในวงการศึกษาก็เรื่องหนึ่ง ที่ว่านักเรียนตีกัน, นักเรียนตีกัน จนเป็นปัญหาฆ่ากันตายก็มี ในมหาวิทยาลัย ในวิทยาลัยนี้: โดยเฉพาะเรื่อง กีฬา ที่เขาภิประชุมกันเป็นทางการ อาจารย์ใหญ่ทุกโรงเรียนมาประชุมกัน โดยการจัดของทางการกรุงเทพมหานคร ว่ามันเป็นเหตุอะไร? แล้วจะแก้ไขอย่างไร?

หนังสือพิมพ์ ๒-๓ วันนี้ ก็มีว่า มันมีเหตุอยู่ ๔ อย่าง ที่ว่า : ข้อ ๑. อักษรย่อหรือสีของ สิ่งติดหน้าอกเด็กนักเรียนนั้น มันไม่เหมือนกัน

ทำให้รู้ว่าเป็นคนละโรงเรียน นี่ข้อหนึ่ง.

แล้ว ข้อ ๒. ว่า ขาดการประสานงานกัน ระหว่างครูอาจารย์ ระหว่างโรงเรียนที่เกิดเรื่อง นี่ก็ข้อหนึ่ง.

แล้ว ข้อ ๓. เขาว่าจัดงานไหว้ครูหรืออะไรไม่พร้อมกัน นี่น่าหัวที่สุด. เด็กจึงมีโอกาสดูไปตีกัน เพราะว่าจัดงานไหว้ครูไม่พร้อมกัน.

ข้อ ๔. ว่านักเรียนถูกไล่ออกไปจากโรงเรียนนี้ แล้วไปเรียนโรงเรียนอื่นได้ทันที: เพราะฉะนั้นนักเรียนก็ไม่กลัวถูกไล่อันนี้ก็เป็นอันหนึ่ง ที่ทำให้นักเรียนตีกัน.

ข้อ ๕-๖-๗-๘ แล้วนักเรียนเชียร์กีฬาอย่างเป็นข่าจึกัดตรึงกัน. แล้วก็ได้รับการยุแหย่จากคนภายนอก โดยเฉพาะพวกหนังสือพิมพ์ แล้วก็มี การเห็นแก่พวกของตัวเอง : รักพวกของตัวเอง คือ รักโรงเรียนตัวเองเกินไป จนไม่รักโรงเรียนอื่น. หนังสือพิมพ์ทำให้เด็กคิดว่า ตัวเขาเด่น สันับสนุนความเด่น.

แล้ว ข้อ ๙. ลงโทษไม่เด็ดขาดทั้งทางโรงเรียน และทางตำรวจ.

นี่ ๙ ประการนี้เป็นเหตุให้นักเรียนตีกัน. ไม่มีสักข้อเดียวที่ระบุนลง ไปว่า เพราะโรงเรียนสอนศีลธรรมไม่เป็น สอนศีลธรรมไม่ถูกต้อง สอน ศีลธรรมไม่พอ ไม่มีการสอนศีลธรรมกันเลย นักเรียนจึงตีกัน อย่างนี้. ไม่มีพูดถึงคำว่า “ศีลธรรม หรือปัญหาทางศีลธรรม” กลับไปแนะให้แก้ ปัญหานี้ ด้วยการ :-

ให้นักเรียนใช้รูปแบบให้เหมือนกันหมด อย่าติดสี ติดเบอร์ ติด ชื่ออะไรให้มันต่างกัน. ให้อาจารย์คอยติดต่อกันเรื่อย เมื่อเกิดเรื่อง. แล้ว ในการไหว้ครูให้ไหว้พร้อมกันทุกโรงเรียน. อย่าให้มีโอกาสยกพวกไปตีกัน ในระหว่างไหว้ครูนี้. เป็นเรื่องน่าหัวล้นดี. แล้วอย่าให้รับนักเรียนโรงเรียน อื่น ที่ถูกไล่ออกกลางปี. เมื่อไปมีกองเชียร์ที่สนามกีฬา ให้ครูทั้งสองฝ่าย ของโรงเรียนทั้งสองฝ่าย ไปนั่งเล่นหัวเป็นเพื่อนกัน. ถ้ามีเรื่องอะไร แล้ว ก็ให้ตำรวจเข้ามาจัดการให้ถึงที่สุด. ให้ใช้วิชาลูกเสือ เป็นหลักสูตรอบรม

ร่วมกันทุกโรงเรียน. ให้หนังสือพิมพ์รับผิดชอบในการเผยแพร่. แล้วก็มีข้อบังคับ มีกฎหมายที่ลงโทษให้สาสม.

ทุกอย่างนี้ ไม่มีเรื่องทางศีลธรรม ว่าในโรงเรียนต้องเพิ่มการสอนศีลธรรม, ต้องมีการยิ่งกว่าการสอนศีลธรรม คืออบรมให้เด็กๆ มีศีลธรรม เพราะถ้าอบรมให้เด็กมีศีลธรรมได้แล้ว ปัญหาเหล่านี้ก็ไม่เกิด. ทั้ง ๔ ข้อนี้ เอาไปโยนทิ้งก็ได้ เพราะว่า ทั้ง ๔ ข้อนี้ ก็มาจากการที่เด็กๆ ไม่ได้รับการอบรมทางศีลธรรมเหมือนแต่ก่อน: ถ้าเด็กมีจิตใจมีศีลธรรมเหมือนแต่ก่อน ยังกลัวบาปกันอยู่บ้างแล้ว จะไม่เกิดสิ่งเหล่านี้.

นี่ขอให้มองดูให้ดีว่า เรากำลังมองข้ามคุณค่าของศีลธรรม: ศีลธรรมจึงมีคุณค่าเปลี่ยนไป จนไม่เป็นที่สนใจ ไม่เป็นที่มอง. แม่ของเจ้าหน้าที่ที่จะจัดการศึกษา เรียกว่าไปมองที่ปลายเหตุ, ไปมุ่งแก้แต่ที่ปลายเหตุ, ที่ตัวต้นเหตุไม่มอง จึงไม่มีเรื่องศีลธรรม.

ฉะนั้นขอให้ช่วยไปคิดดูกันทุกคน ว่าเรากำลังจะเป็นอย่างไร ในเมื่อค่าของศีลธรรมได้เปลี่ยนความหมายไป ในลักษณะอย่างนี้ จนไม่ถูกใครมองว่าเป็นเรื่องสำคัญ.

เดี๋ยวนี้อีกทางหนึ่ง อีกทิศทางหนึ่ง เขาวามันเป็นธรรมดาที่จะต้องเลื่อมศีลธรรม: อย่างนี้แล้วก็น่าใจหาย: คือเขายอมรับมาตรงๆ ว่า มันจำเป็นหรือเป็นธรรมดา ที่จะต้องไร้ศีลธรรม จะต้องเลื่อมศีลธรรม. หรือว่า ที่เรียกว่าเลื่อมศีลธรรมนั้น ก็ที่จริง ก็ไม่ใช่ไร้ศีลธรรม หรือเลื่อมศีลธรรม. มีบางคนพูดขึ้นมาเลย: ไม่ใช่เรื่องเดาเอาเอง ไม่ใช่เรื่องคาดคะเน เป็นเรื่องจริง แต่ว่าไม่จำเป็นจะต้องออกชื่อ ออกเสียงอะไร ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติที่สุด ที่ว่าปลาใหญ่ มันจะต้องกินปลาเล็ก.

เขาเอาข้อที่ว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” นี้ เป็นเรื่องถูกต้อง ก็ย่อมหมายความว่า ใครมีอำนาจ มีวาสนา มีเมื่อยาว ก็กอบโกยได้ ไม่มีความผิดพลาดอะไร: เพราะมันเป็นธรรมชาติ ที่ปลาใหญ่จะต้องกินปลาเล็ก เป็นการถูกต้อง เป็นการยุติธรรมตามธรรมชาติ. ฉะนั้นการที่นายทุน

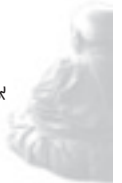
เอาเปรียบกรรมกรนี้ถูกแล้ว ไม่เสียศีลธรรม ไม่เลื่อมศีลธรรม.

อาตมาเห็นว่า อย่างนี้มันไม่จริง พูตเข้าข้างตัว พวกนายทุนพูด: ถ้าเป็นนายทุนกับกรรมกร. มันเป็นเรื่องของปลาอันธพาลโหดร้ายเท่านั้นแหละที่จะกินปลาอื่น แล้วไม่ต้องกินปลาเล็ก. มันกินปลาที่ใหญ่กว่ามันก็มี ปลาแรดที่เลี้ยงไว้ที่นั่น ตัวโตยาวตั้งแขน ไม่กินปลาหางนกยูงตัวเล็กๆ, ไม่กินปลาอะไรเลยสักอย่างเดียว: ปลาแรด ที่บ้านนี้เรียกปลาเม่น. ฉะนั้นไม่จริงแล้ว ที่ว่าปลาใหญ่จะต้องกินปลาเล็ก. ไปดูก็ได้ มันอยู่กับปลาทุกปลา กระทั่งปลาหางนกยูงตัวเล็กๆ ที่ว่ายน้ำไม่ค่อยได้ ไม่เห็นปลาแรดกิน.

แต่ถ้าปลาอันธพาล อย่างปลาออสการ์นี่ มันกินตะพีด, กินปลาทองตัวโตเท่าๆ ตัวมัน มันก็กิน. ปลาออสการ์มันเป็นสันดานอันธพาล. อย่าพูดว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ไม่ถูก: มันปลาอันธพาลกินปลาที่อ่อนแอต่างหาก, ปลาปีรันฮา (piranha) ที่แม่น้ำอเมซอนนั้น มันกินวัวกินควายทั้งตัวโน่น, ปลาปีรันฮาตัวเท่าฝ่ามือนี้ มันกินวัวกินควายทั้งตัว หรือปลาฉลามบางชนิดกินปลาวาฬก็มี. ฉะนั้นที่ว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ไม่ใช่เรื่องถูกต้องสำหรับอ้างเป็นความยุติธรรม แต่เป็นเรื่องของนายทุนอันธพาลที่จะโกง.

ฉะนั้นเราเห็นว่า ค่าทางศีลธรรมมันเปลี่ยนไปทันที ถ้าใครจะมาถือว่าปลาใหญ่กินปลาเล็กนั้นเป็นความยุติธรรม. นี่โลกไม่มีความสงบ มันยังไกลต่อความสงบ ไม่ใช่โลกของพระศรีอารียอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้ว่าทุกคนเป็นมิตร, ทุกคนเป็นมิตร ศรีอารียเมตตาไตรย คือเป็นมิตรอันประเสริฐสุด ในระหว่างกันและกัน เรียกว่าศาสนาพระศรีอารีย.

นี่เห็นว่า เราจะต้องมามองดูศีลธรรม มาสนใจศีลธรรม ปรับปรุงขยายทางศีลธรรม, เราได้ขยายความก้าวหน้าทางอื่นไปมากเกินไปแล้ว จนทำให้แตกๆ นี่มองข้ามทางศีลธรรมมากเกินไปแล้ว. เราให้เขาเรียนให้เขาทำอะไร: นี่เราก็ต้องหมุ่นมาในทางวัตถุทั้งนั้น จนเรามองข้าม

ศีลธรรม. นี่เราก็ต้องหมุนมาดู, มาดูเรื่องศีลธรรม จัดกันเสียให้ถูก.

ที่นั่นมีอันตรายที่ว่า ทางวัตถุนิยมมันยุ่งวนมาก มันมีกำลังยุ่งวนมาก ทางศีลธรรมมันแทบจะหมดกำลังแล้ว ทุพพลภาพแล้ว ต้องช่วยหน่อย. ศีลธรรมนี้มันกำลังจะตาย. อย่าไปคิดว่า “ตายก็ช่างหัวมัน”, หุงข้าวใส่บาตรให้มันก็แล้วกัน, อย่างนี้มันก็ไม่ถูก. ต้องช่วยคิดที่จะกู้สิ่งที่จะช่วยโลกให้รอดได้ตามความต้องการของพระศาสนา, หรือว่าตามความต้องการของคน ที่มีสติปัญญาบริสุทธิ์ ก็เลยจะมองเห็นว่า มันจำเป็น ที่เราจะต้องต่อต้านอิทธิพลของสิ่งที่เป็นอันตรายต่อศีลธรรม.

ถ้ามองให้ละเอียดลงมา ก็ว่า เด็กๆ ของเรา กำลังละทิ้งวัฒนธรรมเดิมๆ ของชนชาติไทย ที่จะทำให้มีศีลธรรม, ที่ให้รักพ่อแม่, เคารพนับถือคนเฒ่าคนแก่, กตัญญูต่อบุคคลที่ ชื่อสัตย์ เมตตา กรุณา, นั้นมันหายๆ ไป: เพราะมันกำลังพลัดไปหา วัฒนธรรมเนื้อหนังของตะวันตก โดยไม่ทันรู้ตัว. เราให้เด็กๆ อนุบาลเรียนอย่างวัฒนธรรมตะวันตก ไม่มีความจริงใจ, ไม่มีความบังคับตัวเอง, เล่นพร้อมกันไปกับการเรียน: เด็กก็เป็นคนโลเล. แม้จะฉลาด ก็เป็นคนโลเล: แล้วบังคับตัวเองไม่ได้ ศีลธรรมก็ไม่มี. ต่อไปขอให้มองที่ปัญหานี้ ว่าเด็กๆ ของเรา ที่ได้รับการศึกษาอบรมจนเฉลี่ยฉลาดแล้ว จะไม่สำเร็จประโยชน์อะไรในการทำบ้านเมืองให้สงบ เพราะเป็นคนโลเล บังคับจิตใจไม่ได้.

เราไม่รู้คุณค่าของศีลธรรม ก้าวหน้าพรวดพราดไกลออกไป จนเด็กๆ ไม่มีความหมายว่าตัวเป็นเด็ก พ่อแม่เป็นผู้มีบุญคุณ. จัดงานวันเกิด เพื่อให้เด็กไปเป็นสิงห์โมนมากขึ้น ด้วยการเล่นหัวอะไรต่างๆ ให้เด็กๆ ไปเป็นสิงห์โมนมากขึ้น: จะพูดอย่างนี้ไม่กลัวใครโกรธ.

ที่จริงพอถึงวันเด็ก ควรจะจับเด็กมา สอนให้รู้บุญคุณของพ่อแม่: และให้เขาประกวดบทความพรรณนาบุญคุณพ่อแม่. เอาเด็กๆ มาบรรยายพรรณนาบุญคุณของพ่อแม่, ใครทำได้ดี ให้รางวัลสูงสุด: อย่างนี้ดีกว่า เอาไปทำให้เขาเดือดหรือคลั่ง ไปด้วยเรื่องเล่นเรื่องหัว แม้แต่ชาตินิยม.

ที่นี้ดูไปอีกทีหนึ่งว่า ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย เอาคำว่าศีลธรรม ไปทิ้งเสียที่ไหนแล้วก็ไม่รู้; ไม่มีแม้แต่การสอน, อย่าพูดถึงการอบรม. ถ้าสอนก็เพียงแต่ให้จดไว้ในสมุด แล้วก็ตอบ ให้คะแนนสองสามคะแนน ทิ้งเสียเลยก็ทำได้. ในที่สุดคำว่าศีลธรรมนี้ จะหายไปจากปทานุกรมหรือ สารานุกรมสักวันหนึ่ง. นี่อาตมาอยากจะทำนายไว้อย่างนี้: ฉะนั้นอย่าได้ ดูถูก หรือว่าดูหมิ่น ว่าอาตมานี้มันบ้าศีลธรรม. ที่จริงมันก็จะบ้าศีลธรรม ก็ได้ แต่ว่ามันบ้าไปในทางที่จะกลับมาช่วยมนุษย์เรากันต่างหาก.

ฉะนั้น ถ้าเราจะให้ถึงโลกพระศรีอารียะเร็วๆ ก็ต้องมีระบบการปกครอง ที่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน และระบบการปกครองนั้น เป็นรากฐานของศีลธรรม อีกทีหนึ่ง ทุกอย่างต้องดำเนินการโดยสัมมาทิฐิ หรือบุคคลที่มีสัมมาทิฐิ หรือเป็นปุชฌิณบุคคล. ครูบาอาจารย์ต้องอยู่ในสภาพแห่งปุชฌิณบุคคล ไม่ใช่ลูกจ้าง ไม่ใช่ผู้ทำการค้า ไม่ใช่ผู้เห็นแก่ตัว, คนอื่นๆ เป็นทหาร เป็น ตุลาการ เป็นอะไร ก็ต้องมีลักษณะเป็นปุชฌิณบุคคล.

สัมมาทิฐิบุคคลนั้น คือผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้อง ผิดไม่ได้ แล้วเขาก็จะกลายเป็นปุชฌิณบุคคลขึ้นมาทันที ในตัวเอง. ที่นี้ก็จะมิปุชฌิณบุคคล มากขึ้นแม้แต่ในหมู่เพื่อนฝูง ที่เราอาจจะยกมือไหว้ได้, หรือบางทีจะเป็น ลูกหลานของเราด้วยซ้ำไป มันมีอะไรดี จนเราจะต้องยกมือไหว้เขาก็มี. ความเป็นปุชฌิณบุคคลมันมีได้ดังนี้: เมื่อผู้ใดมีความเป็นสัมมาทิฐิ แล้ว นั่นก็เป็นปุชฌิณบุคคลโดยไม่ทันรู้ตัว. แต่ไม่ใช่คนเรียนมานาน ไม่ใช่ คนมีปริญญาว่าเป็นทางอย่างนี้; นั่นมันไม่ใช่ มันไม่แน่ บางที่เป็นอันธพาล ยาวเท่ากับปริญญานี้ก็มิ.

นี้เราต้องดำเนินระบบการปกครองโดยสัมมาทิฐิบุคคล หรือ ปุชฌิณบุคคล แล้วมีระบบการปกครองที่ส่งเสริมการศึกษา. อย่าให้ตกไป เป็นทาสของวัตถุ เดี่ยวนี้การศึกษาทั้งโลกเลย เป็นทาสของวัตถุ เพื่อ วัตถุนิยม เพื่อมีความก้าวหน้าเก่งกล้าทางวัตถุ; จะเอาชนะผู้อื่นทางวัตถุ จะครองโลกในทางวัตถุ.

ต้องมีระบบการปกครอง ที่ไม่เปิดโอกาสให้พลเมืองนี้ไปเป็นทาสของกิเลส. เดี่ยวนี้พลเมืองเป็นทาสของกิเลส จะมีโรงมหรสพ มีไนท์คลับ มีอบ นวด อะไรก็ตาม มันเป็นการเปิดโอกาส เปิดประตูให้พลเมืองเป็นทาสของกิเลสมากขึ้น นี่เป็นตัวอย่างทั้งนั้น.

เราต้องมีระบบการปกครอง ที่ไม่เปิดโอกาสให้พลเมืองเป็นทาสของกิเลส หรือว่าจะสรุปความในตอนท้ายก็ว่า จะต้องต้องมีระบบการปกครอง ที่ไม่ใช่เสรีภาพเพื่อการกอบโกยเพื่อตน; แต่ทำให้เสรีภาพเพื่อการกอบโกยที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ที่เป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรม. เสรีภาพนั้นดี ถ้าใช้ผิดก็เลว ถ้าใช้ถูกก็ดี; มันต้องมีคำว่าธัมมิกะ ประกอบเข้าด้วยเสมอ, แล้วก็อย่าเพื่อตน แต่ต้องเพื่อสังคมด้วย. ถ้าเพื่อตนมันผลอย่าง มันก็เห็นแก่ตนเท่านั้น มันก็เป็นกิเลสขึ้นมาทันที; ฉะนั้นกันข้อนี้ไว้ด้วย ให้เห็นแก่สังคม แล้วก็ต้องประกอบไปด้วยธรรม; ระบบการปกครองชนิดนี้ จึงจะช่วยให้เกิดสภาพที่เรียกว่า โลกพระศรีอาริย์ขึ้นมาได้ โดยไม่ยากเลย.

ที่นี้เวลาจำกัดอยู่เท่านี้ แล้วฝนที่กำลังจะมา จะต้องหยุด แต่อยากจะสรุปความว่า เรื่องของพระศรีอาริย์นั้น ไม่ใช่เรื่องเพ้อเจ้อ, ไม่ใช่เรื่องละเมอเพ้อฝัน; เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง ที่มนุษย์อาจจะได้.

ทุกอย่างที่ได้กล่าวไว้ เป็นลักษณะของโลกพระศรีอาริย์นั้น มันเป็นเรื่องที่เป็นได้จริง อย่าได้สงสัยเลย. ถ้าเราจะถึงสภาพอันนั้น เราก็ต้องพยายามแก้ไข อย่างที่เรียกว่า ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด เพราะมันได้เป็นคลอง จนจะตกเหวตายเป็นอยู่แล้ว ที่นี้ ถอยหลังเข้าคลองมาสู่ความถูกต้องเถิด คือมีระบบศีลธรรมที่ดี, การศึกษาที่ดี, การปกครองที่ดี ดี; หลากๆ อย่างนี้ สรุปความอยู่ที่คำคำเดียวว่า “ประกอบไปด้วยธรรม” คือธัมมิกสังคมนิยม.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๑ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๒ ศาสนาพระศรีอาริย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพ้อฝัน. บรรยายวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๖, หน้า ๔๘๐-๕๐๙.

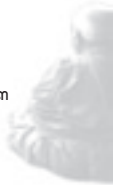

ระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม

โลกกำลังจะวินาศ เพราะความตกต่ำในทางวิญญาณ หรือจิตใจ เพราะว่ามันเจริญจนเกินไปในทางฝ่ายวัตถุ แล้วพยานมันก็มีอยู่ชัด จนใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า ยิ่งเจริญด้วยวัตถุ อย่างแบบที่กำลังเป็นอยู่นี้ ก็ยิ่งไม่เห็นมีสันติภาพเลย. หรือพูดกลับกันอีกทีหนึ่งว่า สันติภาพยังพอหาได้ ในเมื่อโลกมันไม่เจริญทางวัตถุถึงขีดสุดอย่างนี้: นี่มันมีเหตุผลมากมาย ซึ่งก็ได้บรรยายกันไปแล้วโดยละเอียด.

แต่ถ้าโดยสรุปก็ว่า เพราะเหตุว่า มันมีความเจริญในส่วนการคมนาคม คือ การไปมาติดต่อหรือกระทำการสื่อสาร จนทำให้โลกนี้เล็กลงทีเดียว: เพราะไปไหนได้สะดวกและรวดเร็ว คล้ายกับว่ากระโดดไป. เดี่ยวนี้อย่างจะไปเมืองฝรั่ง ก็คล้ายๆ กระโดดไปแป๊บเดียว, จากนั้นตอนเช้า ตอนบ่ายตอนเย็น ก็ถึงได้แล้ว. ถ้าเป็นสมัยโบราณก็จะเหมือนกับว่า มันไปนอกฟ้าหิมพานต์, หรือว่าเมื่อไม่เจริญด้วยคมนาคม ไม่มีเรือไฟ ไม่มีรถไฟ นี่ เราอยู่ที่ไซยาห์ ใครจะไปกรุงเทพฯ มันก็เหมือนกับว่าไปนอกฟ้าหิมพานต์.

เดี๋ยวนี้มีรถไฟ กระทั่งมีเครื่องบิน การไปกรุงเทพฯ ก็เหมือนกับว่าเดินออกไปเที่ยวเล่นที่ทุ่งนา เดี่ยวเดี๋ยวเท่านั้น ไม่ใช่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์: นี่ก็เป็นอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เนื่องมาจากวัตถุ มันจึงถึงกันเข้าโดยเร็ว. เมื่อเกิดเหตุอะไรขึ้น มันก็ถึงกันหมดโดยเร็ว: ฉะนั้นความไม่สงบเกิดขึ้น มันก็ถึงกันทั้งโลก มันจึงส่วนที่ระส่ำระสายกันได้ทั้งโลกได้ ในพริบตาเดียว ไม่เหมือนสมัยก่อน.

นี่อีกทางหนึ่ง ความเจริญในฝ่ายวัตถุนี้ มันให้ความเอร็ดอร่อย
สนุกสนาน เพลิดเพลิน ทางเนื้อทางหนัง นี่มันส่งเสริมกิเลส, ไปเพลิน
เพลินเข้าเท่าไร มันก็ยิ่งส่งเสริมกิเลส. เมื่อคนมีกิเลสมากขึ้นเท่าไร มัน
ก็เบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนผู้อื่น; ฉะนั้นมันจึงเร่งร้อนไปด้วยอำนาจ
ของกิเลส โลกก็ไกลจากสันติภาพยิ่งขึ้น.

นี่เพียงเท่านี้ก็พอแล้ว สองข้อใหญ่ๆ เท่านี้ก็พอแล้ว ที่จะมองเห็น
ว่า โลกยิ่งขาดสันติภาพ ไร้สันติภาพยิ่งขึ้นทุกทีและโดยเร็ว จนกระทั่งนอน
ตาไม่หลับทุกระดับ. คนที่มั่งมีก็นอนไม่หลับ, คนจนก็นอนตาค่อย
หลับ, คนอยู่ตรงกลางก็นอนตาค่อยหลับ, เพราะปัญหามันมากขึ้นกว่า
แต่ก่อน ก็เป็นเหตุให้เป็นทุกข์ทรมานในทางจิตใจ มีผลออกมาเป็นโรค
เส้นประสาท โรคจิต กระทบโรคที่ร้ายไปกว่านั้นมากมาย. ที่จะไม่เป็นโรค
ประสาทเสียเลยนั้น จะยิ่งหายากขึ้นทุกที; แม้ไม่เป็นโรคประสาทเลย ก็ยัง
มีวิตกกังวล ที่รบกวนจิตใจ หากความสุขไม่ค่อยจะได้, แล้วก็กำลังจะเป็น
โรคเส้นประสาทนั่นเอง.

นี่สันติภาพ หรือสันติสุขในภายในส่วนบุคคล ก็หายากขึ้นทุกที
อย่างนี้, และสันติภาพ หรือสันติสุขในส่วนสังคม คือภายนอกตัวออกไป
มันก็ยิ่งหายากเข้าไปทุกที, นี่เรียกว่าสภาพในปัจจุบันของโลก เป็นอย่างนี้.

ที่นี่ ก็อยากจะทบทวน ขอเตือนไว้เสมอว่า อย่าได้ไปคิดว่า ไม่ใช่
หน้าที่ของเรา หน้าที่ของคนอื่น. ถ้าว่าเป็นพุทธบริษัทจริงๆ มันก็ต้องคิด
ถึงหน้าที่ของมนุษย์ ให้กว้างขวาง ให้ถูกต้อง ตั้งต้นแต่ว่า เราอยู่นอกคนเดียว
ในโลกไม่ได้ ทั้งหมดมันต้องเนื่องถึงกันหมด; ฉะนั้นเราจะต้องช่วยให้โลก
เป็นไปตามมยถากรรมไม่ได้ ก็ต้องช่วยกันแก้ไขด้านทาน ตามความสามารถ
ของตน เพราะเราไปถึงพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าว่า:-

“ตถาคตเกิดมา เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งหลายทั้งปวง ทั้ง
เทวดา และมนุษย์, ธรรมวินัย ตถาคตบัญญัติขึ้น เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
แก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์, ความมีอยู่แห่งธรรมวินัยของตถาคต

ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งเทวดา และมนุษย์”.

นี่เป็นความประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ทราบดีกันอยู่แล้ว ฉะนั้นเมื่อเป็นพุทธบริษัท อย่างน้อยก็ต้องนึกถึงพระพุทธประสงค์; นี่เป็นเหตุให้ต้องนึกถึงผู้อื่น หรือนึกถึงโลกบ้าง.

แล้วคิดดูให้คิดว่า ถ้าเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องทำอะไรบ้าง? ก็ต้องทำตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “จงยังประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ต่อผู้อื่น ให้บริบูรณ์”. ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ มีอยู่อย่างนี้, จนเรียกได้ว่า เกิดมานี้เพื่อช่วยกันทำโลกทั้งโลกนี้ ให้มันงดงาม คือให้ประกอบด้วยธรรมะ มีความงดงามทางธรรมะ.

เดี๋ยวนี้โลกมันอยู่ในสภาพที่สกปรก มีดَّمَว เสร้าหมอง เร่ร้อน ในด้านจิตใจ จนกระทั่งหาสันติภาพไม่ค่อยได้. พุทธบริษัททั้งหลาย ไม่ควรจะไปปฏิเสธเสียว่า ไม่ใช่หน้าที่ของเรา. พุทธบริษัทต้องเป็นผู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อะไรต่างๆ ตามความหมายนั้น; ฉะนั้นจะนึกเห็นแก่ตัวแคบๆ เห็นแก่ตัวจัดคนเดียว อย่างนี้มันไม่ใช่พุทธบริษัท. เพราะว่าถือเอาแต่ประโยชน์ตัวคนเดียวมันแคบ; แล้วถ้ามันถือแต่ประโยชน์ตัวคนเดียวอย่างแคบๆ นี่แล้ว จะกลายเป็นบาป เป็นอกุศลได้ โดยไม่ทันรู้ตัว; เพราะว่าผู้ที่เห็นแต่แก่ตัวเท่านั้น ย่อมเป็นโมหะ เป็นอวิชชา หรือเป็นกิเลสอยู่แล้ว.

ฉะนั้น เราจึงต้องทำการป้องกันไว้ ไม่ให้จิตใจนี้ มันพลัดตกลงไปสู่ความเห็นแก่ตัวอย่างแคบๆ. นี่จึงต้องหยิบเอาเรื่องของมนุษย์ หรือเพื่อนมนุษย์ทั้งโลกมา พิจารณาพร้อมกันไปกับเรื่องของตัว ในเมื่อมันทำกันได้พร้อมๆ กันไป. หรือว่า ถ้าเป็นผู้ต้องการบุญกุศลอันแท้จริง ก็จะต้องนึกถึงผู้อื่น จึงจะได้บุญได้กุศล. การนึกถึงแต่ตัวเอง เห็นแก่ตัวเองนี้ มันเป็นกุศลขึ้นมาไม่ได้; ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว จึงจะมีบุญกุศลอะไรขึ้นมาได้.

เอาละ, ที่นี้ เดี๋ยวนี้ เราก็ได้มองเห็นแล้วว่า โลกกำลังไม่มีสันติสุข

ไม่มีสันติภาพ: เพราะเราไม่มีธรรมชาติของโลก. เราจะต้องจัดการทุกอย่าง
ให้ธรรมชาติของโลก; และในส่วนท้ายสุดนี้ เราจะพิจารณากันถึงเรื่องของ
การเมือง หรือระบบการเมือง ที่ต้องมีในโลก หรือว่าเรียกว่ามันครองโลก.

ระบบการเมืองที่ ต้องเนื่องด้วยศีลธรรม

ที่นี่ สำหรับการเมืองนี้ เขาถือว่าเป็นเรื่องการเมืองบ้านการเมือง เป็นเรื่อง
โลก หรือเป็นเรื่องของความคิด ที่จะต่อสู้ แข่งขัน แย่งชิง ครอบครอง
โดยตรง โดยอ้อม ใต้ดิน บนดิน อะไรอย่างนั้นมากกว่า; ไม่สมควรแก่
พุทธบริษัทหรืออุบาสิก. อย่างนี้อาจจะมีผู้คิด หรือมองในรูปนี้. อาตมา
อยากจะขอร้องว่า ให้ดูให้ดี มันไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น.

เรามองกันด้วยจิตใจของมนุษย์ ซึ่งหวังจะให้เกิดความถูกต้อง หรือ
ความสุข หรือความบริสุทธิ์อะไรแก่มนุษย์. ถ้าอุปสรรคมันอยู่ที่เรื่องของ
การเมือง เราก็พิจารณาเรื่องของการเมืองได้ โดยไม่ต้องจำเป็นที่จะสมัคร
เป็นนักการเมือง ไม่ต้องเป็นนักการเมือง แล้วก็ไม่ต้องพูดอย่างที่เราเรียกว่า
พูดการเมือง; เพียงแต่จะปรึกษาหารือกัน ถึงความจริงอันสำคัญที่สุดอัน
หนึ่ง.

เช่น จะชี้ให้เห็นว่า ระบบศีลธรรมนี้ มันเนื่องกันอยู่ระบบการเมือง
หรือว่า ระบบศีลธรรมที่ถูกต้องนั่นเอง มันเป็นรากฐานอันแท้จริงของระบบ
การเมืองที่ดี ที่จะทำให้โลกนี้ให้มีสันติสุข, จนทำให้เห็นว่า ระบบการเมือง
นี้ต้องเนื่องอยู่ กับระบบศีลธรรมที่ถูกต้อง แล้วก็ชวนชวนทำความเข้าใจ
ในทางศีลธรรม เพื่อเป็นรากฐานของการเมืองที่ถูกต้องต่อไป. ถึงแม้จะเป็น
พุทธบริษัท และแม้จะเป็นภิกษุ หรือเป็นบรรพชิตอย่างอาตมานี้ ก็เห็นว่า
ไม่เป็นการผิด ไม่เป็นการเสียหายอะไร; ถ้าเราจะมองดูสิ่งทั้งปวง แม้สิ่ง
ที่เราเรียกว่าการเมือง ในฐานะที่มันเกี่ยวพันกันอยู่ กับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา
หรือจริยธรรม หรือว่ามันเกี่ยวกับอยู่กับความรอดของมนุษย์.

สภาพทางการเมืองในปัจจุบันยุ่งเหยิงมาก

ที่นี่ ลองพิจารณาดูสภาพการเมืองในโลกนี้ ในยุคปัจจุบันต่อไป. ความยุ่งเหยิงที่สุด ในระบบการเมืองในโลกปัจจุบัน มันยุ่งเหยิงที่สุด: แม้แต่พวกนักการเมืองเอง ก็เวียนหัว แก่ไม่ตก ได้แต่คอยจ้องเอาเปรียบกันไป. วันหนึ่งๆ เท่านั้น แก่ไขอะไรไม่ได้; โลกนี้ก็ยังไม่มีสันติภาพ แม้ว่าระบบการเมืองได้เกิดขึ้นมากมาย, ใช้ลำนวนว่า เหมือนกับ “ดอกเห็ดในฤดูฝน” ก็ยังไม่ทำให้โลกนี้มีสันติภาพได้ คิดดูให้ดี. เราจะมองดูระบบการเมือง ในโลกปัจจุบันกันสักสามแง่ คือ ดูที่ต้นเหตุของมัน, ดูที่ความเจริญของมัน, แล้วก็ดูที่มันพัวพันกันอย่างลับสน.

แง่อย่างแรก ที่ว่าต้นเหตุของปัญหาของการเมือง ทั้งโลกนี้ มันมีอยู่ที่ไหน? อาตมาอยากจะสรุปลงไปว่า โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ ไปหลบลู หลับตาหลงใหล ในเรื่องความเจริญทางวัตถุกันมากเกินไป ไม่มีใครรู้สึกตัว ไม่มีใครระอวย ในการที่จะกอบโกยวัตถุ. เมื่อตกเป็นทาสของกิเลส หรือตกเป็นทาสของวัตถุเสียแล้ว, จิตใจมันก็ไม่อาจจะรู้สึกระอวยได้ ก็ไม่รู้สึกลำบากด้วย.

“ไปเป็นทาสของกิเลส” นี้เรียกว่า “ไปเป็นทาสของความสุขาทางเนื้อหนัง” เรียกสั้นๆ ว่า เป็นทาสของเนื้อหนัง, อะไรๆ ก็จะทำเพื่อความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ทางเนื้อทางหนัง; อย่างนี้เรียกว่า เป็นทาสของเนื้อหนัง. เป็นทาสของเนื้อหนังมันก็ละทิ้งพระเจ้า: พวกฝรั่งเขาเคยมีพระเจ้า เขาก็ละทิ้งพระเจ้า เขาจัดให้พระเจ้าตายแล้ว ไม่มีแล้ว.

ฝ่ายตะวันออกนี้ ก็ละทิ้งพระธรรม ซึ่งมีฐานะอย่างเดียวกับพระเจ้า, ละทิ้งศาสนา ละทิ้งพระธรรม แม้แต่วัฒนธรรม ของบรรพบุรุษในฝ่ายตะวันออก อย่างจีน อย่างไทยแท้ๆ มันก็ถูกละทิ้งไป ไปเป็นทาสของเนื้อหนัง.

สิ่งที่เคยละอายกันนักหนา ต้องปกปิดอย่างมิดชิด เขาก็ไม่ละอาย. คำพูดที่ตามธรรมดา เอามาพูดกันในที่ชุมนุมชนไม่ได้ เป็นคำพูดชั้นเลว ชั้นต่ำ ชั้นอนาจาร; เดียวนี้เขาก็เอามาพูดกันได้. แล้วพูดด้วยเครื่องมือ ชนิดที่พูดทีเดียว ได้ยินทั้งโลกเช่นวิทยุเป็นต้น เขาก็เอามาพูดกันได้ เอามาแสดงด้วยภาพทาง ที.วี. เห็นกันทีเดียวทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งโลก ก็เอามาแสดงได้. คำพูดอย่างนั้น เมื่อก่อนเขาต้องพูดกระซิบ, อการอย่างนั้น เมื่อก่อนนี้เขาไม่ให้ใครเห็น; เดียวนี้ก็เอามาพูด นี่เพราะว่า คน “ตกเป็น ทาสของ ภูต ผี ปีศาจ แห่งเนื้อหนัง” ใช้คำอย่างนั้นมันลืมยาก.

อันนี้เป็นต้นเหตุ ที่ทำให้ระบบการเมืองมันเปลี่ยนไป เปลี่ยนไป เปลี่ยนไป. คนถูกทำให้เป็นทาสของกิเลสของเนื้อหนังแล้ว; คนเหล่านั้น มันก็วางระบบการเมืองกันใหม่ มีการปกครองกันใหม่ เพื่อให้แต่ละคนได้ มีโอกาส แสวงหาความสุขสนุกสนานทางเนื้อหนัง ก็เลยได้เป็นทาสทาง เนื้อหนัง. นี่ว่าต้นเหตุอันแท้จริงที่ทำให้ระบบการเมืองเปลี่ยนไปอยู่ในสภาพ ที่หมดความสงบ หรือหมดสันติภาพ.

ที่นี่ แ่งที่ ๒ มองดูถึงความเจริญ ต้นเหตุอันนั้นได้ทำให้เกิดความ เจริญยิ่งขึ้นๆ เจริญไปแต่ในทางเกลียดศีลธรรม, เจริญไปแต่ในทางเกลียด ศาสนา เห็นแต่ความสุขทางเนื้อหนัง, เห็นแต่ส่วนเกินอื่นๆ ขึ้นไป ใน ความสุขสนุกสนานทางเนื้อหนัง. ขอให้ท่านทั้งหลาย ช่วยจำคำว่า “ส่วนเกินๆ” คำนี้ไว้ให้ดีด้วย เพราะว่าจะต้องพูดกันต่อไปอีกมาก.

คำว่า “ส่วนเกิน” นี้ มีความหมายมาก หลายความหมาย เช่น เดียวนี้กำลังหมายถึงว่า เราไม่ต้องกินถึงขนาดนี้ เรายังจะกินให้ถึงขนาด นี้, เรายังจะกินให้มากให้กว่านั้น. เราไม่ต้องใช้สอยนุ่งห่มให้ถึงขนาดนี้ เรายังจะใช้สอยนุ่งห่มให้มันถึงขนาดนั้น. เราไม่ต้องมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ถึงขนาดนั้น เรายังต้องการให้มันยิ่งไปกว่านั้น. นี่เรียกว่าเห็นแก่ส่วนเกิน หลงในส่วนเกิน แม้ของตนๆ เฉพาะคนแต่ละคนๆ.

ที่นี้ก็แข่งขัน ประท้วงอดทนกัน ก็ต้องแข่งขันกัน. หรือความกลัวว่า คนอื่นมันจะล่าหน้าไป มันจะละอายเขา, ก็แข่งขันกัน ก็ก้าวหน้ารุนแรง รวดเร็วจนโลกเล็กลงทีเดียวอย่างนี้. ความที่วิ่งคันทันนั้นสัมพันธ์กัน จน คิดกันว่า จะต้องไปเอาที่โลกอื่นแล้ว ที่โลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร โลกอะไรก็ตามใจ ที่มันยังมีอยู่ที่อื่นอีกนี่: เราจะต้องไปเอามาใช้ให้เป็น ประโยชน์. นี่คือข้อที่ว่า ความเจริญได้ทำให้ระบบการเมือง หรือว่าระบบ การปกครองในโลกนี้ มันเปลี่ยนไป, เปลี่ยนไปโดยไปหลงในส่วนเกิน ส่วน ที่ไม่ต้องมีมันแหละยิ่งขึ้นไปทุกที.

ที่นี่ มันก็จะไม่รู้ลึกลงว่าเกิน เพราะว่าไปต้องการด้วยกิเลส; กิเลสนี้ ไม่รู้จักอิ่ม กิเลสตัณหาเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักอิ่ม. ข้อความนี้ได้มีมากในพระบาลี ในพระคัมภีร์ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้มาก เช่นว่า ตัณหา คือ ความอยาก นี่ มันเป็นกระแสที่ไหล ไม่มีแม่น้ำ กระแสแม่น้ำใดๆ จะเปรียบได้ แล้ว มันก็ไม่มีที่สิ้นสุด. ความอยากไม่มีที่สิ้นสุด, ความอึดความพอนั้นมันก็ ไม่มี มันก็ยิ่งเกิน. แล้วก็ยังมีภษิตในพระบาลีข้อหนึ่ง ซึ่งพอได้ฟังก็สะดุด ใจ มีใจความว่า “ต่อให้ภูเขา กลายเป็นทองคำไปทั้งลูกๆ นี่ ตั้งสองลูก ก็ไม่พอแก้ความต้องการของมนุษย์คนเดียว”.

แล้วคิดดูที่ว่า มนุษย์มีกี่ร้อยล้านพันล้าน “ภูเขาทองคำสองลูก” ก็ไม่ พอแก้ความต้องการของมนุษย์เพียงคนเดียว; ท่านตรัสไว้อย่างนี้. นี่มัน ขยายออกไปอย่างนี้ ก็เลยไม่รู้ความรู้สึกว่าพอ. อย่างว่าแต่รู้สึกว่ามันเกินเลย, รู้สึกว่าพอมันยังไม่รู้สึก. นี่ความเจริญของโลก ระบบการเมืองของโลก ก็ ส่งเสริมความไม่รู้จักพอของมนุษย์. ฉะนั้นระบบการเมืองนั้นแหละ มัน ทำโลกนี้ให้เวียนหัวให้ปั่นป่วน จนไม่รู้ทิศเหนือทิศใต้.

ที่นี่ ในแง่ที่ ๓ ดูอาการที่มันพัวพันกัน ผูกพันกันในระหว่างมนุษย์ หรือระหว่างระบบการเมืองทั้งหลาย. ความพัวพันนี้ มันเป็นความพัวพัน หลายอย่างหลายทาง: เช่นประโยชน์มันเกี่ยวเนื่องกัน หรือมันเป็นปัจจัย

ให้แก่กันและกัน, ต่างฝ่ายต่างต้องอาศัยกัน; มันก็เป็นเหตุให้ระบบการเมืองในโลก มันเกี่ยวข้องกัน จนกระทั่งว่า แม้ที่เป็นข้าศึกแก่กัน มันก็ยังต้องมาพัวพันเกี่ยวข้องกัน.

อย่างระบบเสรีประชาธิปไตย กับระบบคอมมิวนิสต์โดยตรงนี้ มันด่าก็ด่ากันไป: อีกทางหนึ่งก็ติดต่อกัน สัมพันธ์กัน จะล่อหลอกเอาประโยชน์จากกันและกันนี้. มันพัวพันกันทั้งอย่างคดโกงและทั้งอย่างซื่อตรง ทั้งอย่างต่อเนื่อง ทั้งอย่างลับหลัง.

แล้ว แต่ละพวก ก็ต้องการขยายตัว ขยายตัว ขยายตัวเรื่อยไป มันก็เกิดการพัวพันกันยุ่ง : ความรู้ก็แลกเปลี่ยนกัน, การปฏิบัติงานค้นคว้าก็แลกเปลี่ยนกัน, ผลที่ได้มาก็ต้องแลกเปลี่ยนกัน: เพราะฉะนั้นแล้วมันไม่รู้จะเอาไปไหน. นี่มันก็มีทั้งทางที่จะสนับสนุนกัน, แล้วก็สิ่งที่จะทำให้ลายล้างกัน พัวพันกันไปในตัว อย่างหน้าไหว้หลังหลอก. นี่ก็ยิ่งเห็นว่าเป็นการพัวพันที่น่าสังเวช ความจำเป็นบังคับให้ต้องทำอย่างนี้ ธรรมชาติก็ไม่มีในโลก, ธรรมชาติก็ไม่มีสำหรับที่จะครองโลก.

นี่เป็นอันว่า เราได้มองดูพอเข้าใจว่า โลกในสภาพปัจจุบันนี้มันเป็นอย่างไร, ถ้าดูว่า ทำไมยิ่งเจริญ ยิ่งไม่มีสันติภาพ? ก็ขอให้ดูให้เป็น เพราะ ว่า คำว่า “เจริญๆ” นี้ มันหมายแต่เพียงว่า มันมากเข้าเท่านั้น มันมากเข้า มันทรูทรูขึ้น: แต่มันมิได้หมายความว่า ถูกต้องยิ่งขึ้น.

ข้อนี้อย่าลืมเสีย ว่าอาตมาได้เคยอธิบายหลายครั้ง หรือหลายสิบ ครั้งแล้วว่า คำว่า วัฒนธรรม หรือคำว่า เจริญ หรือคำว่า พัฒนา ก็ตามใจ, ล้วนแต่แปลว่าเจริญ. แล้วคำนี้ไม่ได้หมายความว่า จะนำมาซึ่งสันติภาพ เพราะมันเจริญผิดก็ได้พัฒนาผิดก็ได้. มันมีแต่ทำให้มากขึ้นเท่านั้น: ถ้ามันมากไปในทางผิด มันก็เลวร้ายยิ่งไปกว่าที่ไม่เจริญ, คือไม่เจริญเสียดีกว่า เพราะมันไม่ผิด; หรือถ้ามันเจริญไปในทางถูก แต่มันน้อยหน่อย มันก็ยังดีกว่าเจริญมาก แต่เป็นไปในทางผิด.

พิจารณาความเจริญของโลกส่วนใหญ่ไม่เกินไปเพื่อสันติภาพ

๑. ที่นี้ ความเจริญ การพัฒนาในโลก มันเกินไปในทางผิด ผิดคือ ไปเป็นทาสของกิเลส ไปตามใจตัวเอง เห็นแก่ตัวกู-ของกู ถ้ายังเจริญในแบบนี้แล้ว ก็ยังไม่มีสันติภาพ. การค้นคว้าก็ก้าวหน้า คิดดูซิ การศึกษา ก็ก้าวหน้า, การค้นคว้าก็ก้าวหน้า, การประดิษฐ์ของใหม่ๆ ก็ก้าวหน้า; การผลิตขึ้นมาเป็นภูเขาเลากา ด้วยอำนาจเครื่องจักร นี่มันก็ก้าวหน้า; แต่ก้าวหน้าอย่างไร มาเท่าไร มันก็ก้าวหน้าไป เป็นทาสของกิเลส

ฟังดูให้ดีๆ ก้าวหน้ากันมาอย่างไร, เจริญขึ้นมาอย่างไร, ก็ก้าวหน้าไป เพื่อเป็นทาสของกิเลสมาก, ไม่ใช่เพื่อชนกิเลส. มันยิ่งก้าวหน้ามาก ก็ยิ่งเป็นทาสของกิเลสมาก, อุทิศสำหรับเจริญ อุทิศสำหรับก้าวหน้า อะไรๆ ก็ไปเป็นทาสของกิเลส. มันน่าหัว หมดทุกอย่าง.

แม้ในสิ่งที่เรียกกันอย่างไพเราะน่าจะจับใจ คือทำให้เกิดความรู้สึกไปในทางดีนี้ แต่แล้วมันก็กลับตรงกันข้าม. เช่นว่าเดี๋ยวนี้มนุษย์ก็ก้าวหน้าในทางอารยธรรม ในทาง civilization นี้ มันก็ก้าวหน้า; เรียกว่าก้าวหน้าทางอารยธรรม ไม่มีใครคัดค้าน; แต่แล้วก็ไม่สันติภาพ เพราะมันเป็นอารยธรรมเนื้อหนัง.

นี่ช่วยจำไว้ให้ดีๆ มันเป็นอารยธรรมเนื้อหนัง เพื่อเป็นทาสของกิเลส ไม่ใช่อารยธรรมฝ่ายวิญญาณ ซึ่งจะชนะกิเลสได้. ฉะนั้นอารยธรรมของมนุษย์ ที่ก้าวหน้าไปแต่ในทางเนื้อหนัง มันก็ทำโลกนี้ให้เราร้อนเป็นไฟยิ่งขึ้น หรือบางทีก็อาจจะเรียกว่าวัฒนธรรม.

แต่ละประเทศ เขาคุยโตอวดอ้างกันว่า วัฒนธรรมก้าวหน้า แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน. วัฒนธรรมนี้แลกเปลี่ยนกัน แม้ระหว่างเสรีประชาธิปไตย กับพวกคอมมิวนิสต์ด้วยซ้ำไป. เขาแลกวัฒนธรรมกัน วัฒนธรรมหน้าไหว้หลังหลอก หรือวัฒนธรรมอะไร ยังมีวัฒนธรรมอย่างนี้มาก โลกนี้ก็ยิ่งร้อนระอุเป็นไฟมาก; เพราะว่ามันเป็นวัฒนธรรมวัตถุ

ล้วนๆ อีกนั่นเอง.

อย่างอารยธรรม หรือวัฒนธรรมอะไรก็ตาม ที่ถึงกับไปโลกพระจันทร์
ได้นี้ มันทำให้โลกเย็นลงหรือเปล่า? การที่มนุษย์ไปโลกพระจันทร์ได้นี้
ทำให้โลกมีสันติภาพขึ้นที่ตรงไหนบ้าง? นี่ ก็มองดูอย่างนี้ก็แล้วกัน เพราะ
ว่าทำไปเพราะอำนาจของโลกะ หรือความต้องการ; ฉะนั้นได้มา มันก็ใช้
ไปตามวิถีทางของโลกหรือกิเลส. เพราะฉะนั้นก็ไม่มีหวังว่า โลกนี้มันจะมี
สันติภาพ หรือเย็นลงได้เพราะการก้าวหน้าในเรื่องนี้.

๒. ที่นี้ ดูในทางสังคม เขาก็ว่าเขาก้าวหน้า; ก็จริง ก้าวหน้าไปมา
หาสู่ มีระเบียบอะไรทางสังคมดงาม; แต่ไม่เห็นว่าการมันเย็นลง มีแต่
โลกมันแฉะร้อน. สังคมกันโดยวิถีทางที่ยกแก้วเหล่าขึ้นท่วมหัวอะไรนี้
เคยพูดกันมาแล้ววันก่อนนี้, ให้พรกัน ด้วยการยกแก้วเหล่าขึ้นชูเหนือหัว
นี่ เป็นตัวอย่างอันหนึ่งที่จะกันลืมิได้ ว่าสังคมของมนุษย์ ที่ยังมีความ
รู้สึกอย่างนี้ ไม่ทำให้โลกนี้เย็นได้.

๓. ที่นี้ ที่น่าประหลาดยิ่งขึ้นไปอีก ก็คือจริยธรรม หรือศีลธรรม;
เดี๋ยวนี้ก็มีที่ยืนยันว่า เขาได้จัดให้มีศีลธรรม มีจริยธรรม. พวกสมัยใหม่
ที่ก้าวหน้าทางวัตถุนี้ เขาก็ยืนยันว่า เขาก็ได้จัดให้มีความก้าวหน้า ความ
เจริญ ทางศีลธรรม ทางจริยธรรม; แต่ดูให้ดีแล้ว มันเป็นศีลธรรมเกี
จริยธรรมเกี คือของปลอม ศีลธรรมที่ว่าเอาใหม่ ซึ่งกิเลสเป็นผู้ว่า.

เดี๋ยวนี้การที่โกหกกันทีเดียวทั้งโลก ในระหว่างพวกนักการเมือง นี่
ไม่เห็นว่าเป็นบาป, หรือการฆ่ากันคราวละมากๆ ไม่ก็ที่จะหมดโลกนี้
เขาก็ไม่เห็นว่ามันเป็นบาป, หรือว่าให้มันเผาในเรื่องการฆาตกรรม ระหว่างเพศ
กันให้สุดเหวี่ยง เขาก็ไม่เห็นว่าเป็นบาป. ศีลข้อกาเมสุมิฉฉาจารนี้ ถูก
เพิกถอนเสียแล้วโดยปริยาย. นี่จะเรียกว่าศีลธรรมเจริญอย่างไร. นี่ระบบ
การเมืองกำลังเป็นอย่างนี้ ขอให้ดูให้ดีๆ.

๔. ที่นี้บางพวกอาจจะกลัเอาอย่างขึ้นมาถึงคำว่า “มนุษยธรรม” : พวกที่เจริญด้วยวัตถุนั้นแหละ เขาว่าเขาเจริญด้วยมนุษยธรรม คือมีคุณธรรมสูงสมแก่นามว่ามนุษย์ แล้วมันก็เป็นมนุษย์แก่นั้นแหละ, มนุษย์ที่เป็นทาสของกิเลส เป็นทาสของเนื้อหนัง เป็นทาสของวัตถุ. มันนั่นเป็นมนุษย์แท้. นี่เขาเจริญด้วยธรรมะสำหรับมนุษย์ชนิดนั้น ก็เป็นมนุษยธรรมแท้: ไม่ใช่มนุษยธรรมที่สมควรแก่มนุษย์ ผู้มีจิตใจสูง มีจิตใจสะอาด สว่างสงบ. คำว่า “มนุษย์” แปลว่าจิตใจสูง จิตใจสูงต้องอยู่เหนือปัญหาทั้งหลาย อยู่เหนือความทุกข์ทั้งหลาย คืออยู่เหนือกิเลสด้วย: มนุษยธรรมแท้จริงต้องเป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้มันตรงกันข้าม มันลงมาอยู่ข้างใต้ของกิเลส มันเป็นสัตว์ป่ามากขึ้นทุกที. นึกแล้วก็น่าหัว ที่จะต้องพูดว่า มนุษยธรรมที่เป็นสัตว์ป่ายิ่งขึ้นทุกที ของคนพวกนี้ ที่เจริญด้วยเนื้อหนัง การลุ่มหลงในเนื้อหนัง. ถ้าจะมองในรายละเอียดกันก็ได้ พูดกันสามวันก็ไม่จบ ความเจริญที่เขาเรียกกันว่าความเจริญ แต่แล้วก็เกินไปเพื่อความวิเศษของมนุษย์ หรือของโลกนี้เอง.

๕. การศึกษา เราก็ต้องยอมรับกับเขาว่าเจริญ: แต่เจริญทางฝ่ายวัตถุ ทำให้คนฉลาดสำหรับจะเป็นคนเลว. การศึกษาเจริญ ทำให้ลูกเด็กๆ ฉลาด: แต่ฉลาดสำหรับจะไปเป็นคนเลว คือไปเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนเอาเปรียบผู้อื่น เป็นคนเห็นแก่เนื้อหนังของตัวเอง. การศึกษาเจริญ เรียนจบก็พอดิตเฮโรอิน. เมื่อการศึกษายังไม่เจริญ เด็กๆ รู้จักเกลียดเฮโรอิน เกลียดฝิ่น เกลียดกัญชา.

เดี๋ยวนี้เขาจัดการศึกษาก้าวหน้า เรียนจบมหาวิทยาลัย ก็ได้ปริญญา ดิตเฮโรอิน หรือว่าบ้าการเมือง หรือว่าอะไรต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นความระล่ำระสายวุ่นวาย เมื่อก่อนเขาเล่าเรียนแล้ว เขาเคารพคนเฒ่าคนแก่ ปิตามารดา ครูบาอาจารย์: เดี่ยวนี้ยังเล่าเรียนแล้ว ก็ไม่เคารพปิตามารดา

ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่ อย่างนี้เป็นต้น. นี่ว่าการศึกษาเจริญ แต่เจริญเพื่อความวิเศษของมนุษย์.

๖. การค้นคว้า โดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์ มันเจริญ มันก้าวหน้า. เดียวนี้เรามีการประดิษฐ์ของประหลาดๆ เช่นวิทยุ เช่นทีวี. เช่นคอมพิวเตอร์ อะไรต่างๆ ซึ่งแสนจะประหลาด แล้วก็ประดิษฐ์ขึ้นมาได้มาก ผลก็คือเร็ว พุนแรงก็พุนแรง. การทำมาหากิน ก็มีเครื่องมือขึ้นดีขึ้นพิเศษ ก็เรียกว่า การค้นคว้ามันก็ก้าวหน้า แต่แล้วก็ไม่เคยมีสันติภาพ เพราะการค้นคว้าหรือก้าวหน้า.

ถ้ามีอะไรขึ้นมา ก็เอาไปใช้ ให้เป็นทาสของกิเลสเสียหมด มีวิทยุ มีทีวี. แทนที่จะใช้มาแก้ไขศีลธรรม กลับไปให้เป็นเหยื่อของกิเลส เพื่อหมักหมมกิเลสมากขึ้น. ถ้ามีรถยนต์ขึ้น แทนที่จะไปพึ่งพระที่วัด ก็ไปหาเรื่องการมรณ เรื่องสนุกสนาน. ไม่ว่าอะไร เขาใช้มันไปเพื่อเป็นทาสกิเลสหมด. ถ้ามีเงินมากก็ไม่ได้คิดเสียว่า จะช่วยผู้อื่น. ก็คิดในทางที่จะเห็นแก่ตัว มันก็มาช่วยหัดให้มีกิเลสหนาแน่นขึ้น.

๗. ที่นี้จะดูที่ตัวการเมืองนั่นเอง ระบบการเมือง ว่าการเมืองนี้ เขาถือว่า เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในหมู่มนุษย์ ในระหว่างประเทศนี้. ทุกคนกำลังระมัดระวังในทางการเมือง หรือว่าจะใช้ประโยชน์ทางการเมือง, มีอุปกรณ์ทางการเมือง :-

เช่นการเศรษฐกิจนี้ ก็ต้องจัดไป เพื่อเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง. การทหาร ก็จัดไปเพื่อเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง. แม้ที่สุดแต่การสื่อสาร การคมนาคม อะไรต่างๆ ที่แสนจะวิเศษนี้ ก็ต้องเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง เพื่อดำเนินการทางการเมือง ให้ได้เปรียบคนอื่น ให้มากที่สุด.

ฉะนั้นการเมืองก็คือการเล่นการพนันชนิดหนึ่ง ที่เอากำไร หรือจะเอาเปรียบผู้อื่นให้มากที่สุด ด้วยจิตใจที่ประกอบอยู่กิเลส หรือความเห็นแก่ตัว.

ถ้ามนุษย์ทุกคนมีจิตใจบริสุทธิ์ ไม่จำเป็นจะต้องมีการเมือง ไม่ต้องเล่นการเมือง ไม่ต้องมีการปกครอง. ฟังดูให้ดี ถ้าทุกคนมันเป็นคนดี เป็นสัตว์ประเสริฐ เราไม่ต้องมีโรงศาล, ไม่ต้องมีคุกตะราง, ไม่ต้องมีตำรวจ, นี่ข้างในนี่. แล้วภายนอก ระหว่างประเทศ ก็ไม่ต้องมีการเมือง ไม่ต้องมีอะไร ถ้าคนมันดี. นี่มันมีแต่คนที่จะทำอะไร หรือกอบโกยประโยชน์ กระทั่งลัทธิผลประโยชน์ของผู้อื่นมาอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง: เลยต้องมีเรื่องการเมือง ต่อสู้ป้องกัน ต้านทาน ไว้สู้รบกัน. ฉะนั้นการเมืองยิ่งเจริญ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้โลกมีสันติภาพ ยิ่งการเมืองก้าวหน้า ก็หมายความว่า โลกมันเลวลง. ถ้าโลกนี้ดีขึ้น การเมืองก็ต้องน้อยลง มันไม่จำเป็น.

๘. ที่นี้ มาดูกันทางอื่นบ้างว่า แม้ว่าเราจะมีความสุขในทางร่างกาย กันบ้าง เพราะว่า การแพทย์ การอนามัย อะไรต่างๆ นี่มันดีขึ้น; แต่แล้ว ก็ไม่ได้ช่วยให้โลกนี้มีสันติภาพ คล้ายกับว่า เขาช่วยให้รอดชีวิตนี้ ก็เพื่อจะไปรบราฆ่าฟันกัน ในทางการเมือง หรือว่าในทางทหารก็ตามใจ.

๙. ทางการศึกษาชั้นสูงเต็มไปด้วยศาสตร์ต่างๆ เช่นปรัชญา เช่นจิตวิทยา เช่นตรรกวิทยาก็ก้าวหน้า; แต่ว่าก้าวหน้าไปในทางให้คนมันโง่งม คือให้เวียนหัวมากขึ้น เข้าไปสู่ความมืดมนออกไม่ถูก นี่มากขึ้น: เพราะมันดีเกินไป เรื่องปรัชญาก็ดี เรื่อง logic, psychology. อะไรก็ดี มันไปๆ ไป จนไปในทางที่ไม่รู้จะไปทางไหน. เรื่องของปรัชญา มันเป็นอย่างนั้นเอง ไม่ใช่เรื่องปฏิบัติโดยตรงด้วยสัมมาทิฐิ แล้วแก้ความทุกข์กันที่นี้ และเดี๋ยวนี้.

๑๐. ที่นี้ดูทางศิลปะกันบ้าง ก็น่าประหลาดที่สุด เดี่ยวนี้เรื่องของศิลปะเจริญที่สุด มาอยู่ในหลักสูตรของลูกเต๋าๆ ป.๓, ป.๔ อยู่แล้ว: ในมหาวิทยาลัยก็มีแผนกศิลปะทั้งนั้น นี่ศิลปะก็มีมาก โภชนศิลป์ให้กินให้ดี

ที่สุด ให้คิดให้สุดเหวี่ยง ที่ให้มนุษย์มันมีการกินที่ดีที่สุด ก็เรียกว่า โภชนศิลป์ แล้วก็เรียกเคหศิลป์ ให้มันมีบ้านเรือนเหมือนกับวิมานที่สุด ให้สวยงามที่สุด. นี่เรียกเอาเองว่า ลำปางศิลป์ เมื่อไม่นานมานี้เป็นเอามากๆ ที่ปากแดงเหมือนกับไปกินเลือดใครมา เดียวนี้ดูน้อยๆ ลงหน่อย

นี่ ลำปางศิลป์ หลายๆ ชนิดนี้มันก็มี กระทั่งมีอนาจารศิลป์ ศิลปะที่ ทำสิ่งที่เปื้อนลามกอนาจารให้กลายเป็นสิ่งที่ยอมรับรองต้องใจกันนี้ขอเรียกว่าอนาจารศิลป์. ศิลปะที่สามารถทำสิ่งที่ปู้ย่าตายายประณามไว้ว่า เป็นสิ่งลามกอนาจารนั้น เดียวนี้คนเขาเอามาทำให้มันกลายเป็นสิ่งที่คนอื่นบูชาได้ ก็เรียกว่ามีศิลป์ มีศิลปินขาดเฟ้อ หรือว่ากระทั่งเป็นบ้าไปแล้ว อย่างนี้: มันก็ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้ โดยอาศัยสิ่งที่เรียกว่าศิลปะ.

ตรงนี้ อยากจะแนะให้เห็นในแง่พิเศษ อีกอย่างหนึ่งว่า ศิลปะที่เฟ้อ ขนาดเป็นบ้านี้ มันได้โอกาสมาจากระบบประชาธิปไตย, นี่ประชาธิปไตย ให้ใครทำอะไรได้ตามชอบใจ ไม่มีขอบเขต เป็นเสรีแล้ว ใครจะคิดอะไรก็ได้, ทำอะไรก็ได้, แสดงลามกอนาจาร อย่างไม่รู้ก็ไม่ได้. นี่มันจึงออกมาในรูปนี้ เป็นอนาจารศิลป์: เพราะว่าโลกนี้กำลังหลงเสรีประชาธิปไตย ใครทำอะไรก็ได้ โดยมากก็มาจากคนที่กอบโกยเอาส่วนเกินไว้ได้มาก ไม่รู้ว่า จะทำอะไร ก็ไปหาความสุขทางเนื้อหนัง ยิ่งๆ ขึ้นไป: อนาจารศิลป์ ก็เกิดขึ้น เพื่อคนเหล่านี้. ฉะนั้นศิลปะแขนงไหนก็ตามไปคิดดูให้ดีเถอะ แม้แต่ ว่าโรคศิลป์ แก่โรค รักษาโรคได้ อย่างกับว่าหมอทิพย์ หมอเทวดานี้: มัน ก็ยังไม่ช่วยให้โลกนี้มีสันติภาพได้ เพราะคนที่สบายแต่ละคนๆ นั้นมันไป หลงไหลในกิเลส.

๑๑. ที่นี้ ดูแบบการเมืองเป็นครั้งสุดท้าย แบบหรือว่าหน้าตาของการเมือง ในโลกนี้ก็มีระบบการเมือง อยากเรียกกันให้มันฟังง่ายๆ ที่นี้ว่า ระบบทหารธิปไตย บางประเทศ หรือว่ากลุ่มประเทศเล็กๆ นี้ โดยมากทั้งโลกนี้ ก็เป็นระบบทหารธิปไตย: ผู้ที่มีอำนาจทหาร ก็มีอำนาจครองประเทศ.

ถ้าประเทศที่ร่ำรวย ประเทศเกินพัฒนา ก็มีระบอบนายทุนธิปไตย
ก็เดากันได้ มองเห็นกันได้ ว่าประเทศไหนบ้าง ที่เป็นนายทุนธิปไตย ใน
โลกนี้.

ถึงแม้ว่าจะมองดูกันในแง่ว่า เป็นเสรีประชาธิปไตย หรือเป็น
เผด็จการก็สุดแท้ มันก็ยิ่งเหมือนกันหมด ตรงที่ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพ:
เพราะว่าทุกระบบเหล่านั้น แม้มันจะตรงกันข้าม มันก็มาเหมือนกันอยู่อย่าง
หนึ่ง คือว่ากอบโกยส่วนเกิน, ต้องการจะเป็นทาสของวัตถุของเนื้อหนัง
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด.

ระบอบทหารธิปไตย ก็ต้องการเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง. ระบอบ
นายทุนธิปไตย ก็ต้องการเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง. เผด็จการก็ต้องการ
เอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง ประชาธิปไตย ก็ต้องการเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง.
นี่ดูที่ตรงนี้ให้ดีๆ และเข้าใจว่า มันจะมีกันสักกี่ระบอบ มันก็ไม่ทำโลกนี้
ให้มีสันติภาพได้.

นี่สภาพปัจจุบันของโลกมนุษย์เรา แล้วในยุคที่มีความเจริญเหมือน
กับวังถอยหลังไปสัก ๕๐ ปีมาแล้ว ก็เรียกว่ายุคอิลเลโทรนิค. ตอนนั้น
ก้าวหน้าทางอิลเลโทรนิค ดูว่าเป็นเรื่องสูงสุดของมนุษย์แล้ว อะไรก็เป็น
การใช้กำลังของอิลเลโทรนิค: ไม่กี่ปีก็เปลี่ยนเป็นยุคอวกาศ หรือยุคปรมาณู,
ใช้กำลังของปรมาณูได้. เอาปรมาณูในธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ได้ คือ
ทำลายปรมาณูนั้นได้, และต่อมาก็เป็นยุคอวกาศไปโลกพระจันทร์ได้, และ
ต่อมาไม่กี่ปีนี่ เลื่อนขั้นขึ้นเป็นโลกยุคปิงปอง ใช้ความหมายกลับกลอก
กลิ้งกลอกของลูกปิงปองนั้นแหละเป็นที่พึ่ง. ยุคปิงปองยังกำลังเป็นยุค
สุดท้ายอยู่ อีกไม่เท่าไรก็คงมียุคอื่นมาแทน.

ที่นี้อยากให้อวดตาอวดใจดูที่เดียวทุกยุค ยุคอิลเลโทรนิค ยุคปรมาณู ยุค
อวกาศ กระทั่งยุคปิงปองนี้ ไม่เห็นว่าโลกมันดีขึ้นในส่วนสันติภาพ. มัน
ก็จะมีก็อกๆ แก้กๆ อย่างลูกปิงปอง คือกลอกไปกลอกมามากขึ้น นี่เป็น
อันว่า ไม่ต้องพูดกันแล้วเรื่องความสงสัยในเวลานี้ ว่าโลกมีสันติภาพ

หรือยัง อยากจะสรุปความว่า ยิ่งเจริญด้วยวิทยาการ หรือว่าพฤติกรรมอะไรเหล่านี้ โลกยิ่งไม่มีสันติภาพ.

โลกจะมีสันติภาพได้ต่อเมื่อมีระบอบปกครองด้วยธรรมะ

ที่นี้พูดกันใหม่ ในแง่อีกแง่หนึ่ง ให้เป็นที่เข้าใจ ว่าทำอย่างไร จะให้โลกนี้มีสันติภาพ? อาตมาได้เสนอคำพูดขึ้นมา ตั้งแต่ที่แรกข้างต้นแล้วว่าให้ตั้งใจฟัง หรือว่ากำหนดไว้ให้ดี คือคำว่า โลกจะต้องมีระบบการปกครองที่ไม่เห็นแก่ตัวคน และให้ประกอบไปด้วยธรรมะ. ระบอบการปกครองในโลกที่ไม่เห็นแก่ตัวบุคคล คือใครมีอายุสาวเอานี้ จะเปิดโอกาสให้ระบบการปกครองนั้นประกอบอยู่ด้วยพระธรรม หรือพระเจ้า แล้วแต่จะเรียก ไม่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ก็เรียกไว้ก่อนว่า **ระบบธัมมิกสังคมนิยม**.

สังคมนิยมก็แปลว่าเห็นแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่เห็นแก่ตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวคนเดียว เห็นแก่เพื่อนมนุษย์ จึงจะเรียกว่าสังคมนิยม แล้วการเห็นแก่สังคมนั้นต้องถูกต้องด้วย: เพราะว่าผิดก็ได้เหมือนกัน. การเห็นแก่สังคมนิดๆ ก็คุมพวกไปปล้นพวกอื่น หาประโยชน์มาให้แก่พวกตัวนี้ มันก็ผิด ก็เลยต้องใช้คำว่า “ธัมมิก” ประกอบอยู่ด้วยธรรมนี้ เข้ามานำหน้าไว้ ว่า**ธัมมิกสังคมนิยม-ระบอบที่ถือเอาประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก และประกอบไปด้วยธรรมะ**.

ใจความใหญ่ ก็บอกล่วงหน้าให้ทราบเสียก่อนก็ได้ เพื่อจะได้ฟังได้ง่ายๆ ก็คือว่าเป็นระบอบที่เห็นแก่ผู้อื่น จึงไม่มีการกอบโกยเอาส่วนเกิน. นี้คำว่า “ส่วนเกิน” มาอีกแล้ว: ช่วยทำความเข้าใจ ในคำว่า “ส่วนเกิน” นี้ให้ดีๆ: เพราะว่าเดี๋ยวนี้โลกทั้งโลก กำลังมีปัญหายุ่งยากลำบาก จะร้อนเป็นไฟอยู่ที่นี่ เพราะสิ่งสิ่งเดียว คือสิ่งที่เรียกว่า “ส่วนเกิน”, จะเป็นส่วนเกินอย่างที่คุณมิวนิสต์เขาเรียกกันว่า surplus value หรืออะไรก็ตาม หรือเป็นส่วนเกินตามธรรมชาติ ที่คนไม่รู้ลึกลับตัวว่า มันมีส่วนเกิน นี่ก็ตาม:

มันเป็นส่วนเกินทั้งนั้น. แล้วสิ่งที่เรียกว่า ส่วนเกินนี้ คือ ข้าศึกของมนุษย์ ที่ทำมนุษย์ให้ไม่มีสันติภาพ: เพราะว่าเขาไปกอบโกยเอาส่วนเกิน: เขาไม่ ชัดเหวี่ยงขว้างออกไปเสียให้ผู้อื่น. เขากอบโกยเอามาไว้เป็นของตนมากขึ้น ร่ำรวยด้วยส่วนเกิน มันจึงเกิดเป็นพิษร้ายขึ้นมา.

ที่เรียกว่า ธัมมิกสังคณียมนี่ จะมุ่งหมายให้ เป็นระบบที่มันเห็น แก่ผู้อื่น โดยที่ไม่กอบโกยส่วนเกิน. การที่ไม่กอบโกยเอาส่วนเกินมานี้ คือความถูกต้องตามทางธรรม, หรือประกอบอยู่ด้วยธรรม. ฉะนั้นก็อยาก จะเล่าเรื่องของมนุษย์เรา คนเรานี้ ที่ได้เป็นมา เป็นมาตามลำดับ จนตกนรก ของการกอบโกยส่วนเกิน ในปัจจุบันนี้. พูดอีกทีก็ว่า จะเป็นการเล่าถึง ประวัติของโลก ของมนุษย์โลกเรา อย่างย่อๆ ว่ามันเป็นมาอย่างไร. นี่ มันเกี่ยวกันอยู่กับส่วนเกิน.

นี้ได้บอกมาตั้งแต่ที่แรกแล้วว่า ให้ช่วยจำคำนี้ไว้ให้ตึนะ ถ้าจะ เข้าใจเรื่องนี้ หรือเรื่องธรรมะที่สูงๆ ก็ตาม ให้สังเกตคำว่า “ส่วนเกิน ส่วน เกิน ส่วนเกิน” นี่แหละให้ดีๆ เพราะว่าตนเองก็กำลังกอบโกยเอาไว้มาก โดยที่ไม่รู้สีกว่ามันเป็นส่วนเกิน. นี่เพื่อจะให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ก็ลองเล่ากัน มา ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีจะดีกว่า.

[พิจารณาเรื่องราวเกี่ยวกับส่วนเกิน]

ขั้นที่ ๑ ตั้งต้นที่แรก ก็ย้อนระลึกถอยหลังไป อย่างน้อยสักแสนปี หนึ่งก็ได้ หรือสองสามแสนปีก็ได้ เมื่อโลกมันยังไม่มีมนุษย์ มีแต่สัตว์ กระทั่งเมื่อโลกมันยังมีแต่ต้นไม้ เพราะตามหลักวิชาการ หรือเหตุผล ที่ ใครจะพอเชื่อได้นี้ มันก็ยอมเชื่อได้ว่า: ที่แรกโลกนี้ก็ร้อนเป็นไฟอยู่ แล้ว ก็เย็นลงๆ กระทั่งมันมีน้ำ มีการหมักหมมในน้ำที่ผิวของโลก จึงเกิดเซลล์ ที่มีชีวิต. เซลล์ที่มีชีวิตก็ผันแปรไป เป็นเซลล์สำหรับจะเป็นพืช คือต้นไม้ นี่ แล้วเป็นเซลล์สำหรับที่จะเป็นสัตว์: มันก็เกิดมีสัตว์ที่มองไม่ค่อยเห็น.

แล้วต้นไม้ พืชที่มองไม่ค่อยเห็นขึ้นมาก่อน แล้วมันก็โตขึ้นจนเป็นต้นไม้ เป็นสัตว์ที่มองเห็น.

เอาละ, เอาเป็นสมมติว่า เดี่ยวนี้มันมีพันธุ์พืชธัญญาหารขึ้นในโลก แล้วก็มีสัตว์เล็กๆ น้อยๆ กันก่อน แล้วมีสัตว์ใหญ่ขึ้นมา สูงขึ้นมา ต้นไม้ก็สูงขึ้นมา จนกระทั่งมีคนป่าที่ยังมีลักษณะเป็นสัตว์ เป็นคนป่าชนิดที่ยังมีลักษณะเหมือนกับสัตว์เช่นว่า พอตัวขึ้นก็ไปหาอาหารกิน อิ่มแล้วก็เข้าถ้ำนอน นี่เรียกว่าคนป่าสมัยนั้น.

ตั้งแต่นั้นมีชีวิตเป็นต้นไม้ เป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย นกหนูอะไรขึ้นมาเรื่อย จนเป็นลิงเป็นค่าง กระทั่งมีคนขึ้นมาในโลกนี้ ยังไม่มีใครเอาส่วนเกิน. ลองทบทวนดูให้ดี โลกนี้มีสิ่งที่มีชีวิต เป็นพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นสัตว์ กระทั่งเป็นคนป่าในระดับแรก ซึ่งยังเหมือนสัตว์อยู่; ตอนนั้นยังไม่มีใครเอาส่วนเกิน, มันเอาไม่เป็น.

อย่างนกที่ร้องจิบๆ อยู่บนยอดไม้นี้ มันจะเอาส่วนเกินได้อย่างไร เพราะกระเพาะของมันมีเท่านั้น มันก็เที่ยวหาผลลูกไม้ หรือหนอนอะไรกิน เต็มกระเพาะมันก็ต้องหยุด มันไม่มีขี้ขี้ มันไม่มีฉาง มันก็เอาส่วนเกินไม่ได้ ทิวมันก็ไปหากินอีก อิ่มแล้วมันก็ต้องหยุด; มันเอาส่วนเกินไม่ได้. แม้ลิงค่างอะไรก็เหมือนกัน มันไม่มีขี้ขี้ฉาง; มันเอาส่วนเกินไม่เป็น เอาไม่ได้.

ที่มนุษย์ที่ยังเหมือนสัตว์นั้น ทิวก็ออกไปหากิน กินแล้วก็มานอนในถ้ำ มันก็เอาส่วนเกินไม่ได้; มันไม่มีขี้ขี้ ไม่มีฉาง ไม่มีปัญญา ไม่มีความคิดนึกว่า จะเอามากักตุน. นี่เราเรียกว่า มันยังไม่มีส่วนเกินเกิดขึ้นในโลก และไม่มีผู้เอาส่วนเกิน ยังไม่มีผู้เอาส่วนเกิน, ยังไม่รู้จักกอบโกยเอาส่วนเกิน มันก็มีความสงบสงัดเงียบ ปัญหาไม่มี.

ขั้นที่ ๒ ที่นี้ต่อมา ถ้าถือตามพระคัมภีร์ ในพระคัมภีร์พระพุทธรศาสนา ก็มีเรื่องที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเองเลย ว่ามนุษย์ก็รู้จักจิตสูงขึ้นมา จนรู้จัก

เพาะปลูก นี่มันก็เริ่มมีความเปลี่ยนแปลง. คนที่เพาะปลูก ก็ทำได้เกินกว่าที่ธรรมชาติมีให้ เมื่อก่อนนี้มนุษย์ต้องไปเก็บสาร เม็ดสารจากหญ้า หรือจากข้าวสาลีที่เกิดเองอยู่ในป่าโน้น นี่ข้อความว่าอย่างนั้นะ : -

มนุษย์นี้ไปเก็บสาร ข้าวสาลีที่เกิดอยู่ในป่า; เพราะมันมีไม่กี่คน ป่ามันยังเต็มไปด้วยหนาม อุดมสมบูรณ์ แล้วเอามาทกิน มันก็เลยเอามาเท่าที่จะกิน ก็ไม่มีส่วนเกิน; ยังไม่มียุ่งฉาง จนกว่าจะเกิดมนุษย์ที่มียุ่งฉาง หัวแหลมไปกว่าคนอื่น เก็บมาใส่ยุ่งฉาง พรุ่งนี้ออกไปแต่เช้า เก็บมาให้มาก เอามาใส่ยุ่งฉาง เพื่อนไปที่หลัง ไม่ได้ อย่างนี้. นี่คนหนึ่งมันเอาส่วนเกินเข้าแล้ว, คนหนึ่งมันเกิดขาดลงแล้ว.

นี่มันมีการแยกทางกันเดิน คนหนึ่งมันขาดส่วนเกิน, คนหนึ่งมันได้ส่วนเกิน; นี่เรียกว่าส่วนเกินตามวิถีทางการเมือง ที่มนุษย์รู้จักทำขึ้น. นี่ต่อไปนี่จะมีปัญหาแล้ว; จะมีคนจนและคนมั่งมีแล้ว จะมีคนที่มั่งมีอำนาจ มีกำลัง และคนที่อ่อนแอ ที่ทุพพลภาพแล้ว. คนหนึ่งมันขาดส่วนเกิน. นี่ปัญหาของมนุษย์เริ่มตั้งต้นด้วยคำว่า “ส่วนเกิน” ตามวิถีของมนุษย์ หรือวิถีทางการเมือง.

ขั้นที่ ๓ แต่ที่นี้อยากจะให้มองย้อนกลับหลังไปยังเรื่องของธรรมชาติ อีกครั้งหนึ่ง ว่า “วิวัฒนาการ” ในบางระดับนั้น มันก้าวหน้าขึ้นมา เพราะส่วนเกินด้วยเหมือนกันแหละ. ถ้าไม่มีขยับขยายมาในทางส่วนเกิน แล้วก็ไม่มีความเจริญอย่างที่มีมนุษย์กำลังเป็นอยู่; แต่ถึงอย่างไร ก็ต้องมีความสงบสัจ สันติสุขอยู่ตามเดิม. เช่นว่าคนป่ายังเก็บของกินอยู่ตามในป่า อิ่มแล้วก็นอน หิวก็ไปเก็บมากินอีก อยู่เท่านี้ มันก็ยังไม่มีส่วนเกิน ยังไม่มีปัญหา.

ขั้นที่ ๔ แต่ที่นี้เขามันมีความคิดที่จะก้าวหน้า ที่จะกินให้ดีกว่านั้น หรือกินให้มากกว่านั้น, หรือเมื่อที่แรก ถ้าไปจับสัตว์มา ฆ่าแล้วก็กินดิบๆ

ได้ อิ่มกินนอน ทิวก็กินอีก, นี่มันก็ไม่มีส่วนเกิน.

ที่นี้ต่อมามันมีความบังเอิญ หรืออะไรก็ตามเถอะ ว่าอย่างไฟเสียหน่อย มันก็เกิดพบไฟโดยบังเอิญโดยธรรมชาติ มันก็ต้องอย่างไฟ มันอร่อยกว่า; มันก็กินเข้าไปมาก เกินกว่าที่จะต้องกินโดยแท้จริงนี้ เมื่ออาหารนั้นได้ปรุงให้อร่อยกว่า มันก็กินมากกว่าที่กินตามธรรมดา. ฉะนั้นพอคนป่านั้น รู้จักย่าง รู้จักปิ้ง รู้จักอบอะไรให้มันดีขึ้น มันก็กินมากกว่าที่แรก; ที่มากกว่าที่แรกนี้ เรียกว่าส่วนเกินได้; เรียกว่าบาปมันตั้งต้นแล้ว แต่เราเรียกกันว่า ความเจริญ.

ขั้นที่ ๔ ที่นี้ต่อมามาสมมติว่า มนุษย์ปาคณนี้ มันเกิดไปพบน้ำอะไร ที่จิ้มเข้าไปแล้ว กินอร่อยกว่าที่ไม่จิ้ม; มันก็เป็นความก้าวหน้าในส่วนเกินที่จะต้องหาน้ำจิ้มมาจิ้ม แล้วก็กินมากกว่าที่แรก; ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง : ร่างกายก็เปลี่ยนแปลง, จิตใจก็เปลี่ยนแปลง, อะไรก็เปลี่ยนแปลง ที่จะมากขึ้น จะเกินขึ้น. เมื่อก่อนนี้ก็อยู่ในถ้ำเฉยๆ ได้. เดี่ยวนี้เขาจะต้องปรับปรุงถ้ำแล้ว เดี่ยวนี้เขาจะต้องสร้างบ้านสร้างเรือนแล้ว; มันก็เกินขึ้นมา. ถ้าเกินตามระบบธรรมชาติอย่างนี้ ก็ยังไม่เท่าไร แม้จะเพิ่มความลำบากบ้าง มันก็ยังไม่เป็นอันตรายอะไร นี่เรียกว่า “เกินตามธรรมชาติ” มันก็มีอยู่อย่างนี้.

ขั้นที่ ๖ ที่นี้ต่อมา มันก็เกิน จนเกินระดับของธรรมชาติ นี่จะเห็นได้ในตอนหลังๆ นี่: จะต้องมียังนั้น จะต้องมียังนี้ จะต้องมียังโน้น จนเกินธรรมชาติ. ที่นี้มันก็พ้นความรับผิดชอบของธรรมชาติ ธรรมชาติไม่รู้ไม่ชี้ด้วยที่นี้. เมื่อมนุษย์ทั้งระดับธรรมชาติ ไปหาส่วนเกินมากไปกว่าที่ถูกที่ควร มนุษย์ก็รับผิดชอบเอง; แล้วมนุษย์ก็ต้องลำบากขึ้น, นี่ทางธรรมชาติ.

ขั้นที่ ๗ ที่นี้ไปดูในการเมืองกันใหม่ ที่มนุษย์เอาส่วนเกินในแง่ของการเมือง ก็อย่างที่ได้อีกแล้วคั้งไว้แล้วว่า มนุษย์พวกหนึ่งรู้จักขโมยขึ้นมา. เมื่อมนุษย์ผู้อื่นเขาปลุกฝังไว้ตามธรรมชาติ หรือไปขโมยสัตว์ของผู้อื่นที่เลี้ยงมา ก็เรียกว่าเป็นผู้ได้ส่วนเกินมา, อีกคนหนึ่งมันก็ขาดไป. ที่นี้มันจะอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ผู้ที่ถูกกระทำมันก็มีการต่อสู้; ผู้ที่ยอยากกระทำต่อไป ก็ต้องแสวงหากำลังเพิ่มขึ้น. ฉะนั้นทางฝ่ายหนึ่งก็แสวงหากำลังหาอาวุธ หาเครื่องมือ หาพรรคพวกอะไรมากขึ้น. ที่จะไปปล้นเอาของอีกพวกหนึ่งมา; ให้มีส่วนเกินของฝ่ายเรามากขึ้น. ฝ่ายโน้นก็ลดส่วนเกิน หรือขาดส่วนเกินลงไปอีก; มันก็เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันขึ้น ซึ่งเดี๋ยวนี้เขามักจะเรียกกันว่า “ช่องว่างๆ” นี่ฟังยากๆ, คือมันไกลเกินไประหว่างคนที่ขาดส่วนเกิน กับคนที่มากไปด้วยส่วนเกิน. ก็เป็นอันว่า มีคนมันมีเกิดขึ้นแล้วพวกหนึ่ง, มีคนเข้มแข็งด้วยอำนาจอะไรเกิดขึ้นแล้วพวกหนึ่ง; แล้วพวกหนึ่งก็กลับทรุดลงไป เป็นคนยากจน, หรือเป็นคนไม่มีกำลัง อำนาจของส่วนเกินก็ทำให้มนุษย์ระส่ำระสาย อย่างนี้.

ขั้นที่ ๘ ที่นี้มนุษย์เจริญขึ้นมาในทางการเมืองนี้ มันมีสติปัญญาที่จะหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เอาคนที่โง่กว่ามาใช้งาน. คนหนึ่งมันสู้ไม่ได้ด้วยกำลังก็ดี ด้วยสติปัญญาที่ดี มันสู้ไม่ได้ มันต้องตกเป็นทาสของคนฉลาดกว่า คนที่ฉลาดกว่าก็ยังได้ส่วนเกินมากขึ้น อันนั้นก็ทรุดลงไปเป็นทาส หาส่วนเกินไม่ได้. นี่ระบบการเมืองมันจึงเกิดขึ้นมาเรื่อยมา; พวกที่ฉลาด, หรือว่าเหล่ากอของพวกที่ฉลาด, หรือหมู่คณะของพวกที่ฉลาด, มันก็ยึดครองไว้ได้เรื่อยไป ทางโน้นมันก็นลดลงไป เตือนร้อนกันนัก.

นี่ข้อความในพระบาลียังมีกล่าวว่า เมื่อมนุษย์พวกที่เตือนร้อนนักหรือต้องเกิดรบราฆ่าฟันเบียดเบียนกัน เพราะเรื่องเอาเปรียบกันอย่างนี้: มนุษย์พวกหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด มาปรึกษาหารือกันว่าจะทำอย่างไรดี? ก็เกิดมนุษย์ที่ฉลาด ออกความคิดเห็นว่า จะต้องมีการปกครอง; ก็เลือก

สมมติคนคนหนึ่งเห็นว่าดีที่สุด ฉลาดที่สุด เข้มแข็งที่สุด รูปร่างสะสวยที่สุด อะไรนี้ ให้เป็นหัวหน้า ให้มีอำนาจ เขาเรียกกันว่า พระยาสมมตราช.

พระเจ้าแผ่นดินในโลกมนุษย์ ที่ถูกสมมติขึ้นที่แรก เรียกว่าพระยาสมมตราช. คนนี้ได้รับสมมติแล้วก็ทำหน้าที่ อย่างที่เรียกว่าการเมือง คือเป็นผู้ปกครองดูแลคนทั้งหลายเหล่านี้ ไม่ให้โกงกัน: ถ้าโกงกัน ก็ให้มีอำนาจของหมู่คณะจับตัวมาลงโทษ แล้วก็ควบคุมทุกอย่างทุกประการ จนมนุษย์ไม่เอาเปรียบกัน เรียกว่า พอมิตรเป็นสหายกัน ไม่ขโมยกัน ไม่อะไรกันนี้ ก็อยู่กันมาได้พวกหนึ่ง เรียกว่าวิวัฒนาการไปในทางที่จะมีกฎหมาย มีศีลธรรม มีศาสนา. นี่ในที่สุดก็มีศาสนาไปเลย เพื่อป้องกันเรื่องปัญหาส่วนเกิน.

พวกไหนไม่ทำอย่างนี้ ยังเกลไถลออกไปนอกกลุ่มนอกทาง มันก็ไปรบราฆ่าฟันกันวินาศไป หรือว่าสูญพันธุ์ไป. ถ้าไม่อย่างนั้น มันต้องมามีระบบการปกครอง ที่ควบคุมไว้ให้ดี อย่าให้มีการทำผิดในเรื่องส่วนเกิน: ก็เลยมีกฎหมาย มีศีลธรรม มีศาสนา เป็นมาเรื่อยมา กระทั่งถึงพระพุทธเจ้า มีอะไร ก็อยู่กันด้วยความผาสุก.

ขั้นที่ ๙ ที่นี้มันจะเกิดหัวเลี้ยวหัวต่อ: มนุษย์ที่เคยเจริญด้วยกฎหมาย ศีลธรรม ศาสนา มีความสงบสุขนั้นแหละ มันก็เป็นยุคเป็นสมัยไป: มาถึงบางยุคบางสมัย มันมีอะไรเปลี่ยนแปลง เช่นที่กำลังเปลี่ยนแปลงมาหาวัตถุนิยม เพราะว่ามันไม่มีอะไรที่จะเที่ยง จะคงที่อยู่ได้ หรือว่าจิตใจของคนมันชอบเปลี่ยน มันก็เปิดช่องให้เปลี่ยน. แล้วมันก็สามารถที่จะรวมหัวกัน เป็นพวกหนึ่ง เป็นกลุ่มหนึ่งซึ่งเปลี่ยน: นี่มันจึงเกิดระบบนั้น ระบบนี้ ระบบโน้นขึ้นมา. แล้วอาศัยความคิดเห็นในทางปรัชญา ทางเรื่องลึกลับ คำสอนเรื่องตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด, มีบุญมีบาป, มีโลกนี้ มีโลกหน้า มีอะไรต่างๆ นี่ มันก็เกิดขึ้น: มีคนเชื่อบ้าง, ไม่มีคนเชื่อบ้าง. พวกที่เชื่อมั่นก็เดินไปแนวหนึ่ง ก็ปลอดภัยไปได้. ที่นี้พวกไม่เชื่อมันก็แยกตัว

ออกมา สำหรับที่จะหาอะไรตามความแหวกแนวของตัว แล้วก็ไม่ใช่ศีลธรรม แล้วสร้างอะไรขึ้นมาใหม่ นี่ศีลธรรมมันก็ยังติดอยู่ก็มี, เปลี่ยนแปลงอยู่ก็มี.

แต่ว่า มนุษย์เคยถึงยุคสูงสุด ที่มีธรรมะกันอย่างสูงสุด มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น หรือมีพระศาสดาใดๆ เกิดขึ้น ก็แก้ปัญหา เฉพาะยุค เฉพาะถิ่น เฉพาะเวลาไป; นั่นแหละเรียกว่ามันไม่ได้เพียงเท่านั้น. ถ้าเกิดเชื่อพระศาสนา เชื่อพระธรรม เชื่อพระเจ้า ตั้งตนไว้ชอบดี ก็ไม่มีใครกล้าเอาส่วนเกิน; เพราะว่าศาสนาเกิดขึ้นนั้น มันเกิดมาจากความจำเป็น ที่คนเอาส่วนเกิน. อย่างคนทำผิดขโมยหรือปล้นชิงหน้า, หรือมีวิธีการลักลอบ ล้วงประโยชน์ของผู้อื่นมา มันเดือดร้อน. ความเดือดร้อนนี้มันบังคับให้เกิดระเบียบ เกิดศีลธรรม เกิดศาสนาขึ้นมา; ฉะนั้นมองให้ดี ก็จะพบได้ง่ายๆ ว่า ทุกศาสนามันเป็นข้อแก้ต่อการกอบโกยส่วนเกิน.

ขั้นที่ ๑๐ หลักศาสนา มุ่งไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งเอาส่วนเกินที่ไม่จำเป็นที่ไม่ควรจะมี. ถ้าหากว่าส่วนเกินเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ก็เอาให้ผู้อื่นเสียก็แล้วกัน ให้สังคม หรือสงเคราะห์สังคมเสียก็แล้วกัน; แม้แต่ศาสนาคริสต์นิกายก็มีบัญญัติ บาปเพราะแสวงหาเกินจำเป็น เพราะมีไว้เกินจำเป็น เพราะบริโภคเกินจำเป็น. นี่แม้แต่ศาสนาอื่นก็เป็นอย่างนี้; พุทธศาสนาก็เป็นอย่างนี้. เดียวนี้เราไม่สนใจคำสอนเหล่านี้ เพราะเราไม่ชอบ เพราะเราอยากจะมีส่วนเกิน.

จะชี้ให้เห็นได้ง่ายๆ เอาที่ภิกษุก่อน ภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จะต้องฉันอาหารเท่าที่ได้มาโดยบริสุทธิ์ เท่าที่ชาวบ้านเขาให้. อาหารที่หาได้ในวันนี้ไปบิณฑบาตได้มาวันนี้ ถ้าเก็บไว้ฉันในวันรุ่งขึ้น เป็นอาบัติ. ดูซิ, แล้วพระจะสะสมได้อย่างไร. อาหารที่ได้รับมาวันนี้ กินไม่หมด เก็บไว้ฉันพรุ่งนี้เป็นอาบัติินสัสคดีๆ หรืออาบัติหลายๆ อย่าง; มันมีส่วนเกินไม่ได้. ถ้ามันเกิดได้มากมายกินไม่หมด ก็ต้องให้คนอื่น ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น นี่เรื่อง

อาหาร. ที่นี้เรื่องจิวร อ้อ, เดี่ยวก่อน แม่แต่บาตรจะใส่อาหารกิน อาหารฉันก็ยังอนุญาตไว้ใบเดียว; มีบาตรเกินหนึ่งใบก็เป็นอาบัติ. นี่อย่างนี้เป็นต้น; เรื่องอาหาร หรือว่าบาตรยังไม่ชำรุดมาก ไปหาของใหม่มา ก็เป็นอาบัติ.

ที่นี้เรื่องนุ่งห่ม มีได้สามผืน ถูฝนเติมได้อีกผืนหนึ่ง มีเกินสามผืน ก็เป็นอาบัติ ถ้าพระยังซื้อสัตย์ต่อวินัยอยู่ ก็มีจิวรได้สามผืน; จะมีพิเศษบ้างก็เฉพาะบางครั้งบางคราว, หรือมีความจำเป็นอย่างอื่น. ถ้าได้จิวรมาเกินกว่าสามผืนก็ต้องให้ผู้อื่น; ที่เรียกว่า “วิกัป” ทำเป็นของกลางให้ผู้อื่นใช้. ถ้าตัวเองจำเป็นจะไปเอามาใช้อีกทีก็ได้; จะต้องทำอย่างกับว่า มีสิทธิเท่ากับผู้อื่น. ถ้ามีเครื่องนุ่งห่มเกิน แล้วก็ต้องสละ เรียกว่าวิกัป เป็นของกลางไป เพราะฉะนั้นภิกษุไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกิน กอบโกยส่วนเกิน ในเรื่องของการนุ่งห่ม.

ที่นี้ เรื่องที่อยู่อาศัย ท่านก็บัญญัติไว้แล้วว่า ภิกษุจะทำกุฏิอยู่ได้ก็เพียงแต่ยาว ๑๒ คืบ หรือ ๑๒ ฟุต กว้างเพียง ๗ คืบ หรือ ๗ ฟุต ถ้าภิกษุชวนชวายเป็นกุฏิอยู่เกินกว่านี้ ก็เป็นอาบัติ; ต้องสละหมดเลย. เพราะฉะนั้นไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกิน เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย; เว้นไว้แต่ว่าเป็นของสงฆ์ ไม่ใช่ของบุคคลนั้น ไม่ใช่ของภิกษุองค์นั้น.

ที่นี้ เรื่องหยูกยา อะไรก็ตาม มันก็ไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกินได้ เพราะว่า มีพระพุทธานุญาตว่า ภิกษุสบายดีไปกินยาเข้าก็เป็นอาบัติ, ไปกินน้ำตาลอะไรก็ได้. แต่ว่าไปกินยาโดยตรงนี้มันเป็นอาบัติ; เพราะมันไม่ควรจะกินไม่ควรจะทำ เป็นหลักที่ประหลาด. อาตมาพบเข้าที่แรกก็สะดุ้งเหมือนกัน ว่าถ้าภิกษุสบายดีไปกินยาโดยตรงเข้า ก็เป็นอาบัติ แต่จะไปกินน้ำตาลไปกินอะไรอย่างนั้นบ้างก็ไม่มีเป็นไร.

นี่ก็แสดงว่า ท่านไม่ให้มันทำให้เกิน หรือมีให้เกิน หรือใช้ให้เกิน หรือกินให้เกิน; ภิกษุก็ทำไม่ได้. แล้วหลักทั่วไปก็มีอยู่แล้วว่า ให้พอดีๆ ในการเป็นอยู่ บริโภคใช้สอย; ถ้าเราปฏิบัติตามหลักนี้ ภิกษุ ภิกษุณี

ก็ตามกันไปอย่างหนึ่งเลย ไม่มีทางที่จะทำบาป เพราะเอาส่วนเกินของมนุษย์, ได้มากก็ต้องให้ผู้อื่นไป ก็สงเคราะห์ผู้อื่นไป.

ขั้นที่ ๑๑ ที่นี้มาดูฆราวาส อุบาสก อุบาสิกา พุทธสาวกที่เป็นฆราวาส ท่านก็มีหลักทั่วไปว่า ให้รู้จักพอดี ให้รู้จักความที่ว่า เรามั่น “เป็นเพื่อน เกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย ด้วยกัน”; ไม่มีข้อไหนที่พระพุทธเจ้า สอนให้เอามาสะสมไว้ เป็นของตน จนล้นไปหมด เป็นผู้ร่ำรวย.

ที่นี้บางคนอาจจะคิดว่า ถ้าอย่างนั้นในครั้งพุทธกาล ไม่มีใครเป็น เศรษฐี. นี่จะอธิบายให้ฟังว่า คำว่า “เศรษฐี” ครั้งพุทธกาล มันใกล้เคียง กับลัทธิกับพวกนายทุนสมัยนี้ในโลกปัจจุบันนี้. ระเบียบปฏิบัติ หรือกฎ บัญญัติมันก็ต่างกัน สำหรับนายทุนในโลกปัจจุบันนี้, ในโลกฝรั่งด้วยแล้ว เขาก็ไม่มีอะไร; เขาก็เป็นเสรีประชาธิปไตย, เขามีสติปัญญา, เขาก็ว่าน กอบโกย กำไรมหาศาล จนไม่รู้ว่าจะมีกำไรกันอย่างไร. เขาก็เป็นนายทุน ความคิดก็จะมุ่งอยู่แต่ที่จะหาให้มันมากขึ้นอีกจนบ้า เพราะมีเงินมาก.

ขั้นที่ ๑๒ ที่นี้ถ้าว่าเป็นเศรษฐีสมัยพุทธกาลอย่างนี้ มันไม่ใช่อย่าง นั้น เพราะเขายังนึกถึงคำสอนที่ว่า ให้รู้จักสันโดษ ให้รู้จักพอ, แต่พร้อม กันนั้น ก็ให้รู้จักเมตตาการุณา ให้ช่วยผู้อื่น. ฉะนั้นคำว่าเศรษฐีในครั้ง พุทธกาล ที่เป็นพุทธบริษัท, เศรษฐีที่เป็นพุทธสาวก มีการปฏิบัติ, หรือ แม้เศรษฐีในลัทธิศาสนาอื่นด้วยก็ได้ในครั้งพุทธกาล ไม่เฉพาะในพุทธ- ศาสนา. เศรษฐี ก็มีวิธีปฏิบัติ คือว่า จะต้องมีการทาน เขาเรียก อวส- ถะปิณฑะ ก่อนข้าวสำหรับคนอนาถา คนยากจน ใครไม่มีจะกินก็ไปเอา ได้ที่โรงทาน.

ฉะนั้นเศรษฐีคนไหนเป็นเศรษฐีร่ำรวยมากก็คือมีโรงทานนี้มาก ก็ซึ่ง หรือวัดเศรษฐีกันด้วยว่า มีโรงทานมาก, หรือมีโรงทานน้อย. ฉะนั้นเศรษฐี จะผลิตผลประโยชน์มา ใส่ถุงใส่ฉาง ใส่คลังอะไรไว้ มันก็เพื่อใช้จ่าย

เกี่ยวกับโรงงานเป็นส่วนใหญ่. ภิกษุวันไหนบิณฑบาตไม่ได้ จะไปเอาที่
โรงงาน อย่างนั้นก็ได้. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังบัญญัติไว้ว่า เอาได้สอง
สามครั้งเท่านั้น, เอาได้เพียงสองสามวันเท่านั้น, แล้วอย่ามาเอาอีก เรื่อง
ส่วนเกินมันไม่มีอยู่อย่างนี้.

ฉะนั้นเศรษฐีก็คือผู้ที่พร้อม หรือว่าตลอดเวลานี้ เขาทำสังคม
สงเคราะห์: ฉะนั้นจึงมีความสมควรที่จะผลิตให้มาก ผลิตให้ตนเอง
เหลือเกิน แล้วก็ไปทำสังคมสงเคราะห์ ด้วยการสร้างโรงงานนี้ให้มากขึ้น.
ที่นี่พวกทาสพวกกรรมกร พวกบ่าว คนใช้ ก็อยู่ร่วมกับเศรษฐี ช่วยเศรษฐี
ผลิต ผลิตได้มาแล้ว ก็ส่วนใหญ่อีกต้องไปทำสังคมสงเคราะห์: ฉะนั้นเศรษฐี
ครั้งพุทธกาล ไม่ใช่ขายน.

ดูให้ดีจะเห็นได้ว่า มันคนละระบบกับระบบนายทุน: เพราะฉะนั้น
แม้แต่ทาสของเศรษฐีสัมยพุทธกาล มันก็ไม่ใช่ทาสอย่างความหมายใน
สมัยนี้. ทาสสมัยนั้นมันอยากจะหลุดไปจากนาย: แต่ทาสในสมัยพุทธกาล
มันไม่อยากจะหลุดไปจากนาย หรือจากเศรษฐี เพราะว่าได้ทำบุญทำทาน
เป็นอยู่กันเหมือนๆ กันกับนาย: อย่างนี้ ผลิตให้มากได้, ยอมให้ผลิต
ให้มากได้. แต่ว่าถ้าส่วนที่เกิน ที่ตัวจะใช้สอยบริโภค ก็ต้องสงเคราะห์
ผู้อื่น มันก็เลยเป็นการทำบุญไปในตัว.

นี่เรียกว่า ลัทธิที่ไม่กอบโกยส่วนเกินนี้ ยังคงเป็นหลัก เป็นประธาน
เป็นหัวใจของพุทธบริษัทอยู่: เป็นภิกษุ ภิกษุณี ก็ดี เป็นอุบาสก อุบาสิกา
ก็ดี ไม่เอาส่วนเกิน: ถ้าส่วนเกินมันจะเกิดขึ้น ก็สงเคราะห์ผู้อื่น แล้วก็
มิได้ห้ามว่าอย่าได้ผลิตส่วนเกิน: จะผลิตส่วนเกิน ก็ผลิตได้ แต่ว่าเมื่อได้
กันไว้พอสมควรแก่อัตภาพแล้ว ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น. ฉะนั้นใครจะกักกัน
ไว้เป็นทุนสำรองส่วนตัวเท่าไร ก็พอสมควรก็แล้วกัน ถ้าเหลือมันมันก็ต้อง
สงเคราะห์สังคม.

นี่หลักปฏิบัติที่ไม่เอาส่วนเกินในพระพุทธศาสนา มันเป็นอย่างนี้: เป็น
ชาวไร่ ชาวนาจน ก็ผลิตเท่าที่จำเป็น เท่าที่สมควรแก่อัตภาพ, ถ้าเหลือก็

เมื่อได้เก็บสำรองไว้ เป็นเครื่องปลอดภัยแล้วมันก็ทำสังคมสงเคราะห์. นี่เห็นได้ว่า ไม่ใช่ขายทุน ไม่ใช่ระบบนายทุน เป็นระบบอะไรอันหนึ่งซึ่งเห็นแก่สังคม และประกอบอยู่ด้วยธรรมะ. ฉะนั้น ระบบนี้ อาตมาเรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” เห็นแก่สังคม หายใจเป็นประโยชน์ของสังคม ตามวิถีทางของธรรมะ ไม่ใช่ธรรม.

ขั้นที่ ๑๓ ที่นี้ลองคิดดูว่า ถ้าทุกคนในโลกเป็นอย่างนี้ ระบบการเมือง หรือธรรมนูญของโลกของบ้านเมือง มันมีเจตนารมณ์ มุ่งให้ทำอย่างนี้ โลกนี้ก็จะมีความสงบ. ไปคิดเองเห็นได้. ไม่มีใครเอาส่วนเกิน. ถ้าผลิตส่วนเกินก็ต้องสงเคราะห์สังคม: แม้ใครจะผลิตส่วนเกินให้มาก ก็ไม่ห้าม ยินดีด้วยซ้ำไป แต่ส่วนเกินนั้นจะต้องใช้สงเคราะห์สังคม.

ฉะนั้น อย่าเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าห้ามไม่ให้ทำงานมากมาย, ห้ามไม่ให้หาเงินหาทรัพย์อะไรมากมาย ท่านไม่ได้ห้าม. แต่ว่าถ้าได้มาแล้วนี่ จะต้องจัดการให้มันถูกต้อง: จะเลี้ยงลูก เลี้ยงเมีย หรือว่าจะเลี้ยงบิดามารดา หรือว่าทำบุญให้ทาน หรือว่าจะทำอะไร ที่ไม่ให้มันเกิดกิเลส หมักหมมอยู่ในตัวเอง ก็แล้วกัน.

นี่เรียกว่า ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่ส่วนเกิน ถ้าปฏิบัติต่อส่วนเกินถูกต้อง ก็มีความสงบสุข: ถ้าปฏิบัติต่อส่วนเกินผิด มันก็มีความทุกข์ มีความระส่ำระสาย.

ย้อนกลับไปดู นก หนู บินยอไม่ได้มันใหม่ ไม่เอาส่วนเกิน ก็ชะงักอยู่แค่นั้น แต่ก็ไม่ได้มีความเดือดร้อน เพียงแต่ไม่แปลก ไม่เจริญ. พอวิวัฒนาการไป รู้จักทำให้ดีขึ้น ต้องมีอาหารกินอย่างนั้นอย่างนี้ บ้านเรือนอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็เริ่มเป็นปัญหา จะแก้ปัญหาคงหรือไม่?

นี่เดี๋ยวนี้เราก็ผลอไป ทำไมจะต้องมีน้ำส้ม น้ำปลา น้ำชีอิ้ว คอยจิ้มนั่นจิ้มนี้? ทำไมไม่กินแต่เพียงเท่าที่มันมีอย่างนั้น? แล้วที่จริงมันก็ไม่ได้ทำให้อะไรดีขึ้น ที่เขาจะจิ้มมาจิ้มเนื้อจิ้มปลาให้อร่อย แล้วมันไม่

มีอะไรดีขึ้น นอกจากอ่วย แล้วมันก็กินมากเกินไปกว่าที่ควรจะกิน. มันก็เป็นเรื่องส่วนเกินที่กินเข้าไปมาก หรือเปลืองเงินมาก หรือต้องยุ่งยากที่จะหาน้ำส้ม น้ำจิ้มมา. แต่นั่นมันไม่มีใครรู้สึก ไม่มีใครสนใจ ไม่มีใครรู้ว่านี่คือใจความสำคัญของปัญหา ที่ว่าเราไม่รู้เรื่องของส่วนเกิน.

เรื่องยุ่งหมกก็เหมือนกัน ทำไมจะต้องทำอย่างนั้น? ทำไมจะต้องทำอย่างนี้? ทำไมจะต้องทำให้มันเปลือง ให้มันมาก ให้มันยุ่งยาก? ไม่เอาเท่าที่ควรจะเอา แล้วเอาเวลา หรือเอาทุนทรัพย์ไปทำอย่างอื่น เรื่องบ้านเรือน เรื่องสุดแท้ทุกอย่าง มันก็เริ่มเปลี่ยน. เดี่ยวนี้มานิยมเกินมากๆ เรื่องสวย เรื่องงาม เรื่องเกียรตินิยม เรื่องอะไรต่างๆ ก็เกินๆ ไปอีกทางหนึ่ง, จนกระทั่งว่ามีระบบนายทุน เอาส่วนเกิน มากกว่าคนอื่นและเกิดระบบคอมมูนิสต์ ที่มันทนอยู่ไม่ได้; เพราะมันขาดส่วนเกินมันก็ต้องอยู่. มันก็ต้องต่อสู้กันเรื่อยไป ไม่มีใครตัดสินได้ ไม่มีใครเชื่อฟังพระเจ้า.

นี่เรียกว่าระบบการเมือง มันเป็นอย่างนี้ วัตถุนิยมเข้ามาแทรกแซง ทำให้คนหลงใหลในส่วนเกิน เกิดระบบนายทุนขึ้น แทนระบบเศรษฐกิจแบบโบราณ. เศรษฐกิจอย่างรุ่นปู่ ย่า ตา ทวดของเรา ถ้ามีเงิน ก็สร้างวัด; นี่ไม่ต้องอ้างหลักฐานแล้ว มันเห็นๆ กันอยู่, แต่พวกนายทุนเดี๋ยวนี้ ถ้ามีเงินมากเข้า ก็ไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรมอย่างใหม่ เรื่องใหม่ รายใหม่, ไปผูกขาดไปลงทุนค้าขายอื่นต่อไป. ถ้าเป็นเศรษฐกิจอย่างปู่ ย่า ตา ทวดของเรา มีเงินมากเข้าก็สร้างวัด. นั่นเป็นระบบส่วนเกินมันแทรกอยู่ที่ตรงไหน? ขอให้คิดดู: คือว่าจิตใจมันถูกย้อมให้ไปในทางไหน? ก็ขอให้คิดดู.

นี่ระบบการเมืองในโลก มันเกิดขึ้นเพราะสิ่งที่เรียกว่าส่วนเกิน นายทุนรู้จักสูบเอาส่วนเกินของคนส่วนใหญ่ ไปเป็นความร่ำรวยของตน. ที่นี้ประชาชนที่ยากจน ก็ลุกขึ้นต่อสู้ เรียกว่าระบบคอมมูนิสต์, ระบบอะไรก็สุดแท้แต่จะเรียก มันช่วยไม่ได้.

ขั้นที่ ๑๔ เดี่ยวนี้ก็มีปัญหาว่า ทำไมเมื่อเรามีการศึกษาเจริญ มีอะไร

เจริญ คำนว้าเจริญ ประดิษฐ์เจริญ, ทำไมเราจึงไม่เข้าใจถูก ในเรื่องนี้นักเสียที? มันอาจจะมึปัญหาเกิดขึ้นมาว่า ทำไมพวกนี้ไม่รู้จักดี? ไม่รู้จักอยากจะได้ดีกันเสียเลย หรืออย่างไร? ทำไมมนุษย์ไม่รู้จักอยากให้ได้ ไปทางที่ดี? กลับอยากไปในทางที่เอาส่วนเกิน เป็นอะไรก็ไม่รู้; นี่เพราะว่า ความตึงตึงของเนื้อหนัง อย่างที่พูดมาแล้วตอนต้น ฉะนั้นขอให้จดจำคำว่า “เนื้อหนัง” ไว้ให้ดีๆ ด้วย.

โพธิ์ไม่พอกับกิเลส: โพธิ์ คือ สติปัญญาอันแท้จริง มันลดลงๆ กิเลสมันได้เหยื่อได้อะไรดี มันอ้วนขึ้นๆ. โพธิ์ไม่พอที่จะต่อสู้กับกิเลส: แล้วกิเลสมันยังแถมตบตาโพธิ์เสียอีก, ระวังให้ดี. พุทธบริษัททั้งหลายระวังให้ดี, กิเลสมันตบตาโพธิ์: จะไม่เป็นพุทธบริษัท. ไม่มีโพธิ์ ก็ไม่เป็นพุทธบริษัท.

นี่เขาไม่อยากจะได้อะไรไปกว่า ที่ว่ามีส่วนเกินมาก, มีส่วนเกินมากก็นิยมว่าดี: แล้วก็ไปไกลกว่านั้น ไม่ต้องการจะเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด. แต่ต้องการจะเป็นมนุษย์ตามความรู้สึกันว่า มีอะไรมากที่สุด มีทรัพย์สมบัติ มีเกียรติยศ.

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ สามคำนี้ช่วยกันจำไว้ด้วย พูดมาหลายปีแล้ว สาม ก. ก.กิน ก.กาม ก.เกียรติ: ถ้าใครไม่รู้จักมันจะครอบงำ แล้วจะลากตัวออกนอกกลุ่มนอกทาง. นั่นก็แล้วแต่เป็นส่วนเกินทั้งนั้น: ถ้ากินแต่พอดีก็ไม่ใช่ส่วนเกิน. แต่มีมันกินอ้อยๆ จนเพ่งจนยุ่งยากลำบาก จนกินมือสละร้อยบาท พันบาท หมื่นบาทอะไรก็มี: อย่างนี้มันไม่กินตามธรรมดา มันเป็นเรื่องกินด้วยกิเลส เรียกว่า “กินส่วนเกิน”.

ที่นี่เรื่องกาม หรือ กามารมณ์ นี่ก็เหมือนกัน ถ้าไม่กิน มันก็เป็นการสืบทอดพันธุ์ลูกหลานไว้: อย่าให้ขาดพันธุ์ตามธรรมดา นี่ไม่เกิน. แต่ที่นี่ต้องการกามารมณ์ ต้องการรสทางเพศ ระหว่างเพศนี้ ทุกวัน ทุกชั่วโม่งทุกนาที หาเงินมาซื้อของเหล่านี้หมด นี่เรื่องกามนั่นมันก็ เป็นส่วนเกิน แต่ถ้าเป็นสืบทอดพันธุ์ธรรมดา มันก็ไม่เกิน.

ที่นี้เรื่องเกียรติ ถ้ามันจริง มันดีจริง มันไม่ต้องอวด มันไม่ต้องยกหู ชูหาง. เตี้ยวนี่มันเกียรติเอาหน้าเอาตา ยกหู ชูหาง มันก็เป็นเรื่องเกิน : ถ้าดีจริงก็ไม่ต้องอวด.

เมื่อพูดว่า กิน กาม เกียรติ มันก็เป็นเรื่องเกิน. ถ้าพูดว่าหล่อเลี้ยงชีวิตอย่างถูกต้อง สืบพันธุ์ไว้อย่างถูกต้อง มีความดีที่เคารพนับถือตัวเองได้ อย่างนี้มันก็ไม่เกิน. นี่เตี้ยวนี่เรามันไม่รู้ว่าจะไรดี อะไรไม่ดี, อะไรเกิน อะไรไม่เกิน; ก็เลยไปดีเอาที่ไม่ดี, ที่ดีจริงไม่เอา.

นี่เตี้ยวนี่ เขามันมีความคิดแตกแขนงออกไป ในทางที่กลัวจะเสียเปรียบผู้อื่น คนไม่อยากจะเรียนธรรมะ ไม่อยากปฏิบัติศีลธรรม กลัวจะเสียเปรียบผู้อื่น: เพราะคนที่พร้อมที่จะเอาเปรียบมันก็มากจริงๆ เหมือนกัน มันทุกๆ หัวระเห่งไปหมด คนเลยเกิดกลัว เกิดระแวง ไม่กล้าประพฤติธรรมะ กลัวว่าจะเสียเปรียบผู้อื่น. อันนี้ก็เป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้คนเรา ไม่อยากจะทำดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้: เราก็ต้องกลัวเสียเปรียบผู้อื่นอยู่นั่นแหละ.

ขั้นที่ ๑๔ ที่นี้เขาคิดว่า เขาควรจะได้รับความสำเร็จอันสูงส่งที่สุดในการที่เกิดมานี้: ไม่มีอะไรดีกว่าสิ่งนี้แล้ว, ไม่มีอะไรดีกว่าสิ่งนี้แล้ว, ก็ไม่เห็นว่าจะมีอะไรดีอีก ก็เลยหยุดไว้แค่นั้น: ก็ไม่ชวนขายอะไรที่ดีไปกว่านั้น มนุษย์จึงไม่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. ถึงเราจะไปพูดขึ้น เรื่องนิพพาน เรื่องอะไร ก็ไม่เห็นดี เขาไม่เห็นว่ามันดี ก็เลยติดอยู่เพียงที่กามารมณ์ หรือว่า เรื่องเนื้อหนัง. หรือบางทีก็อาจจะพูดว่า “อู๊ย, ไม่เอาหรือดีเกินไป ฉันเอาศีลธรรมได้ง่ายๆ” อย่างนี้. ถ้าถือเสียอย่างนี้มันก็เป็นมนุษย์ที่ได้สิ่งที่ดีที่สุดไม่ได้. บางทีก็จะพูดกับเขาเหมือนกันแหละ ว่าอยากไปนิพพาน แต่ว่าหลอกทั้งนั้น ไม่จริง ยิ่งพูดว่าดีจนอยู่เหนือดี แล้วเขาก็ยังไม่ต้องการ.

ความหมายอันแท้จริงของนิพพาน มันดีจนอยู่เหนือดี เขาไม่เข้าใจ

แล้วเขาก็ไม่ต้องการ. เมื่อลับสนั่นก มันก็ไขว่กันไปหมด เอาดีเป็นชั่ว, เอาชั่วเป็นดี: ก็เลยเอาภาษาชาวบ้าน พูดตามๆ กันไปนี่แหละเป็นหลัก. นี่คือข้อที่ว่า มนุษย์ประหลาดที่สุด ตรงที่ว่า ทำไมไม่ยอมยกดีถึงที่สุด? อันนี้เองเป็นโอกาสให้กิเลสได้โอกาส วัตถุนิยมได้โอกาส ได้ก่อหวนด ก่ออะไรขึ้นมา.

ขั้นที่ ๑๖ ที่นี้จะหันไปฟังการศึกษาในโลกนี้ การศึกษาก็ไปเป็นทาส ของการเมือง ของวัตถุนิยมไปแล้ว: ไม่มีการศึกษาไหน ที่จะสอนให้มนุษย์ รู้จักสิ่งที่ดีที่สุด แล้วเสียกันไปในทางนั้น. เพราะว่าแม้แต่ภิกษุสามเณรนี้ ก็ยังลดลงไปเป็นฆราวาสแล้วโดยจิตใจ : เรียนอย่างฆราวาส, มุ่งผลอย่าง ฆราวาส, ทั้งที่เป็นพระเป็นเณรอย่างนี้ นี่การศึกษาในวัดมันก็ล้มละลาย การศึกษานอกวัด ชั้นมัธยม ชั้นมหาวิทยาลัย มันก็อยู่เพียงแค่ว่า แสวงหา อาชีพประโยชน์เป็นเงินเป็นทอง ได้เงินมามากแล้ว ก็หาความสนุกสนาน ตามธรรมดา อย่างที่คนธรรมดาเขาต้องการกัน, แต่ส่วนมากมันเลยนั้น ไป คือไปหลงใหลไม่มีขอบเขต จนเงินเดือนไม่พอใช้อยู่ตลอดไป ให้ได้ เงินเดือน เดือนละสองสามหมื่น มันก็ไม่พอใช้อยู่แน่แหละ: เพราะว่า จิตใจมันเป็นอย่างนั้นเสียแล้ว.

นี่เรียกว่าการศึกษาในปัจจุบันนี้ กำลังช่วยไม่ได้: อิทธิพลของ วัตถุนิยม ที่เรียกว่าเนื้อหนังนี้ กำลังลุกลาม กำลังระบาต เป็นไฟไหม้ป่า, ระบาคเป็นไฟไหม้ป่าคือไหม้โลก. โลกกำลังลุกไหม้ด้วยไฟอันนี้ ก็เลย ไม่ลืมหูลืมตา ก็เลยทำให้โลก อยู่ในสภาพอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น.

เขาพูดกันว่า ฆ่ากันระดับโลก ต้องการจะฆ่ากันอย่างล้างโลก นั้นแหละกลับดี: แล้วมีสันติภาพอย่างมีเกียรติ ก็คือการฆ่ากันให้มาก เอาเปรียบกันให้มาก ปล้นหรือแย่งกันระดับโลก: คือใช้วิธีทางการเมือง การเศรษฐกิจอะไรก็ตาม ปล้นเอาประโยชน์ของผู้อื่นไปอย่างมหาศาล. ถ้ามาเทียบกลับพวกเล็กๆ โขมน้อย หรือพวกโจรที่ปล้นวัวปล้นควาย

เป็นฝูงๆ นี้ ก็ยังไม่เท่ากับที่ พวกนักการเมืองหรือนักการเศรษฐกิจอะไร, เขาปล้นกันในระดับโลก ยื้อแย่งกันในระดับโลก. ผลมันก็เกิดขึ้นอย่างนี้ แล้วโกหกระดับโลก คือในที่ประชุมการเมืองมีการโกหกชนดิระดับโลก: แล้วโลกมันจะมีเสรีภาพได้อย่างไร.

แล้วก็ตามของมินเมา ต่อมเสพของมินเมามากขึ้นในโลกเวลานี้ นับตั้งแต่เหล่ายาขึ้นไป จนถึงเฮโรอีน, แล้วของเมาที่ลึกซึ้งที่สุดคือเมาปรัชญา, เมาความรู้ที่ปรัชญายาวเป็นทางนี้. เมาปรัชญานี้ก็เมา ก็ช่วยโลกไม่ได้ มันเป็นเรื่องความรู้ที่เพ้อเกินไป: มันก็สร้างนิสัยอันใหม่ขึ้นมา ที่เป็นไปในทางที่จะไร้ศีลธรรมยิ่งขึ้นๆ ไม่รู้สึกตัว. พูดถึงธรรมชาติพูดแต่ปาก แล้วเอาเรื่องโลกพระศรีอารียมาตบตากันเล่น ฝ่ายโน้นที่ ฝ่ายนี้ที่: เอามาหลอกกันเล่น. นี่ทำให้มนุษย์มันมีจิตใจเสื่อมลงเห็นแก่ตัวมากขึ้น: ยุคมิคัลญูญี่ มันก็ใกล้เข้ามา ที่จะฆ่ากันทั้งโลกนี้ ก็ใกล้เข้ามา: ถ้าขึ้นอยู่อย่างนั้นมันก็ต้องถึงแน่.

แล้วทรัพยากรในแผ่นดินของพระเจ้า หรือของธรรมชาติ นี่ก็กำลังหมดไปอย่างรวดเร็วอย่างนี้. ปัญหามานาชนิดก็เกิดขึ้นมาใหม่ กระทั่งโรคภัยไข้เจ็บก็มาในรูปใหม่ เป็นสมัยใหม่กับเขาด้วย ก็ต้องยุ่งกันไปในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ: เพราะมนุษย์ไม่มีศีลธรรม มีความมุ่งหมายในส่วนเกิน.

สรุปความแล้วว่า โลกกำลังไม่มีธรรมชาติ เป็นเครื่องคุมครองโลก ยิ่งขึ้นๆ ไม่เหมือนแต่ก่อน. ฉะนั้นขอให้ “ถอยหลังเข้าคลอง” อย่างที่ได้เคยพูดมาแล้วว่า เดิวนั้นมันปั่นคล่องมากนักแล้ว ถอยหลังเข้าคลองให้เข้าคลอง ทำนองธรรม, ทำนองคลองธรรม: มิฉะนั้น ปัญหาในโลกนี้ มันก็จะเกิดมากขึ้นๆ. ดูซิ, ที่มันเห็นๆ กันอยู่ ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่เรียกว่าเป็นธรรม.

ในสนามกีฬา มันก็ฆ่ากัน, การจีเอาเครื่องบินของเพื่อนไประเบิดเสีย: อย่างนี้มันเป็นของธรรมดา. อย่างที่หนังสือพิมพ์โฆษณาอยู่ในเวลานี้ ประเทศอังกฤษก็เต็มไปด้วยลูกระเบิด ที่ระเบิดใครก็ไม่รู้ เป็นระเบิดแบบ

ที่ว่า คนซุกซนใส่เข้าไปตามทีต่างๆ แม้ในร้านขายของ อย่างนี้. จับตัว
ประกันไปฆ่า ไปยิง อย่างเลือดเย็น. เกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศ
ฆ่าเขาได้มากมาย ก็ยิ่งดี ยิ่งมีเกียรติ. ที่นี้ต่อไปก็จะใช้ระเบิดประลัยนี้ทิ้ง
ใส่กัน โดยไม่ต้องมีใครรู้สึกสังเวช. นี่ผลมันเกิดขึ้นมาเพราะว่าสิ่งเล็กๆ
สิ่งเดียวคือ ส่วนเกิน, ส่วนเกิน ที่มันเกินเข้ามา, เกินเข้ามา.

ถ้าจะพูดถึงประเทศไทยเราบ้าง ท่านทั้งหลายก็จะรู้ดีกว่าอาตมา
โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ในเมืองหลวง กำลังมีปัญหาเดือดร้อนไปทุก
หย่อมหญ้า นั่นคืออะไรบ้าง? เรื่องรถประจำทางบ้าง, เรื่องข้าวแพงบ้าง
เรื่องของแพงบ้าง, เรื่องสไตรค์บ้าง, นักเรียนตึกกันไม่หยุดหย่อนบ้าง; อย่าง
ยากจนไปทั่วทุกหัวระแหงอย่างนี้ก็เพราะว่ามันทำผิดในระบบศีลธรรม
อันเนื่องมาจากส่วนเกิน. พูดได้อย่างไม่กลัวผิด มันขาดธรรมะในระบบ
ของการปกครองในโลกนี้ การศึกษายังไม่ถูกวิธี ทั้งในแง่โลก และในแง่
ของธรรมะ.

ขั้นที่ ๑๗ นี่ขอให้ช่วยกันพิจารณาดูให้ดี ว่าระบบการปกครองที่
กำลังมีอยู่เดี๋ยวนี้ทั้งโลก มันใช้ไม่ได้ มันไม่เป็นธัมมิกสังคมนิยมอย่างที่
พูดมาแล้ว, ไม่เห็นแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้อง ตามธรรมของคลองธรรม; มัน
เห็นแต่ตัวกู, มันเห็นแต่ของกู. เรามีส่วนเกินจากธรรมชาติกันมาแล้ว
มาถึงขนาดนี้แล้ว: เมื่อก่อนเราอยู่ถ้ำ กินเนื้อดิบได้ ต่อมาต้องปิ้งต้องหุง
ต่อมาต้องจิ้มน้ำจิ้ม, ต่อมาต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ จนเดี๋ยวนี้มากมายเป็น
โภชนาการของคนร้าย. ผู้มีเกียรติไปสอนส่วนเกิน สุภาพสตรีผู้สูงสุด
ตั้งสมาคมสอนส่วนเกินเรื่องโภชนาการ ไม่เห็นมีประโยชน์อะไรนอกจาก
จะทำให้มันยุ่งยากมากขึ้น. เคหศิลป์ก็เหมือนกัน.

นี่เรียกว่าส่วนเกิน เกินธรรมชาติมาทุกที: ตามธรรมชาติมันก็เกินได้
โดยไม่รู้สึกตัว. แต่เดี๋ยวนี้ก็เลสมันมาช่วยให้เกินเร็วขึ้น เกินเร็วขึ้น: ก็ต้อง
มีการต่อสู้กัน ในปัญหาเกี่ยวกับส่วนเกิน คือ พวกเผด็จการที่ต่อสู้กับ

ประชาธิปไตย เสรีประชาธิปไตย นายทุนก็ต่อสู้กับประชาธิปไตยคอม-
มิวนิสต์.

ปัญหาทั้งหมดมาจากการกอบโกยส่วนเกินที่ไม่เป็นธรรม พวกตำรา
คอมมิวนิสต์ทั้งหลายมันก็เขียนไว้ถูกแล้ว ว่าปัญหาทั้งหมดเกิดขึ้นมาจาก
surplus value ประโยชน์ที่คนหนึ่งควรจะได้, คนหนึ่งมันกอบโกยเอา
ไปไม่ทันรู้ แล้วไปมากเกินไป. นี่เรียกว่าเป็นส่วนกิเลส, หรือส่วนการเมือง
แล้ว ไม่ใช่ส่วนธรรมชาติแท้ๆ; แม้แต่ส่วนธรรมชาติแท้ๆ มันก็ยังทำปัญหา
ยุ่งยาก. เช่นถ้าเรายังอยู่กระท่อมเล็กๆ ได้ มันก็ไม่มีปัญหาอะไร; พอเรา
จะต้องอยู่ตึกหลายๆ ชั้นขึ้นมา ปัญหามันก็ต้องเกิด แม้ตามทางศีลธรรม
จะถือว่า ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย แต่ในระบบจิตใจ มันก็ต้อง
ปั่นป่วนเป็นธรรมดา.

ขั้นที่ ๑๘ ที่นี้อาตมา ก็อยากจะพูดตอนสุดท้ายนี้สักหน่อย ไหนๆ
เวลามันก็เลยมาแล้ว แต่เรื่องมันยังขาด ต้องพูดอีกนิดหนึ่ง ที่ว่าเราจะมา
ต่อสู้กันใหม่ เพื่อให้โลกมันมีสันติภาพ โดยระบบที่อาตมาจะเรียกไปที่
ก่อนว่า ธัมมิกสังคมนิยม อันนี้เป็นประชาธิปไตยแน่นอน เพราะต้อง
ทุกคนยอมรับ แต่เป็นประชาธิปไตย ที่ไม่ให้โอกาสแก่บุคคลเพียงคนเดียว
สามารถกอบโกยส่วนเกิน ถือตามหลักพุทธศาสนา หรือศาสนาคริสต์น
ศาสนาไหนก็ได้.

ทุกคนต้องไม่เอาให้เกิน ถ้าผลิตขึ้นมาเกิน ต้องช่วยเหลือผู้อื่น ไม่
ห้ามที่จะผลิตมาก; แต่ถ้าว่าผลิตมากแล้ว มันเกินแล้ว มันต้องช่วยเหลือ
ผู้อื่น, ขึ้นเอาไว้ลำพังตัวเองก็เป็นบาป บาปอย่างนี้นายทุนเขาถูกสาป อย่าง
ที่พระเยซูพูดว่า “จงอุลูลูเข้าริ้วเข็ม ง่ายกว่าจงนายทุนไปหาพระเจ้า” ข้อความ
ในไบเบิลเขามืออย่างนี้. ฉะนั้นเราก็มีหลักที่ว่า จะจัดการเรื่องส่วนเกินกัน
นี้ให้ถูกกันเสียที เพื่อว่าจะได้ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์.

ตั้งต้นพวกแรกก็ที่เด็กๆ ของเรา ลูกเล็กๆ ตาตาๆ ของเรา ต้อง

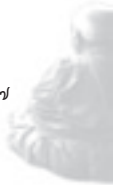
ได้รับการอบรม ให้การศึกษาที่อบรมดวงวิญญาณ ยิ่งกว่าที่จะให้รู้หนังสือ หรืออาชีพ ซึ่งนำไปสู่ความเห็นแก่ตัว. เด็กๆ ของเราต้องได้รับการฝึกฝน ให้เห็นแก่ผู้อื่น: อย่าเอาส่วนเกิน. ถ้ามีส่วนเกิน เด็กๆ ของเราก็ต้องให้ เพื่อน ยิ่งกว่านั้นอีก ให้เด็กๆ ทุกคนรู้จักเจียดเลือดเนื้อของตัวออกไป ช่วยผู้อื่น.

จะยกตัวอย่างว่า เด็กคนหนึ่ง ได้รับเงินไปใช้ที่โรงเรียน ๕๐ สตางค์ ต่อวันนี้ เขาจะต้องเจียดสัก ๕ สตางค์ ๑๐ สตางค์ให้เพื่อน: ก็ไม่เห็นว่าเขาจะเป็นอะไร. เขาได้ ๕๐ สตางค์ เขาจะกินมันเพียง ๔๕ สตางค์ เขาก็ไม่ตาย; แต่เขาได้มีจิตใจอันใหม่ ที่ว่า เห็นแก่เพื่อน. ฉะนั้น ๕ สตางค์ นั้นให้ถือว่า เป็นส่วนเกิน ที่ควรเจียดออกไป. ถ้าไม่อย่างนั้น เขาจะคิดว่า ๕๐ สตางค์นี้ก็ยังไม่พอ บาทหนึ่งก็ยังไม่พอ เพราะฉะนั้น “ฉันไม่มี ส่วนเกินที่จะเจียดให้ใคร”. ถ้าว่ามีนิสัยที่จะเจียดส่วนเกินกันจริงๆ แล้ว มันก็เจียดไปได้ ๕ สตางค์ ให้เพื่อน.

หรือว่า เด็กคนหนึ่งมันได้ไปจากแม่เพียงวันละ ๑๐ สตางค์ ไปที่ โรงเรียน มันคงเจียดได้ ๑ สตางค์ให้เพื่อน แล้วมันก็ไม่ตาย. ถ้าเด็กๆ ของเราถูกฝึกฝนอย่างนี้ มันก็จะเกิดนิสัยที่ไม่เอาส่วนเกินด้วย; แล้วก็จะ เจียดส่วนของตัวออกไป ให้เป็นส่วนเกิน ให้เพื่อนด้วย.

นี่คนไทยเรามีนิสัยอย่างนี้ แม้จะจนเท่าไร ก็ยังใส่บาตรได้: นี่พูด เสียเลยว่า วัดนี้พระ ๕๐-๖๐ องค์นี้ อยู่ได้ด้วยชาวไร่ชาวนาที่ยากจน ที่เจียดส่วนเกินออกมาได้เสมอ ยามสงบ ยามสงครามอะไรก็ตาม. เมื่อ ยามสงครามที่ไม่มีอะไรจะกินกันทางกรุงเทพฯ แต่ที่บ้านนอกนี้ยังมี ที่ ชาวนานี้ยังเจียดออกมา หล่อเลี้ยงวัดวาอารามไว้ได้ ยังมีกินมีใช้อยู่. นี่ มันมีอย่างนี้: ไม่ใช่ว่ามันไม่มีเจียด ถ้าจะเจียดแล้ว มันก็เจียดได้กระทั่ง เลือดเนื้อสดๆ ไปให้เลย ตามแบบของโพธิสัตว์ แต่มันยังไม่ถึงอย่างนั้น.

ฉะนั้นให้เด็กๆ เขารู้ว่า เรื่องของมนุษย์เรานี้ มันต้องมีทั้งร่างกาย และทั้งวิญญาณ: ให้ถูกต้องทั้งทางร่างกาย ทั้งทางวิญญาณ คือจิตใจมัน

เลื่อมทรม. เราให้เด็กๆ ของเรา มีความรู้สึก มองเห็นยอมรับว่า ที่เรา
เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ไม่ใช่เพื่อเราคนเดียว: เราเกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้งดงาม,
ให้มีความถูกต้อง อยู่ในโลก. ให้โลกนี้งดงาม แต่ไม่ใช่มาเป็นผีเสื้อ บิน
ไปบินมา, หรือว่าเป็นนกกระจอกล่อกล่ออยู่นั่น, หรือว่า เป็นสิงหะโมน
ดุร้าย, หรือว่าซีเกียจนอนเหมือนหมู มีโทษเป็นยักษ์เป็นมาร: อย่างนี้
ไม่เรียกว่า ทำโลกนี้ให้งดงาม. นี่เรียกว่า เกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้งดงาม
ก็คือว่า ให้ทุกคนอยู่กันเป็นผาสก. ลูกเด็กๆ ได้รับการอบรมอย่างนี้ ไม่
เอาส่วนเกิน เจียดส่วนเกินได้ จนถึงหยดสุดท้าย ให้เพื่อนกัน.

ขั้นที่ ๑๙ ที่นี้คนหนุ่มสาว ต้องมีความรู้ ว่า เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่อง
เกียรตินั้น มันเป็นส่วนเกิน มันให้โอกาสแก่กิเลส, เป็นทาสแก่กิเลส.
ต้องให้พอดี ที่เรียกว่า กินอยู่เพื่ออยู่ได้. หรือการสืบทอดตามธรรมดา
หรือมีดีที่ไม่ต้องอวด, ไม่ต้องยกหู ชูหาง ดูหมิ่นท่าน. เราต้องเกิดมาเพื่อ
เป็นไทย อย่าเกิดมาเป็นทาสของกิเลส. อย่าเกิดมาเป็นทาส อย่าให้มีโทษ
อย่าให้มีความทุกข์.

เดี๋ยวนี้เป็นแพ้นใหม่ หนุ่มสาวไปเรียนเมืองนอก ชอบไปเรียนใน
ประเทศที่เขามีระบบ free sex-เรื่องกามารมณ์ไม่มีขอบเขต หาโอกาส
เรียนในประเทศอย่างนั้นกันมากขึ้น จนเป็นแพ้น: ได้ยินว่าอย่างนี้. ที่
จะไปเอาจิตใจที่เลื่อมทรม: ต้องการส่วนเกินในทางกามารมณ์มากเกินไป
จึงไปหาโอกาสแต่อย่างนั้น. ถึงคนหนุ่มสาว ก็ต้องคิดว่า เราเกิดมาเพื่อ
ช่วยทำโลกนี้ให้งดงามด้วยเหมือนกัน: แล้วก็ไม่ต้องเป็นผีเสื้อ, ต้องไม่เป็น
นกกระจอก, ต้องไม่เป็นไก่แจ้, ต้องไม่เป็นสิงหะโมน.

ขั้นที่ ๒๐ แล้วที่นี้ดูบิดามารดากันบ้าง: ขอให้แม่เป็นแม่, ขอให้พ่อ
เป็นพ่อ. เดี่ยวนี้พ่อกับแม่นี้แย่งกันทำงาน แย่งชิงกันทำงาน จนไม่รู้
ใครเป็นผู้ชาย ใครเป็นผู้หญิง. แม่ไปชิงทำงานอย่างพ่อ, พ่อไปชิงทำงาน

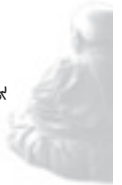
อย่างแม่: อย่างนี้มันผิดธรรมชาติ. ลูกเด็กๆ ก็จะเป็นลิงทะโมนหมด ไม่มีใครหล่อเลี้ยงวิญญาณ กล่อมเกลาวินญาณ ไม่มีใครสนใจที่จะว่าเลี้ยงลูก ให้เป็นลูกของพระธรรม, ไม่มีใครสนใจที่จะเลี้ยงลูก ให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า, ปล่อยมันไปตามเรื่อง. พ่อแม่ชิงกันไปหาเงินมาๆ แล้วเอามาทำอะไรก็ไม่รู้; แล้วลูกมันจะเป็นอย่างไร ก็ต้องเรียกว่ามันเป็นลิงทะโมน; ไม่ใช่บุตรของพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรของพระธรรม. พ่อแม่ต้องย้ายอยู่เสมอว่า มันจะต้องเกิดมานี้ เพื่อทำโลกนี้ให้งดงาม ไม่เอาส่วนเกิน: ถ้าส่วนเกินต้องสงเคราะห์ผู้อื่น ผลิตให้มาก ก็ผลิตเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น.

ขั้นที่ ๒๑ เอ้า, ที่นี้มาที่วัด ที่พระเจ้าพระสงฆ์ ภิกษุสามเณร. ภิกษุสงฆ์สามเณร ต้องเป็นผู้นำทางวิญญาณที่ดี: ให้นำในทางโลก ทางการบ้าน การเมืองนั้น ไม่ต้องพูดถึง ตามใจ. แต่ที่จำเป็นที่จะต้องพูดถึง หรือกำชับกันก็ว่า ภิกษุสามเณรต้องเป็นผู้นำในทางวิญญาณ และที่ดีด้วย คือเป็นบุญนียบุคคล: ประพฤติตรงตามหลักของพระพุทธเจ้า ไม่เอาส่วนเกิน อย่างที่วามหายๆ นี้.

ทำส่วนเกินให้เกิดได้ แต่ต้องเพื่อคณะสงฆ์ เพื่อส่วนรวม: ส่วนตัวไม่ได้. ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาส่วนเกิน แล้วก็เจียดออกได้เหมือนกัน, สามารถที่จะเจียดออกไปได้เหมือนกัน ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น. ตามวินัยของพระพุทธเจ้า ไม่เอามากกว่านั้น: ถ้าเหลือนั้นให้เจียดให้ผู้อื่น ก็ไม่ทำตัวเป็นผู้กอบโกยเสียเองในนามของศาสนา. เดี่ยวนี้ดูภิกษุสามเณรจะเป็นผู้กอบโกยเสียเอง แล้วก็ทำไปในนามของศาสนา.

นี่ถ้าทำอย่างนี้ ก็จะมีระบบที่ว่าคือ ชัมมิกสังคมนิยม เห็นแก่สังคมนิยมเป็นใหญ่ ตามวิถีทางของธรรมะ.

ขั้นที่ ๒๒ คำสุดท้ายก็คือ ระบบการปกครอง. คน นี้ต้องแบ่งเป็นวรรณะ, แบ่งเป็นวรรณะ แต่ละวรรณะต้องบริสุทธิ์ผุดผ่อง. วรรณะนี้เล็ก

ไม่ได้, วรรณโดยชาติกำเนิดเล็กได้: แต่วรรณโดยกิจกรรม การงานที่ทำ นี่มันเล็กไม่ได้ : ถ้าเราทำนา เราต้องเป็นชาวนา, ถ้าทำราชการ ก็ต้องเป็นข้าราชการ, ถ้าเป็นผู้ปกครอง ก็ต้องวรรณปกครองนี่, วรรณอย่างนี้เล็กไม่ได้ แต่ว่าทุกๆ วรรณต้องมีความมุ่งหมายตรงกัน ทำตัวเป็นคนของพระเจ้า, หรือว่าเป็นคนของพระธรรมเหมือนกัน แบ่งหน้าที่กันทำ แต่แล้วเพื่อผลอย่างเดียวกัน.

ธรรมชาติก็ไม่ต้องการให้เราแบ่งพวกต่อสู้กัน ศาสนาก็ไม่ต้องการให้แบ่งพวกต่อสู้กัน: แต่เราก็ยังมีการแบ่งพวกเป็นวรรณ แล้วก็ต่อสู้กัน. นี่คือวรรณนั้นทำผิดวรรณ โดยเฉพาะวรรณ ซึ่งปกครองบ้านเมือง สมัยโบราณนี้ เขาก็มีพระราช มีกษัตริย์โดยตรง. เดียวนี้ก็มีระบบประชาธิปไตย ก็มีกลุ่มคนที่ทำหน้าที่อย่างพระราช คือผู้ปกครองบ้านเมือง: นี่ก็ต้องสงเคราะห์ไว้ในวรรณที่มีหน้าที่ปกครอง ปกครองบ้านเมือง. แล้ววรรณนี้ ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหามาก การยื้อแย่งต่อสู้ระหว่างวรรณ ก็กำลังเป็นปัญหามาก แต่เราเอาเป็นวรรณเดียว คือ วรรณมนุษยที่มีมนุษยธรรม.

“วรรณ” คำนี้มันแปลก มันแล้วแต่หน้าที่การงานต่างหาก ไม่ใช่โดยกำเนิด วรรณสัตว์ วรรณคน วรรณมนุษย. ใครลองประพฤติอย่างสัตว์เข้าซิ, คนนั้นเป็นสัตว์. ใครประพฤติอย่างคน คนนั้นก็เป็นคน. ใครประพฤติอย่างมนุษยซึ่งดีกว่าคน, คนนั้นก็ต้องเป็นมนุษย. หรือว่าใครประพฤติอย่างบรรพชิต, ก็เป็นวรรณบรรพชิต วรรณนักบวช, ใครประพฤติอย่างชาวบ้าน, ก็เป็นวรรณอย่างชาวบ้าน. แม้มันจะมีหลายวรรณ ก็ให้ถือว่า มันมีวัตถุประสงค์ตรงกันในข้อเดียวกัน คือต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษยควรจะได้, หรือให้ได้เป็นมนุษยที่ดีที่สุด ที่มนุษยควรจะเป็น ไม่มีการเอาส่วนเกิน: ผลิตส่วนเกินออกมามาก ก็แจกสงเคราะห์ผู้อื่น นี่คือระบบัมมิกสังคมนิยม.

ในที่สุดอยากจะยืนยันว่า พระพุทธเจ้าที่ดี พระศาสดาของศาสนาไหนๆ ก็ดี มีเจตนารมณ์ในคำสั่งสอนมนุษยนี้ ให้เป็นผู้มีลัทธิต

ล้มเลิกสังคมนิยม, เห็นแก่สังคมอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม.

เป็นอันว่า วันนี้ก็ได้พูดกันถึง วิธีทางที่จะทำให้ธรรมะครองโลกใน
ประการที่ ๕ ที่เรียกว่า ต้องจัดระบบการเมืองในโลกนี้กันเสียใหม่ เป็น
ระบบที่ไม่เหมือนใคร: ไม่เหมือนคอมมิวนิสต์ ไม่เหมือนเสรีประชาธิปไตย
ไม่เหมือนนายทุน ไม่เหมือนกรรมกร ไม่เหมือนอะไรหมด. เพราะทุกระบบ
นั้นยังกบฏโดยส่วนเกิน, คอมมิวนิสต์ก็ยังกบฏโดยส่วนเกิน, ประชาธิปไตย
กบฏโดยส่วนเกิน.

ใครจะรับประกันได้ว่า ถ้าคอมมิวนิสต์ร่ำรวยขึ้นมาแล้ว จะไม่กลายเป็น
นายทุนอีก: เพราะนายทุนเกิดขึ้น คอมมิวนิสต์จึงเกิดขึ้น. เมื่อคอมมิวนิสต์
ต่อสู้ชนะแล้ว ใครจะรับรองได้ว่า คอมมิวนิสต์จะไม่กลายเป็นนายทุนอีก
ฉะนั้นเราจึงถือว่า ระบบการเมืองในโลกเวลานี้ ทุกระบบเป็นผู้กบฏโดย
ส่วนเกิน.

ที่นี้กลับไปหาพระเจ้า กลับไปหาศาสนาใหม่ ไม่มีใครเอาส่วนเกิน:
ถ้าผลิตได้มากเป็นส่วนเกิน ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น ตามหลักของศาสนาใน
โลกนี้ ทุกๆ ศาสนาเป็นอย่างนี้.

นี่อาตมาเห็นว่า เป็นเรื่องหนึ่ง ที่เราพุทธบริษัททั้งหลาย จะต้องเอา
ไปคิดไปนึก: ไม่ใช่ว่าจะเป็นนักการเมือง, ไม่ใช่จะเป็นผู้ต่อสู้ทางการเมือง
อะไร ก็หาไม่ได้. แต่ว่าในฐานะที่เป็นมนุษย์ ที่มีสติปัญญาอย่างพุทธบริษัท:
นี้ก็มีส่วนที่จะช่วยกันทำโลกนี้ให้มีสันติภาพบ้าง จึงเอามาพูด, ก็หวังว่า
ท่านทั้งหลายจะได้เอาไปคิดไปนึกดู แล้วช่วยกันจดจำคำสั้นๆ เพียง
สองสามคำว่า ไม่กบฏโดยส่วนเกิน ถ้าเผชิญผลิตอะไรขึ้นมาได้มากเป็น
ส่วนเกิน ก็จงสงเคราะห์ผู้อื่น.

ขั้นที่ ๒๓ สุดท้ายที่สำคัญที่สุด ก็สามารดเจียดเอาส่วนที่ ใครๆ
ไม่เห็นว่าเป็นส่วนเกินนั้นแหละออกเป็นส่วนเกินมาให้ได้. แม้ว่าเราจะมี
รายได้วันหนึ่งสิบสตางค์ เราก็ต้องเจียดออกมาหนึ่งสตางค์ ให้เป็นส่วน

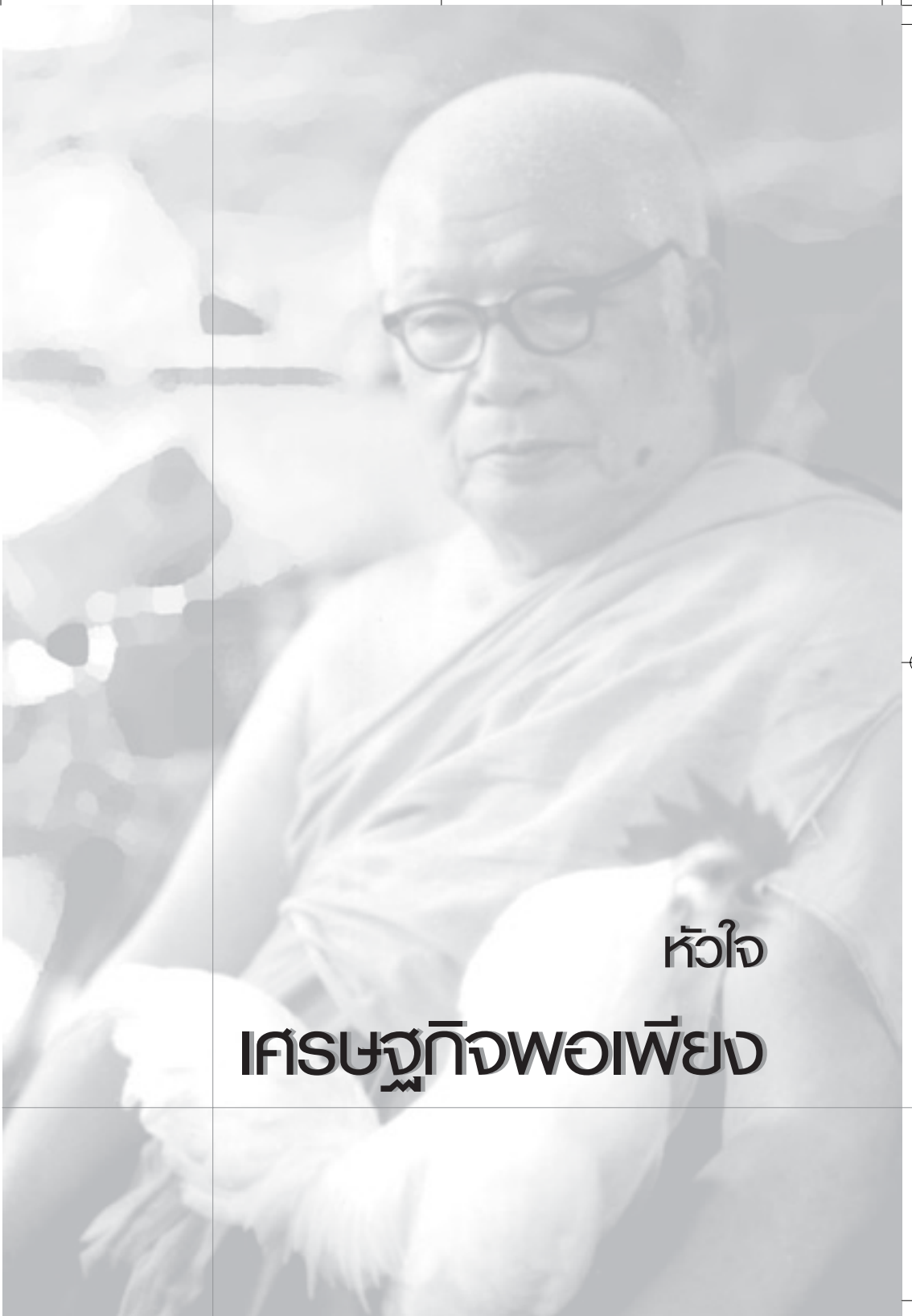

เกินที่จะช่วยผู้อื่นให้จนได้. นี่ตามหลักของศาสนาทุกๆ ศาสนาย่อมเป็น
อย่างนี้ แล้วระบบนี้ก็เรียกว่า ระบบที่เห็นแก่สังคมอย่างถูกต้อง ตาม
ทำนองคลองธรรม: จะเป็นเครื่องมือวิเศษ ขจัดหรือป้องกันลัทธิการเมือง
ทั้งหลาย ที่จะทำให้โลกกลายเป็นไฟเสียได้. ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ หวัง
ว่าท่านทั้งหลายจะได้เอาไปคิดดู.*

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง เมื่อธรรมะครองโลก, ลำดับที่ ๑๘.๑ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๑๑ ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกต้องมีระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม.
บรรยายวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๑๖, หน้า ๔๓๑-๔๓๖.

หัวใจ
เศรษฐีกึ่งพอเพียง

ได้จริงหรือ

๑. เมื่อผมทำผิดจริงๆ คืออะไร?

คนที่ถือศีลกินผักไม่ได้ กระทั่งผมเองเป็นทนาย, พี่
วิวัฒน์ ลอ ทนายอีก ได้เวลาพัก- นานๆ,
โดยไม่รู้ตัวตกต่ำเป็นทนายของชีวิตผม เมื่อ
เพื่อนหรือ ลอผมเห็นแล้ว ซึ่งเมื่อไหร่ที่ผมได้
มีผม ในชีวิต.

๒. ลอ จะมองดู กับผมแล้ว ก็เป็นจริง หรือมีจุดที่
เป็นข้อผิดพลาดที่ฉันมองไม่เห็น? กับผมแล้ว ผมมอง
จากแง่ของทนายแล้ว ก็เกี่ยวกับทนายแล้ว หรือข้อ
ที่ประหลาดด้วย ลอผม.
หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าผมทนายกับคนอื่น ก็ต้องทำเป็น
* ลอผม ของ ทนายประหลาด-ชีวิตผมแล้วผมได้ทำ
เพื่อ ประโยชน์ กับ ชีวิต?

เศรษฐกิจเชิงพุทธ

ฟ้าสาธทางเศรษฐกิจ

คำว่า เศรษฐกิจ นี่เป็นคำที่เราใช้มัน อย่างไม่ต้องตามความหมายอันแท้จริงของคำคำนี้ ภาษาบาลีเป็นหลัก : เศรษฐกิจ ก็แปลว่า กิจที่ประเสริฐที่สุด: ถ้าเป็นนักเศรษฐกิจ ก็เป็นบุคคลที่ทำงานที่ประเสริฐที่สุด เพราะว่าคำว่า เศรษฐ เศรษฐะ มันแปลว่าประเสริฐที่สุด.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ใช้ในฐานะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ที่จะแก้ปัญหาของสังคม, มันเลยกลายเป็นตัวการ ที่จะทำความยุ่งยากลำบาก ให้เกิดขึ้นในสังคม, เป็นชื่อของกิจกรรม ที่สามารถสร้างอำนาจสร้างประโยชน์ ให้แก่คนบางคนหรือบางพวก สำหรับจะครอบงำผู้อื่นนั้น, ประเสริฐในทางที่จะครอบงำผู้อื่น มันก็คดโกง. ใครที่กำลังข่มผู้อื่นในทางใช้กำลังทรัพย์ ก็เรียกว่ามีเศรษฐกิจ เอาเปรียบผู้อื่น ผูกขาดเสียเพียงคนเดียว: ถ้ามีความหมายอย่างนี้ มันไม่ต้องกับคำว่าเศรษฐกิจ ในภาษาบาลี หรือในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า ประเสริฐที่สุด: มันอาจจะเห็นว่า คนสมัยหนึ่ง ยุคหนึ่ง ถิ่นแห่งหนึ่ง นิยมคนร่ำรวยว่าเป็นคนดีที่สุด, เลยยืมเอาคำว่า เศรษฐะ ประเสริฐที่สุดไปให้ไปให้แก่คนร่ำรวย: นั่นแหละมันเริ่มผิดแล้ว.

คำว่า เศรษฐกิจ กิจที่ประเสริฐ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของคนร่ำรวย: เป็นคนขอทานก็ได้ คนขอทานเป็นคนประเสริฐก็ได้ ไม่เฉพาะต้องคนร่ำรวย ถ้าเขามีคุณธรรม ที่จะสร้างความถูกต้องหรือความประเสริฐขึ้นมาในโลก. คนขอทานมีจิตใจสงบเยือกเย็น ขอทานเป็นสุขสนุกสนาน ได้เงินมาก็กินใช้แต่ดี เหลือก็ไปช่วยผู้อื่น ช่วยสังคม ตามที่เขาจะมีได้: อย่างนี้เราต้องยอมรับว่า ขอทานคนนั้นเป็นเศรษฐี คือร่ำรวยด้วยความประเสริฐ

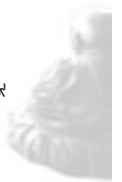

ยิ่งกว่าคนบางคนซึ่งมีทรัพย์สมบัติมาก แล้วก็ไม่เคยคิดจะช่วยเหลือใคร.

นี่คำว่า เศรษฐี แปลว่า ประเสริฐที่สุด. เศรษฐี แปลว่า ผู้มีความประเสริฐที่สุด, เศรษฐกิจ แปลว่า กิจที่จะทำให้เกิดความประเสริฐที่สุด. ประเสริฐในที่นี้ก็หมายความว่ามั่นคง หรือดีอย่างดีเลิศ ซึ่งน้อยคนจะเป็นได้ มีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์แก่ทุกคน นั่นแหละประเสริฐที่สุด. มีชีวิตอยู่เพื่อดีแต่ตัวกู รวยแต่ตัวกู เป็นสุขแต่ตัวกู นี่มันไม่ประเสริฐแน่.

จะพูดโดยความหมายของภาษา และในลักษณะที่เป็นธรรมชาติธรรมดาเล็กน้อย เศรษฐกิจจะต้องแปลว่า การทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ให้เป็นประโยชน์, การทำสิ่งที่มีประโยชน์น้อยให้มีประโยชน์มาก จะเรียกว่า เศรษฐกิจที่ถูกต้อง, ไม่ใช่รวบรวมกำลังซื้อกำลังขาย กำลังทรัพย์กำลังเงิน เพื่อจะควบคุมโลก: นั่นมันเป็นเรื่องเลวร้ายที่สุด. เอากันแต่เพียงว่า สิ่งที่มีประโยชน์น้อยทำให้มันมีประโยชน์มากก็เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์, แต่ไม่ใช่เพื่อคนเดียว ต้องเพื่อทุกคน. หรือว่าสิ่งใดที่มันไม่มีประโยชน์ ตามธรรมดาไม่มีประโยชน์ เช่นก้อนหินก้อนนี้ ถ้าใครทำให้มันมีประโยชน์มากเท่าไร นั่นแหละคือกิจที่ประเสริฐที่สุด คือทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ให้มีประโยชน์ที่สุด. ถ้าพูดอย่างนี้ เดี่ยวพระพุทธเจ้าจะกลายเป็นนักเศรษฐกิจชั้นเลิศ ขึ้นยอดไปเสียอีก เพราะท่านมีระบบคำสอน ที่ทำให้คนปฏิบัติตาม แล้วทำให้ร่างกายหรือชีวิตที่มันไม่มีประโยชน์นี้ ให้มีประโยชน์สูงสุด: เช่นว่าร่างกายเน่าเหม็นนี้ ทำให้เป็นร่างกายที่มีประโยชน์ มีนิพพาน มีสิ่งสูงสุดขึ้นมา. นี่ก็เรียกว่าทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ให้มีประโยชน์, เรียกว่าเป็นกิจที่ประเสริฐที่สุด ซึ่งพุทธบริษัทก็ต้องเป็นนักเศรษฐกิจกันอยู่ด้วยกันทุกคน.

ฉะนั้น คำว่า เศรษฐกิจ ก็คือกิจที่ทำให้เกิดสิ่งทีประเสริฐที่สุด ไม่เฉพาะในทางทรัพย์สมบัติอย่างเดียว. ในทางอะไรก็ได้ แม้ในทางโลกๆ ทรัพย์สมบัติเงินทอง ก็สร้างขึ้นมาได้โดยวิธีที่ถูกต้อง, แม้ทรัพย์อริยทรัพย์ ในทางจิตใจ ก็สร้างขึ้นมาได้ ให้ร่ำรวยด้วยอริยทรัพย์ในทางจิตใจ มัน

ก็ได้, วิธีการเหล่านี้เราจะเรียกว่าเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์.

เป็นอันว่า คำว่าเศรษฐกิจยังมีความหมายมืดมัว จมลงไปในความมืด จมลงไปในเหวแห่งความทุกข์, จะต้องทำกันเสียใหม่ ให้คำว่าเศรษฐกิจนี้ไม่เป็นสิ่งที่อันตรายแก่มนุษย์อีกต่อไป. เดียวนี้มันอยู่อย่างที่เป็นอันตรายแก่มนุษย์ เพราะมันผิดหลักของคำว่าเศรษฐกิจนั่นเอง: กิจที่ประเสริฐที่สุด เศรษฐกิจได้กลายเป็นสิ่งที่ทำลายโลกมากที่สุด ไม่ให้มีความสุขเลย ด้วยอำนาจของเรื่องเศรษฐกิจ. แล้วมีคนเป็นอันมาก ลัทธินี้ลัทธินี้ อั้งระบบเศรษฐกิจของตัวว่า จะทำให้โลกมีความสุข: นั่นคนโง่ฟูด คนมีกิเลสตัณหาจะมาจัดเศรษฐกิจ, หรือวางระบบเศรษฐกิจ ให้โลกมีความสุข. มันจะต้องเป็นเรื่องของคนที่มีสติปัญญาพอจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร แล้วจะจัดอย่างไร สิ่งต่างๆ นี่มันจะเป็นไปแต่ในทางดี.

ธรรมะนั้นแหละเป็นตัวยระบบเศรษฐกิจที่ประเสริฐที่สุด เพราะมีหลักเกณฑ์อยู่ในตัวมันเอง ให้ใช้แรงงานที่มีอยู่ในร่างกายอย่างสนุกสนาน ในหน้าที่ที่ถูกต้อง มันก็ได้ผลมาก, มันก็กินน้อยใช้น้อย เก็บแต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น, นี่คือธรรมะ. ธรรมะจึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่จะช่วยโลกได้ ทำงานสนุก แล้วก็มีความสุขเมื่อกำลังทำงานนั่นเอง. แล้วใครมันจะต้องการเงินทองอะไรที่ไหนมาทำอะไรกันอีก ถ้ามันมีความสุขเสียแล้วในตัวการทำงานนั่นเอง.

อาตมาถือหลักอย่างนี้มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที เรียกว่าเรามีสวณโมภักก็ได้ ทำงานสนุก แล้วก็มีความสุขในการทำงาน เพราะรู้ว่าธรรมะคือหน้าที่หน้าที่คือธรรมะ: พอได้ทำหน้าที่ก็พอใจว่า ได้ปฏิบัติธรรมะ มันก็เลยสนุก, เมื่อพอใจมันก็เป็นสุข: ความสุขเกิดมาจากความพอใจเสมอ, ความพอใจบริสุทธิ์ความสุขก็บริสุทธิ์. เดียวนี้เรามีความพอใจบริสุทธิ์ในธรรมะโดยธรรมะ ความสุขก็บริสุทธิ์ มันไม่ต้องการเงินมาซื้อหาความสุขที่ไหนอีก.

นี่คนทั่วไปเขาไม่ได้พอใจในการทำงาน ไม่รู้ว่าการงานคือธรรมะ, เขา

ฝืนใจทำ. เมื่อทำงานมันจึงเหมือนกับตกนรก เพราะทนทำ, ไม่รู้สึก เป็นสุขสบายใจเพราะรู้ว่าธรรมชาติคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมชาติ ทำการงานคือ การปฏิบัติธรรม, มันก็ไม่พอใจ. มันก็ทนทำด้วยความเหนื่อยยาก เหมือน กับตกนรกทั้งเป็น แล้วมันก็ต้องออกไปหาความสุข ที่ซื้อหาทางเนื้อทาง หนังกามารมณ์ ซึ่งแพงมากแหละ: เพราะว่ามันไม่ใช่ความสุข มันเป็น เพียงความหลอกลวงของความเพลิดเพลิน หรือความเพลิดเพลินที่มัน หลอกลวง, ทำงานเหนื่อยแทบตาย แล้วก็ต้องไปหาสถานเริงรมย์ ซื้อหา กันมาอย่างแพงๆ แล้วก็ว่าความสุข ที่จริงมันเป็นเพียงความเพลิดเพลิน.

ความสุขต้องบริสุทธิ์, เกิดขึ้นจากความพอใจอันบริสุทธิ์. เมื่อกำลัง ทำการงานอยู่ด้วยความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ถูกต้องแล้ว ยก มือให้ตัวเองได้นั่นแหละคือความสุข, ขยะแขยงตัวเอง นั่นแหละคือความ ทุกข์. เดี่ยวนี้มันเป็นอยู่ด้วยความขยะแขยงตัวเอง ยกมือให้ตัวเองไม่ ลง นั่นแหละคืออนรก, นั่นแหละคือความทุกข์: ถ้าทำถูกต้องจนยกมือให้ ตัวเองได้ มันก็คือสวรรค์ก็คือความสุข.

ฉะนั้นขอให้ทุกคนมันเห็นให้ชัดลงไปว่า หน้าที่ที่เราจะต้องทำนั่นแหละ คือธรรมชาติ: พอทำแล้วก็พอใจ มันก็เป็นสุข สนุกและเป็นสุข ก็ทำได้มาก ไม่ค่อยรู้จักเหน็ดจักเหนื่อย, นี่จะทำงานได้มาก ต้องรู้จักวางนั่นคือธรรมชาติ แล้วก็พอใจ.

อาตมาถือหลักอย่างนี้มาตลอดเวลา ยืนยันว่าผลงานที่มีอยู่ทั้งหลาย นี้ มันมาจากความรู้สึกอย่างนี้ หลักปฏิบัติอย่างนี้ เป็นเวลาหลายสิบปี มาแล้ว. ฉะนั้นขอให้เรารู้จักคำว่าเศรษฐกิจนั้นให้ดีๆ มันจะได้ประเสริฐ สมตามความหมายของคำคำนี้. เดี่ยวนี้เศรษฐกิจคือเป็นสิ่งที่กวนโลกให้ ระล่ำระสาย มากลายเป็นสิ่งที่ยกย่องบูชากันไปเสีย.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ฟาสางระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒, ลำดับที่ ๔๖ง บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๔ ฟาสางทางมีชีวิตถูกต้อง. บรรยายวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๖, หน้า ๑๒๐-๑๒๔.

เศรษฐกิจคืออะไร?

เราเคยมีความคิดเห็นว่า สิ่งเลวร้ายในโลกปัจจุบันมันเกิดมาจากปัญหาทางศีลธรรม, แต่ทุกคนเขาไม่มอง ว่ามันเกิดมาจากปัญหาทางศีลธรรม เขามองไปในทางที่ว่า มันเกิดมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ.

การที่อาชญากรรมเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมือง เลวร้ายถึงขนาดที่เรียกว่า ช่มชืด, ช่มชืดแล้วฆ่า, ฆ่าก่อนช่มชืดอย่างนี้, มันเลวร้ายเหลือที่จะกล่าวได้แล้ว; แม้ปัญหาอย่างนี้เขาก็ยังถือกันว่า มันมีมูลมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่มีมูลมาจากปัญหาทางศีลธรรม, ไม่ยอมให้เป็นปัญหาทางศีลธรรม.

พออาตมาบอกว่า เราต้องแก้ปัญหเหล่านี้ ในฐานะเป็นปัญหาทางศีลธรรม เขาก็ให้ว่า ไปไหนมาตามวาสสองศอก อย่างนี้. อาตมาก็เลยเป็นคนบ้าบอไป; ไม่พูดเรื่องที่ตรงกันกับเรื่องราว, ไปพูดเสียเป็นอย่างอื่น ในเมื่อเรื่องมันเป็นอีกอย่างหนึ่ง:

นี้อาตมาก็มองเห็นไม่ได้ ว่ามันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่มันเป็นปัญหาทางศีลธรรม: ฉะนั้นขอให้ปรับปรุงแก้ไขกันในแง่ของศีลธรรม หยิบขึ้นมาในฐานะเป็นปัญหาทางศีลธรรม แล้วก็ไม่มีการเห็นด้วย จนกระทั่งบัดนี้, ฉะนั้นจึงเรียกว่า กำลังมีปัญหาalikลับคับออกอะไรอยู่อย่างหนึ่ง คือข้อที่ไม่มีการยอมพิจารณาสิ่งเลวร้ายในโลกปัจจุบันนี้ ในฐานะเป็นปัญหาทางศีลธรรม: เห็นเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจกันเสียหมด.

อาตมาคนเดียวสู้เขาไม่ได้ ก็จำเป็นจะคิดยกย้ายหาวิธีใหม่ ว่ามันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจก็เอา ก็ขอให้ดูกันเสียใหม่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า เศรษฐกิจ

นั้นเป็นอย่างไร? ดังนั้นเราจะได้ดูเศรษฐกิจกันเสียใหม่ ตามทัศนะของพุทธบริษัท ซึ่งจะได้พูดกันต่อไปในวันนี้ นี่ก็คือปัญหาที่มันมีอยู่ สำหรับทำให้หยิบเอาเรื่องที่เรียกกันว่า เศรษฐกิจขึ้นมาพูด คืออาตมาจะยอมรับว่า เราจะแก้ปัญหาต่างๆ ได้โดยวิธีการทางเศรษฐกิจ; แต่ขอให้มันเป็นเศรษฐกิจที่ตรงตามความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ.

ความหมายของคำเศรษฐกิจคิดไปแต่ในทางค้ากำไร

เดี๋ยวนี้คำว่าเศรษฐกิจ มันมีความหมายที่คดโกง แล้วก็อันตรายนะ คำว่า เศรษฐะ เสฏฐ ในภาษาอินเดียนั้น; เช่นภาษาบาลีเป็นต้น คำว่า เสฏฐ นั้น แปลว่าดีที่สุด ถ้าเสฏฐ นี่มันก็ดีที่สุด มันเป็นสิ่งที่ดีที่สุด; ถ้าเป็นวิชาที่เรียกว่า เศรษฐศาสตร์ มันก็เป็นวิชาที่ว่าด้วยสิ่งที่ดีที่สุด. ถ้ามันดีที่สุดทำไมมันจึงสร้างปัญหาขึ้นมาทั้งบ้านทั้งเมือง ดังที่คนทั้งหลายเหล่านั้นยอมรับกันไปหมดแล้วว่ามันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ?

แม้จะพูดกันอย่างน่าหัว น่าเอ็นดู น่าสงสาร เช่นว่า ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวเกิดขึ้น เขากลุ้มใจ แล้วเขาก็ไปสูบบุหรี่แก้กลุ้ม แล้วเขาก็ไปกินเหล้าแก้กลุ้ม เขาไปเที่ยวทำล่าสอนทางเพศแก้กลุ้ม เพราะว่าปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวมันไม่ดี เขาว่าอย่างนี้ ก็ว่าเอาเรื่องเศรษฐกิจชนิดนี้มาเป็นหลัก เรื่องเศรษฐกิจชนิดนี้ไม่ได้หมายความว่าตรงตามตัวหนังสือว่า เป็นเรื่องที่ดีที่สุด.

พูดกันเสียอีกทีก็ได้ว่า ที่เรียกกันว่าเศรษฐกิจ ตามความหมายที่เรารู้สึกกันอยู่ทั่วไป มันเป็นเรื่องการค้ากำไร เสียมากกว่า. ขอให้ดูให้ดีเถอะว่า คำว่า เศรษฐกิจ กับคำว่า การค้า หรือ พาณิชยกรรมนี้ มันไม่ใช่เรื่องเดียวกัน. พาณิชยกรรมมันก็เป็นเรื่องหากำไรตรงๆ ตามแบบของคนที่ต้องการทำอะไรเป็นสรวง; ส่วนเศรษฐกิจนั้น มันไม่ควรจะต้องการอย่างนั้น; ต้องการอะไรที่มากกว่าเพียงแค่การได้กำไร : มันควรจะได้

ในความหมายธรรมดาสามัญ ในภาษาคน หรือภาษาโลกๆ.

แต่ถ้าจะกล่าวกัน โดยภาษาธรรม ในเรื่องตามทางธรรมแล้ว ก็จะระบุไปว่า ทำสิ่งที่เลวร้ายให้กลายเป็นสิ่งที่ดี หรือทำสิ่งที่เขาถือกันว่าไม่มีค่าอะไรเลย ให้เป็นสิ่งที่ดีที่สุด; ใช้คำว่าที่สุดอยู่เรื่อยไป, ชีวิตนี้จะทำให้ดีถึงที่สุดได้อย่างไรก็ทำเถอะ นั่นแหละคือ เศรษฐกิจ คือการกระทำที่ดีที่สุดก็ได้แก่การทำชีวิตนี้ให้บรรลุถึงนิพพาน.

ร่างกายนี้พูดตามภาษาชาวบ้าน ก็ต้องเรียกว่ามันเป็นของเน่าเหม็น เป็นของปฏิญูล ตายลงก็เป็นซากศพ ไม่มีราคาค่างวดอะไร กระดุกก็ขายไม่ได้ ไม่เหมือนกระดุกสัตว์, เนื้อหนังก็ขายไม่ได้ ไม่เหมือนเนื้อหนังของสัตว์. ร่างกายที่เน่าเหม็นนี้ จะทำให้มันมีประโยชน์ที่สุดได้อย่างไร? ในทางธรรมก็ถือว่า ทำให้ร่างกายนี้ตั้งอยู่ในลักษณะเหมือนกับยานพาหนะสำหรับขี่ไปนิพพาน.

มีภาพปริศนาธรรมแสดงค่าของสิ่งไม่มีค่า

รูปภาพที่เขียนเป็นภาพปริศนาธรรม เกี่ยวกับเรื่องนี้มีอยู่ว่า บุคคลคนหนึ่งเขาหนีโจร ไล่ตามติดตามข้างหลัง มาจนมุมที่ริมตลิ่งแห่งหนึ่ง ไม่รู้จะไปทางไหน เผอิญมีศพพองอืดลอยอยู่ในน้ำตรงหน้าเขา เขาก็กระโจนลงชิงซากศพพองอืดนั้น ใช้มือเท้าดันน้ำพุ้ยน้ำ ให้ซากศพลอยออกไปจากฝั่ง ไปสู่ฝั่งโน้น พ้นจากอำนาจของโจรได้.

ธรรมนี้ก็ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ร่างกายที่เน่า เป็นศพเน่า ยังใช้เป็นเครื่องมือสำหรับความรอดได้. อย่าให้ทุกคนใช้ร่างกายนี้ในทางที่ลุ่มหลง เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส มัวเมาในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ: อย่าได้ใช้ร่างกายนี้อย่างนี้เลย. จงใช้ร่างกายนี้ให้เป็นประโยชน์ที่สุด คือให้เป็นที่ตั้งแห่งการศึกษาและการปฏิบัติ ทางกาย ทางวาจา ทางจิต ให้ประสบผลคือการบรรลุมรรคผลและนิพพาน.

เราร่างกายนี้เป็นเครื่องมือสำหรับให้บรรลุนิพพาน แทนที่จะเอามาใช้เป็นสิ่งสำหรับแสวงหาความสนุกสนานเริงตอระย เฟลิดเฟลินทางกามารมณ์เป็นต้น. การทำกายเนาให้เป็นพาหนะสำหรับนิพพานนี้เรียกว่าเป็นการกระทำที่ดีที่สุด หรือเป็นการกระทำให้มันดีที่สุด. นี่คือความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ ตามพุทธทัศนะในภาษาธรรมในอันดับสูง.

แก้ไขสิ่งเลวๆ ให้ดีขึ้นมีค่า ก็เป็นเศรษฐกิจ

ที่นี่ถ้ากล่าวให้ต่ำลงไป เป็นภาษาโลกๆ อย่างชาวบ้านตามธรรมดาเรามีอะไรก็ใช้มัน ดัดแปลงปรับปรุงแก้ไขมัน ให้เป็นสิ่งที่ดีที่สุด: อย่างอุจจาระ ปัสสาวะ เดียวนี้เขาก็รู้จักทำให้มันเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ที่สุด หรือแพงที่สุด หรืออะไรขึ้นมาแล้ว ในฐานะเป็นหยูกยาก็ดี เป็นปุ๋ยก็ดี. ถ้าไม่รู้จักทำไม่รู้จักใช้มัน ก็เป็นของที่ไม่มีราคาอะไร, ทิ้งๆ ขว้างๆ ไป.

ขอให้มองดูทุกอย่างว่า มีอะไรในโลกนี้มากมายเหลือเกิน ที่ยังไม่ถูกกระทำ ให้มันกลายเป็นสิ่งที่ดีที่สุดขึ้นมา: แล้วมันยังร้ายไปกว่านั้นก็คือ คำว่าดีที่สุดนั้นนะ มันมีความหมายไม่ตรงกัน เอาสิ่งที่เป็นอันตรายที่สุด เป็นสิ่งที่ดีที่สุดไปเสีย อย่างนี้ก็มิใช่, คือเรามีความรู้ความสามารถ ในการประดิษฐ์ก้าวหน้าขึ้นนี้ขึ้นมา เรียกกันว่าดีที่สุด: แต่แล้วก็เพื่อทำลายมนุษย์ ให้มนุษย์เกิดความยุ่งยากลำบาก เป็นทุกข์ทรมาน มีอยู่หลายอย่างหลายประการ.

ขอให้ดูให้ดีๆ ที่รู้จักทำนั้นทำขึ้นมา แล้วขายก็แพง แล้วก็นิยมใช้กันมากนั้น มันดีที่สุดอยู่ที่ตรงไหน? มันไม่ได้สร้างความสงบสุข หรือสันติสุข แล้วมันยังกลับไปสร้างความวุ่นวาย ความระส่ำระสาย ให้ส่งเสริมกิเลส: อย่างนี้มันจะดีที่สุดหรือไม่?

คนเขาซื้อเครื่องวิทยุ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องอะไรที่แพงๆ เหล่านี้มา เพื่อบันทึกเพลงไว้สนองตัณหากิเลสของเขากันทั้งนั้น. อาตมาจะใช้

คำว่า “ทั้งนั้น” เพราะว่าส่วนมากมันเป็นเช่นนั้น: เป็นส่วนน้อยที่ใช้เครื่องมือเหล่านี้ในทางทำลายกิเลส. ใครใช้เครื่องมือเหล่านี้ในทางทำลายกิเลสบ้าง? ใครใช้เครื่องมือเหล่านี้ในทางส่งเสริมกิเลสบ้าง?

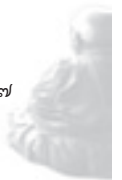
แล้วก็ลองไปทำสถิติกันดู จะพบว่ามันเป็นเรื่องส่งเสริมกิเลส กันเสียเป็นส่วนใหญ่; ที่จะไปเป็นอุปการณทำลายกิเลสนั้นมันเป็นส่วนน้อย. เพราะเหตุไร? ก็ตอบได้ง่ายอย่างกำปั้นทุบดิน เพราะว่ากิเลสมันเป็นเหตุให้ซื้อมา, กิเลสมันบังคับคนให้ไปซื้อมา, หรือว่ากิเลสมันไล่คอบคนให้ไปซื้อมา. พระเจ้าพระสงฆ์ก็ยังทำอย่างนี้: อาตมาก็เห็นๆ อยู่ เรียกว่ามันเป็นเรื่องที่น่ากลัว.

ที่มันกลับกันอยู่อย่างน่ากลัว เพราะเราไม่ได้ใช้สิ่งที่เราเรียกว่าทำได้ดีที่สุดนั้น เพื่อประโยชน์ที่ดีที่สุด: มันกลับจะเลวร้ายที่สุดเสียก็ได้. อย่างนี้ไม่ตรงตามความหมายของคำว่า เสฏฐ ซึ่งแปลว่าดีที่สุดแล้ว. เศรษฐกิจมันต้องแปลว่า กิจ หรือ การกระทำที่ดีที่สุด, อะไรที่ไม่มีค่า ทำให้มันมีค่าขึ้นมา.

อย่างสถานที่ตรงนี้ ถ้าเราปล่อยไว้ตามธรรมชาติ ก็คงจะไม่ได้มานั่งกันอย่างนี้, แล้วมันก็ได้ประกอบกิจที่เป็นประโยชน์กันอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้เราทำพื้นที่ตรงนี้ให้มีสภาพอย่างนี้: แล้วมานั่งทำกิจกันอยู่อย่างนี้ มันก็มีผลดี, หรือว่ามันดีที่สุดเท่าที่สถานที่ตรงนี้นั้นจะอำนวยให้ได้, หรือว่าถ้าผู้ใดก็ตาม มีความคิดเห็นที่สามารถทำให้ตรงนี้มีประโยชน์มากกว่านี้ขึ้นไปอีกก็เอา แล้วชวนกันทำ.

อะไรๆ มันสามารถที่จะทำให้ดีที่สุดได้ทั้งนั้น แต่แล้วเราก็ไม่ได้ทำ: เว้นเสียแต่สิ่งที่จะส่งเสริมกิเลสตัณหาเท่านั้นเอง. ถ้าเราไปทำเข้า ก็ไปทำในแง่ที่จะส่งเสริมกิเลสตัณหาเท่านั้นเอง แล้วมันดีที่สุดโดยแท้จริงไปไม่ได้: มันก็ดีที่สุดแต่เพียงความรู้สึกของบุคคลผู้มีกิเลสตัณหา.

สิ่งที่ดีที่สุดควรมีประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์

ฉะนั้นขอให้พิจารณาดู และแยกแยะกันดูให้ดี ว่าดีที่สุทธนั้นมันดีสำหรับอะไร? ดีที่สุดสำหรับจะสร้างกิเลสตัณหา คนเขาก็นิยมกันว่าดีที่สุด. ดีที่สุดสำหรับจะระงับกิเลสตัณหา คนเขาไม่ค่อยนิยมว่ามันดีที่สุด เพราะว่าเขาไม่ต้องการจะระงับกิเลสตัณหา; เพราะว่าเขายากจะส่งเสริมกิเลสตัณหา.

ฉะนั้นเขาจึงไม่ค่อยสนใจในธรรมะในพระศาสนา เพราะว่ามันเป็นเครื่องดับกิเลสตัณหา. กิเลสตัณหา มันก็ไม่ต้องการสิ่งที่จะมาดับกิเลสตัณหา; เพราะฉะนั้นกิเลสตัณหาของคน ก็ไม่ต้องการให้คนไปสนใจกับพระธรรม หรือพระศาสนา; เราจึงไม่ได้ทำสิ่งที่ดีที่สุด ตามความหมายอันแท้จริง สำหรับสิ่งที่ดีที่สุด คือเป็นประโยชน์ทั้งแก่มนุษย์และเทวดา.

พอเอ่ยขึ้นมาถึงคำว่า มนุษย์กับเทวดา ก็ยังอยากจะขอย้ำหรือพูดซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ อีกว่า มนุษย์นั้นคือคนที่ยังต้องมีเหงื่อ ต้องใช้เหงื่อเป็นเดิมพัน; พวกเทวดานั้น คือพวกที่ไม่ต้องมีเหงื่อ ไม่ต้องใช้เหงื่อเป็นเดิมพัน; มันต่างกันเท่านั้น. ถ้าจะพูดกันตรงๆ เดียวนี้ คนยากคนจนก็เป็นมนุษย์; คนร่ำรวยก็เป็นเทวดา.

ฉะนั้นที่ต้องเป็นประโยชน์ทั้งแก่มนุษย์และเทวดา ก็หมายความว่าให้มันดีที่สุดในทั้งแก่มนุษย์และทั้งแก่เทวดา. เดียวนี้เรื่องเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้ มันดีแต่แก่พวกเทวดา; มันไม่ดีเลยสำหรับพวกมนุษย์ คือคนยากจน เพราะว่าคนยากจนถูกบีบคั้นด้วยเครื่องมือคือเศรษฐกิจ.

ผู้มีอำนาจเขาใช้เศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือบีบคั้นคนที่ไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ; ทั้งโลกกำลังเป็นอย่างนี้; นี่อาตมาใช้คำว่า ทั้งโลก กล่าวพูดว่าทั้งโลกมันเป็นอย่างนี้ เขาใช้เศรษฐกิจ คือตัวหนังสือที่แปลว่าดีที่สุทธนั้นสำหรับบีบคั้นกัน ทำลายกัน ยิ่งกว่าอาวุธธรรมดา, ยิ่งกว่าอาวุธปืนผาหน้าไม้โดยตรงไปเสียอีก; เขาจึงกลัวอาวุธเศรษฐกิจกันอย่างยิ่ง.

เศรษฐกิจต้องไม่ทำให้เดือดร้อนทั่วโลก, ต้องเป็นศีลธรรม

นี่คำว่าเศรษฐกิจที่แปลว่าดีที่สุด มันมาทำหน้าที่เลวที่สุด คือทำให้เดือดร้อน ระส่ำระสายกระวนกระวาย กันไปทั่วทั้งโลก, คือมองกันไปในทางที่ว่า โลกนี้มันขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ, อะไรๆ ก็เป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ. แต่เอาตามบอกว่ามันเป็นเรื่องของศีลธรรม: ถ้าจะให้เข้ากันได้กับเขา เราก็ต้องพูดเสียใหม่ว่า แม้สิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจนั้น ก็เป็นศีลธรรม, หรือแม้สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น มันก็รวมสิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจอยู่ด้วย.

เอาตามได้เคยบรรยายมาแล้วในครั้งก่อนๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าทุกอย่างเป็นศีลธรรม: ไม่ว่าจะเป็นอะไรที่มนุษย์คิดขึ้น จัดขึ้น ทำขึ้น เพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์แล้ว ย่อมเป็นศีลธรรม, หมายความว่าเขาทำไปด้วยเจตนาดี. แม้เศรษฐกิจนี้ก็เพื่อให้มนุษย์ไม่ลำบาก ในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นอยู่ เนื่องด้วยปัจจัยทั้ง ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ภัยุภยารักษาโรค: กระทั่งพูดเลยไปถึงว่า แม้การสงครามถ้าทำกันอย่างถูกต้อง บริสุทธิ์ ยุติธรรม การสงครามนั้นมันก็เป็นศีลธรรม, คือเป็นการจัดให้โลกนี้ยังมีความยุติธรรมอยู่. นี่เป็นสงครามที่มีเหตุผล, สงครามเพื่อรักษาความยุติธรรมในโลก: ถ้าทำอย่างนี้แล้ว แม้แต่สงครามก็เป็นศีลธรรม, อะไรๆ ก็เป็นศีลธรรมไปหมด.

แม้แต่การค้าถ้าทำให้ ให้ถูกต้องตามจุดหมาย ความหมายแล้ว ก็ทำเพื่อความสะดวก สำหรับมนุษย์จะอยู่กันหลายๆ, และไม่สามารถจะทำงานเหมือนๆ กันอย่างเดียวกันหมดทุกอย่างนี้. เราจึงมีกิจการค้าเพื่อความผาสุกของมนุษย์, ส่งเสริมความผาสุกของมนุษย์ ก็ต้องเรียกว่าศีลธรรมด้วยเหมือนกัน.

ผู้ใดสนใจ ก็ไปหาคำบรรยายชุดนั้นมาอ่านดู หรือฟังดู ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ทุกอย่างเป็นศีลธรรม: แม้แต่ทำไร่นาก็เป็นศีลธรรม: แม้แต่จะอาบน้ำ กินข้าว ถ่ายยุงจระเข้ ถ่ายปลาสวะ ก็เป็นศีลธรรม: เพราะว่าทำให้

ความถูกต้องของชีวิต เกี่ยวกับการเป็นอยู่ด้วยปัจจัยสี่ ให้มันเป็นสิ่งที่ได้รับผลดี มีกำไรมากที่สุด สำหรับมนุษย์ทั้งปวง คือ ทั้งเทวดาและทั้งมนุษย์.

คนเราเกิดมามีชีวิต; ชีวิตอาศัยปัจจัยสี่ทั้งสี่ในทางร่างกาย จึงตั้งอยู่ได้. ชีวิตอาศัยธรรมะเพื่อประโยชน์แก่จิตใจโดยตรง. ถ้าเราเอาสิ่งเหล่านี้เข้ามาจัดมาทำให้ถูกต้อง ชีวิตนี้จะเกิดเป็นผลกำไรขึ้นมาในตัวเอง จนถึงที่สุด; อย่างนั้นมันเป็นศีลธรรมยิ่งกว่าศีลธรรม, มันเป็นธรรมะที่สูงสุดในความเป็นมนุษย์. ถ้าจะพูดให้สั้นที่สุด ในทัศนะของพุทธบริษัท แล้วก็จะพูดว่า **การจัดให้ชีวิตได้รับสิ่งที่ดีที่สุดของมัน คือ นิพพาน.**

ความหมายของเสฏฐะควรจะสงบเย็นเยี่ยงนิพพาน

อาตมาถือว่า นิพพานเป็นสิ่งที่ดีที่สุด สำหรับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต; แล้วก็เป็นนิพพานโดยเด็ดขาดสมบูรณ์ก็ได้. นิพพานชั่วขณะก็ยังมี คือเราจะต้องมีความสงบสุข เยือกเย็น ปราศจากกิเลสรบกวน, แม้เป็นคราวๆ ก็ยังมี; ถ้าเด็ดขาดลงไปเลย ไม่กลับมาก็ดีที่สุด. นั่นแหละคือดีที่สุดตามความหมายของคำว่า เสฏฐ์ ที่แปลว่าดีที่สุด. สำหรับพุทธศาสนาเราก็คือ การบรรลุถึงพระนิพพานโดยสมบูรณ์; แต่แม้จะยังไม่เป็นนิพพานที่สมบูรณ์ ยังเป็นนิพพานชั่วคราว คือมีความว่างจากกิเลสเป็นครั้งเป็นคราว. เมื่อใดว่างจากกิเลสก็ได้ชิมรสของพระนิพพาน, อยู่ด้วยพระนิพพาน. นั่นก็เรียกว่าได้รับสิ่งที่ดีที่สุดเป็นการชั่วคราว มันก็ดีที่สุดเหมือนกัน แม้ว่าจะเป็นเพียงชั่วคราว.

คำนิยามของคำว่า เศรษฐกิจ ตามทัศนะของพุทธบริษัท ควรจะมีว่า การจัดให้เกิดความถูกต้อง, ถูกต้องของชีวิต เกี่ยวกับปัจจัย ในทางที่จะทำให้ชีวิตนี้ เกิดเป็นผลเป็นกำไร ถึงระดับสูงสุดที่ธรรมชาติจัดมาให้.

ปัญหาทางเศรษฐกิจกลายเป็นเหตุก่อเรื่องเลวร้าย

นี่ก็มาถึงปัญหาที่มันกำลังมีอยู่ มนุษย์ใช้วิธีของเศรษฐกิจเพื่อหา
กำไรให้ได้มากที่สุด โดยคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ดีที่สุด: แต่แล้วมันก็หายไป
เป็นว่า ล้วนแต่เป็นไปเพื่อดีที่สุดสำหรับกิเลส, มันดีที่สุดสำหรับกิเลส,
ฟังดูเถอะว่า มันไม่ได้ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ที่แท้จริง, คือมันไม่ได้ดีที่สุด
สำหรับสติปัญญาที่แท้จริง หรือมนุษย์ที่แท้จริง มันไปเป็นดีที่สุดสำหรับ
มนุษย์ที่มีกิเลส ก็คือดีที่สุดสำหรับกิเลส: คนจึงใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่อง
มือ หาอะไรๆ ตามที่กิเลสต้องการ อย่างมากที่สุด อย่างเก่งที่สุด อย่าง
ไม่มีใครสู้ได้ นี่ปัญหาทางเศรษฐกิจมันมีอยู่อย่างนี้.

พวกอันธพาลอาชญากรทั้งหลาย มันก็มีกิเลสแก่กล้า. แล้วก็จัดให้
เรี่ยวแรงของเขา ชีวิตของเขา มีกำไรถึงที่สุด เขาจึงฆ่า เขาจึงขโมย เขาจึง
ประพาดพิศในกาม, เขาจึงทำอะไรอีกหลายอย่างหลายประการ, รวมทั้ง
ที่เขาประกอบอบายมุขอันเป็นต้นเหตุทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากอย่างอื่น
เพิ่มเติมเข้ามาอีก: เขาก็ยังถือว่า มันเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเขา.

ฉะนั้น อันธพาลอาชญากรเหล่านี้เขาถือว่า การใช้อำนาจ กำลัง
สติปัญญาของเขา เบียดเบียนผู้อื่น ทำลายล้างผู้อื่น เพื่อเอาประโยชน์มา
ให้แก่ตัวอย่างสดๆ ร้อนๆ นั้นแหละเป็นเศรษฐกิจของเขา: เขาจึงประกอบ
อาชญากรรม ที่เราเห็นได้ว่า มันหนาแน่นขึ้นทุกทีในแผ่นดินนี้ ในเมือง
ไทยนี้ หรือว่าทั่วไปทั้งโลก ต้องถือว่าเศรษฐกิจของกิเลสมันกำลังระบด.

เศรษฐกิจของกิเลสหมายความว่า กิเลสมันต้องการ จะเอาให้ดี
ที่สุดให้มันกำไรมากที่สุด ตามแบบของกิเลส: เขาจึงประพาดอาชญากรรม
ไม่ใช่เพียงแต่อาชญากรบุคคลเป็นคนๆ บางคน ที่ประพาดอาชญากรรม
อยู่ที่นั่นที่นี่: แต่มันหมายถึงอาชญากรใหญ่โตมโหฬาร มหาศาล เป็นประเทศ
ที่มีอำนาจ เป็นประเทศมหาอำนาจ อภิมหาอำนาจอะไรก็ตาม ที่เขากระทำ
อาชญากรรมชนิดที่เรียกว่า ผลดีทางเศรษฐกิจของเขา เพื่อประโยชน์แก่

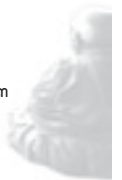

เขา เพื่อเขาจะได้เป็นเจ้าโลก จะได้เป็นผู้ครองโลก แล้วต่อไปนี่ อะไรๆ ก็อยู่ในกำมือของเขาหมด. นี่คือการะฐากิจของเขา ที่จัดชีวิตนี้ให้ได้ ก่ำไรที่สุด ให้มีกำไรที่สุด ตามที่จะจัดได้ อย่างนี้เราเรียกว่าเป็นการะฐากิจ ของกิเลส มันเป็นปัญหาที่กำลังครอบงำอยู่ทั่วไปทั้งโลก เราจะทำกัน อย่งไรดี.

จัดการะฐากิจให้เป็นไปถูกต้องตามกฎธรรมชาติจะแก้ปัญหาได้

อาตมาก็จะพูดถึงปัญหาของตัวอีกที ว่าอาตมาบอกว่า อาชฎากรรม ทั้งหลายมันเป็นปัญหาทางศีลธรรม ไม่ใช่ปัญหาทางการะฐากิจ; แต่เมื่อเขา ไม่ยอมใช้คำว่า ศีลธรรม เราก็ต้องตามใช้คำว่า การะฐากิจ แต่ต้องเป็น การะฐากิจตามความหมาย หรือตามทัศนะของพุทธบริษัท ถ้าว่ามีการะฐากิจ กันอย่างนี้ แล้วก็จะแก้ปัญหาต่างๆ ในโลกนี้ได้. ให้ทุกคนแสวงหาประโยชน์ สูงสุด จากการประพฤติการกระทำด้วยเรี่ยวแรง ด้วยชีวิตจิตใจในลักษณะ ที่มันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสิ่งสูงสุด ซึ่งจะเรียกว่าพระเป็นเจ้าก็ได้ ซึ่ง จะเรียกว่ากฎของธรรมชาติก็ได้ มันเป็นอย่างเดียวกัน.

กฎของธรรมชาตินั้นเขียนขาดลงว่า ต้องอย่างนี้แล้วมันจึงจะเป็น อย่างนี้, ต้องอย่างนี้แล้วมันจึงจะเป็นอย่างนี้, ต้องอย่างนี้แล้วมันจึงจะเป็น อย่างนี้, มันไม่เปลี่ยนแปลงได้. ฉะนั้นเมื่อเราต้องการความสงบสุข เรา ก็ต้องทำอย่างนี้ๆ ซึ่งมันเป็นไปเพื่อความสงบสุข ให้มันเกิดกำไรที่สุดขึ้น มาเป็นความสุข; เรียกว่าประพฤติตามหลักการะฐากิจของพระเป็นเจ้าหรือ ของธรรมชาติ ซึ่งมีกฎอันเขียนขาด ในรูปแบบเดียวกันกับพระเป็นเจ้า, เราเรียกว่าพระเป็นเจ้า; ฉะนั้นเราเมื่อหลักการะฐากิจตามแบบของพระ เป็นเจ้า หรือตามแบบของพระธรรม หรือกฎของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์ เขียนขาดอย่างนี้กันจะดีกว่า.

เดี๋ยวนี้เราทำลายเศรษฐกิจ, เป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน

เดี๋ยวนี้เรามันทำลายเศรษฐกิจ มนุษย์กำลังทำลายเศรษฐกิจ เป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน กินเกิน แต่งเนื้อแต่งตัวเกิน เล่นหัวเกิน มีเครื่องใช้ไม่สอยเกิน : นี่เกินไปเสียทุกอย่าง ทำลายเศรษฐกิจของพระเจ้า; แล้วโลกนี้มันมีทรัพยากรอยู่จำกัด เราก็ไปขุดไปค้นมาใช้เพื่อสนองกิเลสตัณหาของเราเสียจนเกือบจะหมดสิ้นแล้ว. ต่อไปนี้จะหาน้ำมันทำยาหยอดตาก็คงจะไม่ได้: เพราะว่าเราขุดขึ้นมาใช้ถลุงเพื่อทำโลกให้ยุ่งเหยิงกันเสียหมด: ไม่ใช่ทำโลกให้มันสันติภาพ.

นี่เราทำลายเศรษฐกิจของพระเจ้า ทำลายเศรษฐกิจของธรรมชาติ แล้วธรรมชาติก็โกรธเอา ก็ลงโทษให้มนุษย์ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะเรื่องอย่างนี้: แม้แต่เรื่องที่ไปขุดเอาทรัพยากรของธรรมชาติมาถลุงเล่นนั้นก็ดี กำลังได้รับความยุ่งยากลำบากอย่างนี้. เรากำลังทะเลาะวิวาทกันกับพระเจ้า หรือกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมเศรษฐกิจของสากลจักรวาล.

พุทธบริษัทควรจะมองเห็นในแง่นี้ แล้วก็รู้จักวิธีของเศรษฐกิจ คือเอามาใช้ให้มันเป็นประโยชน์: จะหยิบเอาเกลือขึ้นมาสักเม็ดหนึ่งจากธรรมชาติ ก็เอามาใช้ให้มันเป็นประโยชน์ที่สุด, จะหยิบอะไรขึ้นมาจากธรรมชาติ ก็อย่าเอามาทำให้มันเป็นการสูญเปล่า, หรือได้ประโยชน์น้อยเกินไป, หรือได้ประโยชน์ไปในทางที่จะทำลายมนุษย์ด้วยกัน.

เพราะไม่มีศีลธรรม จึงจัดเศรษฐกิจไปในทางทำลายมนุษย์

เราหยิบเอาธรรมชาติเหล่านั้นมาใช้ ไปในทางที่จะบำรุงบำเรอกิเลสตัณหา แล้วก็มีความทุกข์เพราะเหตุนั้น: นี่เรียกว่าเราทำเศรษฐกิจอะไรกัน: เศรษฐกิจที่ทำลายมนุษย์นั่นเองให้วินาศไป, แล้วก็เรียกว่าเศรษฐกิจ.

เขากำลังจัดการกันเป็นการใหญ่ มีนักเศรษฐกิจสูงสุด จ้างเขามาเพื่อวางแผนการทางเศรษฐกิจอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วผลที่ออกมาก็คือ ยุ่งยาก ลำบาก กระวนกระวาย ระวังระสายยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม.

มนุษย์นี้เวลานี้จะยิ่งลำบาก ยุ่งยาก ระวังระสายในแง่ของเศรษฐกิจต่างๆ นานา: ที่เห็นอยู่ง่ายๆ ก็คือว่า เงินเดือนไม่พอใช้ มันมีการกระทำชนิดที่ยั่วให้ทุกคนไปหลงใหล จนกระทั่งเงินเดือนไม่พอใช้ รายได้ไม่พอใช้ กลายเป็นเศรษฐกิจไม่ดี. พ่อบ้านเศรษฐกิจไม่ดีถึงฆ่าตัวตายก็มีอยู่บ่อยๆ ตามที่หนังสือพิมพ์เขาลงข่าว เท็จจริงก็อยู่ที่เขา.

ที่ว่าพ่อบ้านแม่บ้านฆ่าตัวตาย เพราะว่าเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดีอย่างนั้นมันก็มี. ที่นี้เมื่อเขาไม่ฆ่าตัวตาย เขาก็หาทางออกอย่างอื่น : เขากินเหล้า, เขาทำอะไรเลวทราม เพื่อจะกลบเกลื่อนความกลุ้มใจเพราะเศรษฐกิจไม่ดี. นี่เขาก็อ้างกันว่าเพราะเศรษฐกิจไม่ดี: ไม่ใช่เพราะว่าคนนั้นมันไม่มีศีลธรรม.

ถ้าคนมีศีลธรรม ก็ไม่ทำชั่วต่างๆ

ถ้าคนมีศีลธรรม ก็ทำอย่างนั้นไม่ได้: เศรษฐกิจมันก็ยังคงมีอยู่. เพราะว่าถ้าเขามีศีลธรรม: เขาทำชั่วไม่ได้, เขาทำผิดไม่ได้, เขาทำไปในทางถูกต้อง: สิ่งทั้งหลายมันก็เป็นไปในทางดี นับตั้งต้นแต่ว่าเงินเดือนมันจะพอใช้. เขาหยุดกินส่วนเกินเสียที่ อาหารที่อร่อยแล้วก็แพง, แพงเพื่ออร่อย, แล้วก็มากเกินไป, นอกเวลาเกินไป ปรุงแต่งรสล่อหลอกให้กินเกินไป มากเกินไป. นี่หยุดกินเสียที่ ก็จะไม่เสียเงินเปล่า, มันจะไม่เกินโรคภัยไข้เจ็บ, เงินเดือนมันก็จะเหลือเหลืออยู่: แล้วก็หยุดสูบบุหรี่, หยุดกินเหล้า ซึ่งเป็นของกินที่ไม่ควรจะกิน หรือมันเป็นของเกิน.

สูบบุหรี่เพื่อทำให้ร่างกายมันเสียหายไปโดยเร็ว เป็นโรคภัยไข้เจ็บ มันก็ทำให้เงินเดือนไม่พอใช้. กินเหล้าเพื่อให้อยู่ดีๆ ให้กลายเป็นคนบ้า

มันก็เป็นสิ่งที่ทำให้เงินเดือนไม่พอใช้. หยุตสูบบหรี่ หยุตกินเหล้า ๒ อย่าง
เท่านั้นแหละ เงินเดือนก็จะกระต๋องขึ้นมา ในทางที่มันจะพอใช้: เพราะ
มันไม่ทำผิด ทำให้เสียหายเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดคดีถ้อยความอะไรต่างๆ
ที่ต้องเสียเงินอีก ส่วนหนึ่งต่างหาก. เศรษฐกิจมันก็จะดีขึ้นเพราะว่าอย่า
ไปทำในส่วนเกินอย่างนี้.

หยุดเรื่องส่วนเกินเสียบ้าง เศรษฐกิจก็จะดีขึ้น

การบำรุงบำเรอร่างกาย ตามที่ปรากฏอยู่ในอุโบสถศีล นจจศีล-
วาทีตวิสุกทสฺสน มาลาคนฺธวิลปนธารณ มณฑนวิภูสณ, อุโบสถศีล ข้อ
ที่ ๗ การบำรุงบำเรอร่างกายในส่วนเกิน ก็หยุดกันเสียที่ มันก็ไม่เปลือง
ทำให้เงินเดือนพอใช้ได้เหมือนกัน, ฉะนั้นการใส่เสื้อสวยๆ เพื่อความ
สวยๆ แฟงๆ นี่หยุดกันเสียที่: ใช้เสื้อผ้าธรรมดา, ไม่ต้องประดับประดา
เพื่อหลอกตัวเองว่ามันสวย, มันจะเหมือนคนป่าในประเทศที่ยังเป็นป่า หรือ
เหมือนกับคนบ้า ที่เอาอะไรมาประดับประดาแขนเข้าที่ตัว แล้วก็มองว่า
สวยๆ แม้แต่เปลือกหอยก็ได้ ก็เอามาแขวนกันเข้าก็จะได้มองว่าสวย.

เดี๋ยวนี้เราไปซื้อของที่มีสีเขียว สีแดง สีเหลือง อย่างที่ใส่กันอยู่
ที่นี่ เดี๋ยวนี้ก็มีหลายคน. อาตมาขออธิบายอย่างนี้ ว่ามันไม่จำเป็น: เขาใส่
เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าเรามันสวย เหมือนกับคนบ้าเออะไรมาแขวนที่ตัว,
แล้วก็มองดูตัวว่าสวย ก็ออกท่าว่าเราเป็นคนสวย. นี่มันเป็นส่วนเกิน มัน
ทำลายเศรษฐกิจตามทัศนะของพุทธบริษัทที่แท้จริง: เป็นเหตุให้เกิดความ
ปั่นป่วนทางเศรษฐกิจขึ้นมา, มันเป็นเศรษฐกิจของกิเลสตัณหา ที่กิเลสตัณหา
มันต้องการ.

จะนั้นเครื่องใช้ไม่สอยในบ้านในเรือน แม่แต่ตัวเรือนที่จะอยู่อาศัย
ก็อย่าให้มันเกินไป. อย่าให้ต้องมีเรือนราคาหมื่นๆ แล้วยังไม่พอใจ ต้อง
การเรือนราคาแสน: ราคาแสนแล้วยังไม่พอใจ ต้องการเรือนราคาล้าน.

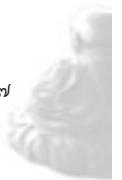
รถยนต์ก็เหมือนกัน คันที่มีราคาหมื่นๆ ไม่พอใจ เลื่อนขึ้นเป็นแสนๆ กระทั่งเลื่อนขึ้นเป็นล้านๆ. นี่มันเป็นคนวิกลจริตในทางเศรษฐกิจ ตามความหมายอันแท้จริงของคำคำนี้ ตามทัศนะของพุทธบริษัท.

ถ้าจะให้พูดถึงส่วนเกิน เกี่ยวกับการหยูกยาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ อาตมาก็ยังมองเห็นว่า มันยังมีส่วนเกินอยู่มาก. เราใช้ยากันอย่างสำราญ สำราญก็มีอยู่มาก ใช้ยาเกินความจำเป็น ทำให้ร่างกายอ่อนแอลง, ตกอยู่ใต้อำนาจของยามากเกินไป; นี่ก็มีอยู่เป็นส่วนมาก. อาตมาไม่ค่อยชอบกินยา; หมอก็ไม่ค่อยชอบอาตมาเพราะว่าไม่ค่อยกินยา, ไม่จำเป็นเหลือทน แล้วก็ไม้กินยา. พอรู้สึกสบายหน่อยแล้วก็ไม้กิน มันก็เหลืออยู่มาก เพราะเห็นว่าเราจะไม่ทำให้มันเกิน. ขอให้คิดดูให้ดีว่า แม้แต่เรื่องหยูกยาที่จำเป็นแก่ชีวิต เราก็กินไป ในลักษณะที่มันเป็นส่วนเกิน.

พระพุทธเจ้าทรงเป็นยอดนักเศรษฐกิจ ควรปฏิบัติตามท่าน

ฉะนั้น ขอให้เคารพบูชาพระพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดของนักเศรษฐกิจ สามารถทำชีวิตที่ไม่มีค่าไม่มีราคา ให้บรรลุถึงพระนิพพาน อันมีค่ามีราคา สูงสุดได้. ท่านได้สอนไว้ว่า ในปัจจัยทั้งสี่ คือ อาหารที่ดี เครื่องนุ่งห่มที่ดี การบำรุงบำเรอร่างกายที่ดี เครื่องใช้ไม่สอยก็ดี หยูกยาแก้โรคก็ดี ต้องให้มันเป็นไปอย่างถูกต้องตามเรื่องของสังขารธรรม; มีสติสัมปชัญญะเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นๆ ให้มีความถูกต้องหรือความดี อย่าให้มันเกิน; เช่นการบริโภคใช้สอยก็ใช้คำว่า มตฺตณฺณตา - เป็นผู้รู้ความพอดีในการบริโภค. อย่าไปยึดหลักว่าอยู่ดีกินดี; อยู่ดีกินดี, แล้วก็ค่อยขยายให้ดีขึ้น นี่ จนเป็นโทษของกิเลสตัณหาเลย.

เราเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า; นี่อาตมาก็ต้องพูดอย่างนี้ จะหาว่าเกณธ์ก็ตามใจ. อาตมาถือว่าทุกคนนี้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า : ฉะนั้นจะต้องสนใจเชื่อฟังคำสั่งสอนคำแนะนำของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ท่านเป็น

นักเศรษฐกิจที่ดี, เป็นนักเศรษฐกิจที่เลิศในสากลจักรวาล ทำสิ่งที่ดีที่สุดใน
ให้อยู่ในกำมือของมนุษย์ โดยไม่ต้องเสียเงินสักสตางค์หนึ่งก็ทำได้. อย่าง
ที่พูดว่านิพพานนี้ให้เปล่า ไม่ต้องเอาสตางค์. ถ้าท่านทำถูกต้องตามวิธิต่าง
ที่พระองค์ทรงวางไว้แล้ว จะได้บรรลุนิพพานได้โดยไม่ต้องเสียสตางค์: นี่
เป็นยอดของเศรษฐกิจอย่างนี้.

แม่เรื่องใช้เงิน ใช้ของ หาเงิน หาทอง ตามบ้านเรือน ตามแบบของ
คฤหัสถ์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสไว้ในพระบาลีมีสูตรเช่น สิงคาโล
วาทสูตร เป็นต้น อย่างรัดกุมที่สุด ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของเศรษฐกิจ
ที่สุด คือ ทุกอย่างมันจะเป็นไปดีที่สุด มีประโยชน์ที่สุด ลงทุนน้อยที่สุด.

อาตมาขอยืนยันว่า เท่าที่ได้ศึกษามา ก็ได้พบว่า พระพุทธเจ้าท่าน
ก็ทรงนิยามหลักเกณฑ์ที่ว่า ลงทุนน้อยที่สุด และได้ประโยชน์มากที่สุด
เหมือนกัน; แต่มีใช้เป็นไปเพื่อกิเลสตัณหา, หรือเพื่อเอาเปรียบผู้อื่น. แต่
มันเป็นความฉลาดสำหรับมนุษย์ ที่จะลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้ประโยชน์มาก
ที่สุด. นี่เป็นหลักที่ยอมรับนับถือในหมู่บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า
เป็นประมุข; หมายความว่าความถูกต้องมันมีอยู่ที่ว่า ลงทุนน้อยที่สุด ได้
ประโยชน์มากที่สุด; นั่นแหละเป็นการดี.

เพราะว่าลงทุนน้อยที่สุดนั้นมันทำลายทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด,
แล้วมันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์มากที่สุด. เดียวนี้เราเอาสิ่งเหล่านั้นมา
ทำลาย ได้ผลไม่คุ้มค่า หรือมีหนำได้ผลไปในทางทำลายมนุษย์ด้วยกัน, เอา
มาใช้ทำลายมนุษย์ด้วยกัน, ทรัพยากรธรรมชาตินั้นก็หมดไป; แล้วผลที่
ได้ก็คือมนุษย์วินาศ นี่มันจะนำสังเวชสักเท่าไร? ก็ขอให้ลองคิดดู.

เข้าใจเศรษฐกิจตามทัศนะของพุทธบริษัทจะเป็นผาสุก

นี่แหละท่านทั้งหลาย ลองเข้าใจความหมายของคำว่า เศรษฐกิจกัน
เสียใหม่ ตามทัศนะของพุทธบริษัท เราก็จะมีความเป็นพุทธบริษัทมากขึ้น:

แล้วสิ่งต่างๆ ก็จะเป็นไปด้วยดี. เสฏฐุ แปลว่าดีที่สุด ช่วยจำไว้อย่างนี้: เสฏฐุต้องแปลว่าดีที่สุด; ดีที่สุดต้องไม่ทำอันตรายใครเลย. ต้องเป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งแก่คนจนและคนมั่งมี เพื่อโลกทั้งหมด สากลจักรวาลนี้ จะอยู่กัน ในลักษณะที่เป็นความสุข, จึงเรียกว่าเป็นกำไร มหาศาล กำไรลึกซึ้ง มีกำไรถึงที่สุด เพราะได้กระทำดีที่สุด ถูกต้องที่สุด ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่สุด หรือของพระเจ้าของพระธรรม.

อาตมาจึงพูดโดยไม่ต้องกลัวใครให้อีกทีหนึ่งว่า พระธรรมนั้นแหละ คือตำราเศรษฐศาสตร์ที่ดีที่สุด, พระธรรมในพระพุทธศาสนา คือตำราเศรษฐศาสตร์ที่ดีที่สุด สำหรับมนุษย์จะได้มีเศรษฐกิจที่ดีที่สุด ลงทุนน้อยที่สุด ได้สิ่งที่มีค่ามากที่สุด. เอาร่างกายที่เน่าเหม็นเป็นปฏิภูมิลงทุนไป เพื่อได้พระนิพพานมา ก็เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจที่ดีที่สุด เป็นเศรษฐศาสตร์วิสัยพุทธ, เป็นเศรษฐศาสตร์วิสัยชาวพุทธ; ขอให้ลองคิดดู.

เศรษฐกิจดีต้องจัดชีวิตให้ได้ผลดีที่สุดตามหลักพุทธศาสนา

สรุปความว่า เศรษฐกิจ คือการจัดชีวิตให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดของมัน ด้วยการมีชีวิตเป็นเดิมพัน ที่น้อยที่สุดสำหรับลงทุน; แล้วก็ได้ประโยชน์อันใหญ่ยิ่ง นี่เป็นเศรษฐกิจในภาษาธรรม ถ้าเศรษฐกิจในภาษาโลก ภาษาชาวบ้าน ก็เอาสิ่งที่มีค่าน้อยที่สุด มาทำให้เป็นประโยชน์ที่สุด; อย่างที่เราเห็นกันว่า เอาเศษอาหารกินไม่ได้ ใช้อะไรไม่ได้ มาผลิตให้เป็นเนื้อหมู เนื้อไก่ แล้วก็กินได้ ใช้ได้. อย่างนี้มันก็อยู่ในรูปแบบเดียวกัน คือ ทำสิ่งที่มีค่าน้อยที่สุด ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด สำหรับคนจะได้อยู่เย็นเป็นสุข; ไม่ใช่เพื่อเอาเปรียบกัน หรือเพื่อทำลายล้างกัน.

ขอให้ถือเอาใจความสำคัญว่า ดีที่สุด-ดีที่สุด-ดีที่สุด, ประเสริฐที่สุด-ประเสริฐที่สุด เสฏฐุ นี้แปลว่า ดีที่สุด หรือประเสริฐที่สุด; ก็ลองซักซ้อมเอาเอง, พิจารณาดูเอาเอง, สอบสวนเอาเอง ว่ามันดีที่สุดหรือไม่?

มันประเสริฐที่สุดหรือไม่? ที่เรากำลังกระทำอยู่ มีอยู่ กินอยู่ ใช้สอยอยู่ ประพฤติปฏิบัติอยู่ นี่มันดีที่สุดหรือไม่? ถ้ามันดีที่สุดก็ได้รับผลที่ดีที่สุด เราก็เป็นนักเศรษฐกิจที่ดี.

นี่แหละคือข้อความที่อธิบายคำว่าเศรษฐกิจ ตามทัศนะของพุทธบริษัท ซึ่งอาตมาได้นำมาบรรยายในวันนี้ต่อท้ายเรื่องทรัพย์สมบัติคืออะไร. ถ้าเรามีเศรษฐกิจถูกต้อง ทรัพย์สมบัติก็จะถูกต้อง เป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจ; ไม่ต้องเป็นเปรตทูลนงูเขา, แล้วตายไปเป็นโสเภณีทรัพย์. ขอกล่าวซ้ำๆ ซากๆ ประโยชน์นี้บ่อยๆ ไม่กลัวท่านทั้งหลายจะรำคาญ.

อาตมาคิดว่า ควรจะหยุดการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ แม้ว่ายังจะน้อยอยู่ เพราะว่าพรุ่งนี้ก็เป็นวันวิสาขบูชา ต้องมีการเทศนากันอย่างมาก. ที่จริงวันนี้ก็ควรจะงดเว้น แต่ก็ไม่อยากจะงดเว้น เพราะว่าเคยทำมาทุกวันเสาร์ จึงขอพูดตามเวลาที่เวลาจะมี, หรือเรี่ยวแรงจะมี, แม้จะน้อยไปบ้างก็ไม่เป็นไร.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดคณสาชยาย ส่งเสริมกำลังจิตในการประพฤติปฏิบัติธรรม ให้ดีเต็มที่ ตามความหมายของพุทธบริษัท ต่อไปในวันนี้.^๑

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง อะไรคืออะไร? ลำดับที่ ๓๗.ค บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๘ เศรษฐกิจคืออะไร? บรรยายวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๑, หน้า ๒๒๓-๒๔๕.

ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,
การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิชาขุขุชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้
ก็ยังคงเป็นการกล่าวถึงเรื่อง อะไรเป็นอะไร? ต่อไปตามเดิม เฉพาะในวันนี้
จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า “ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?” ในทัศนะของพุทธบริษัท.

[ทบทวน]

ขอให้ท่านทั้งหลาย จงทบทวนการบรรยายทุกครั้งที่แล้วมา : เราได้
กล่าวถึงสิ่งนั้นๆ ว่า อะไรเป็นอะไร? แต่ตามทัศนะของพุทธบริษัทเสมอ.
นี้หมายความว่า คนอื่นจะเข้าใจเป็นอย่างอื่นก็ได้: แต่ในฐานะที่เราเป็น
พุทธบริษัท เราควรจะมีวิธมอง และเห็น เข้าใจ และรู้จัก ตามทัศนะของ
เรา.

ดังครั้งแรก พูดถึงการศึกษาก็มองเห็นการศึกษาว่า เป็นสิ่งที่ทำให้เกิด
เกิดความถูกต้อง แก่การที่มนุษย์จะก้าวหน้าไปสู่สิ่งสูงสุด ทุกขั้นตอนแห่ง
วิวัฒนาการของเขา ไม่ว่าจะอยู่ในระดับไหน, และอย่างไร, ถ้าไม่อย่างนั้น
เราไม่ถือว่าเป็นการศึกษาในทัศนะของพุทธบริษัท.

ในครั้งถัดมาเราพูดถึงการทำงานว่า การทำงานนั้น คือสิ่งสุดท้าย
ที่ผ่นพ้นให้ไม่ได้อีกต่อไป ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ต้องทำ. ในบรรดาสิ่งที่ผ่นพ้น
ให้ไม่ได้ว่าไม่ต้องทำนั้น การงานเป็นสิ่งสุดท้าย. ฉะนั้น เราจึงต้องทำ
การงาน เพื่อวิวัฒนาการจะได้เป็นไปถึงที่สุด.

ครั้งต่อมา พุดถึงการสังคม ตามทัศนะของพุทธบริษัท. การคบหาสมาคมนั้น เป็นการร่วมมือกันเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทาง แล้วแต่จะให้ชื่อจุดหมายปลายทางนั้นว่าอย่างไร. รวมความแล้วก็คือ จุดมุ่งหมายที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องไปให้ถึง มิฉะนั้นก็จะเป็นหมัน.

ครั้งต่อมา พุดถึงสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ว่าศาสนานั้น คือสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเราปลอดภัย ด้วยกันทั้งโดยบุคคลและโดยสังคม เพราะเชื่อว่า ทำให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ ทั้งทางกาย ทางจิต และทางวิญญาณ; มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ก็ที่ตรงนี้เอง.

ในครั้งถัดมา ได้พุดถึงสิ่งที่เรียกว่า การทำบุญกุศล มีความหมายว่า มันเป็นเครื่องชะล้างบาปในชีวิตประจำวัน.

ในครั้งถัดมา พุดถึงสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตคืออะไร? หมายถึง ความสดชื่นที่ไม่รู้จักสิ้นสุด เมื่อใดไม่มีความสดชื่น ก็เรียกว่า ตาย. คนโดยมากทั่วไปในโลกนี้ เป็นคนไม่มีชีวิต ล้วนแต่ไม่มีชีวิต เพราะมันเหี่ยวแห้งอยู่ด้วยไฟ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ไม่มีธรรมะเป็นเครื่องทำความเย็น จึงมีอาการเหมือนกับว่าเป็นคนเปลือยกาย.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้]

ทรัพย์เป็นทั้งเครื่องปลื้มใจและทำให้มีทุกข์

ส่วนในวันนี้ จะพุดถึงทรัพย์สมบัติว่าคืออะไร? ในทัศนะของพุทธบริษัทต่อไปตามเดิม. บางคนอาจจะคิดว่า ทำไม่จะต้องเอาเรื่องที่ทุกคนรู้อยู่แล้วมาพุด? อาตมาก็ขอรับรองว่า ก็ขอให้ฟังดูก่อนว่า จะพุดกันอย่างไร. เดียวนี้ทุกคนก็มีทรัพย์สมบัติ แล้วจะให้มาถามว่า ทรัพย์สมบัติคืออะไร? ก็คล้ายกับว่ามาดูถูกดูหมิ่นกัน ว่าเป็นคนโง่ ไม่รู้ว่าทรัพย์สมบัตินั้นคืออะไร. ถ้าว่าโดยที่จริงแล้วคนเรายังไม่รู้ว่ ทรัพย์สมบัตินั้นคือ

อะไร? คือเขาได้มีมัน และใช้มันไม่ตรงตามความหมายของคำคำนี้, และกำลังเดือดร้อนเหมือนกับตกนรกทั้งเป็นอยู่ เพราะสิ่งที่เรียกว่าทรัพย์สินสมบัติ นั้นเอง. จริงหรือไม่จริง? ขอให้พิจารณาดูกันต่อไป.

พุทธบริษัทพิจารณาสิ่งใดๆ ต้องพิจารณาพร้อมกันไปทั้ง ๒ ความหมาย คือความหมายในภาษาคน อย่างหนึ่ง และความหมายในภาษาธรรม อย่างหนึ่ง โดยใจความก็คือ ดูกันทั้งผิวนอก และดูกันทั้งเนื้อใน, ดูกันทั้งโดยตัวหนังสือ, และดูกันทั้งโดยความหมายแห่งตัวหนังสือนั้น.

เมื่อพูดถึงทรัพย์สินสมบัติว่าคืออะไร? ดูกันตามตัวหนังสือตามธรรมดาในภาษาคน ก็ถือเอาความหมายอันแรกที่สุดว่า สิ่งเป็นเครื่องปลื้มใจ เพราะคำว่า “ทรัพย์สิน” นี้ มันแปลว่า เครื่องปลื้มใจ ใครมีทรัพย์สิน คนนั้นก็ปลื้มใจ หรือว่าทรัพย์สินนั้น เป็นเครื่องทำความปลื้มใจให้แก่บุคคลนั้น: พูดง่ายๆ ก็คือคำว่า “ความปลื้มใจ” นั้นเอง เป็นชื่อของสิ่งที่เรียกว่าทรัพย์สิน. แต่เนื่องจากเป็นภาษาอินเดีย ถ้าพูดเป็นภาษาไทย ทรัพย์สินสมบัติทั้งหลาย ก็จะต้องเรียกมันว่าสิ่งปลื้มใจ, สิ่งที่ทำให้ความปลื้มใจ: พูดเป็นศัพท์ในทางศาสนา ก็ว่า สิ่งที่ทำให้อัสสาทะ คือความรู้สึกละพอใจอย่างยิ่ง. เราจะต้องมองดูว่า ความหมายแท้จริงของคำนี้ มันเกิดขึ้นได้อย่างไร?

อาตมาสันนิษฐานเอาเองว่า ครั้งแรก มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างไม่ต้องมีทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งเราเคยได้ยิน ได้ฟัง ได้ศึกษามาว่า มนุษย์ในขั้นแรกนั้น มันก็ไม่ผิดกับสัตว์เดรัจฉานนัก, เพิ่งขึ้นมาจากความเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็อยู่อย่างคนที่เรียกว่า คนป่า ครึ่งคนครึ่งสัตว์ ตามถ้ำ ตามเขา ตามโพรงไม้ แล้วแต่จะอยู่ได้อย่างไร. เขาก็ไม่ต้องจำเป็นจะต้องมีทรัพย์สินสมบัติ เพราะว่ามีเห่า มีตีน นั่นแหละเป็นทรัพย์สินสมบัติ พอรุ่งเช้าก็ออกเที่ยวหากิน อิ่มท้องแล้วก็กลับมานอน ไม่มียุ่งฉางที่จะเก็บรักษา สะสม อะไรไว้ ตามธรรมชาติ เหมือนกับสัตว์ทั้งหลายทั่วไป.

ครั้นต่อมา ถึงยุคที่มนุษย์เหล่านั้น รู้จักเก็บรักษา สะสม หรือเพาะปลูก หรือขายยพิชพันธุ์ สิ่งที่มีชีวิตในการคุ้มครองของตน เขาก็เริ่ม

มีการสะสม สิ่งที่เขาสะสมนั้น เรียกว่า “ทรัพย์สินสมบัติ” คือเรียกว่า สิ่งปลื้มใจ: เพราะว่าเขามีมันไว้เขาก็ปลื้มใจ ไม่ต้องออกไปหาตามป่าไพร่ไกลๆ กว่าจะได้กินสักคำหนึ่งก็ลำบาก. เดียวนี้มาอยู่ใกล้ๆ มีอยู่ในถุงในนาง ในเล่า ในคอก มันก็เลยปลื้มใจ.

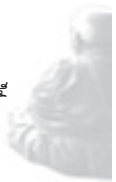
เราจึงกล่าวได้ว่า ทรัพย์สินมัตตินั้น คือสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก เมื่อมนุษย์รู้จักทำการสะสมหนึ่งอง. มันปลื้มใจตรงที่ว่า มันมีอยู่ใกล้ๆ นี่: จะกินเมื่อไรก็ได้, จะใช้อย่างไรก็ได้. ฉะนั้น คำว่า “ทรัพย์สิน” ที่มีความหมายว่า สิ่งทำความปลื้มใจ ก็เกิดขึ้นอย่างนี้.

ผู้ใดมีทรัพย์สินตรงตามความหมายของคำคำนี้ ก็ควรจะเป็นไป ในทางที่จะได้รับแต่ความปลื้มใจ พอใจ สบายใจ. ถ้าผิดไปจากนี้ มันก็ไม่ใช่ทรัพย์สิน คือไม่ตรงตามความหมายของคำว่า “ทรัพย์สิน”; มันกลายเป็นแสเนียดจัญไร หรืออาทินะโทษอันเลวทรามอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเสียแล้ว.

เราจะเห็นว่า คนบางคน มีทรัพย์สินสมบัติสำหรับเป็นเครื่องหนกอกหนักใจ มีทรัพย์สินสมบัติสำหรับทะเลาะวิวาท เป็นถ้อยเป็นความกัน ตามโรงตามศาล ในระหว่างพี่น้องคลานตามกันก็มี: อย่างนี้จะเรียกทรัพย์สินนั้นว่าอย่างไร? และที่ร้ายไปกว่านั้นอีก ก็มีหลักฐานพยานปรากฏอยู่ว่า เจ้าของทรัพย์สินต้องตายเพราะทรัพย์สินของตนเอง นี่ก็มีอยู่ทั่วไป: จะเรียกว่าทรัพย์สินนี้เป็นเครื่องปลื้มใจได้อย่างไร? แล้วเราจะควบคุมให้มันเป็นไปแต่ในทางที่เรียกว่า เป็นความปลื้มใจได้อย่างไร? ขอให้ลองคิดดู.

นี่แหละ ถ้าถามขึ้นมาว่า ทรัพย์สินคืออะไร? ตัวหนังสือมันแปลว่า เครื่องปลื้มใจ: แต่แล้วมันได้ให้เกิดความปลื้มใจจริงตามตัวหนังสือนั้นหรือหาไม่? หรือว่ามันให้ทั้ง ๒ อย่าง: ก็ลองเปรียบเทียบกันดูว่ามันให้อย่างไหนมาก? ถ้าพูดถึงคนธรรมดาสามัญทั่วไป ที่เรียกว่า “ปุถุชน” แล้ว ดูเหมือนจะให้ความทุกข์ร้อน เหมือนตกนรกทั้งเป็นเสียมากกว่า.

ลองพิจารณาดูกันสักนิดหนึ่งตรงนี้ว่า เมื่อยังไม่ได้ทรัพย์สิน ยังกำลังต้องการแสวงหาอยู่ มันก็ร้อนใจ, ไม่ได้มาตามที่ตั้งพอใจ มีความกระวน

กระวายเป็นอยู่เพราะทรัพย์ที่ยังไม่ได้มา. ครั้นได้ทรัพย์นั้นมา ก็กระวนกระวาย
ใจอยู่ด้วยความรัก ความยินดี ความหวง ความวิตกกังวล ความระแวง
ว่าจะถูกลัก ถูกขโมย หรือจะเปลี่ยนแปลงไปโดยประการใดประการหนึ่ง
ก็นอนไม่ค่อยหลับเพราะทรัพย์ที่ได้มา.

นี่แหละขอให้คิดว่า ก่อนแต่ที่จะได้ก็กระวนกระวาย ครั้นได้มาแล้ว
ก็กระวนกระวาย แล้วมันจะปลื้มใจกันที่ตรงไหน? นี่ก็เพราะว่าเขาไม่รู้จัก
มีทรัพย์ให้ถูกต้อง ฉะนั้นทรัพย์สมบัติคืออะไร? เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา
ดูกันให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ชัดเจน สืบต่อไป.

ทรัพย์ได้มาจากความต้องการทั้งมีปัญญาและโง่

เมื่อถามว่า “ทรัพย์สมบัตินี้มันมาจากอะไร?” เราก็พอจะมองเห็น
ได้ว่า มันมาจากความอยาก ความต้องการของคนนั่นเอง : จะเป็นคนป่า
สมัยนั้น หรือว่าคนธรรมดาสมัยนี้ มันก็ล้วนแต่มีความต้องการตามความ
รู้สึกรู้อย่างตน แล้วก็ขวนขวาย หาทรัพย์นั้นมา.

ความต้องการนั้น มาจากสติปัญญาอันถูกต้องก็มี มาจากความโง่
ก็มี. ถ้าความต้องการนั้นมันเป็นความต้องการของความไม่รู้ หรือความ
โง่ ก็เรียกว่า กิเลส และตัณหา เพราะฉะนั้น ทรัพย์สมบัติ มันจึงมาจาก
กิเลส และตัณหา อย่างนี้ก็มิใช่อยู่พวกหนึ่ง.

ที่นี้อีกพวกหนึ่งนั้น มันมีสติปัญญาได้รับการศึกษา ได้ฟังธรรมของ
พระอริยเจ้ามาแล้วอย่างเพียงพอ รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ก็มีสติสัมปชัญญะ
แสวงหาทรัพย์นั้น ได้มาด้วยปัญญา. ทรัพย์ของบุคคลประเภทนี้ ก็ได้มา
ด้วยปัญญา. ทรัพย์ของบุคคลอีกประเภทหนึ่งนั้น มันได้มาด้วยกิเลส
ตัณหา; แล้วมันจะเหมือนกันได้อย่างไร? ความต่างมันอยู่ที่ตรงไหน?

มันก็พอจะมองเห็นได้ว่า ทรัพย์ที่ได้มาด้วยกิเลสตัณหา นี่คงจะร้อน
ตลอดเวลา ไม่มีทางที่จะปลื้มอกปลื้มใจดังที่กล่าวมาแล้ว; เพราะว่าคนโง่

คนพาล คนมีกิเลสตัณหาจัดแล้ว แม้ได้อะไรตามที่กิเลสตัณหาต้องการ มันก็ยังร้อนอยู่, เพราะกิเลสตัณหาเป็นผู้บีบบังคับให้หามา. แล้วกิเลสเป็นผู้ได้, แล้วกิเลสตัณหาเป็นผู้เสวย: ผลที่ได้มันก็เป็นเรื่องของกิเลสตัณหาไปทุกกระเบียดนิ้ว, มันจึงมีความเดือดร้อนอยู่ทุกกระเบียดนิ้ว.

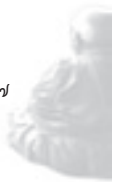
ที่นี่ ถ้ามันได้มาด้วยสติปัญญา ของบุคคลที่เป็นอริยสาวก มันก็ไม่มีกิเลสตัณหาเข้ามาเกี่ยวข้องก็ได้: เพราะว่ามันสติปัญญาเต็มไปเสียหมด : เมื่อหากก็ไม่ร้อน, เมื่อได้ก็ไม่ร้อน, เมื่อเสวยก็ไม่ร้อน: มันก็เป็นสิ่งที่ควรจะเรียกว่า เครื่องปลื้มใจ เย็นอกเย็นใจ สมตามความหมายของคำว่า “ทรัพย์”.

ทรัพย์เป็นปัจจัยให้ชีวิตรอดได้ทั้งสุขและทุกข์

ที่นี่จะดูกันต่อไปว่า “ทรัพย์นี้ มันเพื่ออะไร?” บางคนอาจจะคิดว่าเป็นคำถามที่บ้าๆ บอๆ ไร้เงาเต็มที ที่จะถามอย่างนี้ เพราะเขารู้จักทรัพย์สมบัติดีอยู่แล้ว ว่าเพื่อประโยชน์อะไร. เขาเกินที่จะรู้สึก เพราะว่าเขามีอยู่ ใช้มันอยู่ กินอยู่: แต่เดี๋ยวนี้เราจะพูดกันตามทัศนะของพุทธบริษัทว่าทรัพย์สมบัตินี้มันเพื่ออะไร?

ตัวหนังสือมันก็บอกอยู่แล้วว่า เพื่อความปลื้มใจ เพื่อความรู้สึกเอร็ดอร่อยแห่งใจ เนื่องจากความมีทรัพย์นั้น.

ที่นี่ ก็ดูให้ละเอียดลงไปอีกสักหน่อย ว่ามันเป็นอย่างนั้นทุกกรณีหรือเปล่า? ถ้ามันเป็นทรัพย์ตรงตามตัวหนังสือ ท, ร, ไม้หันอากาศ, พ, ย ยักษ์ ก็แปลว่าเครื่องปลื้มใจได้ แต่ถ้าผจญมันเปลี่ยนไปเป็น ช โส, ไม้หันอากาศ, บ สะกด คือ มันขับ มันดูดซับ เหมือนกระดากขับ, แล้วมันจะเป็นอย่างไร? มันจะดูดซับความเย็นอกเย็นใจ ของบุคคลที่เป็นเจ้าของจนหมดสิ้น แล้วก็แห้งเหี่ยว ร้อนระอุอยู่ เหมือนกับอยู่ในกองไฟ. มันเกิดเป็น “ขับ” ชนิดนี้ขึ้นมา มันจะเป็นทรัพย์ เครื่องปลื้มใจ หรือขับ

เครื่องดูดซับโลหิตจิตใจของบุคคลผู้เป็นเจ้าของให้แห้งผาก. มันเพื่ออันไหนกันแน่? แล้วใครทำได้อย่างไร? คนนั้นก็จะต้องคิดดู.

ตามทัศนะของพุทธบริษัท จะมองไปถึงว่าทรัพย์สินสมบัตินั้น มันเพื่อประโยชน์แห่งความเป็นมนุษย์จะเป็นไปได้ คือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีชีวิตก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างหลายประการ เพื่อชีวิตตั้งอยู่ได้ รอดอยู่ได้; แล้วไม่เพียงแต่รอดอยู่ได้อย่างเดียว มันต้องก้าวหน้าไปตามหนทางที่ถูกต้อง จนกว่าจะไปถึงจุดหมายปลายทางเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์. แล้วทรัพย์สินสมบัติ มันก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้ชีวิตนี้ตั้งอยู่ได้, ให้สะดวกแก่การที่จะเจริญก้าวหน้าทางจิต ทางวิญญาณ, ให้ชีวิตเป็นวิวัฒนาการที่น่าพอใจ จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง.

นี่เรามีทรัพย์สินสมบัติ ในความมุ่งหมายอย่างนี้กันหรือเปล่า? หรือเอาไว้ปลื้มใจ เอาไว้หลงใหล เอาไว้ยึดมั่นถือมั่นสำหรับทำตัวเอง ให้เป็นเหมือนกับเปรตชนิดหนึ่ง; เพราะมีหัวใจที่ฝากฝังไว้กับสิ่งที่เรียกว่า ทรัพย์สินสมบัติ เป็นเครื่องรบกวนตน.

ในที่นี้ ขอให้อธิว้เป็นหลักทั่วไปว่า เราอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้, มนุษย์จะมีวิวัฒนาการไปจนถึงที่สุดของมนุษย์ตามลำพังคนเดียวไม่ได้. เราอยู่รวมกันเป็นสังคมมนุษย์ เป็นโลกซึ่งประกอบไปด้วยมนุษย์จำนวนมาก; มันผูกพันกันอย่างที่จะแยกกันไม่ออก. ดังนั้น ทรัพย์สินสมบัติของใคร มันต้องไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่บุคคลนั้นคนเดียว มันต้องเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นด้วย, คือเพื่อประโยชน์แก่โลกทั้งล้นด้วย. ฟังดูแล้วมันอาจจะน่าหวั่น น่าขบขัน ที่จะพูดว่า ทรัพย์สินสมบัติของเราคนเดียวนี้ มันต้องเพื่อประโยชน์แก่คนทั้งโลกด้วย. จริงหรือไม่จริง? ขอให้ลองไปคิดดู. ใครลองคิดชนิดว่าจะหวังไว้กับคนเดียว แล้วคนนั้นจะเป็นอย่างไร? เข้าใจว่าไม่ก็วันนั้นก็เป็นบ้า.

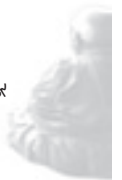
ทรัพย์มีส่วนช่วยดับทุกข์

ที่นี่ จะพูดถึง คำสอนในพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สมบัติ ดูบ้าง พระพุทธเจ้าท่าน แม้ท่านจะทรงยืนยันว่า ฉันพูดแต่เรื่องความทุกข์ กับความดับทุกข์นั้นก็จริง. แต่เรื่องการมีทรัพย์นี้ มันต้องถือเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องความดับทุกข์ แม้ว่ามันจะเป็นเรื่องโลก เป็นเรื่องอย่างโลกๆ. พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสเรื่องของชาวโลก ที่เป็นอย่างชาวโลก อยู่กันในโลก อย่าง ชาวโลก หรือคติโลกด้วยเหมือนกัน: ไม่ได้ตรัสแต่เรื่องนิพพาน อย่างเดียว แล้วไม่พูดถึงเรื่องโลก เรื่องการเป็นอยู่ของมนุษย์ เรื่องครอบครัวนี้เสียเลย.

เท่าที่ได้สำรวจดูแล้ว ในพระคัมภีร์ของศาสนาทุกศาสนา จะเป็น ศาสนาพุทธก็ดี ศาสนาพราหมณ์ก็ดี ศาสนาคริสต์ก็ดี ศาสนาอิสลาม ก็ดี ล้วนแต่มีข้อความอยู่ส่วนหนึ่งซึ่งจะกล่าวถึง สิ่งที่มีมนุษย์จะเป็นอยู่ อย่างครอบครัวของมนุษย์ เป็นสังคมของมนุษย์ เป็นบุคคลที่สองนับตั้งแต่ บุตร ภรรยา สามี ลูก หลาน เหลน ออกไป จะมีการกล่าวไว้อย่างละเอียด ถูกต้อง หรือเพียงพอ. คงจะเป็นเพราะว่า ท่านเห็นว่าถ้ามนุษย์ไม่มีความ ถูกต้องในเรื่องของครอบครัวเรื่องของชาวบ้านเรื่องของบุญคนคนธรรมดา แล้ว มันก็ไม่สามารถที่จะมีความถูกต้องในเรื่องที่สูงขึ้นไป ซึ่งเป็นเรื่องของ ธรรมะหรือโลกุตตระ. ฉะนั้น จึงได้กล่าวถึงเรื่องในครอบครัวของชาวบ้าน เรื่องของชาวบ้านทั่วไป.

มีคำตรัสหลักเรื่องการใช้ทรัพย์

เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์นี้ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ จะหาทรัพย์อย่างไร? จะทำอย่างไร? ก็มีสูตรหลายสูตรที่แสดงหลักเกณฑ์ ในเรื่องนี้. แต่เรื่องเกี่ยวกับทรัพย์ พระองค์ได้ทรงระบุไว้ว่า “จะต้องมีทรัพย์

เพื่อใช้สำหรับตนเอง จะต้องมีความรู้สำหรับจะใช้เพื่อครอบครัว, จะต้องมีความรู้เพื่อใช้เป็นอาชีพ, จะต้องมีความรู้เพื่อใช้เป็นอดีต, จะต้องมีความรู้เพื่อใช้เป็นอนาคต”.

ฟังดูเพียงเท่านั้นก็จะเห็นได้ว่า ทรงมุ่งหมายให้ใช้ทรัพย์สินกันอย่างไร
จะต้องมีทรัพย์สิน และรู้จักใช้ให้ตัวเองไม่เดือดร้อน; เพียงไม่เดือดร้อนนั้น
มันยังไม่พอ มันต้องให้เกิดความก้าวหน้า ตามความหมายของคำว่า “เป็น
มนุษย์” จะได้เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น จนถึงความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์.

ที่นี้ ฆราวาสก็มีครอบครัว ก็ต้องมีทรัพย์พอที่จะบริหารครอบครัวให้เป็นไปด้วยดี; เพราะว่าเป็นฆราวาสนี้ มันหลีกเลี่ยงความมีครอบครัวไม่ได้. แต่เพราะว่ายังอยู่ในฐานะต่ำ หรือเพราะยังมีกิเลสตัณหาอยู่ก็ ตามใจ: ฆราวาสต้องมีครอบครัว เขาต้องมีทรัพย์สมบัติพอที่จะบริหารครอบครัวให้เป็นไปได้ คืออยู่กันเป็นผาสุกทั้งครอบครัว, แล้วก็ไปเพื่อนเดินทางกันต่อไปทั้งครอบครัว เพื่อจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือสถานะที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไป.

ที่นี้ ทรรศนะเพื่อราชพลี นี่เป็นภาวนาโบราณ ถ้าเป็นอย่างสมัยไทยปัจจุบัน
นี้ เราก็เรียกว่าเพื่อเสียภาษี. เมื่อก่อนนั้นอะไร ก็ถ้าเร็้อยู่ที่พระราชวัง.
เดี๋ยวนี้ระบบการปกครองมันก็เปลี่ยนแปลงไป จนถึงกับว่ามีรัฐบาลในนาม
ของพระราชฯ หรืออะไรก็สุดแท้; แต่ก็ต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่อย่างพระราชฯ และ
ทุกคนก็ต้องมีทรัพย์สมบัติ เพื่อบริจาคเป็นราชพลี เช่นการเสียภาษี
ทั้งหลาย. แต่เราก็ไม่ค่อยอยากจะเสียภาษี. ยังจะหลบภาษี. ยังจะโกงภาษี.
ยังจะอะไรต่างๆ กันอีกมากมาย นี่เรียกว่าไม่ตั้งใจจะประพฤติให้ตรงตาม
คำสอน.

แล้วยังมีคำว่า จะมีทรัพย์เพื่อ อติถิฬี คำนี้ฟังดูก็แปลก คำว่า “อติถิฬี” เพื่อแขกที่มามีบ้านเรา คำว่า “ติถิ” นั้น แปลว่า วัน หรือเวลาที่กำหนดไว้. “อติถิ” แปลว่า ไม่กำหนดวัน ก็คือแขกนั่นเอง เขามาบ้านเราเมื่อไรเราไม่ได้ มันไม่มีกำหนดวัน. ฉะนั้น ผู้ที่บ้านเราไม่มีกำหนด

วันนี้ ก็เรียกว่า อติถิ คือผู้ที่ไม่กำหนดวัน. เราต้องมีทรัพย์สมบัติตั้งไว้เพื่อประโยชน์แก่ผู้มาบ้านเราไม่กำหนดวัน คือแขกนั้นด้วย.

นี่ขอให้คิดดูสักหน่อยว่า พระพุทธเจ้าทรงประสงค์อย่างไร? ถึงทรงบัญญัติว่า ให้มีทรัพย์อยู่ส่วนหนึ่ง สำหรับจับจ่ายในการต้อนรับแขก ซึ่งสมัยนี้คงจะไม่มีใครคิดนึกกันนักว่าเป็นหลักธรรม ว่ามีความสำคัญถึงกับที่จะเป็นหลักธรรม. แต่โดยเหตุที่เราเคารพการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ เราจึงถือว่า มันเป็นเรื่องใหญ่เป็นสำคัญเรื่องหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องหยิบขึ้นมาพิจารณาว่า ทำไมเราจึงจะต้องมีทรัพย์สมบัติสำหรับใช้ในการต้อนรับแขก? เช่นเดียวกับที่เราจะต้องมีไว้ใช้กินเอง เลี้ยงครอบครัว และเสียภาษีเป็นต้น.

เรื่องแขกไปมานี้ คนที่คิดหยาบๆ ก็คงจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่มีความหมายอะไร แต่พระพุทธเจ้าคงจะไม่ทรงมองอย่างนั้น เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ จึงทรงยกขึ้นมาเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง.

มันเป็นเรื่องแต่โบราณกาล ถือกันมาเป็นหลักว่า แขกนั้นก็ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย เป็นตัวการแห่งความวินาศ หรือเป็นตัวการแห่งความเจริญได้เหมือนกัน จนถึงกับมีคำกล่าวในนิตติ คำสั่งสอนแต่โบราณนั้นว่า “ถ้าเราต้อนรับแขกดี, แขกก็จะเอาสิริมงคลมาให้. ถ้าเราต้อนรับแขกไม่ดี, แขกก็จะขนเอาสิริมงคลในบ้านเรือนนี้ไปจนหมดสิ้น”.

คำพูดอย่างนี้ ท่านหมายความว่าอย่างไร? ขอให้ลองไปพิจารณากันเอง. อาตมาอยากจะสรุปความแต่เพียงว่า เราประพฤติดิตตอบุคคลที่มาเกี่ยวข้องกับเรา เราจะต้องได้รับผลร้าย ไม่อย่างใดอย่างหนึ่ง เสมอไป : ที่ควรจะเจริญมันก็ไม่เจริญ, แล้วมันกลับเสื่อมเสีย, หรือกลายเป็นเรื่องเสื่อมเสียไป อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ เราต้อนรับแขกผู้มาหา มาสู่เรือน ด้วยความระมัดระวังกันอย่างนี้หรือเปล่า? หรือว่ามันจะต้องนึกไปถึงว่า จะต้องมีแขกที่ดี แล้วก็ต้อนรับให้ดี, แขกที่ไม่ดี เราก็หาทางป้องกัน หรือจะไม่ต้อนรับ: มันก็ล้วน

แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพย์สินอยู่เสมอ.

ที่เอามาพูดนี้ ก็มุ่งหมายเพียงแต่ขอให้ท่านทั้งหลาย หยิบเอาเรื่องของคำว่า “แขก” หรือ “อาคันตุกะ” ที่ไปมาหาสู่นี้ ขึ้นมาพิจารณาในฐานะเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง. อย่าได้ทำเล่นๆ ผิดๆ เฝิ่นๆ ไม่ค่อยจะเอาใจใส่ทำให้ดีที่สุดเหมือนที่หลายๆ มา หรือกำลังกระทำอยู่ โดยความไม่รู้ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ รวมความว่า ทรัพย์สินนั้น มีไว้สำหรับเพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับแขกผู้มาเยี่ยมเยือน มาพักอาศัยด้วย.

แล้วก็มีคำว่า เพื่อ ปุพพเปตพลี คือทรัพย์สินนี้จะต้องจ่ายเพื่อประโยชน์แก่บุคคล บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วด้วย. ข้อนี้จะรวมอยู่ในคำว่า “เป็นการสืบสกุลไว้อย่างมั่นคง” เมื่อนึกถึงบุคคลผู้ตายไปแล้ว ก็จะต้องทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่บุคคลเหล่านั้น. การทำอย่างนั้น จะนำไปเพื่อการดำรงไว้ซึ่งสกุลวงศ์อย่างมั่นคง หรือว่าเป็นปึกแผ่นระหว่างญาติทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่; ไม่ใช่มุ่งหมายเหมือนอย่างที่เราเข้าใจเองว่า อุทิศบุญกุศลไปให้คนที่ตายไปเป็นเปรต แล้วมันจะได้กินได้ใช้. อย่างนี้มันก็ถูกเหมือนกัน; แต่ความหมายอันแท้จริงคงจะไม่ใช่เพียงเท่านั้น คงจะกว้างไปถึงว่า การทำอะไรที่มุ่งหมายบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น มันล้วนแต่เป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่งวงศ์สกุลที่กำลังเป็นอยู่.

นี่แหละ เมื่อถามว่า ทรัพย์สินสมบัตินี้เพื่ออะไร? มันก็ไม่ใช่เพียงแต่จะเพื่อปลื้มอกปลื้มใจของบุคคลผู้เป็นเจ้าของ มันมีอยู่เพื่อความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องในทางวิวัฒนาการยิ่งๆ ขึ้นไป; แล้วก็ยังจะต้องใช้ป้องกันสิ่งที่ควรป้องกัน คือความผิดพลาด หรืออันตราย. เราจะใช้เพื่อมีขึ้น หรือรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่เราเรียกกันว่า สวัสดิ์มงคล ในชีวิตนี้ ในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้ อย่างถูกต้องเต็มที่ : อย่างที่ว่าเพื่อเลี้ยงตัวเอง เพื่อเลี้ยงครอบครัว เพื่อราชพลี เพื่ออธิปัตติ เพื่อปุพพเปตพลี เป็นต้นี่แหละ ทรัพย์สินมันเพื่ออย่างนี้.

การหาทรัพย์เพื่อความสุขต้องไม่ก่อเวรภัย

ที่นี่ถ้าจะมองดูว่า “ทรัพย์นี้ ควรจะหามาโดยวิธีใด?” หรือว่าตามข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่นั้น มันได้กันมาโดยวิธีใด? โดยส่วนใหญ่ก็ควรจะดูว่ามันได้มาอย่างไรศีลธรรม หรือว่าได้มาอย่างประกอบด้วยศีลธรรม.

ขอให้ทำจิตใจให้เป็นกลางๆ เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ แล้วก็เหลียวดูไปทั่วบ้าน ทั่วเมือง ทั่วโลก ว่าเดี๋ยวนี้ บรรดาทรัพย์สมบัติทั้งหลาย ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เขาได้มาไว้ในครอบครองอย่างมากมายมหาศาลนั้น ได้มาอย่างไรศีลธรรม หรือว่าได้มาอย่างมีศีลธรรม? ถ้าได้มาอย่างมีศีลธรรม มันก็หมดปัญหา; แต่ถ้าได้มาอย่างไรศีลธรรมก็มีปัญหาไม่รู้จักจบจักสิ้น; เพราะว่ามันจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นอย่างกว้างขวางทีเดียว, แล้วก็เริ่มต้นเหตุสำหรับการก่อเวรจองเวร ที่จะมุ่งล้างผลาญกันโดยไม่มีที่สิ้นสุด.

มันก็เลยมีปัญหาที่จะพูดต่อไปว่า ทรัพย์นั้น มันได้มาเพื่อเป็นมิตร หรือว่าเพื่อเป็นศัตรู? ทรัพย์ที่ได้มาโดยวิธีศีลธรรมนั้น มันได้มาเพื่อเป็นศัตรู คือเพื่อทำลายล้างบุคคลผู้ได้นั่นเอง : ไม่ทางร่างกายก็ทางจิต ทางวิญญาณ, หรือว่าพร้อมกันทั้งสองประการ. นี่เพราะว่ามันเป็นการได้มาโดยผิดวิธี.

ถ้ามันเป็นการได้ที่ดี ได้มาอย่างมีศีลธรรมแล้ว มันก็ได้มาในรูปของสิ่งที่เป็นมิตร คือมาเป็นประโยชน์ มาช่วยค้ำจุน มาช่วยกระทำให้ดำเนินไปแต่ในทางที่ถูกต้อง ไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้น.

เราดูว่าเดี๋ยวนี้เรามีทรัพย์สมบัติกันในฐานะที่เป็นมิตร หรือเป็นศัตรู? บางคนได้มาในฐานะที่เป็นศัตรู, ทำลายความเป็นมนุษย์ของตนเองสิ้น. เมื่อการได้มามันไม่ถูกต้อง มันก็ได้มาอย่างเป็นศัตรู, ได้มาอย่างเอามาเป็นศัตรู. ถ้ามันกลับเป็นการได้มาที่ถูกต้อง มันก็เป็นการได้มาสำหรับจะมาเป็นมิตร; ฉะนั้นทรัพย์สมบัติจะเกิดเป็นศัตรู หรือเกิดเป็นมิตรขึ้นมาก็เพราะเหตุนี้. เราจึงควรจะต้องรู้จักให้ดีกว่ามันคืออะไร? และควรจะได้มา

อย่างไร? นี่กล่าวโดยความหมายทั่วไป ว่าคนก็ต้องมีทรัพย์ แล้วก็ต้องหาทรัพย์ตามความหมายแห่งคำคำนั้น.

ทรัพย์อันเป็นสมบัติเฉพาะมีหลายอย่าง

ที่นี่ก็มีความหมายเบ็ดเตล็ดของคำบางคำเพิ่มขึ้นมาอีก เรียกว่าเป็นทรัพย์เฉพาะ.

มีคำพูดมาแต่โบราณกาลแล้วว่า ความสวยงามเป็นสมบัติของหญิงสาว ถ้าหญิงสาวคนหนึ่งมีความสวยงาม ความสวยงามนั้นก็^๕เป็นสมบัติของเธอ เพื่อประโยชน์ต่อไปอีกหลายอย่างหลายประการ.

-ถ้าเป็นผู้ชาย ความสามารถอย่างผู้ชายนั่นแหละเป็นทรัพย์สมบัติของเขา.

-ถ้าเป็นพระราชใน^๖ความหมายในภาษาโบราณนั้นแล้ว ก็สิ่งที่เรียกอำนาจนั้นแหละเป็นทรัพย์ของพระราช.

-ที่นี่สำหรับพระเณรนี้ ก็เรียกว่ามีศีลเป็นทรัพย์สมบัติ. พระเณรองค์ไหนไม่มีศีลมันก็ไม่รอดตัว ไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรเหลือ.

-ถ้าเป็นนักปราชญ์ ก็มีวิชานั้นแหละเป็นทรัพย์สมบัติ.

-ถ้าเป็นกรรมกร ก็มีเรี่ยวแรง นั้นแหละเป็นทรัพย์สมบัติ.

-ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง ต้องมีนิพพาน เป็นทรัพย์สมบัติ.

พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยกว้างขวาง ถึงกับตรัสว่า “อมตธรรม หรือนิพพาน นั้นเป็นทรัพย์สมบัติของคนทุกคน” ในเมื่อฝ่ายอื่น ฝ่ายโน้น ฝ่ายตรงข้าม คือ ฝ่ายพราหมณ์ เขาพูดว่า “กษัตริย์มีอาวุธ สมัยโน้นก็คือ เล่งธนู, ครั้นนั้นแหละเป็นทรัพย์ของกษัตริย์. เครื่องบูชาญานั้นเป็นทรัพย์สมบัติของพวกพราหมณ์, วัวและไถเป็นทรัพย์สมบัติของพวกแพศย์, ไม้คานและเคียวเป็นทรัพย์ของพวกคหบดี”. ส่วนพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เราไม่ว่าอย่างนั้น เรว่า อมตธรรมเป็นทรัพย์สมบัติสำหรับคนทุกคน.

นี้หมายความว่า ท่านทรงประสงค์ให้มนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินสมบัติอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งยิ่งไปกว่าอาวุธ เครื่องทำมาหากิน อย่างที่รู้จักกันทั่วไป; เช่น กษัตริย์จะต้องมีอาวุธ, พวกพราหมณ์ก็ต้องมีเครื่องพิธีบูชาญ, ชาวไร่ชาวนา ก็ต้องมีวัวมีไถ, กรรมกรก็ต้องมีเคียวและไม้คาน เป็นต้น.

นี่เท่ากับบอกว่า อย่ามีทรัพย์สินกันแต่เพียงนี้เลย เราบัญญัติ อมตธรรมว่าเป็นทรัพย์สินสำหรับทุกคน. การเข้าใจถึงความไม่ตายนั้นแหละ เป็นทรัพย์สินสำหรับทุกคน. ทุกคนควรจะอยู่ด้วยความรู้สึกที่ว่า ไม่มี “เรา” สำหรับจะตาย, หรือไม่มีอะไรสำหรับจะตาย มันก็เย็นเป็นนิพพาน.

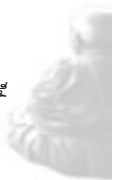
ชีวิตจักเย็นแต่ต้องมีอริยทรัพย์

แม้ชีวิตในวันหนึ่งๆ นี้ ถ้ามันจะเย็นอยู่ได้ มันก็ต้องเป็นชีวิตที่ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น “ตัวกู” และ “ของกู”. เมื่อใดจิตใจมันว่างจากความยึดมั่นว่า “ตัวกู” และ “ของกู”; เมื่อนั้นมันก็เย็น. ทุกคนอาจจะเย็นได้เมื่อทำถูกต้องตามวิธี ขอให้ทุกคนถือเอาสิ่งนี้เป็นทรัพย์สินสมบัติ แม้ในชีวิตประจำวัน.

ถ้าพูดตรงๆ ก็ต้องพูดว่า “ต้องมีนิพพานในชีวิตประจำวัน”. พูดแล้วก็ไม่มีใครเชื่อ; แล้วมันก็กลายเป็นเรื่องชวนหัวไป. แต่ในเนื้อแท้แล้วเราควรจะมี อมตธรรม คือธรรมที่ทำให้ความรู้สึกให้แก่เราว่า ไม่มี “เรา” สำหรับตาย หรือไม่มี “ความตาย” สำหรับเรา; อย่างนี้เราก็มีความเย็น. เรามีทรัพย์สินสมบัติที่ปลื้มใจ ปลื้มจิต สุดชีวิตจิตใจกันที่ตรงนี้ เป็นชีวิตที่แท้จริง.

ถ้าทำได้อย่างนี้ คำว่า “ทรัพย์” คือสิ่งทำความปลื้มใจก็ถูกต้องอย่างยิ่ง; แต่มันกลายเป็นทรัพย์อย่างอื่นเสียแล้ว มันไม่ใช่วัวควาย ไร่นา เงินทอง ข้าวของไปแล้ว.

เราจึงจะต้องพูดกันต่อไปถึงทรัพย์สินสมบัติชนิดนั้น คือจะต้องพูดกันโดยภาษาธรรม อีกประเภทหนึ่งว่า ทรัพย์ในภาษาธรรมนั้น เรียกว่า

“อริยทรัพย์”. ทรัพย์ในโลกนี้ เรียกว่าทรัพย์เนี้ยๆ เงินทอง ข้าวของ ทรัพย์สมบัติ วัวควาย ไ้ร่นาอะไรก็ตาม แม้แต่ความสวยงามเป็นทรัพย์ของหญิงสาว. ความสามารถเป็นทรัพย์ของบุรุษ. หรือว่าอำนาจเป็นทรัพย์ของพระราชา. นี่ก็เรียกว่าเป็นทรัพย์ในภาษาคน, มองดูในแง่ของวัตถุ. ที่นี้มันไม่พอ มันต้องมี ทรัพย์ ในความหมายทางนามธรรม โดยภาษาธรรมกันอีกส่วนหนึ่ง เลยเกิดมีทรัพย์ขึ้นมาอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า อริยทรัพย์.

ขอให้ท่านทั้งหลายจดจำคำนี้ไว้ให้ดีๆ คือคำว่า “อริยทรัพย์” มันไม่ใช่อย่างเดียวกัน, หรือมันถึงกับตรงกันข้ามกันกับ “ทรัพย์” ตามธรรมดา, ซึ่งควรจะเรียกว่า “โลกียทรัพย์” ก็ได้, บุตร ภรรยา สามี เงินทอง ข้าวของ วัวควาย ไ้ร่นา อย่างนี้เราเรียกว่า โลกียทรัพย์.

แต่มีอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นนามธรรม เรียกว่า “อริยทรัพย์” ท่านจะคิดว่าช่างหัวมัน เรามีเงินทอง วัวควาย ไ้ร่นา แล้วก็พอแล้ว; นั่นจะเป็นความเข้าใจผิดอย่างร้ายแรง เพราะว่า ถ้าปราศจากสิ่งซึ่งอริยทรัพย์แล้ว โลกียทรัพย์ทั้งหลายก็จะกลายเป็นศัตรูขึ้นมาทันที.

ฉะนั้นเราจึงจะต้องมีสิ่งที่เรียกว่า อริยทรัพย์ นั้นสำหรับเป็นเครื่องคุ้มครองไม่ให้เกิดผลร้าย หรือเกิดเสียดจัญไร จากทรัพย์ทั้งหลายตามธรรมดาที่มีอยู่. หมายความว่า ถ้าไม่มีอริยทรัพย์มาป้องกันมาคุ้มครองแล้ว ทรัพย์สมบัติ เช่น เงินทองนี้ เป็นต้น มันจะกลายเป็นเสียด เป็นศัตรู เป็นสิ่งทำลายล้างบุคคลนั้นขึ้นมาทันที. ขอให้สนใจสิ่งซึ่งเรียกว่า อริยทรัพย์ นั้น จะมาเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน, ไม่ให้ทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่กำลังมีอยู่นี้ลุกเป็นไฟขึ้นมา.

อริยทรัพย์ ก็แปลว่า ทรัพย์ชั้นประเสริฐ หรือ ทรัพย์ของพระอริยเจ้า เป็นนามธรรม. ท่านระบุเป็นตัวธรรม แจกเป็น ๗ อย่างด้วยกัน อริยทรัพย์มีอยู่ ๗ อย่างด้วยกัน ตามแบบฉบับในพระคัมภีร์ คือ :-

สัทธา ก็เป็นทรัพย์;

ศีล ก็เป็นทรัพย์;

หิริ ความละอายบาป ก็เป็นทรัพย์:

โอตตปปะ ความกลัวบาป ก็เป็นทรัพย์:

พาหุสัจจะ มีการศึกษามาก ก็เป็นทรัพย์:

จาคะ การบริจาคสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่หรือมีไว้ นี่ก็ เป็นทรัพย์:

และปัญญา ก็เป็นทรัพย์.

รวมเป็น ๗ อย่าง เรียกว่า อริยทรัพย์.

คำเหล่านี้ ท่านทั้งหลายเคยได้ยินแล้ว คงจะเข้าใจแล้วว่ามันคืออะไร
จะพิจารณากันเฉพาะในแง่ที่ว่า มันเป็นทรัพย์ อย่างไร?

สิ่งแรกเรียกว่า “**สัทธา**” คือ**ความเชื่อ** เมื่อมีความเชื่อในสิ่งที่เชื่อ
แล้วรู้สึกว่าเป็นปลอดภัย มันก็เป็นทรัพย์ ค่ะคุ้มครองหัวใจให้ปลื้มอกปลื้มใจ
มีความอ่อนอกอ่อนใจ เพราะสัทธา คือ ความเชื่ออย่างถูกต้องในสิ่งที่ เป็น
ความถูกต้อง หรือคุ้มครองบุคคลนั้นได้; ฉะนั้น เราต้องมีสัทธานิทัศนี้
หัวใจจึงจะสงบเย็น.

สิ่งที่สอง เรียกว่า **ศีล** คือ **ความถูกต้องทางมรรยาท การกระทำ
ทางกาย และทางวาจา**. ผู้ใดไม่มีความผิดพลาดแห่งการกระทำทางกาย
ทางวาจา คนนั้นก็อยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ไม่ทำให้ต้องเสียหาย
ทรัพย์สมบัติอย่างธรรมดา; เพราะทรัพย์สมบัตินี้มันคุ้มครองไว้ได้. นี่แหละ
จึงเรียกว่า เราต้องมีอริยทรัพย์ เป็นเครื่องควบคุมโลกียทรัพย์ มันจึงจะไม่
เป็นทุกข์เป็นภัยขึ้นมา.

สิ่งที่สาม เรียกว่า **หิริ** คือ **ความละอายความชั่ว หรือเกลียดความ
ชั่วอย่างของสกปรก**. ถ้าใครมี หิริ ก็กลายเป็นคนสะอาด เป็นคนบริสุทธิ์
เป็นคนถูกต้อง เป็นคนที่ไม่สร้างเวรสร้างภัย อะไรๆ ขึ้นมาได้เลย; มัน
ก็เป็นเครื่องปลื้มใจ ค่ะคุ้มครองอย่างยั่งยืนอย่างนี้.

สิ่งที่สี่ เรียกว่า **โอดตบปะ คือ ความกลัวความชั่ว กลัวบาป**. คนกลัวบาปก็ไม่มีการทำงาน จึงไม่มีบาป. เมื่อไม่มีบาปก็มีบุญโดยอัตโนมัติ ก็มีสิ่งที่ทำให้ปลอดภัยอยู่ในตัวมันเอง เขาจึงอยู่ด้วยความสงบเย็นแห่งชีวิต ซึ่งทรัพย์สินธรรมจะทำให้สงบเย็นอย่างนั้นไม่ได้. ถ้าเป็นคนไม่กลัวบาป แม้แต่ทำบาปแล้วไม่เท่าไรทรัพย์สินสมบัติเงินทองก็จะสูญหายไป. นี่เราถือว่า อริยทรัพย์เป็นเครื่องคุ้มครอง โลกียทรัพย์ อย่างนี้.

สำหรับอริยทรัพย์ที่เรียกว่า **พาหุสัจจะ นั้น หมายถึง การได้รับ การสดับตรับฟังมาก** สมัยนี้ก็เรียกว่ามีการศึกษามาก. เราได้เห็นชัดอยู่แล้วว่า มีความรู้ก็หาทรัพย์ตามธรรมดาได้ และมีความรู้ในทางธรรม ก็สามารถทำให้มีทรัพย์ที่เป็น อริยทรัพย์ ป้องกันความผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้นแก่ชีวิต จิตใจ หรือแกโลกียทรัพย์นั้นด้วย; จึงถือว่า อริยทรัพย์เป็นเครื่องคุ้มครอง ป้องกัน โลกียทรัพย์.

สำหรับ **จาคะ นั้น หมายถึงการสละ** สละสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่กับตน คือ ความชั่ว ความเลว หรือกิเลสทั้งหลาย. นี่คือสิ่งที่ควรสละออกไป; เมื่อสละสิ่งชนิดนี้ออกไป มันก็มีความดี ความงาม มีบุญกุศล มีสติ ปัญญา มีญาณ มีทัศนะ มีมรรคผล นิพพาน เกิดขึ้นได้ จึงเป็นทรัพย์อย่าง “อริยะ”.

และสิ่งสุดท้าย เรียกว่า **ปัญญา คือความรอบรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้** ไม่ต้องรู้เกินไป; เหมือนคนสมัยนี้ ไปรู้มากเกินไปในสิ่งที่ไม่ควรจะรู้ จึงไม่ได้เป็นอยู่อย่างมีความสุข; ฉะนั้น ปัญญารอบรู้ในส่วนที่ควรจะรู้ จึงเป็นอริยทรัพย์สุดยอด. พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปัญญาเป็นทรัพย์สุดยอด” นี่หมายถึงธรรมะโดยชื่อต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงระบุไว้ในฐานะเป็นอริยทรัพย์, หรือเป็น ทรัพย์ ในภาษาธรรม.

ถ้าจะมองในแง่ของผลการปฏิบัติแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า “พระนิพพาน” นี้ก็เป็น ทรัพย์ได้ อย่างเดียวกับที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เองว่า เราบัญญัติ อมตธรรม หรือนิพพาน ไว้ให้เป็นทรัพย์ ของคนทุกคนทุกฐานะ. ถ้าเรามาได้อยู่กับตน ก็ทำให้เกิดความเย็นออกเย็นใจ ยิ่งกว่าความปลื้มใจในชีวิตนี้ แม้จะทุกข์ วันก็ยังได้. ขอให้มีคุณสมบัติ สงบเย็น สะอาด สว่าง สงบ จากกิเลส ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มี นิพพาน เป็นทรัพย์สมบัติอยู่ในชีวิตประจำวันนี้.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า อริยทรัพย์ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นเครื่องคุ้มครองไม่ให้โลภีทรัพย์เกิดเป็นผลร้าย, หรือเป็นอันตรายขึ้นมา.

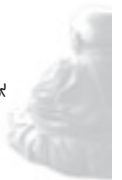
พึงมีโลกียทรัพย์กับอริยทรัพย์คู่กันไป

เป็นอันว่า เรามีทรัพย์กันอยู่ ๒ ชนิด คือทรัพย์อย่าง โลภีทรัพย์ ในแง่ของภาววัตถุทางร่างกาย ทางเนื้อ ทางหนัง น้อย่างหนึ่ง: เพื่อประโยชน์แก่การบำรุงทางร่างกาย ทางเนื้อทางหนังนั่นเอง. แล้วเรายังจะต้องมีทรัพย์ อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่าอริยทรัพย์ เป็นเรื่องทางจิตใจ สำหรับจะบำรุงรักษา ส่งเสริมเรื่องทางจิตใจ ระบบของจิตใจ ให้ก้าวหน้าเคียงคู่กันไปทั้งทางกาย และทั้งทางจิต ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีผู้ทรัพย์โดยสมบูรณ์.

นี่คือคำตอบของคำถามที่ว่า ทรัพย์นี้คืออะไร? โดยตัวหนังสือก็ เครื่องทำความปลื้มใจ: หมายความว่าทรัพย์อย่างถูกต้อง จึงจะทำความปลื้มใจ ถ้ามีอย่างผิดพลาด ก็กลายเป็นสิ่งที่ต้องทรมาน จะต้องมีความทุกข์เพราะทรัพย์นั้น.

ทีนี้ ก็อยากจะขอชี้แจงให้มองดู ถึงสถานการณ์ในปัจจุบัน หรือเรียกว่าปัญหาในปัจจุบันว่าทรัพย์สมบัติในโลกนี้กำลังเป็นอย่างไร กำลังเป็นไปอย่างตรงตามความหมายของคำว่า “ทรัพย์” หรือไม่?

ถูกแล้ว ใครๆ ก็จะเห็นว่า โลกปัจจุบันนี้มีแต่โลกียทรัพย์ ไม่มีอริยทรัพย์ของพระเป็นเจ้ากันเสียเลย. แล้วโลกียทรัพย์ทั้งหลายในปัจจุบัน

นี่กำลังเป็นอย่างไร? ขอให้มองดูที่เรื่องที่เลวร้าย ที่กำลังเลวร้ายที่สุดใน
โลกนั้นเองคือเรื่องที่เราเรียกว่าเรื่องเศรษฐกิจในโลกนี้.

เรื่องเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องของทรัพย์สินสมบัติของบุคคล ของสังคม
และของโลก มันกำลังเป็นอย่างไร? ทรัพย์สินสมบัติของมนุษย์ กำลังเป็น
ต้นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ คือความเลวร้ายทั้งแก่บุคคล ทั้งแก่สังคม ทั้ง
แก่โลกโดยส่วนรวม. เรามีการรบราฆ่าฟันกัน เพื่อแย่งกันสะสมทรัพย์สิน
สมบัติ ที่ถือกันว่าเป็นกำลังอย่างยิ่ง เป็นกำลังเศรษฐกิจ ไปหล่อเลี้ยงกำลัง
ทหาร. เราก็มุ่งหมายทรัพย์สินอย่างหล้นหล้นตา อย่างไม่ลืมหูลืมตา เพื่อว่าจะเป็น
เครื่องมือที่จะกอบโกยกำลัง อันเป็นทางมาแห่งทรัพย์สินสมบัติอย่างอื่น.

เห็นได้ว่า โลกนี้กำลังมีปัญหาเพราะเรื่องทรัพย์สิน เพราะเขาไม่รู้ว่ทรัพย์สิน
นั้นคืออะไร.

ขอสรุปความว่า เราจะต้องทำให้ ทรัพย์สินสมบัตินี้เป็นอุปกรณ์ให้เรา
ลูถึงสภาพสูงของมนุษย์ เราไม่ต้องเป็นเปรตที่ทูลงูเขา เรารัก เราหวงแหน
ทรัพย์สินสมบัติ แก้วแหวน เงินทอง มาสะสมทับอยู่บนจิตใจ: มีทรัพย์สินมาก
ก็เหมือนกับเป็นเปรตที่ทูลงูเขา เราอย่าทำให้ทรัพย์สินสมบัติเป็นสิ่งที่ทำให้
เรากลายเป็นเปรตที่ทูลงูเขา แล้วยังจะต้องตายไปเป็นปุโรหิตเผ่าทรัพย์สินกัน
ต่อไปอีกเลย.

ฝนได้บังคับให้หยุดแล้ว ขอยุติการบรรยายนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง อะไรคืออะไร? ลำดับที่ ๓๗.๔ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน,
เรื่องที่ ๗ ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร? บรรยายวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๑, หน้า ๑๙๖-
๒๑๙.

โลกปัจจุบัน

๑. วัฒนธรรมของโลกปัจจุบันคือ โลกยุคทุน.

คือ บุคคล-สังคม-ประเทศ
ทาง เศรษฐกิจ-สังคม- การเมือง
แย่งกันการครอบครอง & อิทธิพลเหนือโลก.
คนจึงมี กับดัก ๑๖ เป็น ๓ ข้อดังนี้

๒. ทุนนิยมเหนืออำนาจเหนือคือ ความนิยมแก้ตัว นิยมแก้ตัวได้แก่การ สืบทอด ยึดเอาวัฒนธรรม ก่อน แล้วก็ใช้ ศีลธรรม เพื่อคนคนประนีประนอม บุญใจอันนั้น

๓. ทุนนิยมเหนือวัฒนธรรมคือ การดัดจริต ไม่ได้ ใช้ในความพิเศษพิเศษเช่นลัทธิของปัจเจก เป็นพาหนะตามระบอบในสังคมทุนนิยม ประนีประนอมแต่ในเชิงการวัด

๔. สิทธิพลเมืองนิยมแก้ตัวคือ การวัด

ก. สิทธิพล : ยกตัวให้พระเจ้า (ศีลธรรม)

ข. สิทธิพล : สิทธิพล (ศีลธรรม)

ค. สิทธิพล : นิยมธรรมกว่าจาก ตัวตน
คิดเป็นจริยธรรมสากล : รักสากล. (ปรมาธรรม)

๕. บุคคลวิเศษไม่นิยมแก้ตัว : นิยม ความไม่มีความ มีแต่การเห็นตามกฎวิเศษที่ขาด.

โลกนี้เองที่นิยมไปอย่างถูกต้องต่อกฎวิเศษ
ของอุดมคติธรรม - ด้วยคุณวิเศษ-ศีลธรรม
มี วิเศษ ๓ ข้อ ที่ ไม่มีความ-ไม่มีความแก้ตัว

๖. บุคคลวิเศษทั้งหมด : ความรับผิดชอบของมนุษย์ คือ หัวใจของ-จริยธรรมวิเศษ

สังคมนิยม

โลกนิยม

อุปมา : เป็นผู้รู้-ผู้รู้-ผู้ปกครอง
โลกนี้เองที่จริยธรรมไม่มีความแก้ตัว.

เรื่องวัตถุนิยม กับ พุทธศาสนา

คำว่าวัตถุนิยมนี้ขอให้เข้าใจว่าไม่ใช่ของใหม่. แม้คำว่าพุทธนี้ จะเป็นคำที่ตั้งขึ้นมาใช้กันเมื่อไม่นานนี้, แต่โดยที่แท้แล้ว สิ่งที่เราเรียกกันว่าวัตถุนิยม นั้น มันมีมาแล้วแต่โบราณกาล ในฐานะเป็นสิ่งที่เกิดเองตามสัญชาตญาณ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว. กระทั่งถึงยุคพุทธกาลหรือยุคก่อนพุทธกาลเล็กน้อย ก็มีความนิยมในทางวัตถุนิยมนี้ จนจัดเป็นลัทธิที่ถือกันอยู่อย่างแน่นแฟ้น. ในสมัยพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาลเล็กน้อย ก็มีลัทธิวัตถุนิยมปรากฏชัด อยู่ทั้งในทางวรรณคดีและในทางศาสนา กระทั่งในคัมภีร์พระไตรปิฎกของเรา. ขอให้นักศึกษาในยกย้อนไปถึงข้อความที่ได้เล่าให้ฟังแล้วในวันก่อน ซึ่งมีใจความสรุปได้สั้นๆ ว่า ก่อนหน้านั้นนานไกล ลัทธิศาสนามีแต่เรื่อง ความเชื่อ ให้เชื่อ ให้เคารพ ให้บูชาให้อ่อนหวาน ให้บวงสรวงอย่างเดียว. ครั้นนานเข้า คนเขาเบื่อ ก็เลยมีคนกล้าแหกคอกศาสนา มาคิดกันอย่าง อิสระ คือใช้เหตุผล จนเกิดศาสนาประเภทที่ใช้เหตุผลขึ้นมา. คนเหล่านั้น ใช้เหตุผลไปคนละทางสองทาง รวมความแล้วไปสุดโต่งอยู่ ๒ ทาง คือ พวกหนึ่งว่าความสุขในทางกามคุณนี้ดี ทำให้เต็มเปี่ยมเสียก็แล้วกัน มันหมดอยาก แล้วมันก็หมดทุกข์ หมายความว่าป้อนเหยื่อทางกามคุณให้เต็ม ให้อิ่มอยู่เสมอ ก็จะทำให้คนเราไม่มีความทุกข์ เรียกความคิดหรือลัทธิ อย่างนี้ว่ากามสุขัลลิกานุโยค. ข้อนี้ตรงกันข้ามจากลัทธิอัตตกิลมณานุโยค ซึ่งต้องการจะกำจัดอวัยวะที่เป็นที่ตั้งของความอยากในกามารมณ์นั้นให้หมด สมรรถภาพเสีย มันจะได้ไม่อยากในกามารมณ์นี้ก็ไปอีกพวกหนึ่งซึ่งเป็น ฝ่ายอัตตกิลมณานุโยค. เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกในพระบาลี อย่างในบาลี

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร. ที่ว่า กามสุขัลลิกานุโยค นั้นเองคือวัตรุณิยม คือ สิ่งที่เราเรียกว่าวัตรุณิยมในสมัยนั้น. ส่วนวนโวหารในพระพุทธรศาสนาเรา เรียกสิ่งที่เราเรียกกันบัดนี้ ว่าวัตรุณิยมนั้น ว่ากามสุขัลลิกานุโยค คือการ ประกอบตนพัวพันอยู่ในกาม ซึ่งในบัดนี้เราถือกันว่า ลัทธินี้มีคำขวัญหรือ คำอะไรก็ตาม ว่า “Eat, drink and be merry: for tomorrow we will die” ดังนี้, ซึ่งแปลว่า “กิน ดื่ม ว่าเรื่งกันให้เต็มที่เสียในวันนี้ เพราะ ว่าพรุ่งนี้เราอาจจะตาย”. เมื่อถือลัทธิอย่างนี้ ก็เป็นวัตรุณิยมโดยตรง เต็มที่ตามความหมายที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้. ลัทธิกามสุขัลลิกานุโยคใน ครั้งพุทธรกาลก็เป็นอย่างนั้น. ศาสตราที่เป็นเอกของลัทธิวัตรุณิยมมีชื่อว่า จาระวากะ. ชื่อ จาระวากะนี้ มีทั้งในคัมภีร์ฝ่ายพุทธรและฝ่ายอื่น คือฝ่าย ฮินดูและฝ่ายสันสกฤตเป็นเจ้าลัทธิฝ่ายวัตรุณิยม ซึ่งยกเอาการมรณเป็น นิพพาน. โดยทั่วไป เขาเรียกลัทธิวัตรุณิยมนี้ว่า ลัทธิโลกายตะ. คำว่า โลกายตะ นี้ ก็หาพบได้ในคัมภีร์ฝ่ายพุทธรและฝ่ายอื่น. ถ้าเรียกในฐานะ ที่เป็นลัทธิ ก็เรียกว่าลัทธิโลกายตะ ถ้าเรียกในฐานะที่เป็นการกระทำ เรียก เป็นชื่อของการกระทำว่า กามสุขัลลิกานุโยค คือประกอบตนพัวพันอยู่ใน กาม นี่คือนิวัตรุณิยมที่มีอยู่ โดยเฉพาะในประเทศอินเดียตั้งแต่ก่อน พุทธรกาล ซึ่งประมาณเมื่อ ๓๐๐๐ ปีมาแล้ว ไม่ใช่ของใหม่เลย.

ถ้าหากว่าจะดูให้กว้างไปทางตะวันตกบ้าง, เช่นในประเทศกรีก ในสมัยที่พ้องๆ กันกับสมัยพระพุทธรเจ้า เราจะพบว่าลัทธิวัตรุณิยมนี้ ก็ได้ มีอยู่แล้วเหมือนกัน. ประวัติศาสตร์ฝ่ายปรัชญาในทางประเทศกรีกยอม ถือกันว่าเจ้าลัทธิวัตรุณิยมคนแรกที่สุดเ็นพวกกรีกนั้น ชื่อ Democritus ประมาณ ๔๖๐-๓๗๐ B.C. คือก่อนคริสต์ศักราช. แล้วคนต่อๆ มา ก็ได้ ขยายใจความ หรือ ความหมายของวัตรุณิยมที่ท่านผู้นี้ได้ตั้งขึ้น และได้ รักษากันไปเรื่อยๆ มา แล้วก็มีมาเรื่อยจนถึงบัดนี้. ฉะนั้นปรัชญาของกรีก สายนี้ แม้ว่าจะมีความลึกซึ้งแยกคายอย่างไร ก็มีส่วที่เป็นวัตรุณิยมอยู่ เต็มตัว: นี่จะเห็นได้ว่ามันมีกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธรกาล. โดยเฉพาะในสมัย

พุทธกาล ลัทธิที่ถือเอาการมรณเป็นนิพพานก็ยังคงมีอยู่ในอินเดีย; เพราะว่าในพระบาลีพรมหชาลสูตร ได้เอ่ยชื่อถึงลัทธินี้ ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสเอง. นี่ จะเห็นได้ว่าลัทธิวัตถุนิยมนี้ไม่ใช่ของใหม่เดี๋ยวนี, เป็นของที่ทำให้โลกมีดมัวมานานแล้ว และเป็นสิ่งที่ทำให้โลกระล่ำระสายยิ่งขึ้นโดยเฉพาะสมัยนี้. ความปั่นป่วนทั้งหมดของโลกในสมัยปัจจุบันนี้ มีมูลมาจากวัตถุนิยม ซึ่งเราควรจะได้อีกศึกษากันต่อไป.

ในข้อที่เกี่ยวกับคำ หรือเรื่องคำนี้ เราใช้คำว่าวัตถุนิยม หรือ materialism ซึ่งแปลว่า นิยมวัตถุ. ที่นี้ เราควรจะเข้าใจในสิ่งที่ตรงกันข้าม. สิ่งตรงกันข้าม เราไม่ค่อยจะมีคำใช้, จึงใช้คำว่า spiritualism ซึ่งแปลว่านิยมวิญญาณ หรือนิยมทางจิต; นิยมทางมโน ก็มีใช้บ้างเหมือนกัน; แต่คำว่า spiritualism นั้น อาจทำให้เลื่อนหรือพრაไปถึงลัทธิที่ถือผีสาร วิญญาณอะไรก็ได้ เป็นอันตรายอยู่บ้างเหมือนกัน สำหรับการที่จะใช้คำคำนี้. ถ้าใช้คำคำนี้ ต้องจำกัดความหมายกันเสียในวงที่จะใช้ด้วยกัน. ถ้าจะให้ปลอดภัยน่าจะใช้คำประดิษฐ์ใหม่โดยเติมคำว่า im- เข้าไปข้างหน้า เป็น im-materialism คือ “ไม่ใช่วัตถุนิยม”. แต่นักปรัชญาและนักศีลธรรมถือว่ามีคำอีกคำหนึ่งที่เหมาะกว่า คือ pure idealism, ซึ่งแปลว่า ลัทธิที่นิยมอุดมคติอย่างบริสุทธิ์ถือว่าคำนี้ปลอดภัยกว่า. แต่ถ้าเรานำมาใช้กัน คนก็ฟังไม่ค่อยเข้าใจ คือแปลกหูเกินไป เพราะคนทนนใช้คำว่า spiritualism กันอยู่เรื่อยๆ และไม่มีการแปลงไปอย่างอื่น นอกจากว่ามโนนิยม, ไม่ใช่เรื่องทางวิญญาณหรือทางภูตผีปีศาจทำนองนั้น คำว่า spiritualism หรือมโนนิยมมีความหมายตรงกันข้ามจากวัตถุนิยมในข้อที่ว่า ไม่นิยมความสุขทางวัตถุ ไม่นิยมการกระทำหรือผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นความสุขทางวัตถุ แต่ว่านิยมการกระทำ หรือผลของการกระทำที่มาจากกระทำที่มีจิตใจเป็นอิสระ ประกอบไปด้วยสติปัญญาความคิดนี้อย่างสมบูรณ์ ฉะนั้นจึงใช้คำว่า pure idealism. นี่เป็นใจความสั้นๆ ของคำคู่ คู่นี้ คือวัตถุนิยมและมโนนิยม.

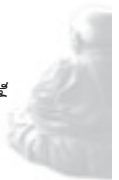

เพื่อจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่ามโนคติยิ่งขึ้น เราควรจะได้อีกศึกษาถึงลักษณะ โดยเฉพาะของสิ่งที่เรียกว่าวัตถุนิยมนี้ ให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนเสียก่อน จึงจะสะดวกแก่การจะศึกษาต่อไป ในการที่จะเอาชนะลัทธินี้. การจัดสรร ความหมายของคำว่า materialism อย่างวิธีเทคนิคทางภาษานั้น ยุ่งยาก มาก คือว่ามีมากละเอียดลออมาก จนเกินกว่าที่จะอธิบายให้ท่านนักศึกษา ฟังได้ครบถ้วนตามรูปนั้น เพราะฉะนั้นจะยกเอามาแต่เท่าที่เห็นว่าพอเหมาะ พอสม แต่ก็จากเทคนิคของคำว่า materialism นั้นเอง.

ในข้อแรกที่สุด เขาถือลักษณะของวัตถุนิยมเป็นข้อแรก ถือว่าได้แก่ ลัทธิที่ถือว่าวัตถุนั้นแหละเป็นสิ่งที่สิ่งเดียว ที่เป็น “ความจริงอันเด็ดขาด” คือใช้คำว่า ultimate reality แล้วถือว่าความจริงที่เด็ดขาดอย่างเดียวนั้น มีแต่วัตถุ. นี่ก็หมายความว่าปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่า มโน หรือจิต ว่าไม่ได้มี อยู่ในบรรดาสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ ในฐานะเป็นความจริงที่แท้จริงหรือที่เด็ดขาด. นี่เป็นลักษณะหนึ่ง.

สอง. ถือว่าวัตถุนั้น เป็นมูลฐานของพฤติกรรมต่างๆ ทางฝ่ายจิต, วัตถุ เช่นดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เราเรียกว่าวัตถุนั้น คือมูลฐานอันแท้จริงของ พฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นไปในทางจิต. พฤติกรรมที่เป็นไปในทางจิต ซึ่งได้แก่ความคิด ความนึก ความรู้สึกต่างๆ ที่เราถือว่าจิตเป็นผู้รู้สึก ซึ่งตามธรรมดาถือว่ามโนหรือจิตเป็นผู้รู้สึก แต่ลัทธิวัตถุนิยมนี้ปฏิเสธสิ่งที่เรียกว่าจิต, ถือว่าจิตไม่ได้มีตัวตนอยู่จริง; พฤติกรรมที่เราเรียกว่าเป็นไปในทางฝ่ายจิต เช่นความรู้สึกนึกคิด ความสวาทอารมณ์เหล่านี้ ที่แท้มาจากวัตถุ มาจากตัววัตถุในฐานะเป็นของที่มีอยู่จริง; พฤติกรรมทางจิตจึงไม่ใช่ของจริง เพราะจิตไม่ได้มีตัวจริง. พฤติกรรมต่างๆ จึงเป็นเพียง product หรือผลผลิตอันใหม่ที่วัตถุสร้างขึ้นโดยไม่ต้องมีตัวจิต หรือไม่ต้องเกี่ยวข้องกับจิต. นี่ก็แง่หนึ่ง.

สาม. ถือว่าข้อเท็จจริงในโลกต่างๆ หรือ facts ต่างๆ ในโลกนั้น ต้องอธิบายกันด้วยความมีอยู่ หรือความเปลี่ยนแปลงของวัตถุ ยกตัวอย่าง

เช่นว่าในแง่ของประวัติศาสตร์ เราต้องถือว่าคำบรรยายที่เป็นตัวประวัติ-
ศาสตร์นั้นไม่มีอะไรนอกจากอธิบายเรื่องอิทธิพลของวัตถุ หรือเรื่องแห่ง
การเปลี่ยนแปลงของวัตถุ: ไม่ยอมให้มีส่วนที่เป็นจิตใจของคนเข้าไปแทรก
แซงอยู่ เพราะถือว่านั่นไม่ใช่ของจริง. ถ้าจะเขียนประวัติศาสตร์ให้จริง
ให้ถูกต้อง ก็ต้องเขียนถึงลักษณะของตัววัตถุ ที่เกิดขึ้นอย่างไร. เปลี่ยน
แปลงไปอย่างไร, ในโลกนี้. แม้จะเป็นเรื่องของคนก็เอาตรงร่างกาย เอา
เพียงวัตถุที่เนื่องกับร่างกายนั้นเป็นเกณฑ์สำหรับเขียนประวัติศาสตร์
อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งถือว่าข้อเท็จจริงในโลกอธิบายด้วยความมีอยู่ของ
ธรรมชาติ และความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่เป็นวัตถุ. นี้ ก็ลักษณะ
หนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะของวัตถุนิยม.

สี่. กล่าวอีกอย่างหนึ่งต่อไปว่า วัตถุนิยม ให้ความสำคัญแก่ผลได้
หรือค่าในทางวัตถุ และการให้ความสำคัญนี้ ถือว่าต้องเอาเป็นเกณฑ์
กันตรงผลที่ได้มา ที่เรียกว่า “ประโยชน์” หรือ interest หรือ value
คือค่าของวัตถุเท่านั้น เป็นหลักเกณฑ์ในการให้ความสำคัญ หรือความ
ประเสริฐวิเศษของสิ่งต่างๆ. อย่างว่า พระพุทธรูปองค์หนึ่ง มีค่าเท่ากับ
ปลาหูหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น ไม่ได้ถือว่าพระพุทธรูปนั้น มีค่าทาง spiri-
tualism หรือแม้ทางศิลปกรรม, มากกว่าปลาหูหนึ่ง เพราะว่าถ้ายุบ
เอาเนื้อโลหะมาขาย ก็ได้เท่ากัน อย่างนี้เป็นต้น ถ้ามีความรู้สึกในทำนอง
เอาค่าหรือเอาผลในทางวัตถุเป็นหลัก ในการประมาณความสำคัญแล้ว ถือ
ว่าเป็นลัทธิวัตถุนิยม.

ห้า. ปฏิเสธความมีอยู่ของจิต และพฤติกรรมทางจิต. นี้ก็ได้แก่การ
ปฏิเสธความมีอยู่ของจิต ปฏิเสธความมีอยู่ของพฤติกรรมทางจิต. เรื่อง
จิตเป็นอย่างไร อาตมาเคยอธิบายไว้แล้วในคำบรรยายปี ๒๔๙๙ ไปเปิด
ดูเองก็พอเข้าใจได้. จิตในลักษณะเช่นนั้นก็ดี หรือเจตสิกซึ่งเป็นพฤติกรรม
ของจิตหรือเป็นสิ่งที่เกิดกับจิต ตลอดถึงความคิดความนึก กระทั่งเป็น
มโนกรรมต่างๆ ก็ดี นี้เรียกว่าพฤติกรรมทางจิต. พวกวัตถุนิยมเขาปฏิเสธ

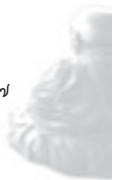

ความมีอยู่ของจิต และพฤติกรรมของจิตโดยสิ้นเชิง ว่าไม่มีความหมาย คือมีค่าเท่ากับไม่ได้มีอยู่, มีอยู่จริงก็แต่วัตถุกับพฤติกรรมของวัตถุ คือความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ. แม้ว่าจะมีความรู้สึกคิดนึกอยู่ในร่างกายนี้ หรือในคนเรานี้ เขาก็ถือว่าเป็นอำนาจของวัตถุที่ก่อให้เกิดขึ้น มิได้มีสิ่งที่เป็นจิต หรือว่าเป็นพฤติกรรมของจิตเลย. เขาจึงว่าวัตถุนั้นแหละ พุทธวัตถุนั้นแหละ คิด ทำ อะไรต่างๆ.

หก. ถือว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ทางจิตนั้น เป็นเพียงผลทางวัตถุที่ถูกรัฐจัดสรรขึ้น, หมายความว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ทางจิต เช่นความคิดว่าอย่างนั้น-อย่างนี้ ที่แสดงออกมาทางความคิดนั้น ถือว่านี่คือผลผลิตที่รัฐจัดสรรขึ้น, ใช้คำว่า organize คือมีวัตถุที่จับกลุ่มกันในลักษณะที่ถูกต้องแล้วก็มีผลผลิตเป็นพฤติกรรมทางจิต. นี่ปฏิเสธจิตอย่างยิ่ง เช่นเสมอมา.

เจ็ด. ถือว่าไม่มีอะไรเลยในสากลจักรวาล นอกจากวัตถุและการเคลื่อนไหวของวัตถุ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือไม่มีอะไร นอกจากสสารและกำลังงาน สองอย่างเท่านั้น ซึ่งก็ล้วนแต่จัดเป็นประภาวัตถุ

แปด. อธิบายพฤติกรรมทางจิต ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์และเคมีอย่างเดียว. นี่หมายความว่าพวกเหล่านี้ ไม่ได้ปฏิเสธความมีอยู่แห่งสิ่งที่เราเรียกว่าพฤติกรรมทางจิต เช่นความนึกคิด ความรู้สึกต่างๆ ที่ถือว่ามีความมีอยู่ แต่ก็พยายามอธิบายสิ่งเหล่านั้น ว่าเป็นเพียงความเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์และเคมี คือความเปลี่ยนแปลงของวัตถุนั้นเอง. ทางฟิสิกส์ก็คือการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความร้อน แสง เสียง เหล่านี้เป็นต้น. ทางเคมี ก็คือความเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า chemical change. ในเมื่อเราสามารถทำให้ molecule แยกตัวและผสมกันใหม่ในลักษณะอื่น ซึ่งเรียกว่าความเปลี่ยนแปลงทางเคมี. เขาถือว่าไม่มีอะไรนอกจากความเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์และทางเคมี. ถือว่านี่แหละคือเป็นพฤติกรรมของจิต เอาจิตเป็นผลผลิตของวัตถุเสียเรื่อยไป.

เก้า. พวกวัตถุนิยมถือว่า วัตถุเป็นมูลฐานของจิตโดยตรง ทำนองเดียวกับในข้อสอง ที่กล่าวแล้ว ว่าวัตถุเป็นมูลฐานของพฤติกรรมทางจิต (psychical process) หากแต่ในข้อนี้หมายถึงตัวจิตโดยตรง คือจิตขึ้นอยู่กับวัตถุ ทำนองเดียวกับที่พฤติกรรมทางจิต ขึ้นอยู่กับวัตถุ.

สิบ. ถือว่าสิ่งที่เป็นวิสัยแห่งความรู้สึกด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น ที่เรียกว่า sensible คืออาจสัมผัส, สอบสวน, สังเกต ได้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย เท่านั้น ที่เป็นของมีอยู่จริง, เป็นอันว่าถ้าสิ่งใดไม่อาจจะรู้สึกได้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย แล้วก็ไม่ถือว่ามีอยู่จริง. นี่เราจะเห็นได้ว่าวัตถุนิยมนั้นเป็นไปอย่างรุนแรงจัด จนไม่ให้น้ำหนักแก่ความคิดนึกในทางจิตทางใจอะไรเสียเลย.

สิบเอ็ด. ว่าโลกนี้ไม่ได้ถูกควบคุมและไม่อาจถูกควบคุมด้วย สติปัญญาเจตนา หมายความว่าโลกนี้ เป็นไปด้วยอำนาจความเปลี่ยนแปลงของวัตถุเท่านั้น. สติปัญญาของมนุษย์ไม่สามารถไปควบคุมความเปลี่ยนแปลงของวัตถุ หรือแม้เจตนาของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างใดก็ตาม ไม่สามารถจะไปเปลี่ยนแปลงความหมุนเวียนของวัตถุ ฉะนั้นจึงเอาวัตถุเป็นสิ่งที่มีความอำนาจ ไม่มีอะไรควบคุมได้ คือเป็นตัวมันเอง.

สิบสอง. คุณภาพชดเชยได้ด้วยปริมาณ. นี้ ฟังดูก็แปลกดี เราถือเป็นของคู่ คือความดีในแง่คุณภาพ กับความมากในแง่ปริมาณ. แต่พวกวัตถุนิยมถือว่า ไม่ต้องไปสนใจกับคุณภาพ ที่ว่าประเสริฐอย่างนั้นอย่างนี้, เอาปริมาณให้มากเข้ามันก็ชดเชยคุณภาพได้ ฉะนั้นจึงมาเร่งกันในแง่ของปริมาณแทนการรักษาคุณภาพ. ถ้าไปเพ่งคุณภาพก็เป็นมโนนิยามไป. ถ้าไปเพ่งในฝ่ายปริมาณเป็นหลัก เอามาชดเชยคุณภาพได้ ก็เรียกว่าเป็นหลักของวัตถุนิยม เพราะฉะนั้นจึงไม่นิยมความดี ความประเสริฐ ความงาม ความไพเราะ ในทางด้านลึก นิยมแต่ปริมาณที่จะมาหล่อเลี้ยงความสุขทางเนื้อทางหนัง อย่างต่ำๆ ก็ได้, แต่ขอให้มันมากพอ. ความผิดกันนี้ทางคุณภาพ เราอาจชดเชยได้ด้วยความผิดกันนี้ทางปริมาณ และไม่

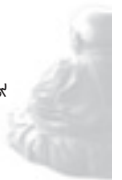

นิยมคุณภาพเลย.

ลิปสาม. ถือหลักว่าในสิ่งที่วิทยาศาสตร์อันวิเศษของคนเรา ในสมัยนี้จะค้นได้-เข้าถึงได้ ก็มีแต่สิ่งทางฟิสิกส์หรือทางวัตถุนั่นเอง ฉะนั้นแปลว่าเมื่อเรามีความเชื่อในทางวิทยาศาสตร์ ว่าเป็นของประเสริฐเป็นของจริง เราต้องเชื่อเท่าที่วิทยาศาสตร์จะค้นได้ จะพิสูจน์ได้ คือเรื่องทางวัตถุหรือทางฟิสิกส์ แต่ในข้อนี้เราจะเห็นได้ว่า ผู้กล่าวหลักแห่งวัตถุนิยมเช่นนี้ ไม่เคยรู้เรื่องทางหลักธรรมหรือสัจธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ในทางฝ่ายจิตใจ, ฉะนั้นก็ต้องยกให้เขา ในการที่เขาบัญญัติอย่างนั้น และเราก็พลอยถือว่าคำบัญญัติอย่างนั้น เป็นลักษณะเฉพาะของวัตถุนิยมด้วย.

ลิปสี่. วัตถุและผลทางวัตถุเท่านั้น ที่คนควรแสวง และลูถึงได้ นี่บอกชัดอยู่แล้ว คำว่าวัตถุและผลตามทางวัตถุ คือทางเนื้อทางหนังเท่านั้นที่เป็นสิ่งที่มนุษย์อาจแสวง หรือควรแสวง และอาจจะลูถึงได้ ถ้านอกไปกว่านี้แล้ว ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหรือลูถึงได้. เพราะฉะนั้นก็เป็นอันปฏิเสธความสุขทางจิตใจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือนิพพาน. ถ้าเขารู้เรื่องนี้ ก็เป็นอันว่านิพพานเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรแสวง หรือแม้แต่แสวงก็ไม่อาจจะลูถึงได้. แม้นี้ ก็เป็นลักษณะของวัตถุนิยม.

ลิปห้า. ในที่สุด มีการสรุปความสั้นๆ ว่า “nothing mental” คือว่าไม่มีเรื่องทางฝ่ายจิต. และ nothing super-natural ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากธรรมชาติ. ที่ว่าไม่มีอะไรที่เป็นเรื่องทางฝ่ายจิตนั้น หมายความว่า การเชื่อถือในทางฝ่ายจิต หรือเชื่อว่าจิตเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง และลึกลับนั้นเป็นเรื่องเหลวไหล ของคนโง่. คนฉลาดจะสนใจแต่ในเรื่องทางวัตถุที่พิสูจน์ได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย. เพราะฉะนั้นเรื่องทางฝ่ายจิตไม่มี. ส่วนที่ว่าสิ่งนอกเหนือไปจากสิ่งธรรมชาติไม่มี ข้อนี้ก็คือ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าและความเชื่อในเรื่องต่างๆ ทางศาสนา หรือทางศีลธรรมก็ตาม พวกวัตถุนิยมปฏิเสธสิ้นเชิง คงเอาแต่เรื่องของธรรมชาติล้วนๆ และ

ธรรมชาติในที่นี้ ก็คือธรรมชาติทางวัตถุหรือทางฟิสิกส์และเคมี อย่างเดียวกัน เลยเป็นอันว่าเขาไม่รู้เรื่องธรรมชาติทางฝ่ายจิตหรือนามธรรม ซึ่งตามหลักของพระพุทธศาสนาเราถือว่า ความทุกข์ก็ตาม ความดับทุกข์ก็ตาม หรือพระนิพพานก็ตาม เป็นเรื่องของธรรมชาติเหมือนกัน. เรามีคำว่า ธรรมชาติใช้ สำหรับฝ่ายนามธรรมและถือว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ ไม่ใช่กฎของใคร เป็นธรรมชาติเท่ากับทางฝ่ายวัตถุ แต่เป็นธรรมชาติในทางฝ่ายจิต. แต่โดยเหตุที่พวกวัตถุนิยมไม่ทราบเรื่องนี้ จึงได้ปฏิเสธสิ่งที่เหนือไปกว่าธรรมชาติฝ่ายวัตถุ จึงมีคำว่า nothing super- natural เกิดขึ้น ซึ่งเป็นของน่าขบขัน.

ลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้วทุกอย่าง ทั้ง ๑๕ อย่างนี้ คือลักษณะที่เป็นเครื่องสังเกตเฉพาะของสิ่งที่เรียกว่า materialism หรือลัทธิวัตถุนิยม.

ที่นี่ เรามาพิจารณากันให้ละเอียดสักหน่อยให้ถึงจุด. จุดตรงไหนที่เป็นตัว materialism คือเป็นวัตถุนิยม. ในที่นี้เราแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะด้วยกัน คือว่า (๑) ตัวทำที่ หรือตัวสมมติฐาน หรือตัวการยืนยัน การย้า หรือตัวการน้อมเอียงของความคิดนี้ความรู้ลึกรู้ลึกก็ตาม ตัวอาการเหล่านี้ที่น้อมเอียงไปในทางลักษณะที่บูชา หรือเชื่อถือในลักษณะ ๑๕ ข้อ ที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อตะกี. จะเป็นความคิดนี้หรือสมมติฐานที่ยังลุ่มสับสน ผลชั้นแรกๆ หรือเป็นทำที่ที่แสดงออกมา หรือเป็นการยืนยัน หรือเป็นการย้าซ้าลงไปอีกก็ตาม, ความน้อมเอียงในความคิดนี้ก็ตาม, ที่เอียงไปบูชา ข้อกฎ ๑๕ ข้อที่กล่าวแล้วข้างต้น ตัวนั้นแหละ คือตัววัตถุนิยม. นี่ ลักษณะหนึ่ง. ที่นี้ (๒) ภาวะคือลักษณะหรือภาวะที่ถูกจำกัดอยู่ด้วยสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ หรือวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยวัตถุ จนผู้นั้นไม่สามารถจะเอาชนะหรือเปลี่ยนแปลง หรือแม้แต่จะปรับปรุงวัตถุเหล่านั้นให้ผิดไปได้. หมายถึงว่าในปัจจุบันนี้ผู้นั้นอยู่ในภาวะที่ตัวเขา หรือจิตใจของเขา ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยวัตถุหรือวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยวัตถุ จนความคิดนี้รู้ลึก หรือการกระทำของเขาไม่อาจเปลี่ยนแปลง ไม่อาจจะทะลุออกมาจากอำนาจของวัตถุได้.

นี้ เรียกว่าเขาไม่อาจจะเอาชนะความนิยมวัตถุได้ ไม่อาจจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรในเรื่องเกี่ยวแก้ววัตถุได้, ภาวะของคนที่ตกอยู่ในลักษณะเช่นนี้เองเป็นตัววัตถุนิยม หรือ materialism หรือ (๓) เอาภาวะแห่งการถูกจับยึด หรือการเป็นทาสด้วยความสมัครใจต่อคุณค่าของวัตถุ หรือการที่โน้มเอียงไปในทางต่ำ ซึ่งข้อนี้หมายถึงความรู้สึกในทางฝ่ายต่ำ ที่เป็นไปในทางฝ่ายต่ำ เพราะการถูกจับยึด หรือเพราะการตกไปเป็นทาสของวัตถุ หรือผลของวัตถุ ภาวะเช่นนั้นเองเป็นตัววัตถุนิยมหรือ materialism ฉะนั้นสำหรับตัววัตถุนิยม เราจึงชี้ไปได้ที่ความรู้สึกในใจตลอดถึงท่าทีที่แสดงออกมา ตลอดถึงภาวะของบุคคลนั้นๆ ที่อยู่ในภาวะที่ถูกแวดล้อมกักขังอยู่ด้วยความยึดถือโง่งมภายในวัตถุ ตลอดถึงการตกเป็นทาสของวัตถุอย่างที่ระบุดีกไม่ได้ ว่าเป็นวัตถุนิยม.

ที่นี้ ควรพิจารณาเลยไป ถึงลักษณะของบุคคลผู้ถือลัทธิวัตถุนิยม คือเป็น materialist เสียด้วยว่าเป็นอย่างไร โดยทั่วไป จำกัดความว่า (๑) คนนั้น ถือคติดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ๑๕ ข้อ ถ้าเขาถือคติอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้นี้ เป็นหลักประจำตัวแล้วก็ถือว่าผู้นั้นเป็น materialist คือผู้นิยมวัตถุหรือว่า (๒) กำลังดื่มด่ำอยู่ในผลทางวัตถุ กำลังเก็บเกี่ยวผล หรือดื่มด่ำมึนเมาอยู่ในผลทางวัตถุ นี้ก็เรียกว่า ผู้ถือลัทธิวัตถุนิยม และ (๓) ถือความคิดเห็น หรือความต้องการรับผิดชอบของชีวิตในแง่ต่ำคือในแง่วัตถุ, มองเห็นหรือมีทิฐิ หรือความเชื่อความถือของชีวิตนี้ ในแง่ต่ำที่สุด, หรือถือ responsibility คือภาวะแห่งความที่ชีวิตจะต้องรับผิดชอบนี้ ในแง่ต่ำที่สุด ในแง่ต่ำทรมาน คือในแง่ทางวัตถุ. บุคคลชนิดนี้เรียกว่า ผู้ถือลัทธิวัตถุนิยม. เราอาจจะเห็นว่า มันเป็นเพียงระดับของสัตว์ชนิดหนึ่งเท่านั้น จะเป็นเช่นสัตว์เดรัจฉาน หรือว่าเป็นภุชชูปีศาจชนิดหนึ่งก็ตาม ถ้าจิตอยู่ในลักษณะเช่นนี้ก็คือมันต่ำต่ำๆ ไป นั่นเอง ที่ว่าเสมอกันกับสัตว์ ก็ในข้อที่ว่ามีความรู้สึกตามสัญชาตญาณดั้งเดิม เพราะการถูกลวงด้วยของเป็นคู่ แล้วก็มิจึมน้อมเอียงไปในทางวัตถุเหมือนกัน

กับหลักในบาลี ที่กล่าวว่า “อาหารนันทา ภยเมถุนญจสามาณญ-
เมตตปสุภี นราน” ที่คงจะเคยได้ยินกันมาแล้ว ซึ่งมีใจความว่า “การกิน
อาหารที่ดี การนอนหลับที่ดี การซื้อขลาดรู้จักหนี้ยกดี และการประกอบ
เมถุนธรรมที่ดี ลี้อย่างนี้ มีเสมอกัน คือเท่ากัน ในระหว่างคนกับสัตว์”
แล้วมีขยายความต่อไปว่า “ธมฺโม ทิ เตสํ อธิโก วิเสโส - ธรรมะเท่านั้น
ที่ทำให้เกิดการผดแปลงแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ ธมฺเมน ธีนา ปสุภี
สมานา - ครั้นปราศจากธรรมะเสียแล้ว คนกับสัตว์ก็เข้าถึงความเป็นของ
เสมอกัน คือคนกับสัตว์ก็เท่ากัน”. ถ้าเอาธรรมะเข้ามาคนกับสัตว์ก็ต่าง
กัน. เอาธรรมะออกไป คนกับสัตว์ก็เหมือนกันหรือเหลือเท่ากัน. โดยการ
กิน การนอน การรู้จักซื้อขลาดหนี้ยก หรือการประกอบเมถุนธรรม จะถือ
ว่าเป็นของแปลกแตกต่างกันระหว่างคนกับสัตว์นั้น เป็นไปไม่ได้. นี่ก็เพราะ
เหตุอวัตรกนิยม นิยมนั้นวัดทุกอย่างยิ่ง แล้วมีจิตใจต่ำในระดับสัตว์. แม้
ว่าเขาจะได้ประดิษฐ์หรือปรับปรุงตัววัตถุ ที่มีบริโศคใช้สอยอยู่ให้ประณีต
เพียงไรก็ยังไม่มีความประเสริฐเกิดขึ้นส่วนไหน เพราะว่าผลที่เกิดจากวัตถุ
นั้น เป็นเพียงความสุข ความเอร็ดอร่อย สนุกสนานทางเนื้อทางหนังที่ได้
รับจากวัตถุเสมอกัน. เมื่อคนขยายความเจริญในทางวัตถุมากขึ้น ก็ทำ
ให้ได้วัตถุที่ประณีตกว่ามาเป็นเหยื่อ แต่แล้วผลที่ได้รับทางเนื้อทางหนัง
มันก็ต้องเท่ากันกับสัตว์ที่ต่ำๆ มีการใช้วัตถุชั้นต่ำๆ เป็นเหยื่อ โดยเทียบ
ส่วนเท่ากัน ดังนั้นเราจึงได้ความเท่ากัน หรือเสมอกัน ในระหว่างคนกับสัตว์
ที่มีจิตใจกำลังตกอยู่ในวัตรกนิยมเท่าๆ กัน.

นี่, เป็นอันว่าเราได้พิจารณาถึงตัววัตถุหรือตัวจุดใจความของ
วัตรกนิยม ลักษณะของวัตรกนิยม ตลอดถึงบุคคลที่ติดอยู่ในวัตรกนิยม
พอรู้จักสิ่งทีเรียกว่า วัตรกนิยม แล้ว. ที่นี้เราจะได้พิจารณากันถึง **อันตราย
ที่จะเกิดขึ้นจากวัตรกนิยม**พอสมควรอีก. ในกรณีนี้เราต้องใช้ความคิด
อยู่บ้าง จึงจะเข้าใจอันตรายที่จะเกิดจากวัตรกนิยม.

ข้อ ๑ หรือข้อแรกสุด เราควรจะต้องคิด จินตนาการได้ว่ายังวัตรกนิยม หรือ

ยิ่งนิยมวัตถุก้นมากขึ้นเท่าไร สิ่งที่จะสนองความอยากในโลกนี้คือ supply ต่างๆ ในโลกนี้ ก็จะไม่พอมากขึ้นเพียงนั้น. เราจึงระดมกันนิยมวัตถุ ให้มากขึ้นเท่าไร supply ตามธรรมชาติในโลก ก็จะไม่พอมากขึ้นเพียงนั้น ! ที่นี้ตรงกันข้าม ถ้าเรานิยมในมโนนิยมมากขึ้นเท่าไร วัตถุในโลกหรือ supply ในโลก ก็ยิ่งจะเหลือเฟือมากขึ้นเท่านั้น. ขอให้เทียบความแตกต่าง ระหว่างความจริงคู่นี้ ว่าถ้าคนในโลกยิ่งนิยมวัตถุก้นมากขึ้น โลกก็ยิ่งขาดแคลน วัตถุก้นมากขึ้น ยิ่งนิยมทางจิตใจมากขึ้น วัตถุก็ยิ่งเหลือเฟือมากขึ้น เดียวนี้ โลกเรากำลังระส่ำระสาย แย่งชิงวัตถุก้น เพราะไม่มีใครนิยมความสุขใน ทางฝ่ายจิต ซึ่งเห็นกันอยู่ได้ชัดแล้ว.

ที่นี้ โทษของวัตถุนิยม ข้อ ๒ คือเขาเหล่านั้น ไม่เพียงแต่จะถือ หลักว่า “กินดื่มราเร้งเต็มที” เท่านั้น, เขากำลังคิดจะปล้นและทั้งกำลัง ปล้นวัตถุของผู้อื่นอยู่ทั้งต่อหน้าและลับหลัง. นี่หมายความว่าพวกนายทุน ก็เป็นวัตถุนิยม, พวกกรรมกรก็เป็นวัตถุนิยม ลัทธิการเมืองในโลก ก็มี มูลมาจากบุคคล ๒ ฝ่ายนี้. ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ล้วนแต่ตกอยู่ในวัตถุนิยม, เขา จึงไม่อาจจะเพียงแต่นึกถึงหรือกระทำ ในข้อที่ว่า กินดื่มราเร้งเต็มที เขา ไม่สามารถหยุดแต่เพียงเท่านั้น เขาจะต้องพยายาม หรือกำลังพยายามคิด จะปล้นหรือกำลังปล้นเอาวัตถุของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง ที่เรียกกันว่าทั้งบนดินและใต้ดิน. เราจะเห็นได้ว่าสงครามโลก ระหว่างค่ายนายทุนกับค่ายกรรมกรนี้มันต้องการอะไรกัน นอกจากวัตถุ? การต่อสู้ของนายทุน หรือการต่อสู้ของกรรมกรก็ตามเพื่อความชนะนั้น ไม่ใช่เพื่อความชนะ ไม่ใช่เพื่ออุดมคติอย่างที่เขาใช้หลอกพวกเรา แต่เพื่อ เอาวัตถุไปกักตุนไว้ให้มากๆ เพื่อสนองความอยากหล่อเลี้ยงกิเลส ที่เป็น การแสวงความสุขทางเนื้อทางหนังตัวกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ไม่มีวัน จะยุติได้ ไม่มีวันที่ว่านายทุนและกรรมกร หรือจะจัดอยู่อย่างใดก็ตาม ไม่มี วันจะยุติในการที่จะรบพุ่งกันได้ เพราะเขาตกเป็นทาสของวัตถุนิยมเสมอ กัน. แล้วก็กำลังวางแผนการใต้ดินบนดินบ้าง ร้อนๆ บ้าง เย็นๆ

บ้าง ที่จะทำให้เกิดการได้เปรียบในการที่จะสู้บ หรือดูดเอาวัตถุดิบที่อื่น มาเป็นของตัวเอง. การช่วยผู้อื่นหมายความว่าลงทุนเพื่อให้ได้วัตถุที่มากกว่า นั้น มาเป็นของตัวเอง หรือป้องกันวัตถุที่มีอยู่มากแล้วไม่ให้สูญหายไป. เป็น อันว่าผู้ถือสิทธิ์วัตถุนิยมนั้น ไม่ใช่เพียงแต่นอนเต็ม นอนกิน ว่าเรื่องเต็มที่ เจ็บๆ, เขาได้กำลังคิดจะปล้นและกำลังปล้นวัตถุของผู้อื่น ทั้งอยู่ต่อหน้า และลับหลัง เพราะฉะนั้น วิฤตการณ์ในโลก จึงมีแต่จะร้ายแรงขึ้นทุกที เพราะอำนาจของวัตถุนิยม.

ที่นี่เราควรจะต้องต่อไป ถึงโทษ **ข้อที่ ๓** คือพูดแปลกๆ หรือที่เรา ถูกขู่ให้กลัว ความหมายอันแท้จริงของคำพูดเหล่านั้น ควรจะมองเห็น ว่ามันมาล้าคัญอยู่ตรงที่วัตถุนิยม เช่นประโยคว่า คอมมูนิสต์มา ศาสนา หมด. ถ้าเป็นได้จริงตามนั้นต้องเป็นว่า คอมมูนิสต์มาเพาะหวานพืชแห่ง วัตถุนิยม เมื่อทุกคนตกเป็นทาสวัตถุนิยมเต็มที่แล้ว ศาสนาก็หมดจริง, ส่วนที่จะมารื้อวัดไปทำโรงพยาบาล หรือมาจัดการเผาวัด หรือฆ่าพระสงฆ์ นั้น ไม่ต้องกลัวเพราะไม่อาจจะทำให้ศาสนาหมดได้. ศาสนาไม่อาจจะหมด ได้ด้วยการฆ่าพระหรือเผาวัด หรือเปลี่ยนวัดเป็นโรงเรียนเสีย แต่ถ้ามา หวานพืชแห่งวัตถุนิยมให้หนาแน่นดกตึ้นยิ่งขึ้น หรือถึงกับบังคับ ใช้อำนาจ บังคับให้รับลัทธิวัตถุนิยมแล้ว อันนั้นแหละ คือศาสนาหมดหรืออะไรที่ดีๆ ก็หมด. ฉะนั้น ถ้าว่าคำว่าคอมมูนิสต์มา ศาสนาหมดนี้ เป็นความจริงแล้ว ต้องมีความหมายว่าเป็นการบังคับให้รับเอาลัทธิวัตถุนิยม ไม่ใช่มารื้อวัด เผาวัด หรือฆ่าพระอะไรทำนองนั้น ซึ่งเป็นของน่าหัวเราะ เราจะต้องรู้จัก ความจริงของคำว่า “ศาสนาหมด” ว่ามันมีมูลมาจากอะไร เพราะฉะนั้น ไม่ต้องมีใครมาฆ่าพระมาเผาวัด พวกเรากันเองนี่แหละ ลองได้นิยามวัตถุ นิยมให้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์เกิดก็จะเป็นคอมมูนิสต์ขึ้นมาในตัวเอง แล้ว ศาสนาก็จะหมดไปในตัว และจะหมดยิ่งไปกว่าการมาของคอมมูนิสต์ชนิด ที่ถือปืน ถือหอก ถือดาบมาเสียอีก ไม่ต้องใช้ปืน ใช้หอกใช้อะไรเลย แม้แต่นิดเดียว ก็ทำให้ศาสนาหมดได้ ด้วยอำนาจของวัตถุนิยม.

เราควรจะพิจารณาว่า จะเป็นฝ่ายประชาธิปไตยหรือฝ่ายเผด็จการก็ตาม ถ้าเป็นวัตถุนิยมแล้วก็เป็นศัตรูของพุทธศาสนาทั้งนั้น จะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็ตาม ถ้าเป็นวัตถุนิยมแล้ว ก็เป็นศัตรูของพระพุทธศาสนาโดยเท่ากัน, ทั้งนี้เพราะว่ามันนำไปสู่วัตถุนิยมด้วยการบังคับก็ดี ด้วยการเกลี้ยกล่อมชักจูงก็ดี ล้วนแต่ทำให้มนุษย์หมดความเป็นมนุษย์ไปสู่ความเป็นอย่างสัตว์ทั่วไป. แล้วศาสนาจะไม่หมดได้อย่างไร ถ้าบูชาแต่อุดมคติที่ว่า “กิน ดื่ม ร่าเริงเต็มที่ เพราะพรุ่งนี้เราอาจจะตายเสียก็ได้” ดังนี้.

ที่นี่ เราจะพิจารณากันต่อไปว่า โทษของวัตถุนิยมนั้น มีการคืบหน้าต่อไปอย่างไร. โทษของวัตถุนิยม **ข้อที่ ๔** ทำให้เกิดความเข้าใจผิดอย่างร้ายแรงในเรื่องผลพลอยได้ของกรรม และเรื่องที่ว่า บาปจะเป็นน้ำผึ้งไปก่อนจนกว่ามันจะให้ผลที่แท้จริงของมัน ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธศาสนา. ข้อนี้หมายความว่าถ้าจิตใจของคนเราน้อมเอียงไปสู่วัตถุนิยมอยู่โดยลัทธิชาตญาณอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เขารู้จักแต่เพียงความสุขทางวัตถุ. ตัวอย่างเด็กๆ ที่พอจะถือได้ว่ามีความสุขอย่างยอดเยี่ยมของเขา เช่น เขาปรารถนาที่จะกินเนื้อสะเต๊ะให้หมดจาน แล้วได้ไปขี่ประตูกะบองเล่นให้สนุก. นี่ก็รู้สึกมีความสุขในปริมาณเท่ากันกับคนที่ปรารถนาจะบรรลุนิพพานทีเดียว. ความสุขที่ได้กินเนื้อสะเต๊ะหมดจาน แล้วก็ไปขี่ประตูกะบองไปแวกแวกมาเล่นให้สนุกสำหรับเด็ก ก็เป็นความรู้สึกที่เป็นสุขจริง แต่เป็นเรื่องอาศัยวัตถุ. นี่แสดงว่าเด็กก็มีความยึดมั่นในความสุขอย่างวัตถุนี้ เท่าๆ กับอุปาสกอุบาสิกายึดมั่นในนิพพาน. ความสุขทางวัตถุนั้นเองมันได้ครอบงำใจอย่างเต็มที่ อย่างเหนียวแน่นถึงที่สุดเป็นลำดับๆ มา เพราะฉะนั้น จึงเกิดถือลัทธินิยมวัตถุขึ้นในใจตัวเอง โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่า การได้วัตถุที่ถูกต้องนั้นแหละ คือความดี ความประเสริฐ ความงาม คนเหล่านี้จึงยึดถือเอาการได้ของที่ชอบใจนั้นแหละเป็นการดี หรือเป็นการได้ดี เป็นการถูกต้อง เป็นการยุติธรรม. เขาถือศาสนา “ได้เป็นดี” หรือ

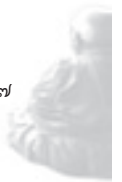

ลัทธิ “ได้แล้วเป็นดี” อันนี้แหละเป็นเหตุที่ไม่เข้าใจเรื่องผลพลอยได้ของกรรม. คือว่าเรื่องผลที่พลอยได้ของกรรมนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เอาเป็นแน่นอนได้ว่ามันดีจริงหรือชั่วจริง. เรื่องนี้อาตมาได้อธิบายแล้วในเรื่องกรรม เป็นใจความสำคัญว่า การทำดี ดี, การทำชั่ว ชั่ว, และดีเสร็จชั่วเสร็จตั้งแต่เมื่อทำ. ที่นี้ ผลพลอยได้ที่ได้มาจะเป็นเงินหรือเป็นชื่อเสียงหรืออะไรก็ตาม นี่มันเป็นเพียงผลพลอยได้. ถ้าเป็นผลพลอยได้ ที่ได้มาจากการทำดี ผลพลอยได้นั้นก็ดี ถ้าได้มาจากการทำชั่ว ผลพลอยได้นั้นก็ชั่ว เช่นเงินที่ได้มาจากคอร์รัปชัน ก็เป็นเงินชั่ว เงินที่ได้มาโดยบริสุทธิ์ก็เป็นเงินดี. เงินดีเอามาใช้หรือเอามาบริโภคใช้สอยเข้าไป ก็ไปหล่อเลี้ยงความเป็นคนดีของเราให้มันคงยิ่งขึ้น. เงินชั่วหรือของที่ได้มาโดยวิธีชั่วมาก็หล่อเลี้ยงความชั่วในจิตใจของเราให้เราชั่วมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นทุกที. ที่นี้ ความสกปรกเศร้าหมองเหล่านั้นมันเสียหายร้ายกาจยิ่งกว่าการไม่ได้อะไรทั้งสิ้นทีเดียว. เพราะฉะนั้น เราจึงถือว่าการที่เราได้เงินหรืออะไรมา ในทางที่ไม่ดี มาหล่อเลี้ยงร่างกายนี้ จะไปคิดถึงแต่ในแง่ที่มันได้มานั้นไม่ได้, ได้เงินมา มันสนุกสนานมีรถยนต์ขี่ มีดีก็อยู่ก็ตาม แต่ความที่ต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์ที่ดีไปนั้นมันแพงยิ่งกว่าสิ่งที่ได้มานั้นมากนัก เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าสูญเสียสิ่งที่ดีมีค่าไป, ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เราจะถือเอาวัตถุที่พลอยได้มาเป็นเกณฑ์นั้นไม่ได้ ถ้าหากว่าได้มา มันก็ต้องแยกเป็นผลพลอยได้ที่ดีหรือชั่ว ไปตามกรรมที่ได้กระทำไปแล้วแต่จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว. และควรจะเห็นว่าผลที่พลอยได้อย่างนี้มันไม่แน่ บางทีก็ได้ บางทีก็ไม่ได้. แต่เรื่องดีหรือชั่วตัวจริงนั้นมันแน่คือดีเสร็จ ชั่วเสร็จ แล้วแต่การกระทำ และยังมีผลกรรมที่เหลืออยู่สำหรับจะดีหรือชั่วต่อไปอีก ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ผลพลอยได้ที่พลอยได้ขึ้นมานั้นมันก็ พลอยดี พลอยชั่ว ตามไปโดยเด็ดขาดถึงที่สุดเหมือนกัน. เพราะฉะนั้นเราจึงถือว่าผลพลอยได้นี้มันมีทั้งดีและชั่ว ถ้าดี ก็มาหล่อเลี้ยงเราให้ดียิ่งขึ้นไป ถ้าชั่ว จะเป็นเงิน หรือเป็นดี ก็เป็นรถยนต์ก็ตาม มันมาทำให้เราชั่วมากลงไปอีก ทำให้ชีวิต

ทั้งชีวิต หรือเลือดเนื้อของเรา กลายเป็นคนชั่วไป, สูญเสียความเป็นคนดีไป โดยสิ้นเชิง. เราติดในวัตถุนิยมมากเกินไป เลยไปเอาวัตถุที่ได้นั้นเป็นหลัก จึงไปเข้ากับคติ ๑๕ ข้อของวัตถุนิยมข้างต้น เราจึงกลายเป็นคนถือลัทธิวัตถุนิยมไปโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว เราเลยไม่เข้าใจ และไม่อาจจะรับถือลัทธิกรรมของพระพุทธเจ้า และไม่เข้าใจเรื่องผลพลอยได้ของกรรม. ที่นี้เราก็เลยไม่เชื่อพระพุทธภาษิตที่ว่า มธฺ ว่า มณฺญตี พาโล ดังที่ได้กล่าวแล้ววันก่อน ว่าคนเราพาลยอมเข้าใจว่าบาปนี้เป็นน้ำผึ้งไปก่อน ตลอดเวลาที่บาปยังไม่ให้ผล, เมื่อใดบาปเกิดขึ้นมา เมื่อนั้นเขาจะต้องมีทุกข์ จะต้องนั่งลงกอดเข้าเช็ดน้ำตา. แต่ถ้าเป็นวัตถุนิยมจัด มีสายตาอันมองเห็นแต่วัตถุเหล่านั้นแล้วก็จะเอาตัวน้ำผึ้งชนิดนั้นเป็นของถูก ของดี ของยุติธรรมอยู่เรื่อยไป ที่แท่น้ำผึ้งนั้น คือรสของบาปในขณะที่ยังไม่ได้ผลเท่านั้น. ขอย้ำว่า เราต้องเข้าใจว่า น้ำผึ้งนั้น คือบาปในขณะที่ยังไม่ให้ผล! นั้นจะดีได้อย่างไร? แต่ตาของคนที่ถูกปกคลุมอยู่ด้วยวัตถุนิยมแล้ว จะเห็นเป็นของดีเสมอไป. เพราะฉะนั้น เราควรจะพิจารณาให้เห็นอันตรายของการตกอยู่ในลัทธิวัตถุนิยมนี้ว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่ง. มันสับสนกันหมด ทำให้เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ทำให้ไม่เข้าใจกฎความจริง ทำให้หลงเอายาพิษมาเป็นน้ำผึ้ง เข้าใจน้ำผึ้งผิด นี่คือโทษของวัตถุนิยมอีกข้อหนึ่ง.

ข้อต่อไปซึ่งเป็นโทษ **ข้อที่ ๕** ของวัตถุนิยม คือวัตถุนิยม เป็นศัตรูของศาสนา ทำลายความสงบสุขของโลก. ศัตรูของศาสนา ไม่ใช่อยู่ที่บุคคลหรือที่ไหน แต่ที่แท้มีอยู่ที่วัตถุนิยมหรือ materialism ที่มีเชื้ออยู่ในใจของเราท่านทุกคนนั่นเอง ไม่มากก็น้อย. ข้อสำคัญมันมีอยู่ว่าอย่าขยายเชื้อแห่งลัทธิวัตถุนิยมเหล่านั้น ให้เจริญงอกงามจนถึงขีดอันตรายก็แล้วกัน. โดยที่แท้แล้ว วัตถุนิยมหรือพิษแห่งวัตถุนิยมนั้น มันมีอยู่แล้ว ในจิตใจของสัตว์ทั้งปวงไม่ยกเว้นหน้าใคร มันมีปัญหายุ่งแต่ว่าเราต้องควบคุมมันไว้ และเราจะควบคุมมันได้หรือไม่เท่านั้น ถ้าเราเกิดควบคุมไม่ได้ ไม่เท่าไรมันก็จะผลิดอกงอกงาม เป็นลำต้น เป็นใบ เป็นผล เมื่อ

นั่นแหละเราจะหันหลังให้ศาสนา. ถ้าจะดูศัตรูของศาสนาแล้วไม่ต้องนึกถึงคอมมิวนิสต์ หรือไปนึกถึงอะไรข้างนอก จงนึกถึงเชื้อแห่งวัตถุนิยม ที่มีอยู่แล้วในหัวใจของเราเอง ซึ่งทุกคนมีอยู่ตามสัญชาตญาณ และกำลังถูกควบคุมหรือถูกกดไว้ไม่ให้โผล่ขึ้นมาเป็นลัทธิถึงขนาดเป็นอันตราย เราจึงรอดตัวมาได้ถึงวันนี้มานั่งได้ที่นี้ เพื่อฟังปาฐกถาคำบรรยายเรื่อง พระพุทธศาสนา, นี่ เพราะเราควบคุมวัตถุนิยมอยู่ มิฉะนั้นแล้วเราจะไม่ได้เป็นอย่างนี้ ฉะนั้นเราจึงมองศัตรูของศาสนาทุกๆ ศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน ในใจของเราเอง. เราต้องควบคุมมันให้อยู่ตามที่เคยควบคุมมาแล้ว และแล้วก็พยายามอาศัยศาสนาที่เราได้ศึกษาและปฏิบัติต่อไปนี้ ทำลายมันเสียให้หมดพิชิตหมดเชื้อ จึงจะปลอดภัย. วัตถุนิยมเป็นศัตรูของศาสนา ทำให้คนในโลกนี้หันหลังให้ศาสนา แล้วต่อหน้าไปจะเป็นอย่างไร ขอให้คิดดู? เดียวนี้คนทุกคนกำลังหันหลังให้ศาสนายิ่งขึ้น, ความระส่ำระสายของโลก หรือคอร์รัปชันในโลกเกิดมาจากการที่คนหันหลังให้ศาสนา ไม่มีศาสนาเป็นที่เคารพหรือยึดถืออีกต่อไป จึงเกิดความระส่ำระสายขึ้นในโลก ถือศาสนากันแต่ปากหลอกลวงพระเป็นเจ้า แม่ในกองทัพก็กำลังมีการอ้อนวอนพระเป็นเจ้า แต่ไม่เคยเชื่อฟังคำสั่งพระเป็นเจ้าเลย นี่คือการถือศาสนาอย่างเล่นตลกกับพระเป็นเจ้าหรือเจ้าของศาสนา. เพราะอะไร? เพราะพืชแห่งวัตถุนิยม เพราะผลแห่งวัตถุนิยมหรืออะไรของวัตถุนิยม ที่ครอบงำบุคคลนั้นอย่างเต็มที่. เราจะเห็นได้ว่าวัตถุนิยมนั้น เป็นทั้งศัตรูของศาสนา เป็นทั้งศัตรูของความสงบสุข หรือสันติภาพอันถาวรของโลก. เมื่อเขายังเล่นตลกกันอยู่อย่างนี้ คือว่าโดยแท้จริงเป็นทาสของวัตถุนิยมแล้วปากก็ว่าถือศาสนาอย่างนี้แล้ว ไม่มีหวังที่เราจะดับความทุกข์เข็ญของโลก ในโลกนี้ให้สิ้นไปได้ ให้เขาใช้กองทัพ หรือใช้อาวุธชนิดไหนกันก็ตามล้างผลาญกันให้เกลี้ยงโลก ไปสักกี่ครั้งก็ตาม มันไม่อาจจะทำให้โลกนี้มีสันติภาพอันถาวรได้ จนกว่าเราจะกำจัดลัทธิวัตถุนิยมนี้ให้เด็ดขาดเสียก่อน. นี่นับว่าเป็นโทษอันร้ายแรงถึงที่สุดแล้วของสิ่งที่เรียกว่า วัตถุนิยม.

ที่นี้ข้อสุดท้ายที่อาตมาอยากจะชี้ **เป็นข้อที่ ๖** ก็คือ โทษเบ็ดเตล็ด แต่เราก็น่าจะสนใจ. ความนิยมในทางวัตถุที่หนักขึ้นๆ นี้ มันทำให้เกิดความกระด้างหรือหยาบคายโสโกโดก ขึ้นในวัฒนธรรม ในศีลธรรม แม้กระทั่งในวรรณกรรม ในศิลปกรรม เช่นดนตรีเป็นต้น อันกลายเป็นสิ่งที่เราถือว่าเป็นสิ่งสุนทร หรือของงาม. ของที่เคยงามมาแต่ก่อนนั้น กลายเป็นหยาบกระด้างไปหมด โดยไม่รู้รู้สึกตัว เพราะการที่คนหันไปนิยมวัตถุนิยมมากขึ้น ตัวอย่างเช่นในสมัยที่เรายังไม่นิยมวัตถุมากอย่างนี้ เพลงไทยเดิมของเราอยู่ในลักษณะที่นิ่มนวลและเยือกเย็น ไม่มีถ้อยคำทำนองที่หยาบคายหรือโสโกโดก. ครั้นคนไทยเรานี้ นิยมวัตถุตามตะวันตกมากขึ้น เพลงไทยก็เกิดมีชนิดที่ลักษณะทำนองหยาบคายเร่าร้อน และคำพูดหรือภาษาที่เป็นเนื้อเพลงนั้น ก็หยาบคายและโสโกโดกเหมาะสำหรับโสเภณีร้องขึ้นมา, ฟังแล้วน่าอันตรายอย่างยิ่ง ย่อมให้เด็กๆ ลูกหลานของเรา มีลักษณะที่จะไม่เป็นมนุษย์ไปเสียตั้งแต่เล็กทีเดียว. ขอให้สังเกตเพลงบางเพลงที่ส่งอยู่ในอากาศประจำวันก็แล้วกัน มีคำหยาบคายไพร่ๆ สดุด อยู่ในบทเพลง ในเนื้อเพลงนั้น และทั้งทำนองก็เร่าร้อน ซึ่งจะหาไม่ได้ในเพลงไทยเดิม ซึ่งมีความประณีตละมุนละไมทั้งทำนองและทั้งถ้อยคำเหล่านี้เป็นต้น. ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า อิทธิพลแห่งวัตถุนิยมนี้เองที่ทำให้สิ่งสุนทรต่างๆ นั้น กลายเป็นไม่สุนทร หรือไม่งาม ไม่ไพเราะ ไม่ประณีต.

ที่นี้เราจะไม่พูดถึงวรรณกรรมหรือนดนตรีอะไรเหล่านี้ จะพูดถึงคำพูดธรรมดา, อาตมาตั้งข้อสังเกตได้อย่างหนึ่งว่า ในสมัยที่เขาไม่ค่อยเป็นวัตถุนิยมกันนักนั้น เราพบได้ว่าโลกเราพูดประโยคนี้กันว่า Take your seat. please ! โปรดนั่งลงตามที่ของท่านเถิด. แต่เดี๋ยวนี้เมื่อโลกของเราวนไปด้วยวัตถุนิยมก็เกิดมีประโยคชนิดที่ว่า All aboard ! ทุกคนนั่งลง ! แทนที่จะพูดว่าโปรดนั่งลงตามที่ของท่านเถิด กลับทวาดว่า ทุกคนนั่งลง ! เหมือนที่เด็กกระเป๋ารถยนต์พูดกัน. แทนที่จะพูดประโยคแรก

ที่ว่า Take your seat. please ! เขาพูดว่า All aboard ! นี่แปลว่าเกิดความกระด้างหยาบคายขึ้น แม้แต่คำพูดของเด็กกระเปาะรถยนต์ในสมัยที่เรานิยมวัตถุมากขึ้น. นี่เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดเล็กๆ น้อยๆ นอกเรื่อง นอกกรอบของศาสนาหรือศีลธรรม แม้แต่ในเรื่องสุนทรพจน์ตามธรรมดาที่ต้องการกันเล็กๆ น้อยๆ นี่ มันก็ทำให้สูญเสียกันหมด เพราะฉะนั้น เราควรจะเห็นโทษของวัตถุนิยม ให้ชัดเจนทั้งอย่างกลาง อย่างหยาบ อย่างละเอียด และอย่างโดยตรง และโดยอ้อม เราจะได้รับผลดี คือจะได้เกิดความสะดวกแล้ว ต่อวัตถุนิยมขึ้นมา.

ที่นี่ สำหรับเวลาที่เหลืออยู่เล็กน้อยนี้ อาตมาจะชี้ในแง่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา. ในขั้นแรกนี้ จะชี้ว่าพุทธศาสนานี้ไม่ใช่วัตถุนิยม. ข้อนี้ ท่านต้องย้อนไประลึกถึงลักษณะ ๑๕ ข้อ ของวัตถุนิยม ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น มาเป็นหลักเปรียบเทียบ. พุทธศาสนาไม่ได้ถือว่ามัวแต่วัตถุ. ถือว่ายังมีสิ่งที่เรียกว่าจิต แล้วยังถือตรงกันข้ามอีกว่า วัตถุไม่ได้เป็นฝ่ายควบคุมจิต จิตควบคุมวัตถุ เพราะฉะนั้นจึงมีพุทธภาษิตว่า จิตฺเตน นิยตีโลกิโก - สัตว์โลกหรือโลกนี้เป็นสิ่งที่จิตนำไป, จิตตํ ปริกขสฺสตี - เป็นสิ่งที่ถูกจิตดึงไป, จิตตสฺส เอกธมฺมสฺส สพฺเพว วสฺมนวคฺคฺ - สิ่งทุกสิ่งทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นไปในอำนาจของสิ่งเดียวคือจิต. นี่เป็นพระพุทธานุศาสนิตที่ยืนยันชัดอยู่อย่างนี้ ว่าโลกอยู่ในวิสัยแห่งจิต เป็นอันว่าเมื่อถือตามหลัก ๑๕ ข้อข้างต้นแล้ว พุทธศาสนานี้ไม่ใช่วัตถุนิยมแน่. พระพุทธานุศาสนิตมีอยู่ต่อไปว่า มโนปฺพพฺงคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโน มยา แปลว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ มีมโนคือจิตนำไปข้างหน้า มีจิตเป็นที่ยอดหรือสิ่งประเสริฐและสำเร็จมาแต่ใจคือมโน: มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสตี ว่า กโรติ ว่า - ถ้าว่าใจดี ใจผ่องใสแล้ว จะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความสุขย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้นั้นและติดตามเขาไปเหมือนเงาตามตัว. นี่ เป็นเครื่องแสดงอยู่ชัดแล้ว ว่าสิ่งทั้งปวงมีจิตเป็นผู้นำ เป็นผู้สร้าง เป็นสิ่งประเสริฐ และความ

สุขหรือความทุกข์นั้นไม่มีมาแต่จิต หรือมาแต่การกระทำของจิต ที่ผิดและถูก
เพียงไร. ยิ่งในหนังสือชั้นหลังๆ เช่น วิสุทธิมรรค ยิ่งกล่าวชัดไปกว่านั้น
อีกเช่นว่า : ชีวิต อุตตมาโว จ สุขทุกขา จ เกวลา มีใจความว่า ชีวิตนี้ก็ดี
อรรถภาพร่างกายนี้ก็ดี ความสุขก็ดี ความทุกข์ก็ดี อะไรทั้งหมดทั้งสิ้นก็ดี,
เอกจิตตสมายุตตา - รวมลงได้ในสิ่งเดียวคือจิต. ความหมายดังกล่าว
นี้เราจะเห็นได้ว่ามันตรงกันข้ามสิ้นเชิงอย่างเด็ดขาด อย่างไม่มีทางยกเว้น
จากหลักกัตถุนิยม ๑๕ ข้อที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น. เมื่อแสดงฝ่ายผล
พระพุทธรูปทรงแสดงว่า จิตต์ หนุต สุขาวห - จิตที่ฝึกฝนดีแล้ว ย่อม
นำสุขมา; จิตต์ คุตต สุขาวห - จิตที่คุ้มครองดีแล้ว ย่อมนำสุขมา. ขอให้
ดูว่าผลเหล่านี้มาจากกัตถุได้อย่างไร. ผลคือความสุขของคนเรา จะเป็น
ไปตามกัตถุ หรือแล้วแต่กัตถุจะสร้าง ได้อย่างไร ในเมื่อพระพุทธเจ้าตรัส
ไว้อย่างนี้. นี่แสดงว่าพุทธศาสนานั้น ไม่ได้อาศัยกัตถุ ไม่ได้หวังพึ่งกัตถุ.
เย จิตต สณฺญ-เมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺพณ - ผู้ใดสำรวมจิต ผู้นั้น
จะพ้นจากบ่วงมาร. บ่วงมาร ก็คือกัตถุนิยมนั่นเอง. ผู้ใดสำรวมจิตเป็น
อย่างดีแล้ว ผู้นั้นก็จะพ้นจากบ่วงมาร ซึ่งได้แก่วัตถุนิยมที่คล่องใจสัตว์
ให้ติดอยู่กับความชั่วหรือความทุกข์. ในที่สุด พระพุทธเจ้าตรัสว่า
อสมิมานุสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ - การนำออกเสียได้ซึ่ง อสมิมานะ
เป็นยอดของความทุกข์เว้ย! การนำออกซึ่งอสมิมานะนี้ เป็นเรื่องทางฝ่าย
จิตล้วน เป็นจิตที่บริสุทธิ์จากอุปาทานความยึดถือในกาม ในทิฏฐิ ใน
ศีลพรต และในตัวตน, ฉะนั้นจึงเป็นความสุขชนิดยอดสุด. เป็นอันว่า
พุทธศาสนานั้น โดยลักษณะก็ดี โดยหลักแห่งการกระทำก็ดี โดยเหตุผล
ก็ดี โดยผลแห่งการกระทำในที่สุดท้ายก็ดี ไม่มีทางที่จะเป็นกัตถุนิยมไป
ได้เลย. เราได้แต่กล่าวถึงหลักย่อๆ เพราะไม่มีเวลาพอที่จะบรรยายโดย
ละเอียด.

ข้อที่เราควรจะพิจารณาต่อไป คือข้อที่ว่า เมื่อพุทธศาสนาไม่ใช้กัตถุ
นิยมดังนี้แล้ว พุทธศาสนามีท่าทีต่อกัตถุอย่างไรบ้าง? พุทธศาสนาไม่ได้มี

ท่าที่ต่อวัตถุในฐานะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน หรือถึงกับสอนให้ทำลายวัตถุเสีย
เผาวัตถุเสีย ในฐานะเป็นศัตรู อย่างนี้ก็ทำไม่. พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้
หลงใญ่ไปรบกับวัตถุ เราไม่จำเป็นจะไปรบกับวัตถุ เรามีจิตใจอยู่เหนือวัตถุ
ก็พอแล้ว อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ลัทธิจิตเสียได้จากวัตถุนิยม
ก็หลุดพ้นจากบ่วงมาร. เราจะเห็นได้ในข้อที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสที่สุด
แห่งการผิดพลาดไว้ ๒ อย่าง เรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค คือกระโจนลง
ไปในวัตถุนิยมหรือกามคุณ อย่างหลับหลับตา นี้อย่างหนึ่ง ว่าเป็นผิด
สุดโต่งข้างหนึ่ง; ผิดอีกสุดโต่งข้างหนึ่ง คือทำลายร่างกายให้เสื่อมเสีย
ที่เรียกว่าอัตตทิลกมานุโยค ทำลายตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น ให้เสื่อม
สมรรถภาพที่จะบริโภคกามารมณ์ นี่เป็นการทำลายวัตถุ หรือทำลาย
ร่างกาย; พระพุทธเจ้าท่านก็ไม่ได้สอนอย่างนั้น; แต่ท่านสอนให้เดินใน
มัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ดังที่อาตมาได้อธิบายในการบรรยายครั้ง
ที่สาม ว่าเป็นอย่างไร. เอาใจความย่อๆ ก็คือว่าเราต้องปฏิบัติตนให้
ถูกต้องในลักษณะที่สามารถเอาวัตถุมาเป็นทาส ไม่ใช่เราก็มืดรีดลงไปเป็น
ทาสของวัตถุ เรามีจิตใจอยู่เหนือวัตถุ แสวงหาความสุขจากการเป็นอิสระ
เหนือวัตถุ แล้ววัตถุก็เข้ามาเป็นผู้รับใช้ของเรา เท่าที่ถูกต้องควร. นี่แหละ
เรียกว่าเป็นปฏิปทาสายกลาง : คงเกี่ยวข้องกับวัตถุไปตามเดิม แต่ ใน
ฐานะเป็นนาย เป็นอิสระเหนือวัตถุ เพราะฉะนั้นมีวัตถุเท่าไรก็ได้ มัน
เป็นบ่าวเป็นทาสของเรา ไม่ครอบงำเรา ไม่อยู่เหนือเรา แต่เราอยู่เหนือ
วัตถุ. เพราะฉะนั้นเราจำเป็นต้องปฏิบัติต่อวัตถุให้เหมาะสม ซึ่งอาตมา
อยากจะกล่าวถึงอุทาหรณ์เปรียบเทียบสักอย่างหนึ่ง ซึ่งในสมุดข่อยภาพ
ปริศนาธรรมโบราณ ท่านได้เขียนเป็นภาพศพพองอืดลอยน้ำแล้วก็มีคนขี่
ศพนั้นข้ามฟากไปฟากโน้นได้ พ้นจากโจรที่ไล่ตามมาจากข้างหลัง. โจรไม่
มีเรื่องจะข้าม แต่คนขี่ศพพองอืดข้ามไปสู่ฟากโน้นได้. นี่แสดงความหมาย
ว่า วัตถุแม้จะอยู่ในฐานะเป็นของปฏิภูล แต่ก็อาจใช้เป็นเครื่องมือบางอย่าง
ได้เช่นเดียวกับศพ, ร่างกายเป็นของปฏิภูล แต่ก็ยังเป็นที่เกิดของปัญญา.

ปัญญาที่เกิดมาร่างกายนี้ ไม่ใช่จะเน่าจะเหม็น จะปฏิกูลไปตามร่างกาย แต่มันบริสุทธิ์สะอาดผ่องเหมือนดอกบัวที่เกิดมาจากโคลนจากเลน: แต่แล้วดอกบัวนั้นก็ได้เหิมน้ำอย่างโคลนอย่างเลน, และมันเป็นของสวยงามมีกลิ่นหอม เพราะฉะนั้นร่างกายนี้ ถ้าปรับปรุงให้พอเหมาะ ก็จะเป็นที่เกิดของปัญญา ซึ่งเป็นเรื่องของจิต และทำลายกิเลสได้ และก็ถึงนิพพานได้ในที่สุด. ฉะนั้นวัตถุนั้นเมื่อบุคคลควบคุมให้ดี ให้อยู่ในอำนาจของสติปัญญา คือให้สติปัญญานำวัตถุ อย่าให้วัตถุนำสติปัญญา หรือว่าให้เราอยู่เหนือวัตถุ อย่าให้วัตถุอยู่เหนือเรา ดังนั้นแล้ว วัตถุก็จะ เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย แต่ก็ไม่มากจนถึงกับทำให้เราเป็นทาสของวัตถุ หลงนิมยวัตถุจนถึงกับวิวาทแย่งชิงกัน จนทำให้เกิดวิกฤตการณ์ถาวรในโลก อย่างที่เห็นอยู่ในเวลานี้ เพราะว่าถ้าเรารู้จักแสวงหาความสุขในฝ่ายมโนนิมยแล้ว, supply ทางวัตถุในโลกนี้จะเหลือเฟือจนไม่ต้องแย่งชิงกัน ต่างคนต่างแสวงหาความสุขได้โดยทางจิตใจ และอาจแสวงได้โดยลำพังใจล้วนๆ ก็ยังได้. ดังเช่นความสุขชั้นมรรคผลนิพพาน เหล่านี้ ไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของวัตถุเลย สามารถที่จะบำเพ็ญไปได้ทางจิตล้วนๆ แล้วก็ได้รับความสุขอย่างยิ่งอย่างสูงยิ่งไปกว่าวัตถุหรือที่จะได้ทางวัตถุเสียอีก. เพราะฉะนั้นเราควรปฏิบัติต่อวัตถุให้ถูกต้อง ไม่ถึงกับทำลายวัตถุ แต่ก็ไม่เป็นทาสของวัตถุหรือบูชาวัตถุ คงควบคุมวัตถุให้เป็นไปตามระเบียบที่เราปรารถนา ถ้าเป็นขั้นศีลธรรม ก็มีหลักปฏิบัติอย่างหนึ่ง, ถ้าเป็นขั้นศานาโดยตรง ก็อีกอย่างหนึ่ง. แต่ถึงจะเป็นขั้นศีลธรรมในขั้นต้นๆ ก็ตาม ก็ต้องหมายถึงการอยู่เหนือวัตถุอยู่นั่นเอง. ถ้างั้นเป็นทาสของวัตถุ คือเป็นวัตถุนิยมลงเมื่อใดแล้ว จะฆ่าสัตว์ จะลักทรัพย์ จะล่วงละเมิดของรักของผู้อื่น จะอะไรๆ ทุกอย่างในทันที แม้แต่ในขั้นศีลธรรมคนเราก็ต้องไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม. แต่แม้ว่าเราจะเป็นทาสของวัตถุนิยม ในขั้นประณีตละเอียดกันอยู่บ้าง เช่นหวังที่จะได้สวรรค์ หวังที่จะได้อะไรก็ตาม ซึ่งเป็นผลทางวัตถุนั้น เราก็ต้องได้มาในทางที่ถูกที่ควร คือประกอบกรรมดี

กรรมขาว ไม่มีคอร์รัปชัน. คำว่าคอร์รัปชันนี้ ขอให้เข้าใจว่าอาตมามีความหมายแต่เพียงว่า จุดดำๆ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นคราวๆ แก่ศีลธรรม ถ้าเปิดดูปทานุกรม คำว่าคอร์รัปชันนั้นตามมูลศัพท์เดิมแปลว่าจุดดำที่อยู่ในท่ามกลางพื้นขาว. คำว่า คอร์รัปชัน ย่อมหมายถึงความเศร้าหมองที่เกิดขึ้นเป็นยุคเป็นคราว ในขณะที่ผู้หนึ่งบังคับตัวเองไม่ได้. ในชั้นศีลธรรมนั้นเมื่อเราไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมแล้วเราไม่มีคอร์รัปชัน คือไม่มีจุดดำที่ท่ามกลางพื้นขาวอีกต่อไป, แต่เรามีพื้นขาวๆ นั้นแหละ เป็นวัตถุนิยม คือวัตถุนิยมอย่างประณีต เช่นปรารธนาสวรรค์ ปรารธนาภาคคุณที่ได้มาโดยบริสุทธิ์ อย่างนี้ก็ยังเป็นวัตถุนิยมอยู่นั่นเอง ไม่จัดเป็นผิดในเรื่องโลกหรือศีลธรรม แต่เป็นอุปสรรคของการบรรลุนิพพาน. เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นเรื่องของทางฝ่ายศาสนาซึ่งเป็นการต้องการความพ้นทุกข์โดยเด็ดขาดแล้ว ก็ต้องเลิกหลักวัตถุนิยมโดยสิ้นเชิง มีจิตใจเป็นอิสระพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง. นี่เรียกว่าการปฏิบัติต่อวัตถุนิยมในชั้นศีลธรรม และในชั้นศาสนานั้น ย่อมต่างกันอย่างนี้. เป็นอันว่าเราได้ให้เห็นว่า พุทธศาสนานั้น ไม่ใช่วัตถุนิยม ที่นี้ ปัญหาเมื่ออยู่ว่าเราจะกล่าวว่าเป็นอะไรดี?

ในชั้นแรก ย่อมจะกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาเป็นมโนนิยมเป็นธรรมชาติ เพราะมีหลักในการแสวงหาความสุขทางฝ่ายใจ. และอาศัยใจเป็นหลักนิยมใจเป็นหลัก นี่ก็ถูกเหมือนกัน. แต่อาตมาเห็นว่า เราควรจะถือว่า พุทธศาสนานี้ เป็นกรรมนิยมมากกว่า คือนิยมในหลักกรรม ซึ่งมีกฎเกณฑ์ดังที่อาตมาได้อธิบายแล้วว่าทำกรรมดีได้ดี, ทำกรรมชั่วได้ชั่ว, คนเราต้องเว้นกรรมชั่วแล้วประกอบกรรมดีอยู่เป็นประจำ และในที่สุดก็ประกอบกรรมที่อยู่เหนือดีเหนือชั่ว ซึ่งจะเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลาย. พุทธศาสนามีหลักอย่างนี้ ฉะนั้นน่าจะถือว่าพุทธศาสนานี้ เป็นกรรมนิยมโดยแท้ คือนิยมหลักสังขารกรรมเรื่องกรรม และประพฤติปฏิบัติไปจนสิ้นกรรมหรือหมดกรรม. เราถือว่ากรรมนี้แหละเป็นอภิสังขาร หรือมูลเหตุให้เกิดนามรูป เกิดเป็นเราขึ้นมา และเราต้องเป็นไปตามกรรม จนในที่สุดเราเอาชนะกรรม

ได้อยู่เหนือกรรม เพราะกรรมทำกรรมนั้นให้หมดอำนาจ โดยประพัตติ
ปฏิบัติในกรรมอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งที่แท้ไม่ควรจะเรียกว่ากรรม แต่ก็ต้องเรียก
อย่างนั้นเพราะว่าเป็นการกระทำ แต่ไม่ใช่กรรมดี กรรมชั่ว คือมีจิตอยู่เหนือ
การถูกลวงด้วยของเป็นคู่ ทุกๆ คู่ แล้วก็ไม่อยากในสิ่งใด คือไม่มีกิเลส
ไม่อยากทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว จึงไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม, สังสารวัฏฏ์
ก็สลายลง เราก็รอดตัวได้. เพราะกฎแห่งกรรมที่ได้ัดชาตนี้ จึงน่าจะกล่าว
ว่าพุทธศาสนาเป็นกรรมนิยม ซึ่งจะถูกกว่าที่จะกล่าวว่า เป็นมโนนิยม เพราะ
ว่าเมื่อเราหลงนิมความสุขเฝ้าในทางใจกันมากขึ้นๆ เรายังอาจจะหลงผิด
เพราะมันก็ยังเป็นของที่สมมติอยู่มาก และชวนให้หลงเลือนอยู่มาก อาจ
จะหลงยึดถืออยู่ได้ในความสุขที่เกิดมาจากการปฏิบัติทางใจ และไปติดอยู่
แค่นั้น ไม่รู้ถึงนิพพานเพราะการยึดถือด้วยอุปาทาน ว่า “นิพพานเป็น
นิพพาน, และนิพพานเป็นของเรา” อยู่เสมอ ดังนี้ ซึ่งจะไม่ถึงนิพพานได้.
แต่ถ้าเราไม่ยึดถืออย่างนั้น หันมาพิจารณากันในเรื่องกรรม เห็นโทษของ
กรรมดี กรรมชั่ว ว่าล้วนแต่ทำให้เวียนว่ายไปในวัฏฏสงสารขึ้นๆ ลงๆ ด้วย
กันทั้งนั้น แล้วทำจิตให้หลุดพ้นจากกรรม นี่มีทางที่จะให้ถึงที่สุดแห่งความ
ทุกข์ได้ และเป็นการรอดตัวได้เพราะกฎแห่งกรรม จึงถือว่าเป็นกรรมนิยม
มีความหมายที่ไม่อาจจะหลงเลือน หรือบิดผันเป็นอย่างอื่นได้เลย.

สรุปความแห่งการบรรยายในตอนนี้ได้ว่า เราถูกลวงด้วยของเป็นคู่
มาแต่กำเนิด จิตจึงนำไปสู่วัตถุนิยมโดยไม่รู้ตัว ในฐานะเป็นสัตตชาตญาณ
เพราะเหตุฉะนั้นวัตถุนิยมจึงคู่มากับจิตของสัตว์, ในโลกนี้ก็ได้ปรากฏชัด
เป็นลัทธิขึ้นมาแล้ว ตั้งแต่ก่อนพุทธกาลทั้งในประเทศอินเดียและใน
ประเทศกรีก.

วัตถุนิยมตรงกันข้ามจากมโนนิยม หรือ spiritualism หรือถ้าเรียก
ว่า pure idealism ก็ยิ่งจะถูกกว่า เพราะหมายถึงอุดมคติบริสุทธิ์ไม่
ตกเป็นฝ่ายกิเลส. ลักษณะแห่งความหมายของวัตถุนิยมนั้น คือเอาวัตถุ
เป็นหลัก ผู้ถือหลักวัตถุนิยมก็คือผู้ที่หลงในคุณค่าของวัตถุแต่อย่างเดียว.

จุดของวัตถุนิยมคือทำที่หรือความรู้สึก หรือภาวะแห่งบุคคลที่ถูกผูกมัดตรึงอยู่ด้วยคติของวัตถุนิยมหรือผลที่เกิดมาจากวัตถุ. อันตรายของวัตถุนิยมคือทำให้โลกเกิดตณห์มากขึ้น, ทำให้ขาดแคลนเหยื่อทางวัตถุ ชนิดที่จะทำให้เกิดการรบกวนกัน ไม่มีที่สิ้นสุด, ทำให้คนหันหลังให้ศาสนา ทำลายความสงบสุขของโลก. และทำลายเสียแม้แต่สิ่งสุนทรเล็ๆ น้อยๆ ในทางวรรณกรรม ในทางดนตรี ในทางอะไรต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น: เช่น เกิดดนตรี หรือบทเพลงชนิดหยาบโลนขึ้นมาในโลกก็เพราะวัตถุนิยม. ส่วนพุทธศาสนานั้น มิใช่วัตถุนิยม คือไม่นิยมวัตถุเลยคงถือเอาความจริงหรือสัจธรรมเป็นใหญ่ เห็นว่าจิตเป็นมูลของวัตถุ แต่แล้วที่ไม่ได้ถึงกับสอนให้ทำลายวัตถุในฐานะถือว่าวัตถุนี้เป็นอุปสรรคเป็นศัตรู, เพราะมีข้อปฏิบัติสายกลาง ที่ทำให้ชนะเหนือวัตถุ มีจิตอยู่เหนือวัตถุ ทั้งหมดนี้เป็นไปได้โดยอาศัยกฎแห่งสัจธรรมของธรรมชาติ คือกฎแห่งกรรม : ประพฤติในทางถูก; ละกรรมชั่ว ทำกรรมดี แล้วประกอบกรรมที่เป็นที่สิ้นสุดของกรรมดีและกรรมชั่ว อยู่เหนือกรรมโดยประการทั้งปวง เป็นอันว่าหลุดไปจากวัตถุนิยมทุกอย่างที่เป็นที่ตั้งของอุปาทาน. นั่นแหละเป็นยอดสุดจุดจุดหมายปลายทางที่พุทธศาสนามุ่งหมายจะให้เราเข้าถึงได้.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ตุลาการิกธรรม คำบรรยายชุดที่ ๒ อบรมรุ่น ๒๕๐๐ เรื่องวัตถุนิยมกับพุทธศาสนา. บรรยายอบรมผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา ณ ห้องบรรยายของเนติบัณฑิตยสภา วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๐๐, หน้า ๔๙๐-๔๑๗.

ต้นเตยให้จริง ของวิภาติ กน

: ต้นเตยแห่งปณท. ชื่ออะไรสักชื่อ

- ๑) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๒) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๓) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๔) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๕) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๖) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๗) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๘) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๙) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).
- ๑๐) มีใบปณท. ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ - ๑๐๐ (ชื่อทั้ง ๑๐๐ ชื่อ ก็ได้ก็ได้).

การแก้ปัญหาไม่ถูกจุด

คนเราในปัจจุบันนี้สนใจแต่เรื่องทางเนื้อหนังและผิวแก้ปัญหาทางเนื้อหนังกันมากยิ่งขึ้นทุกที ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องส่วนรวมของโลก.

ว่าที่แท้แล้ว เรื่องส่วนรวมของโลกก็สืบเนื่องไปจากเรื่องส่วนตัวของบุคคล เมื่อบุคคลแต่ละคนเป็นอย่างไร โลกทั้งหมดก็ต้องเป็นอย่างนั้น เพราะว่ามันเป็นเพียงที่รวมของบุคคลทุกคน. เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึงคำว่า โลก ก็คือคนทุกคนในโลกนั่นเอง. เดียวนี้คนแต่ละคนในโลกถูกกระทำให้สนใจหรือเข้าใจ เข้าเกี่ยวข้องกับแต่เรื่องทางฝ่ายวัตถุ จึงมีวสาละวนกันแต่เรื่องทางวัตถุมากเกินไป, จนถึงกับไม่สนใจหรือเหลียวแลเรื่องทางฝ่ายจิต; จนกระทั่งเรื่องทางฝ่ายจิตกลายเป็นสิ่งที่เร้นลับเข้าใจไม่ได้ และค่อยเลือนหายไปในที่สุด.

สิ่งที่จะต้องสังเกตดูให้ดี ก็คือ การที่มนุษย์สมัยนี้ เมื่อสนใจในเรื่องฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายร่างกายมากเข้า ก็จะมีวิธีที่ เรื่องทั้งหมดนี้มีแต่เรื่องเดียวคือ เรื่องทางฝ่ายร่างกาย; ไม่ได้แยกออกเป็น ๒ เรื่อง คือเรื่องกายกับจิต; เห็นว่ามีแต่กายอย่างเดียว สำคัญอยู่ที่วัตถุอย่างเดียว; ถือเสียว่ามันมีปัญหาคือเดียว คือเมื่อทางร่างกายหรือวัตถุดีแล้วก็หมดปัญหา. แม้ว่าคนสมัยนี้จะมีคำว่า จิตพูดกันอยู่ หรือคำว่าวิญญาณพูดกันอยู่ก็มีความหมายเพียงระบบประสาท, ความรู้สึกทางประสาท.

ความเข้าใจอย่างนี้ มันดูเป็นเรื่องที่น่าหัว เพราะถ้าคนหรือสัตว์ก็ตามที่มีชีวิตนี้ ไม่มีความรู้สึกทางระบบประสาทเป็นต้นแล้ว มันจะมีชีวิต

ได้อย่างไร. ฉะนั้นเรื่องทางระบบประสาท หรือความรู้สึกเพียงเท่านั้น มันก็เป็นเรื่องที่ต้องมีเป็นธรรมดา และมันเนื่องกันอยู่กับร่างกายจริง: เพราะว่าถ้าไม่มีความรู้สึกทำนองนี้แล้ว มันก็มีชีวิตไม่ได้. ร่างกายที่มีชีวิตก็ต้องมีความรู้สึก ที่เป็นความรู้สึก เช่นระบบประสาทเป็นต้น. ที่เขาเรียกกันเดี๋ยวนี่ว่า จิต.

พุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น ที่เป็นเครือเดียวกัน มีความหมายของคำว่า “จิต” นั้นเป็นอย่างอื่น, จึงมีปัญหาเกิดขึ้นเป็น ๒ ฝ่าย หรือ ๒ เรื่อง คือทั้งทางฝ่ายกายและฝ่ายจิต. แม้เรื่องทางฝ่ายกายจะหมดปัญหาไปแล้ว เรื่องทางฝ่ายจิตก็ยังเหลืออยู่อีกมาก; มากกว่าเรื่องทางร่างกายมากมายหลายเท่าหรือหลายสิบเท่า. ตรงกันข้ามกับคนสมัยนี้ ซึ่งเป็นวัตถุนิยม จะมีความรู้สึกว่าเรื่องทางฝ่ายกาย หรือฝ่ายวัตถุนั้นมีปัญหามากมายหลายสิบเท่ายิ่งกว่าเรื่องทางฝ่ายจิต; จนถึงกับได้พูดว่า ถ้าเรื่องทางกายดีแล้ว เรื่องทางจิตก็ดีเอง. นี่เอาเรื่องทางฝ่ายจิตไปเป็นของพ่วงกันอยู่กับเรื่องทางกาย; และก็เห็นไปว่าเป็นของชนิดเดียวกันนั้น เหมือนกับเรือลำนิดๆ พ่วงท้ายเรือลำใหญ่เบ้อเร่อ; ปัญหามันมีต่างกันอยู่อย่างนี้.

ที่นี่ เราจะพิจารณากันเฉพาะพฤติกรรมของคนในโลกสมัยนี้ ที่มันวุ่นวายกันเฉพาะ แต่ทางฝ่ายกาย หรือฝ่ายวัตถุอย่างเดียว; เพราะว่าเมื่อเราเข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้แล้ว คงจะมีประโยชน์ในการที่จะช่วยกันแก้ปัญหาของสังคม; หรือแม้ที่สุดแต่ปัญหาของเราเองโดยเฉพาะ ซึ่งกำลังจะเปลี่ยนไปตามร่องรอยของสังคม คือจะพลอยกลายเป็นวัตถุนิยมไปด้วย. ดังนั้นเราจะได้พิจารณากันดูให้ดีๆ ถึงปัญหานี้โดยเฉพาะ แม้ว่าจะเป็นการซ้ำซาก ก็เป็นการซ้ำซากที่ทำให้เข้าใจได้ยิ่งขึ้นไป.

เอาละ เราจะพูดกันแต่เรื่องปัญหาทางฝ่ายกายอย่างเดียว จนกระทั่งถึงเรื่องที่คาบเกี่ยวกันอยู่กับปัญหาทางฝ่ายจิต; เมื่อเราแยกออกมาเป็นปัญหาทางฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายร่างกายแล้ว เราอาจจะแบ่งออกเป็น ๓ ตอน

หรือ ๓ ส่วน.

ปัญหาตอนแรกที่สุด ก็เป็นปัญหาเรื่องการไม่มีปัจจัย ที่จำเป็นแก่ชีวิต เช่นไม่มีกิน ไม่มีใช้ ไม่มีอนามย์ที่ดี, เรียกว่าไม่มีปัจจัยที่จำเป็นแก่ชีวิต; กระทั่งปัญหาที่คนไม่รู้หนังสือ ซึ่งเดี๋ยวนี้เขาจัดเป็นปัญหาใหญ่ด้วย. ไม่ใช่เพียงแต่ว่าไม่มีกินไม่มีใช้ หรือว่าไม่มีอนามย์ดีเท่านั้น ยังมีเรื่องไม่รู้หนังสือด้วย.

เรื่องไม่รู้หนังสือนี้ อยากจะพูดแทรกเป็นพิเศษที่ตรงนี้ว่า เดี่ยวนี้เขาเห็นว่า เรื่องการไม่รู้หนังสือนี้ เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเหตุให้ขัดข้องในการที่จะก้าวหน้าหรือแก้ปัญหาอย่างอื่นๆ; แล้วก็ลวกกันมากที่สุดพยายามกันมากที่สุด เรื่องที่จะให้คนรู้หนังสือ. แต่ถ้าเราย้อนไปดูในครั้งโบราณ ที่คนยังไม่รู้หนังสือนั้น กลับกลายเป็นว่ามีวัฒนธรรมดีกว่าที่รู้หนังสือ มีความสงบสุขในสังคมยิ่งกว่าสมัยที่คนรู้หนังสือ. นี่ตามความรู้สึกของผม จะเท็จหรือจริงอย่างไรไปสังเกตดูเอาเอง ไปศึกษาในแง่ของประวัติศาสตร์ก็ได้.

ความเป็นอยู่ หรือระบบการปกครอง หรืออะไรต่างๆ ของคนสมัยที่รู้หนังสือนั้น ไม่ยุ่งยากลำบาก ไม่คดโกง เหมือนกับสมัยที่คนรู้หนังสือ. เดี่ยวนี้เรามีปัญหาหนัก เรื่องคนไม่รู้หนังสือ แล้วพยายามกันมาก: จะพยายามแต่ปาก หรือเพื่อผลทางโฆษณาอย่างอื่นก็ไม่ทราบได้; แต่เอาตามที่เราภาวนาอยู่จริงนี้ชวนชวายนกันมาก เรื่องที่จะให้คนรู้หนังสือ. เพราะฉะนั้น สมัยนี้เราจึงมีปัญหาใหญ่ๆ เพิ่มขึ้นเป็น ๓ เรื่อง คือเรื่องไม่มีกินไม่มีใช้อย่างหนึ่ง, แล้วก็ไม่มีอนามย์ดีนี้อย่างหนึ่ง, แล้วก็ไม่รู้หนังสือนี้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเพิ่งจะเพิ่มเข้ามา, ปัญหาตามธรรมชาติต่างๆ ก็จะมีเพียงว่า ไม่มีกินไม่มีใช้เพียงพอ และไม่มีอนามย์ที่ดี. ปัญหาข้อนี้ก็ต้องแก้ได้ด้วยการทำงานให้มันมี, เมื่อมันไม่มี ก็ต้องทำให้มันมีขึ้นมา.

ปัญหาถัดไปก็มีว่า ในการที่จะทำให้มันมีขึ้นมา จะให้โลกมีกินมีใช้ จะให้มีอนามย์ดี เหล่านี้ก็มีปัญหาตรงที่ว่าเต็มไปด้วยความยากลำบาก, แล้ว

ก็นำมาซึ่งความทุกข์ เป็นทุกข์ทางใจด้วยก็ได้ ในการที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ พวกวัตถุนิยม มุ่งแก้ปัญหาด้วยการมีเครื่องทุ่นแรง. เครื่องมือเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์ขึ้นตามแบบสมัยใหม่ที่เรียกว่าเครื่องทุ่นแรงทุกชนิดนี้จะแก้ปัญหาเรื่องไม่มีกินไม่มีใช้; เขาหวังที่จะพึ่งเครื่องทุ่นแรง. หรือว่าความก้าวหน้าด้วยวิชาความรู้ทางเทคนิคต่างๆ เช่นเรื่องการเกษตร เรื่องการอุตสาหกรรม หรือเรื่องอะไรก็ตาม ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องเทคนิคที่เขาค้นพบได้ใหม่ๆ ทำให้มีขึ้นเจริญขึ้น ประกอบพร้อมกันไปกับการทุ่นแรง. คือว่ามีวิชาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคที่ประกอบกันไปกับเครื่องทุ่นแรง เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้, แล้วก็หวังกันอย่างนี้ แล้วก็ระดมทุ่มเทกันลงไปในลักษณะอย่างนี้.

ที่นี่จะต้องคิดดูให้ดีว่า การที่มีความรู้ มีปัญญาแก้ปัญหาทางวัตถุทำนองนั้น เกิดเป็นปัญหาขึ้น ๒ ทาง คือว่าคนโดยมากทำไม่ได้ : เช่นเราเห็นกันอยู่ว่า ชาวนาส่วนมากนี้จะมีเครื่องทุ่นแรงไม่ไหว, มีไม่ได้. แม้แต่เครื่องทุ่นแรงขนาดเล็กๆ ก็ยังไม่มี อย่างว่าจะเย็บผ้าก็ต้องเย็บด้วยมือ ไม่มีจักรจะใช้เย็บ นี่เป็นอย่างต่ำที่สุด; กระทั่งเครื่องทุ่นแรงอย่างอื่นจะระดับสูงขึ้นไป นี่ก็ไม่ได้ น้อย่างหนึ่ง. แล้วอีกอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะมีได้ มีสมบูรณ์แล้วก็ยังมีความรู้สึกเป็นทุกข์ในทางฝ่ายจิต คือความไม่ได้้อย่างใจ ความไม่พอกับความต้องการ ความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นเนื่องในการแข่งขัน. ยิ่งเพิ่มการทุ่นแรงมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่มความหมายของการแข่งขัน หนักมากขึ้นเท่านั้น; มันก็มีปัญหาทางฝ่ายจิตแทรกขึ้นมา. ดังนั้นคนจนต้องมีธรรมะ หรือต้องมีศาสนาเพื่อระงับความกระวนกระวายในข้อนี้ เพราะว่าขาดเครื่องทุ่นแรงเป็นต้น; ส่วนคนมั่งมีที่มีเครื่องทุ่นแรง ก็จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางจิต สำหรับดับความร้อน ความวิตกกังวลความทะเยอทะยานนั้น นี่เรียกว่าปัญหามันเกิดคาบเกี่ยวกันขึ้นมา ซับซ้อนกันขึ้นมา โยงไปถึงสิ่งอื่น. นี่คือการแก้ปัญหาทางกายมันไม่เพียงพอ มันก็โยงไปถึงการแก้ปัญหาทางฝ่ายจิตด้วย.

ปัญหาอันสุดท้าย อันที่ ๓ จึงมีว่าแม้จะมีกิน มีใช้ มีอนามัยดี กระทั่ง

รู้หนังสือกันหมดแล้วก็ตาม ก็ยังหาความสุขที่แท้จริงไม่ได้: คือทางฝ่ายกาย
นี้มันหมดปัญหาแล้วทุกประการ ก็หาความสุขที่แท้จริงไม่ได้ เพราะว่าได้
มีโรคภัยไข้เจ็บทางจิตทางประสาทนี้เพิ่มขึ้นมาใหม่ ในลักษณะที่ไม่เคยมี
มาแต่กาลก่อน. โรคประสาทหรือโรคจิต ชนิดที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน
ได้เกิดขึ้นมา. แม้แต่เชื้อโรคทางกาย ซึ่งเป็นเรื่องทางกายทางวัตถุแท้ๆ
นี้ มันก็มีแปลกออกมา เนื่องจากทางจิตมันแปลกออกไป. ปัญหาเรื่อง
อนามัยเรื่องอะไรมันก็ไม่มีความจะสิ้นสุดลงได้: แม้ว่ามิกิน มีใช้ มีอนามัย
ดี ตามที่ต้องการในระดับหนึ่งแล้ว มันก็ยังมีปัญหาเพิ่มขึ้นมาใหม่: เป็น
ความไม่สมบูรณ์ ไม่เพียงพออยู่นั่นเอง.

โรคประสาท โรคจิตเพิ่มขึ้นมาก เพราะความสมบูรณ์แต่ทางร่างกาย
หรือฝ่ายวัตถุนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ โรคความเห็นแก่ตัวนี้มันเพิ่ม
มากขึ้น คุณก็ควรเข้าใจคำว่า “โรคความเห็นแก่ตัว” นี้ให้ดีๆ. โรคความ
เห็นแก่ตัวนี้มันทรمانทั้งฝ่ายกายและฝ่ายจิต : เห็นแก่ตัวมากจนนอน
ไม่หลับ ทรمانทางฝ่ายกาย: ที่นี้ทางฝ่ายจิตก็มีความเสื่อมทรามในส่วน
ศีลธรรม. นี่เป็นเรื่องทางวิญญาณไปแล้ว คือมีความเสื่อมทรามทางวิญญาณ
ทางศีลธรรม แล้วก็เบียดเบียนกัน ฆ่าฟันกัน มีวิกฤตกาลถาวร เป็นสงคราม
นิรันดร์ไม่มีที่สิ้นสุดอะไรทำนองนี้: ล้วนแต่มาจากโรคเห็นแก่ตัวทั้งนั้น.

การที่เราเป็นโรคจิตโรคประสาท ไปอยู่กันเต็มโรงพยาบาลนี้ก็มิมูล
มาจากโรคเห็นแก่ตัว. ข้อนี้มันยืดยาวต้องไปพิจารณาตนเองอีกทีหนึ่ง พูด
กันตั้งชั่วโมงก็จะไม่หมด: แต่ให้รู้ว่า ความเห็นแก่ตัวจัดยิ่งขึ้นทุกที ทำให้
เป็นโรคประสาทและโรคจิตชนิดทางฝ่ายร่างกาย หรือวัตถุ, แล้วก็โรค
ฝ่ายวิญญาณ คือศีลธรรมเสื่อมจนเบียดเบียนตัวเอง เบียดเบียนผู้อื่น
เบียดเบียนตัวเองด้วยการถูกกิเลสเผาลน เหมือนอยู่ในกองไฟ: เบียด-
เบียนผู้อื่นก็คือ ไม่มีศีลธรรม แล้วก็เบียดเบียนผู้อื่นด้วยการแย่งชิง, ใช้
สงครามร้อนสงครามเย็น เป็นเครื่องมือสำหรับการแย่งชิง การทำลาย
ผู้อื่น.

โรคที่ประหลาด หรือปัญหาที่ประหลาดอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรควัตถุ เพื่อที่ผมเรียกเอาเอง เพราะไม่รู้จะเรียกอย่างไร. การที่วัตถุมันเพ้อ เกินความจำเป็นมากนักนี้ มันกลายเป็นโทษ เป็นอันตราย เป็นความรบกวนมนุษย์ให้มีปัญหาไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วก็ยังอยากจะเพ้ออยู่นั่นเอง; เพื่อจนต้องเอาไปทิ้งก็ยังมีการทำอยู่นั้น. นี่ก็มีมูลมาจากเครื่องทุ่นแรง เดียวก็มีปัญหาเรื่องข้าวไม่มี เดียวก็มีปัญหาเรื่องข้าวมีมากเกินไป, มีปัญหาเรื่องดินบุกไม่มี มีปัญหาเรื่องดินบุกมากเกินไป, เรื่องยางไม่มี หรือว่ามียางมากเกินไป; อยู่กันแต่อย่างนี้.

เรื่องวัตถุเพ้อนี้ มีความยุ่งยากซับซ้อนมาก เป็นความปั่นป่วนของโลกทางเศรษฐกิจ และแม้ทางส่วนตัวบุคคล ในบ้านเรือนเต็มไปด้วยปัญหาของวัตถุเพ้อ: คือเราไปนั่งพิจารณาดูให้ดี ในบ้านเรือนที่มีทรัพย์สินสมบัติ มีอะไรเครื่องใช้ไม่สอยมาก เจริญที่สุด นั่นแหละเต็มไปด้วยของเพ้อทั้งนั้นเลย. ของที่ไม่จำเป็นต้องมีก็ได้ทั้งนั้นเลย. นี่มันเพ้อในส่วนที่จะมีสำหรับใช้สอย. สิ่งของที่ขายอยู่ในห้าง ในร้าน บริษัท ที่ขายของนี้ก็เหมือนกัน ส่วนมากจะมีสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมีก็ได้.

นี่คุณทำให้ให้ดีๆ ทำให้ให้บริสุทธิ์ แล้วก็ไปนั่งพิจารณา ดูไปเดินพิจารณา แต่ถ้าทำให้ไม่ดี ทำให้ไม่เป็นธรรมแล้ว จะเห็นว่าจำเป็นไปทั้งหมด; ของที่ผมเพ้อยู่นั้นจะมองเห็นเป็นของจำเป็นไปหมด. วัตถุเพ้อเป็นปัญหาหนัก เป็นการลงโทษของพระเจ้าอย่างยิ่ง ที่ทำให้มนุษย์ลำบากไม่มีที่สิ้นสุด คือไม่รู้ลึกว่าเพ้อ. แล้วก็จะมีมุ่งหา มุ่งสร้าง มุ่งทำกันขึ้นมาให้มากไปกว่าที่มีอยู่แล้วอีก. นี่คือความบ้าหลังในทางวัตถุมีอย่างนี้ มัวแก้ปัญหากันแต่ทางวัตถุนี้ มันมีลักษณะอย่างนี้ มีผลอย่างนี้: ที่เราเรียกกันสั้นๆ ว่า การมัวแก้ปัญหากันแต่ทางฝ่ายวัตถุ.

อยากจะทำข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอยู่เสมอเรื่อยไปว่า อนุชนรุ่นหลังเกิดขึ้นมาก็ถูกกระทำให้มีความเข้าใจผิดโดยไม่รู้ลึกลึกตัว เหมือนกับถูกมอมให้มึนเมา โดยไม่รู้ลึกลึกตัวในการที่จะลุ่มหลงไปแต่ในทางวัตถุ. เรื่อยลึกลึก

ว่าอนุชนลืมนานขึ้นมาในโลกนี้ เขาจะทำตามอย่างผู้ใหญ่โดยไม่รู้สึกตัว: นี่มันง่ายข้อนี้ : ถ้าผู้ใหญ่เป็นวัตถุนิยม ลูกเล็กๆ ก็เป็นวัตถุนิยม: ถ้าผู้ใหญ่เป็นธรรมนิยม ลูกเล็กๆ ก็เป็นธรรมนิยมขึ้นมาโดยไม่รู้สึกตัวได้. นี่วัฒนธรรมประจำบ้านเรือนมีอิทธิพลมากอย่างนี้ ทำให้คนเราเป็นอะไรตามๆ กันไปโดยไม่รู้สึกตัว แล้วเป็นกันหมด. เพราะฉะนั้นเพียงชั่ว generation เดียวเท่านั้นก็เปลี่ยนได้, ยิ่งมาตั้งหลาย generation มันก็เพิ่มเติมที่ ให้เป็นโลกอีกโลกหนึ่งไปทันที โลกอีกแบบหนึ่งไปทันที: เรียกว่าหลับหู หลับตา เอากันใหญ่ในเรื่องทางวัตถุ จนกลายเป็นเรื่องวิ่ง, เจริญอย่างวิ่ง, ไม่ใช่อย่างเดิน: เป็นอย่างวิ่ง หรืออย่างวิ่งเร็ว แล้วก็ไปลงเหวแห่งความร้อใจ ทั่วไปหมดทุกหวัระแรง ไม่ยกเว้นใคร: โดยที่คนเหล่านั้นไม่รู้ว่ามีเรื่องอะไรกัน หรือมันมีมูลมาจากอะไรกัน. นี่รู้แต่ว่า มันมีปัญหายุ่งยากไปหมด แล้วก็มัวแก้กันแต่ปลายเหตุผิวๆ เฉินๆ ไม่ได้แก้กันที่ตัวต้นเหตุอันแท้จริง คือเรื่องทางจิต หรือเรื่องทางวิญญาณ.

ที่นี่ เราดูถึงภาพที่มันเป็นอยู่จริง : การที่ขาดความรู้สภาพที่เป็นอยู่จริงว่าเป็นอย่างไรนั้น เกิดมาจากการที่มันขาดความรู้ทางฝ่ายจิต หรือทางฝ่ายวิญญาณ. ข้อสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ผู้ที่กำลังประสบความสำเร็จทางวัตถุ ทางฝ่ายร่างกายมีเครื่องทุนแรง มีความรู้ทางเทคนิคดี กำลังประสบความสำเร็จทางฝ่ายวัตถุนี้, เขาก็อึดใจ พอใจ ยินดีตัวเอง นับถือตัวเองในที่สุด: นี่คือโง่งอย่างที่สุด ไปสำคัญเอาว่าปัญหาหมดแล้ว. นี่แหละความหลง หรือความโง่งอย่างที่สุดมันอยู่ตรงที่เข้าใจว่า ปัญหาหมดแล้ว, สบายแล้วๆ, ดีกว่าผู้อื่นแล้ว. จงไปดูความเข้าใจอย่างนี้ของประเทศที่อิมพัฒนา สมบูรณ์ในทางพัฒนาและการสังคมสงเคราะห์.

เดี๋ยวนี้ทุกประเทศรวมทั้งประเทศเราด้วย ก็ชะเง้อหัวเรื่องความสมบูรณ์ในทางพัฒนา และการสังคมสงเคราะห์, มีการกระทำที่ ให้อยู่ดี กินดีเต็มที่, แล้วก็ประกันสังคมสงเคราะห์ ให้คนที่ทุกข์พลภาพเจ็บไข้ หรือคนแก่ หรือคนทั่วไปก็ตาม ที่ต้องการประกันสังคมสงเคราะห์ จะให้มีงาน

ทำเรื่อย ให้มีอนามยดีเรื่อย ถ้าเจ็บไข้ได้ป่วย ก็มีส่วกลางที่จะรักษา ไม่
ต้องเป็นทุกข์ นอนตาหลับ: นี่เขารู้จักกันแต่เพียง ๒ เรื่องนี้. พวกคุณ
ก็กำลังจะมีความรู้สึกอย่างนี้ และกำลังบูชาเพียงเท่านี้ได้ นี่ผมคาดคะเน
เอา แต่แล้วระวังดูให้ดีว่า นั้นยังเป็นเพียงความโง่ความหลงที่สุดอย่างหนึ่ง
ว่าปัญหาหมดแล้ว ปัญหามีเพียงเท่านั้น. การที่จะทำให้สิ่งต่างๆ ทั้งหมดนี้
เป็นไปเหมือนกับเครื่องจักร คงจะควบคุมได้ อย่างนี้เป็นความโง่ความหลง
ที่สุด: ที่แท้มันเป็นเรื่องทางจิตใจ ซึ่งจะควบคุมไม่ได้เหมือนเครื่องจักร.

คนที่อยู่ดีกินดีแล้ว มีหลักประกันสังคมสงเคราะห์ดีแล้วนั้นแหละ
มันก็ยังมีปัญหา, ไม่ใช่ปัญหาทางศีลธรรมมันจะหมดไปได้โดยเหตุที่มีการ
ประกันเพียงเท่านั้น. แม้ในประเทศที่มีสังคมสงเคราะห์ดี ก็ยังมีความเสื่อม
ทางจิตใจ ทางศีลธรรม และกำลังเป็นตัวตั้งตัวตีที่จะฆ่ามนุษย์ฝ่ายตรงกัน
ข้าม. เมื่อมีความสมบูรณ์ทางวัตถุทางเนื้อหนัง กระทั่งมีความอุ่นใจทาง
สังคมสงเคราะห์แล้ว ที่นี้ ก็มีส่วนที่จะต้องทำต่อไปก็คือ จะต้องมีการฆ่า
ฝ่ายตรงกันข้ามอยู่นั่นเอง: โดยเหตุที่ว่า เขาจะมาเป็นอุปสรรค ทำลาย
ความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ทางวัตถุของเรา, เขาจะมาเป็นคู่แข่งกัน กระทั่งเป็น
ศัตรู กระทั่งทำลายลัทธิที่เราบูชา. โดยหว่าฝ่ายตรงกันข้ามเป็นอุปสรรค
เป็นศัตรูของความเป็นอยู่อย่างนี้ คือความหลงบูชาความเป็นอยู่อย่างนี้
มันมากเกินไป, มันมีการทำสงคราม คือฆ่ากันต่อไป ต่อไปอีก อย่างไม่มี
สิ้นสุด แล้วก็นอนตาไม่หลับเหมือนกัน.

ข้อที่เอามาหลอกตัวเอง หรือปลอบใจตัวเอง ให้ชื่นชมยินดีอยู่เพียง
แค่นั้นคืออยู่ดี มีการสังคมสงเคราะห์ดีนี้ มันจึงไม่พอ เพราะเหตุนี้. นี่แหละ
ความเจริญทางฝ่ายวัตถุที่ขาดความเจริญในทางฝ่ายจิต, ความรู้ทางฝ่ายวัตถุ
ที่ขาดความรู้ในทางฝ่ายวิญญาณมันให้ผลเพียงเท่านี้: คือมันแก้ปัญหากัน
แต่ทางฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายร่างกาย ยิ่งแก้เท่าไรปัญหาก็กิ่งมากขึ้นในทางฝ่าย
วัตถุ ที่เรียกว่าวัตถุเพื่อ วัตถุอาละวาด วัตถุครองโลก วัตถุครองจิตใจ
ของมนุษย์จนมนุษย์ไม่เป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์วัตถุ เป็นมนุษย์เครื่องจักร

อะไรชนิดหนึ่งไป.

โลกสมัยนี้กำลังสนใจ และกำลังเจริญไปแต่ในทางอย่างนี้ ที่กำลังทำให้ตัวเองเป็นเหมือนเครื่องจักรชนิดหนึ่งในทางวัตถุ วิชาเทคนิคต่างๆ หรือพวก technicians ต่างๆ ที่เขามีกันอยู่ คุณดูเถะมันทำอะไรได้นอกจากทำให้วัตถุเฟ้อ. คำว่า เฟ้อ นี่คือมันก้ำวหน้า จนล้าหน้าเรื่องทางฝ่ายจิตมากเกินไป. ผมขอประกาศตัว หรือจะเรียกว่าออกตัว หรืออะไรก็ตามใจว่า ผมไม่ได้คัดค้านการเจริญทางวัตถุ ไม่ได้คัดค้านความเจริญก้ำวหน้าทางวัตถุ. แต่คัดค้านที่มันเฟ้อ หรือมันล้าหน้าความเจริญทางฝ่ายจิตมากเกินไป. นี่คุณดูให้ดี มันคนละเรื่องคนละอัน.

ขอคัดค้านความเพ้อของวัตถุที่ล้าหน้าความเจริญทางฝ่ายจิต: แต่ไม่ได้คัดค้านความเจริญทางวัตถุ: เพราะว่าต่อไป มันอาจจะมียากกว่านี้อีกมาก ในเรื่องความเจริญทางวัตถุนั้น. แต่คนควรต้องรีบเพิ่มความเจริญทางฝ่ายจิตขึ้นไปให้ทันกัน: มิเช่นนั้นแล้ว วัตถุนั้นแหละมันจะกัดเอา หรือมันจะฝังมนุษย์ลงไปในรก ในเหวใหญ่ในรก.

ความเพียรทางวัตถุนี้อะวังให้ดี, ถ้าความก้าวหน้าทางจิตใจมันไม่ทันกัน, อย่างประเทศไทยเราหรือประเทศไหนก็ตาม, จะพัฒนานั้น พัฒนานี้จะสร้างเขื่อนยักษ์ จะสร้างอะไรก็ได้, จะสร้างระบบไฟฟ้าปรมาณูอะไรก็ตาม แต่ถ้าความเจริญทางจิตใจไปไม่ทันกันแล้ว มันจะมีปัญหาเพิ่มไปหมด นับตั้งแต่มีการทุจริตในการพัฒนานั่นเอง มีคอร์รัปชันในการพัฒนาตั้งต้นขึ้นมาด้วยอย่างนี้: พัฒนาขึ้นมาแล้วยังเพิ่มคอร์รัปชันที่ลึกที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปทุกที.

นี่มนุษย์ชาติที่เคยได้รับเกียรติว่าเจริญ หรือเป็นสุภาพบุรุษ หรือไม่มีความคดโกง นี่มันจะหาไม่ได้แล้วในโลกนี้. ในโลกมันกลายเป็นประเทศชาติที่มีความคดโกง ความทุจริตอะไรตามๆ กันไปหมด เพราะความเพ้อทางวัตถุ หรือเพ้อในการพัฒนาทางวัตถุ. เพราะฉะนั้นปัญหาที่มีอยู่ว่าทำอย่างไร ความเจริญ ความก้าวหน้า หรือความรู้ทางฝ่ายจิตจะชนานเคียง

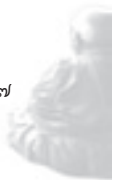

คู่กันไปกับความเจริญทางฝ่ายวัตถุ. เดียวนี้มันกำลังทิ้งกันไกล, ทิ้งกันไกลจนทิ้งหมดเลย จนไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหน, เรื่องทางจิตทางวิญญาณไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหนเพราะมีความเข้าใจผิดอย่างเดียว ว่า ไม่มีความสำคัญ; สำคัญอยู่แต่เรื่องทางฝ่ายวัตถุ.

นี่เราพูดถึงบรมธรรมกันเรื่อยทุกวันๆ เราพูดถึงบรมธรรม แล้วก็เตือนอยู่ว่าอย่าไปเข้าใจไขว้กันเสีย. บรมธรรมทางวัตถุก็เป็นอย่างหนึ่ง บรมธรรมทางฝ่ายจิตก็เป็นอย่างหนึ่ง. บรมธรรมทางฝ่ายวัตถุนั้น คือบรมธรรมปลอม ความเพ้อทางวัตถุนั้นก็ไม่มีทางที่จะถึงที่สุด หรือสูงส่งลงไปที่จุดไหนได้ เพราะว่าความอยากความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด. เรื่องทางเนื้อหนัง ที่เป็นกิเลสตัณหา ไม่มีทางจะสิ้นสุดมันก็ไม่เป็นบรมธรรมอย่างยิ่งหรือสูงส่งตรงไหนได้; มันก็ไหลไปอย่างนั้นเอง, มันก็เพิ่มกำลังเพิ่มกระแสนะโร่มากขึ้นๆ เพลิดเพลินยิ่งขึ้น แต่เขาก็บูชากันว่าเป็นบรมธรรมคือเหมาเอาว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้มันมีเพียงเท่านี้.

คำว่าบรมธรรมที่ถูกเป็นเรื่องทางฝ่ายจิต แล้วจะแก้ปัญหาต่างๆ ได้: ขอให้มีความก้าวหน้าทางฝ่ายจิต จะแก้ปัญหาทางฝ่ายวัตถุได้ แต่มันต้องในระดับที่ไม่เพ้อ. เพราะฉะนั้นต้องระวังคำว่าเพ้อ หรือไม่เพ้อไว้ให้ดีๆ ต้องอยู่ในระดับที่ไม่เพ้อ. เรื่องมีกินมีใช้ทางปากทางท้องนี้ ก็ต้องไม่เพ้อ. ถ้าคนมีจิตใจสูง มีคุณธรรมทางจิตใจสูงจริงแล้ว ก็ไม่ต้องอดตายแน่ จะต้องพอมีกินมีใช้ตามสมควรแก่อัตตภาพ: แต่ไม่หุหุรา เหมือนที่เขาต้องการกันสมัยนี้, ไม่หุหุราฟุ่มเฟือยเหมือนที่เขาต้องการสมัยนี้: จะมีแต่เพียงพอกินพอใช้ อย่างที่เรียกว่า กินอยู่พอดี. มันอาจจะไม่มีกินดีอยู่ดีตามความต้องการของคนสมัยนี้จริง, แน่นนอน: แต่มีการกินอยู่พอดีตามที่ธรรมชาติต้องการ. ขอเตือนเสมอว่า อย่าให้คำพูด ๒ คำนี้ ปนกันยุ่งไปหมดว่า กินอยู่พอดี กับ กินดีอยู่ดี. ถ้ามี บรมธรรมทางจิตแล้ว เพียงแต่กินอยู่พอดีนี้ก็ไม่มีปัญหาแน่.

ที่นี่ พูดถึงเรื่องอนามัย หรือเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ถ้ามีวัฒนธรรมทาง

จิตเพียงพอ มีบรรทัดฐานทางจิตเพียงพอ โรคภัยไข้เจ็บจะไม่ท่วมทับโลก
มากเหมือนสมัยนี้. นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องแยกดูกันโดยละเอียด ว่า
โรคภัยไข้เจ็บทางกายนี้ มันมาจากโรคภัยไข้เจ็บทางวิญญาณอย่างไร. ขอ
ยืนยันเป็นเพียง hypothesis ไว้ที่หนึ่งก่อนว่า ความเจ็บไข้ทางเนื้อหนัง
ทางวัตถุนี้ มันมาจากทางจิต. ยกตัวอย่าง แม้แต่โรคกระเพาะอาหาร โรค
ความดันโลหิตสูง ฯลฯ เหล่านี้ ก็มีมูลมาจากโรคทางจิตทางวิญญาณก่อน
จึงเป็นโรคกระเพาะอาหารเป็นต้นได้. เพราะว่าทางจิตทำให้ระบบประสาท
หรือระบบของจิตใจไม่ปกติ, มันเอาเลือดไปเลี้ยงความบ้าของมันสมอง
เสียมากเกินไป จนไม่เอามาย่อยอาหาร, นานเข้าก็เป็นโรคกระเพาะอาหาร
ซึ่งเป็นที่วัตถุแท้ๆ เป็นที่กระเพาะอาหาร; แต่คนก็ไม่เห็นว่า มีมูลมาจาก
เรื่องทางจิต. ไปจัดเป็นโรคทางกายก็ถูกแล้ว เพราะมันปรากฏที่กาย; แต่
มูลเหตุแท้จริงนั้นมาจากความวิตกกังวล ที่ไม่เคยนอนหลับสนิทตลอด
ชีวิต ถ้ามากเข้ามันก็เป็นโรคทางกายปรากฏออกมา.

ถึงแม้โรคทางจิต มันก็โรคทางกายนั่นแหละ, บ้างลงไปอยู่โรงพยาบาล
ปากคลองสานนั้น ก็เป็นโรคทางกาย คือระบบประสาท ระบบมันสมอง
มันเสื่อมเสียไป นั่นไม่ใช่โรคทางจิตแท้ๆ. โรคกิเลสนั่นแหละจึงจะเป็นโรค
ทางจิต หรือโรคทางวิญญาณแท้ๆ. เดียวนี้เขารู้กันแล้วว่า โรคจิตที่ไปอยู่
ปากคลองสานนั้นไม่ใช่โรคจิต เป็นเรื่องของระบบประสาทที่เกี่ยวข้องกับ
ร่างกาย. เขาก็ยังงงอยู่ว่า โรคจิตแท้ๆ คืออะไร เพราะเขารู้เรื่องจิตแต่
เพียงจิตชนิดที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับร่างกาย. มันต้องมาเรียนเรื่องทางศาสนา
โดยเฉพาะ ให้รู้เรื่องโรคทางจิตทางวิญญาณจริงๆ เสียก่อน, แล้วก็รู้
ว่านั่นแหละมันเป็นต้นเหตุของโรคทางจิตด้านนอก กระทั่งโรคทางกาย.
โรคทางจิตด้านใน ทางจิตแท้ๆ นั่นมันเป็นต้นเหตุของโรคจิตด้านนอกๆ
กระทั่งเป็นโรคที่ปรากฏออกมาทางเนื้อ ทางหนัง ทางร่างกาย.

คำว่า อนามยนี้ ไม่ได้หมายเพียงว่าอนามยทางกายเหมือนที่เข้าใจ
กัน, ต้องมีอนามยทางจิตด้วย. สมัยนี้เขาก็พูดถึงอนามยทางจิต แต่แล้ว

ก็มีความหมายอยู่แก่นามัยทางกาย คือจิตที่เนื่องกันอยู่กับกาย, แล้วก็
คุยโวโอ้อวดต่างๆ นานาว่า รู้เรื่องอนามัยทางจิต. ผมว่าไม่ได้เท่าปีกрін
ในเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับอนามัยทางจิตของทางฝ่ายศาสนา: ไม่ว่าของ
ศาสนาไหน ไม่ต้องพูดถึงของพุทธศาสนาอย่างเดียว. แต่ว่าทางฝ่ายศาสนา
เขาไม่เรียกว่าอนามัยทางจิต เพราะเขาไม่รู้จักเพียงแค่ร่างกายอย่างเดียว
เหมือนคนสมัยนี้ หรือไม่รู้เรื่องอนามัยในความหมายอย่างคนสมัยนี้.

ขอให้ศึกษาธรรมชาติเรื่อง มรรค ผล นิพพาน ชั้นสูงสุดนี้ในฐานะที่
ว่าจะเป็นประโยชน์แก่นามัยทางจิตเกิด. คุณจะต้องศึกษาธรรมชาติในฐานะ
เป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์เพื่ออนามัยทางจิตด้วย; แล้วอนามัยทางกาย
ก็จะดีเอง. โดยภยไช้เจ็บตั้ง ๘๐, ๙๐, ๙๕ เปอร์เซนต์จะหายไป จะไม่
เกิดขึ้น เพราะมีอนามัยทางจิตดี. อนามัยทางจิตดี แล้วก็ไม่ใช่เป็นคน
สะเพร่า ไม่ทำผิดพลาดมือ ไม่เดินตกลง. คนที่เกิดหกล้มปากแตกนั้น ก็
เพราะขาดอนามัยทางจิต เวลานั้นจิตกำลังฟุ้งซ่าน หรือกำลังเลื่อนลอย หรือ
กำลังกลัดกลุ้ม หรือกำลังอะไรอย่างหนึ่ง จึงเดินหกล้มปากแตก. นี่พูด
แล้วมันก็น่าหัว หรือไม่น่าเชื่อว่าโรคภยไช้เจ็บทางกายทั้งหมดนี้ มีมูลมา
จากโรคภยไช้เจ็บในทางฝ่ายวิญญาณ.

ธรรมชาติทุกอย่างเป็นเรื่องแก้ไขโรคทางวิญญาณทั้งนั้น : โดยหัวข้อ
ใหญ่ๆ ก็มีเพียง ศีล สมาธิ ปัญญา ๓ เรื่อง แต่โดยรายละเอียดก็มีหลาย
สิบหลายร้อยเรื่อง; ทั้งหมดนั้นเพื่อแก้ไขโรคทางวิญญาณ. เมื่อไม่มีโรค
ทางวิญญาณ โรคทางกายก็พลอยไม่มีไปด้วย, หรือมีน้อยเหลือเกิน. การ
ที่มีเชื้อโรคทางวัตถุล้วนๆ เช่นโรคอหิวาต์ โรคอะไรเกิดขึ้นนี้ ดูแล้วก็ยัง
น่ากลัวน้อยกว่าโรคทางฝ่ายจิต เพราะมันทรมาณมากกว่ากันมาก; และ
บางทีมันจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้ามนุษย์มีความรู้ดีในทางฝ่ายจิต, ซึ่งสามารถจะมี
ร่างกายที่เข้มแข็ง ต่อต้านเชื้อโรคชนิดนี้ได้.

เดี๋ยวนี้มนุษย์เลวลงๆ ในทางฝ่ายจิต ฉะนั้นสภาพทางร่างกาย
มันก็เลวลงๆ: สภาพทางร่างกายเลวลง ความต่อต้านทางร่างกายมันก็

เลวลง. เชื้อโรคในลักษณะหนึ่งมันทำอันตรายแก่ร่างกายนี้ได้ แต่มันไม่
ทำอันตรายแก่ร่างกายอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเข้มแข็ง มีความต่อต้านสูง
เพราะว่ามันมีจิตสูง. เพราะฉะนั้นเราจึงไม่พบพวกโยคีที่มีกายและจิตแข็ง
แกร่ง คือแข็งทั้งกายและจิตตามป่าตามดง เป็นโรคชนิดนี้ โรคที่เกิดจาก
เชื้อโรคเพียงเท่านั้น. หรือว่าถ้าจิตสูงจริงๆ กินยาพิษก็ได้ อย่างว่าแต่เชื้อโรค
เลย. นี่เดินกันคนละทางอย่างนี้.

ที่นี่เรามาเฝ้าทางวัตถุ เป็นทาสทางวัตถุ วัตถุมันก็กดเราให้จมลงๆ
ต่ำลง กระทั่งมีความอ่อนแอทางร่างกาย กระทั่งมีเชื้อโรคชนิดหนึ่งก็ทำ
อันตรายได้ ไม่มีความต้านทานสูงเลย. แม้โรคเล็กๆ น้อยๆ มันก็ทำอันตราย
มนุษย์ให้ตายหมดทั้งโลกได้ เพราะมนุษย์เลวลงในทางความต้านทาน
เพราะบุญเขาเนื้อหนัง จนเนื้อหนังอ่อนแอต่อการต้านทานโรค. ปัญหาที่เกิด
ขึ้นอย่างสมน้ำหน้า, ขอรภัยพูดหยาบๆ เพราะมันเป็นอย่างนี้จริงๆ.
สมน้ำหน้าที่ว่ามนุษย์ชั่ววัตถุมากเข้าเท่าไร ก็ต้องได้รับผลตอบแทน หรือ
การลงโทษตอบแทนมากอย่างสาสมกันทีเดียว. ปัญหาจึงเต็มไปด้วยหมด
ยุ่งยากเต็มไปด้วยหมดจนเวียนหัว จนไม่รู้ว่าจะแก้กันอย่างไร: ยิ่งแก้ก็ยิ่ง
เข้าลึก, ไม่ใช่ว่ายิ่งแก้แล้วมันยิ่งดี แต่ยิ่งแก้มันยิ่งเข้าไปลึกมากกว่าเดิม.
ข้อนี้อาจจะฟังยาก แต่ไม่ยากเกินไปจนเข้าใจไม่ได้ คุณไปคิดดูให้ดีเถอะ.

ปู่ ยา ตา ยาย ของเราก็พูดวลีหนึ่งมีว่า : “ว้ายิ่งเล่น โลกยิ่งกินลึก”
นี่หมายความว่า วัวมันยิ่งกระซอกไปเท่าไร โถ่มันก็ยิ่งกินลึกมากเข้าเท่านั้น
มันเป็นเรื่องของความโง่. เรา ยิ่งโง่มากเข้าไปเท่าไร โง่ลึกเข้าไปเท่าไร, ปัญหา
มันก็ยิ่งมากยิ่งขึ้นเข้าไปเท่านั้น. ฉะนั้นจะระดมทุ้มเทกำลังเครื่องทุ่นแรง
กำลังเทคนิค กำลังอะไรยิ่งลึกเท่าไร, ปัญหาที่ยิ่งลึกตามมากขึ้นไปเท่านั้น.
มันไม่เป็นไปในทางแก้ แต่เป็นไปในทางทำให้ปัญหาเพิ่มมากขึ้นๆ โดย
ไม่รู้ลึกลับตัว. มันเหมือนกับฝ่ายสนองตอบ เช่นเราอยากได้เงินบาทหนึ่ง พอ
ได้มาบาทหนึ่ง ก็ไม่พอใจ, เพราะว่าอยากได้ ๕ บาท ๑๐ บาทเสียแล้ว;
อย่างนี้เรื่อยไปจนไม่มีที่สิ้นสุด ความพอใจเกิดขึ้นไม่ได้. เรื่องสนองความ

ต้องการทางวัตถุนี้นี้เหมือนกัน ยิ่งแก้มันยิ่งกินลึก.

เดี๋ยวนี้ยังไม่ไกลกว่านั้นอีก, ที่น่าเศร้าใจ น่าตกใจก็คือว่า เครื่องมือที่สร้างขึ้นมาก็เพื่อแก้มัน มันกลายเป็นเครื่องมือที่ไปเพิ่มกำลังให้แก้ปัญหายกตัวอย่างที่เราสร้างเครื่องมือสื่อสารขึ้นมาได้ เพื่อจะแก้ปัญหายางสังคมนี้ มันกลับไปเพิ่มปัญหาทางสังคม คุณไปมองดู : เราประดิษฐ์อะไรขึ้นมา เพื่อจะแก้ปัญหายางยาก หรือความเดือดร้อน แล้วก็สร้างขึ้นมามีอย่างสร้างเครื่องวิทยุขึ้นมาสำเร็จอย่างนี้ ส่งกระจายเสียงไปทั่วโลกอย่างนี้ พวกชาวโลกก็หาได้ใช้ไปในทางที่จะแก้ปัญหานั้นไม่ มันกลับเพิ่มปัญหา คือเป็นสื่อสำหรับแพร่โรคติดต่อ หรือเชื้อโรคทางวิญญาณนี้ ให้ระบาดไปทั่วโลก: ก็มีโรคมมากขึ้น มีปัญหามากขึ้นกว่าเดิม.

เช่นเราจะเล็งถึงการศึกษามีระบบการศึกษาดีมาก. แต่แล้วมันก็ถูกใช้ไปในทางทำให้คนเป็นทาสของวัตถุ, แล้วปัญหามันจะสิ้นสุดอย่างไร เพราะปัญหามาจากวัตถุนิยม. อะไรๆ ที่สร้างขึ้นมาก็เป็นเหยื่อของวัตถุนิยม, เพราะฉะนั้นความเจริญก้าวหน้าทั้งหมดนี้ มันก็เป็นการช่วยฝ่ายภูตผีปิศาจ ที่จะสร้างความมนุษย์มากขึ้นเท่านั้นเอง, แล้วก็เรื่อยๆ ไป, นี่คือการตกเป็นทาสของวัตถุนิยมมีลักษณะอย่างนี้. ที่นี้ถ้าเป็นมนุษย์ที่มีมโนธรรม มีความนิยมในทางธรรม หรือทางจิตนี้จะเป็นอย่างนี้ไม่ได้ จะมีภาวะอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้ จะไม่ทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ: จะเป็นอยู่พอดี กินอยู่พอดี มีอนามัยพอดี มีความแข็งแรงจากธรรมชาติ โดยธรรมชาติ เพื่อต่อต้านโรคภัยไข้เจ็บตามธรรมชาติของมันได้.

นี่แหละ เรามีวิธีการที่จะต่อต้าน หรือแก้ปัญหามาตามแบบของฝ่ายมโนนิยมหรือบรมธรรมในลักษณะอย่างนี้: เราไม่พึ่งเครื่องจักร ไม่พึ่งเครื่องทุ่นแรง ไม่พึ่งเทคนิคอะไร เราก็สามารถจะต่อต้าน แก้ปัญหาเรื่องไม่มีกิน ไม่มีใช้ ไม่มีอนามัยดีนี้ได้: และจะเป็นไปในลักษณะที่พอดี. คุณดูก็แล้วกันว่า ทำไมคนจึงเหลือมาจนถึงสมัยนี้ มาเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ของคนสมัยนี้ได้: ทำไมมันไม่ตายหมด. คนที่ไม่รู้หนังสือ ไม่มีอนามัยดีอะไร

เหล่านั้น ทำไมจึงไม่ตายหมด, ทำไมจึงมาเป็นบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย
ของคนสมัยนี้ได้. ถ้ามีความสูงทางจิตใจ มันไม่มีปัญหาอย่างนี้ แม่แต่
การงานก็เป็นของเล่นไป ไม่หน่อกอกหนักใจ ไม่วิตกกังวล ไม่มีการนอน
ไม่หลับ เหมือนที่กำลังเป็นกันอยู่ในหมู่นักนิยมนวัตกรรม หรือนายทุน หรือ
อะไรก็ตาม. แล้วปัญหาเรื่องความเจ็บความใช้นั้น มันเป็นปัญหาน่าหัวเราะ
มากทีเดียว คุณไปคิดดูให้ดีเกิด.

พวกที่ถือศาสนา ถือพระเจ้า ถือมนโณนิยมนั้น เขาหัวเราะเยาะความเจ็บไข้ ความตาย. นี่คุณก็ต้องสังเกตนะ ผู้ที่เต็มไปด้วยคุณธรรมนี้ เขาหัวเราะเยาะความเจ็บ ความไข้ ความตาย, ไม่ใช่กลัวอย่างความกลัวชั้นสอง เหมือนคนสมัยนี้. ความเจ็บชนิดหนึ่งก็กลัวกันได้อย่างมากมาย, ความตายก็กลัวกันอย่างไร้ไม่ถูก. ส่วนพวกบริษัทของศาสนานั้น เขาหัวเราะเยาะความเจ็บไข้ ความตาย ความอะไรก็ตาม.

พวกหนึ่งก็เชื่อว่า ความตายนี้เป็นความประสงค์ของพระเจ้า จะเรียกตัวเราไปอยู่กับพระเจ้า เราก็ยินดีที่จะไป. เพราะฉะนั้นความตายก็เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจไปเลย ไม่ใช่หนักกลัว. การเจ็บไข้ ก็เมื่อถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้า ก็ไม่ต้องกลัวอะไร ก็นอนเจ็บไข้อย่างยืมน้ำมนต์ได้. หรือความวิบัติต่างๆ ในโลกนี้ เช่นแผ่นดินไหว น้ำท่วม อะไรก็ตาม ก็เป็นความประสงค์ของพระเจ้า, เขาก็หัวเราะได้. ถ้าจะต้องตายมันก็ตายอย่างเดียว. กันอีก คือตามประสงค์ของพระเจ้า. หรือว่ามนุษย์ที่มีปัญญา เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็หัวเราะได้ ไม่ต้องกลัว. นี่มันแก้ปัญหากันคนละแบบอย่างนี้, เพราะฉะนั้นคุณต้องระวังให้ดีๆ .

พวกวัตถุนิยม ที่เป็นทาสของวัตถุ เขาก็บอกว่า โอ้ย, ป่วยการ, เรื่องศาสนา นี่เอาไว้สำหรับปลอบใจคนที่ไม่มีความสามารถ. คุณเคยได้ยินไหมประโยคนี้? พวกนักการศึกษาก้าวหน้าสมัยใหม่นี้ เขาประณามศาสนาว่า ศาสนานี้ไว้เพียงเพื่อปลอบใจคนทุพพลภาพ: ทุพพลภาพไม่มีกินไม่มีใช้ก็เอาศาสนาเป็นเครื่องปลอบใจว่า เออ, มันเป็นอย่างนี้เอง มันเป็นกรรม

ของเรา. หรือปลอบใจ เมื่อทำอะไรไม่ได้มากเหมือนเขา ไม่มีเครื่องจักร ไม่มีอะไรทำ ก็ปลอบใจว่าเราก็น่าโศกเศร้า. นี่มันเป็นความคิดของคนเหล่านั้น ที่เขามักจะตั้งปัญหาถามในรูปทำนองอย่างนี้.

มันเป็นการถามที่ล้อเลียน หรือเยาะเย้ยไปในตัว. เพราะเรื่องธรรมดาให้มันจิตใจเป็นจิตใจพิเศษ ไม่กลัวตาย ไม่กลัวอะไรนี้ เขาว่ามันเป็นเรื่องปลอบใจคนโง่. แม้ว่าขี้มตาย เพราะว่าพระเจ้าต้องการ นี่ก็ว่าเป็นเรื่องปลอบใจคนโง่ เพราะว่าในถิ่นนั้นๆ ในประเทศนั้นๆ มันไม่มีพัฒนาการทางทำมาหากิน ไม่มีการอนามัยดี มีโรคภัยไข้เจ็บมาก เป็นคนจน ก็ต้องมีเรื่องมาปลอบใจ หรือหลอกให้ยินดีไปตามเกณฑ์ อย่างนั้น: เรื่องศาสนา ก็มีเพียงเท่านั้นเอง เขาว่าอย่างนี้. นี่คือการพูดของคนที่ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ศาสนา”; แม้เป็นคริสเตียนก็ทั้งศาสนาคริสต์ียน, เป็นศาสนาไหนก็ทั้งศาสนานั้น, มันดีแต่ว่าศาสนาพุทธเรายังไม่เป็นอาหมากๆ ถึงเพียงนั้น.

เราต้องลองคิดถึงข้อที่ว่า พุทธศาสนาในอินเดียสองพันกว่าปี สามพันปีมานี้. อินเดียสมัยนั้นมันไม่ได้แห้งแล้งอย่างอินเดียสมัยนี้, อย่าเข้าใจผิดนะ, การทำผิดของประชาชนพลเมืองทำให้แผ่นดินแห้งแล้งเกี่ยวกับเรื่องทางพิธีกรรมมันจึงมีอดอยากมาก, ประเทศอินเดียคนที่ยากจนเพราะอยู่ในประเทศที่แห้งแล้ง. มันก็จริงถ้าพูดอย่างหลักๆ หลับตา. ดินแดนปาเลสไตน์ที่เป็นที่เกิดของศาสนาคริสต์หรืออาหรับนี้, สมัยโน้นมันไม่ได้แห้งแล้งเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ มันยังมีความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ เพราะว่าโลกยังดีอยู่ ยังไม่ถูกทำลายเหมือนสมัยนี้, หรือไม่ได้ผันแปรมาอย่างสมัยนี้. เพราะฉะนั้นจะพูดว่าศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ เกิดขึ้นในยุค ในสมัย ในถิ่นที่เต็มไปด้วยความแห้งแล้ง อดอยากยากแค้น ไม่มีอนามัยเหลือเลย นี่ไม่ถูก.

เขาบอกว่า สมัยนั้นการแพทย์ไม่เจริญ คนเจ็บป่วยมาก ต้องมีอะไรมาหลอกใจ อย่างเรื่องพระเจ้า หรือศาสนา, อย่าได้เป็นทุกข์ในเรื่องเจ็บไข้: นั่นก็ถูกอยู่คนเดียวส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ที่จริงเขาเป็นโรคภัยไข้เจ็บ

น้อยกว่าคนสมัยนี้ เป็นโรคภัยไข้เจ็บยากกว่าคนสมัยนี้: แล้วเขามีความ
กินอยู่พอดี คือพอสบายดีแล้วในทางกาย ส่วนทางสติปัญญาแม้ยังไม่พอ:
เขาคิดว่า ยังมีอะไรดีกว่านี้ เขาจึงคิดค้นจนพบหลักของศาสนา จนพบ
หลักของการทำให้จิตให้มีความสุขสูงขึ้นไป จากความพอแล้วในทาง
ร่างกาย. ทางร่างกายนั้น มีการกินอยู่พอดี สบายดี อนามัยก็ดี.

นี่แหละคนสมัยนี้โง่เอง มองดูประเทศอินเดียสมัยนี้ มองดูดินแดน
ปาเลสไตน์สมัยนี้ ซึ่งเป็นถิ่นแห่งแสงกันดารอดอยากยากแค้น ในอินเดีย
ก็มีความยากจน อดตายก็มี เขาก็มีพุทธศาสนาเพื่อจะแก้ปัญหานี้: คิดไป
อย่างนี้ ว่าไปอย่างนี้ คนพูดบ้าเองโง่เอง. ขอให้มองเห็นว่า มันเป็นการ
ก้าวหน้าอีกก้าวหนึ่ง ออกไปทางฝ่ายจิต. คนสมัยวัตถุนิยม เขาไม่มอง
ในแง่นี้ แต่มองไปในแง่ว่า เพราะขาดแคลนทางวัตถุ จึงต้องปลอบใจ
ตนเอง. ที่แท้ความอึดหมีพีมันทางวัตถุจะต้องมีแล้วตั้งแต่สมัยโน้น.

พวกฝรั่งสมัยนี้ก็ไม่เข้าใจคำที่พระเยซูพูดว่า :- “ชีวิตมนุษย์ไม่ได้เนื่อง
กันอยู่กับขนมปัง แต่มันเนื่องกันอยู่กับธรรมะของพระเจ้า”. คือเมื่อพระ
เยซูไปนั่งทำความเพียรบนภูเขา มีมารมาบอกว่า ถ้าเก่งจริง เป็นลูกพระเจ้า
จริง, ก็จงเสกก้อนหินทั้งภูเขานี้ให้เป็นขนมปังดูซิ. พระเยซูจึงตอบประโยค
นี้ออกมา, ซึ่งพวกฝรั่งสมัยนี้เองก็ไม่เข้าใจ ที่ว่า “ชีวิตนี้มิใช่เป็นอยู่ได้ด้วย
ขนมปัง แต่เป็นอยู่ด้วยพระธรรมของพระเจ้า”. นี่หมายความว่า พวกคน
ร่ำรวยสมัยนั้น ไม่ยินดีรับคำสอนของศาสนา เพราะไปเข้าใจว่าเราเป็นมนุษย์
มีชีวิตรอดอยู่ได้เพราะอาหารต่างหาก, คำว่าขนมปังหมายถึงอาหาร ฉะนั้น
ต้องทำทั้งหมดให้เป็นอาหารขึ้นมาจึงจะนับถือ นี่พระเยซูพวกจิตนิยม
ก็บอกว่าชีวิตไม่ได้เป็นอยู่ได้เพราะอาหาร เพราะขนมปัง, แต่เป็นอยู่ได้เพราะ
ธรรมะของพระเจ้า.

นี่พระเยซูเป็นผู้รู้หรือเข้าใจในเรื่องนี้ จึงตอบมารอย่างนี้. เพราะฉะนั้น
มารก็ไม่มีอะไรนอกจากความหมายทั้งหมดของวัตถุนิยม. พวกฝรั่งเดี๋ยวนี้
แม้พวกคริสเตียนก็น้อยคนที่จะเข้าใจว่า “มนุษย์ไม่ได้อยู่ด้วยขนมปัง, แต่

อยู่ได้ด้วยพระธรรมของพระเจ้า". ทั้งๆ ที่คำพูดเหล่านี้เขาก็ท่องอยู่ทุกวัน สวดอยู่ทุกวัน อ่านอยู่ทุกวัน. พวกศาสนาอื่นก็เหมือนกันจะต้องเข้าใจว่า ชีวิตไม่ใช่มีอยู่ได้ด้วยอาหาร หรืออาหารอย่างเดียว, จะต้องด้วยธรรมะเท่านั้น. นี่ก็หมายความว่าชีวิตนี้คือชีวิตจริง ไม่ใช่ชีวิตเนื้อหนังร่างกาย: ชีวิตที่เป็นเนื้อหนังร่างกายนั้น แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็เป็นอยู่ด้วยอาหาร. แต่ชีวิตคนนี่มันควรจะมีความหมายสูงกว่านั้น ต้องเป็นอยู่ด้วยธรรมะ: เรื่องทางจิตทางวิญญาณมันจึงเกิดขึ้น.

ทีนี้เมื่อเรามีความเข้าใจถูก ในทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ อย่างที่เรียกว่าเห็นได้ด้วยตนเอง, เห็นและคิดได้ด้วยตนเองว่า ระบบศาสนาที่มันไม่ใช่เพื่อหลอกคนให้ยินดีไปวันหนึ่งๆ เพราะว่ายากจน หรือว่าหมดปัญญาหมดทางสู้: แต่เขาต้องการให้จิตของคนวิวัฒนาการไปเหนือวัตถุ จนกระทั่งว่ามันเป็นกลาง ไม่เป็นจิตหรือไม่เป็นวัตถุ ที่เรียกว่า "ว่าง" ไม่ยึดถือว่าเป็นอะไรอย่างนั้นอย่างนี้. มันเป็นธรรมชาติล้วนๆ จึงว่างจากสิ่งที่จะเรียกว่ากาย หรือเรียกว่าจิต: นี่คือตอนลึกสุดของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ที่เป็นโลกุตตรธรรม : จะไม่มีกาย จะไม่มีจิต, จะมีแต่ความว่าง ซึ่งอธิบายกันไต่ยี้ดยาว ต้องพูดกันคราวอื่น. หรือคุณต้องไปหาอ่านดูเอง เรื่องความว่างนี้ ไม่รู้สิกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา, ไม่มีทั้งกาย ไม่มีทั้งจิต มันไปไกลลึบไปเลย: นั่นแหละยอดสุดของความก้าวหน้าทางฝ่ายจิต หรือบรมธรรมมันต้องไปถึงขนาดนั้น.

ทีนี้เราจะรู้สิกว่า น้าหัวเราะ หรือน้าสงสาร ที่พวกฝรั่งมาถึงก็ถามว่า พวกท่านมีวิธีแก้ปัญหาความอดอยาก อนาคตร้ายกันอย่างไร? นี่เข้ามาถึงเห็นบ้านเราเป็นกระตอมซอมซ่อ เป็นกระต๊อบ เป็นอยู่อย่างนี้ เขาก็สันนิษฐานเอาว่าแย่แล้ว การกินอยู่ฝืดเคือง อดอยาก อนาคตร้ายมาก: ก็เลยถามท่านองเยาะเย้ย ทำนองล้อเลียนแฝงอยู่ในคำถามนั้น. เขากลัวจะเสียมารยาท ไม่กล้าล้อโดยตรง ถามโดยตรง ก็ถามด้วยคำถามแฝงเยาะเย้ย ล้อเลียนว่าพวกคุณแก้ปัญหาเรื่องความยุ่งยากลำบากไม่มีกิน

ไม่มีใช้ เรื่องอนามัยไม่ตื้นี่กันอย่างไร, ในเมื่อมันแต่ไปวัดไปมา ทำบุญให้ทาน หรือเป็นอยู่อย่างนั้น. นี่ความที่เขาค่อยชินแต่เรื่องความก้าวหน้าทางวัตถุ, มีอาชีพดี มีสังคมสงเคราะห์ดี, หมดปัญหาเรื่องความเจ็บความไข้ ความไม่มีงานทำ อะไรต่างๆ นี่มันน่าหัว.

ขอให้พวกเราเข้าใจถึงหัวใจ หรือจุดปลายทางของเรื่องทางจิตทางวิญญาณนี้ แล้วจะหมดปัญหาเรื่องนี้, แล้วก็จะมีมองเห็นชัดว่า ความเจริญทางวัตถุอย่างเดียวนั้นเป็นอันตรายที่สุด, ว่าการสังคมสงเคราะห์ที่พึ่งไปเพราะที่สุดของโลกสมัยนี้ก็เป็นเรื่องแต่ทางฝ่ายวัตถุ จะนั้นสังคมสงเคราะห์แบบนี้มีมากขึ้นเท่าไร คนก็จะอ่อนแอลงเท่านั้น เลวลงเท่านั้น: อ่อนแอจนไม่ช่วยตัวเองได้ตามลำพัง ด้วยเรื่องกำลังจิต กำลังสติปัญญา ต้องอาศัยระบบเครื่องจักร มีการช่วยกันผลิต แล้วมีการสังคมสงเคราะห์อย่างนี้เรื่อยไป: แล้วก็หนอยู่ด้วยความหวาดกลัว นอนไม่หลับ แล้วไม่อาจจะระงับสงครามอันยึดเยื้อนี้ได้.

คุณเป็นนักศึกษา ก็ให้เป็นนักศึกษาดีๆ ก็แล้วกัน อย่าไปหลงเรื่องการศึกษานิดที่ยิ่งศึกษายิ่งโง่ของคนสมัยนี้ ในโลกนี้ ในเวลานี้เลย. ยิ่งศึกษายิ่งโง่ ยิ่งศึกษามากยิ่งมีปัญหาหมาก ยิ่งพัวพันหนักขึ้นเหมือนลัทธิที่มันชักใย พันตัวเองหนาเข้าๆ: แล้วเมื่อไรก็ไม่รู้ ที่มันจะทำลายสิ่งห่อหุ้มเหล่านั้นออกมาได้. ผู้ตัวดั่งตัวหนอนก็ไม่ได้ ที่มันมีวันมีเวลาที่จะทำลายสิ่งห่อหุ้มเหล่านั้นออกมาได้ ส่วนมนุษย์ในโลกวัตถุนิยมนี้ ดุยังไม่มีหวังที่จะทำลายใย่ที่ชักพันตัวเองนี้ออกมาได้ จนกว่าเมื่อไร เขาจะหายโง่มาสนใจเรื่องบรมธรรม หรือความก้าวหน้าทางจิตทางวิญญาณกันเสียบ้างเท่านั้นเอง. เพราะว่าสิ่งนี้มันจะทำลายสิ่งที่ห่อหุ้มครอบงำ ปิดบัง เผาหลน อะไรต่างๆ ได้หมด.^๑

๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่อง บรมธรรมภาคต้น, ลำดับที่ ๑๔ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๒๑ บรมธรรม กับ การแก้ปัญหาไม่ถูกจุด, บรรยายวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๑๒, หน้า ๓๗๑-๓๘๐.

ព្រឹត្តិបត្រ - ក្រសួង : វិទ្យាសាស្ត្រ

- ១. តាំងប្រជុំ ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
បើកប្រជុំដំបូង ក្នុងឈ្មោះ ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
- ២. ព្រឹត្តិបត្រ ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ប្រើប្រាស់ឈ្មោះ ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
- ៣. ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
- ៤. ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
(ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល) ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល (ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល)
- ៥. ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
- ៦. ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល : ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល
ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល

ก๊บน้อยแต่งพอดี้

คตมอชาก

อันความอชาก ละระอัยม์ ดัปลงได้
นั้นมิใช่ เพราะเรา ตามล้นรอบ
ลั้งหืออชาก ไน่กัน ลั้งมันมีรอบ
แต่เพราะต้อง หำมัน ไน่บรลัธ,
ไ้น้บิลลูลา บอการ แทนรำนอชาก
ความร้อนโมะ มีมาก รอบล้งลัธ
อันอชากลัธ กุศลการ งานโต,
ไ้น้ล้องไป ด้วยดี มีสุขเย็น ๆ

กีนตือยู่ติ

ธรรมาปฏิบัติต่อความเจริญในโลก

ที่มีกันอยู่โดยมากและมากยิ่งขึ้นทุกที คือ ความเข้าใจผิด: แม้ในประเทศไทยเราที่ว่า “ธรรมะนี้ มันขัดต่อความเจริญทางโลก” มีพูดกันหนาหูยิ่งขึ้น, ว่าศีลธรรมนี้มันจะขัดต่อความเจริญที่จะเจริญกันในโลก, มีพูดกันหนาหูยิ่งขึ้น ว่า ศีลธรรมหรือธรรมะมันขัดต่อความเจริญในโลก หรือยิ่งธรรมะชั้นสูง เรื่องสันโดษ เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรนี้ ยิ่งขัดอย่างยิ่งต่อความเจริญในโลก. นี่คือการเข้าใจผิด, หรืออีกทางหนึ่งก็เป็นเจตนาเลว คือ คนไม่ตรง.

การเข้าใจผิดนั้น คือไม่รู้ก็เข้าใจผิด ก็พูดอย่างนั้น: แต่บางคนเกล้งพูด เพราะมีเจตนาเลว จะเอาประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เขาก็พูดเหมือนกันว่า “เรื่องธรรมะที่เป็นหลักพระพุทธศาสนา มันขัดต่อความเจริญในโลก”. หรือบางที ก็ฟังไม่ทันศัพท์ก็จับไปกระเดียด: อย่างคนที่พูดว่า “เรื่องจิตว่างขัดต่อความเจริญที่จะอยู่ในโลก” อย่างนี้ ก็เพราะว่าฟังคำว่า จิตว่างนั้นไม่เข้าใจ มีเท่านั้นเอง. หรือบางทีก็มีเจตนาเลว อยากจะคัดค้านไปเสียตะพึด เป็นนิสัยอย่างนี้ก็มี.

รวมความว่า คำพูดที่ยังผิด ที่ทำให้คนเราเข้าใจผิดต่อพระธรรม ก็ควรจรรีบแก้ไข. ขอให้ทุกคนช่วยกันคนละไม้คนละมือ ตามที่จะทำได้ ช่วยกันกำจัด หรือแก้ไข สิ่งที่เราร้ายอันนี้ ซึ่งเป็นอุปสรรคแก่ศีลธรรม แก่ความมีศีลธรรม หรือแก่ความเจริญของพระศาสนานั้นเอง ก็เรียกว่า เป็นสิ่งที่จะต้องแก้ไข. ถ้าเป็นชั้นการศึกษา ก็ให้ศึกษาเสียให้ถูก, แล้วจะมีการปฏิบัติในทางศีลธรรมที่ถูกต้อง, ไม่เป็นอุปสรรคแก่ความเจริญ.

อย่างเรื่องสันโดษนี้ เข้าใจผิดกันอยู่ตั้ง ๑๐๐ เปอร์เซนต์ เห็นเป็น
ของขัดขวางความเจริญ; ที่จริงสันโดษนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่ต้องเป็น
บ้า ไม่ต้องเป็นโรคประสาท ก็อยู่ด้วยความผาสุกสนุกสนาน สนุกในการ
งาน; ตามที่ได้แล้วเท่าไรอย่างไร วันหนึ่งๆ ก็พอใจ สนุกสนานในการงาน
นั้น. ถ้าสันโดษแท้จริงจะเป็นอย่างนี้. คนเขาเอาไปพูดว่า สันโดษนี้ทำให้
คนไม่ทำอะไร; นี่คนโง่พูด; อย่าไปเอาตามนั้น.*

-
- ๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่องอริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บนแถบพื้นสีแดง, เรื่อง
ที่ ๑๐ การรื้อฟื้น ปรับปรุงและส่งเสริมศีลธรรม (ต่อ). บรรยายวันที่ ๗ กันยายน
๒๕๑๗, หน้า ๓๐๔-๓๐๕.

พัฒนาการบ้านเมืองก่อน แล้วจึงค่อยเห็นแก่ธรรมะ

คนเราเข้าใจผิดกันอยู่มากทีเดียว ว่าต้องเห็นแก่ปากแก่ท้องก่อน แล้วค่อยเห็นแก่ธรรมะ : บางคนว่า ยังไม่มีอะไรจะกิน จะไปมัวไปวัดไปวา ไปเห็นแก่ธรรมะอย่างไรได้. นี่สรุปความว่า ให้เห็นแก่ปากแก่ท้องของตนก่อน แล้วจึงค่อยเห็นธรรมะทีหลัง.

แม้ว่าโดยหลักทั่วไป เราจะได้ฟังกันว่า คนทั้งโลกก็พากันถืออย่างนี้: บางทีผู้ที่เผยแพร่ธรรมะนั้นเอง กลับชักชวนให้ทำเรื่องการทำงาน ที่จะเป็นการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องก่อน จึงค่อยเห็นแก่ธรรมะ. ข้อนี้เริ่มมีมากขึ้น โดยที่ชักชวนกัน ให้ประพฤติปฏิบัติ ที่เป็นการพัฒนาการบ้านเมือง หรืออาชีพ ให้เจริญรุ่งเรืองก่อน แล้วจึงค่อยเห็นแก่ธรรมะ. หรือบางทีก็ชักจูงสั่งสอนว่า เรื่องสันโดษนั้นให้เก็บไว้ทีก่อน อย่าเพิ่งเอามาใช้ เพราะว่าการจะสร้างบ้านสร้างเรือน ต้องการจะหาเงินหาทอง ดังนี้ เป็นต้น.

ทั้งหมดนี้เป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่ง. สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะนั้นจะต้องมาก่อน, สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะนั้น จะต้องมาก่อนปากก่อนท้อง หรือก่อนเรื่องปากเรื่องท้อง: แต่มันเป็นธรรมะอันละเอียด จึงจะสามารถเอามาใช้ก่อนเรื่องปากเรื่องท้องได้ และที่ว่าสันโดษเก็บไว้ก่อนนั้น เป็นความผิด, เป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่ง.

ที่จริงสันโดษนั้น ต้องรีบเอามาใช้ ตั้งแต่ยังไม่อิ่มปากอิ่มท้องทีเดียว: มีคนเข้าใจผิดในคำว่าสันโดษ คือกล่าวกันว่า สันโดษนั้นยินดี เท่าที่มีอยู่แล้ว, เท่าที่ได้อยู่แล้ว, เท่าที่เป็นอยู่แล้ว, ไม่ต้องทำอะไรอีก. สันโดษอย่างนี้ผิด. สันโดษอย่างนี้ เป็นความสันโดษของภูตผีปิศาจ คือเป็นความ

สันโดษของคนขี้เกียจ เป็นความสันโดษของคนที่ไม่เลสรอบบ่า จึงทำให้หยุดกระทำสิ่งต่างๆ คือคอยแต่จะนอนกิน เท่าที่จะมีความมาถึง เรียกว่าเป็นผู้ที่ เป็นบริวาร หรือเป็นสาวกของกิเลสหรือของภูตผีปิศาจ.

ส่วนสันโดษของพระพุทธเจ้านั้น ไม่เป็นอย่างนั้น คือท่านสอนให้ยินดี ตามที่ได้มาอย่างไร, ให้เกิดความอึดอึดใจ ในการที่จะทำต่อไป ให้มากขึ้น.

ถ้าจะยกตัวอย่างให้เห็นชัดๆ ที่เกี่ยวกับคนชาวบ้าน ที่ยังต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ก็คือว่า ถ้าได้ทำอะไรเสร็จลงไปอย่างหนึ่ง หรือว่าเพียงแต่ขั้นหนึ่ง ก็จะต้องมีความยินดีพอใจ ว่าเราได้ทำการงานเสร็จสิ้นไปขั้นหนึ่ง หรือข้อหนึ่ง.

เหมือนอย่างว่าเราทำนา จะต้องฟันดินซุดดิน ตั้งหลายร้อยครั้งหลายพันครั้ง แต่ถ้าฟันลงไปครั้งเดียว ก็ควรจะอึดใจ ว่ามันเสร็จไปครั้งเดียว, ฟัน ๒ ครั้งก็อึดใจ ว่าเสร็จไป ๒ ครั้ง; ยิ่งฟันเท่าไรก็ยิ่งอึดใจ ว่ามันเสร็จไปเท่านั้น มันมีกำลังใจในการทำต่อไป ให้ลุถึงจุดหมายปลายทาง ด้วยความร่าเริงเบิกบาน อึดอึดใจนั่นเอง.

ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันจะเกิดผลตรงกันข้าม คือคนที่ไม่สันโดษตามแบบพระพุทธเจ้านั้น พอซุดดินลงไปทีหนึ่ง ก็เหนื่อยทีหนึ่ง ก็โมโหทีหนึ่ง ก็พลุ่งพล่าน เป็นนรกเผาขึ้นในใจทีหนึ่ง. ซุดดิน ๒ ที ก็ตกรอกอย่างนั้น ๒ ที, ซุดดิน ๓ ที ๔ ที ๕ ที ก็ตกรอกทุกที. ในที่สุดก็ท้อไม่ไหว ก็ทิ้งงานนั้น ไปทำงานอื่น: ไปทำงานอื่น ก็เป็นอย่างนั้นอีก, มันก็ทิ้งงานโดยประการทั้งปวงไปหาวิธีรวลัด ทำชั่วด้วยประการต่างๆ มีการขโมยเขาเป็นต้น.

นั่นแหละคือผลของการที่ไม่สันโดษ ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของพระพุทธเจ้า: เพราะเหตุฉะนั้น จึงเป็นอันกล่าวได้ว่า เราต้องมีสันโดษในการงาน คือยินดีพอใจในการงาน ทุกขั้นทุกลำดับไปที่เดียว. และสันโดษยินดีในผลของการงาน ที่ได้มาอย่างไร ทุกลำดับไปที่เดียว, จะเป็นกำลังใจให้เกิดความอึดเอิบ สำหรับให้ทำการงานต่อไป ได้อย่างเพลิดเพลิน.

ถ้าหากว่าสันโดษ เป็นเรื่องสอนให้คนหยุดทำงานแล้ว ฟังเข้าใจเถิดว่า ไม่ใช่สันโดษของพระพุทธเจ้า. นี่เรื่องของโลกแท้ๆ ก็ยังเป็นอย่างนี้.

ที่นี้เรื่องของธรรมะ ของการปฏิบัติธรรม ก็ยังสอนให้ก้าวหน้า, ให้ทำความก้าวหน้าต่อไป. ถ้าหากว่าความสันโดษสอนให้หยุดเสีย เท่าที่ได้แล้ว คนเราก็ไม่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุมรรคผล หรือว่าพระอริย-เจ้าที่บรรลุมรรคผลขั้นต้นๆ เช่นพระโสดาบันเป็นต้น ถ้าสันโดษเสียแล้ว ก็จะไม่ปฏิบัติเพื่อให้ได้บรรลุมรรคผล ในขั้นที่สูงขึ้นไป ก็จะหยุดอยู่เสีย แต่พระโสดาบัน ดังนี้ เป็นต้น.

แต่สันโดษนั้น ไม่ได้มีความหมายให้หยุดกระทำ หรือให้หยุดอยู่เพียงแค่นี้ที่ได้ที่มีอยู่ แต่ว่าให้ยินดีในส่วนที่ได้มาแล้ว ให้เป็นปัจจัย เป็นกำลังใจสำหรับทำส่วนต่อไป: เพราะฉะนั้น พระอริยเจ้าทั้งหลาย แม้เป็นพระ-อริยเจ้าแล้ว ก็หาได้สันโดษอยู่เพียงแค่มรรคผลในขั้นต้นๆ ไม่. ข้อนี้เองเป็นเหตุให้พระเสขบุคคลก้าวหน้าไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงเป็นพระอเสขบุคคล.

จงพิจารณาดูเถิดว่า แม้แต่พระอริยเจ้า ท่านก็ยังไม่สันโดษตามแบบของคนพาล ที่กล่าวตู่พระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าสอนให้สันโดษนั้น หมายถึงให้หยุด, ไม่ต้องทำอะไร, ให้ยินดีเท่าที่มีอยู่แล้ว, หรือเท่าที่เป็นอยู่แล้ว ดังนี้ เป็นต้น. ขอให้พุทธบริษัททั้งหลายทั้งปวงเข้าใจคำว่าสันโดษของพระพุทธเจ้า ให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง: แล้วไม่ต้องชักชวนกัน ให้สันโดษในทำนองนั้น คือไม่ต้องชักชวนกัน ให้หยุดเลิกสันโดษเสีย, แล้วไปขยันขันแข็ง ตามวิธีที่เข้าใจว่าจะเป็นประโยชน์.

โดยแท้ที่จริงแล้ว การที่ทะเยอทะยานมากเกินไปนั้น ทำให้เกิดจิตใจที่ไม่สมประกอบ เป็นจิตใจที่บ้าคลั่ง เป็นจิตใจที่จะต้องเป็นโรคเส้นประสาทและเป็นวิกลจริตในที่สุด. แต่ถ้าเรารู้จักสันโดษให้ถูกต้อง อากา-รของโรคภัยเหล่านั้นจะไม่เกิดขึ้น จะมีความสดชื่นแจ่มใส ทั้งทางกายและทางใจ ทำให้เกิดความปีติปราโมทย์อยู่ตลอดเวลา สมตามที่ตรัสว่า

สนทนฺตฺฐิ ปรมํ ธนํ - สันโดษเป็นทรัพย์โดยแท้จริงดังนี้.

สันโดษเป็นทรัพย์ ที่ทำความอึดอัดใจให้แก่บุคคล ตั้งแต่ระยะแรกไปทีเดียว คือตั้งแต่ก่อนทำงาน ตั้งแต่ลงมือทำงาน ตั้งแต่กำลังทำงานอยู่ กระทั่งทำงานเสร็จแล้ว และได้ผลมาบริโภค. สันโดษทุกๆ ระยะ ทุกๆ ตอน จะทำให้มีความอึดอัดใจ มีปีติปราโมทย์ สมกับที่เป็นทรัพย์โดยแท้จริง.

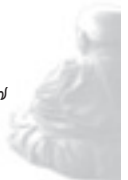
หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน จะได้รู้จักใช้สันโดษของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง ให้มาก ให้สมบูรณ์ โดยนัยดังที่กล่าวมานี้. ถ้าเป็นคนต้องทำงานหนักกลางแดดกลางฝน กลางยุงกลางรืน เป็นต้นแล้ว ก็จะต้องรู้จักสันโดษมากขึ้น คือยินดีในสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว เท่าไรนั้น ให้มากขึ้น; จะได้มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ อดทนทำต่อไป จนกว่าจะถึงที่สุด. ในการปฏิบัติเพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน ก็เป็นอย่างเดียวกัน.

นี้เรียกว่าเป็นผู้รู้จักธรรมชาติของพระพุทธเจ้า เข้าใจธรรมชาติของพระพุทธเจ้า จะไม่กล่าวดูพระพุทธเจ้าอย่างผิดๆ ในเรื่องเช่นเรื่องสันโดษ เป็นต้น.

ที่นี้ก็จะได้วินิจฉัยกันถึงข้อที่ว่า เรื่องปากเรื่องท้องจำเป็นก่อน เรื่องธรรมะไว้ทีหลัง นี่มันเรื่องเดียวกัน หรืออย่างเดียวกันกับเรื่องของสันโดษ. เราต้องมีสันโดษตั้งแต่ที่แรก จึงจะทำให้จิตใจปกติไม่เร้าร้อน; นั่นแหละคือธรรมชาติก่อน ธรรมะมาก่อนเรื่องปากเรื่องท้อง.

ถ้าสมมติว่ายากจนซีญใจ ไม่มีอะไรจะกินอยู่เดี๋ยวนี้; ถ้าไม่มีสันโดษแล้ว มันก็ต้องไปผูกคอตาย ไปกระโดดน้ำตาย หรือไปฆ่าตัวตาย โดยวิธีใดวิธีหนึ่งแน่นอน. แต่ถ้ามีสันโดษของพระพุทธเจ้าแล้ว สันโดษนั้นแหละจะปลอบใจว่าการที่ได้เป็นอย่างนี้ ไม่ต้องตายเสียนี้ ก็เป็นการดี, ตีอยู่แล้ว.

การที่ได้เป็นอย่างนี้ ก็เชื่อว่าจะต้องมีบุญอยู่บ้าง; ถ้าไม่มีบุญอยู่บ้าง มันก็ต้องตายเสียแล้ว หรือมันจะต้องพิกลพิการ จนทำอะไรไม่ได้ หาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องไม่ได้. เดียวนี้มันยังไม่ตายเลย มือเท้าก็ยังตีอยู่, มีธรรมะ

ซึ่งจะนึกถึงความสันโดษอย่างนี้ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง ก็จะทำให้จิตใจปกติ ไม่ต้องฆ่าตัวตาย ไม่ต้องโดดน้ำตาย แต่จะมีความพอกพอบใจ ในการที่จะประกอบการทำงานต่อไป จนกว่าจะหมดปัญหา เรื่องปากเรื่องท้อง.

คนที่ไม่มีใส่ปากใส่ท้องนั้น เดือดร้อนมาก เกร้อร้อนมาก เป็นพิษมาก เหมือนกับว่าไฟเผาเอาทีเดียว : แต่อะไรจะดับสิ่งนั้นได้ อาหารหรือว่าธรรมะ ขอให้คิดดู. อาหารนั้นกินเข้าไปเดี๋ยวเดียวก็หิวอีก และมันก็ไม่สามารถจะหยุดความร้อนได้ เพราะได้กินอาหาร. แต่ส่วนธรรมะนั้น ถ้ารู้จักพิจารณาให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนตามที่เป็นจริงแล้ว มันหยุดความร้อน มันหยุดความทุกข์หยุดความกระวนกระวายได้โดยสิ้นเชิง: จะมีอาหารกิน หรือไม่มีอาหารกินก็ไม่มีความกระวนกระวาย แต่ประการใดเลย.

นี่แหละคืออานิสงส์ของธรรมะ เป็นธรรมะพิเศษประเภทหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องนำเอามาใช้ ตั้งแต่ก่อนมีใส่ปากใส่ท้อง: ตั้งแต่ก่อนหาใส่ปากใส่ท้อง ทั้งนี้เพื่อว่าจะได้มีจิตใจที่ปกติเยือกเย็น แล้วทำการหาใส่ปากใส่ท้องนั่นเอง. ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ คนเราก็จะต้องทนทุกข์ ตกนรกทั้งเป็นตลอดเวลา จะมีจิตใจวิปริตวิกลจริต ถึงกับว่า ไม่สามารถจะเป็นมนุษย์ปกติได้ มีอันจะไปในลักษณะต่างๆ กัน ซึ่งเป็นการวินาศฉิบหายไปในที่สุด.

นี่เท่าที่ยกมาพอเป็นตัวอย่างนี้ ก็เพื่อแสดงว่า ธรรมะนั้นมีประโยชน์ ไม่มีข้อบกพร่องจำกัด และมีความจำเป็นยิ่งกว่าปากยิ่งกว่าท้อง ต้องเห็นแก่ธรรมะก่อนเห็นแก่ปากแก่ท้อง: แล้วต้องเข้าใจธรรมะให้ถูกต้องให้ตรง. เช่น คำว่าสันโดษ หรือธรรมะเรื่องสันโดษนี้ ล่อลวงคนเป็นอันมากให้หลง: เพราะว่าเขาไม่เข้าใจตามที่เป็นจริง ตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอนไว้ นั่นเอง. เมื่อมีความแน่ใจว่าธรรมะมีประโยชน์อย่างยิ่ง: แต่คนเข้าใจผิดต่อธรรมะเองดังนี้แล้ว เราจะได้สนใจพิจารณากัน. ถึงประโยชน์ของธรรมะต่อไป.^๑

๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่อง วิสาขบูชาเทศนา, ลำดับที่ ๒๓ บนแถบพื้นสีเขียว, เรื่องที่ ๓ โสภณโลกกรณธรรมกถา [ธรรมคือสิ่งทำโลกให้งดงาม]. แสดงที่ศาลาโรงธรรม กัณฑ์คำ, ในวันอังคารที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๓, หน้า ๘๕-๙๐.

โรคที่กำลังเพาโลก

รัฐบาลสมัยหนึ่ง ขอร้องและห้ามไม่ให้สอนเรื่องสันโดษแก่ประชาชน พวกพระก็เลียงกันไปหมด แต่มีพระบางส่วนเหมือนกันที่เห็นด้วยเห็นตามนั้น เพราะเข้าใจคำว่าสันโดษผิด.

คำว่าสันโดษแปลว่ายินดีด้วยสิ่งที่กำลังมีอยู่ ตามตัวหนังสือแปลว่าอย่างนั้น นั่นแหละคือ ความรู้สึกอึด ถ้าเราไม่ยินดีด้วยสิ่งที่กำลังมีอยู่ เราก็คิดว่านั่นไม่มีปัญหา เพราะฉะนั้นสันโดษทำให้อึด; แต่มีได้หมายความว่า ทำให้หยุดทำอะไร หรือหยุดแสวงหาต่อไป, เรามีอะไร เราทำอะไรได้เท่าไร เราก็คิดว่าจะพอใจในสิ่งนั้น มันจะได้เป็นการอึดอยู่ตลอดเวลา. แต่ถ้าได้อะไรมาเท่าไร เวลาไหนก็ตามแล้วไม่พอใจ ไม่ยินดี ไม่รู้สึกอึดเลย มันก็เป็นจิตใจที่พร่อง ที่ว่าง ที่กลวง ที่หิวอยู่เสมอ; นั่นแหละคือความเป็นปรต ซึ่งมีความหมายเป็นความหิวอยู่เสมอ.

มนุษย์มีความหิวอยู่เสมอ แม้จะมีของเต็มบ้านเต็มเมือง มีอะไรมากมายจนไม่รู้ว่าจะบริโภคใช้สอยอย่างไร มันก็ยังหิวอยู่เสมอ; ฉะนั้นจึงมีการคอร์รัปชันใหญ่หรือไกล หรือลึกลงไปอีก เพื่อความเป็นปรตของคน คือหิวมากออกไป. ไปหาอ่านดูเรื่องสันโดษที่เขียนไว้โดยละเอียดในการบรรยายคราวอื่นๆ.

สรุปใจความว่า ต้องการให้รู้สึกอึดอยู่เสมอ ให้มีเรี่ยวแรงทางกายทางจิตทางวิญญาณ เข้มแข็ง เพราะอึดอยู่เสมอ ที่จะทำความก้าวหน้าต่อไปด้วยอำนาจของปัญญา. เดียวนี้คนขนัตว์เป็นเกลียว เพราะอำนาจของความหิว ความต้องการ ด้วยอำนาจของความงมงายบังคับ ไม่ใช่ด้วย

อำนาจของปัญญา: อย่างนี้สันโดษไม่ได้จริง. ถ้ามีปัญญาอยู่แล้วจะหยุด
อยู่หนึ่งๆ ไม่ได้ มันต้องทำหน้าที่การงาน: เมื่อทำได้เท่าไรมันก็อึดมอึดใจ
เท่านั้น.

อย่างที่ว่านี้ ผมถือหลักว่า “เสร็จทุกวัน”, งานนี้ทำเสร็จทุกวัน.
อย่างสร้างอาคารหลังหนึ่งกินเวลาหลายๆ ปี เราก็เสร็จทุกวัน แล้วก็อึดม
ทุกวัน ไม่ใช่รอไปอีกหลายๆ ปี จนกว่าอาคารมันจะเสร็จ แล้วจึงจะอึดมใจ:
อย่างนั้นมันคงเหนื่อยตายเสียก่อน หรือเป็นโรควิปริตทางจิต ทางวิญญาณ
เป็นบ้า หรือตายเสียก่อน หรือเป็นโรคทางร่างกายตายเสียก่อน. เพราะ
ฉะนั้นเราเสร็จทุกวัน สบายใจทุกวัน อึดมใจทุกวัน แล้วก็ทำสนุกไปทุกวัน,
รุ่งขึ้นมันก็เหมือนกับเรื่องที่ตั้งต้นใหม่อีก แล้วมันก็เสร็จในวันนั้นอีก แล้ว
ก็สบายใจทุกวัน: ลักษณะของความสันโดษเป็นอย่างนี้ มันหล่อเลี้ยงให้
ชุ่มชื่น.

เดี๋ยวนี้คนเป็นโรคไม่สันโดษ ไม่รู้จักกับความอึดหรือความพอ หิว
เป็นเปรตอยู่เสมอ เป็นอย่างนี้กันทั้งโลกมากขึ้น. นี่เป็นโรคทางวิญญาณ
ที่กำลังเผาโลกอยู่ในปัจจุบันนี้ : เผาทางวิญญาณ แล้วเป็นเหตุให้เผาทาง
กาย ทางภายนอก ทางวัตถุออกมา เป็นสงคราม หรือเป็นอะไร ทำให้เกิด
การแก่งแย่งช่วงชิงกันไปอีก

- ๑ ธรรมโฆษณของพุทธทาส เรื่อง เตกฉกธรรม, ลำดับที่ ๑๗.ง บนแถบพื้นสีแดง, เรื่อง
ที่ ๔ อาการของโรคทางวิญญาณ. บรรยายวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔, หน้า ๙๒-๙๓.

ไม่ยินดีในสิ่งที่ตนมีก็เท่ากับไม่มี

สันโดษ คือพอใจในสิ่งที่มี แม้จะมีน้อย: อยากน้อยแล้วก็มีน้อย น้อยเท่าไรก็ยินดีได้ในสิ่งที่มี, ถ้ายินดีไม่ได้มันก็เท่ากับไม่มี ที่นี้มันจะเป็น บ้ำตาย: ถึงคนที่มีอะไรหลายๆ ก็เถอะ ถ้ามันไม่ยินดีในสิ่งที่ตัวมี, แล้วก็ต้องเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์ เป็นบ้ำตาย. เดี่ยวนี้เราก็อยากแต่น้อย มีแต่น้อย คือเท่าที่จำเป็น: ถ้ามีก็ยินดี ถ้ายินดีมันก็เหมือนกับว่าเป็นกำไร, มีความสุขได้รับประโยชน์. ต้องมีนิสัยยินดีได้ สนุกอยู่ได้ พอใจอยู่ได้ กับสิ่งที่ตนมี, ก็เลยเป็นคนรวยขึ้นมาทันที: จะเหลียวไปทางไหนก็ยินดีได้ ทั้งนั้นแหละ, จะมีผ้าชีวี่ก็ยินดีได้ มันมีประโยชน์. ฉะนั้นยินดีได้ สามารถจะยินดีได้กับสิ่งที่มีอยู่: ฉะนั้น เรื่องลูก เรื่องเมีย เรื่องผัว เรื่องอะไร มันก็ไม่มีปัญหา.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ราชภโฆวาท, เรื่องที่ ๑๔ ความมีปัจจัยแห่งนิพพาน และวิภูษะ, บรรยายวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๘, หน้า ๔๒๗.

ไม่สนใจคือตกบรกกังเป็น

เรื่องนรก สวรรค์ คนมองทางวัตถุ ก็สนใจเรื่องนรกอย่างที่เขาเขียนไว้ตามผนังโบสถ์ เป็นเรื่องนรก ทำกรรมอย่างนั้นอย่างนี้ ที่แท้ก็เป็นวิธีลงโทษคนทำผิดในสมัยครั้งพุทธกาล ที่มีอยู่ประมาณ ๓๐ วิธีนั่นเอง. ไปอ่านประวัติศาสตร์ดู อย่างน้อยในสมัยพระเจ้าอโศกนี่ ก็ยังมีการทำกรรมลงโทษนักโทษในลักษณะอย่างนี้. คือเขาเอาอาการที่น่ากลัวที่สุดในการลงโทษนี้ มาวาดภาพเป็นนรก ก็เป็นนรกข้างนอก. บางคนก็ฉลาดถึงกับว่า คุณตะรางอย่างธรรมดานี้ก็คือนรก อย่างนี้ก็ยิ่งเรียกว่านรกด้านนอก. มันไม่เผ่าหัวใจมากเหมือนนรกด้านใน.

นรกด้านใน คือ ความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรัก ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล นั่นคือนรกที่น่ากลัวกว่า และเป็นนรกที่ป้องกันยากที่สุด. นรกอย่างที่เขาเขียนตามผนังโบสถ์นั้น เรากล้าทำเลย ว่าทำอะไร เราก็ไม่ตกแน่ ! แต่ถึงที่นรกจริงอย่างที่ว่านี้ ใครบ้างกล้าทำ ?

แต่ถ้ามองดูเข้าไปในด้านในแล้ว จะรู้สึกลึกล้ำน่าหวาดเสียว มันกำลังเผาอยู่โดยไม่แสดงอาการเผา, มันกำลังผูกอยู่โดยไม่แสดงอาการผูก, มันล่อมันมัดอยู่โดยไม่แสดงอาการล่อและอาการมัด: นี่ ! คือนรกที่แท้จริง ที่เห็นได้ในเมื่อมองในด้านใน. เมื่อเห็นอย่างนี้แล้ว ก็จะขมขื่นมัน กุสึกุสหาที่ฟัง แล้วก็หาพบได้ง่าย และ ปฏิบัติได้โดยง่าย. ถ้าเราไปฆ่า หลงนรกข้างนอกอยู่แล้วก็จะโลเลอยู่เรื่อยไป.

สวรรค์ก็เหมือนกัน : สวรรค์ที่แท้จริง มันควรจะเป็นความพอใจ

รู้จักสร้างความปลอดภัยในสิ่งต่างๆ ที่เราได้มา ที่เรามีอยู่โดยชอบธรรม หรือ โดยธรรม. เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ แล้วมันก็เป็นสวรรค์.

ส่วนสวรรค์อย่างที่เขียนไว้ตามผนังโบสถ์ก็เหมือนกันอีกนั่นแหละ เป็นเรื่องมัวเมาในทางรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งเป็นทาสของอารมณ์ อย่างเต็มที่. พวกเหวตาเก่งกว่าพวกมนุษย์อีก พวกคนร่ำรวยก็ทำได้มากกว่าคนยากจน. อย่างนี้เขาก็คิดว่ามันเป็นสวรรค์ เพราะเขามีปัญญาเพียงเท่านั้น แต่มันเป็นสวรรค์ที่เผลอน เป็นความสุขชนิดที่ “ก” สะกด เช่น ต้มสุก เผาสุก จี๋สุก ปิ้งสุก ทำนองนี้ มันไม่ใช่เรื่องของความสงบเย็น. ฉะนั้น ความสันโดษ คือ รู้จักพอใจยินดี ในสิ่งที่มีอยู่ ได้อยู่นี้ ทำให้มีความรู้สึกเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เป็นสวรรค์อย่างยิ่งขึ้นมา.

ถ้าใครไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่แล้ว คนนั้นเหมือนกับ ตกนรกทั้งเป็น เป็นคนยากจนอยู่ตลอดเวลา แม้เขาจะเป็นเศรษฐีมีเงิน ในธนาคาร นับเป็นล้านหรือร้อยล้าน พันล้าน แต่เขาก็เป็นคนจนอย่างยิ่ง เพราะว่ามีแต่ความกระหาย คอแห้งอยู่เสมอ อยากอยู่เสมอ. เพราะฉะนั้น พวกเราจะไปหาสวรรค์ด้วยความสำคัญผิดนั้นไม่ได้ จะต้องหาสวรรค์ด้วยความเข้าใจถูก หรือสำคัญถูกด้วยเหมือนกัน.*

สันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

เศรษฐกิจที่จนที่สุดก็คือผู้ที่ไม่รู้จักมีความสันโดษ. พระพุทธเจ้าท่านถือหลักว่า “สนตุภูฏี ปรมํ ธนํ” ถ้ามีความสันโดษ มีความพอใจแล้ว มันไม่ขาดแคลน ไม่รู้สึกขาดแคลน มันจึงเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง.*

สันโดษกับการแก้ปัญหาคนล้นงาน

ชาวไร่ชาวนาไม่มีใครอยากเป็น. ต้องการจะเป็นข้าราชการ มาอัดแอด

กันอยู่ในเมืองหลวง หาช่องทางเป็นข้าราชการด้วยกันทั้งนั้น. อีกสิบปีข้างหน้า แม้จะมีกระทรวงเช่นกระทรวงศึกษาธิการสัก ๑๐ กระทรวงก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องไม่มีที่เรียนหรือว่าคนล้นงานได้: เพราะมันเข้าใจผิดมันเกลียดการทำงานทำไร่ ซึ่งเหน็ดเหนื่อยและสกปรก. แต่ถ้าเขามีความสันโดษเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะแก้ปัญหานี้ได้: ลูกชวานาสัมครจะเป็นชวานายิ่งๆ ขึ้นไป ลูกชวาสวนสัครจะเป็นชวาสวนยิ่งๆ ขึ้นไป.

คำว่าสันโดษนี้มันทำให้ภูมิใจ เป็นสุขเหมือนขึ้นสวรรค์อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก. อย่างว่าชวานาพินดินลงไปทีหนึ่งในการทำนาของเขา มันก็ภูมิใจอย่างยิ่ง ว่ามันพินลงไปทีหนึ่งแล้ว มันใกล้ความสำเร็จเข้าไปทีหนึ่งแล้ว, แล้วถ้าพิน ๒ ที ๓ ที ก็ยิ่งมกภูมิใจอยู่นั่นเอง. มันพินดินพลางร้องเพลงไปพลาง เพราะสันโดษจึงทำให้จิตใจว่างจากความยึดมั่น ถือมั่นว่าตัวกูของกูซึ่งเป็น egoism ซึ่งเป็นมูลเหตุของความทุกข์ทั้งหลาย: เพราะฉะนั้นมันจึงสนุกสันทนาการในการพินดิน ทำนา แม้กลางแดดกลางลม กลางฝน มันภูมิใจทุกทีที่พินดิน.

ธรรมะอย่างนี้มีกำลังมหาดาล ที่ทำให้เราทำอะไรก็ได้ที่ควรทำ ไม่ต้องไปยื้อแย่งเบียดเบียนกัน จนเกิดเป็นความยุ่งยากวุ่นวายขึ้นมา. ถ้าเรามีเงินบาทหนึ่งเราก็ภูมิใจได้ มันก็เป็นความสุขขึ้นมา; แต่ถ้ามันมีเงินล้านหนึ่ง เรายังไม่ภูมิใจได้ เราก็มีความจนล้านหนึ่ง ไม่ใช่จนเพียงบาทเดียว. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สันตุฎฐี ปรมัง ธนํ - สันโดษนี้เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง; ปรมัง ธนํ - คือเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เพราะมันทำให้เป็นสุขได้ แม้แต่การพินดินทีเดียว สองที สามที มากขึ้นมาลำดับ เหมือนกับตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว; เพราะว่าทรัพย์นั้นไม่มีอะไรมากไปกว่าเครื่องทำความพอใจ.

นี่ขอให้เราทุกคนใช้ธรรมให้เป็น แล้วธรรมะจะคุ้มครองเราจะช่วยเหลือเราอย่างมหาดาลทีเดียว. ขออย่าได้เข้าใจธรรมะของพระพุทธเจ้าผิดๆ แล้วไปเกณท์ให้พระพุทธเจ้าเป็นผู้พูดผิด : เช่นที่พระองค์ตรัสว่า “สันโดษ

เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง” นั้นกลายเป็นของผิดไป. ขอวิงวอนให้ช่วยกันศึกษา พุทธศาสนา ให้เข้าใจอย่างถูกต้อง อย่าให้ไขว้เขวแต่ประการใดได้, แล้วจะเป็นลู่ทางให้ธรรมะเป็นที่พอใจแก่เรา, แล้วเราก็จะเข้าใจธรรมะและ วัฏธรรมะ, และหวังในธรรมะยิ่งกว่าสิ่งอื่นจนอาจมาเป็นคู่ชีวิตทีเดียว. แล้ว การบรรยายที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดก็จะเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายปฏิบัติได้ไม่ยาก เลย เพราะความเข้าใจถูกต้องต่อธรรมะ.”

ไม่เจริญเพราะมัวถือสันโดษ

เหตุใดประเทศไทย จึงไม่มีความเจริญในด้านวัตถุเทียบเท่าประเทศ มหาอำนาจทางตะวันตก จะเป็นเพราะเหตุว่า พุทธศาสนาสอนให้คนไทย ถือสันโดษใช้หรือไม่ ?

ตอบ ญี่ปุ่นก็เป็นประเทศที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดประเทศ หนึ่งด้วยเหมือนกัน แต่ก็มีเจริญถึงขนาดที่นับได้ว่าเป็นประเทศ มหาอำนาจได้ประเทศหนึ่งเหมือนกัน. พุทธศาสนาไม่ได้สอนแต่เรื่องสันโดษ เพียงอย่างเดียว เราจะต้องพิจารณาถึงธรรมะข้ออื่นๆ ด้วย; คนส่วนมาก ยังเข้าใจผิดๆ ในเรื่องความหมายของคำว่า “สันโดษ”. สันโดษ คือความ พอใจในสิ่งที่ทออยู่ได้อย่างปกติ ไม่เป็นบ้าไป ก็เพราะมีสันโดษ; ถ้าไม่มีความพอใจบ้าง ก็จะมีรู้สึกกลุ่มอยู่ตลอดเวลา ในที่สุดก็จะกลายเป็นโรค เสี้ยนประสาท.

ยกตัวอย่างเรื่องสันโดษ เช่น การปลูกต้นไม้ เมื่อปลูกเสร็จเราก็จะ เกิดความพอใจ แม้ยังไม่ออกดอกออกผลให้เราได้ชื่นชมทันทีก็ตาม. ถ้า เราไม่จำเป็นต้องหยุดพอใจอยู่เพียงแค่นั้น เราต้องการให้มีดอกมีผล เราก็ทำต่อไปได้ คือ ใส่ปุ๋ยรดน้ำ พรวันดิน เพื่อให้ต้นไม้ที่นั้นเจริญเติบโต ไปอีก. และเราก็พอใจมันได้ทุกๆ ระยะจนถึงที่สุด.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “สนฺตมฺหิ ปรมํ ธนํ - ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง” คือ เป็นทรัพย์ทางใจ. เมื่อมีความสันโดษก็รู้สึกว่าการดำรงอยู่ของเราอยู่เสมอมั่นคง. แม้ในการกวาดบ้าน เราก็มีความพอใจได้แม้ในขณะที่กวาด เมื่อกวาดเสร็จแล้วก็ยังรู้สึกพอใจและสบายใจ. แต่ถ้าไม่พอใจที่ต้องกวาดเพราะถูกบังคับ หรืออะไรก็ตาม เมื่อกวาดเสร็จไปแล้ว ก็ไม่เกิดความสุขอยู่นั่นเอง. ความอึดใจชนิดนี้เป็นรากฐานของสมาธิ ซึ่งสมาธิเป็นรากฐานให้เกิดปัญญา คิดทำสิ่งต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงความหวัง.

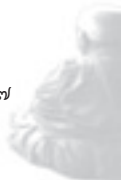
สันโดษไม่ใช่ความพอใจในการที่ไม่ต้องทำอะไร. แต่เรื่องที่เราจะทำจะหยุดอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำอะไรรู้. ไม่ใช่เรื่องที่ต้องไปกังวลถึง เพราะคนเราย่อมมีกิเลสกันอยู่ทั้งนั้น จึงย่อมอยากจะทำอะไร อยู่เสมอมั่นคงได้ก็ทางหนึ่ง, บางทีจะอยากมากเกินไปเสียอีก. สันโดษจะเป็นเครื่องทำให้มีความพอใจขึ้น สันโดษต้องให้มืออยู่ภายใต้การควบคุมของสติปัญญา. ในการทำงานสิ่งใด คนนั้นจะต้องอึดใจในการกระทำของตน และผลของมัน แม้ว่าคนอื่นจะไม่เห็นด้วยก็ตาม; แต่ถ้าเห็นว่าผลงานนั้นยังไม่เป็นที่เพียงพอที่ทำได้ไปอีก: จะพอเมื่อไรอยู่ที่ผู้ทำ. พระพุทธเจ้าไม่ได้วางธรรมะข้อนี้ไว้เพื่อให้คนทำอะไรน้อยที่สุด เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่เท่านั้น; แต่เพื่อเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจให้อึดเฝือก, ให้เกิดความคิดที่จะทำสิ่งอื่นๆ ต่อไป, และทุกๆ ชั้นของการกระทำ.”

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง ธรรมบรรยาย ระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑, ลำดับที่ ๓๖.ก บนแถบพื้นสีน้ำเงิน. เรื่องที่ ๖ การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน. แสดงในกลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี ณ สโมสรจุฬารัฐ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๔, หน้า ๑๗๑-๑๗๓.

๒ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง ธรรมบรรยาย ระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑, ลำดับที่ ๓๖.ก บนแถบพื้นสีน้ำเงิน. เรื่องที่ ๗ “ทางสายกลาง” ในความหมายอย่างพุทธศาสนา. แสดงในกลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี ณ สโมสรจุฬารัฐ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๔, หน้า ๑๗๗.

-
- ๓ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมบรรยาย ระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑, ลำดับที่ ๓๖.ก บนแถบพื้นสีน้ำเงิน. เรื่องที่ ๙ การถือศาสนา กับ การถึงธรรม. แสดงในกลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี ณ สโมสรจุฬาฯ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๔, หน้า ๒๗๒-๒๗๓.
- ๔ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่อง ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑, ลำดับที่ ๓๖.ก บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่องที่ ๑๖ ความสุข คือความทุกข์?. ตอบปัญหาแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี ส.จ.ม. ที่วัดปทุมคงคา ครั้งที่ ๑, วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๓, หน้า ๔๗๘-๔๗๙.

โลกเกิน นั้น ลามก

พวกที่เป็นทาสของเทคโนโลยีนั้น โลก ไม่มีขอบเขต ต้องการจะมี
วัตถุอุปกรณ์ใช้สอยฟุ่มเฟือยไม่มีขอบเขต, ต้องการจะไปโลกพระจันทร์
โลกพระอังคาร โลกอะไรอีกก็โลก ก็ตามใจ ไม่มีขอบเขต. นี่มันเข้าบท
พระพุทธรูปที่ว่า โลกเกิน นั้น ลามก. ลามกก็คือเป็นทุกข์ ระล่ำ-
ระสายไปทั้งโลก คุณไปค้นแกะจะพบว่า ที่ทำสงครามกันอยู่ที่นี่ที่นี้
ทุกห้วงแห่งในโลกนี้นั้นมาจากโลกเกินทั้งนั้น. จะเป็นคนชาติไหนก็ตามใจ
ที่เป็นคู่สงคราม และทำสงครามกันอยู่ ก็เพราะความโลภเกินทั้งนั้น.

ขอให้รู้ว่า ศาสนาทุกศาสนาเขาถือหลักเดียวกันหมด : โลกเกินนั้น
ลามก; เพียงแต่เขาไม่ได้พูดไว้ชัดเหมือนของเรา: ของเรามีชัดอยู่ว่า :
อดิโลโก - โลกเกิน, หิ - ก็, ปาปโก - ลามก. ในศาสนาคริสต์ียน
ก็มีว่า : ถ้าแสวงหาหรือมีไว้เกินจำเป็นนั้น เป็นบาป เป็น sinful คือมีบาป;
เพราะคนที่แสวงหาหรือโลกเกินนั้น มันต้องทำให้คนอื่นเดือดร้อนมาก แล้ว
ตัวเองก็มีความทุกข์เกินกว่าที่ควรจะเป็น; ฉะนั้นจึงให้แสวงหา หรือมีไว้
แต่เพียงพอเหมาะสมพอดี, เท่าไรก็ตามใจเถิด พูดไม่ถูก พอเหมาะ พอดี,
ให้มันพอดี อย่าให้มันเกิน. ในศาสนาไหนๆ ก็เหมือนกัน จะสอนใน
ลักษณะที่ว่าให้แสวงหา หรือมีไว้ เท่าที่มันพอเหมาะสมพอดี นอกนั้นมันไม่
จำเป็น เพราะมันเป็นเรื่องก่อให้เกิดความทุกข์ จึงว่าลามก.

ที่นี่ เราที่มีความรู้หรือแสงสว่าง ในเรื่องฝ่ายวิญญาณ ก็รู้ว่า โลก
เกินนี้ลามก. ฉะนั้นปุ่ยาตายายของเราไม่เคยโลภเกิน, โลภพอดี. ฝ่าย
พวกฝรั่งมาเห็นเข้า ก็ว่า อย่างนี้ชี้แจง อย่างนี้ถ้อยหลัง. เราก็เกิดไป

เข้าใจผิดตามเขาเลย ลูกหลานของตายายก็พลอยไปโลกเกินเหมือนพวกฝรั่ง: จะเอรีตอรรอยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด. นั่นแหละดูให้ดีๆ ปู่ย่าตายายของเรานั้น มีควาย ๒ ตัว เทียมชีวิต. Spiritual - Enlightenment นี่รับมรดกตกทอดกันมาเรื่อย, แล้วก็มีการทำมาหากิน กสิกรรม เกษตรกรรมอะไรเขาก็ทำได้, แล้วก็พอเหมาะพอดีที่มนุษย์คนหนึ่งจะมีความสุข, คนทั้งโลกก็มีความสุข: ต่างคนต่างพอใจถึงขนาดว่านอนตากลมบนแคร่ไต้ถุนเรือนได้จนสว่าง ไม่มีใครมาลอบยิง. นี่คือวัฒนธรรมประจำชาติที่แสนประเสริฐของพวกเราชาวไทย คือวัฒนธรรมแห่งการที่ชีวิตนี้เทียมอยู่ด้วยควายสองตัว. Spiritual - Enlightenment คือ ควายตัวรู้, แล้วก็ วิชาทำมาหากิน เทคโนโลยีขนาดน้อยๆ ตามที่เราจะทำได้นี่ เป็นควายตัวที่สอง ตัวแรง: ชีวิตนี้เทียมด้วยควายสองตัว พอเหมาะพอดี: อย่างนี้ก็เลยสบาย.

พวกฝรั่งนั้นเปลือยตัว ตกไปเป็นทาสของวัตถุ มันจึงก้าวหน้าพรวดพราดๆ ไปทางเทคโนโลยี มีแต่ควายตัวที่สอง ดำทะมีนสูงกว่าภูเขา, มันเป็นควายขนาดยักษ์ ใหญ่กว่าภูเขา และมีควายตัวเดียวเท่านั้น: ส่วนตัวที่จะเป็น Spiritual - Enlightenment นั้นไม่มี: นี่มันผิดกันกับปู่ย่าตายายของเรอย่างนี้. ลูกหลานจะเอาข้างไหนก็ตามใจ ใครว่าใครไม่ได้: เพราะว่า เราเชิดชูประชาธิปไตย จะเอาอย่างไหนก็ได้ : จะเลือกเอาควายตัวเดียวอย่างฝรั่งก็ได้ หรือควายสองตัวอย่างปู่ย่าตายายก็ได้. แต่ผมกำลังบอกพวกคุณว่า ปู่ย่า ตายาย ท่านไม่มีปัญหาอย่างที่คุณถามที่ว่าป้องกันความทุกข์อย่างไร? จะแก้ความทุกข์ที่เกิดแล้ว อย่างไร? เช่นนี้ เขาไม่มีปัญหาอย่างนี้: เพราะว่าเขามีเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์ป้องกันอยู่แล้วในตัว คือ ชีวิตที่มีควายสองตัวนั่นแหละ มันเป็นเครื่องรางป้องกันอยู่แล้ว ไม่ให้เกิดความทุกข์ ไม่ยุ่งยากลำบาก ลามกอนาจาร เหมือนลูกหลานสมัยนี้.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง พระวาสาธรรม, ลำดับที่ ๑๗.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑ ชีวิตต้องเทียมด้วยควายสองตัว. บรรยายวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๑๓, หน้า ๖-๘.

บาปหนาเพราะ “บูชาส่วนเกิน”

เดี๋ยวนี้บาปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งกำลังรู้สึกว่ หนาขึ้นๆ ในแผ่นดินไทย: นี่ก็คือ การบูชาส่วนเกิน : กินเกิน แต่งเนื้อแต่งตัวเกิน เครื่องใช้ไม่สอยเกิน ทำอะไรล้วนแต่เกิน, เพื่อประโยชน์แกกิเลส. นี่คือบาปอย่างยิ่งและเป็นบาปดั้งเดิมเสียด้วย. บาปดั้งเดิม คือไปหลงดีหลงชั่วนั้น. เดี่ยวนี้มันมาหลงดีหรือหลงชั่วเป็นดี หลงว่าได้กินเกินแล้วก็ดี ได้แต่งตัวเกินแล้วก็ดี ได้มีเครื่องใช้ไม่สอย บ้านเรือนรถยนต์เกินแล้วก็ดี อะไรเกินมันก็ดี. นี่คือบาป มิฉจากทมิฬดั้งเดิม ที่ได้ตั้งต้นขึ้นมาเมื่อมนุษย์เริ่มเข้าใจผิดไปหลงในเรื่องดี เรื่องชั่ว: ก่อนนี้มันไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว มันก็ไม่มีปัญหา, พอมันรู้จักดีรู้จักชั่วในแง่ผิด คือสำหรับจะยึดถือ มันก็มีปัญหา.

ทำไมจะต้องกินเกิน? เพราะเข้าใจว่าดี อุตส่าห์หาหมากินจนเกิน : เกินโดยราคาที่เราควรกิน, เกินโดยเวลาที่ควรกิน โดยคุณภาพโดยปริมาณ อะไรก็ตาม ที่มันควรกิน, มันไม่กินแต่เท่าที่ควรกิน, มันก็กินเกิน เพราะมันอยากให้ได้, ไม่มีใครสรรเสริญ มันก็ยกยอตัวของมันเอง ว่ากูได้กินดี ดีที่สุด อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นจึงมีการกินเกินกว่าที่ควรกิน ในโลกนี้ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที. คนที่จะประติษฐ์ขึ้นขายเอาประโยชน์ ก็ประติษฐ์เก่ง มันก็ล่อหลอกให้คนกินเกินมากขึ้นทุกที, จนกลายเป็นมนุษย์ที่แปลกประหลาด เพราะการกินเกิน. มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน ได้เกิดขึ้น, นี่มันก็เป็นบาปเหมือนกัน. ฉะนั้นเรื่องเกินนี้ขอให้ถือว่าเป็นบาป เมื่อใดกินเกินแล้วก็ขอให้ถือว่ามีบาป.

แต่งตัวเกินก็เหมือนกัน นี่มันไม่จำเป็นจะต้องประติษฐ์ประดอยอย่าง

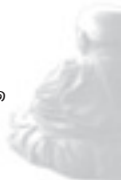
นั้นอย่างนี้ให้มันแพง, ให้มันเปลืองให้มันยุ่ง. มันควรจะเอาแต่ง่าย ๆ แล้วก็ไม่ต้องแพง ไม่ต้องเปลือง ไม่ต้องลำบาก หรือว่าไม่ต้องง้อ นั่นก็คือ ไม่บาป.

ที่นี้เครื่องใช้ไม้สอย ทุกสิ่งทุกอย่าง บ้านเรือนรถยนต์ อะไรก็ตามอย่าให้มันเกิน. เดียวนี้เขาไม่มีจุดจบ เขาอยากจะมีเพิ่มขึ้นๆ มีรถยนต์คันหนึ่งไม่พอ ต้องสองคัน สามคัน สี่คัน, รถยนต์ราคาแสนไม่พอ ต้องรถยนต์ราคาล้านอะไรทำนองนี้, มันก็เป็นเรื่องเกิน เห็นแก่ตัว จนไม่มีโอกาสเหลือสักชนิดหนึ่งซึ่งจะไปรักผู้อื่น.

ฉะนั้น ทางศาสนาจึงบัญญัติว่า ส่วนเกินนั้นคือบาป. ผู้ใดกินเกิน ใช้เกินนี้มันก็เป็นบาป, แม่แต่แสวงหาเกินเพื่อตัวเอง มันก็เป็นบาป. แต่ถ้าแสวงหาให้มากเพื่อช่วยผู้อื่น เพื่อรักผู้อื่น นี่ไม่บาป. ฉะนั้นใครจะทำงานให้มาก ให้มีรายได้มากให้เกิน นี่ก็ไม่เป็นไร, แต่ส่วนเกินที่เกินไปจากที่ตัวจะต้องกินต้องใช้ จะต้องเอาไปช่วยผู้อื่น จึงจะไม่บาป, ชื่นเอาไว้ก็เป็นบาป, เป็นการสะสมบาป ที่อยู่ด้วยส่วนเกินและความเห็นแก่ตัว.

นี้การหา เราหาได้เต็มสติปัญญา, แต่อย่าให้เกินกำลังสติปัญญา มันจะบ้า. ฉะนั้นมีสติปัญญาเท่าไร ก็หาได้เต็มสติปัญญา, จะมีกรรมมากมายนานเท่าไรก็ได้ แต่ไม่เกินสติปัญญา. ถ้าเกินสติปัญญาก็บาป, แล้วมันจะเป็นบ้าด้วย. ที่นี้มันก็ได้ผลมากมาย แล้วก็อย่ากินให้เกิน อย่าใช้ให้เกิน, มันก็เหลืออยู่สำหรับจะช่วยผู้อื่น, ความรักผู้อื่นมันก็จะเกิดขึ้น. ในโลกนี้มันก็จะเต็มไปด้วยมิตรสหาย เพราะมีแต่คนที่ไม่เห็นแก่ตัว, แล้วก็ช่วยผู้อื่น. นี่ก็เป็นการทำให้โลกนี้ เต็มไปด้วยมิตรสหาย, ไม่มีศัตรู, นั่นแหละคือความต้องการของศาสนา.

ถ้ามันอยู่กันอย่างมิตรทั่วไปแล้ว มันก็เป็นศาสนาอย่างพระศรีอารยเมตไตรย : เมตไตรย ก็แปลว่า ความเป็นมิตร, อารยะ แปลว่า สูงสุด, ศรี ก็แปลว่างดงามที่สุด. ศรีอารยเมตไตรย-ความเป็นมิตรที่สูงที่สุด ที่งดงามที่สุด ก็คือการที่ทุกคนไม่เอาส่วนเกิน เพื่อตัวเองมีเหลือ

ไว้สำหรับช่วยผู้อื่นเสมอ. จิตใจมันกว้างจนถึงกับคิดว่า ทั้งโลกมันเป็น
คนของฉัน, มันไม่ใช่เพียงแค่บุตรภรรยาสามีของฉันเท่านั้น, คนทั้งโลกมัน
ก็เป็นของฉันด้วย. ฉะนั้นส่วนเกินมันจึงใช้ไปเพื่อทุกคนได้ ด้วยความ
สมัครใจ ไม่ใช่ว่ามันหายไป มันเสียไป, มันไม่รู้หายไปไหนหมด แต่มันไป
อยู่ตรงที่ทำให้ทุกคนนี้เป็นคนของฉันไป. เรามีสิทธิที่จะพูดได้ ว่าเมื่อเรา
ได้ช่วยผู้อื่น ผู้นั้นมันก็เป็นคนของเรา คนของฉัน.

ฉะนั้นบาปนี้ คือบาปที่กำลังครอบงำโลกในปัจจุบัน ยิ่งกว่าบาปใด
คือบาปที่เอาส่วนเกิน. ไปดูเกิดชาติไหนประเทศไหน มุมโลกไหนมันก็เติม
ไปด้วยการกอบโกยส่วนเกิน, เมื่อไม่ได้มันก็โกรธ เมื่อโกรธมันก็ฆ่ากัน,
ก็ไม่ยอมรับว่าเป็นบาป ไม่สารภาพบาป ไม่คืนดีกัน, มันว่ามันเสียหน้า, ถ้า
มันจะต้องไปสารภาพบาป. ฉะนั้นในองค์การระหว่างชาติ จึงไม่มีการยอม
กัน ไม่มีการยอมเสียหน้า ไม่มีการสารภาพบาป, โลกนี้มันจึงเติมไปด้วย
บาป เหมือนกับว่ามันหมกอยู่ในกองบาป. นี่โลกทั้งโลกมันหมกอยู่ใน
กองบาป ไม่สำนึกบาป ไม่สารภาพบาป แล้วก็ไม่ล้างบาป.

ถ้าเรามองเห็นข้อนี้แล้ว เราจะพอใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ไม่ว่า
ศาสนาไหน ที่มีระเบียบวินัย พิธีให้สำนึกบาป, ให้สารภาพและก็ให้ล้าง
บาป. ถ้าศาสนาคริสต์นิกาย ก็เน้นมากในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งไม่ขัดข้องกันกับ
พระพุทธศาสนาซึ่งก็ประสงค์อย่างนี้ คือให้คนสำนึกบาป สารภาพบาป
และล้างบาป, จึงหวังว่าทุกคนจะได้พยายามจนสุดความสามารถของตน
ตรวจส่องดูบาป ว่าถ้ามันมีอยู่แล้ว ก็ให้สะดุ้ง, ให้สลด ให้สังเวช, ให้
สำนึกกลับ คือให้หันหลังกลับจากบาป แล้วก็เปิดเผยบาปนั้นๆ เสีย, จะ
เรียกว่าเปิดเผยกับตัวเอง ก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าว่าตัวเองเป็นคนซื่อตรง ถ้าตัวเองเป็นคนอยู่ในศีลในธรรม เป็น
คนซื่อตรง สารภาพบาปกับตัวเองก็ได้; แต่ถ้าไว้ใจไม่ได้ ก็ไปสารภาพบาป
กับผู้อื่นดีกว่า มันจะเป็นการประจานตัวเองบ้าง, เหมือนกับเป็นการลงโทษ
แล้วมันจะทำได้ง่ายกว่า. ถ้าพูดทางวินัยทางศีลทางวินัย ก็ไปสารภาพบาป

กับผู้อื่น, ถ้าพูดทางธรรมะอันสูงสุดลึกซึ้งก็สารภาพกับตัวเองได้; แต่ตัวเองมันต้องดีจริง ยึดมั่นในธรรมจริง มันจึงจะสารภาพบาปกับตัวเองและล้างบาปให้ตัวเองได้, มันก็จะเข้าไปในทางของการบรรลุมรรคผลหลุดพ้นจากตัวตน หลุดพ้นจากบาปทั้งปวง.

เรายังไม่หวังมากถึงอย่างนั้น ยังไม่แนะนำมากถึงอย่างนั้น เอาแต่เพียงว่าอยู่ในโลกนี้มันมีบาปอย่างชาวโลกอย่างไร ก็รีบชำระล้างกันเสีย, มาช่วยกันสร้างโลกเสียใหม่ ให้เป็นโลกที่ไม่มีบาป, ให้เป็นโลกที่สะอาดจากบาป, พูดเป็นภาษาธรรมะสักหน่อยก็ว่า สร้างโลกที่มี หิริ โอตตัปปะ. เดียวนี้มันเป็นโลกที่ปราศจาก หิริและโอตตัปปะ มีแต่ความกระด้างด้วยกิเลส, ไม่ละอายบาป ไม่กลัวบาป. มาช่วยกันพูดถึงเรื่องนี้ว่า โลกนี้มันเป็นโลกคนบาป, โลกสัตว์ที่มีบาป มากเกินไปเสียแล้ว. ถ้าเราจะเห็นแก่ตัวเราเอง หรือเห็นแก่ผู้อื่น ก็มาช่วยกันแก้ไขโลกนี้ ให้มันเบาบางไปจากบาป เพื่อจะได้อยู่กันเป็นผาสูก.

ธรรมะทั้งหลายก็เพื่อประโยชน์อันนี้, เพื่อจะแก้ไขปัญหาของมนุษย์, จะต้องแก้ปัญหามนุษย์ ด้วยการชำระบาป ให้มันเบาบางไปจากโลก, จะได้เป็นโลกของมนุษย์ที่ไม่มีบาป, จึงควรจะเห็นโดยประจักษ์ด้วยกันทุกคนว่า การสำนึกบาปนี้เป็นของดี. การสารภาพบาปนี้เป็นของดี, และการล้างบาปนั้นเสียก็เป็นของดี, สำหรับจะทำให้โลกนี้ เป็นโลกที่งดงาม ที่สะอาดน่าอยู่น่าอาศัย เป็นโลกของมนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง สมแก่คำว่า มนุษย์นั่นเอง.

โลกปัจจุบัน เขาจมบาป เพราะเขาไม่กลัวบาป, เขาก็ไม่สำนึกบาป มันก็จมลึกลงไปใบบาป, แล้วเขาก็ร้องตะโกนหาสันติภาพ. นี่มันเป็นเรื่องของคนที่โง่จนเกินกว่าโง่ ประชาธิปไตยก็ร้องหาสันติภาพ, คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ; แม้แต่คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ เป็นที่กล่าวได้ว่าทุกคนในโลกร้องหาสันติภาพ. แต่ว่าการกระทำนั้นมันเป็นการกระทำบาป คือไม่รักกันเลย, ไม่รักผู้อื่นเลย. มันมีแต่การฆ่า การขโมย การ

ประพาศิตินในกาม การโกหกหลอกลวง และการมีเนมา, เต็มไปด้วยสิ่ง
มีเนมา. มันจมนอยู่ในบาป แล้วก็เรียกหาสันติภาพ ก็เลยกลายเป็นคนบ้า.

ในที่ที่สุดนี้ ขอให้รักเห็นแก่ธรรมะเห็นแก่พระศาสนา ที่กำลังได้รับความไม่เป็นธรรม. ธรรมะกำลังได้รับความอยุติธรรม ไม่เป็นธรรม, เพราะธรรมะมีสำหรับช่วยโลก มีประโยชน์แก่โลก; แต่คนก็ไม่ให้คุณค่า ไม่ให้ความหมาย ไม่ยกย่องธรรมะ, ไม่นับถือธรรมะ ให้สมกับธรรมะมีสำหรับช่วยโลก. พระศาสนาก็เหมือนกัน สำหรับจะช่วยมนุษย, แต่มนุษยก็ไม่รักศาสนา, นี้เรียกว่าส่วนมาก ที่กล่าวนี้ กล่าวเป็นส่วนมาก. ในโลกนี้ไม่รักธรรมะ ไม่รักศาสนา รักแต่กิเลสของเขาเอง คือรักตัวกูของกู ฉะนั้นจึงทำบาป เพราะความรู้สึกว่าตัวกู ของกู มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว, ความเห็นแก่ตัวมันก็เป็นบาปอยู่แล้ว แล้วก็ทำไปตามความเห็นแก่ตัว มันก็บาปต่อไป มันก็มีแต่บาป.

นี่บาปที่ทุกๆ ศาสนาเขาเพ่งเล็งกัน มันมีอยู่อย่างนี้ : มันมีตัวตน มันก็ยึดมันตัวตน ยึดมันสิ่งที่จะให้ความสุขสนุกสนานเริ่ดอร่อยแก่ตัวตน โดยไม่ต้องนึกถึงความผิดหรือถูก ชั่วหรือดี, ควรหรือไม่ควร, เมื่อบาปปกคลุมมากเข้าแล้วมันก็เป็นอย่างนี้. ช่วยกันแกะบาป ช่วยกันทำลายเปลือกหุ้ม คือบาปนี้ ให้มันค่อยๆ หมด หมดไปจากจิตใจของเรา. บาปที่หุ้มห่ออยู่ที่จิตใจของเราจะค่อยหมดไป ขอให้ทำโดยวิธีที่ได้กล่าวแล้วว่า : ลำบากบาป สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้นับถือพระศาสนาอันแท้จริง, ไม่นับถือศาสนากันแต่ปาก, พูดกันแต่ปาก ทำพอเป็นพิธี พอได้หลอกกันเล่นว่าเป็นคนทำดี เพื่อได้เขียนรายงานอะไรทำนองนี้.

ขอให้มองเห็น เจตนาของอาตมาว่า พยายามที่จะให้พุทธบริษัทนี้ ไม่เลวกว่าคริสเตียน, ขอภัยพุดหายบายไปแล้ว เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียน, ก็ขอให้พุทธบริษัทนี้รู้จักสำนึกบาป สารภาพบาป แล้ว ก็เลิกล้างบาป, แล้วเราก็ไม่ตดถดหมิ่นกัน โดยต้อยค่าที่เราเข้าใจไม่ได้. เช่น

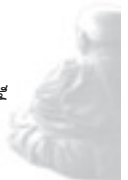

พวกหนึ่งจะถือว่าบาปล้างไม่ได้, พวกหนึ่งถือว่าบาปล้างได้, นี่มันก็เป็นการทะเลาะกัน ระหว่างคนที่เข้าใจผิด.

เดี๋ยวนี้เรามาเข้าใจกันให้ถูก ว่าสิ่งต่างๆ มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. เราแก้ไขมันให้ถูก ที่ตรงเหตุ ที่ตรงปัจจัย ก็ย่อมจะได้รับผล, ถ้าสิ่งที่บัญญัติมันก็เป็นไปตามที่บัญญัติ. ฉะนั้นเราจึงถือได้ตามที่บัญญัติ และการบัญญัตินั้นเล่า ก็มีใช้ว่าบัญญัติตามชอบใจของคนโง่, เป็นการบัญญัติของคนที่มีสติปัญญา ได้มองเห็นตัวธรรมชาติ, ได้มองเห็นตัวกฎของธรรมชาติ, ได้มองเห็นตัวหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นมา จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ. ท่านเป็นผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดต่อธรรมชาติอย่างนี้แล้ว ท่านจึงได้บัญญัตินั้นบัญญัตินี้ขึ้นมา ให้เราปฏิบัติ, ในเมื่อท่านบัญญัติไว้อย่างไร มันก็ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งเพื่อทำให้เกิดขึ้น หรือเพื่อทำให้หมดไป, หรือถ้ามันเป็นบาปขึ้นมา ก็จะต้องแก้ไขบาปได้ โดยการประพฤติให้ถูกต้องตามบัญญัตินั้นๆ มนุษย์เราก็จะอยู่กันในโลกนี้ โดยที่ไม่มีบาปกรรม.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ใจความแห่งศีลธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ, ลำดับที่ ๔๔.ก บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๑๑ การสารภาพบาป. บรรยายวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๒๒, หน้า ๒๗๘-๒๘๓.

เราไม่มีปัญญา หวังจะมีเงินถึงล้าน
แต่เราก็สามารถ ทำประโยชน์อัน
มีค่า ถึง ร้อยล้าน พันล้าน อย่าง
ไปช่วยหาเงินช่วยเหลือ มาทำประโยชน์
กันสักวัน นั่นคือ ทำให้เพื่อนร่วม
โลก ขอเรา รู้จัก ดับทุกข์ หตุตาณี
!แก้หัว

อารยธรรม (ลูกปัด)

คำพูดเปลี่ยนได้ ดิ้นได้ : เปลี่ยนทั้งคำ เปลี่ยนทั้งชื่อ เปลี่ยนทั้งความหมาย เปลี่ยนกันยุ่งไปหมดได้. บางทีเราก็เรียกว่าอารยธรรม ก็มี, บางทีก็เรียกว่าวัฒนธรรม ก็มี, มันคล้ายๆ กับว่า ตามยุคตามสมัย ตามสิ่งแวดล้อม; แต่แล้วความหมายก็ยังคล้ายๆ กันอยู่. ชื่อนี้เพราะตัวด้วยกันทั้งนั้น เช่นอารยธรรม-ธรรมอันเป็นอริยะ, เป็นอารยะ; แต่มันก็น่าสงสัยสารที่ว่าคำนี้ไปถ่ายทอดมาจาก หรือว่าคิดขึ้น เพื่อเป็นคำแปลของคำฝรั่งที่เรียกว่า civilization นั้นมาเป็นอารยธรรม. มันก็เป็นแขนงหนึ่งของศีลธรรม แต่ไม่ถึงขนาดเต็มรูป.

ที่ว่า อารยธรรม นี้ระวางให้ตี สับปลับโดยความหมาย: อารยะ หรือ อริยะ นั้น ประเสริฐที่สุด อารยธรรม; แต่แล้ว พอเอาไปปนเข้ากับคำว่า civilization เข้ามา มันก็เปลี่ยนความหมายเป็นอะไรก็ได้.

อย่าง อารยธรรมเปลือยของพวกฝรั่งเดี๋ยวนี้, หรืออารยธรรมการมรณณ์ไม่มีขอบเขต free sex อะไรก็แล้วแต่จะเรียกกันนี้: มันเป็นอารยธรรมที่เขายอมรับกันในสมัยนี้ ในหมู่คนพวกหนึ่ง ซึ่งเขาถือว่า เขา คิววิไลซ์ เป็นอารยธรรมใหม่ๆ หยกๆ ที่เกิดนิยมกันขึ้นมา. จะไปเปรียบกับคนป่าสมัยไม่รุ่งผ้านั้นไม่ได้: มันเขายังอยู่ในระดับหนึ่ง ไม่มีความคิดอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้มันเกล้งไม่รุ่งผ้า เพราะเจตนาอันเลวทราม อย่างใดอย่างหนึ่งต่างหาก: มันไม่ใช่เหมือนกับคนที่ไม่รู้จักรุ่งผ้า. ฉะนั้นคนป่าไม่รุ่งผ้า นั้น เขาไม่เรียกว่าอารยธรรมก็ถูกแล้ว. แต่นี่คนที่มาเกล้งไม่รุ่งผ้าหรือ

นุงให้หน่อย จนเกิดปัญหานี้ มันจะเป็นอารยธรรมไปได้ยังไง! มันเป็นทาสกิเลส จนถึงกับแก้กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมกันเสียใหม่ว่า ไม่เป็นไร, ไม่เป็นไร, ไม่เป็นไร. เดี่ยวนี้ในโลกนี้ ก็มีปัญหาค่อนข้างมาก และกำลังระบาดเข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งจะทำให้ลายอารยธรรมเก่า ศีลธรรมเก่าๆ.

ที่นี้ดูอีกสักอย่างหนึ่งก็ว่า อารยธรรมกินดีอยู่ดี แข่งกับเทวดา: นี่พวกฝรั่งเป็นมากที่สุด จะกินดีอยู่ดีเพื่อแข่งกับเทวดา. แล้วคนไทยก็ยังไม่ตามกันฝรั่ง จะเกิดการกินดีอยู่ดีแข่งกับเทวดาเหมือนฝรั่งบ้าง: ก็ได้เป็นลูกไล่ของฝรั่ง เพราะเราจะไปหลงอารยธรรม กินดีอยู่ดี แข่งกับเทวดา : แล้วประเทศไทยกำลังเป็นอย่างไร, มีปัญหาอย่างไร, เกิดขึ้นใหม่ๆ. นี่เพราะอารยธรรมจะกินดีอยู่ดีอย่างที่แข่งกับเทวดาไปเลย: ไม่สมควรถืออย่างที่ว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า “จงกินอยู่แต่พอดี”: อย่างนั้นมันไม่ได้แข่งกับเทวดา.

“ถ้ากินอยู่แต่พอดี” จะไปแข่งกับเทวดาอย่างไรได้. นี่ขออยากจะกินดีอยู่ดี, กินดีอยู่ดี สูงขึ้นไปจนแข่งกับเทวดา: ในที่สุดมันก็โง่มากขึ้น คือมันเปลืองมากขึ้น มันยุ่งยากลำบากมากขึ้น มันเกิดโรคภัยไข้เจ็บมากขึ้นแปลกๆ ออกไป. นี่จะเรียกว่า อารยธรรม หรือ วัฒนธรรม หรือ ศีลธรรมได้หรือไม่? ลองคิดดู. อย่างที่สมัยโบราณ ปู่ ย่า ตา ยาย เขาจะเรียกมันว่า เสนียดจัญไร อัปปริย นั่นแหละ: สมัยนี้เขาเรียกมันว่าความเจริญ เป็นอารยธรรมอะไรต่างๆ: เพราะว่ามันไปหลงตามฝรั่ง.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง อารยธรรมข่มเหงผู้อื่น, ใครมีอำนาจข่มเหงผู้อื่น ก็อ้างเหตุผลว่า เป็นความยุติธรรม เทียบข่มเหงผู้อื่น. เมื่อพวกฝรั่งเขาจะไปยึดครองแผ่นดินที่ยังป่าเถื่อนอยู่: เขาบอกว่าเขาเอาอารยธรรมไปให้. คนป่าในอาฟริกา ที่ไหนก็ตามใจ พวกฝรั่งเขาบอก : เขาเอาอารยธรรมไปให้: แล้วก็ไปทำให้คนเหล่านั้นเป็นทาส, แล้วสิ่งที่เขาเอาไปให้นั่นคือ ปืน. สมัยนั้นก็ปืนนี้แหละพอแล้ว ไม่ต้องมีอะไรมาก ไม่ต้องมีนิวเคลียร์ ไม่ต้องมีอะไร.

ที่คนป่าได้รับ อารยธรรมก็คือลูกปิ่น หรืออะไรทำนองนั้นแหละ; ก็ได้เป็นทาสของฝรั่งอยู่ยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง. เดี่ยวนี้ใครก็มีปิ่น มีระเบิดปรมาณู นั้นแหละเป็นอารยธรรมของเขา คือจะไปบีบบังคับคนที่มันไม่มี.

แล้วยังมี อารยธรรมขุนศึก; หมายความว่าเก่งในทางที่จะไปปราบปรามผู้อื่น ก็เรียกว่า อารยธรรมของเขา หรือวัฒนธรรมของเขา. เราเรียกกันเดี๋ยวนี้ว่า “จักรวรรดินิยม” บ้าง อย่างอื่นบ้าง นี่เขาถือว่ามันเป็นอารยธรรม เป็นการถูกต้องของเขาตามที่เขาบัญญัติ แล้วเพื่อนกันรับไม่ไหว.

นี่มัน มีความเปลี่ยนแปลงสลับซับซ้อนของภาษา; เขาว่าอารยธรรม; แล้วทำไมมันเป็นลูกปิ่น, แล้วทำไมมันเป็นอะไร ที่ร้ายกาจไปกว่านั้น. นี่ภาษามันเปลี่ยน, หรือว่าความหมายมันเปลี่ยนเป็นความสลับซับซ้อนเกี่ยวกับภาษา.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง อริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑ ชื่อและความหมาย เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม. บรรยายวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๗, หน้า ๑๔-๑๗.

การสังคมนาเคราะห์ส่วนที่ง่ยงบาดอยู่

เรื่องการศึกษาที่ดี, เรื่องการสังคมนาเคราะห์ที่ดี, เราทำกันแต่ฝ่ายวัตถุ หรือฝ่ายรูปธรรม, ฝ่ายนามธรรม ฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณนั้น ไม่ได้สนใจกันเลย. เราน่าจะนึกถึงเรื่องการศึกษาก่อน เพราะว่าการศึกษาของโลกนั้น ก็ก้าวหน้าในเรื่องทางวัตถุ ซึ่งมีผลให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น: ส่วนทางจิตใจนั้นไม่ก้าวหน้า มันก็เลยไม่สมดุลกัน: ฉะนั้น โลกนี้จึงมีแต่เรื่องทุกข์ภัยที่เกิดมาจากความเห็นแก่ตัว.

ขอให้ไปคิดเรื่องนี้กันก่อน เพราะว่า ถ้าการศึกษานั้นผิด มนุษย์ก็มีจิตใจผิด คือ เห็นแก่ตัวจัด แรงกว่าเดิม; ฉะนั้น ก็เลยเห็นแก่ตัวจัด. ทีนี้เราจะไปสังคมนาเคราะห์คนที่เห็นแก่ตัวจัด นี่จะทำให้มีผลดียากมาก : ไปสังคมนาเคราะห์คนที่เห็นแก่ตัวจัดยิ่งเป็นเรื่องยุ่ง, หรือบางที ก็เป็นคนเห็นแก่ตัวจัดด้วยกันทุกฝ่าย, ซึ่งเป็นเรื่องหวัดๆ เป็นเรื่องกอบโกยเอาวัตถุ, เป็นเรื่องได้เปรียบทางวัตถุ: ผลสุดท้ายโลกมันก็ไม่ดีขึ้น.

ขอให้ยอมรับกันได้แล้วว่า เรื่องศีลธรรม, หรือ เรื่องจิต เรื่องวิญญาณ มันเสื่อมลง : โดยเฉพาะที่เห็นง่ายๆ เกี่ยวกับรากฐานทางศีลธรรม อย่างในกรุงเทพฯ หรือทั่วโลก: เดิมนี่กำลังเป็นอย่างไรรู้ดีกันอยู่แล้ว: ถ้าไม่แก้ไขเรื่องนี้แล้ว เรื่องอื่นๆ ก็เหลวหมดทั้งนั้น. เรื่องการกุศลต่างๆ : เช่นช่วยชีวิตคนให้รอดมีชีวิตอยู่ได้เท่าที่ทำกันอยู่ก็ทำกันไป: แต่แล้วเขายังเป็นคนเห็นแก่ตัวจัดอยู่: โลกนี้ก็ไม่มีอะไรดีขึ้น. เรื่องสังคมนาเคราะห์ไม่เลือกหน้า, คนพาลก็ได้รับการสังคมนาเคราะห์เท่ากับคนดี มันก็มีผลให้คนพาลมีอยู่มากในโลก.

อาตมาเคยพูดเรื่องการกุศลสูงสุด เมื่อไม่กี่ปีมานี้ว่าคืออะไร: แล้วได้รับการคัดค้าน ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก: ว่า การกุศลสูงสุดนั้น คือ ช่วยมนุษย์ให้มีหู ตา สว่าง ในเรื่องการมีชีวิตอยู่ในโลก, นั่นคือการกุศล แล้วก็สูงสุด: เพียงแต่ให้รอดตาย, เพียงแต่ให้สบาย: อย่างนั้นมันยังไม่สูงสุด: ถ้าช่วยไม่เลือกหน้า มันก็มีปัญหาเพิ่มขึ้น.

เราจะต้องนึกถึงต้นเหตุ, ต้นเหตุที่สุด, ต้นเหตุอย่างยิ่ง ก็คือว่า ความเสื่อมทรมานในทางด้านจิตใจ ด้านฝ่ายวิญญาณ: ควรจะช่วยกันแก้ไข ส่วนนี้. การศึกษาก็ดี, การสงเคราะห์การกุศล อย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี, ให้ระดมมุ่งตรงไปยัง การช่วยแก้ไขความเสื่อมทรมานทางวิญญาณ แล้วโลก จึงจะได้รับผลเป็นความสงบสุข: สงเคราะห์ตะพืดมันก็ยังไม่ได้ผลตามที่ต้องการ. และเดี๋ยวนี้สงเคราะห์การเมืองด้วยแล้วละก็ ยิ่งไม่ได้ผล: ญกละ มันก็ได้ผลทางการเมือง: การสงเคราะห์ในนาม ในรูปของการกุศล แต่เป็นเรื่องการเมือง ก็เป็นเรื่องการเมือง อย่างที่เขาเรียกว่า ช่วยกัน, ช่วยกัน ระหว่างชาติ ระหว่างประเทศ: อย่างนี้ก็เป็นเรื่องสงเคราะห์การเมือง, เอาผลที่ไม่เป็นธรรมก็มี คือเอาไปเป็นพวก เอาไปบรรณาฬ่าพินกัน: นี่ก็ยิ่งใช้ไม่ได้.

ที่นี่ การสงเคราะห์ที่บริสุทธิ์ มันก็ยังมีอยู่ว่า ทำให้ผู้ได้รับสงเคราะห์นั้นเป็นอย่างไ: บางทีมันทำให้ผู้ได้รับการสงเคราะห์นั้นอ่อนแอลงไปก็มี: ก็ต้องระวังด้วยเหมือนกัน. ถ้าว่า สงเคราะห์ที่ได้ผล จำกัดอยู่เพียงวัตถุ เพียงรู้จักเรื่องทำมาหากิน แก้ปัญหาเฉพาะหน้า: อย่างนี้ มันก็ยังเป็นช่องโหว่อยู่ในทางศีลธรรม ทางจิต ทางวิญญาณ: เพราะฉะนั้น จะต้องไปให้ถึงที่สุดต้นเหตุคือความเสื่อมทางจิต ทางวิญญาณ.

เราสงเคราะห์เขา ควรจะมีหลักใหญ่ๆ ว่า : สงเคราะห์เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้, คือทำให้เขารู้และสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ก็เป็นการสงเคราะห์ที่มีผลยืดยาว และมีผลจริง. สงเคราะห์ตะพืดมีแต่จะทำให้คนอ่อนแอ, สงเคราะห์ด้วยวัตถุมากเกินไป ก็ทำให้โง่งง: จะต้องสงเคราะห์ให้เขาฉลาด

ขึ้น: ให้อู้อวอะไรเป็นอะไร? ชีวิตเป็นอย่างไร? เกิดมาทำไม? จะต้องทำอะไร? จะต้องตั้งหน้าช่วยตัวเองเป็นข้อแรก.

คนโดยมาก ยังขาดความรู้ทางธรรมะ ที่จะทำให้มีจิตใจเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์; ประชาชนยังขาดสิ่งนี้มาก, เหลวไหล โลเล เหลาะเหละเสียมาก, และที่เอาจริงก็เอาจริงไม่ถูก. ฉะนั้นเราจะต้องช่วยเขาเอาจริงให้ถูก ในการที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก ให้สมกับที่เป็นมนุษย์ที่ดีในโลก. เพราะฉะนั้น สงเคราะห์ทางวัตถุ ก็ทำไป ทำไป ตามสมควร; แต่ต้องสงเคราะห์ให้เกิดความสว่างไสวทางวิญญาณนี้ ซึ่งไม่ต้องลงทุนมาก, ส่วนสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของนั้นต้องลงทุนมาก.

เอาตามเคยสรุปความให้จำกันไว้สั้นๆ ง่ายๆ ว่า ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วย “ควาย” สองตัว. ถ้าสมมติว่าเป็นรถ เป็นเกวียน ชีวิตนี้ต้องเทียมด้วยม้าหรือวัวสองตัว, ชีวิตของคนในโลกนี้ก็ควรต้องเทียมด้วย “ควาย” สองตัว คือความรู้และความสามารถที่เพียงพอในฝ่ายวัตถุ ที่เรียกกันว่าเทคโนโลยีนี้ตัวหนึ่ง แล้วก็ความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางเรื่องทางจิตใจนั้นอีกตัวหนึ่ง; ต้องเป็นควายสองตัวหรือวัวสองตัว ไกลจากแอกไป จีงจะปลดปล่อย.

เดี๋ยวนี้โลกนี้เป็นส่วนรวม หรือว่าชีวิตส่วนบุคคลก็ตาม มันเหลือแต่ “ควาย” ตัวเดียว คือเรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องทำมาหากิน เรื่องเทคโนโลยี เกี่ยวกับอาชีพ; มันก็เลยเข้รกรเข้าพง เพราะ ไม่มีความสว่างไสวทางวิญญาณ ซึ่งเป็นควายอีกตัวหนึ่ง หรือวัวอีกตัวหนึ่ง ที่จะเดินไปให้ถูกทาง; แยกกันพอจะมองเห็น : คือ ฝรั่งทางตะวันตก เขากำลังวิ่งจัดในทางเทคโนโลยี เขาก็สูญเสียความสว่างไสวทางวิญญาณ, นี่พวกตะวันตกหรือพวกฝรั่งกำลังเป็นอย่างนี้. เพราะไปเมาในเทคโนโลยีแล้วได้ผล ได้ผลแล้วก็เลยเมาใหญ่ เลยทิ้งพระเจ้า ทั้งศาสนา; เดี่ยวนี้ไม่มีศาสนา. เขาพอใจที่จะพูดว่า “ไม่มีศาสนา และไม่มีพระเจ้า”, ชีวิตหรือความรอดของเขาขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีอย่างเดียว. เขาจะแก้ปัญหาทุกอย่างได้ด้วย

เทคโนโลยี: นี่ยิ่งเป็นควายตัวเดียว ควายเปลี่ยว ควายบ้า พาชีวิตไปลง
เหว.

การที่คนตะวันตกบางคนจะนึกได้ แล้วมาแสวงหาความสว่างไสว
ทางวิญญาณ คือเรื่องทางศาสนาฝ่ายตะวันออก ก็เพราะเห็นโทษอันนี้:
แต่ก็มีไม่กี่คน แล้วเขาก็ไม่ใช่นักการเมือง ไม่ใช่ผู้นำของกลุ่มชน: คน
เหล่านี้ทำอย่างเป็นเรื่องส่วนตัวทั้งนั้น เป็นส่วนบุคคล, ก็ยังช่วยอะไร
ไม่ได้. ชาวโลกทางฝ่ายตะวันตกส่วนใหญ่ ยังเป็นควายบ้า ควายเปลี่ยว
ของเทคโนโลยี พากันไปลงเหว : นั่นคือความลุ่มจมของมนุษย์ ในทาง
ศีลธรรม, แล้วก็ทางวัตถุในที่สุด. ถ้าทางจิตใจมันลุ่มจมไปแล้ว ทางวัตถุ
มันก็จะลุ่มจมตามไปทีหลังโดยไม่ต้องสงสัย.

ที่นี้ทางฝ่ายตะวันออกเรา ไม่เก่งทางเทคโนโลยี แต่พอใจตามกัน
ฝรั่งในเรื่องนี้: แต่ว่าเคยเก่งในทางสว่างไสวทางวิญญาณ ทาง spiritual
enlightenment: เดียวนี้เขาเรียกกันอย่างนี้. เพราะว่าศาสนาทุกศาสนา
เกิดทางฝ่ายตะวันออก: ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู เล่าจื๊อ
ขงจื๊อ อะไรนี่ เป็นดวงของความสว่างไสวทางวิญญาณ: ก็เคยอยู่เป็นสุข
กันมา แม้ว่าไม่ร่ำรวย ก็มีความสุข เป็นที่พอใจ. แต่เดี๋ยวนี้ เกิดโชคร้าย
พากันตามกันฝรั่ง ละทิ้งความสว่างไสวทางวิญญาณ ไปหลงเทคโนโลยี
แล้วก็ไม่ทันฝรั่ง, มันก็กลายเป็นตามกันฝรั่ง ในเรื่องเทคโนโลยี, แล้วก็ทิ้ง
สมบัติเดิมของตัวเอง คือ ความสว่างไสวทางวิญญาณ.

บัดนี้ฝรั่งก็จะมาหาความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางตะวันออก, ฝ่าย
พวกตะวันออกนี้ก็กลับเหลวไหลเข้าทุกที เพราะไปตามกันฝรั่ง เรื่อง
เทคโนโลยี. นี่มันน่าสังเวช น่าสงสาร น่าหัวเราะ น่าขบขัน, มันเล่น
เอาเถิดกัน ในทางที่จะไปหาความลุ่มจม ฉะนั้น ฝ่ายตะวันออกนี้ ควรจะ
ต้องก้าวหน้า ต้องเจริญด้วยความสว่างไสวทางวิญญาณ ทางธรรมะนี้อยู่
ตามเดิม, แล้วก็แลกให้ฝรั่ง: แล้วฝรั่งเจริญด้วยเทคโนโลยี ก็แลกสอน
เทคโนโลยีให้ตะวันออก. ถ้าเป็นอย่างนี้ ทั้งตะวันออก ตะวันตก ก็จะได้

มีความสองตัวด้วยกัน คือ มีความก้าวหน้าทางวัตถุ และความสว่างไสวทางวิญญาณ และ ทั้งโลกก็จะรอดได้, คือ ไม่ต้องตกเหว มีความทุกข์แสนสาหัส เหมือนที่เราเห็นงาอยู่ในเวลานี้.

ปัญหาของโลกก็เป็นอย่างนี้, ปัญหาของประเทศหนึ่งก็เป็นอย่างนี้ ปัญหาส่วนบุคคลหนึ่ง ก็เป็นอย่างนี้: งานสังคมสงเคราะห์นั้นมันเกี่ยวกันโดยตรงเลย เพราะว่า ต้องการจะช่วยสังคมให้รอด. สังคมรอดก็ต้องมีความสองตัว ลากแอก ลากไถ. ฉะนั้น ถ้ามีสังคมเร่ร่อนกัน ในทางฝ่ายวัตถุ หรือจะให้ถึงขีดสูงสุดอย่างไร ทางวัตถุมันก็ไม่รอด มันยังทำให้คนเห็นแก่ตัว เป็นอัมพาตทางวิญญาณ. คนที่อยู่ดี กินดี ทางวัตถุนั้นเป็นอัมพาตทางวิญญาณ มีอยู่ทั่วไป, แล้วยิ่งก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้นเท่าไร มันยิ่งเป็นอัมพาตทางวิญญาณง่ายขึ้น มากขึ้น เท่านั้น. เพราะวัตถุมันให้ความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน เฟลิดเฟลิน. พอไปติดมันเข้า มันค่อยๆ เห็นแก่ตัว, ค่อยๆ เห็นแก่ตัว. คนที่ไม่เคยเห็นแก่ตัว ก็จะค่อยๆ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวมากขึ้นๆ. นี่ก็กลายเป็นโลกของความเห็นแก่ตัว มีเครื่องมือคือเทคโนโลยี. ฉะนั้น ถ้าจะให้รอด ก็ต้องเอาความสว่างไสวทางวิญญาณ กลับมาอีก: คือศาสนา, พูดตรงๆ ก็คือศาสนา, แต่ว่า ต้องเป็นศาสนาจริงๆ ไม่ใช่ศาสนาที่เป็นพิธีรีตอง ไม่ใช่ความโง่เขลาขมขื่น. ศาสนาอย่างแบบพิธีรีตอง ด้วยความโง่เขลาขมขื่นนั้น ช่วยไม่ได้, นั่นไม่ใช่ความสว่างไสวทางวิญญาณ. มันมีประโยชน์น้อยนักที่จะถืออย่างงมงาย อย่างเชื่อดาโยนี่ มันมีประโยชน์น้อย มันไม่พอ.

ที่เราตั้งพุทธสมาคม ตั้งอะไรทำนองนี้ ที่แท้มันเพื่อความสว่างไสวทางวิญญาณ; แต่ว่า พุทธสมาคม หรือสมาคมอื่นๆ ก็มักจะผลลอบ่อยๆ, ไปสาละวนเรื่องทางวัตถุเสียมากกว่าเรื่องทางวิญญาณ, เราไปช่วยทางวัตถุมากไปเสียอีก. เมื่อมีสมาคม หรือผู้คนที่ช่วยทางวัตถุมากอยู่แล้ว สมาคม เช่น พุทธสมาคม เป็นต้นนี้ ควรจะต้องชะงักเข้มนช่วยเหลือ ในทางฝ่ายใจ หรือฝ่ายวิญญาณ ซึ่งมันยังขาดอยู่; ถ้าไม่อย่างนั้น มันก็จะเท่าเดิม :

คือมีแต่ความก้าวหน้าทางวัตถุ แล้วก็ค่อยเพลอ, เพลอเห็นแก่ตัวมากขึ้น.

นี่ขอให้สังเกต ในข้อที่ว่า มันเนื่องกัน หรือมันร่วมกัน, กิจการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกิจการสังคมสงเคราะห์ กุศลสงเคราะห์ กระทั่งการศึกษา, นี่มันเนื่องกัน, เป็นอันเดียวกัน คือต้องเฟื่องฟูอยู่รอดได้ สังคมรอดได้. ที่สังคมรอดได้ก็เพราะ “มีความยสองตัว”. มีความยตัวเดียวรอดไม่ได้ จะต้องไปลงเหว แม้ให้ฉลาดเกินกว่าที่จะไปโลก พระจันทร์ได้ลักร้อยเท่า มันก็ไปลงเหว; นี่กล้าทำอย่างนี้.

มีความฉลาดแค่นี้ไปโลกพระจันทร์ได้ นี่ยังไม่พอ, ให้ฉลาดกว่านี้ ร้อยเท่า โลกนี้ก็ยิ่งลงเหวแห่งความทุกข์ยาก ทรมานแสนสาหัส หรือวินาศ หรือเป็นประลัยกัลป์. ฉะนั้น ต้องช่วยกันแก้ปัญหา คือทำส่วนที่ยังขาด อยู่ให้เกิดขึ้น คือความสว่างไสวทางวิญญาณ. การสงเคราะห์แบบไหน ก็ตาม รูปไหนก็ตาม หน่วยไหน คณะไหนก็ตาม จะต้องไม่ลืมว่า ต้องมีการสงเคราะห์ฝ่ายวิญญาณด้วยเสมอไป, อย่าสงเคราะห์แต่ทางฝ่ายวัตถุ อย่างเดียว, เพราะว่า วัตถุนั้นจะช่วยให้เห็นแก่ตัวมากขึ้นๆ แล้วก็ลงเหวของกิเลส ของความทุกข์. แต่ ถ้ามีความรู้ทางธรรม มีแสงสว่างทาง วิญญาณประทับประคองอยู่แล้วก็จะเดินได้ถูกทาง.

ตรงนี้มีพยานเห็นอยู่ง่ายๆ ว่า การศึกษาสมัยปัจจุบันนี้ มันช่วย โลกไม่ได้ แล้วกำลังทำให้เสียหาย โลกนี้ให้เสียหายมากขึ้น. การศึกษา ของโลกในปัจจุบันนี้ กำลังทำโลกเห็นแก่ตัวมากขึ้น, หรือว่า มันง มัน หลง มันงไปหมด : อย่างที่เกิดพวกที่เรียกว่า ฮิปปี้ อะไรขึ้นมา, พวกนี้ ก็ออกมาจากมหาวิทยาลัยทั้งนั้น หนีมหาวิทยาลัยมาเป็นฮิปปี้พ่อแม่ น้ำตา ไหล. นี่คือการศึกษปัจจุบันนี้ มันเป็นอย่างนี้, แล้ว อย่าเข้าใจว่า อุดมคติ ของพวกฮิปปี้ นั้น เป็นเรื่องอุดมคติทางวิญญาณ ที่แท้มันเป็นอุดมคติทาง เนื้อหนัง, เป็นความสุข ความเพลิดเพลิน ทางเนื้อ ทางหนังทั้งนั้น; ไม่ใช่ ทางวิญญาณ. แต่เขาก็หลงไปว่าเป็นนิสรวาท เป็นความหลุดพ้นทาง วิญญาณ; การที่ไปหลงทางวัตถุหลงผลที่เกิดจากวัตถุ ที่ปรากฏทางเนื้อ

ทางหนึ่ง เอรีตอรร้อยทางเนื้อทางหนึ่ง นั่นไม่ใช่เรื่องทางวิญญาณ. ถ้าต้องการอิสรภาพจริงต้องมาหาเรื่องทางวิญญาณ : คือจิตใจอิสระจากความโง่ ความหลง หรือจากกิเลส, เป็นอิสระจากกิเลส เป็นเรื่องทางวิญญาณ.

นี่การศึกษาของโลก ทางหนึ่งก็นำไปสู่ความเป็นอย่างนี้, อีกทางหนึ่งก็นำก้าวหน้าทางเทคโนโลยี; ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ ก็เพื่ออยู่ดีกินดี, เพื่ออยู่ดีกินดี มากเข้าก็เห็นแก่ตัวมากเข้า, ก็มีการกอบโกย ต่างคนต่างกอบโกย, เมื่อมีคนกอบโกยก็มีคนต่อต้าน. ในโลกนี้ถ้าไม่เกิดลัทธิทุนขึ้นมา ลัทธิกรรมกรก็เกิดไม่ได้; ฉะนั้นลัทธิทุนจึงเป็นบ่อเกิดของลัทธิกรรมกร, อย่าไปโทษกรรมกรกันหนัก; ลัทธิทุนเกิดจากความเห็นแก่ตัว มีสติ มีปัญญา มีอำนาจ มียารสาวเอาๆ, สาวเอามากองอยู่ที่พวกนายทุน; อันนี้ต้องเกิดก่อน จึงจะเกิดลัทธิต่อต้าน คือพวกกรรมกร.

นี่เป็นพยานว่า ความก้าวหน้าทางวัตถุนั้น นำไปสู่ความยุ่งยากอย่างนี้ : เห็นแก่ตัวจัด เกิดลัทธิทุนขึ้นมากล้น ก็มีการกรรมกรเกิดขึ้นต่อต้าน. ก่อนหน้านี้ก็ไม่มีปรัชญากันอย่างนี้ ก็มีลัทธิพ่อกับลูก. ในประเทศไทยหรือประเทศในเอเชียนี้เห็นได้ชัด : คนรวยเป็นเศรษฐี มีลักษณะเหมือนพ่อ เลี้ยงบ่าว เลี้ยงไพร่ เหมือนกับลูก, ไม่มีความหมายแห่งนายทุน หรือกรรมกรเลย แม้ที่เรียกว่าเป็นทาส. สมัยก่อนที่เรียกว่าเป็นทาสนั้น ก็ไม่ใช่มีความหมายดुर้าย อย่างความเป็นทาสเหมือนในประเทศตะวันตก, ความเป็นทาสในประเทศไทย หรือในประเทศทางตะวันออกนี้เหมือนกับพ่อ กับลูกอยู่มาก; แต่ความเป็นทาสทางตะวันตกนั้น มันเป็นทาสจริงๆ เป็นทาสอย่างที่เราเรียกว่า เป็นทาสสมบูรณ์.

ในโลกนี้ควรต้องมีธรรมะสำหรับทำให้คนอยู่กันในโลก เป็นสองพวก คือพวกบิดา กับบุตร : คนรวยก็เป็นบิดา คนจนก็เป็นบุตร. ธรรมะนั้นช่วยได้, และช่วยให้เป็นอย่างนี้ได้, และได้เป็นมาแล้วระยะหนึ่ง หรือยุคหนึ่ง; ต่อมาความก้าวหน้าทางวัตถุ มันก้าวหน้ามาก จนวิ่งไปที่เดียว: เพราะความเห็นแก่ตัว ได้เกิดขึ้นแก่คนกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมหนึ่ง เกิดสังคม

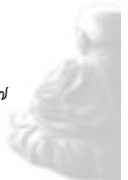

นายทุนขึ้นมา ก็เป็นต้นเหตุให้เกิดสังคัมภรกรรมขึ้นมา ก็เลยรบราฆ่าฟันกัน เป็นสงครามลัทธิ; แม้กระทั่งทุกวันนี้ มันก็ยังเป็นสงครามลัทธิ, เพื่อรักษาไว้ซึ่งลัทธิ. นี่แหละคือ โทษของความก้าวหน้าทางวัตถุ คือความเห็นแก่ตัว.

ทีนี้เมื่อทั้งโลกมันเลือดเข้าตา เป็นอย่างนี้เสียแล้ว ขอให้คำนวณดูให้ดีว่าคนในโลก แม้ในประเทศไทยเราก็เลือดเข้าตา, เป็นลัทธินายทุนกรรมกรอย่างนี้อยู่แล้ว; การสงเคราะห์เขานั้น ดูแทบจะหาผลที่น่าชื่นใจได้ยาก นอกจากจะไปสงเคราะห์ให้เขาเดินถูทางกันเสียใหม่ : นับตั้งแต่ให้เปลี่ยนความคิดที่จะรู้จักสันโดษ มักน้อย อย่าทำ อย่ากิน อย่าใช้อะไรในส่วนเกิน ส่วนที่ไม่จำเป็นคือฟุ่มเฟือย. ให้มีความอดกลั้น อดทน: ถ้าว่าไม่มีความอดกลั้น อดทน หรือสันโดษแล้ว วิญญาณจะสูงไม่ได้.

อาตมายังยืนยันอยู่จนเดี๋ยวนี้ว่า **ถ้ากินอยู่ต่ำๆ แล้ว จิตใจก็สูง, ถ้ากินอยู่สูงๆ แล้วจิตใจมันต่ำ**, กินอยู่ต่ำๆ นี่ จิตใจก็มุ่งจะทำสูงๆ. ถ้ากินอยู่สูงๆ เสียแล้วมันไม่มีทางไปแล้ว จิตใจมันก็ลงต่ำ. ฉะนั้น ขอให้ถือหลักพื้นฐานว่า : เราจะเป็นอยู่อย่างง่ายๆ อย่างต่ำๆ ตามพระพุทธเจ้าสอนว่า **“จงกินอยู่ แต่พอดี”**. ขอให้จำกันไว้ให้ชัดเจนสักหน่อย : พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ให้กินอยู่แต่พอดี - มตตญฺชุตฺตา จ ภตฺตสฺมึ นี้ กินอยู่แต่พอดี; อย่าไปถือลัทธิ “กินดีอยู่ดี” ซึ่งนั้นเป็นเรื่องบ้า. กินดี อยู่ดี: ไม่มีขอบเขต ไม่รู้ว่า ดีแค่ไหน ดีจนเพ้อ จนเกิน จนอะไรก็ยังไม่พออยู่นั่นแหละ.

การ “กินดีอยู่ดี” มันเปิดช่องโหว่ ให้เตลิดเปิดเปิงไป จนเพ้อไปด้วยซ้ำ, ถ้ากินอยู่แต่พอดีไว้เรื่อยแล้ว มันก็จะอยู่ในสภาพที่ไม่เป็นอันตราย. ฉะนั้น เป็นอยู่อย่างต่ำนี้ จิตใจมันเหลืออยู่แต่จะทำให้สูงขึ้น: ถ้าไปเมาอยู่ ในเรื่องกินอยู่สูงแล้ว จิตใจมันเหลืออยู่แต่จะลงต่ำเท่านั้น. มันน่าจะสงเคราะห์ประชาชนทั่วไป ให้ถือหลักอันนี้, อย่าไปเพิ่มอะไร ให้มันเพ้อ ให้มันเหลือ: จะเกิดแสงสว่างทางวิญญาณมากกว่า: จะต้อง

กินอยู่พอดี กินอยู่อย่างต่ำๆ, มุ่งจะทำอย่างสูง, มุ่งช่วยตัวเอง: ให้สมกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สัพพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ - ให้ทานธรรมนั้นแหละเลิศประเสริฐกว่าให้ทานอะไรทั้งหมด.

ที่นี้ กิจการของสมาคมสงเคราะห์ นั้นก็คือ เรื่องให้, เรื่องให้ทาน, หรือเรื่องให้. ถ้าเมื่อจะ เชื่อพระพุทธเจ้ากันบ้างว่า ให้แสงสว่างทางวิญญาน นั้นเลิศกว่าการให้อะไรทั้งหมด. แต่การให้ทางวัตถุนั้น ก็ไม่ใช่ว่าให้หมด หรือว่าจะเป็นของเหลว ของผิด: มันก็ยังคงถูก และทำไปตามสมควร: แต่ถ้าทำขึ้นเลิศ ขึ้นสูงสุด เหตุของการให้ทุกอย่าง ก็คือว่าให้แสงสว่างทางวิญญาน. ฉะนั้น ไปที่ไหนก็สงเคราะห์ให้เกิดแสงสว่างทางวิญญาน ให้คนนั้นเข้าใจถูกต้องในการช่วยตนเอง ในการฉลาดที่จะช่วยตนเอง. อย่า “ฉลาดเพียงแต่นั่งรับทาน”, “ฉลาดแต่เท่าที่นั่งรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น” นี้ไม่ควร.

อีกประการหนึ่ง น่าจะมีโครงการ ที่ปรับปรุงให้ถูกต้อง ให้ดี ให้แน่นอน ว่าเรา จะช่วยมนุษย์ในโลกนี้ ให้มีความสว่างไสวทางวิญญาน เป็นข้อแรก เป็นข้อหนึ่ง เป็นหมายเลขหนึ่ง, แล้วก็ช่วยอย่างอื่นไปตามลำดับ ตามที่ควรช่วย: แต่แล้วก็ไม่มีอะไรสูงสุดไปกว่า ช่วยทางจิตใจ ทางวิญญาน. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าอย่างนั้น แล้วก็จริงอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราช่วยกันน้อยเกินไป, หรือว่า ผู้ช่วยก็ไม่ว่าจะช่วยให้ช่วยอย่างไร: เพราะตัวเองก็มีความมืด ความบอดทางวิญญาน. ผู้ที่ดีแต่จะให้การสงเคราะห์แต่ทางวัตถุนั้น อาจจะมีมีความมืดความบอดทางวิญญานอยู่เต็มที่ได้. ฉะนั้นจะต้องทำตัวให้มีความสว่างทางวิญญานเสียก่อน, แล้วจึงช่วยในกรณีที่เกิดความสว่างทางวิญญาน. ถ้าจะช่วยในกรณีที่ให้เกิดความสะตอกสบายทางวัตถุ ก็ต้องให้เขาช่วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่: ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็ไม่รู้จบ, เขาช่วยตนเองไม่ได้แล้ว ก็เลยเลวลงๆ คือ เป็นคนอ่อนแอเอง อ่อนแอเองทุกที.

การทำแต่เพียงพอเป็นพิธีก็ต้อง ทำแต่พอให้ได้เขียนรายงาน นี่ก็ทำ

ได้, แล้วมันก็เลิกกันแค่นั้น ผลมันก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริง: เพียงแต่ว่า ผู้ช่วยนั้นได้เกียรติได้ชื่อเสียง ได้รับความดีความชอบ. ในโลกนี้มักจะทำกันแต่เพียงอย่างนี้. การทำอย่างนี้พระพุทธเจ้าท่านไม่สรรเสริญ เพราะมันไม่จริง ในการกระทำนั้นอย่างหนึ่ง, แล้วมันไม่ได้ผลจริง คือไม่ได้ช่วยให้รอดจริง นี้อย่างหนึ่ง.

ขอให้อือเอาเรื่องนี้เป็นเบื้องต้น ให้เกิดความรู้ทางวิญญาณ ให้ประชาชนเข้าใจศาสนาของตนๆ โดยถูกต้อง, แล้วในศาสนานั้น มีหลักธรรมสำหรับช่วยตัวเองที่เพียงพอ ทั้งทางฝ่ายวิญญาณ และทางฝ่ายวัตถุ. โดยเฉพาะทางพุทธศาสนานี้ ช่วยแก้ปัญหาได้ ทั้งทางฝ่ายวัตถุ และทางฝ่ายจิตใจ. แต่โดยเหตุที่ว่าเรื่องจิตใจมันสำคัญกว่า: ถ้าคนสว่างทางจิตใจแล้ว ทางร่างกายไม่มีปัญหา. ความเข้มแข็ง ความเฉลียวฉลาด ความสามารถอะไร มันอยู่ที่จิตใจทั้งหมด. ถ้าแก้ปัญหาทางจิตใจตก ให้เสร็จไปเสียก่อน, ปัญหาทางวัตถุมันก็ง่ายขึ้น.

นี้เราพูดอย่างนี้ ไม่มีใครเชื่อ โดยเฉพาะพวกวัตถุนิยมตะวันตก ตะวันออกก็ตาม, พวกวัตถุนิยมไม่ยอมเชื่อ เขาว่าต้องทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้า อืมหมิ่พื้มันเต็มทีกันเสียก่อน แล้วคนก็จะดีเอง โลกก็จะเป็นสุขสงบเอง: อย่างนี้มันเป็นไปได้ไม่ได้: พุดละก็ได้ แต่ทำจริงนั้น เป็นไปไม่ได้: เพราะ วัตถุก้าวหน้าเท่าไร ก็เพิ่มความเห็นแก่ตัวเท่านั้น. แล้วการช่วยเช่นนั้น จะช่วยพอกันเมื่อไร? จะช่วยให้พอได้เมื่อไร? เพราะว่ายิ่งช่วยเท่าไร ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากเข้าเท่านั้น, ยิ่งต้องการมากขึ้นไปกว่าเดิม: มันก็ช่วยไม่ทันเท่านั้นเอง.

ในพระไตรปิฎกมีพระพุทธานุญาตอยู่บทหนึ่ง ซึ่งน่าจะนึกถึงกันบ้าง: ไม่ใช่ของขบขัน แต่มันก็ดูคล้ายเป็นของน่าขบขัน คือ พระพุทธเจ้าท่านตรัสอยู่ในรูปพระพุทธานุญาตเองว่า : ให้ภูษาเป็นทองคำทั้งลูกๆ คือภูษาทั้งลูกเป็นทองคำ แล้วก็ตั้งสองลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของมนุษย์เพียงคนเดียว. ที่นี้มนุษย์ในโลกมีกี่พันล้าน ลองคิดดูซิ: มนุษย์คนเดียว

นี้ ภูเขาทองคำตั้งสองลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของเขา. เพราะฉะนั้น ให้รู้ข้อนี้เสีย แล้วให้ประพัตติพอเหมาะพอสมเถิด.

ขอให้ทำให้พอเหมาะพอสม ให้ประพัตติเรื่องกิน เรื่องหา เรื่องใช้ เรื่องมีเรื่องอะไรให้พอเหมาะพอสมเถิด, นั่นแหละคือแสงสว่างทางวิญญาณ ที่จะต้องช่วยกันสงเคราะห์ให้เขามี. ช่วยสงเคราะห์ให้เขามีแสงสว่างทางวิญญาณ ว่า : อย่าไปหลงความก้าวหน้า ในทางความอยากในทางวัตถุ ซึ่งมันไม่รู้จักพอ; แล้วอีกอย่างหนึ่ง อย่าไปคิดว่า มีความขาดแคลนทางวัตถุอะไรมากมายนัก เขาจะเข้มแข็งติดอยู่แล้ว, แล้วเราไปทำให้เขาอ่อนแอ ก็ได้.

เราไม่เคยสบาย เรามีกินมีใช้ มีอะไรอยู่พุ่มเฟิย เหลือเฟือ, แล้วบางคนบางระดับไปเห็นว่า แหม มันขาดแคลนทางวัตถุอะไรมาก. ที่จริงมันเป็นสิ่งที่เราเข้าใจผิด; เราเสียอีกเป็นคนอ่อนแอ และพุ่มเฟิยฟุ้งเฟ้อ แล้วเราไปสอนให้เขาฟุ้งเฟ้ออย่างเรา. ที่นี้โลกนี้ก็มีไม่พอให้. ฉะนั้น อย่าไปทำระดับใหม่ในลักษณะอย่างนั้น เพราะว่า เขาเข้มแข็งติดอยู่แล้ว ก็ให้เข้มแข็งอดทนอย่างนั้น จะได้ทำความก้าวหน้าที่เป็นธรรม ที่พอเหมาะพอดีเรื่อยๆ ไป, ไม่เท่าไรมันจะเหลือกิน เหลือใช้ในระดับของคนอย่างนั้น. ไม่ใช่เหลือกินเหลือใช้ของพวกนายทุน หรือมหาเศรษฐี; อย่างนั้นมันใช้ไม่ได้, อย่างนั้นมัน “ภูเขาทองคำตั้งสองลูกก็ไม่พอแก่ความต้องการของคนเดียว”.

ที่นี้เราเอาหลักทั่วไป ว่า “คนเราเกิดมาทำไม?” เกิดมาให้มีกินมีใช้ มีชีวิตอยู่ได้, แล้วทำอะไร; แล้วก็ทำให้ได้ความสงบสุขทางจิตใจ. สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ มันอยู่ที่ความสงบสุขทางจิตใจ, แล้วเขาได้มาโดยวิธีใด ก็เรียกว่าเขาได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ฉะนั้น พวกฤๅษี มุนี ที่อยู่ตามป่า ตามเขา ตามถ้ำ ไม่มีบ้าน ไม่มีเรือน ผ้ายกแทบจะไม่มีผืนกาย แต่เขาก็ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ฟังดูให้ดีๆ เถอะ มีความพอใจสบายใจ เยือกเย็น เป็นสุข ตลอดวันตลอดคืน ไม่มีความทุกข์. เขาได้สิ่ง

ที่ดีที่สุด โดยไม่ต้องตั้งต้นขึ้นมาจากการมีบ้าน มีรถยนต์ มีตึก มีอะไร
เหล่านี้.

แต่ถ้าสมมติว่า ใครจะตั้งต้นขึ้นมาจาก การมีบ้าน มีรถยนต์ มีตึก
ก็ได้เหมือนกัน แต่ ขอให้ไปพบจุดที่ว่า มีความสุข เป็นสุขใจ สะอาด
สว่าง สงบ ในใจก็เช่นกัน. เดียวนี้กลัวอยู่ว่า ถ้าจะไปแนะเรื่องบ้าน เรื่อง
รถยนต์ เรื่องตึก เรื่องอะไรเหล่านี้แล้ว จะไม่มีวันพบความสงบใจ เพราะ
มันมากเกินไป คือ มันเกินจำเป็น, เกินจำเป็นสำหรับจะมีชีวิตอยู่ เพื่อได้
สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. ฉะนั้นถ้าใครมีตึก มีรถยนต์ มีอะไรอยู่
แล้ว ก็ขอให้รู้จักให้ถูกความหมาย คือว่า : มีไปก็แล้วกัน; แต่ให้ไปหาจุด
ที่ว่า มีความสุขใจนั้น, ให้พบด้วยจึงจะดีกว่า. คือว่า เราได้รับความสุขใจ
เหมือนกัน แต่คนหนึ่งยากจน คนหนึ่งร่ำรวย, คนร่ำรวยย่อมต้องดีกว่า
ต้องยอมรับว่าดีกว่า.

มาตรฐานที่พอดีสำหรับคนทั่วไป มันก็มีอยู่อย่างหนึ่ง มาตรฐาน
หนึ่ง, ขอให้ถือ มาตรฐานนั้นเป็นหลักสำหรับดำรงชีวิตอยู่ เพื่อได้สิ่งที่ดี
ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ คือ ความสุขใจ. เดียวนี้พวกเขาศรัทธาก็นอนไม่
หลับ ยังเป็นโรคเส้นประสาท ยังหิวเหมือนเปรตอยู่; เพราะมันยังต้องการ
ไม่มีที่สิ้นสุด. พวกเขาศรัทธาก็คือเป็นเปรตชนิดหนึ่ง คือ หิวไม่มีที่สิ้นสุด. นั่น
คือการที่ไม่มีความรู้ที่ถูกต้อง ในทางจิต ทางวิญญาณ มันไขว่กันไปหมด.
ฉะนั้น จะต้องสงเคราะห์มนุษย์ ให้มีความเข้าใจถูกต้องในเรื่องนี้ : ให้
คนที่โศกดี เป็นเขาศรัทธาก็มีความสุขใจ คนทั่วไปก็มีความสุขใจ, คนขอทาน
ก็มีความสุขใจ, ฤาษี มุนี ที่อยู่ตามป่า ตามเขา ไม่มีบ้านไม่มีเรือน ก็ให้มี
ความสุขใจ; นั่นคือสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้.

สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั่น คือ เราที่มีความสบายใจ หรือ
มั่นใจว่า มันต้องได้, มันต้องได้กันทุกประเภท คือคนมีบุญมากก็ได้รับ
ความสะดวกสบายด้วยในเรื่องทางฝ่ายร่างกาย; แต่แล้วก็อย่าลืมนะว่า อย่า
เพลินนะ, ถ้าเพลินเมื่อไร ความสุขทางฝ่ายกายนี้ จะตึงไปหาความเห็นแก่

ตัว แล้วก็เป็นผู้ไม่รู้จักพอขึ้นมา ต้องระวัง. การอยู่ใกล้ชิดกับความสุขทางวัตถุนั้น ต้องระวัง: มันจะดังไปหาความตกต่ำทางวิญญาณ ไม่ทันรู้ตัว, นี่เราอยู่ในฐานะเช่นไร จะไปสงเคราะห์ใคร นี่ระวังให้ดี.

ที่นี่ ถ้าสมมติว่าจะยกกองสังคมาสงเคราะห์ ไปสงเคราะห์พวกฤๅษี มุนีในป่าในถ้ำนั้น ลองดูซิใครจะถูกตะเพิดกลับมา. พวกฤๅษีมุนีเหล่านั้น ไม่มีบ้านไม่มีเรือนไม่มีหูกยา ผ้าก็แทบจะไม่มีพันกาย: เรา, สมาคมสงเคราะห์ยกพวกไปหา แล้วก็บอกว่าจะมาสงเคราะห์. นี่จะสงเคราะห์กันอย่างไร แล้วใครจะหว่านเพาะเหาะใคร, แล้วใครจะวิ่งหน้าแข้งกลับมา: ต้องคิดอย่างนั้นบ้าง. นี่เขาได้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้ อยู่เป็นปกติแล้ว เราจะไปสงเคราะห์เขาในเมื่อเราเองยังไม่ได้: แล้วก็ มีแต่เรื่องวัตถุ เรื่องของ เป็นต้น นี่เราจะต้องคิดเผื่อๆ ไว้บ้าง. เรื่องอย่างนี้คงจะไม่เกิดขึ้น แต่ว่าคิดไว้สำหรับคำนวณดูบ้าง ว่าถ้ามันเป็นอย่างนี้ แล้วมันจะนำหวัลสักเท่าไร.

เมื่อเราไปสงเคราะห์คนยากจน ก็ต้องระวังด้วยเหมือนกัน ถ้าไปถูกคนยากจนแต่มีจิตใจสูงเข้า แล้วละก็ระวังให้ดี มันจะเป็นรูปเดียวกัน. แล้วถ้าคนเขาโง่อยู่แล้ว ไปบูชาวัตถุอยู่แล้ว เราไปสอนให้เขาบูชาวัตถุยิ่งขึ้นอีก มันจะยิ่งไม่ใช่สงเคราะห์. ฉะนั้น การสงเคราะห์ทางวัตถุนี้ เป็นสิ่งที่ต้องระวังที่สุด, ระวังไว้อย่างยิ่งเทียว มีทางพลาดได้. แต่ การสงเคราะห์ทางวิญญาณนั้นไม่มีทางพลาด. ขอให้ทำไปเถอะ ทำไปอย่างเต็มที่เลย จะไม่มีพลาด, แล้วก็ ไม่เกิน, มันยังขาดอยู่แล้วมันไม่มีทางจะผิดพลาด. ของงสอนให้เขามีจิตใจเป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรมทุกๆ แขนง ทุกๆ ชนิดของธรรมที่เรียกว่า ความสว่างไสวทางวิญญาณ.

นี่เอาตามพูดอย่างอื่นไม่เป็น เมื่อให้พูดตามพอใจก็พูดอย่างนี้ แล้วก็ไม่มีใครฟัง แล้วก็ไม่มีใครเชื่อ ไม่มีใครเห็นด้วย. แต่เอามาคิดดูแล้ว มันก็ไม่มีอย่างอื่น ไม่มีความคิดอย่างอื่น ไม่มีความรู้สึกอย่างอื่น ล้วนแต่มองเห็นอยู่ว่า ทั้งโลกนี้มันยังไม่ปลอดภัย มันมี “ควายบ้าตัวเดียวลาก

ไปสู่เหว”。ฉะนั้น ต้องมีควายอีกตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นควายดี สว่างไสวทาง
วิญญาณนั้นพาโลกนี้ไป จึงจะปลอดภัย.

นี่ขอภัยอยากจะพูดเรื่องไถนาสักหน่อย เดี่ยวจะพูดนอกเรื่อง.
เรื่องไถนาแต่โบราณใช้ควายสองตัว หรือวัวสองตัว, ตัวหนึ่งเป็นควายไถ
แต่มีกำลัง ตัวนั้นจะอ้วนท้วนแข็งแรงมีกำลัง เขาเรียกว่าควายตัวปลาย;
อีกตัวหนึ่งผอมก็ได้ เล็กก็ได้ แต่ฉลาด ฟังคำสั่งเจ้าของ, มีหน้าที่ฟังคำสั่ง
เจ้าของ. เจ้าของที่ออกคำสั่งไป เขาออกคำสั่งแก่ ควายตัวต้น ตัวเล็ก
ตัวผอม ตัวฉลาด ตัวนี้ไม่ต้องมีกำลัง; ตัวกำลังคือตัวที่มันอยู่ตัวปลาย,
ตัวนั้นมันเป็นกำลังแรงสำหรับดันไปข้างหน้า, แต่จะเลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา หรือ
หยุดอะไรทำนองนี้ มันเป็นหน้าที่ของตัวต้น ตัวผอม ซึ่งไม่ค่อยมีกำลัง;
ไม่ใช่ว่าควายสองตัวนั้นทำหน้าที่อย่างเดียวกัน อย่าเข้าใจเอาเอง.

ขอให้ไปดูที่เขาไถนาด้วยควายสองตัว ตัวหนึ่งเป็นตัวไถ ตัวหนึ่งเป็น
ตัวฉลาด แล้วมันไม่ได้จริง; คำสั่งของเจ้าของมีประโยชน์ มีความหมาย
เพราะตัวฉลาด. ตัวหนึ่งมันเดินตะพิด พอเลี้ยวตัวนี้มันหยุด อีกตัวหนึ่ง
ก็ต้องเลี้ยวอย่างนี้ มันทำงานไม่เหมือนกัน; แปลว่า ควายสองตัวไม่ได้
ทำงานเหมือนกัน ทำงานตรงกันข้าม. อันหนึ่งทำงานทางกำลัง อันหนึ่ง
ทำงานทางสติปัญญา. ฉะนั้นชีวิตนี้ มนุษย์นี้ โลกนี้ ก็ต้องเทียมด้วย
ควายสองตัวอย่างนี้จึงจะรอด. ฉะนั้น ขอให้กิจกรรมของสังคมสงเคราะห์
หรือผู้สงเคราะห์เหล่านี้ พึงทำให้เขามีควายสองตัว.”

- ๑ ธรรมเนียมของพุทธศาสน เรื่อง ค่ายธรรมบุตร, ลำดับที่ ๓๗ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๒๓ การสังคัมภีระที่ส่วนที่ยังขาดอยู่. โอวาทแก่ คณะสภาสังคัมภีระที่ ผู้มา
พักแรมที่ค่ายธรรมบุตร บรรยายที่ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา เมื่อวันที่
๑๙ กันยายน ๒๕๑๓, หน้า ๔๖๐-๔๗๔.

ยุคบิดทางวิญญาน

ยุคมืดในทางวิญญาน คือ ลูกตาของเราไม่ได้บอด และมนุษย์เรามีความก้าวหน้าในทางการแพทย์ อาจจะเปลี่ยนลูกตาได้ อย่างนี้เป็นต้น ลูกตาไม่ได้บอด แต่แล้วมันบอดในฝ่ายวิญญาน, ในทางดวงตาฝ่ายวิญญาน, หรือบอดในตัววิญญานนั่นเอง, มันมืดในทางวิญญาน. นี่คือโลกในยุคมืด มันมืดอย่างนี้ เพราะอำนาจของโมหะ ซึ่งเป็นอันตรายคือการกระทำที่เป็น ความมืดเหมือนกับตาบอด. โมหะ หรือ อันธการ นั้นคือสิ่งเดียวกัน. ที่นี้เมื่อมืดแล้วมันก็เป็นพาลไปได้ทุกอย่างทุกประการ, พาละ หรือ เป็นพาลนั่นแหละ, มันจะมีความเป็นพาลได้ทุกอย่างทุกประการ, ในเมื่อเรามันมืด, มันมีวิญญานมืด.

คำว่า “พาล” นี้คุณเรียนแต่หนังสือไทย คุณไม่รู้คำว่า “พาล” นี้เขาแปลว่าอ่อน, แปลว่าโง่ ไม่ใช่แปลว่าอันธพาลรังแกผู้อื่น. เขาแปลว่ามันอ่อนยังอ่อนอยู่, แล้วก็โง่. พอมันโง่ แล้วก็รังแกผู้อื่น นั่นเป็นธรรมดา. ตัวหนังสือแท้ๆ มันแปลว่า อ่อน หรือโง่; เด็กคลอดออกมาจากท้องแม่อังเล็กๆ เป็นทารก นี่เรียกว่าเป็น “พาละ” เหมือนกัน เป็นพาลทั้งที่มันไม่ได้ทำผิดอะไร ไม่ได้รังแกใครสักที, แต่ภาษาบาลีก็เรียกว่า “พาละ” แปลว่ายังอ่อนอยู่. ผลไม้ยังอ่อนอยู่ อะไรยังอ่อนอยู่ ก็เรียกว่า พาละ. ที่นี้สูงขึ้นมาจนโตแล้ว ความเป็นพาลนั้นมันไปอยู่ที่ความโง่. เราอาจจะพูดได้ว่า เด็กๆ เพิ่งคลอดออกมา ยังไม่รู้อะไรก็เหมือนกับโง่ คือยังไม่รู้อะไร, หรือว่า ปัญญายังไม่ develop ออกมา, นี่ก็ยิ่งถือว่าโง่.

ความเป็นพาลก็คือ ความอ่อน, อ่อนต่อทุกสิ่ง อ่อนต่อวิชาความรู้

อ่อนต่อความเจริญทางร่างกาย อะไรก็อ่อนไปทั้งนั้นแหละ; แล้วมันก็มี
ความหมายเป็นความไม่รู้ ยังไม่รู้; นี่เรียกว่า “โมหะพื้นฐาน”; เรามีความ
เป็นพาลเป็นโมหะพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว. คนพาล คือ คนโง่ หรือคนอ่อน;
แล้วจะทำอะไรได้บ้าง มันก็ทำผิดพลาด, ทำผิดพลาดทุกอย่างที่มันจะผิด
ได้ สำหรับคนอ่อนและคนโง่. ที่นี้สำหรับยุคปัจจุบันนี้ โลกในอารยธรรม
เทคโนโลยีอะไรนี้มันยิ่งเป็นพาลมากขึ้น. คุณจะมีฟังถูกหรือฟังไม่ถูก : มัน
เฉลี่ยवलลาด ที่สุดในเทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรม แต่มันมีความเป็นพาล
มากขึ้น: เป็นคนอ่อน หรือคนโง่ ไม่ประสีประสาต่อพระเจ้า หรือต่อสิ่ง
สูงสุดมากขึ้น, จนกระทั่งไม่รู้ ว่า เกิดมาทำไม. มันหลบลูหลบลูตาด้วยเรื่อง
วัตถุนิยม แล้วมันก็ไม่ต้องการรู้ว่าเกิดมาทำไม.

คุณดูให้ดีๆ ว่า ยุคนี้ยุคอารยธรรมแผนใหม่นี้ เป็นยุคที่มนุษย์ไม่มี
บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ไม่มีพระเจ้า ไม่มีศาสนา ไม่มีบุญ ไม่มีบาป ไม่
มีนรก ไม่มีสวรรค์นะ; แต่ในโบราณเขามีแต่ความคิดเรื่องที่จะมี, หรือเคารพ
บิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่; กลุ่มนี้อาเป็นกลุ่มหนึ่งก่อน คือ
บิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่. เอาละ ผมไม่อยากจะพูดดูถูก
คุณอีกตามเคยว่า คุณมีอายุน้อย ไม่ทันเห็นสมัยที่คนเรานี้เคารพคนเฒ่า
คนแก่อย่างยิ่ง เหมือนในสมัยโบราณเมื่อ ๕-๖๐ ปี ๗๐-๘๐ ปี.

ผมเมื่อเด็กๆ เป็นเด็กวัด อยู่วัด; ให้วัดคนแก่ไม่รู้ก็ร้อยก็พันครั้ง
เพราะอาจารย์บังคับ. เราวิ่งเล่นอยู่กลางสนามหญ้ากลางลานวัด ถ้าคนแก่
ผ่านวัด เดินไปธุระ ก็ต้องไหว้; ไม่ไหว้ก็ถูกเสียน ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น.
ทำงานอยู่เท่าๆ ทำงานขุดดินทำสวนครัวอยู่; เผลอญวัดที่ผมอยู่เป็นทางผ่าน
กลางวัดไปสู่ฝ่ายโน้น; มีคนเฒ่ามา, ต้องทักจบไหว้ ลูกเขาไหว้. คนแก่
ในที่นี้ไม่จำเพาะว่าคนดี คนไม่ดี คนบ้าคนบออะไร ไม่ต้องวินิจฉัย; เพราะ
เราไม่อาจจะวินิจฉัยได้ว่า เป็นคนแก่ที่ดีหรือไม่ดี. ถ้าเห็นคนแก่แล้วไม่ไหว้
ละก็ถูกเสียน. คนแก่ที่ดี ที่มีเกียรตินั้นก็รู้จักกันอยู่แล้ว ก็ไหว้ด้วยความ
เต็มใจ; แต่ที่ไหว้คนแก่ ที่ไม่รู้จักรู้จักมันกระอักกระอ่วน; แล้วบางคนเราก็เหมา

กันเอาเองว่า เป็นคนบ้าๆ บอๆ แต่ที่นี้หัวของเขาหงอกขาว ก็ต้องไหว.
นี่สมัยผมเป็นเด็ก, สมัยคุณคงจะไม่ได้เห็นกรรมัง, คือเป็นอะไรกันไปเสีย
ตั้งแต่เด็กแล้ว. ที่นี้โดยทั่วไปประชาชนพลเมืองนี้ก็เคารพคนเผ่าคนแก่,
หมู่บ้านหนึ่งต้องมีคนเผ่าคนแก่. ถ้าจะวานขนทราย ไปบอกคนแก่ประจำ
หมู่บ้านคนเดียว, ลูกหลานมาทั้งบ้านเป็นทางไปเลย, ขนทรายพักเดียวได้
กองเบ้อเร่อ. เดี่ยวนี้ทำได้ที่ไหน ในสวนโมกข์เวลานี้ทรายกองนั้นตั้ง ๕๐๐๐
บาท ต้องซื้อ รูนั้รูนั้หลังนี้ ทั้งหมดที่เราซื้อ: ถ้าเป็นสมัยก่อนอำนาจของ
คนแก่ดึงดูดลูกหลานมาเป็นทาง-เป็นพวง ขนทรายได้ไม่ต้องเสียสตางค์.
นี่มันเนื่องกันอยู่อย่างนี้.

ความไม่มีคนเผ่าคนแก่ กับมีคนเผ่าคนแก่ มันผิดกันลิบลับเลย. สมัยนั้นคนเผ่าคนแก่ห้ามที่เดียวมันหยุดหมด, อันธพาลไม่มี. ดังนั้นคนสมัยนั้นจึงนอนบนแคร่ใต้ถุนเรือน ตากลมได้จนสว่างอย่างสบาย. เตี้ยวนี้ไปนอนอย่างนั้นเข้า ถูกยิงตาย: เพราะว่ามีวัฒนธรรมที่มีจิตใจอ่อนโยนสุภาพ มันหมดไป เพราะไม่มีคนเผ่าคนแก่. เพราะฉะนั้นการเคารพคนเผ่าคนแก่ นั้น มันเป็นเรื่องที่วิเศษสูงสุด, แม้จะรวมคนแก่โง่ บ้าๆ บอๆ เข้าไว้ในกลุ่มนั้นด้วยก็ยังดี, คือมันทำให้เด็กๆ มีจิตใจอ่อนโยน.

การเคารพบิดามารดาก็ไม่เหมือนสมัยโน้น ซึ่งต้องกราบเท้าพ่อแม่
ทุกคืน เดียวนี้ก็ไม่ทำกัน. ครูบาอาจารย์ สมัยนี้ก็เป็นของสำหรับล้อเล่น,
เรียกอ้ายเรียกอะไรเหมือนกับศัตรู อย่างนี้ก็มี. ครูบาอาจารย์ ในระบอบ
มหาวิทยาลัยที่เมืองนอก ผมไม่เคยไปเรียน แต่ได้ยินได้ฟังเขาเล่ามาว่า
ไม่มีครูบาอาจารย์, ไม่มีความรู้สึกเคารพอย่างครูบาอาจารย์, หยอกล้อ
เล่นเหมือนเพื่อนกัน. ครูบาอาจารย์ต้องทำเฉย เพราะเป็นประชาธิปไตย.
ลูกศิษย์อยากจุดประทัดโยนใส่ตีนครูอาจารย์ก็ทำได้: ไม่ถือว่าผิดอะไร
ไม่ถือว่าเสียหายอะไร. มันเกิดเป็นความไม่มีครูบาอาจารย์ขึ้นมาโดยไม่
รู้สึกตัวเลย. ความหมายของบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่ หาย
หมด: ในโลกสมัยปัจจุบันอารยธรรมแผนปัจจุบันมันนำผลมาอย่างนี้ เพราะ

ทุกคนมันบูชาเนื้อหนัง.

ที่นี้ก็มองต่อไป ถึงพระเจ้า ถึงศาสนา ซึ่งสูงไปกว่า มันก็ไม่มีอีก, พระเจ้าตายแล้ว; ศาสนาก็ไม่จำเป็น เอาไว้เพียงเป็นเครื่องมือการเมือง. พวกหนุ่มๆ ชาวต่างประเทศที่เราเรียกว่า ฝรั่งเศส ชาตินาโชนบ้าง ผมก็ไม่ทราบ พวก Peace Corp โดยมากที่มาที่นี้. เราถามว่า นับถือศาสนาอะไร? ส่วนมากตั้ง ๘๐ เปอร์เซนต์, เหลือแล้ววาวๆ นั้นตอบว่า “ผมไม่มีศาสนา” ด้วยความภาคภูมิใจที่ตอบอย่างนี้ ว่า “ผมไม่มีศาสนา” “แล้วเลือดเนื้อของคุณเป็นศาสนาอะไร?” ทดลองถามอย่างนี้: หมายถึงบิดามารดาเป็น คริสเตียน เป็นอะไร? เขาตอบว่า “ผมเป็นคนไม่มีศาสนา, กำลังเป็นคน ไม่มีศาสนา, ไม่อยากมีศาสนา” “แล้วมาที่นี้ทำไม?” “เพื่อศึกษาวิชาสำหรับ แก้ปัญหาชีวิต”. นี่แหละคือโง่งที่สุดเลย: นั่นแหละคือศาสนา: เครื่องแก้ ปัญหาในชีวิตนั้นแหละคือศาสนาแล้ว. แต่เขาปฏิเสธ เป็นคนไม่มีศาสนา ทั้งๆ ที่กำลังมาหาสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา. เขาถูกสอนให้มองอะไรไปในแง่ ของวิทยาศาสตร์ หรือกฎของธรรมชาติ เรื่องวิทยาศาสตร์ไปหมด, ไม่มอง ไปในลักษณะที่จะเรียกว่าศาสนา; แต่นั่นแหละคือศาสนา การทำตนให้ ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ นั่นแหละคือศาสนาอย่างยิ่ง มันดับทุกข์ได้ ลิ่นเชิง.

นี่เรามองข้ามศาสนา จนสมัครเป็นผู้ไม่มีศาสนา ไม่มีพระเจ้า, พระเจ้าตายแล้วทั้งนั้น. ที่นี้มันก็พลอยไม่มีบุญ ไม่มีบาป ไม่มีนรก ไม่มี สวรรค์ไปเลย. บุญบาป ไม่รู้ไม่ชี้, จะรู้จะชี้แต่ประโยชน์ที่ตนจะได้, มันจะ เป็นเรื่องบุญ หรือเรื่องบาป ไม่รับรู้ ต้องการแต่ประโยชน์เป็นวัตถุ. ถ้าจะ ให้เรียกว่าบุญ ก็ว่า นั่นแหละคือบุญละ, คือได้นั่นแหละดี: ส่วนนรกสวรรค์ ไม่ต้องพูดถึงกัน. ที่เขียนไว้ในคัมภีร์หรือฟาฟนังโบสถ์ ถือว่าเป็นเรื่อง บ้าๆ บอๆ ไม่ต้องพูดถึง: ประโยชน์นั่นแหละคือสวรรค์. นราก็ไม่ต้อง กลัว เพราะว่าประโยชน์นั้นมันเป็นสวรรค์เสียแล้ว.

เดี๋ยวนี้ ถ้าจะถามว่าเรามีศาสนาอะไรกัน? มันก็คือสิ่งที่เขาบูชา

สูงสุด เป็นสิ่งสูงสุด: มันก็ ศาสนาเงิน ศาสนาวัตถุ, บูชาวัตถุ บูชาความ
เพลิดเพลินทางเนื้อหนัง. ในที่สุดก็ไปบูชาเครื่องมือ ที่จะให้ได้สิ่งเหล่านี้
มา มันก็บูชาเทคโนโลยี: หายใจเป็นเทคโนโลยีทั้งเข้าทั้งออก. หายใจออก
ก็เทคโนโลยี หายใจเข้าก็เทคโนโลยี: เพราะมันเป็นเครื่องช่วยให้เราได้ใน
สิ่งที่เราอยาก กระหาย คอแห้งอยู่ตลอดเวลา. นี่ก็เรียกว่าโลกปัจจุบันนี้
ถือศาสนาเทคโนโลยี: ผมว่า เป็นโรคจิตทรมาน ไปบูชาเครื่องมือที่จะได้
ความเอร็ดอร่อยทางวัตถุแทนพระเจ้า แทนศาสนาที่เป็นโรคจิตทรมาน,
เป็นโมหะ, ประเภทโมหะ เป็นโรคจิตทรมาน เพราะฉะนั้นจึงมีการกระทำสิ่ง
ที่เป็นโมหะ ที่ว่าเป็นพาลนั้นคืออ่อนปัญญา อ่อนกำลัง อ่อนความคิด อ่อน
ไปทุกอย่าง: ไปทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เต็มไปด้วยสิ่งไม่ควรจะทำ.

เหมือนที่เคยพูดว่า ให้คุณไปเดินสำรวจตลาดที่กรุงเทพฯ, ตลอด
ย่านการค้าทั้งหมด, ไปดูว่าอะไรจำเป็นแก่ชีวิต ที่มีขายอยู่ในร้าน ในห้าง
ในอะไรเหล่านั้น, จะพบว่าตั้ง ๙๕ เพอร์เซ็นต์ ไม่ใช้สิ่งจำเป็นแก่ชีวิต.
แต่ทำไมมันจึงมีได้ตั้ง ๙๕ เพอร์เซ็นต์? นี่เพราะมันเป็นความโง่ ความ
เป็นพาลของมนุษย์เหล่านั้น. สิ่งจำเป็นแก่ชีวิตมีสัก ๕ เพอร์เซ็นต์
เท่านั้น ๙๕ เพอร์เซ็นต์ไม่จำเป็นเลย: และยิ่งแพง-ยิ่งแพงๆ ขึ้นไป ก็ล้วน
แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิตทั้งนั้น. ที่นี้ความโง่ความเป็นพาลนั้น มันเห็นว่า
เป็นสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต. นี่ช่วยระวังให้ดี รวมทั้งตัวคุณเองด้วย จะไป
เห็นสิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ชีวิต กลายเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดแก่ชีวิตไปก็ได้ ถ้าความ
เป็นพาลมันยังมีอยู่มาก: มัวไปทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ. ไปทำสิ่งที่ไม่
ควรทำ นั้นมันยังบาป: สิ่งที่ไม่ต้องการกระทำเลย ๑๐๐ เพอร์เซ็นต์นี้
นี่มันก็ไปทำ. แล้วมันก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรทำและมีเกียรติที่สุด.

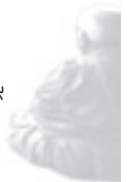
ผมมีความเห็นอย่างนี้ รู้สึกอย่างนี้ มันก็อาจจะเห็นเพราะความเมา
ในศาสนา ในพระเจ้าอะไรไปมากก็ได้: แต่ผมรู้สึกอย่างนี้ ผมก็พูดอย่างนี้
ว่าเดี๋ยวนี้กำลังทำในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำนี้มากขึ้น.

จะยกตัวอย่างเช่นการที่กำลังนิยมกันว่าวิเศษที่สุด มีผีไม้ลายมือ

สูงสุด เช่นการเปลี่ยนหัวใจของมนุษย์ หรือเปลี่ยนอะไรก็ตามในระดับนั้น, ความรู้ความสามารถในระดับนั้น: ผมว่าไม่จำเป็นจะต้องทำ. ถ้าทำก็เป็นเรื่องทำด้วยความโง่ คือหลงไปว่า มันประเสริฐ มันวิเศษ มันยาก มันมีเกียรติ แล้วเราจะต้องทำ ให้ได้. แม้การกระทำถึงขนาดนี้ ถึงขนาดที่เปลี่ยนหัวใจนี้ มันโง่, พระเจ้า ไม่ต้องการให้ทำ เพราะมันไม่มีผลคุ้มค่า. การที่ลงทุนทำนั้น มันก็ยุ่งยากลำบากกระทั่งเสียเวลา เอาเวลาไปทำอย่างอื่นดีกว่า. ถ้าถึงขนาดที่จะต้องเปลี่ยนหัวใจแล้วก็ไม่ต้องทำ, ปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมชาติดีกว่า, การเปลี่ยนหัวใจ หรือทำอะไรขนาดนี้ มันจะได้ผลชั่วขณะเล็กน้อยเท่านั้น, มันให้ผลชั่วขณะเล็กน้อยเท่านั้น เพราะมันฝืนธรรมชาติมากเกินไป. มันจะมีผลให้ใช้ได้เพียงชั่วเวลาเล็กน้อยเท่านั้น ไม่คุ้มค่าทำ. แล้วมันเป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้า นั่นก็หมายความว่า มันทำความยุ่งยากมากเกินไปเหตุ, โดยเหตุผลแล้วไม่ควรทำ ไม่คุ้มค่ากัน. ที่ไปอ้างว่าเพื่อเมตตากรุณาเพื่ออะไรนี้ มันกลายเป็นเพื่อทรมานมากกว่า, เพื่อทำให้ได้รับความทรมานมากขึ้นไปกว่าที่ควร. แม้มีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกก็คล้ายๆ กับเป็นคนพิการ เป็นคนครึ่งพิการไปเท่านั้นแหละ. นี่แหละไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำ ที่พระเจ้าบัญญัติไว้ว่าไม่ต้องการ: ไม่ใช่ไม่ควรทำ มันยิ่งกว่าไม่ควรทำ, คือไม่ต้องทำ. อย่างนี้ต่อไปจะมีมากขึ้น, จะไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ ในลักษณะอย่างนี้มีอีกหลายๆ อย่างจะมากขึ้น.

กิจการ อวกาศ จะไปโลกพระจันทร์ โลกอังคารนี้ ก็เป็นเรื่องที่ไม่ต้องทำ, ฝืนความประสงค์ของพระเจ้า เป็นเรื่องบ้าเรื่องบอ ในโลกนี้ก็จัดให้มีสันติภาพก่อนเกิด นี่แหละพระเจ้าต้องการ. ที่นี้ไปทำอย่างนั้นมันไม่ต้องการ มันไม่คุ้มค่า เหมือนกับการเปลี่ยนหัวใจเหมือนกัน. มันจะต้องลงทุนด้วยความยากลำบาก หมาดเปลืองด้วยอะไรต่างๆ แล้วก็ได้ผลนิดเดียว ชั่วเวลาอันสั้นนิดเดียว หรือว่าความรู้นี้เป็นความรู้ที่ไม่จำเป็นจะต้องรู้ ยังไม่เกี่ยวกับสันติภาพในโลก. ความรู้ที่จำเป็นจะต้องรู้คือ ต้อง

เกี่ยวกับสันติภาพในโลก. ดังนั้นถ้าเอาเวลา เร็วแรง ความคิด หัวสมอง หรือเงินทอง ที่ใช้ไปเพื่อการไม่ควรทำนั้น ไม่ต้องทำ; มาทำในสิ่งที่ต้องทำนี้ โลกจะดีกว่านี้. ดังนั้นเมื่อทำไขว่กันเสีย อย่างนี้ ก็จัดเป็นโมหะ.

โครงการอวกาศของชาติหนึ่งๆ มันเป็นแสนๆ ล้านบาททั้งนั้น; เอาเงินนั้นมาจัดให้โลกดีขึ้นกว่านี้ ก็ยังทำได้, แล้วก็ยังได้ผล, ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เป็นชิ้นเป็นอันในระยะยาว. ฉะนั้นสิ่งที่ยังไม่ต้องทำก็ไม่ต้องทำ; ไปทำเข้า นี่เป็นโมหะ เป็นจิตทรมาคือ ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ แล้วสิ่งที่ควรทำแท้ๆ ต้องทำแท้ๆ กลับไม่ทำ; เพราะไปหวังที่จะได้เกียรติ หรืออะไรแปลกๆ ออกไป เป็นความเห็นแก่ตัว. แต่ว่าโครงการอวกาศนี้เขาถือกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสงคราม; อย่างนี้มันก็ยิ่งเลวร้ายไปใหญ่. เพื่อจะเป็นโอกาส เป็นเครื่องมือ สำหรับทำลายผู้อื่น ด้วยความรู้ด้านอวกาศ; อย่างนี้มันยิ่งเลวร้ายไปใหญ่. แม้แต่ค้นคว้าเพื่อหลักวิชาแท้ๆ มันก็ยังเป็นความโง่ ไปทำสิ่งที่ยังไม่ต้องทำ ยังไม่ควรจะทำ; แล้วละเลยสิ่งที่ต้องทำจึงถือว่าเป็นโรคจิตทรมาน.

เรื่องเบ็ดเตล็ด แต่วามันก็โด่งดังอยู่ในโลก เช่นเรื่องคุมกำเนิดโดยทางฟิสิกส์ ว่าพลเมืองจะล้นโลก จะต้องคุมกำเนิด; แล้วก็ใช้วิธีทางฟิสิกส์ ไม่เกี่ยวกับทางจิตใจ. นี่คือการโง่ ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำเหมือนกัน, แล้วก็ได้ผลร้ายแทนผลดี. ควบคุมกำเนิดทางฟิสิกส์ คือหมายความว่าใช้ยาใช้วัตถุ ใช้วิธีการทางเนื้อหนัง; มันก็เลยเป็นของง่าย จนกระทั่งเด็กๆ ก็ทำได้. ที่นี้ไม่เท่าไร ในกระเป๋าสลัด กระเป๋ากางเกงของเด็กๆ รูนสาว รูนหนุ่มนี้จะเต็มไปด้วยเครื่องมือคุมกำเนิด; แล้วศีลธรรมของมนุษย์จะเป็นอย่างไร? นี่ขอให้มองกันในแง่ที่ว่าเมื่อการคุมกำเนิดทางฟิสิกส์มันแพร่หลายอยู่อย่างนี้ ศีลธรรมของคนในโลกจะเป็นอย่างไร? มันก็ไม่มีศีลธรรมประเภทที่เกี่ยวกับ การเมสสุมิฉณาจารหรือว่าศีลธรรมทางเพศเหลืออยู่เลย; แล้วมันก็จะบูชานือหนึ่งมากขึ้นๆ กระทั่งเป็นมนุษย์ที่บูชานือหนึ่งเป็นพระเจ้ามากขึ้น; ก็เลยเป็นโลกของมนุษย์ที่เลวกว่าเดิม มีจิตทรมานกว่าเดิม.

การคุมกำเนิดจะต้องคุมทางวิญญูณ คือเหมือนกับที่สมัยโบราณเขาได้ใช้มาแล้ว หรือสั่งสอนอยู่ คือการบังคับทางจิตใจ อย่าไปทำทางฟิลิกส์ ทำทางจิตใจ ตามระเบียบของศาสนา วัฒนธรรมอะไรต่างๆ ที่เขาวางไว้ จนเป็นของทำได้ตามธรรมดา. วัฒนธรรมโบราณของชนชาติยิวหรือชนชาติฮิบรูอะไรอย่างนั้น ผมมานับดูแล้ว ในหนึ่งเดือนไปสู່ห้องนอนของกรรยาได้สัก ๓-๔ วัน เท่านั้น: เพราะมีระเบียบชัดเป็นกฎตายตัวชัดเจน : วันพระไปไม่ได้, เดือนหนึ่งก็เป็นวันพระเข้าไปหลายวันอยู่แล้ว. วันสะบาธ (sabbath), วันนักชัตฤกษ์เข้าไปไม่ได้, ในระยะมีโลหิตระดูก็เข้าไปไม่ได้, เจ็บป่วยไปไม่ได้: มันก็เหลืออยู่สัก ๓-๔ วันต่อหนึ่งเดือน: แล้วยังมีบัญญัติว่า อยู่ในห้องกรรยาได้ไม่เกินสามชั่วโมง, ไม่นอนอยู่ในห้องกรรยาตลอดคืน เหมือนคนเดียวนี่. แล้วก็ต้องเข้าไปอย่างมีระเบียบ แต่งตัวตามระเบียบ, จะไปนอนเปลี่ยกันอยู่ในห้องด้วยกันตลอดวันตลอดคืน ทั้งเดือนทั้งปี นี่ทำไม่ได้. มันมีห้ามให้ชัด นี่คือการคุมกำเนิดทางวิญญูณ. มันก็เลยไม่มีปัญหาเรื่องพลเมืองล้นโลกได้ ง่ายๆ นัก.

ถ้าสมมติว่า พลเมืองมันจะมากขึ้น ก็ต้องหาทางออกอย่างอื่น ไม่ใช่ให้หาทางควบคุมกำเนิดทางฟิลิกส์ ซึ่งทำลายศีลธรรมในจิตใจของคนรุ่นหนุ่ม รุ่นสาวเสียหมด. นี่ผมถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ต้องทำ ไม่ควรทำอย่างยิ่ง, ก็มาทำ มาหลงว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ หรือต้องทำ: แล้วโลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกที่ไม่มีศีลธรรม เพราะเหตุนี้. นี่แหละคือความเลื่อมทางวิญญูณ ที่เกิดมาจากการคุมกำเนิดทางฟิลิกส์. พระเจ้าไม่เห็นด้วย, ธรรมชาติไม่เห็นด้วย, พระธรรมก็ไม่เห็นด้วย. ลองปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ของพระธรรม ของธรรมชาติ แล้วปัญหาเหล่านี้ก็จะไม่เกิดขึ้น: หรือว่าจะเกิดขึ้นในลักษณะที่พอจะแก้ไขได้ ควบคุมได้.

นี่เราก็อุดกันมามากพอแล้ว เป็นตัวอย่างเท่านั้น ว่าความมีจิตทรมทางฝ่ายโมหะในโลกนี้ได้เจริญหนาแน่นขึ้นอย่างไร.

ดูต่อไปอีกสักอันหนึ่ง ขึ้นสุดท้าย คือการศึกษาของโลกสมัยปัจจุบัน

นี้กำลังเป็นโมหะอย่างยิ่ง, ยิ่งเรียนมากขึ้นยิ่งเป็นโมหะ, ยิ่งเรียนมากยิ่งขึ้นเป็นโมหะ; คือไปรู้ในสิ่งที่ไม่ต้องรู้ แล้วไม่รู้ในสิ่งที่ต้องรู้; ก็เกิดความมืด
ความเป็นอัมพาตทางวิญญาณขึ้นในจิตใจของคนหนุ่มสาวในโลก.
เพราะฉะนั้นการศึกษาที่จัดตามแผนปัจจุบันนี้ จึงมีผลนำไปสู่ความเป็นฮิปปี
เต็มโลก; ไม่ใช่เฉพาะมีที่จุดนั้นจุดนี้ ความเป็นฮิปปีจะเต็มโลกยิ่งขึ้นทุกที.
ดังนั้น ถือว่าการศึกษา แผนปัจจุบัน หรือปรัชญาแผนปัจจุบัน หรืออะไร
แผนปัจจุบันนี้ เป็นการกระทำ ที่นำไปสู่ความมีฮิปปีเต็มโลก มีความมืด
บอดทางวิญญาณสูงสุด.

สรุปแล้วถ้าอารยธรรมแผนใหม่คือเทคโนโลยีนี้ นำไปสู่ความมี
โลภะ โทสะ โมหะ มากขึ้น; ส่วนอารยธรรมดั้งเดิมคือ spiritual
enlightenment นั้น มันป้องกันหรือปราบปราม โลภะ โทสะ โมหะ
ตลอดเวลา. ฉะนั้นความมีจิตธรรมในอารยธรรมแผนใหม่ ก็คือมันเพิ่ม
โลภะ โทสะ โมหะ มากขึ้น ตามรายละเอียดเท่าที่ยกมาพอเป็นตัวอย่าง
เท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมด. เท่าที่เราพูดกันแล้ว เป็นเพียงตัวอย่าง ทางโลภะ
อย่างนั้น, ทางโทสะ อย่างนั้น, ทางโมหะอย่างนั้น, เหลือออกนั้นคุณไป
คิดดูเอง.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องฆราวาสธรรม, ลำดับที่ ๑๗.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่อง
ที่ ๑๙ ภาวะจิตธรรมในอารยธรรมแผนใหม่ (โทสะ โมหะ). บรรยายวันที่ ๘ พฤษภาคม
๒๕๑๓, หน้า ๓๕๒-๓๖๐.

ฟ้าสาธทางกินด้อยดี

ฟ้าสาธทางกินด้อยดี นี้ก็พูดบ่่อยที่สุดแล้ว. บางคนนีกออกแล้ว นีกอยู่ในใจแล้ว ว่าอาตมาจะพูดว่าอะไร เพราะพูดเรื่องนี้มาหลายหน เหลือเกิน. กินด้อยดีกำลังเป็นที่บูชากันอยู่ในโลก, เรียกว่าเป็นแพชั่น คือทำตามๆ กันเขาเรียกว่าแพชั่น นี่ทั้งโลกๆ พูดถึงกินด้อยดี, กินด้อยดี, บ้านไหนเมืองไหนก็จะพูดถึงเรื่องกินด้อยดี ตามภาษาของตนแหละ. เขาจะพูดภาษาของเขา แต่ว่าความหมายมันอยู่ที่ว่า กินด้อยดี ซึ่งไม่มีขอบเขต, แล้วก็โดยไม่รู้ลึกรู้ตัวด้วย. กินด้อยดีอย่างไม่มีขอบเขต แล้วตัวเองก็ไม่ได้รู้ลึกรู้ตัว ว่าตนเองนั้นกินด้อยดีอย่างไม่มีขอบเขต, นั่นแหละคือแพชั่นที่กำลังเป็นในโลก.

ประเทศเราเป็นประเทศเฟื่องพัฒนา ก็ไปตามกันประเทศใหญ่ๆ ประเทศที่เขากินด้อยดีอย่างนั้น จะละชนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย. ปู่ ย่า ตา ยายของเราเขากินอยู่แต่พอดี, ปู่ ย่า ตา ยาย นี้ไม่ละโมภ โลก ลาก ที่จะกินด้อยดีเอร็ดอร่อยไม่มีขอบเขต, นี่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่เป็นพุทธบริษัทเป็นอย่างนี้. เขาละทิ้ง ละทิ้งการประพฤติของปู่ ย่า ตา ยาย จะกินให้ดี จะอยู่ให้ดี จะแต่งตัวให้สวย จะอยู่บ้านอยู่ตึกเหมือนนิมาน แข่งกับเทวดา, อะไรๆ ก็จะเป็นเรื่องพิเศษ เรื่องสูงสุด เรื่องดีๆ ที่ไม่มีขอบเขตทั้งนั้น.

แพชั่น ความนิยมนี้ มันทำลายศีลธรรม, หลงกินด้อยดี มันก็ต้องเอาความคิดไหนมาใคร่ครวญว่า ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง, มันจะเอาแต่กินด้อยดีตะพืด มันก็ทำลายศีลธรรม ทำให้เลวกว่าสัตว์. สัตว์มันไม่

หลงกินดีอยู่ดีเหมือนคน เพราะมันคิดไม่เป็น มันกินแค่อิ่มเท่านั้นแหละ, แล้วมันจะกินเท่าที่ว่ามันหิวเท่านั้นแหละ. เรื่องกินดีวิเศษ หยอดน้ำปลา เติมน้ำส้มมันมันไม่มี, มันไม่รู้จักนึก มันกินแต่ให้อิ่ม อิ่มแล้วก็พอ.

ตามหลักของพระศาสนา เราเอาศาสนาทุกศาสนามาใคร่ครวญดูเถอะ, เราจะพบว่า ทุกศาสนานี้จะมีหลักตรงกันหมด คือถือว่าการกินอยู่ที่เกินพอดีนั้นบาป; กินดีอยู่ดี หมายถึงเกินพอดีนั้นคือบาป, กินอยู่แต่พอดี นั้นคือไม่บาป. ศาสนาจึงสอนให้กินอยู่แต่พอดี; ถ้ากินดีอยู่ดี ซึ่งมันไม่มีที่สิ้นสุด มันก็เกินพอดี มันก็คือบาป, ศาสนาไหนถือว่าไม่บาป กินให้เกินพอดีเถอะ ไม่บาป นั้นไม่ใช่ศาสนา; นั้นไม่ใช่ศาสนาของมนุษย์ที่ถูกต้องเป็นศาสนาของกิเลส, เป็นศาสนาของพญามาร ให้กินดีอยู่ดีไม่มีขอบเขตเป็นศาสนาของพญามาร.

เพราะไปหลงการกินติดอยู่ดี ไม่มีชอบเซต ลัทธินายทุนเอาเปรียบผู้อื่น
มันก็เกิดขึ้นมาในโลก; ก่อนหน้านั้นไม่มีดอก เพราะทุกคนไม่ปรารถนาจะ
กินติดอยู่ดีให้เกินชอบเซต. กินอยู่แต่พอดีมันก็ไม่รู้จะเอาไปทำไม มันก็ไม่
มีความคิดที่จะกอบโกยซูตริตเป็นนายทุนกระดาดหับ, นายทุนมีอำนาจ
ซูตริตกอบโกยเอาหมด มันก็เพราะว่า ต้องการจะกินติดอยู่ดี ที่ไม่มีชอบเซต.
ถ้าเกิดนายทุนมันก็ต้องเกิดคนต่อสู้ คือคอมมิวนิสต์ นี่เป็นธรรมดา: ถ้า
ว่านายทุนไม่ได้เกิดขึ้นมาในโลก คอมมิวนิสต์ก็ไม่เกิดขึ้นมาในโลก. ไปคิด
ดูเถอะ เพราะมีนายทุนเกิดขึ้นมาในโลก รวบรวมเอาไว้หมด เอาไว้มาก ก็ต้อง
เกิดผู้ต่อสู้แย่งชิงคือคอมมิวนิสต์.

จะนั้นอย่าไปโทษคอมมิวนิสต์ คอมมิวนิสต์มันเกิดเพราะนายทุน, เพราะมีนายทุนจึงเกิดคอมมิวนิสต์. นี่จึงจะเห็นได้ว่า ความกินดีไม่มีขอบเขตนั้น เป็นเหตุให้เกิดทั้งนายทุน เป็นเหตุให้เกิดทั้งคอมมิวนิสต์, ให้ นายทุนเกิดขึ้นมาในโลก, ให้คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมาในโลก, ก็เพราะว่าการ กินดีอยู่ดี, หวังที่จะกินดีอยู่ดีอย่างที่ไม่มีความขอบเขต. นี่เรียกว่ามันเป็นบาป กินอยู่เกินพอดี มันจะทำลายโลก.

กินดีอยู่ดี คนหลงกันแล้วมันก็ซื้อกันใหญ่. ของที่เกินจำเป็น มันก็เกิดขึ้นจำเป็นขึ้นมาในโลกเต็มไปด้วยหมด. เดียวนี้ของจำเป็นเกือบจะไม่มีใครรู้จัก, รู้จักแต่ของเกินจำเป็น. เอาโฆษณาสินค้าในหน้าหนังสือพิมพ์ มาพิจารณาดูเถอะ ทั้งหมดนั้นแหละ จะเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น สิ่งที่เกิดขึ้น: เมื่อไปบูชาไปหลงให้เกินจำเป็น มันก็เกิดความไม่สมดุล, เกิดความผิดพลาด เกิดอุตสาหกรรมที่ลวงคนให้เป็นทาสกิเลส, เกิดระบบการค้าหลอกคน ให้ซื้อหาแต่สิ่งที่ทำลายมนุษย์, เป็นคนหลง หลงกิน หลงใช้หลงแต่งเนื้อแต่งตัว, หลงอะไรต่างๆ นานา เป็นอันตรายแก่มนุษย์เอง. มนุษย์ที่ว่ามีใจสูง เดียวนี้กลายเป็นคนขี้กิน ใจต่ำหรือใจสูง. คำว่ามนุษย์แปลว่าใจสูง; เดียวนี้มันกลายเป็นคนขี้กิน กินอยู่เกินพอดี หมดความเป็นมนุษย์ไป.

เขาพูดกันว่า การกินดีอยู่ดีที่เกินจำเป็น นั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บสมัยใหม่ ขึ้นมาเยอะเยอะไปหมด. ข้อนี้เอาตามก็เชื่อ แต่ก็ไม่มีปัญญาที่จะอธิบาย. ให้ไปถามพวกหมอดู หมอคงจะบอกได้ว่า โรคใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะมนุษย์สมัยนี้กินดีอยู่ดีเกินพอดีนั่นมีโรคอะไรบ้าง เพราะว่าหลายโรคทีเดียว โรคใหม่ๆ ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาในสมัยที่มนุษย์นิยมการกินดีอยู่ดี.

เขาวางกันว่า แม้แต่โรคตาเป็นต้อกระจก, ตาเป็นต้อกระจก จะเป็นแต่เฉพาะคนที่มีการกินดีอยู่ดี. จริงหรือไม่จริงไปถามหมอดู. โรคตาต้อกระจกที่มันมากขึ้นๆ ในโลกยุคปัจจุบันนี้ก็เพราะว่าคนมีการกินดีอยู่ดี, แล้วมันไม่สมดุลอะไรขึ้นมาที่ตานั่นแหละ แล้วก็ตาเป็นโรคต้อต่างๆ นานา. โรคต้อกระจก ต้ออะไรก็ตาม เขาวางกันอย่างนี้: มีเหตุผล. เพราะมันผิดสมดุลของธรรมชาติ. ที่มันไม่ได้เป็นเฉพาะที่ตา ที่ไหนๆ ก็เป็น เป็นขึ้นมากมายหลายโรค หลายสิบโรค เพราะว่ามีการกินดีอยู่ดี. การกินดีอยู่ดีจึงเป็นสิ่งที่ต้องระวัง, ขอให้กินอยู่แต่พอดี, กินอยู่เกินพอดีนั่นเป็นบาป.

เดี๋ยวนี้คนเขาพอใจนะ พอใจกินดีอยู่ดี, กินดีอยู่ดี ถ้าว่ารัฐบาลไหน

ประกาศออกมาว่า ฉันจะช่วยให้ประชาชนกินดีอยู่ดี รัฐบาลนั้นได้รับความพอใจ ได้รับความสนับสนุน. รัฐบาลไหนในโลกก็สัญญาับประชาชนว่าอย่างนี้ทั้งนั้น เพื่อเรียกร้องความสนับสนุนของประชาชน; เขาไปยกเรียกเสียว่า สวัสดิการบ้าง อะไบบ้าง. สวัสดิการนั้นดูจะเป็นเรื่องกินดีอยู่ดี มุ่งหมายกินดีอยู่ดี, แล้วก็กินพอดีทั้งนั้น, แล้วสวัสดิการมันจะเล่นงานมนุษย์ ให้เกิดปัญหาไม่รู้สิ้นสุด.

รู้เสียเถอะว่า กินดีอยู่ดีมันไม่มีที่สิ้นสุดนี้ มันไม่มีขอบเขต มันออกไปได้โดยไม่มีขอบเขต ปัญหามันก็ออกไปได้, อย่างน้อยก็ทำให้ทุกคนหลงใหล ในเรื่องเอร็ดอร่อยทางอายตนะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ซึ่งเรียกว่าเป็นทาสของอายตนะ เป็นทาสของอารมณ์ เป็นทาสของกิเลส. นี่คือผลของการกินดีอยู่ดี ทำให้คนไม่พอใจรักษาศีลธรรม, ไม่กล้าหาญรักษาศีลธรรม เพราะจะเอาแต่ตามอำนาจของกิเลส เพื่อกินดีอยู่ดี ศีลธรรมมันก็หมดไป.

กินอยู่แต่พอดี กินอยู่แต่พอดี นั่นคือบทกำหนดของธรรมชาติ ธรรมชาติอันลึกซึ้ง หรือพระเจ้าก็ตาม ต้องการให้มนุษย์กินอยู่แต่พอดี, ธรรมชาติกำหนดให้กินอยู่แต่พอดี ถ้าแกกินอยู่เกินพอดี แกต้องเป็นโทะษ, แกต้องมีโทะษ แกต้องรับบาป แกต้องเกิดโรค แกต้องเกิดปัญหารบราฆ่าฟันกัน อย่างน้อยในตัวเองก็ต้องเกิดโรค, แล้วแกก็แย่งชิงกันเพื่อกินดีอยู่ดี แกก็ต้องได้รับราฆ่าฟันกัน ทำลายล้างกัน. ฉะนั้นสัตว์เดรัจฉานไม่ค่อยมีปัญหาอย่างนี้ เพราะมันกินอยู่แต่พอดี, แล้วความคิดมันไม่มีที่จะกินอยู่ดีอย่างไม่มีขอบเขต มันคิดไม่ได้ มันสมองมันคิดไม่ได้ เพราะฉะนั้นมันไม่ต้องเป็นทุกข์ทรมานเหมือนมนุษย์.

มนุษย์ที่จะกินดีอยู่ดี ให้ลูกหลานกินดีอยู่ดี แต่งเนื้อแต่งตัวดี อะไรดี ๆ ดี พ่อแม่ต้องเป็นโรคประสาท เพื่อให้ลูกหลานได้กินดีอยู่ดี: นี่ทำไมไม่คิดกันบ้าง? แต่ว่าที่จริงแล้ว มันเพิ่งเป็นเช่นนี้เมื่อเร็วๆ นี้, ก่อนหน้านั้นก็ไม่ได้เป็น. มนุษย์สมัยคนป่าโน้นเป็นอย่างนี้ไม่ได้ แล้วเขาก็อยู่กันมา

อย่างถูกต้อง เป็นธรรมชาติธรรมดาพอสมควรๆ มาเรื่อยๆ มา, มาก
เมื่อเร็วๆ นี้เอง ที่มันเกิดเจริญทางวัตถุ เกิดความเปลี่ยนแปลงมาก คือ
ความเจริญทางวัตถุ คือรู้จักประดิษฐ์ทางวัตถุ เรื่องกิน เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม
เรื่องใช้สอย.

เมื่อรู้จักทำให้อร่อยสวยงามเพลิดเพลินกว่าธรรมชาติ เมื่อนั้นแหละ
ปัญหามันตั้งต้น, ปัญหายุ่งยากของมนุษย์ตั้งต้น เมื่อรู้จักกินดีอยู่ดีกว่า
ธรรมชาติ: ถ้าสมัยก่อนมีเผือกมีมันไปชุกตมากิน ไปไล่เนื้อก็มากิน บางที่
ก็กินทั้งดิบๆ ต่อมารู้จักย่างไฟก็กินมากกว่า ต่อมารู้จักจิ้มเกลือมันก็กิน
มากกว่า, เรียกว่าความเจริญทางวัตถุเพิ่มขึ้นเท่าไร ปัญหาอย่างนั้นมันก็เกิด
ขึ้นเท่านั้น. จนกระทั่งว่าเดี๋ยวนี้มันเหลือที่จะกล่าว มีสิ่งที่กินจำเป็นมาก
เหลือเกิน.

ครั้งหนึ่งอาตมาตกใจ เพียงแต่ไปเห็นเท่านั้นแหละ เขาตั้งโต๊ะเลี้ยง
อาหารแบบใหม่โต๊ะจีนนั่นแหละ เฉพาะน้ำจิ้มเท่านั้นตั้ง ๒๐ อย่าง. คิดดูสิ
บนโต๊ะนั้นเฉพาะน้ำจิ้มเท่านั้นมีตั้ง ๒๐ อย่าง อย่างนี้ไม่อร่อยมันก็จิ้ม
อย่างนี้, อย่างนี้ไม่อร่อยมันก็จิ้มอย่างนี้, อย่างนั้นไม่อร่อยมันก็จิ้มอย่าง
นั้น, มีให้เลือกตั้ง ๒๐ อย่าง มันก็กินเกินพอดีเพราะว่าเปลี่ยนที่มันก็
อร่อยที่ มันก็กินเกินพอดี นั่นแหละความเจริญซึ่งจะฆ่ามนุษย์ ทำให้มี
โรคภัยไข้เจ็บ, ให้ความเห็นแก่ตัว ให้ความอิจฉาริษยา, ให้ความ
แย่งชิงแล้วก็ทำลายล้างกัน.

ฉะนั้นรึศึกษาธรรมะ, เดียวนี้ศึกษาธรรมะ ให้รู้ในข้อนี้, หยุดเป็น
ทาสของกิเลส, หยุดเป็นทาสของกิเลส ไม่บูชาความอร่อยของกิเลส. ความ
อร่อยนั้นมันเพื่อส่งเสริมกิเลส เป็นของกิเลส ไม่ใช่ของธรรมะ: ถ้าของ
ธรรมะไม่ต้องอร่อย ให้เลี้ยงชีวิตอยู่ได้ให้เป็นปกติ, เอาแต่เพียงปกติ
และสมดุล: ถ้าถึงขนาดอร่อยแล้วก็เป็นเรื่องของกิเลส.

แต่ว่าคนที่มีความรู้แล้ว ถึงจะอร่อยมันก็ไม่หลงใหลตก เขาของ
อร่อยอย่างไรมาให้คนที่มีความรู้กิน มันก็ไม่หลงใหล, มันเพียงแต่รู้ว่า

โอ้ นี่มันอร่อยโว้ย เขาเรียกกันว่าอร่อย แล้วก็ไม่ต้องหลงใหล. ฉะนั้น
คนมีธรรมะจึงไม่เป็นอะไร กินของอร่อยก็ไม่หลงใหล, กินของไม่อร่อย
ก็ไม่ขัดใจ ปรกตียู่เสมอ; นี่เขาเรียกว่ามีธรรมะ.^๑

๑ ธรรมโฆณฺ์ของพุทธทาส เรื่อง ฟาสางระหวาง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ [ตอน ๒], ลำดับที่
๔๖.ง บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๑๒ ฟาสางในทางพุทธศิลปะ. บรรยายเมื่อวันที่ ๒๔
กันยายน ๒๕๒๖, หน้า ๔๓๐-๔๓๕.

ไม่รู้จักกินอยู่แต่พอดี

มนุษย์กำลังวิตกกังวลว่า จะขาดแคลนอาหาร. เขาคำนึงคำนวณกัน ว่าที่ดินจะไม่พอปลูกพืชผล, สัตว์ที่เป็นอาหาร ในทะเล ในป่า กำลังจะหมดไป, ก็ถูกแล้ว มันจะหมดไปแน่ มันไม่พอแน่, เพราะว่าการขาดแคลนของมนุษย์ในเรื่องความก้าวหน้าทางวัตถุ, มันทำให้เกิดความสับสน แม้แต่ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล, เพราะมนุษย์รบกวนธรรมชาติมากยิ่งขึ้นๆ. การที่มีระเบิดปรมาณูระเบิดอยู่บ่อยๆ ในโลกหรือว่ามีจรวด หรือมีอะไรไปกวนบรรยากาศของโลกอยู่เรื่อยๆ และมากขึ้นๆ นี่มันต้องมีความผิดปกติไปจากเดิม.

ธรรมชาติถูกรบกวนมากเกินไป แม้แต่ฝนก็จะไม่ตกต้องตามฤดูกาล, แผ่นดินมันก็เสียไป, สัตว์ป่าก็จะมีที่น้อย, ปลาก็จะมีที่ปลอดภัย, เพราะถูกรบกวนด้วยความเจริญของมนุษย์: พร้อมกันนั้นมนุษย์ก็ทวีจำนวนมากขึ้น, การขาดแคลนอาหารมันก็ต้องมีขึ้น มากขึ้น เป็นปัญหาใหญ่ในอนาคต, ไม่ใช่ปัจจุบัน. แต่ก็อย่าลืมว่า สิ่งเหล่านี้มันมาจากความสุรุ่ยสุร่าย การล้างผลาญโดยไม่จำเป็น, ความขาดแคลนจึงเกิดขึ้น. ถ้าเป็นอยู่ในทางเท่าที่จำเป็น เท่าที่พระเจ้าไม่ห้าม, ความขาดแคลนจะยังไม่มี: แล้วก็เป็นอยู่อย่างประกอบด้วยธรรม มันก็มีความสันโดษมันก็น้อย กินอยู่น้อย คือว่ากินอยู่พอดี.

เดี๋ยวนี้ไปบูชากินดีอยู่ดีทางเนื้อหนัง ไม่บูชาหลักทางศาสนา ที่ว่า กินอยู่แต่พอดี กลับไปถือกินดีอยู่ดี ขยายออกไปไม่มีสิ้นสุด. ความขาดแคลนมันก็มีปรากฏอยู่เฉพาะหน้า และจะรู้สึกขาดแคลนมากขึ้น. แม้แต่คนชั้น

ต่ำที่สุด ก็จะต้องมีตู้เย็น, จะต้องมีการอาหารชนิดที่ใส่ไว้ในตู้เย็น อย่างนี้ มันจะไม่ขาดแคลนอย่างไร ในเมื่อต้องการพร้อมๆ กันอย่างนี้. คนสมัยก่อนอยู่ได้อย่างอาหารเหลือเฟือ เพราะว่าเขากินอยู่ต่ำกว่านี้ กินอยู่พอดี กินอยู่พออยู่ได้; มันจึงเหลือเฟือ. เดียวนี้กินอยู่ไม่มีขอบเขต มันทิ้งเสียวันละเท่าไร, เศษอาหารที่ทิ้งเสียวันหนึ่งๆ เท่าไร.

คุณจะได้เห็นว่า น้ำอัดลม เราดูดจิบไปนิดหนึ่งไม่ถึงหนึ่งในสี่ของขวดแล้วก็ทิ้งไป ในวันหนึ่งเท่าไร. อื่นๆ ก็เหมือนกันอีก เอาไปใช้ในทางที่ไม่จำเป็นก็มาก, สูญเสียเสียมาก, บั๊จจัยหรืออาหารมันก็ขาดแคลน. ข้อนี้มันรวมอยู่ในข้อที่ว่าทำลายทรัพยากรของธรรมชาติโดยไม่จำเป็นอยู่มาก. ถ้ารับการเป็นอยู่กันเสียใหม่ก็จะเหลือเฟือ, ยังจะมีความเหลือเฟืออยู่นั่นเอง.*

๑ ธรรมนูญของพุทธทาส เรื่อง บรมธรรมภาคปลาย, ลำดับที่ ๑๙.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๔๑ อานาปานสติประยุกต์ (ต่อ). บรรยายวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๑๒, หน้า ๗๘๑-๗๘๓.

กินอยู่แต่พอดี

อย่ามียาหาไว้ให้มันเกินกว่าที่จำเป็น

ศาสนาทุกศาสนาก็สอนเหมือนกันหมดในข้อที่ว่า จะไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง, แม้ว่าคำพูดต่างกัน ความมุ่งหมายจะสอนมันก็เหมือนกัน ว่าไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนี่. ศาสนาไหนก็ต้องเป็นอย่างนั้น แม้คำพูดจะต่างกัน, ก็พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า **ทุกศาสนาก็สอนให้คนเราอย่ากอบโกยให้มันเกินกว่าที่จำเป็น อย่ามียาหาไว้ให้มันเกินกว่าที่จำเป็น ที่เขาเรียกว่าสันโดษ** หรืออย่างอื่นก็มีเรียก แต่ต้องการให้ทุกคนอย่าเอาเกินกว่าที่จำเป็น; ศาสนาพุทธก็สอนอย่างนี้, ศาสนาคริสต์เรียนก็สอนอย่างนี้, ศาสนาอื่นก็สอนอย่างนี้, แม้ว่าคำพูดมันจะต่างกัน ดูคล้ายๆ กันว่าไม่เหมือนกัน แต่ความมุ่งหมายมันเหมือนกัน. ถ้าทุกคนไม่เอาไว้ ไม่หา ไม่มี ไม่เก็บรักษาเอาไว้ ไม่ยึดครองไว้เกินกว่าจำเป็น คนมันก็ไม่แตกต่างกันมากนักพอที่จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้. แต่ความก้าวหน้าของมนุษย์มันก้าวหน้าไปตามบาปที่พระเจ้าสาปแช่ง, คือไม่ให้รักกัน ไม่ให้เห็นแก่กันและกัน มันก็เลยมีคนที่เขาให้มากที่สุดเท่าที่จะเอาได้, อย่างที่เรียกกันว่า มีอไกรยว ก็สาวเอา พวกหนึ่งมีสติปัญญามาก มีอิทธิพลมาก มีอะไรมาก มันก็เอาไว้เกินกว่าจำเป็นไม่รู้ที่ร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า ล้านเท่า มันก็เกิดความแตกต่างกันมาก ก็จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้อย่างไร. นี่เป็นอย่างนี้ ถ้าประพฤติดิปฏิบัติตามทางศาสนากันทุกคน ปัญหาอย่างนี้ไม่มี คือคนจะไม่แตกต่างกันนัก แล้วพอที่เหมือนว่าเป็นพี่น้องตระกูลเดียวกันได้. นี่กิเลสของมนุษย์มันเจริญทวีเร็วเกินไป จนศาสนาที่รั้งไม่อยู่ อะไรรู้รั้งไม่อยู่ พระเจ้าก็รั้งไม่อยู่ จนตายไปแล้วนี้. คนจึงเป็นอยู่ใน

สภาพอย่างที่กำลังเป็นนี้. นี่ปัญหาของคนมันอยู่ที่นี้ ที่เรียกว่าส่วนรวม
ทั้งโลก ถ้าแก้ได้ก็วิเศษ. แต่นี้ยังไม่มีหวัง ก็ยุติเป็นว่า เรายังจะต้องอยู่
ในโลกที่มีลักษณะอย่างนี้ต่อไป และ ยิ่งขึ้นทุกที.*

-
- ๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง นวกานุสาสน์, ลำดับที่ ๓๙ บนแถบพื้นสีน้ำเงิน, เรื่อง
ที่ ๑๐ พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า, บรรยายวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๑๔,
หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

ความประหยัด

เมื่อพูดถึงเรื่องความประหยัดคนส่วนมากก็มักจะคิดไปว่า ไม่จำเป็นจะต้องอาศัยหลักพระพุทธศาสนา. ที่พูดนี้ก็หมายความว่า เขาไม่รู้ว่าการปฏิบัติที่ถูกต้องคือเรื่องของการประหยัดอย่างยิ่งอยู่ด้วย ก็ขอให้ไปดูเรื่องต่างๆ ในวินัย ในหลักธรรมะอีก ในวินัยทั้งปาฏิโมกข์และภิกษุสมาจารนั้นแหละ มีอยู่หลายข้อที่ปรับอบัติภิกษุผู้ไม่ประหยัด, ผู้หยาบคายต่อเครื่องใช้ไม้สอย, ไม่ประหยัดเวลา, ไม่ประหยัดเรี่ยวแรง, ไม่ประหยัดสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้คุ้มกัน; กระทั่งว่ามีวินัยห้ามไม่ให้ถ้ายอุจจาระด้วยการเบ่งแรง. นี่ก็เป็นเรื่องของการประหยัด ประหยัดในฐานะที่เราเป็นคนยากจน ไม่มีหยูกยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ แต่ก็ประหยัดโดยไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เพราะว่าการถ้ายอุจจาระเบ่งแรงนั้น เป็นที่มาของโรคภัยไข้เจ็บหลายอย่างหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็โรคเรื้อรังที่เกิดที่ทวาร เป็นต้น; นี่เอามาพูดให้เห็นเป็นเรื่องสุดท้าย.

พอพูดคำว่า “ประหยัด” ก็ต้องพูดเลยไปถึงคำว่า “สันโดษ” ด้วย, เพราะว่าสันโดษนั้นเป็นรากฐานของการประหยัด. สันโดษ มีคนเข้าใจผิดว่า ทำให้อ่อนแอ ทำให้เกียจคร้าน ทำให้ไม่ขยันขันแข็ง; นั้นคนโง่พูด คนไม่รู้จักพุทธศาสนาพูด ทั้งที่ตัวเขาเองก็เป็นพุทธบริษัท. สันโดษนั้นทำให้เกิดกำลังใจ : เมื่อเรามีความอึดใจในส่วนที่ได้มา หรือได้ออยู่ นั้นก็เกิดกำลังใจที่หล่อเลี้ยง ทดแทนความท้อแท้อ่อนแอ ความเหนื่อย. เพราะฉะนั้นท่านจึงวางเป็นหลักไว้ว่า สันตุฎฐิ ปรมัง ธนัง พระพุทธเจ้าท่านวางหลักอย่างนี้ว่า ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างสูงสุด คือทำให้มีใจเหมือน

กับมีทรัพย์ ทำนองเดียวกับทรัพย์อย่างที่สุด. ชวนาชุตดินทีหนึ่ง ก็สันโดษพอใจ ว่าชุตดิน ไปได้ที่หนึ่ง เสร็จแล้วไปที่หนึ่ง ก็อิ่มใจ. ที่นี้ ถ้าชวานาอีกคนหนึ่งว่าอ้อย, ไม่ไหว ยังอีกนานกว่าจะเสร็จ กว่าจะปลูกข้าวออกรวง, ไปขโมยดีกว่า; มันก็ต่างกันตรงกันข้ามอย่างนี้.

สันโดษ คือสิ่งหล่อเลี้ยงให้จิตใจอิ่มเอมเปรมปรีดาปราโมทย์อยู่เสมอ, แล้วก็ทำให้ประหยัด ไม่ต้องมีสิ่งที่เกินความจำเป็น. เดียวนี้เรากำลังมีชีวิตจะมีสิ่งที่เกินความจำเป็นแก่ชีวิต โดยตามกันฝรั่ง โง่กึ่งหัวตามกันฝรั่งมาหลายรายการ; แล้วรายการที่ไปมีสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมี คือไม่สันโดษนี้ที่กำลังจะครอบงำคนไทยเรามากขึ้น เพราะเห่อเหิมเรื่องเอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ฯลฯ; การประหยัดก็ไม่ได้. ปัญหาที่เงินเดือนไม่พอใช้อยู่ในเวลานี้ ก็มีมูลรากอยู่ที่ความไม่ประหยัดอยู่ส่วนหนึ่งด้วยเป็นส่วนสำคัญ. ถ้ามีนิสัยประหยัดแล้วก็จะพอ; ถ้าไม่พอ มันก็จะไม่เดือดร้อน. เมื่อความจำเป็นยังมีอยู่ ถ้าแม้ยังไม่พอก็มีความยินดี และพอใจได้เท่าที่มี. ถือเป็นหลักสากลว่า เมื่อเรายังไม่ได้สิ่งเรายากจะได้ เราก็ต้องยินดีในสิ่งที่เรากำลังมีนั้น. เด็กนักเรียนที่เคยเรียนในโรงเรียน ก็จะได้ยินคำพูดชนิดนี้ เป็นสุภาษิตทั่วๆ ไป.

เมื่อพูดถึงเรื่องประหยัดแล้ว ก็อยากจะยกตัวอย่างเรื่องในพระไตรปิฎกมาเลย ว่าพระอานนท์ทำให้พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งที่เป็นมิชฌา-ทิลลูลิ ไม่นับถือพุทธศาสนา หันมานับถือพุทธศาสนาเพราะการประหยัด. พระเจ้าแผ่นดินองค์นั้นพูดอย่างดูหมิ่นท้าทายอะไรว่าพระนี่โง่ทั้งนั้น แล้วเหยียดไปถามเรื่องว่าใช้จีวรอย่างไร พระอานนท์ก็ตอบไปตามลำดับว่า ก็ใช้ป้องกันหนาวเหมือนกับป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดด เหมือนกับมีกุฏิ มีจีวรเป็นกุฏิ.

ถ้าเขาจะอย่างไร? ก็เย็บปะอะไรอย่างนี้.

ถ้าเก่ามากจะอย่างไร? มันก็ตามเป็น ๒ ชั้นเข้า ถ้าชั้นเดียวมันเปื่อยขาด ก็ตามเป็น ๒ ชั้นเข้า.

ถ้าตามแล้วมันก็ยังเปื่อยขาดใช้ไม่ไหว จะทำอย่างไร? ก็เอาไปทำผ้าปูนอน พับทบ ทบๆ กันเข้าเป็นฟูๆนอน.

ถ้ามันเปื่อยเลยว้านั้นไปอีกจนทำอย่างนั้นก็ได้ จะทำอย่างไร? ก็เอามาพับทบไปทบมาให้หนาเหลือเล็กน้อยเป็นผ้ารองนั่ง.

ถ้ามันเกินไปกว่าที่จะทำได้อีกละ จะทำอย่างไร? ก็ทำผ้าเช็ดเท้า.

ถ้ามันเกินไปกว่าที่จะทำผ้าเช็ดเท้าจะทำอย่างไร? ก็นำไปเผาเอาขี้เถ้ามาผสมดินและขี้วัว จาบทาฝากุฏิให้เป็นของใหม่ขึ้นมา. นี่หมายถึงกุฏิทำด้วยดิน พอนานเข้ามันเก่า มันน่าจะกลีดยด สกปรก เหม็นสาบ เขาใช้ไม้กันใหม่ด้วยน้ำที่ผสมแบบนี้ ต้องมีขี้เถ้าอยู่ด้วย. นี่ใช้จนกระทั่งเผาเป็นขี้เถ้าไปผสมน้ำขี้วัว ผสมดินไปทาฝากุฏิให้ใหม่ให้สวยให้หายน่าเกลียด. พระเจ้าแผ่นดินอันพาล แห่งนครนั้นก็เลยเลื่อมใสพระพุทธศาสนา.

นี่ คุณดูความประหยัดตามหลักพุทธศาสนา คือประหยัดไปในทางที่เป็นประโยชน์, ไม่ใช่ประหยัดในทางที่ไม่จำเป็น เช่นไปประหยัดเพื่อจะได้สนุกสนานเริงร่าอว้อย, หรือว่าขี้เหนียวจนไม่ใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นปุ๋ยใส่ผัาทรัพย์ คอยเผ้าทรัพย์อะไรทำนองนั้น.

ประหยัด ในที่นี้เป็นประโยชน์, ประหยัด กับ ประโยชน์ คู่กันไปเรื่อย คู่กันไปเรื่อย จนวินาทีสุดท้าย: แล้วมาจากความสันโดษ. ไม่แสวงหาสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องมี เอามาให้มันยุ่ง, เสียเวลา: ก็หา และมีเท่าที่จำเป็น: แล้วก็ใช้ให้เป็นประโยชน์จนวาระสุดท้าย. ถ้าตั้งใจจะหาเกินจำเป็นนี้เป็นบาป, มีไว้เกินจำเป็นนี้เป็นบาป, ใช้สอยเกินจำเป็น นี่ก็เป็นบาปอย่างยิ่ง. คุณจำไว้ก็แล้วกัน ว่ามันบาปอย่างยิ่ง: มันเป็นต้นตอให้ทำผิดทำเลว อย่างอื่นอีกมากมาย. หาเกินจำเป็นก็เหมือนมนุษย์สมัยนี้ หาเกินจำเป็น แล้วก็ได้รับรางวัลกันไม่มีทางจะหยุดได้ นี่หาเกินจำเป็น.

หลักพระพุทธศาสนามีอยู่ว่า อติโลโม ทิ ปาปโก โลกเกินนั้นลามก. ยิ่งโลกเกินนั้น ลามก : อติโลโม = โลกเกิน, ทิ = ก็, ปาปโก =

ลามก. นี่ก็คือ อยากแล้วแสวงหาเกินความจำเป็น มีไว้เกินความจำเป็น หรือว่าใช้สอยเกินความจำเป็นก็เป็นของลามก. แม้ศาสนาอื่น เช่นศาสนา คริสเตียนเขาก็บัญญัติอย่างนี้: หาเกินความจำเป็นนั้นเป็นบาป เพราะว่า ผินความประสงค์ของพระเป็นเจ้า. ขอให้รู้จักเรื่องประหยัดและสันโดษใน ลักษณะอย่างนี้.๑

ความพอดี

เดี๋ยวนี้คนใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นมากขึ้น: ถ้าใช้จ่ายแต่สิ่งที่จำเป็น ตามหลักของ ปุ่ ย่า ตา ยาย แล้ว คนจะไม่ร่วนวายเดือดร้อนมากเหมือน อย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้.

คนไปรับการศึกษามาผิด นิยมผิด มีเสพติด มีอะไรต่างๆ: เพื่อจะ เป็นอยู่อย่างแข่งกับเทวดา: ฉะนั้นเงินเดือนก็ไม่พอใช้ เพิ่มอีกเท่าตัวก็ไม่ พอใช้, อีก ๒ เท่าตัวก็ไม่พอใช้ เพราะความเห่อการเป็นอยู่มันมากออกไป.

นี่เพราะขาดศีลธรรม: ไม่ประหยัดอย่างที่เรียกว่า “กินอยู่แต่พอดี”; ฉะนั้นจึงมีลักษณะเป็นทาสหรือเป็นเปรต อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เรื่อยไป.

เป็นทาส ก็คือว่า กิเลสมันบีบบังคับ ให้ไปหาเงินมา: นั่นเป็นทาส กิเลส เป็นทาสเศรษฐกิจ. แล้วเป็นเปรตก็คือหิวเรื่อย ตามความหมาย ของคำว่า “เปรต”. เปรตนี้จะบ่อนเข้าไปเท่าไร ก็ไม่รู้จักอิ่ม จะหิวอยู่เรื่อย: ถึงขนาดที่มีกล่าวไว้ในพระบาลีว่า ต่อให้ภูเขากลายเป็นทองคำทั้งลูก ลัก ส่องลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของคนคนเดียว. คนคนหนึ่งภูเขาทองคำ ส่องลูกก็ไม่พอแก่ความต้องการของเขา; แล้วคนทั้งโลกจะต้องการก็มาก น้อย. นี่เรียกว่า หิวอย่างนี้ก็เป็นเปรต.

ในเรื่องเศรษฐกิจ ก็บังคับให้หา หามาเพื่อบำรุง บำเรอ เนื้อหนัง ความสุขกามารมณ์ อะไรต่าง ๆ: เพราะเขาต้องการจะเป็นอย่างนั้น ไม่ ต้องการจะกินอยู่แต่พอดี. ไปหลงคำผิดๆ ว่า “กินดีอยู่ดี” ซึ่งไม่มี

ขอบเขต. เป็นคนชั้นผู้น้อย ก็อยากจะมีกำเป็นอยู่ชั้นผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่ ยิ่งขึ้นไป: เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ไม่มีใครมาห้ามได้ ที่จะไม่ให้เขาแสวงหา โดยทุจริต.

สำหรับพระพุทธรูปเจ้านั้น ท่านแนะให้ “เป็นอยู่แต่พอดี”. ใครควร จะอยู่เท่าไร, มีพอดีเท่าไรก็เอาเท่านั้น: ไม่ต้องเท่ากันทุกคน. แต่ให้ทุกคน เป็นอยู่กินอยู่ เท่าที่พอดีสำหรับคนนั้น อย่างพระภิกษุผู้มีจีวร เครื่องนุ่งห่ม ๓ ผืน ภูฏินั้น ๗ ฟุต X ๑๒ ฟุต ที่เรียกว่าคิปปะระสุคต: แม้แต่บาตรก็ไม่ มีมากกว่าหนึ่งใบ: นอกนั้นก็ไม่ได้ให้สะสมอะไร. นี่เรียกว่า “กินอยู่พอดี” สำหรับภิกษุแล้ว. สำหรับฆราวาสก็ขยาย ออกไปได้ ตามสมควรแก่หน้าที่ การงานของตนๆ.

เดี๋ยวนี้ไม่มีศีลธรรม ไม่ต้องการแต่ส่วนจำเป็นที่พอดี: ต้องการ ไม่มีขอบเขต ไม่มีที่สิ้นสุด. ได้มาก็สุรุ่ยสุร่าย ไม่ได้คิดจะทำประโยชน์ ผู้อื่น สิ่งที่เขามาใช้สอย ไม่ได้ใช้ให้หมดค่าของมัน คือทิ้งขว้างเสียก่อน.

เรื่องเศรษฐกิจส่วนบุคคลนี้ อาตมาเคยเล่าเรื่องพระอานนท์กับ พระเจ้าอุเทนให้ฟังมาแล้ว. บางคนอาจจะยังไม่เคยฟัง: นี่ยากจะเล่า ให้ ฟังในฐานะที่ ขอให้ถือว่านี่เป็นหลักทางเศรษฐกิจ ในพระพุทธศาสนา.

พระเจ้าอุเทนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน สงสัยว่าภิกษุนี้จะเป็นอยู่อย่าง สุรุ่ยสุร่าย ไม่ได้ประหยัด จึงไปซักถามพระอานนท์ :

ใช้จีวรอย่างไร ในเมื่อมันเก่าเข้า? พระอานนท์ท่านก็ว่าปะ.

ถ้ามันเก่าเข้าไปอีก มันจะเปื่อยเล่า? ก็ตามเป็น ๒ ชั้น.

ตามเป็น ๒ ชั้นก็ไม่ไหวแล้วก็ทำอย่างไร? เอามาพับๆ เข้าทำเป็น ที่นอน เป็นผ้าปูที่นอน

ถ้านอนเป็นผ้าปูนอนก็ไม่ไหว มันเปื่อยแล้ว? ก็เอามาพับให้หนา ไปอีก ทำผ้ารองนั่งเป็นอาสนะเล็กๆ.

ถ้าเป็นอาสนะเล็กๆ ก็ไม่ไหวอีกแล้ว มันเปื่อยแล้วจะทำอะไร? เอา มาทำผ้าเช็ดเท้า.

ถ้าทำผ้าเช็ดเท้าก็ไม่ได้ แล้วจะทำอย่างไร? ก็เอาไปเผาไฟ เอาขี้เถ้า มาคลุกกับมูลวัว แล้วก็ฉาบบ้างหนึ่งกู่ที่ทำด้วยดิน ให้มันใหม่ ให้มันสะอาด ขึ้นมา; ใช้ให้หมดที่เป็นขี้เถ้าทุกๆ อย่าง ทุกๆ ส่วนของขี้เถ้า.

พระเจ้าอุเทนจึงเกิดเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา. คิดดูเถอะว่า แม้แต่เรื่องประหยัด ก็ทำให้คนเลื่อมใสในธรรมะ ในพระพุทธศาสนาได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่มีศีลธรรม: นี่ต้องขอสารภาพว่า แม้ภิกษุสามเณรก็ ไม่มีศีลธรรมในข้อนี้ : ใช้จิวไรหยาบคาย แล้วก็ยังทิ้งก่อนที่จะใช้ ให้ถึงที่สุด; อย่างนี้ ที่มันเป็นความเปลี่ยนแปลงของโลก จะโทษกันนัก ก็ไม่ได้. อาตมาก็พูดว่า ถ้าโยมอย่าถวายเป็นมันมากนักก็จะได้; ไม่รู้ว่าจะเก็บ ไว้ที่ไหนแล้ว. มันเป็นความเปลี่ยนแปลงเข้าใจผิดกันไปพบกันมา จนกลายเป็นสิ่งที่ไม่น่าดูขึ้นมาอย่างนี้. ที่นี้ ถ้าว่าศีลธรรมแล้ว จะไม่มีการสُرุษสُر่าย, แล้วมันมีอาการที่เรียกว่าพอใช้หรือเหลือใช้นี้. ฆราวาสเขามีเลื้อเป็นตุ้ๆ จนต้องเรียกว่าแม่ผีเลื้อ เพราะมีเลื้อมากนัก.

ถ้าสُرุษสُر่าย ก็ต้องเป็นทาสแก่เศรษฐกิจของตัวเอง, มีความทิวเป็นเปรต, แล้วในที่สุดก็จะเป็นทาสทางเศรษฐกิจแก่บุคคลอื่น แก่ประเทศอื่น. ฉะนั้นปัญหาเรื่องขาดดุลการค้าอะไรต่างๆ นี้ ก็มาจากคนโง่ สُرุษสُر่าย ไม่รักษาข้อธรรมะข้อนี้: เลยทำให้ประเทศชาติต้องเป็นทาสทางเศรษฐกิจแก่ประเทศอื่น, อย่างที่เรียกว่าดุลการค้าเสียไปบ้างอะไรบ้าง อีกหลายอย่าง ไม่ต้องพูดถึงก็ได้. แต่ให้รู้ไว้ว่าเรื่องสُرุษสُر่ายนี้เป็นอันพาลด้วยเหมือนกัน: เป็นปัญหาที่เกิดมาจากการไม่มีศีลธรรม แล้วก็มีมาขวางหน้าแก่การแก้ไข ปัญหาทางศีลธรรมอย่างที่สุด. เราจะชวนให้มีศีลธรรม: เขาต้องการจะแต่งตัวสวยๆ อย่างนี้ มันก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่องอยู่อย่างนี้เอง.^๒

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ มันต้องรักษา ต้องส่งเสริม ต้องทำให้มีกำไร

ให้ถูกวิธี: อย่าเอามาถูเลียหมด. ทรัพย์สมบัติในแผ่นดินมันเป็นของพระเจ้า ประหยัดให้ถูกวิธี ใช้ให้ถูกวิธี: อย่าเอามาถูเลียหมด. เดียวนี้มนุษย์ซุกๆ ขึ้น ถลึงไปในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ แทบทั้งนั้น: แล้วที่ใช้รบราฆ่าฟันกันนั้นก็มากทีเดียว, ไม่ได้ประโยชน์แล้วยังฆ่าฟันกันอีก. กลับสร้างนิสัยอันธพาลมากขึ้นไปอีก. ใครซุกได้ซุกเอา เอาทรัพย์ากรไ้ตดินขึ้นมา ใช้ไม่ให้มีประโยชน์ แล้วทำลายมนุษย์กันเอง.

ที่นี้พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของก็ลงโทษมนุษย์ ให้เป็นอยู่กันอย่างเจ็บปวดแสนสาหัส, ดินฟ้าอากาศก็เปลี่ยนแปลงหมด ผิดไปจากธรรมชาติเดิม: ทั้งมีความโง่ ทำให้เข้าใจว่า ต้องทำลายธรรมชาติอันนี้: ต้องยอมทำลายธรรมชาติอันสวยงาม อันมีประโยชน์มาก อันนี้, แล้วเพื่อประโยชน์อย่างนั้นอย่างนี้: ประโยชน์นั้นก็เพื่อความฉิบหายต่อไปอีก: อย่างนี้ก็มีอยู่มากทั่วๆ ไปทั่วโลก.

ส่วนใหญ่ธรรมชาติก็ถูกทำลายโดยผู้เห็นแก่ตัว โดยกิเลส ละโมบโลภลาม เห็นแก่ตัว นี้ก็มีอยู่มาก: เขาต้องการอะไรนิดหนึ่ง เขาก็ทำลายกันมากๆ : แบบคนที่ว่า ต้องการผลไม้สักทาบหนึ่งนั้นมันก็โค่นต้นไม้เลย: ต้นไม้ถูกกระทำอย่างนี้มีอยู่ทั่วไป. หรือว่าอยากจะทำปลา ๒-๓ ตัว ก็ใช้ลูกระเบิดเลย: ปลาที่ตายหมดทั้งหนองทั้งคลองนี้. นี่เรื่องความไม่มีศีลธรรม ย่อมทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ, แล้วก็เป็นหนักขึ้นๆ.^๓

- ๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง พรวาสธรรม, ลำดับที่ ๑๗.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๖ ความรอดพื้นฐาน ของพรวาส (วัฒนธรรมของชาวพุทธ). บรรยายวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๓, หน้า ๒๙๒-๒๙๕.
- ๒ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง อริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๘ ปัญหาที่กาสังทบทมแก่ปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ). บรรยายวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๒๔๒-๒๔๖.
- ๓ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง อริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๘ ปัญหาที่กาสังทบทมแก่ปัญหาทางศีลธรรม (ต่อ). บรรยายวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๙, หน้า ๒๔๙-๒๕๐.

เต็ม อัม เป็นสุขด้วยสันโดษ

ชาวบ้านเขาอยู่กันตามแบบโบราณ ตามแบบวัฒนธรรมโบราณของ พุทธบริษัทไทย ไม่เป็นทางวัตถุนิยม เขาก็อยู่กันสบาย. อนาคตไม่มี คือ หมายความว่าไม่เป็นห่วงในอนาคต เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อะไร มาถึงเข้าเฉพาะหน้าวันนี้ก็ทำดีที่สุด: อย่างจะคิดว่าพรุ่งนี้ทำอะไรบ้าง ก็ ไม่ได้คิดไปในรูปวิตกกังวล ในอนาคตอะไร. สำหรับ วันนี้ทำให้ดีที่สุด วันนี้เป็นวันต้องทำให้ดีที่สุด: นี่เป็นเคล็ดของการทำให้สบายใจ. ส่วนคน สมัยนี้จะต้องนึกว่าอะไร จะมีเงินเท่าไร จะต้องส่งลูกไปเรียนเมืองนอก จะต้องใช้เงินกี่หมื่น กี่ปี: มีเรื่องที่ต้องเป็นห่วงวิตกกังวลอะไรมาก ไม่มี ที่สิ้นสุด ไม่มีความหยุดพักในทางจิตใจ.

ถ้าอยู่กันตามแบบเก่าของพุทธบริษัท ก็พอใจในการงานที่กระทำ อย่างที่เรียกว่ามีสันโดษ. เดี่ยวนี้คนสมัยนี้โง่ จนตีความหมาย ของคำว่า “สันโดษ” ผิด: เช่นไปเหมาเอาว่ามันสันโดษคือยินดีในสิ่งที่มีอยู่ แล้วไม่ต้องทำอะไร: นี่เป็นคนโง่ที่สุด แล้วยังดูให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นของ ผิดไปเสียด้วย. สันโดษ นั้นหมายถึงยินดีในสิ่งที่เรากำลังกระทำอยู่ พอใจ อยู่ เช่นเราทำไร่ ไถนา ทำสวน ขุดดินลงไปทีหนึ่งก็พอใจว่าสำเร็จไปได้ ทีหนึ่ง มันก็อึดอยู่เรื่อย อึดอยู่ตลอดเวลา. เพราะฉะนั้นเขาจึงเป็นคนอึด อยู่ตลอดเวลา เป็นคนนอนหลับสนิทอยู่ตลอดเวลา ไม่มีวิตกกังวล: ซึ่ง คนสมัยนี้ วิตกกังวลจนเป็นโรคประสาทวิกลจริต. นี่ก็เรียกว่าเขามีความ ว่าง มีความไม่ยึดมั่นถือมั่น อยู่เป็นพื้นฐานอยู่โดยไม่รู้สึกรู้สึ: แล้วก็ พอใจมีปิติ มีความพอใจตนเอง เคารพตัวเองอยู่เสร็จ แล้วก็มีความสุข

จากความสงบอยู่เสร็จ ชีวิตเป็นบรมธรรมเสียเองอย่างนี้. ขอให้คุณมองดูซ้ำอีกทีหนึ่งว่า ในชีวิตชนิดนั้นแหละมีบรมธรรมในรูปความสุข, ในรูปความเต็มของความเป็นมนุษย์, ในรูปของการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่, ในรูปของความรักสากล; อยู่กันอย่างเยือกเย็นเป็นสุข ตามธรรมชาติไป.^๑

สันโดษที่แท้จริง

สันโดษชนิดแท้จริง ไม่ใช่สันโดษที่พูดผิดๆ สอนกันผิดๆ ว่าสันโดษนี้ทำให้บ้านเมืองไม่เจริญ นั้นคนโง่พูด พระพุทธเจ้าไม่ได้พูด.

ถ้าสันโดษ ก็คือว่า สิ่งที่ทำให้เรามีกำลังอยู่เสมอ สำหรับทำงานต่อไป. เราทำได้เท่าไรก็พอใจเป็นความอิ่ม แล้วก็เห็นว่าเป็นทางที่ถูกต้องแล้ว ก็ทำต่อไปอีก. นี่คือสันโดษ ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่; แต่ไม่ได้ห้ามไม่ให้ทำสิ่งที่จะต้องทำต่อไป.^๒

-
- ๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง บรมธรรมภาคต้น, ลำดับที่ ๑๙ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๖ บรมธรรม กับ ชาวบ้าน. บรรยายวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๒, หน้า ๒๘๙-๒๙๐.
- ๒ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง อริยศีลธรรม, ลำดับที่ ๑๘.ค บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๑๒ อริยศีลธรรมสำหรับยุวชน (ต่อ). บรรยายวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๗, หน้า ๔๒๕.

สันโดษ เครื่องมือในการสร้างความเจริญที่แท้จริง

ความสันโดษนี้ ถูกเข้าใจผิดอย่างยืงนานมาแล้วว่า เป็นสิ่งที่ทำให้
ท้อถอยบ้าง, เป็นเครื่องทำให้หยุดบ้าง, เป็นเครื่องถ่วงความเจริญบ้าง. นั้น
มันเป็นความสันโดษชนิดอื่น: ไม่ใช่ความสันโดษของพระพุทธเจ้า แต่เป็น
ความสันโดษของอริชชา ของโมหะหรือของพญามาร ของภุตผีปีศาจ
แห่งอริชชาอย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่า ถ้าหากว่าสันโดษนั้น เกิดเป็นเครื่อง
ขัดขวางความเจริญขึ้นมา.

สันโดษของพระพุทธเจ้านั้น จะต้องเป็นเครื่องมืออย่างยืง ในการ
ที่จะสร้างความเจริญที่แท้จริงขึ้นมา. ข้อนี้พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “สันโดษ
เป็นของจำเป็นอย่างยืง” คือสันโดษมันเป็นทรัพย์สมบัติอย่างยืง: สันโดษ
เป็นเสบียงหล่อเลี้ยงชีวิตอย่างยืง คือเป็นทรัพย์อย่างยืง เป็นเสบียง
อย่างยืง.

คำว่า สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่. นี่คือแปลตามตัวหนังสือ
แท้ๆ : “ส” แปลว่า มีอยู่: “ตุฏฐิ” แปลว่า ความยินดี: “ตุฏฐ” แปลว่า
ผู้ยินดีแล้ว: สันโดษก็แปลว่า ผู้ยินดีแล้วในสิ่งที่มีอยู่. จจริงอยู่ที่คำนี้
ตัวหนังสือมันทำให้อธิบายผิดได้ว่า มีอะไรและก็นยินดีเสีย แล้วก็นั่งยินดี
อยู่นั้นไม่ลุกไปไหน: อย่างนี้มันก็เป็นเรื่องอีกรื่องหนึ่ง. แต่แท้จริงพระ-
พุทธเจ้าท่านหมายถึงความพอใจในสิ่งที่มีแล้ว หรือทำเสร็จแล้วนี้ ว่าเป็น
เครื่องอิมใจของบุคคลนั้น: เพื่อให้เขาเป็นผู้ที่มีอะไรเป็นเครื่องอิมใจ
อิมใจอยู่เสมอ. ฉะนั้นความสันโดษนี้ พวกฝรั่งเขาจึงเรียกว่า content-
ment. ท่านครูบาอาจารย์ก็คงเข้าใจดีว่า contentment นี้หมายถึง

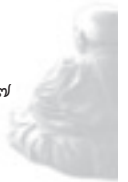

อะไร. อาตมาจะยกตัวอย่าง ดีกว่าที่จะกล่าวโดยตรงอย่างนี้.

เหมือนอย่างว่า เราปลูกต้นกุหลาบ เพื่อจะเอาดอกอย่างในแจกัน
นี้: พอเราเตรียมดินเสร็จเท่านั้น ก็ต้องสั่นโดษ คืออิมใจ หรือพอใจว่า
เตรียมดินเสร็จ: พอเราเอาต้นปลูกลงไป ก็ต้องยินดีว่าปลูกต้นลงไปแล้ว:
แล้วเราก็น้ำ เราก็น้ำว่า รดน้ำแล้ว: แล้ว ๔ วัน, ๑๐ วัน, ๒๐ วัน,
เดือนหนึ่งก็ตาม เรา พอใจเพิ่มขึ้นทุกวัน ว่า ความใกล้เป็นดอกมันใกล้
เข้ามาแล้ว! ความเป็นดอกใกล้เข้ามาแล้ว! วันหนึ่ง สองวัน มีความอิมใจ
เพิ่มขึ้นทุกทีจนกระทั่งถึงวันที่ดอกกุหลาบบาน ก็ยินดีถึงที่สุด อย่างนี้
เป็นต้น.

ฝ่ายตรงกันข้าม คือถ้าไม่มีสั่นโดษ เพียงแต่ว่าเตรียมดินเสร็จ มัน
ก็ยังมืดมัวเต็มที่ ไม่มีความพอใจ บางทีก็สะบัดกันลุกขึ้นไป เป็นเหตุให้
ไม่สนใจที่จะปลูกอย่างดี รดน้ำอย่างดี ทำอะไรอย่างดี เพราะไม่สั่นโดษ
เสียตั้งแต่ที่แรกที่สุด คือการเตรียมดินแล้ว: หรือบางทีมันตายเลยตั้งแต่วินาที
วันปลูกนั่นเอง. ใครเคยทำอย่างนี้บ้าง ขอให้ลองคิดดูเอง. นั่นเป็นเพราะ
ความที่ไม่รู้จักสั่นโดษ. แต่นี่ยังเป็นเรื่องเล่นสนุก เราคุยเรื่องการทำงานกัน
ดีกว่า.

ที่นี่ ก็มาถึงเรื่อง ชาวนาที่ทำงานกลางแดดกลางฝน อยู่กลางทุ่งนา
พินดินด้วยจอบไม่รู้วาก็ร้อยครั้ง พันครั้ง หมื่นครั้ง จึงจะเสร็จหนานา ชาวนา
นั้นก็ยากจน เขาจะต้องสั่นโดษทุกคราวที่พินดิน: อิมใจทุกคราวที่พินดิน
ว่ามันเสร็จไปครั้งหนึ่งแล้ว หรืออิมมอกอิมใจ หัวเราะว่าเริง ผีปากเล่น
อยู่ได้ตลอดเวลาที่เขาพินดินอยู่ทุกที. จิตของเขาว่าง มีสติปัญญา มีความ
พอใจ ไม่ว่าวัน อยู่ด้วยความรู้สึก ว่า “ตัวกู ของกู”: ถึงจะพินไปสักกี่วัน
กี่เดือน กี่ปี ก็ไม่มีความทุกข์เลย และรู้สึกเป็นคนร่ำรวยไปเสียตั้งแต่ขณะที่
พินดิน ทั้งๆ ข้างยังไม่ได้ปลูก ยังไม่ได้ออกรวงสักที. พระพุทธเจ้าท่าน
ตรัสว่า “สนฺตมฺหิ ปรมํ ธนํ” สั่นโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่งนั้น หมายความว่า
อย่างนี้.

ไม่ต้องพูดถึงชานา แต่จะพูดถึง กรรมกรแจวเรือจ้าง กรรมกรสามล้อ ดูบ้าง. ถ้าเขาไม่สันโดษแล้ว เขาจะลาอาชีพนั้น ไปทำอาชีพทุจริต เบียดเบียนสังคม; แต่ถ้าเขาไม่สันโดษแล้ว และไม่ไปทำทุจริต เบียดเบียนสังคมด้วย เขาก็จะต้องเริ่มเป็นโรคเส้นประสาท เพราะความทนทรมานใจเกินไป; หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นโรคจิต และตาย. การที่เขาอดชีวิตอยู่ได้ เพราะอำนาจของสิ่งที่เรียกกันว่า สันโดษ แท้ๆ แต่ธรรมชื่อนี้อำภัพอโชคอย่างที่เราว่าไม่ค่อยมีใครเหลียวแล ไม่มีใครให้เกียรติ; กลับเห็นสันโดษเป็นคัตรูปไปเสียก็มี.

สันโดษที่แท้ของพระพุทธเจ้านั้น เป็นมิตรแก่นมนุษย์อย่างยิ่ง และท่านทั้งหลายจำต้องใช้ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างยิ่ง จะเป็นสมียนพนักงานก็ตาม จะเป็นผู้บังคับบัญชาก็ตาม ต้องพอใจในสิ่งที่กระทำลงไป มันจึงขยันทำมากขึ้นๆ ไม่เกียจคร้าน และไม่หงุดหงิด มีความพอใจนี้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงอยู่เสมอ แม้แต่ในสิ่งที่ทำผิดพลาดไป. เราทำอะไรผิดพลาดลงไป เราต้องสันโดษพอใจว่า นี่ก็เป็นครูอย่างดี: อย่าไปเสียใจ อย่าไปปกปิดเป็นความลับ อย่าซ่อนเร้น อย่าทำทุจริตอะไรอย่างอื่นอีกเลย: ยินดีเปิดเผยออกมาโดยเห็นว่า ความผิดนั้นก็เรียนรู้อีกกว่าความถูก: ความถูกนั้นมีแต่จะทำให้เกิดความสะเพร่าได้มากยิ่งขึ้นไป ส่วนความผิดนั้นทำให้เกิดความสังเกตระมัดระวังได้มาก ฉะนั้นเราก็ควรจะยินดีแม้แต่ความผิด: ยินดีรับโทษ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ทำให้คุณมากเหมือนกัน. อย่างนี้ทำให้คนเราเชื่อตรงสุจริต เป็นสุภาพบุรุษ เป็นอะไรต่างๆ ได้ เพราะอำนาจของความสันโดษในสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ กำลังมีอยู่ หรือกำลังเป็นไป. นี่แหละท่านทั้งหลาย ใช้ธรรมะข้อนี้ได้เพียงข้อเดียวเท่านั้น ก็จะมีผลสดชื่นสมกับคำว่า contentment: เป็นความสดชื่นที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้สดชื่น หล่อเลี้ยงโลกให้สดชื่น.

พวกกรรมกรเขาไม่สันโดษ เขาไม่ถือว่า กรรมเป็นเครื่องแบ่งแยกสัตว์ให้แตกต่างกัน เขาเกิดจะยื้อแย่งนายทุนขึ้นมา: นี่จะว่าอย่างไร

อย่างนี้ดีไหม. มูลเหตุที่จะให้เกิดลัทธิกรรมกรรมลัทธิมนายทุน ที่เป็นปัญหาใหญ่อย่างเดียวของโลกในทุกวันนี้ มันเป็นอย่างนี้ มันมาจากความไม่สันโดษอย่างถูกวิธี ใช่หรือไม่? ฉะนั้น ถ้าสันโดษยังคุมครองโลกอยู่แล้ว ลัทธิอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้. โดยที่คนในโลกมีความสันโดษไปตามที่กรรมจำแนกให้ ว่าตนต้องเป็นอย่างไร. ดังนั้นคำว่า “กัมมํ สตุเต วิภชติ” ดังที่กล่าวแล้วนี้ เราต้องไม่ลืม.

ถ้าเราเข้าใจด้วยสัมมาทิฐิ ในเรื่องของธรรมะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสันโดษนี้แล้ว เพียงข้อเดียวเท่านั้น ก็ยังแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้เสียเกือบหมดแล้ว ไม่ต้องพูดถึงธรรมะอีกหลายสิบข้อ หลายร้อยข้อ หรือหลายพันข้อทีเดียว ซึ่งว่ากันว่า มีอยู่ตั้งแต่หมื่นสี่พันธรรมชั้นนี้ หมายถึงแปดหมื่นสี่พันข้อ; แต่ มันมีไว้เพื่อเลือกทั้งนั้น: ข้อเดียว อย่างเดียวเท่านั้น ถ้าทำถูกต้องถึงที่สุดแล้ว มีประโยชน์อย่างยิ่ง อย่างที่กล่าวมานี้เอง.

ฉะนั้น จึงขอสรุปว่า ถ้าเราเข้าใจสันโดษอย่างถูกต้องแล้ว อาณิสสส์จะเกิดขึ้น คือ:-

๑. มันเป็นเหตุป้องกันไม่ให้ทำชั่ว ป้องกันไม่ให้เป็นบ้าตาย;
๒. มันเป็นเหตุให้ทำงานสำเร็จ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ทำงานไม่สำเร็จ เต็มที่;
๓. เป็นเหตุให้รู้สึกกรวย รู้สึกเป็นสุข สนุกในการทำงาน อยู่ตลอดเวลา.

นี่แหละจะเอาอย่างไรกันอีก; มันถึงกับไม่ให้ผลไปทำชั่ว ไม่ให้เป็นบ้า และให้การทำงานสำเร็จ แล้วให้ความรู้สึกกรวยและมีความสุข อยู่ตลอดเวลา. ข้อนี้หวังว่าท่านครูบาอาจารย์ทั้งหลายคงจะนำไปคิด และสนใจเป็นพิเศษว่า การที่จะสนใจ และนำธรรมะ มาใช้ในชีวิตประจำวันนั้น มันไม่ได้อยู่ที่ว่า ท่านทั้งหลายไม่รู้เรื่องนี้เลย และมันไม่อยู่ที่ว่า ท่านทั้งหลายไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องนี้; แต่มันอยู่ที่ว่า ท่านได้ยินได้ฟังเรื่องนี้ ในรูปอื่น ใน

ความหมายอย่างอื่น ซึ่งผิวเผินบ้าง ซึ่งผิดไปเสียบ้าง. อย่างเรื่องเข้าใจ
สันโดษว่าเป็นภัยแก่สังคมเป็นต้น. การที่เข้าใจไปว่า สันโดษเป็นภัยแก่
ความเจริญของสังคมเป็นความเข้าใจผิด; และถ้าหลงผิดไปตาม มันก็เป็น
เรื่องที่ไม่ไม่มีใครช่วยได้ พระพุทธเจ้าก็ช่วยไม่ได้ เพราะท่านไม่ได้ว่าไว้
อย่างนั้น.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง พุทธจริยธรรม, ลำดับที่ ๑๘ บนแถบพื้นสีแดง,
ปาฐกถาชุด แนวแนวจริยธรรม ครั้งที่ ๗ เรื่อง จริยธรรมในชีวิตประจำวัน. บรรยาย
วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๐๕, หน้า ๒๓๙-๒๔๓.

บรรณธรรม กับ ความเป็นไทย

เผอิญมีสามเณรถามปัญหาถึงเรื่อง ความเป็นไทย อย่างคนๆ
เท่าความไปถึงความที่ฝรั่งดูถูกคนไทย ว่ามัวแต่ถือพุทธศาสนา ทำให้ประเทศ
ชาติไม่เจริญก้าวหน้า เพราะมัวไปสันโดษเป็นต้น: แล้วก็เลยนึกได้ถึงความ
เป็นไทย ขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง. เพราะฉะนั้น มองให้ดี จะเห็นว่า คำว่า
“ความเป็นไทย” นี้ มันมีอยู่ ๒ ความหมาย คือความเป็นคนไทย นี่ความ
หมายหนึ่ง, แล้วก็ “ความเป็นไทย” คือเป็นผู้ที่อิสระอีกความหมายหนึ่ง.
ความหมายหลังนี้ กว้างขวางมาก หมายถึงได้ไกลกระทั่งถึงความเป็นอิสระ
จากกิเลส ซึ่งมนุษย์ทุกคนต้องมี. หมายความว่า มนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลาย
นี้ต้องมีความเป็นไทย เป็นไทยจากความบีบคั้นของกิเลส, นี่เป็นความ
เป็นไทยที่แท้จริงหรือสูงสุด.

พวกเราจะเรียกว่าโชคดีก็ได้ ถ้าพูดอย่างชาวบ้าน ที่เผอิญมีชื่อว่า
เป็นคนไทย, ก็ต้องมีความเป็นไทย. นี่มันเป็นความเป็นไทยในวงแคบ โดย
เฉพาะคนไทย, โชคดีที่เผอิญมันพ้องกันกับคำพูดที่มีความหมายดี. อย่าง
ชาวบ้านก็ต้องถือว่าเป็นสิริมงคลหรืออะไรทำนองนั้น, เลยถือโอกาสพูด
ไปเสียด้วยพร้อมกันทั้ง ๒ อย่าง.

ความเป็นไทย ของบรรณธรรมนั้น มันมีความหมายลึกซึ้งสูงสุดเฉพาะ
ในตัวเอง, คือสิ่งที่เรียกว่า บรรณธรรมนั้นต้องมีความเป็นไทย; ถ้าเป็น
ทาสแล้วจะเป็นบรรณหรือสูงสุดไปได้อย่างไร. ตามทางพุทธศาสนา บรรณธรรม
เล็งถึงนิพพาน ก็เป็นไทยอย่างยิ่ง, เป็นไทยจากกิเลส จากความทุกข์ทุกข์
อย่าง. แม้จะเล็งถึงจริยธรรมสากล บรรณธรรมตามหลักจริยธรรมสากล

มันก็เล็งถึงความเป็นไทย :

ข้อ ๑ คือความสุข คุณก็พอจะมองเห็นได้ว่า มันต้องเป็นไทยจาก **ความทุกข์** เป็นอย่างน้อย. ถ้าความทุกข์ยังครอบงำ ก็เป็นความสุขไปไม่ได้, มันมีความหมายหรือสัญลักษณ์ของความเป็นไทยอยู่ที่นั่น.

ข้อ ๒ คือความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ก็มองหาให้พบความเป็นไทย, มันจะเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมได้อย่างไร ถ้ายังเป็นทาส. แม้เป็นทาสแก่กิเลส เป็นทาสแก่ตัวกู-ของกู แม้จะภาคภูมิใจว่าเป็นตัวกู เป็นของกู ก็ยังเป็นทาสของกิเลสคือตัวกูนั่นเอง; เพราะฉะนั้นต้อง**มีความเป็นไทย** แม้จากตัวกู จึงจะเรียกว่า **ความเต็มของความเป็นมนุษย์**.

ข้อ ๓ ที่ว่าหน้าที่เพื่อหน้าที่ คุณมองดูเห็นได้ง่าย. ถ้าหน้าที่เพื่อเงินนี่ก็คือความเป็นทาสเงิน, หน้าที่เพื่อชื่อเสียง ก็คือความเป็นทาสของชื่อเสียง; **ต้องหน้าที่เพื่อหน้าที่ คือเพื่อตัวมันเอง จึงจะเป็นอิสระที่มีความเป็นไทย**. ทำงานเพื่อเงินก็เป็นทาสเงิน, ทำงานเพื่ออะไรก็เป็นทาสของสิ่งนั้น, ต้องทำงานเพื่องาน จึงจะมีความเป็นอิสระ.

ข้อ ๔ สุดท้าย ก็คือความรักสากล. นี่ก็จงพยายามมองให้เห็นในแง่ของความเป็นอิสระ : **ถ้าเรายังเป็นทาสของอะไรอยู่ จะไปรักผู้อื่นอย่างสากลไม่ได้**. จะรักสิ่ง หรือสัตว์ที่มีชีวิตทั่วสากลจักรวาล มันทำไม่ได้, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มันเป็นทาสของความเห็นแก่ตัว, นี่ก็คือความเป็นทาสของกิเลส รักใครไม่ได้ นอกจากรักตัว. เพราะฉะนั้นพวกความรักสากลนี้จะต้องมีความเป็นอิสระเสียก่อน. ที่นี้มองในมุมกลับ **เมื่อมีความรักสากลก็คือ อยู่เหนือสิ่งทั้งปวงที่เรารัก**. มันก็หมายความว่า **มีอิสรภาพ มีความเป็นไทย เหนือสิ่งทั้งปวง เหนือสัตว์ทั้งปวง**.

นี่พิจารณากันให้เข้าใจ เฉพาะใจความสำคัญที่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “**บรมธรรม**” นั้น มีความหมายเป็นความเป็นไทย, และมีลักษณะของความเป็นไทย, เป็นที่แสดงออกอยู่. เราจะได้สนใจในสิ่งที่เรียกว่า **บรมธรรม** คือธรรมที่สูงสุดในฐานะที่มีความหมาย เปรียบมาตรงกันกับความ

คนไทยของเรา.

ที่นี่ จะได้พูดกันถึง “ความเป็นคนไทย” นี่บ้างว่า มันมีสัญลักษณ์ หรือมีความหมายที่คล้ายกับบรมธรรมอย่างไร จนถึงกับสามารถถือเอา บรมธรรมเป็นสัญลักษณ์ของคนไทยได้ ด้วยความพอใจ หรือภาคภูมิใจ หรือบริสุทธิ์ใจโดยไม่ต้องแกล้งทำ.

นี่เรื่องมันก็จะง่ายเข้าในการปฏิบัติธรรมของคนไทย, ว่าเป็นเนื้อหา ของวิญญาณของความคนไทย. เราจะมองดูกันไปตั้งแต่เรื่องเบ็ดเตล็ด เล็กๆ น้อยๆ แต่เป็นใจความสำคัญคือ ลักษณะที่เยือกเย็น เชื่องช้า ทรหด ดอดทน นี่เป็นลักษณะของความคนไทย, และความเป็นคนไทย พร้อม กันไปในตัว. ถ้าไม่มีความเยือกเย็นก็มีความร้อน ก็เป็นไทยไปไม่ได้. เพราะ ฉะนั้นดูความหมายของคำว่า “เยือกเย็น” ให้ดีๆ มันมีความหมายของ อิศรภาพ, ถ้าเราร้อน หมายความว่ามือจะไรรอบกวน มือจะไรรำลึงรอบกวน บีบคั้นอยู่ มันก็เราร้อน ก็หมดความเป็นไทย. เชื่องช้ามันเป็นท่าที่ มัน เป็นการแสดงออก มีความเชื่องช้า ชดช้อย ตามแบบของความเป็นอิสระ.

คนจะเชื่องช้าชดช้อยอยู่ไม่ได้ ถ้าไม่มีอิสระ, มันก็ต้องลุกลง หรือ ว่าต้องวิ่งหนี. พูดถึงความทรหดอดทน เมื่อยังไม่ประสบความสำเร็จใน ความเป็นไทย มันก็ต้องมีความทรหดอดทน หรือว่ามีความเป็นไทยอยู่แล้ว มันก็ต้องมีความทรหดอดทนในการที่จะรักษาความเป็นไทยไว้, กระทั่ง ต้องมีความทรหดอดทนต่อปัญหาที่เหลืออยู่เป็นธรรมดาสามัญทั่วไป, เช่น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย: หรือปัญหาอะไรที่มันจะเกิดขึ้น มาจากภายนอก เป็นความเบียดเบียน มันก็ต้องมีความทรหดอดทน เป็น ความทรหดอดทนตลอดสาย โดยอำนาจที่มีความเชื่องช้า มีความ เยือกเย็น มืออะไรต่างๆ เหล่านี้

ที่นี่พิจารณาดูกันถึงเรื่องเบ็ดเตล็ดออกไป ที่แสดงลักษณะถึงความ เชื่องช้าเยือกเย็นทรหดอดทน. ยกตัวอย่างเช่นเพลงไทย หรือดนตรีไทย เกือบจะไม่ต้องอธิบาย คุณก็ทราบอยู่ดีว่า มันมีท่าที่เชื่องช้าเยือกเย็น,

แล้วก็เป็นที่น่าภาคภูมิใจสำหรับคนไทย; แล้วคนไทยก็ยังไม่ค่อยให้ความสนใจ หรือความเคารพนับถือเต็มที่, ไปสนใจ หรือนิยม หรือบางทีก็บูชา เพลงสากล เพลงฝรั่ง. ถ้าเราจะเปรียบเทียบกันโดยอุปมาแล้วเพลงไทยนี้ก็เหมือนกับ ช้าง; ช้างนี่เป็นอย่างไร, มีลักษณะ เชื่องช้า นิมนวล ชดช้อย, มันจะเดิน จะยืน จะอะไรก็ตาม, ตัวมันก็ใหญ่ หมายความว่าถึงมีกำลังมาก มีความทรหดอดทน ฉะนั้นลีลาของเพลงไทยมันเหมือนกับช้าง, ลีลาของเพลงฝรั่งนั้น เหมือนกับลิงเมาเหล้า หรือผีกำลังบ้า กำลังคลั่ง.

ผมฟังวิทยุเข้าหูที่ไร มันรู้สึกอย่างนี้ทุกที กระทั่งเดี๋ยวนี้. เพลงจีนก็มีลีลาเหมือนคลื่นตามหาดทราย, เพลงแขกก็รัวเหมือนน้ำตกกระทบหิน. สรุปความกันแล้วก็ถือว่า จะเหมือนเพลงไทยไปไม่ได้ ที่มีความเยือกเย็น ชดช้อย จะเปรียบเหมือนกับช้าง. นี่เราไม่ใช่ดูถูกอะไรผู้อื่น เพียงแต่ว่าจะเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกันเท่านั้น, ถ้าลิงเมาเหล้า หรือผีเมาเหล้า มันรัวอย่างไร คุณก็คาดคะเนคำนวณเอาเอง.

ความเยือกเย็น ชดช้อย ตามแบบของความเป็นอิสระ มันมีอยู่ในลีลาของเพลงไทย หรือดนตรีไทยอย่างนี้ เรายังไม่สนใจ เพราะว่ากำลังไม่รู้จักความเป็นอิสระภาพ: ไปสนใจเพลงที่มีลีลาเหมือนกับลิงเมาเหล้า. แต่ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่เพลง หรือที่ดนตรีอะไรทำนองนั้น, มันอยู่ที่ความหมายที่เป็นอิสระภาพ และเยือกเย็นเหมือนกับบรมธรรม. บรมธรรมคือนิพพานด้วยแล้ว มีความเยือกเย็น เป็นความหมายเหมือนกับอธิบายกันมาแล้วหลายครั้งหลายหนว่า นิพพาน แปลว่าเย็น. ถ่านไฟเย็นก็เรียกว่า ถ่านไฟนิพพาน, สัตว์หมดอารมณ์ร้อน อารมณ์ร้าย หมดยุค ก็เรียกว่า สัตว์เดรัจฉานนิพพาน, คนหมดกิเลสตัณหา ก็เรียกว่า นิพพาน. เหล่านี้มันหมายถึงความเย็นทั้งนั้น: ความเยือกเย็น ความอยู่เป็นสุข ความสงบ แล้วก็ต้องมีลักษณะเข้มช้อย สมกับที่เยือกเย็น.

ไหนๆ ก็พูดกันแล้ว ก็จะพูดต่อไปถึงอะไรบางอย่างที่ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เช่นลายไทย อาหารไทย เครื่องประดับอย่างไทย ภาพ

กลอนไทย จำไทย ดอกไม้ไทย. คุณไปดูเอาเอง, ลายไทยแบบมาตรฐานตามแบบไทย มีความชดช้อยแสดงความเรียบร้อยสนิทสนมเยือกเย็น. อาหารไทยก็เหมือนกัน จะต้องมึลักษณะที่พอเหมาะสม ไม่มากไม่น้อย ไม่เกิน ไม่อะไรไปในการทำที่มันกะกะ. เครื่องประดับอย่างไทย จะประดับเนื่อประดับตัวประดับผมประดับส่วนไหน มันก็ต้องมีความหมายเป็นไปในทางเรียบร้อย ชดช้อย เยือกเย็น.

แม้แต่ว่ากาพย์กลอนไทย ก็มีความเนิบนาบ เยือกเย็น เปรียบเทียบกันอย่างไรว่า เราได้รับวิชาความรู้ กาพย์กลอนนี้ มาจากอินเดีย. จากกาพย์กลอนในภาษาบาลีและสันสกฤตต่างๆ, พอแปลมาเป็นไทย กาพย์กลอนไทยนี้กลับดีกว่าครู, โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีสัมผัส, สัมผัสนอกสัมผัสใน ซึ่งของเดิมเขาไม่มี. กาพย์กลอนอย่างภาษาบาลี สันสกฤต ของอินเดียก็ตาม ไม่มีสัมผัส เหมือนกาพย์กลอนฝรั่ง เขาไม่ต้องการสัมผัส, ส่วนไทยไปหนักที่สัมผัส ซึ่งทำให้มันประสานกัน มีลักษณะเข้มข้นมากกว่า.

จำไทย นี่ก็ยังไม่ต้องอธิบาย ฝรั่งมาดูจำไทย ก็รู้ว่าเย็นอย่างไร, ไม่ร้อนเหมือนเต็นท์น้ำฝรั่งแบบสากลของเขา. กระทั่งดอกไม้ไทย แม้เป็นธรรมชาติ เราเอาเปรียบธรรมชาติ มันเป็นของธรรมชาติ แต่เราถือเป็นคนไทย. ดอกไม้ไทยที่ถูกนิยมกันในหมู่พวกไทย มักจะมีคุณสมบัติเยือกเย็นในทางภาพ ในทางสี ในทางกลิ่นก็มีกลิ่นหอมที่เยือกเย็นอีกเหมือนกัน: ไม่เพียงแต่มีสีสวยๆ แล้วไม่หอมเหมือนดอกไม้อะไรก็ไมรู้. ดอกไม้ไทยจะไม่นิยม หรือจะไม่ถือว่าเป็นดอกไม้ไทย, ถ้าปราศจากความเยือกเย็นในทางตา และทางกลิ่น.

ทีนี้ เรามองดูคนไทย หรือความเป็นคนไทยในลักษณะเป็นวัตถุ, และค่อนข้างจะเป็นชาตินิยม ซึ่งเอียงไปในทางกิเลส. แต่ก็ไม่เป็นไร พยายามมองให้เข้าไปเห็นความเยือกเย็น ชดช้อย ของสัญลักษณ์ แห่งความเป็นไทย ในลักษณะนี้กันก่อน. มองดูให้เห็นสิ่งที่เรียกว่า เลือดไทย กันบ้างอย่าเข้าใจว่าเป็นเลือดร้อน, มันจะกลายเป็นดูถูกคนไทยโดยไม่รู้ลึกลับ.

เลือดไทยต้องเยือกเย็น แล้วก็ต้องมีความเข้มข้นอีก. อย่างเดียวกัน คืองามด้วย. มันต้องเป็นเลือดที่รักอิสรภาพหรือมีอิสรภาพ เป็นความหมายที่สำคัญ.

ถ้าคุณสนใจสักหน่อย ปลากัดไทยนี้มีชื่อเสียงทั่วโลก, และเกิดเป็นคำบัญญัติเฉพาะขึ้นมาว่า “ปลากัดไทย” ก็หมายถึงความสวยงามที่สุด แล้วก็ต่อสู้เก่งที่สุด ในบรรดาปลากัดทุกชนิด ทุกชาติ ทุกภาษาในโลก. ปลากัดไทยไม่ได้หมายความว่าปลาล้ำสำหรับกัดกัน, แต่หมายถึงความทรหดอดทน หมายถึงความสวยงามที่สุด นักสู้ที่สุด: มันจึงคืออยู่ว่าเป็นนักสู้ที่สวยงาม และเข้มข้นด้วย. ผมไปดูที่ร้านนั้นเขาบอกว่า ส่งไปอเมริกา เดือนละสองแสนตัวเป็นอย่างน้อย, ใส่ถุงพลาสติกเล็กๆ ปิดให้อากาศเข้าได้ โยนในกระจาด, เอาขึ้นเรือบิน, เดือนละสองแสนตัวเป็นอย่างน้อยที่ร้านนั้น. นี่เป็นความพิเศษของปลากัดไทย, ถ้าอย่างไร ก็ลองนึกถึงปลากัดไทย, แมวไทย ที่มันไปทำชื่อเสียงทั่วโลก ก็จะเข้าใจคุณค่าของความเป็นไทยเพิ่มขึ้นบ้าง.

พูดถึงความเข้มข้น มันก็มีความเข้มข้นอย่างพริกชี้หนู, คือไม่ต้องมากนัก มันมีอิทธิพล มีอะไรมาก จนเราเรียกว่าเล็กก็เล็กอย่างพริกชี้หนู. นี่ก็เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยด้วยอย่างหนึ่งเหมือนกัน, แล้วเผอิญพริกชี้หนูก็เป็นสัญลักษณ์ของพริกเมืองไทย. พริกฝรั่ง พริกอื่นๆ พริกจีน พริกอะไรก็ตาม มันก็คงไม่เหมือนไม่ดูร้ายเท่าพริกชี้หนู, ถ้าพูดกันในเรื่องความเผ็ดร้อน.

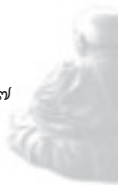
นี่เราพูดกันให้กว้างออกไปถึงความหมายของคำว่าเป็นไทย จะต้อง มีอะไรบ้าง มีคุณสมบัติอะไรบ้าง: มีหลายๆ อย่าง, แต่ในที่สุดมันก็รวมอยู่ที่ความไม่เป็นทาส. คุณสมบัติทั้งหมดนั้นมันมุ่งหมายไปสู่ความไม่เป็นทาส. คือไม่เป็นทาสนั้น ไม่เป็นทาสกันจริงๆ ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ: มีอิสรภาพทางกาย ทางวาจา ทางใจ, พูดภาษา ที่พูดกันที่นี่ ก็คือทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ทั้งทางวิญญาณ, ทางภายนอกคือทางร่างกายก็เป็น

อิสราภาพ, ทางวัตถุ ทางเรื่องทางกายนั้น ทางการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ อิสราภาพ เสรีภาพทางกายนี้ก็มีครบ: ทางจิตก็ไม่ถูกโรครจิตรบกวนคือมีจิตที่ปรกติ. ทางวิญญาณที่สูงสุดขึ้นไปอีก ก็มีความคิดเห็นที่เป็นอิสระที่ถูกต้อง ที่เป็นไปเพื่อชนะกิเลส, ไม่มีกิเลส หรือเป็นนิพพานในที่สุด.

ความเป็นผู้มีอิสระนี้ เป็นอิสระอย่างเยือกเย็น เป็นอิสระทางจิตใจ นั้นเหมาะสมกับความเป็นคนไทย : หนักก็หนักอย่างเพื่ออิสระ ลွ้งก็ลွ้งเพื่ออิสระ การผ่อนปรนการยินยอม, การยอมที่เขาเรียกกันว่ายอมแพ้, คือการผ่อนปรนก็ต้องผ่อนปรนอย่างมีอิสระ. คนไทยหนีมาถึงแดนนี้ หรือแดนไหนก็ตาม มันไม่แน่นอนกตอนนี้: หากจะมีการหนี, มันก็หนีเพื่ออิสระ ต้องการอิสระ หนีด้วยการหลบหัวเอาอิสราภาพมา. ถ้าลွ้งก็ลွ้งอย่างมีอิสระ เพื่ออิสระ การผ่อนปรนก็ผ่อนปรนเพื่อยังคงมีอิสระ. ประเทศไทยรอดปากเหยี่ยวปากกา จากพวกล่าเมืองขึ้นมาได้ก็เป็นเพราะมีสัญลักษณ์ของความเป็นไทย, มีความหมายแห่งความเป็นไทย, มีเลือดแห่งความเป็นไทย อย่างที่ว่ามาแล้วนั้นอยู่ในภายใน, จึงสามารถรักษาอิสราภาพ หรือความเป็นไทยได้. หนีอย่างไทย ลွ้งอย่างไทย ผ่อนปรนอย่างไทย อะไรๆ ก็อย่างไทยหมด, มันก็ต้องไม่เป็นทาส. เพราะฉะนั้นเราก็มีความเป็นไทยของเรานี้เป็นเครื่องราง.

ความเป็นไทย หมายความว่า เยือกเย็นทรหด, เอาจนนี้เป็นเครื่องรางดีกว่าอย่างอื่น. เครื่องรางอย่างอื่นนั้น ถ้าไม่มีความหมายเป็นความเยือกเย็นและทรหดแล้วมันเป็นเรื่องหลอกเด็ก. ถ้าเราเอาพระพุทธรูปมาเป็นเครื่องรางแขวนคอ: เราก็ต้องนึกถึงข้อที่ว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้เยือกเย็นและทรหดอย่างยิ่ง ไม่มีใครเหมือน. คุณไปอ่านพุทธประวัติดูว่า พระพุทธเจ้าท่านมีความทรหดและเยือกเย็นอย่างไร. นี่เราเอามาห้อยคอ มันก็ต้องมีความหมายว่า เพื่อความเยือกเย็นและทรหด. ไม่ใช่แขวนอย่างโง่งมง่าย ไม่มีสติปัญญา ไม่มีความรู้, เอามาแขวนๆ แล้วก็เชื่อว่ามันป้องกัน

ได้ ที่นี้เอาอะไรๆ มาแขวนก็ได้, ตะกรุด ลูกอม หรืออะไรที่เหมือนๆ กัน, นี่มันเป็นเรื่องงมงาย. แต่ถ้ารู้ความหมายหรือวิญญาณของสิ่งเหล่านั้นจริง ก็ต้องรู้ถึงความเป็นไทย ที่ทำให้เยือกเย็นและทรหด ซึ่งมันเนืองอยู่ด้วยกัน. นี่แหละเอาเลือดไทย เอาความเป็นคนไทยแล้วก็ต้องมีความเยือกเย็น และทรหด เป็นเครื่องราง เป็นเครื่องคุ้มครอง.

บรมธรรม หรือสิ่งสูงสุด ก็มีลักษณะอย่างนี้ คือไม่เป็นทาส แล้วก็เยือกเย็นแล้วก็เข้มแข็ง อะไรจะมาทำลายไม่ได้, อะไรจะมาแตะต้องไม่ได้. นั่นคือความเหมือนกันของความหมายทั้งสองอย่าง คือความหมายของ บรมธรรม, และความหมายของความเป็นไทย มันเหมือนกัน โดยบังเอิญ หรือโดยอะไรก็ตาม เรียกว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ หรือจะถือว่าเป็น โชคดีก็ได้ ที่มีอะไรประจวบเหมาะอย่างนี้ เป็นเครื่องรับประกันอยู่ในตัว.

สำหรับข้อที่ถามว่า ธรรมะเช่นความสันโดษ ทำให้ชาติไทยไม่ก้าวหน้า มันเป็นเรื่องปลุกย่อยยที่สุดในบรรดาเรื่องที่เราสนใจผิด. ในบรรดาเรื่องที่พวกฝรั่งเข้าใจคนไทยผิด เข้าใจพุทธศาสนาผิด เกือบจะปิดทิ้งออกไปเลยก็ได้ เพราะมันเป็นความเข้าใจผิด: ไปศึกษาเสียใหม่ให้เข้าใจถูกต้อง.

พูดกันง่ายๆ สักนิดหนึ่งว่า สันโดษนี้มีหลายความหมาย สันโดษของคนไทยต้องถูกต้องตามหลักของพุทธศาสนา. สันโดษตามหลักของพุทธศาสนานั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนจะต้องมี, ถ้าไม่มีจะต้องตาย พูดกันง่ายๆ อย่างนี้ดีกว่า ถ้าเราไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่เราได้มา หรือมีอยู่แล้ว เราจะต้องตาย. คุณไปคิดดู มันจะมีความกระวนกระวาย ไม่มีความพักผ่อนเลย ถ้าเราไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่เราได้มา หรือมีอยู่แล้ว เราก็จะต้องเป็นบ้าและตาย. นี่ไม่ใช่แก่งัดพูดข้างเดียว, ให้ทุกคนไปคิดดูไปสนใจดู ถ้าไม่มีความหมายของคำว่า "อิม" หรืออิมใจเหลืออยู่เลย เราจะต้องตาย. เดี่ยวนี้เราอยู่ได้ด้วยเวลาที่เรทำอะไรลงไปเราก็พอใจ เราเดินเล่นเราก็พอใจ แมื่กินอาหารเราก็พอใจ ทำอะไรเราก็พอใจ. ที่ว่าสันโดษมี

ประโยชน์มากที่สุดก็คือ เราพอใจทุกขณะที่เรากระทำอะไรลงไป, เราสบายใจและมีกำลังใจที่จะทำต่อไป ผมเคยพูดมาก เรื่องสันโดษนี้ไปหาอ่านดูได้ในรายละเอียด.

เช่นว่า ชาวนายากจนที่สุด ขุดดินทำนาลงไปทีหนึ่ง สองที นี่ก็พอใจว่าเสร็จไปหนึ่งที สองที ฯลฯ มันก็พอใจเรื่อยไปจนตลอดถึงข้าวออกรวง ก็เต็มไปด้วยความพอใจอยู่ตลอดเวลา. ทีนี้ถ้าไม่มีความพอใจเสียเลย มันก็ต้องเป็นบ้า. ขุดดินลงไปสอง สามที ก็ยังไกลต่อการที่ข้าวจะออกรวง มันก็กระวนกระวาย ก็เป็นโรคกระวนกระวาย, กระทั่งคิดว่าไม่ไหวไปขโมยดีกว่า ได้ทันอกทันใจคืออย่างนี้เป็นต้น. เพราะฉะนั้นความที่พอใจอยู่ทุกกระเบียดนิ้วของการทำงาน หรือของการทำความดีของตัวเองนั้นแหละ เป็นสันโดษที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา จำเป็นที่มนุษย์จะต้องมี ทำให้รักษาความถูกต้องต่างๆ ไว้ได้.

ถ้าไม่สันโดษแล้วจะหันไปหาทุจริต เดียวนี้ทุจริตเต็มบ้านเต็มเมือง ก็เพราะไม่รู้จักสันโดษ. เพราะฉะนั้นความสันโดษตามหลักพุทธศาสนาเนี่ย มันทำให้อึดอยู่เสมอดีคือไม่หิวอยู่เสมอ ไม่ต้องออกไล่เมืองขึ้นเหมือนพวกฝรั่ง. พูดอย่างนี้ถูกไหมว่า พวกฝรั่งออกไล่หาเมืองขึ้นเนี่ยเพราะไม่สันโดษ: คนไทยเราสันโดษเลยไม่ต้องออกไล่เมืองขึ้น: เพราะฉะนั้นผมจึงสอนหรือว่าแนะนำชักชวน ถ้าสอนจะเป็นการเขื่องเกินไปว่าขอให้ทุกคนรู้จักทำจิตใจให้อึดให้พอไปทุกกระเบียดนิ้ว นับตั้งแต่ลงมือทำในขั้นแรกหรือเล็กๆ น้อยๆ.

เอาไม่กลัวมากกวาดลาน อย่างนี้ก็พอใจตั้งแต่กวาดที่แรก แล้วลานมันกว้าง มันต้องกวาดหลายร้อยครั้ง หลายพันครั้ง เราต้องพอใจไปตั้งแต่ลงมือกวาดเริ่มแรก ที่แรกเราถือว่ามันเสร็จทุกที, เสร็จเพิ่มขึ้น เสร็จเพิ่มขึ้น ไม่ใช่ไม่เสร็จ. ถ้าโง่ มีความคิดอย่างคนโง่ ก็เหลียวดูรอบลานอันใหญ่กว้างแล้วก็ร้องว่า โอ้ย! ยังไม่เสร็จ เหนื่อยลวงหน้า ยังไม่เสร็จ เพราะลานมันกว้าง ถ้ามีความสันโดษตามหลักพุทธศาสนา กวาดลงไป

แกรีกแรกมันก็เสร็จ, เสร็จเท่านั้นคือเสร็จตั้งแต่แกรีกแรก แกรีกที่สองก็ยิ่งเสร็จ แกรีกที่สามก็ยิ่งเสร็จ มันเสร็จทุกทีที่ทำ.

มีคนมาที่นี้ แล้วก็ถามว่า ตึกนี้เมื่อไรจะเสร็จ ตึกโรงหนังนี้เมื่อไรจะเสร็จ ผมนึกขึ้นอยู่ในใจว่า นี่คงจะเป็นบ้าเอามากๆ ที่ถามอย่างนี้ คือว่าเราเสร็จมาทุกวันเลย, มีความเสร็จทุกวันๆ เสร็จเพิ่มขึ้นทุกวัน. คุณลองไปคิดดูให้ดี มันมีความหมายต่างกันอย่างไร เสร็จตั้งแต่วันชุดหลุมแรก, นี่เสร็จแล้วในจิตใจตั้งแต่คิดที่จะทำ. เมื่อมีความคิดที่จะทำ ยังไม่ได้ลงมืออะไรเลย มันก็มีความเสร็จไป มีความพอใจในมโนภาพ, แล้วก็พอใจตั้งแต่เพียงสักว่า คิดว่าจะทำ นี่คืออานิสงส์ของสันโดษที่ทำให้ไม่ต้องเป็นโรคปวดหัว ไม่ทำให้เป็นโรคเส้นประสาท ไม่ต้องตายในที่สุด. เพราะฉะนั้นขอให้เขาไปใช้ให้ถูกต้องกับความเป็นคนไทยที่จะเยือกเย็น ชดช้อย ทรหดอดทน ได้อย่างไร.

เมื่อคุณเป็นนักศึกษาเล่าเรียน คุณก็รู้ดี ว่าต้องเรียนมากเท่าไร ก็ปี ๒๐ ปีก็มี, ก็ต้องมีความพอใจตลอดเวลาคือเสร็จทุกวัน, การเล่าเรียนของเรามีความเสร็จที่น่าพอใจทุกวันๆ, มันจะทำให้สบาย มีความสุขเป็นบรมธรรม, ไม่ต้องเขวออกไปเป็นอันธพาล แม้แต่ในทางวิญญาณ. เดียวนี้นักศึกษาเป็นอันธพาลกัน กระทั่งภายนอกตัว: มีอะไรๆ อย่างที่หนังสือพิมพ์ลงข่าว มีความเป็นอันธพาลออกมาถึงทางกาย ทางภายนอก. นี่ก็ล้วนแต่ว่า ไม่รู้จักทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นในการศึกษาเล่าเรียน ในความเป็นอยู่ทุกกระเบียดนิ้ว, เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า “สันโดษ” นั้น ไม่ได้ทำลายคนไทย หรือความเป็นไทย; แต่รักษาความเป็นไทย ประคับประคองความเป็นไทยให้เป็นที่ไปอย่างเข้มข้นอยู่เสมอ, เป็นหลักพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ซึ่งไม่มีทางที่จะผิด.

สันโดษนี้มันก็ช่วยความเป็นไทย ให้คนไทยมีอะไรเป็นไทย ให้หนี้อย่างไทย ให้สู้อย่างไทย ให้ผ่อนปรนอย่างไทย จนมีอิสรภาพมาได้, ไม่ให้มีความกระด้าง แต่มีความชุ่มช้อย ชดช้อยอ่อนไหว; แม้เมื่อถูกเขา

ข่มเหงก็ไม่รู้สึกเป็นทุกข์. ความเป็นไทยของคนไทยก็ตาม, ความเป็นไทยของธรรมชาติก็ตามเป็นความหมายของบรมธรรมอย่างนี้.

เพราะฉะนั้นเราต้องมีความเป็นไทยในความหมายนี้ทุกกระเบียดนิ้ว แม้แต่เรื่องทางวัตถุ เรื่องบ้าน เรื่องเรือน เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องอะไรของคนไทย กระทั่งเรื่องการเมือง เรื่องการทหาร การเศรษฐกิจของประเทศไทย, จะต้องมีความหมายของความเป็นไทย ในลักษณะที่เยือกเย็นทรหด เยือกเย็นเป็นบรมธรรมแม้ไม่ใช่สูงสุด. ไม่ใช่เป็นบรมธรรมสูงสุด ก็ต้องเป็นบรมธรรมไปตามลำดับตามส่วน ที่จะต้องรักษาเอาไว้ จึงจะเป็นไทยทั้งทางฝ่ายบุคคล และเป็นไทยทั้งทางฝ่ายวิญญาณ คือทางธรรมไปพร้อมกันทั้งสองทาง. พูดกันให้สั้นๆ ว่าให้มีความเป็นไทยอย่างโลกๆ อย่างชาวบ้าน อย่างวัตถุนี้ก็หมายถึงชาติไทย อยู่ได้อย่างเป็นชาติไทย มีอะไรอย่างไทยๆ.

ความเป็นไทยในความหมายอีกความหมายหนึ่ง หมายถึงเรื่องทางวิญญาณ ทางธรรม ทางบรมธรรม. นี่ก็ไม่ใช่ทาสของกิเลส ไม่ใช่ทาสของวัตถุ. เดียวนี้โลกทั้งโลกกำลังเหินห่างไปทางเป็นทาสของวัตถุ ของวัตถุนิยม นั่นแหละมนุษย์จะหมดความเป็นไทยของมนุษย์ ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม ก็คือเป็นทาสของกิเลส, มันก็สปรกไปหมดเท่านั้นเอง. เพราะคำว่า “กิเลส” นั้นแปลว่าสปรก. มันต้องมีความเป็นไทยทั้งอย่างโลกๆ และมีความเป็นไทยทั้งอย่างภาษาธรรมทั้งภาษาคน ต้องเป็นไทยจึงจะใช้ได้. เดียวนี้มนุษย์กำลังจะสูญเสียความเป็นไทย. มนุษย์ทั้งหมดนั้นกำลังจะสูญเสียความเป็นไทย. เพราะหันเหเอียงไปหาวัตถุ ตกเป็นทาสของวัตถุ.

ตัวอย่างที่นั่นก็อยู่เสมอ ที่แสดงความเอียงต่ำลงไปของมนุษย์, เอียงไปหาความต่ำนี้ คือเรื่องป้ายโฆษณา เอาเท่าที่มันมีเป็นหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์. ที่เมืองท่าตากอากาศ ที่มีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษแห่งหนึ่ง ในระยะ ๕๐ ปีมานี้ เขาเคยตั้งข้อสังเกต, แล้วเขียนไว้คล้ายเป็นสถิติ. ในป้ายโฆษณาไปเที่ยวตากอากาศแห่งนั้นในยุคแรกๆ มีเป็นวิ

ธรรมชาติ. ที่ตรึงตาตรึงใจสูงในทางศิลป์ ให้ความเยือกเย็นในทางวิญญาณ. เขาพิมพ์ภาพโฆษณาเหล่านี้สำหรับชวนคนไปตากอากาศที่นั่น. ยุคต่อมา โฆษณานั้น ไม่มีผลขึ้นมาหรืออย่างไร ก็เปลี่ยนมาเป็นรูปเรือรบที่ประจำ อยู่แถวนั้น, เป็นเรื่องชาตินิยม เป็นสื่อจูงใจโฆษณาชวนไปเที่ยวที่นั่น, ภาพ วิวธรรมชาติดมดความหมาย. ต่อมาอีก ภาพเรือรบนั้นก็ช่วยไม่ได้, ยุค ต่อมา ก็โฆษณาด้วยเรื่องของกินของเล่นหัว. ยุคสุดท้ายนี้ภาพผู้หญิง ในชุดบิกินี คนจึงไปเที่ยวที่นั่น.

นี่คุณลองวัดดู จำนวนดู ว่าจิตใจของคนได้เปลี่ยนไปอย่างไร, ไปใน ทางสูงหรือไปในทางต่ำ จากวิวธรรมชาตี่ลึกลับซึ่งตรึงตาบริสุทธิ์นั้น มาสู่ เรือรบ มาสู่ของกิน แล้วมาสู่ชุดบิกินี. ถ้าขึ้นมีต่อไปอีก ก็ต้องเป็นเรื่อง ภาพเปลือยหมดเลย คนจึงจะไปที่นั่น. นี่เป็นเครื่องวัดจิตใจของมนุษย์ ว่ากำลังไหลไปทางไหน ไหลลงหรือไหลขึ้น มันก็จะเป็นอย่างนี้หมด ไม่ ใช้แต่เฉพาะที่นั่น, เมืองไทยก็ระวังให้ดี. ในที่สุดก็เห็นได้ว่ามนุษย์ทั้งโลก กำลังจะไปทางไหนกัน.

ผมรู้สึกว่ มนุษย์กำลังถอยหลังลงไปสู่ความเป็นทาส, ไม่รู้จักเหน นยไปทางบรมธรรม มีแต่ก้มหน้าก้มตาดุ่มลงไปทางเป็นทาสของเนื้อหนัง. ในภาษาศาสตร์รวมเรียกด้วยคำสั้นๆ ว่าเนื้อหนัง อย่างที่เคยพูดกันมาแล้ว, มันกำลังมุดหัว ก้มศีรษะลงไปสู่ความเป็นทาสของเนื้อหนัง, ไม่ใช่เหน นยขึ้นเบื้องบน ไปมอมหาบรมธรรม. นี่สภาพของมนุษย์กำลังเป็นอย่าง นี้, จะไปโทษพระเจ้า หรือจะไปโทษใครก็ได้ทั้งนั้น, เพราะว่ามันมาจาก การกระทำของมนุษย์เอง ที่ไม่รู้จักพระเจ้า ไม่รู้จักบรมธรรมยิ่งขึ้นทุกทีๆ. เรียกว่าเป็นกรรมของมนุษย์นั่นเองไม่ต้องเป็นอย่างอื่น, ไม่ต้องโทษ พระเจ้า, หรือจะเอากรรมเป็นพระเจ้ายก็ได้.

นี่แหละมนุษย์กำลังกระทำการ ที่เป็นทุจริตทางกายกรรม วาจีกรรม มโนกรรมมากขึ้นๆ, แล้วก้มหัวลงไปเป็นทาสของเนื้อหนังมากขึ้น ยิ่งมาก ขึ้นอีก แล้วก็ยิ่งก้มมากลงไปอีก, ยิ่งเป็นมากขึ้นไปอีก จนไม่รู้ว่พระเจ้า

อยู่ที่ไหน บรรณากรรมอยู่ที่ไหน. เมื่อเป็นทาสของวัตถุทางเนื้อหนังแล้ว ก็ต้อง
ทำไปตามกิเลส, ก็ต้องเห็นแก่ตัว ต้องละโมภโลภมาก ต้องไม่สันโดษ ต้อง
ล่าเมืองขึ้น ต้องรบราฆ่าฟัน. สงครามลัทธิก็ตาม สงครามปัญหาดินแดน
ก็ตาม ล้วนมาจากความเป็นทาสของวัตถุ ซึ่งเรียกว่าเป็นทาสของกิเลส นั่น
ถูกกว่า. กิเลสต้องการวัตถุ แล้วเราก็กยอมเป็นทาสของกิเลส เพื่อได้วัตถุ.

เมื่อเราเป็นทาสของกิเลสเพียงอย่างเดียวแล้ว มันก็จะเป็นทาสของ
ทุกๆ อย่างหมด ไม่มีอะไรเหลือ. เป็นทาสของกิเลสหรือตัณหา หรืออะไร
ก็แล้วแต่จะเรียก เป็นทาสของกิเลสอย่างเดียวแล้ว ก็จะเป็นทาสของวัตถุ
ทุกอย่างหมด. ผู้ชายที่เข้มแข็ง, สามารถ, เต็มไปด้วยคุณสมบัติ อาจจะ
ไปเป็นทาสของผู้หญิงที่โง่ๆ กระว่องกะแรงแรงคนหนึ่งก็ได้. นี่เพราะความ
เป็นทาสของกิเลสสมันบังคับให้เป็นไป หรือจูงให้เป็นไป. เราไม่ต้องยก
ตัวอย่างมาก พูดแต่เพียงว่า ถ้าเป็นทาสของกิเลสอย่างเดียวแล้ว จะเป็น
ทาสของทุกสิ่งหมดไม่มีอะไรเหลือ. เพราะฉะนั้นระวังให้ดี, ให้มีบรรณากรรม
หรือความเป็นไทยนี้เป็นเครื่องรางคุ้มครองอยู่, อย่าให้เป็นเอามากๆ ถึง
อย่างนั้น. เพราะฉะนั้นถ้าใครไม่อยากจะเป็ทาส ก็ต้องสนใจในเครื่อง
ราง ที่จะคุ้มครองไม่ให้เป็ทาส คือบรรณากรรม, บรรณากรรมคือสัญลักษณ์
แห่งความเป็นไทย เหมือนที่ได้พูดมาแล้วข้างต้น.

เรื่องบรรณากรรม เราก็พูดกันมาเรื่อย ไม่เว้นเลย, เดียวนี้พูดในฐานะ
ที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย, ก็จะต้องสนใจในบรรณากรรมในฐานะ
ที่เป็นเครื่องฆ่ากิเลส, ล้างผลาญกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของความเป็นทาส
ทุกประการ. เพราะฉะนั้นในวันต่อไปเราจะต้องพูดถึงวิธีการฆ่ากิเลส, การ
ปฏิบัติหลักพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นการฆ่ากิเลส. ในขั้นนี้ให้ถือไว้
เป็นปณิธาน เป็นการอธิษฐานไว้ก่อนว่า เมื่อไม่อยากจะเป็ทาส ก็ต้อง
สนใจบรรณากรรมในฐานะที่เป็นเครื่องฆ่ากิเลส: แล้วก็ทำงานในชีวิตประจำวัน
ทุกๆ งาน ทุกอย่างนี้ด้วยจิตที่ไม่เป็นทาสของกิเลส.

คุณไปจัดแจงอะไรเสียใหม่, ปรับปรุงเสียใหม่, ให้การทำงานของ

ที่ทำทุกวันทุกชนิดของการทำงาน ทำไปด้วยจิตที่ไม่เป็นทาสของกิเลส. อย่าไปหลงเชื่อตามที่คนโง่ๆ เขาพูดกัน, คนโง่ๆ ที่มีปริญญาจากเมืองนอก ยาวเป็นหางหรืออะไรก็ตาม, เขาพูดกันว่าถ้าเป็นฆราวาสต้องมีกิเลส ต้องใช้กิเลส ต้องทำอะไรไปตามอำนาจของกิเลส เพราะเรายังเป็นปุถุชน. นี่ผมเห็นว่าเป็นคำพูดที่โง่ที่สุด อย่าได้ไปถือเอาเลย. แม้จะเป็นฆราวาส ปุถุชนคนดิบๆ นี่จะต้องพยายามจนสุดความสามารถ ที่จะมีจิตที่ไม่มีกิเลส, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ทำการงาน, อย่าล่ออำนาจแก่ราคะ โสหาโมหะ แล้วทำการงาน จงพยายามสำรวมจิตใจให้ดี, ให้มีจิตที่ปราศจากกิเลสเหล่านี้เสมอ แล้วทำการงานที่จะต้องทำ. เช่นเรื่องทำมาหากินหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องนั้นแหละ จงทำด้วยใจคอที่ปรกติ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ, จงพยายามทำทุกอย่าง ด้วยจิตที่ไม่เป็นทาสของกิเลส.

อย่าเข้าใจผิดว่า เป็นคฤหัสถ์แล้วต้องมีกิเลส ต้องใช้กิเลส จึงจะได้เปรียบผู้อื่น จึงจะชนะผู้อื่น; นั้นมันจะยิ่งพ่ายแพ้. ที่ไปอยู่ในคุกในตารางนั้นเพราะอำนาจของกิเลสทั้งนั้น, ที่เป็นเจ้าใหญ่นายโตแล้วก็ยังคอร์รัปชั่น ก็เพราะเป็นทาสของกิเลสเท่านั้น. ถ้ามีกิเลสแล้ว สู้ทำไปตามอำนาจของกิเลส นั่นคือไม่สิ้นโทษเป็นต้นแล้ว แม้เป็นฆวานายกจนชุดดินอยู่ ก็มีความเดือดร้อนทั้งนั้น มีความทุกข์ร้อนในจิตใจทั้งนั้นเพราะเป็นทาสของกิเลส. ต้องรู้จักปิดกิเลสออกไปเสีย จนมีสิ้นโทษ มีความอิ่ม ความพอเป็นต้น, แล้วก็ยิ้มกริ่มอยู่เรื่อยตลอดเวลา ตั้งแต่การชุดดินที่แรกเป็นต้นไป.

คฤหัสถ์ก็ต้องทำงานด้วยจิตที่ไม่เป็นทาสของกิเลส, พยายามอย่างนั้นเรื่อยไป ไม่ใช่เป็นเรื่องของพระอรหันต์พวกเดียว แต่เป็นเรื่องของคนทุกคน. เน้นกลับความคิดที่เข้าใจผิดกันเสียใหม่ มาเป็นคนไทยที่ถูกต้อง, มีจิตใจที่เป็นไทยเสียก่อน แล้วก็ทำงานทุกชนิดด้วยจิตใจที่เป็นไทย จึงจะสมกับความเป็นไทย. ความเป็นคนไทยมีจิตใจอย่างไทย คือไม่เป็นทาสของกิเลส, แล้วก็ทำงานทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความอิ่มอกอิ่มใจ

พอใจตัวเอง เคารพตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้, เพราะว่าเต็มไปด้วยความเป็นไทย หรือความดี, นี่จะเป็นบรมธรรมสูงสุดพร้อมกันไปเลยทั้งสองแง่, คือความเป็นคนไทยก็ตาม หรือความเป็นไทยของมนุษยชาติก็ตาม; เราจะต้องมีความหมายของคำนี้ ความเป็นไทยนี้เหมือนกัน คือมีบรมธรรมนี้เป็นหลัก. เพราะฉะนั้นเราจึงพูดว่า บรมธรรมคือสัญลักษณ์ของความเป็นไทย เหมือนหัวข้อที่พูดข้างต้น.

ต้องพยายามอยู่อย่างนี้, จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ จะต้องพยายามอยู่อย่างนี้, และเมื่อพยายามอยู่อย่างนี้ มันต้องสำเร็จ อย่างน้อยที่สุดก็รักษาความเป็นไทยไว้ได้สำหรับความเป็นคนไทย, หรือความเป็นไทยของมนุษยชาติโดยส่วนรวม ที่จะต้องต่อสู้กับกิเลส. กิเลสเป็นข้าศึกของมนุษยชาติทั้งหมด. คนไทยเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติมันก็ต้องมีปัญหาอย่างเดียวกัน มีหัวอกอย่างเดียวกัน ร่วมแรงร่วมใจ ช่วยกันเพื่อต่อสู้ข้าศึกคือกิเลส เพื่อรักษาความเป็นไทยไว้ได้. เมื่อมีความเป็นอย่างนี้ก็จะสมกับความที่เป็นคนไทย เป็นไทย ยังคงเป็นไทย, เป็นอิสระสมกับที่เป็นคนไทย. สมกับที่เป็นพุทธบริษัท. ได้เป็นมนุษย์ ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้, ที่เราชอบพูดกันว่า “ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วได้พบพระพุทธศาสนา นี่เป็นโชคดีที่สุดแล้ว”, โชคดีนี้ก็ไม่มีความหมายอย่างอื่น นอกจากความหมายว่ามีความเป็นไทย, เป็นอิสระจากกิเลสก่อน แล้วก็อิสระจากทุกๆ อย่างที่จะทำให้สูญเสียความเป็นอิสระ.

ที่นี้กิเลสนี้มันมีอำนาจมาก, มีความพลิกแพลง, มีความหลอกลวง ตลบตะแลงมาก. คุณจงมองดูสิ่งที่เรียกว่ากิเลสนั้นให้ดีๆ, มันไม่ได้อยู่ที่ไหน มันก็อยู่ในคนนี่, มันก็ยึดครองเป็นอาณาจักรของมัน. กิเลสมีอาณาจักรอยู่ที่ไหน? มันก็มีอาณาจักรอยู่ในหัวใจคน. พอคนเพลอ หรือคนโง่ไป กิเลสมันก็เกิดขึ้น หรือว่าโผล่ออกมาให้เห็น. แล้วมนุษยชาติอยู่ที่ไหน? ก็อยู่ที่มนุษย์ทำอะไรกันอยู่เป็นประจำ, การกระทำของมนุษย์นั้นแหละ เป็นตัวมนุษยชาติ ไม่ใช่ตัวเนื้อหนังร่างกายนี้. การกระทำของ

มนุษย์ที่กระทำอยู่เป็นประจำวัน นั่นแหละคือตัวมนุษยชาติ, มันจะเปลี่ยนไป ในทางสูงขึ้นหรือเลวลงมันก็อยู่ที่การกระทำนั้น. แล้วการกระทำนี้มันไม่ใช่กระทำเฉพาะตนฝ่ายเดียว มันถ่ายทอดไปอีก.

จงจำคำว่า “ถ่ายทอด” ไว้, พ่อแม่เป็นอย่างไร ก็ถ่ายทอดไปให้ลูกเล็กๆ ตาตาๆ มาแต่อ่อนแต่ออก โดยไม่รู้สีกตัว. นี่ความเป็นมนุษยชาติอยู่ที่ตรงนั้น. พ่อแม่ถ่ายทอดอะไรลงไป ลูกเล็กๆ โตขึ้นมา ก็ถ่ายทอดเอามาในลักษณะอย่างนั้น, ในความเป็นอย่างนั้น. ถ้าพ่อแม่ถ่ายทอดความเป็นทาสลงไป คือเป็นทาสวัตถุนิยม, เป็นทาสเนื้อหนัง, เด็กๆ ที่เกิดขึ้นมา โตขึ้นมา, มันก็เกิดขึ้นมา โตขึ้นมา ในลักษณะที่เป็นทาสของเนื้อหนัง มาเสร็จแต่อ่อนแต่ออก. พ่อแม่ให้กำเนิดทารกในครรภ์ออกมา ด้วยจิตใจที่เป็นทาสของเนื้อหนัง ก็ใส่เชื้อความเป็นทาสของเนื้อหนังลงไปแล้ว. พอเด็กคลอดออกมา, ก็ถูกแวดล้อมด้วยกิริยาอาการที่ล้วนแต่เป็นทาสของเนื้อหนัง, โตขึ้นมาโดยความเป็นทาสของเนื้อหนังอย่างสมบูรณ์, นี่คือมนุษยชาติ.

ความเป็นมนุษยชาติของมนุษย์ทั้งโลกมันอยู่ที่ตรงนี้ มันจึงเปลี่ยนไปสู่ความเป็นทาสได้อย่างไม่รู้สีกตัว ด้วยความสนใจไม่รังเกียจ, ปัญหาจึงมีมาก แก่ยากอยู่ที่ตรงนี้. มันเลยเป็นนิสัยสันดาน, นิสัยสันดานนี้ก็คือความเคยชิน, เป็นกิเลส, เขาเรียกว่าเป็นกิเลสชนิดหนึ่งเหมือนกัน แต่ที่แท้มันเป็นความเคยชินของกิเลส, คือกิเลสที่ประพติดกันจนชิน เรียกว่ากิเลสชั้นละเอียด เรียกว่าสังโยชน์ เรียกว่าอนุสัยหรืออะไรก็ตาม แต่เขามักจะเรียกว่ากิเลสเสียเลย. ที่จริงสังโยชน์ หรืออนุสัยนี้ มันไม่ใช่กิเลส, มันเป็นความเคยชินอย่างยิ่งของกิเลส, ที่พร้อมจะเกิดอย่างนั้นได้อยู่ทุกเมื่อ. เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้เราจึงมีความเคยชินเป็นอนุสัย พร้อมที่จะเป็นทาสของกิเลส, เป็นทาสของวัตถุ, เป็นทาสของเนื้อหนังอยู่ทุกเมื่อ. จะเล่านิทานของพวกเซ็นสักชนิดหนึ่ง มันง่ายดี ว่า :-

เมื่อมบาลเขาจะปล่อยวิญญาณดวงหนึ่ง ให้หลุดเป็นอิสระออกมา

จากยมโลก, ไปพิจารณา เห็นว่าวิญญาณตัวนี้มันมีอะไรติดอยู่บ้าง เคยทำความดีไว้บ้าง น่าจะตอบแทนสนองคุณมัน, ก็เลยเรียกวิญญาณตัวนี้มาบอกว่า เตี้ยนี้แกพ้นจากโทษแล้ว จะไปจากยมโลกแล้ว แกมีความดีอยู่บางอย่าง อย่างนั้นๆ. ฉันจะให้พรให้แกเลือกเอา, ฉันจะให้พรว่า แกจะไปเกิดใหม่ จะไปเกิดชนิดที่เลี้ยงผู้อื่นก็ได้, หรือจะไปเกิดอย่างให้ผู้อื่นเลี้ยงแกก็ได้. ในสองอย่างนี้ แกจะเลือกเอาอย่างไร?

วิญญาณตัวนั้นก็อีกอักๆ จงน ตอบว่า ขอไปคิด, เสร็จแล้วก็มาบอกว่า “ผมไม่มีปัญญาเลี้ยงคนอื่น, ผมขอเกิดอย่างให้คนอื่นเลี้ยงผมเถาะ”. นี่ฟังดูให้ดี คนนั้นรู้สึกละอาย. ยมบาลก็ชักจะโมโห, ผลสุดท้ายพูดแล้วก็ต้องทำจริง. ยมบาลก็ว่า “เฮ้อ! ถ้าเช่นนั้น แกก็ไปเกิดเป็นขอทาน, เพื่อให้คนอื่นเขาช่วยกันเลี้ยง”. คนนั้นก็ต้องไปเกิดเป็นขอทาน สมน้ำหน้า นี่คือการเห็นแก่ตัว ไม่อยากเลี้ยงคนอื่น. ถ้าเราไปเกิดเป็นคนธรรมดา เราก็เลี้ยงขอทาน. ความหมายของการเลี้ยงคนอื่นนั้น คนเห็นแก่ตัวมันไม่ยอม. เห็นแก่ตัวมันไม่ยอม มันก็ไม่เลี้ยงคนอื่น, อยากให้คนอื่นเลี้ยง. นี่คือการโกง หรือก็เล่ห์อันเป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวเป็นอย่างนี้ คนนั้นก็ให้เกิดให้คนอื่นเลี้ยงอย่างคนขอทาน.

แต่เรื่องนี้มันพาดพิงมาถึงพวกเรานะ ระวังให้ดี เพราะเราเป็นภิกษุสามเณรก็คนอื่นเลี้ยงอยู่เหมือนกัน แต่ว่าคนละแบบ. เราไม่ใช่เป็นขอทานให้คนอื่นเลี้ยง. เราได้ทำอะไรที่มีคุณสมบัติดี, เรามีบรรพกรรม เราแจกจ่ายบรรพกรรม เพราะฉะนั้นเราเป็นเจ้าหนี้ และเป็นเจ้าหนี้เหนือประชาชนทั้งโลก, เพราะเรามีคุณธรรม มีบรรพกรรม ฉะนั้นเราไม่ใช่เป็นคนหมดความสามารถ หรือเป็นลูกจ้าง หรือให้คนอื่นเขาเลี้ยงตามแบบคนขอทาน. ต้องยกเว้นภิกษุสามเณร หรือนักบวช ที่มีคุณธรรมอย่างนักบวช. ถ้าภิกษุสามเณรองค์ไหนเป็นอลัชชี เป็นมิจฉาทิฎฐิ หลอกลวงบวชอยู่ในศาสนานี้แหละเป็นขอทาน, นั่นแหละเป็นผีตัวนั้นมาเกิดด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าเป็นภิกษุสามเณรที่ดี ก็เป็นผู้มีคุณธรรมสูงเหนือชาวบ้าน ก็เป็นเจ้าหนี้, เป็นผู้มี

พระคุณเหนือชาวบ้าน, บริโภค อย่างเจ้าหนี้, อย่างนี้ไม่ใช่ผีตัวนั้นมาเกิด. มันเป็นคนพวกที่ว่าจะเลี้ยคนอื่นในทางด้านวิญญาณ, ไม่ใช่เลี้ยทางปากทางท้องจริง, แต่ว่าเลี้ยจิตใจของคนทุกคนในโลก ในทางด้านจิตด้านวิญญาณ มาช่วยกันยกจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น.

นี่ สภาของพระพุทธเจ้าจึงเป็นอย่างนี้ อยู่ในฐานะเป็นปฐนีบุคคลอย่างนี้, ไม่ใช่ผีตัวนั้นมาเกิด. คุณระวังให้ดี อย่าให้มีการกระทำชนิดที่ว่าเป็นผีตัวนั้นมาเกิด, เป็นภิกษุสามเณร มาเอาเปรียบคนอื่น ให้เขาเลี้ยกินอยู่เป็นประจำ. เราต้องเกิดมาเพื่อเลี้ยคนอื่น เราต้องมีคุณธรรมมากพอที่จะแผ่เผื่อเจือจานให้แก่บุคคลอื่น, ให้มีบารมธรรมด้วยกัน. จะต้องเป็นผู้ให้ทานธรรมะซึ่งเป็นการให้ทานที่สูงสุด, เราก็มีความเป็นไทย. ถ้าเกิดมาให้คนอื่นเลี้ย เราก็มีความเป็นทาส. ถ้าเราเกิดมาเพื่อเลี้ยคนอื่นมันก็มีความเป็นไทย. คือไม่เป็นทาส เพราะฉะนั้นบารมธรรมเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยอย่างยิ่งด้วยประการทั้งปวง แต่ต้นจนปลายในลักษณะอย่างนี้.^๑

๑ ธรรมเนียมของพุทธทาส เรื่องบารมธรรม ภาคปลาย, ลำดับที่ ๑๙.ก บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่ ๒๕ บารมธรรมกับความเป็นไทย. บรรยายวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๒, หน้า ๔๔๖-๔๖๔.

พจนานุกรม

๑. ความหมายของ พจนานุกรม.
๒. มีกี่ประเภทของพจนานุกรม และจาก
อะไรได้มาบ้าง (ชื่อเรื่อง, เนื้อหา).
๓. ประเภทของพจนานุกรม.
๔. ประวัติของพจนานุกรม ในสังคม.
๕. แก่นของพจนานุกรมคืออะไร?
ทำไมต้องมี พจนานุกรม.
มีกี่ประเภทของพจนานุกรม.
๖. พจนานุกรมมีกี่ประเภท? ตัวอย่าง
พจนานุกรมคืออะไร? มีอะไรบ้าง?

สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ ชีวะ อาชีวะ ที่เขาแปลคำแปลให้เรียน ให้สวดให้อะไรกัน อยู่ เลี้ยงชีวิตถูกต้อง เราไม่เห็นด้วย แปลว่าเลี้ยงชีวิตมันแคบไป คำว่า อา นี่แปลว่าทรงหรือดำรง ก็ได้ ชีวะก็ชีพ, อาชีวะก็คือทรงชีพหรือดำรงชีพ เราจึงสมัครที่จะแปลคำนี้ว่า ดำรงชีวิตถูกต้อง. อาชีพ แปลว่า การดำรงชีวิต ไม่ใช่เฉพาะหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องอย่างเดียว, อะไรก็ตามที่มันเกี่ยวกับการทำให้ชีวิตทรงอยู่ได้ เรียกว่าอาชีพได้หมด. อาชีพ แปลว่า การดำรงชีวิต, สัมมาอาชีพก็คือการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง, รวมทั้งการหาเลี้ยงวิธีหาเลี้ยง อะไรต่างๆ ทุกอย่างที่มีมันเหมือนกัน แล้วก็จะพูดให้ฟัง.

โดยทั่วไปเมื่อเกี่ยวกับอาชีพหรือ ดำรงชีพ คนก็จะพุ่งเล็งไปถึงสิ่ง ที่เรียกกันว่าทรัพย์, คำว่าทรัพย์นี้ตามตัวหนังสือถ้าเนียบมีความหมายดี มีความหมายไพเราะ. คำว่า ทรัพย์ะ หรือวิตุต นี้แปลว่า สิ่ง หรือ วิสัย ที่ให้เกิดความยินดี แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของ, วิสัยที่ทำให้เกิดความยินดีแก่ผู้เป็นเจ้าของ เรียกว่าทรัพย์ ที่นี้ถ้าว่าคนโง่คนอันธพาลนั้นยินดีไปอย่างหนึ่ง, คนปรกติ คนดีคนฉลาด วิญญูชน ก็ต้องการอีกอย่างหนึ่ง มันก็ยินดีกันคนละอย่าง, ฉะนั้นจึงต้องมีคำว่าถูกต้อง.

ทรัพย์แปลว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความยินดีแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ, เราก็หากันมาไว้มาก หากันมาไว้มากๆ เพื่อจะใช้จ่ายดำรงชีวิต: ฉะนั้นการดำรงชีวิต มันก็เนื่องไปถึงทรัพย์: หาทรัพย์ถูกต้อง. หาปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตให้ถูกต้อง, เอากันในส่วนนี้ก่อนเป็นส่วนแรก : ถูกต้องไม่เบียดเบียนใคร ในการหาทรัพย์ หาทรัพย์นั้นก็อย่าให้เป็นการเบียดเบียนใคร ในแง่ไหน

ในประการโหน ก็อย่าให้เป็นการเบียดเบียนใคร, แล้วก็ต้องมี มีทรัพย์
อย่างถูกต้อง ไม่เกิดการเบียดเบียนใครอีกนั่นแหละ การมีทรัพย์ของเรา
มันมีอย่างเหมาะสม มันมีอย่างที่ว่าไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น,
ไม่กักตุนไม่กอบโกย แล้วต้องใช้ทรัพย์นั้นอย่างถูกต้อง ใช้อย่างพอดี ใช้
อย่างมัธยัสถ์ แล้วก็มีประโยชน์.

คำว่ามัธยัสถ์นี้อยากจะซ่อมความเข้าใจ: เพราะบางคนอาจจะเข้าใจ
ผิดให้ความหมายแก่คำว่ามัธยัสถ์จนกลายเป็นตระหนี่ถี่เหนียวไป. คำว่า
มัธยัสถ์ไม่ได้หมายความว่ามัธยะ แปลว่ากลาง อัสถะ แปลว่า อยู่,
มัธยัสถ์ ก็แปลว่า อยู่ตรงกลาง, อยู่ตรงกลางคือพอดี. ถ้าเรามีความมัธยัสถ์
เกี่ยวกับทรัพย์ละก็ จะต้องมีความพอดี ในการที่จะมีจะใช้: ที่นี้ว่าแม้จะช่วย
ใช้ทรัพย์ช่วยผู้อื่น ช่วยผู้อื่นก็ต้องอย่างถูกต้อง: จะเป็นการช่วยบุคคล
แต่ละบุคคลก็ได้, จะช่วยสังคมก็ได้, ช่วยศาสนาก็ได้ ช่วยโลกทั้งโลกก็ได้,
ก็ต้องมีการใช้หรือช่วยอย่างถูกต้อง.

เพื่อจะเกิดการดำรงชีพที่ถูกต้อง ก็จะทำให้พิจารณาแง่มุมต่างๆ เกี่ยว
กับสิ่งที่เรียกว่าทรัพย์แล้วก็จำไว้ ๔-๕ คำพอว่า : หาถูกต้อง, แล้วก็มี
มีไว้ถูกต้อง, และก็ใช้อย่างถูกต้องเพื่อตัวเอง, และช่วยผู้อื่นก็ช่วยอย่าง
ถูกต้อง. ช่วยอย่างไม่ถูกต้องมันก็มีนะ ช่วยจนเกิดผลร้ายก็มี, ช่วยอย่าง
โง่เขลาจนงายไม่เกิดประโยชน์อันใด แล้วกลับไปเกิดผลตรงกันข้าม
อย่างนี้มันก็มี, หาถูกต้อง มีไว้ถูกต้อง ใช้มันถูกต้อง ใช้ช่วยผู้อื่นอย่าง
ถูกต้อง.

การดำรงอาชีพของคนในโลกไม่ถูกต้อง

แล้วก็พิจารณาต่อไป ว่าเรากำลังเป็นอย่างนี้หรือเปล่า? เมื่อหามัน
เบียดเบียนคนอื่นเบียดเบียนตัวเอง เบียดเบียนคนอื่น นี่มันทุจริต หรือ
ว่ามันมีจิตใจมืด ไม่ประกอบไปด้วยธรรมะ, มีความยึดมั่นถือมั่นมาก

มันก็ หาด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันก็หนักอกหนักใจ ไม่เท่าไรก็เป็นโรคประสาทเกี่ยวกับหาทรัพย์นั่นเอง. ไปสังเกตดูดีๆ เถอะ เพื่อนฝูงของเรา เพื่อนมนุษย์ของเราจึงเป็นโรคประสาทกันโดยมาก เพราะความยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น, แล้วส่วนใหญ่ก็ได้มาจากการหาทรัพย์ไม่ได้อย่างใจก็ทำผิดต่างๆ ที่ชอบเสี่ยงชอบการพนัน ชอบอะไร มันก็ไม่ถูกมากขึ้น แล้วมันก็ได้เป็นโรคประสาท. มันหาไม่ถูกต้อง แล้วมันมีไว้ด้วยความวิตกกังวลยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวกู-ของกู, ยิ่งมีทรัพย์มาก ก็ยิ่งมีวิตกกังวลมาก มันก็เป็นโรคประสาท มันใช้ไม่ถูกต้องมันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร, บางทีจะให้โทษด้วยซ้ำไป มันก็ได้เป็นโรคอะไรที่ยิ่งไปกว่าโรคประสาท. นี่ช่วยผู้อื่น ช่วยศาสนา แล้วคำถามที่ได้รับมากที่สุดก็คือ ถามว่า “ทำไมไม่เห็นบุญช่วยฉันเลย, ฉันทำบุญเกือบจะตายอยู่แล้วไม่เห็นบุญช่วยฉันเลย ทำบุญทำทานทุกวันถึงเดือนถึงปีไม่เห็นบุญช่วยฉันเลย,” มันเข้าใจผิดขนาดนี้ก็ยังกลายเป็นการสูญเสียเปล่าเสียเปล่า เพราะไม่รู้จักทำ, เพราะไม่รู้จักจ่ายช่วงใช้ที่มันถูกต้องหรือเป็นประโยชน์, ในบ้านเมืองเรายังเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นสันติภาพมันจึงไม่มี. ขอให้ใคร่ครวญดูให้ดีๆ, อย่าไปโทษผีสาปเทวดาโชคชะตาราคืออะไรน่ะเลย, โทษความโง่ของตัวเองกันให้มากๆ เถอะ มันจึงจะจริงหรือจะถูกกับความจริง ว่ามันทำผิดในการดำรงชีวิต.

โลกปัจจุบันอะไรๆ เราไม่ลืมนึกถึงโลกปัจจุบันที่กำลังเป็นอยู่นี้ ในแง่ของอาชิวะดำรงชีวิตนี้, โลกปัจจุบันมีลักษณะเป็นการดำรงชีพที่ผิด เพราะว่ามันไม่รู้, เพราะว่าความโง่, เพราะว่ามีกิเลสครอบงำ, มันก็กลายเป็นว่ากิเลสต่างหากที่ดำรงชีวิต ไม่ใช่จิตใจที่มีความรู้ถูกต้อง มีปัญญาถูกต้อง. กิเลสต่างหากที่ดำรงชีวิต มันก็ดำรงชีวิตผิดๆ ดำรงชีวิตอย่างเป็นอันธพาลนับตั้งแต่ว่าสุรุษสุร่าย, หรือกินอยู่เกินพอดี มันไม่มีอะไรที่ถูกต้อง.

มีคำที่เป็นปัญหายุ่งยากหนึ่ง และเป็นคำสำคัญที่เกี่ยวกับคนทุกคน. อาตมาได้ฟังมานานแล้วรู้สึกว่ามันอยู่ไม่ได้จึงต้องพูด คำว่า อยู่ดีกินดี ระวัง

จะอันตราย, คำว่า กินอยู่แต่พอดีนี้ไม่อันตราย. กินดีอยู่ดี มันเปิดโอกาสให้แกกิเลส, มันไม่มีขอบเขต ก็กินดีอยู่ดีจนเกิน, เกินพอดี, แล้วก็กลายเป็นลุ่มหลงในทางวัตถุสร้างปัญหา มันใช้คำพูดกำกวมมันนั่นแหละ, ถ้าว่ากินดีอยู่ดีถูกต้องก็ไม่เป็นไร.

แต่เดี๋ยวนี้ กินดีอยู่ดี ของคนเหล่านั้น หมายความว่ายิ่งๆ ขึ้นไป, ที่อร่อยยิ่งๆ ขึ้นไป หรรษาฟุ่มเฟือยยิ่งๆ ขึ้นไป. กินอยู่พอดี มันไม่เป็นเช่นนั้น มันถูกต้องและพอดี ควรกินเท่าไรอย่างไรเมื่อไร มันพอดี มันถูกต้อง, นี่กินอยู่พอดี. กินดีอยู่ดี ฟังดูก็น่าจะดีอยู่ดอก แต่มันเป็นโอกาสที่ทำให้กิเลสขยายตัว ไม่มีขอบเขตมันก็เลยเถิด กินดีอยู่ดีจนไม่มีอะไรจะกิน. ถ้าถือหลักกินดีอยู่ดี อย่างนี้แล้ว มันจะไม่มีอะไรจะกินสักวันหนึ่ง: ฉะนั้นถือหลักว่า กินอยู่แต่พอดีเกิดจะมีอะไรกินเรื่อยไปแหละ.

การดำรงชีพเดิวนั้นมันไม่ได้อยู่ในขอบเขตของสติปัญญา, สัมมาอาชีวะ มันถูกลากถูกจูงไปด้วยกิเลสตัณหา ซึ่งควบคุมไว้ไม่ได้, หลงใหลในความเอร็ดอร่อยสนุกสนานอะไรต่างๆ เหล่านี้ ควบคุมไว้ไม่ได้ กิเลสตัณหาพาไป, แล้วเกิดเป็นแพ้นสำหรับคนโง่ ต้องใช้คำพูดที่มันหยาบคาย หน้อยต้องขออภัย, แล้วก็เกิดแพ้นสำหรับคนโง่ เห็นเพื่อนแต่งตัวสวยเราก็จะต้องแต่งตัวสวยไม่ให้แพ้เขา, เขามีอะไรสวยเราก็อยากจะมี เขามีบ้านสวยเราก็อยากจะมี, เขามีรถยนต์หลายคันเราก็จะต้องมี, มันเกิดแพ้นอย่างนี้ขึ้นมา, การดำรงชีวิตมันจึงถูกต้องไม่ได้ มันไม่อยู่ในการควบคุมที่ถูกต้อง, มันก็เป็นมิจฉาอาชีวะ ดำรงชีวิตผิดโดยไม่ทันรู้ตัว ก็เกิดความผิดพลาด มีวิกฤตการณ์ยุ่งยากลำบากระส่ำระสายขึ้นมาในบุคคลนั้น ในหมู่คณะนั้นกระทั่งในโลกนี้ กระทั่งในโลกนี้.

เดี๋ยวนี้ เราก็ดูพอจะเห็นได้ว่า เขานิยมฟุ่มเฟือยกันมาก ให้ได้กินดีอยู่ดี ให้หรรษาฟุ่มเฟือยให้เหลือเฟือ จึงทำให้ไม่พอ. ถ้ากินอยู่กันอย่างให้ถูกต้องอย่างมัธยัสถ์คงจะไม่ถึงกับขาดแคลนอาหาร: เดิวนี่โลกมีปัญหาว่าจะขาดแคลนอาหาร เพราะว่า การดำรงชีพของคนในโลกมันไม่

ถูกต้อง มันก็เกิดเลวร้ายขึ้นมาในหมู่มนุษย์.

ในส่วนวัตถุนั้นก็เกิดปัญหายุ่งยากเลวร้ายขึ้นมา ส่วนร่างกายของคนก็เกิดปัญหาเลวร้ายขึ้นมา, มีความไม่ถูกต้อง มีโรคภัยไข้เจ็บแปลกๆ ใหม่ๆ เกิดขึ้นมาโดยความผิดพลาดเหล่านี้, ในทางจิตก็ไม่ถูกต้อง คือ วนระและร้ายสลายไม่แน่นอน, ทางวิญญาณ หรือ สติปัญญาก็ไม่ถูกต้อง เข้าใจผิดเห็นผิดเกี่ยวกับเรื่องสิ่งเหล่านี้, คำนี้เป็นเครื่องวัด จำไว้ดีๆ ถေးมันช่วยง่าย ช่วยให้เราเข้าใจอะไรได้ง่าย คือ ทางวัตถุสิ่งของนี้ทางหนึ่ง นี่ทางร่างกายเนื้อหนังของคนนี้ทางหนึ่ง, แล้วก็ทางจิตโดยเฉพาะอีกทางหนึ่ง, แล้วก็ทางสติปัญญา หรือเรียกว่าทางวิญญาณนั้นอีกทางหนึ่ง เป็นสี่ทาง. ถ้าเราจะสอบสวนใคร่ครวญอะไร ก็สอบสวนใคร่ครวญให้ครบทั้งสี่ทาง คือ ทางวัตถุ ทางร่างกาย ทางจิต ทางวิญญาณ, ถ้าทั้งสี่อย่างนี้มันครบถ้วนถูกต้องแล้ว จะไม่มีปัญหาอะไรเหลืออยู่เลย.

การดำรงชีพอยู่ด้วยปัญญา

ทั้งหมดนั้นมันขึ้นอยู่กับสติปัญญาที่ถูกต้องในคำว่าสัมมาทิฐิที่พูดไปแล้วนะ มันมีความรู้ความเข้าใจความเชื่อหรืออุดมคติหรือหลักเกณฑ์อะไรที่มันถูกต้อง, นั่นคือมีสติปัญญาถูกต้อง จึงต้องสนใจคำว่าถูกต้องทางสติปัญญากันให้มากๆ. ถ้ามันจะนั้นแล้วพระพุทธเจ้าจะไม่เอามาตรัสไว้เป็นข้อแรก ในมรรคมีองค์ ๘ : สัมมาทิฐิ เป็นข้อแรก: ความถูกต้องทางทิฐิ, ทิฐิคือความเห็นด้วยจิตใจ หมายถึงความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความยึดถือเป็นหลักเกณฑ์อะไรนี้ เรียกว่า ทิฐิมันจะต้องถูกต้อง.

หาเลี้ยงชีพโดยปราศจากความทุกข์

เป็นอันว่า เราจะแก้ไขสิ่งเลวร้ายเหล่านั้นด้วยความมีปัญญา, ในกรณี

นี่ก็คือ มีปัญญาในการดำรงชีพ: มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นปัญญาชีวิต. ปัญญาชีวิต คำนี้มีใช้ในภาษาบาลี เป็นคำที่สำคัญมาก ว่าปัญญาชีวิตแปลว่ามีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา, ปัญญาชีวิต มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา. ขอให้นักถึงคำนี้ไว้เป็นหลักประจำใจ ยึดถือปฏิบัติให้ได้ว่าเราจะมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา, อย่ามีชีวิตอยู่ด้วยปราศจากสติปัญญา. ความปราศจากสติปัญญาก็คือความไม่รู้, ความไม่รู้ก็เท่ากับความโง่, ความโง่นั้นแหละคือความเป็นพาล. ภาษาบาลีความไม่รู้เรียกว่าเป็นพาล เป็นความพาล, เด็กอ่อนยังไม่รู้เรียกว่า พาละเหมือนกัน, ลูกเล็กๆ เด็กอ่อนที่เพิ่งเกิดมายังไม่รู้อะไร ภาษาบาลีเขาใช้คำว่าพาละด้วยเหมือนกัน. คำว่าพาละ ก็แปลว่า ปราศจากความรู้ที่ควรจะมี. เดียวนี้เราก็มีสติปัญญา มีอาชีพ ดำรงชีพ มีการดำรงชีพอยู่ด้วยสติปัญญา, ช่วยถือเป็นหลักเกณฑ์อย่างแน่วแน่ แน่วแน่ว่าจะมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา, จะมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ทุกวินาทีตั้งแต่เช้าจนเย็น จนค่ำ จนนอน จนถึงทั้ง ๒๔ ชั่วโมง, ขอให้พูดได้ว่ามีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา.

ปัญญาในที่นี้ ก็อยากเสนอตัวเอง ใครอยากจะทำก็ได้ไม่สงวนลิขสิทธิ์ มีปัญญาในการทำมาหาเลี้ยงชีวิต, ทำงานเลี้ยงชีวิตมีปัญญา, แล้วก็มีปัญญาในการที่จะไม่ทำให้เกิดความทุกข์เกิดขึ้นในการทำมาหาเลี้ยงชีวิต, มันเป็น ๒ เรื่อง : หาเลี้ยงชีวิตต้องมีปัญญาหาเลี้ยงมันจึงจะได้, แล้วโดยมากมันจะเกิดความทุกข์ในการหาเลี้ยงชีวิต เช่นมันเหน็ดเหนื่อยบ้าง มันมีศัตรู มีอะไรรอบด้านแหละ แม้แต่ศัตรูตามธรรมชาติก็มี ศัตรูโดยมนุษย์ก็มี มันยากที่จะสำเร็จได้โดยง่าย มันก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา. ดังนั้นเราจะต้องมีปัญญา ในการที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา จากการหาเลี้ยงชีวิตนั้น เป็น ๒ ข้อแล้ว.

มีและใช้ทรัพย์สินให้ถูกต้อง

มีปัญญาในการมี, การใช้ทรัพย์สินสมบัติอย่างถูกต้อง; ถ้าไม่เป็นมัน มีด้วยความวิตกกังวล เงินไปฝากอยู่ในธนาคาร แต่เหมือนกับมาสูมอยู่ บนหัวของเจ้าของที่นอนหลับอยู่ที่บ้าน; นี่เรียกว่ามีไม่เป็น ไม่รู้จักปล่อยวาง มันยึดมันถือมันเสียตลอดไป มันมีความยึดมันถือมัน ถึงกับนอน ไม่หลับวิตกกังวลเป็นห่วงอะไรเหล่านี้ มันก็มีไม่เป็น แล้วก็ใช้ไม่เป็น อย่างที่ว่า ใช้เลี้ยงตัวเองก็ไม่เป็น, ใช้ไปช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคมก็ใช้ไม่เป็น. ข้อนี้แหละจึงว่า ต้องมีปัญญาในการมี การใช้ทรัพย์สินสมบัตินั้นอย่างถูกต้อง.

บริหารทิศทั้ง ๖ โดยถูกต้อง

ข้อนี้แปลกคอยฟังให้ดีๆ มีปัญญาในการบริหารทิศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง, บริหารทิศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง. หลักเกณฑ์อันนี้ใช้มาแต่โบราณในครั้ง พุทธกาลพระพุทธเจ้า หรือจะก่อนพระพุทธเจ้าก็ได้. ทิศทั้ง ๖ เอาเราอยู่ ตรงกลาง ทิศทั้ง ๖ ก็คือ ข้างหน้าเราทิศ ๑, ข้างหลังเราทิศ ๑, ข้างซ้ายเรา ทิศ ๑, ข้างขวาเราทิศ ๑, ข้างบนทิศ ๑, ข้างล่างทิศ ๑ เป็น ๖ ทิศ. ท่าน จัดสมมติไว้เพื่อให้เข้าใจง่ายศึกษาง่าย ก็ว่า ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา, ทิศข้างหลังคือบุตรภรรยา, ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย, ทิศข้างขวาคือบาอาจารย์, ทิศข้างบนคือพระสงฆ์ หรือสิ่งที่สูงกว่าเรา, ทิศข้างล่างคือคนใช้ กรรมกรบ่าวไพร่ มองดูเป็นทิศๆ อย่างนี้ได้ ที่แท้ มันคือสังคม สังคม รอบตัวเรา, สังคมที่มีอยู่รอบตัวเรา.

เราจะต้องประพฤติให้ถูกต้องต่อบิดามารดา เอาเป็นเบื้องหน้า เป็น ข้อแรกที่ทุกคนจะต้องสนใจเลย: ถ้าไม่สนใจบิดามารดาแล้วก็เรียกว่า มันหมดความเป็นธรรม มันไม่มีความถูกต้อง เป็นลูกเกิดมาเพื่อทำให้บิดา

มารดาสบายใจ. ขอให้นักเรียนนักศึกษาถือว่าข้อนี้เป็นหลักสำคัญที่สุดว่า เป็นลูก เป็นบุตรเกิดมา เพื่อทำบิดามารดาให้สบายใจ; ถ้าไม่อย่างนั้น ไม่ใช่ลูก ไม่ใช่บุตร นี่ทิศเบื้องหน้า.

ทิศเบื้องหลัง ก็หมายถึงผู้ใหญ่แล้ว มีบุตรมีภรรยามีสามี อะไรก็ตาม ก็อยู่ข้างหลัง เรียกว่าอยู่ข้างหลัง ก็ต้องทำให้ถูกต้องจนไม่เกิดปัญหา ขึ้นมา.

ทิศทางซ้ายมือของเราก็มีมิตรสหาย ลำคัญยิ่ง, มิตรสหายไม่ใช่เรื่อง เล็กน้อย ถ้าจัดไปถูกต้องแล้วก็จะได้รับประโยชน์มากที่สุด. แต่เดี๋ยวนี้ มักจะมีแต่เรื่องผิดๆ มีเพื่อนกินเหล้า, มีเพื่อนบ้ายมุขเสียมากกว่าที่จะ ปฏิบัติธรรมะกัน.

ทิศทางขวาครูบาอาจารย์ จะต้องปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ให้สำเร็จ ประโยชน์ คือให้ครูบาอาจารย์สามารถพาเราไปได้. ครูบาอาจารย์คือผู้ที่ จะชักจูงเราไปในทางที่ถูกต้อง อบรมสั่งสอนไปให้ถูกต้อง. ถ้าเราทำตัว เป็นวัวตื้อดึงไปไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร, ครูบาอาจารย์เหล่านั้นก็เป็น หมัน. ทิศข้างบนที่จะเคารพบูชา อะไรก็ตามใจแล้วแต่จะเรียก จะจัด พระราชสมภพจักรี อะไรไว้ข้างบนก็, เขาระบุไว้แต่โบราณว่า สมณพราหมณ์ คือพระเจ้าพระสงฆ์ เป็นผู้นำทางวิญญาณ, ครูบาอาจารย์ในโรงเรียนนี้ นำทางวัตถุ, พระเจ้าพระสงฆ์นำทางจิตทางวิญญาณ ต้องประพฤติให้สำเร็จ ประโยชน์ คือให้ท่านนำไปได้, ท่านนำไปได้. ถ้านำไปไม่ได้ก็เหมือนกับว่า เราไม่มีพระเจ้าพระสงฆ์ ไม่มีศาสนา ไม่มีอะไรทำนองนั้น.

ที่นี้ ทิศเบื้องล่าง ที่เขาอยู่ต่ำกว่าเรา เขายากจนกว่าเรา, เขาเป็น ลูกจ้างเรา เขาเป็นคนใช้เรา อะไรเหล่านี้ เรียกว่าอยู่เบื้องล่าง ก็เป็นสังคม ด้านหนึ่งเหมือนกัน จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้สำเร็จประโยชน์ โดยหลัก ใหญ่ๆ เขาต้องการให้ปฏิบัติต่อคนที่อยู่ต่ำกว่า ว่าเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ เหมือนกัน, เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเราเหมือนกัน, อย่าไปดูถูก ดูหมิ่น อย่าเหยียดหยาม, อย่าแบ่งแยกชนิดที่เหมือนกันว่าไม่ได้เป็นมนุษย์

ด้วยกันนั้นแหละ.

เราจะใช้คำว่าสังคมก็ได้ สังคมทั้ง ๖ ทิศ หรือจะเรียกทิศทั้ง ๖ ต้องมีการบริหารให้ถูกต้อง ทุกๆ ทิศด้วยปัญญา: ถ้าไม่มีปัญญาทำไม่ได้ เรียกว่ามีปัญญา ในการบริหารทิศทั้ง ๖ ให้ถูกต้อง, ให้สังคมรอบด้านทั้ง ๖ ด้าน มีสังคมทั้ง ๖ ด้านให้ถูกต้อง, ที่เป็นผู้อื่นนอกไปจากตัวเราแล้ว หลายนๆ คนเราเรียกว่าสังคมได้ทั้งนั้น : ข้างหน้าสังคมบิดามารดาของเรา, ข้างหลังบุตรภรรยาของเรา, ข้างซ้ายเพื่อนของเรา, ข้างขวาครูบาอาจารย์ของเรา, ข้างบนสมณพราหมณ์ผู้สูงกว่าเรา, ข้างล่างคือลูกจ้างกรรมกรคนใช้ อะไรก็ตามที่ต่ำกว่าเรา. ถ้าเรามีปัญญาปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ นี้อย่างถูกต้อง มันจะเกิดผลดีมหาศาล คือมันมีแต่จะเจริญฯ สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป ไม่ตกต่ำจมลงไปในนรกหรือหุติ แต่ว่ามันจะสูงฯ ขึ้นไปในทางสุดดี.

ทำภาพพจน์ดูอย่างง่าย ๆ ก็เช่นว่า ผู้ที่อยู่สูงกว่าเรา ดิ่งเราขึ้นไป, จะดิ่งหัวเราขึ้นไปก็ได้ ใช้คำหยาบคาย คือเขาอยู่สูงกว่าเราเขาดิ่งเราขึ้นไป. ที่อยู่ต่ำกว่าเรา อยู่ข้างล่างดันเราขึ้นมา, แล้วมันจะไปไหนล่ะ ที่อยู่รอบๆ ข้างนี้ ก็ช่วยประคับประคองไม่ให้ผิดพลาด ไม่ให้พลัดตกทางไหน. ในที่สุดก็เป็นการช่วยดันขึ้นไปอีกนั่นแหละ, ดันให้สูงขึ้นไปหรือประคองไว้ อย่าให้มันเอียงอย่าให้มันล้ม. นี่สังคมที่ถูกต้องมันเป็นอย่างไร : ที่สูงกว่าเรา ดิ่งเราขึ้นไป ที่ต่ำกว่าเราดันเราขึ้นมา ที่อยู่เสมอกันก็แวดล้อมเราไว้ไม่ให้เอียง ไม่ให้มันล้ม ไม่ให้มันผิดพลาด แล้วการดำรงชีวิตนั้นมันก็ถูกต้องเท่านั้น ไม่มีปัญหาอะไร นี่มีปัญญการบริหารในทิศทั้ง ๖.

ไม่ลุ่มอำนาจแก่กิเลส

ที่นี้จะพูดต่อไปว่า มีปัญญาที่จะไม่ลุ่มลุ่มแกกเลส, การไม่ลุ่มลุ่มแกกเลส คือ อย่าปล่อยให้อากุสขมามีอำนาจเหนือเรา. อากุสขมี ๓ พวก : โลภะ โทสะ โมหะ มีลักษณะเป็น ๓ ลักษณะ-

กิเลสพวกที่ ๑ เรียก โลภะ หรือราคะก็ตามเถอะ กิเลสพวกที่ ๑ คือตั้งเข้ามาหาเราด้วยความโง่. กิเลสพวกที่ ๒ โทสะ โภชะ อะไรก็ตาม มันผลักรออกไปด้วยความโง่ หรือตีต่อต้านทำลายด้วยความโง่. กิเลสพวกที่ ๓ พวกโมหะปมาทะ นี่ก็ว่า วังล้อมอยู่รอบๆ มัน หรือมันดึงเราให้ วังล้อมอยู่รอบๆ เราด้วยความโง่ของเรา, เราโง่ เราสงสัย เราสนใจ เราปล่อยไม่ได้ เราก็ยังหลงใหลอยู่.

กิเลสพวกที่ ๑ มันดึงเข้ามาหาตัวด้วยความโง่, กิเลสพวกที่ ๒ ผลักรออกไปหรือตีให้ตายฆ่าเสียให้ตายด้วยความโง่. กิเลสพวกที่ ๓ มันทำให้เราวังอยู่รอบๆ วังอยู่รอบๆ จะไปไม่ได้, สนใจอยู่รอบๆ สงสัยอยู่รอบๆ ด้วยความโง่. มันเต็มไปด้วยความโง่ เรียกว่า โลภะ โทสะ โมหะ, หรือว่าราคะ โทสะ โมหะ เป็นชื่อที่ได้ยินกันจนชินหู แต่กลัวว่า จะไม่เข้าใจความหมายที่ถูกต้อง ที่รัดกุม ที่ง่ายต่อการสังเกต.

ถ้าเรามีปัญหาขึ้นมาสงสัยขึ้นมา ว่าเราจะมีกิเลสชื่ออะไรกิเลสอะไร เราก็ตั้งข้อสังเกตอย่างนี้ : ถ้ากิเลสนั้นมัน ทำให้ตั้งเข้ามาหา มากอดรัดไว้ มากัดถือไว้ มาอะไรอยู่นี้ เรียกว่าตั้งเข้ามา เป็นพวกโลภะ, ถ้าผลักรออกไป หรือทำลายเสีย ก็เรียกว่าโทสะ, ถ้าทำให้สงสัยจนอาลัยอาวรณ์วังอยู่รอบๆ วังอยู่รอบๆ จะผลักรออกไปก็ไม่ใช่ จะตั้งเข้ามาก็ไม่ใช่ มันก็วังอยู่รอบๆ มันก็เป็นพวกโมหะ.

นี้รู้จักกิเลส โดยการสังเกตกิริยาอาการของสิ่งๆที่เรียกว่ากิเลส. ทั้ง ๓ อย่างนี้ทำไปด้วยความโง่, ร้อนทั้งนั้นเลย ทั้ง ๓ พวก, จะร้อน จะมีดมมจนเจ็บปวด ที่ไม่น่าปรารถนาทั้งนั้นแหละ. ที่เขาชอบเปรียบมากที่สุดก็คือว่า ไฟเป็นของร้อน โลภะเป็นของร้อน, โทสะเป็นของร้อน, โมหะเป็นของร้อน มีที่ไหนร้อนที่นั่น มีเมื่อไรร้อนเมื่อนั้น. เราควบคุมด้วยสติสัมปชัญญะ ป้องกันไว้ได้ ไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นในสิ่งนั้นๆ ที่มากระทบเราทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ๖ ทาง.

เมื่อมีอะไรมาเข้ากระทบ ๖ ทางนี้ แล้วก็ีสติสัมปชัญญะ มีปัญญา

มีสมาธิ ที่ฝึกไว้ดีแล้วเผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านั้น: ป้องกันไม่ให้มีความโง่
ไม่มีความหลงต่อสิ่งเหล่านั้น, สิ่งเหล่านั้นก็จะมาทำให้เราเกิดความยินดี
ยินดีร้ายไม่ได้, ไม่ยินดียินดีร้ายก็ไม่เกิดกิเลส. ถ้ายินดีก็เกิดกิเลสที่ จะเอา
เข้ามา, ยินร้าย ก็เกิดกิเลสที่ จะผลักออกไป, ทั้ง ๒ อย่างนี้มันก็ทำให้
พัวพันอยู่ มันเป็นความรู้สึกที่ไม่ยินดียินดีร้ายก็ได้เหมือนกัน แต่มันทำให้
สงสัยข้องใจอยู่นั่นแหละ บัดออกไปไม่ได้ ก็สนใจอยู่เหมือนกับวิ่งอยู่
รอบๆ. อย่าให้เกิดอาการอย่างนี้ขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่ต้องสัมผัสสิ่ง
ทั้งหลาย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจอยู่เสมอ, ไม่ลู
อานาจแก่กิเลสเหล่านี้ก็หมายความว่า ไม่ปล่อยให้กิเลสเหล่านี้มันเกิดขึ้น
มาอี้อานาจเหนือเรา: นี่ก็เป็นการดำรงชีวิตที่ถูกต้องอย่างยิ่ง ในด้านที่ลึก
เข้าไป.

รู้จักใช้หลักศาสนา และศีลธรรมอย่างถูกต้อง

ที่นี้ต่อไป ก็มีปัญญาในการที่จะใช้หลักศาสนาและศีลธรรมอย่าง
ถูกต้อง, มีปัญญาในการใช้หลักศาสนาและศีลธรรมอย่างถูกต้องนี้
เดี๋ยวนี้เราไม่รู้จักด้วยซ้ำไป เราก็ไม่ได้ใช้อย่างถูกต้อง มันก็เหมือนกับ
ไม่มี. แม้ว่าจะจดทะเบียนเป็นพุทธบริษัทนับถือพุทธศาสนา มันก็ยังไม่
พุทธศาสนา, มันมีแต่เพียงพิธี เหมือนกับพิธีพุทธมาฆะกะนี้, เข้าใจว่า
ทุกคนเคยทำพิธีพุทธมาฆะกะ มันก็ยังเป็นพุทธมาฆะกะมีศาสนาแต่เพียง
พิธี, มีแต่เพียงพิธีเท่านั้น, ยังไม่มีตัวจริง, มันต้องปฏิบัติถูกต้อง จึงจะเป็น
พุทธศาสนาหรือพุทธบริษัท มีพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง. การถือพระ-
รัตนตรัย มันเป็นเพียงทำพิธี ต่อเมื่อเราปฏิบัติธรรมะ เห็นประโยชน์เห็น
อานิสงส์ของธรรมะแล้ว เราจึงจะรู้จัก เชื่อ รัก เคารพพระพุทธ เคารพ
พระธรรม เคารพพระสงฆ์. นี่เป็นสรณาคมน์ อย่างแท้จริง.

สรณาคมน์มี ๒ แบบ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างที่เขาวา

เขาสอนให้พูดว่าสรณาคมน้อย่างนี้มีเบื้องต้น มีพอเป็นพิธิในเบื้องต้น: เมื่อเราศึกษาปฏิบัติ รู้ความดับทุกข์แล้ว เราจึงรู้จักว่า พระพุทธเจ้านี้ดีจริง น้าอัครรรยจริง, พระธรรมนี้ดีจริง น้าอัครรรยจริง, พระสงฆ์นี้ดีจริง น้าอัครรรยจริง, อย่างนี้จะเป็นสรณาคมนที่แท้จริง คือหลังจากการที่ได้รู้จักแล้ว ระวังให้ดี ถือสรณาคมนหรือถือพระรัตนตรัยมีอยู่ ๒ แบบ : แบบที่ยังไม่ทันรู้ธรรมะ ไม่รู้จักผลของธรรมะ เขาสอนให้ว่า เขาสอนให้ทำพิธินั้นแบบหนึ่ง, ครั้นปฏิบัติธรรมะ รู้ธรรมะแล้ว รู้สึกด้วยใจจริงแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้ พระธรรมเป็นอย่างนี้ พระสงฆ์เป็นอย่างนี้ นี่ว่าออกมาเอง ไม่ต้องมีใครสอนแล้ว ที่นี้จิตมันจะว่าออกมาเอง: เหมือนกับคนเขาฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วก็ประกาศตนเป็นผู้ถือพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาเอง, นี้ไม่ต้องมีใครสอน.

เดี๋ยวอย่างนี้เราไม่ค่อยมี, มีแต่ลูกเด็กๆ ถูกจับมาสอนให้ว่าอย่างนกแก้วนกขุนทองอย่างนั้นมันไม่พอ, ต้องเลื่อนชั้น เลื่อนชั้นให้สูงขึ้นไปให้เป็นพระรัตนตรัยที่จริงขึ้นมา. อย่างมีพระรัตนตรัยแต่ลึกลับตามพิธิ, ตามพิธิ. หลักของพระศาสนาหรือศีลธรรมก็ตาม มันรวมอยู่ที่คำคำเดียวว่า ทำลายความเห็นแก่ตัว, ทำลายความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นว่าตัวและเห็นแก่ตัว. ทำลายอันนั้นแหละ นั่นคือตัวศาสนา: ศีลธรรมก็ทำลายไปอย่างต่ำๆ, ศาสนาก็ทำลายไปอย่างสูงสุดอย่างละเอียดลึกซึ้งหมดเลย, ทั้งศีลธรรมและทั้งศาสนา มุ่งจะกำจัดการยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนและก็เห็นแก่ตน. จงรู้จักให้ดีๆ และเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้, นี่เราจะเรียกว่ามีปัญญาในการมีและการใช้หลักศาสนาและศีลธรรมอย่างถูกต้อง, มีปัญญาข้อนี้เป็นอย่างนี้.

เห็นตถตาของทุกสิ่ง

ที่นี้ขออีกข้อหนึ่งข้อสุดท้าย มีปัญญาในการเห็น ตถตา (ความเป็น

เช่นนั้นเอง) ตถตา-ความเป็นเช่นนั้นเอง ของสิ่งที่เข้ามาแวดล้อมเรา หรือ
แวดล้อมเราอยู่ เห็นตถตาของทุกสิ่งที่เรารู้สึกอยู่ เห็นอยู่ รอบๆ ตัวเรา,
เห็นว่าทุกสิ่งๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรานั้น มันเป็นของที่เกิดโดยเหตุโดยปัจจัย,
เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ, อย่างนี้เรียกว่าอิทัปปัจจยตา ฟัง
ยุ่งยากเข้าทุกทีแล้วนะ, จะไม่สนใจก็ได้, แต่ให้รู้ความหมายว่า อิทัป-
ปัจจยตา คือ ทุกสิ่งกำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมันอยู่เนื่องนิจ.
ถ้าพูดกันง่ายๆ ก็เรียกว่าทุกอย่างเลย ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้เราก็จะเห็น
ทุกอย่างที่เราเห็นอยู่ สัมผัสเห็นอยู่ หรือได้ยินอยู่ ได้ฟังอยู่ก็ตาม, ทุกสิ่ง
ทุกอย่างกำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย : เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป, เกิดขึ้น-
ตั้งอยู่-ดับไป. ที่มันเป็นของแข็งของแน่นของหนักเช่นศาลาลหลังนี้เป็น
คอนกรีต: ถ้าเราเห็นตถตาเราก็จะเห็นเหมือนกับว่า ศาลาลหลังนี้มันก็มี
เหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง กำลังเสื่อมโทรมอยู่ทุกวินาที. นี่ความ
เปลี่ยนแปลงของมัน มันทำเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา, แล้วมันจะเปลี่ยนแปลง
ไปตามเหตุปัจจัย. นี่มันเป็นของไม่มีชีวิต เป็นของแน่นหนาที่บอแบบนี้
มันก็ยังเป็นเช่นนั้น, นับประสาอะไรกับสิ่งที่มีชีวิต, เช่นสุนัขมีชีวิต
ต้นไม้ต้นไม้มีชีวิต, ไม่มีอะไรที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่
เนื่องนิจ: แม้สิ่งที่เรานั่งนี้ มันกำลังเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย
อยู่เนื่องนิจ: มันกำลังไหลไป ไหลไปสู่ความดับ สู่ความสิ้นสุด มันกำลัง
ไหลไป.

นี่เรียกว่า เห็นความเปลี่ยนแปลง เห็นอิทัปปัจจยตา แล้วสรุปความ
ว่านั่นคือมันเป็นอย่างนั้นเอง, มันคือเป็นอย่างนั้นเอง. พอเห็นอย่างนั้น
เอง มันก็ไม่ยึดถือที่จะเอา เอาอย่างนั้นเอาอย่างนี้ เอาอย่างที่ต้องการ,
ให้เกิดเป็นของกุขึ้นมาตามที่ต้องการ เป็นตัวกุที่จะบังคับมัน จะบังคับ
สิ่งเหล่านี้ให้เป็นไปตามอำนาจของกุ นี่เพราะความไม่เห็นตถตา.

ถ้าเราเจ็บไข้ เราเห็นตถตาก็เห็นว่าร่างกายมันเป็นอย่างนั้น, หรือ
จิตใจมันเป็นอย่างนั้นไปตามร่างกาย เป็นความเจ็บไข้ เป็นตถตาเช่นนั้น

เอง, ไม่ต้องกลัวให้มาก ให้ป่วยการให้เป็นทุกข์, รักษาเยียวยากก็รักษาไป
ไม่ต้องไปกลัวให้มันเป็นทุกข์, ไม่ต้องไปเสียใจให้มันเป็นทุกข์, อย่างนี้เรียกว่าเห็นตถตา.

เมื่อเราจะต้องตาย ก็โอ คืออย่างนั้นเอง; เราไม่ต้องกลัวตาย ก็ตาย
ได้สงบ ตายได้ดีที่สุด. หรือว่าอะไร? มันสูญหายไป มันก็เช่นนั้นเอง เป็น
ทุกข์เป็นร้อนทำไม ทำให้พบก็ได้, เมื่อไม่พบก็เช่นนั้นเอง. ทำให้ดีมันก็พบ,
แล้วก็จะวังให้ดีอย่าให้มันหาย, มันก็ไม่มีความทุกข์เพราะของหาย.

หรือแม้ที่สุดแต่ว่า จะสอบไล่ตก ก็เพราะมองเห็นว่า มันเรียนไม่พอ
นี่จะอย่างไร, มันเหลวไหลมันเรียนไม่พอ แล้วมันจะต้องสอบไล่ตก
มันก็คือเช่นนั้นเอง จะต้องสอบไล่ตก, จะไปเสียใจทำไม ก็เรียนให้มัน
ดีให้มันพอ แล้วมันก็จะสอบไล่ได้. อย่าเหลวไหลสิ แต่ยานี้เรียนไม่พอแล้ว
ยังเหลวไหลอย่างอื่นอีก มันก็ต้องสอบไล่ตก แล้วก็ไปโทษผีสาธเทวดา
อะไรก็ไม่รู้, ไม่โทษความเหลวไหลของตัวเอง แล้วก็เป็นอย่างนั้น. ถ้าเห็นว่า
มันมีเหตุปัจจัยอย่างนั้น มันต้องเป็นอย่างนั้น ก็เรียกว่าเห็นตถตา, การ
เห็นเช่นนั้นเองของทุกๆ สิ่งจะป้องกันมิให้เราเป็นทุกข์โดยประการทั้งปวง.

ตถตา แปลว่าเช่นนั้นเอง มันจะมีความปกติสุข ไม่ตื่นเต้น, ความ
ตื่นเต้นบางคนชอบว่าสนุกดี. แต่ความตื่นเต้นนั้นเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ยุ่ง;
ไม่ชอบใจก็ตื่นเต้นไปอย่าง, ชอบใจก็ตื่นเต้นไปอย่าง, รักก็ตื่นเต้นไปอย่าง,
เกลียดก็ตื่นเต้นไปอย่าง, โกรธก็ตื่นเต้นไปอย่าง, กลัวก็ตื่นเต้นไปอย่าง,
นี่เรียกว่ามันถูกกระทำให้ตื่นเต้น ให้มันกระโดดโลดเต้น มันไม่ใช่ปกติสุข;
ฉะนั้นไม่ต้องตื่นเต้นดีกว่า. การที่จะไม่ต้องตื่นเต้นเลยก็คือการเห็นตถตา
ถ้าเห็นถึงที่สุดจริงๆ ปล่อยวางได้หมดจริง ก็เป็นพระอรหันต์ เป็นพระ-
อรหันต์; แต่ยานี้เราไม่ได้วัดอ้างว่าจะเป็นพระอรหันต์แต่ว่าเราก็ทำตาม
พระอรหันต์ จนไม่ให้ชีวิตนี้มันกระโดดโลดเต้น เต็มไปด้วยความขื่นๆ ลงๆ
ระล่ำระสายเป็นทุกข์.

นี่หลักธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือเรื่อง ตถตา เป็นเรื่อง

เดียวกับอนัตตา สรุญญาตา อะไรตาๆ เหล่านี้: แต่ จำกัันง่าย ๆ คำเดียว
ก็พอ : ตถตา เป็นเช่นนั้นเอง, มันไม่ใช่ตัวตน มันเป็นอนัตตา มันว่างจาก
ตัวตน มันเป็นสรุญญาตา มันเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัยอยู่เนืองนิจ มัน
เป็นอิทัปปปัจจัยตา นี่มีปัญญา ระดับสูงสุด เป็นอันสุดท้าย ก็สามารถดำรง
ชีวิตอย่างถูกต้อง

พบทวนดูอีกทีก็ได้ เพื่อใครสนใจจะจดจำอย่างจริงจังว่า :-

๑. มีปัญญาในการทำมาหาเลี้ยงชีวิต
๒. มีปัญญาในการที่จะไม่ทำให้ความทุกข์เกิดขึ้นมาในการทำมาหาเลี้ยงชีวิต.
๓. มีปัญญาในการมีและการใช้ทรัพย์อย่างถูกต้อง.
๔. มีปัญญาในการบริหารทิศทั้งหก คือสังคมทั้งหกด้านอย่างถูกต้อง.
๕. มีปัญญาไม่ลุ่มหลงแกกิลเลสทั้ง ๓ พวก.
๖. มีปัญญาในการมีและใช้หลักศาสนาและศีลธรรมอย่างถูกต้อง.
๗. สู้ตาย มีปัญญาในการเห็นตถตา ความเป็นเช่นนั้นเอง ในทุกสิ่งทุกอย่างที่เราอยู่ และที่กำลังจะเข้ามาแวดล้อมเรา.

เรามี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ ทำอย่างไร, เรามันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วมันก็ต้องมีสิ่งที่เข้ามากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ: ถ้าเราไม่มีปัญญา เราโง่ ต้อนรับมันโดยไม่มีปัญญา คือไม่เห็นตถตา มันจะมาสร้างปัญหาขึ้นทันที : ให้รักบ้าง ให้โกรธบ้าง ให้เกลียดบ้าง ให้กลัวบ้าง: นี่มีอยู่แต่อย่างนี้ แล้วจะเป็นอย่างไร, หรือว่าให้วิตกกังวล ให้อาลัยอาวรณ์ถึง ให้พิจารณาชยาคุ่งแข่งขัน ให้หวงให้หึงอะไรกันถึงเป็นเรื่องฆ่ากันตาย. คำเหล่านี้มีประโยชน์จำไว้ให้ติดเป็นเครื่องวัด เป็นเครื่องทดสอบ, เป็นเครื่องวัดว่ามีปัญหาหรือไม่ มีกิเลสหรือไม่? ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความอาลัยอาวรณ์ ความอิจฉาริษยา

ความหวัง ความหึง, ไม่ก็คำตอก, แต่เป็นเครื่องทดสอบ ที่ใช้ทดสอบได้
ดีที่สุดว่า มีกิเลสลดลงหรือไม่, หรือว่ากิเลสมันหมดแล้ว เพราะมันไม่มี
ความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้น.

ถ้าเรามีปัญญา เจตประการนี้ไม่ต้องสงสัย: การดำรงชีวิตด้วยปัญญา
หรือธรรมะชีวิต มันก็มีขึ้นมันก็เกิดขึ้น เป็นการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ก็
คุ้มครองไม่ให้เกิดปัญหา ไม่ให้เกิดความทุกข์. เมื่อไม่เกิดสิ่งเหล่านี้ ไม่
วุ่นวายด้วยสิ่งเหล่านี้มันก็คือสันติภาพ ดังนั้นการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง
มันก็สร้างสันติภาพ, เป็นปัจจัยแก้สันติภาพ เป็นเหตุแห่งสันติภาพ เช่น
เดียวกันกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสองอย่าง.*

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง สันติภาพของโลก, ลำดับที่ ๑๘๒ บนแถบพื้นสีแดง,
เรื่องที่ ๖ เหตุให้เกิดสันติภาพ (ต่อ) [สัมภาษณ์, กัมมันตะ, อาชีวะ]. บรรยายวันที่
๙ สิงหาคม ๒๕๒๙, หน้า ๑๖๕-๑๘๑.

ฟ้าสว่างทางอริยวงศ์

คำว่า ฟ้าสว่าง หมายความว่า แสงสว่างเพิ่มมากขึ้น. นี่ขอให้สนใจ
อย่างนี้ อยู่ในที่มืดแล้วก็แสงสว่างเริ่มมีขึ้นมา เริ่มสว่างขึ้นมา ก็เรียกว่า
ฟ้าสว่าง. เราได้พูดถึงเรื่องฟ้าสว่างต่างๆ มาหลายหัวข้อแล้ว, วันนี้ก็มาถึง
เรื่องฟ้าสว่างทางอริยวงศ์ ขอบอกกล่าวแก่นักเรียนทั้งหลายเหล่านี้ว่า จงฟัง
ให้ดีก็จะเข้าใจได้.

คำว่า อริยวงศ์ แปลว่า วงศ์ของพระอริยเจ้า, คำว่า วงศ์ ในที่นี้
ก็หมายถึง ผู้ที่นับเนื่องกัน โดยความเป็นญาติสายโลหิต ที่เราเรียกกันว่า
วงศ์สกุลๆ นั้น มันหมายถึงนับเนื่องกันมาโดยสายโลหิต. ถ้าว่ามันเป็น
เรื่องทางจิตใจ ก็นับเนื่องกันมาโดยธรรมะ ที่เรานับถือปฏิบัติรับสืบทอด
กันมา ดังนั้น คำว่า อริยวงศ์ ก็หมายถึงลูกหลานของพระอริยเจ้า. ช่วย
ฟังให้ดีว่า อริยวงศ์ ก็แปลว่า ลูกหลาน เหลนโหล่นอะไรก็ตามของ
พระอริยเจ้า.

เราทุกคนที่เป็นพุทธบริษัท มีสิทธิ์ที่จะเรียกตัวเองว่า ลูกหลานของ
พระอริยเจ้า; แต่ว่าโดยการปฏิบัติธรรมะอย่างเดียวกัน มิได้หมายความว่า
เป็นลูกหลานโดยตรงทางสายโลหิต แต่เป็นลูกหลานทางสืบสายธรรมะ
เรียกว่าเป็นสายธรรมะ ไม่ใช่สายโลหิต. เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดี ว่า
เราจะเป็นลูกหลานของพระอริยเจ้าได้อย่างไร, และถ้าเป็นลูกหลานของ
พระอริยเจ้าได้แล้ว จะมีประโยชน์อะไร, เราก็จะได้ศึกษากันต่อไป ว่าผู้ที่
นับเนื่องอยู่ในอริยวงศ์นั้น เขาปฏิบัติกันอย่างไร, เป็นบรรพชิตคือเป็นภิกษุ
ภิกษุณี สามเณร ก็ได้ เป็นชาวบ้าน เป็นอุบาสก อุบาสิกา เป็นเยาวชน

อย่างนี้ได้ ถ้าประพจน์ปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์เหล่านั้นแล้ว ก็เรียกว่าลูกหลานของพระอริยเจ้าได้ทั้งนั้น, หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะภาคภูมิใจ ในการที่จะได้เรียกตัวเองว่า ลูกหลานของพระอริยเจ้า, และเราสามารถที่จะเป็นลูกหลานของพระอริยเจ้าได้จริง ด้วยการปฏิบัติ มันสำคัญอยู่ที่ตรงนี้ ฉะนั้นขอให้สนใจ ว่าปฏิบัติอย่างไรจึงเรียกว่าสืบสายญาติวงศ์ของพระอริยเจ้า.

นักเรียนทั้งหลายจงตั้งใจฟังในข้อที่ว่า จะปฏิบัติอย่างไร, จึงจะกลายเป็นผู้ที่สืบสายของพระอริยเจ้า ที่จริงก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเล็กซึ่งลึกลับอะไร. ท่านได้กล่าวไว้เป็นหลักว่า **ผู้ที่ปฏิบัติที่เป็นการสืบสายของพระอริยเจ้านั้น มีใจความสำคัญว่า : สันโดษยินดีในเรื่องการกินอยู่ การนุ่งห่ม และการเป็นอยู่, แล้วก็ละความชั่ว ทำความดีอยู่เสมอ มีเท่านั้นเอง.** สันโดษในเรื่องกิน สันโดษในเรื่องนุ่งห่ม สันโดษในเรื่องการเป็นอยู่ แล้วก็ละความชั่ว ทำความดีอยู่เสมอ รวมเป็น ๔ ข้อ. ขอให้จดจำไปไว้ให้แม่นยำว่า ๑. สันโดษในการกิน. ๒. สันโดษในการนุ่งห่ม. ๓. สันโดษในการเป็นอยู่. และ ๔. ละความชั่ว ทำความดีอยู่เสมอ.

เมื่อผู้ใดปฏิบัติอยู่ดังนี้ ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นลูกหลานของพระอริยเจ้า เรียกว่าอริยวงศ์ เป็นวงศ์ของพระอริยเจ้า. ข้อปฏิบัตินี้เรียกว่า อริยวสัปปิฎา. เราควรจะทำให้มีอาการเหมือนกับว่าฟ้าสาบ คือมันดีขึ้น: ก่อนนี้เราไม่ได้สนใจจะทำให้ดี มันก็มีด, เดี่ยวนี้เมื่อมารู้อย่างครบถ้วนแล้วถูกต้องแล้ว ก็ปฏิบัติให้มีขึ้นมา.

ข้อที่ ๑. ที่ว่าสันโดษในการกินอยู่ นี่ก็เป็นคำสอนทั่วไป และเราจะต้องสำรวจระวังกันอยู่ตามปกติแล้ว ยินดีในการกินอยู่ที่พอดี อย่ากินดีอยู่ดี อย่ากินดีจนไม่มีขอบเขต. ให้กินแต่พอดี เราควรจะกินอย่างไร กินเท่าไร กินอะไรเป็นต้นนี้ก็กินให้ถูกต้อง, ถ้ากินอยู่เกินพอดี มันก็เป็น การกินอยู่เพื่อกิเลส ถ้ากินแต่พอดี มันก็เป็นการกินเพื่อความถูกต้องของมนุษย์ หรือของธรรมชาติ.

เดี๋ยวนี้ปัญหาในโลกมันก็เกิดขึ้น เพราะว่ากินดีเกินไปจนไม่สนใจโภชนาการ เธอทั้งหลายลองสังเกตดูว่า เดี่ยวนี้คนเขากินกันอย่างเพื่อกิเลส กินเพื่อกิเลส ให้เอร็ดอร่อยไม่มีที่สิ้นสุด ให้มากไม่มีที่สิ้นสุด ให้บ่อยไม่มีที่สิ้นสุด, อย่างนี้มันผิดแล้ว. ขอให้กินแต่พอดีตามที่มีอยู่ ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้หามาให้มาก ไม่ให้หามาให้เพียงพอ; แต่ว่าให้มันพอดีกับสถานะของตน แม้ว่า จะหามาได้มาก ก็กินอยู่แต่พอดี แล้วก็ยินดีเท่าที่จะกินอยู่แต่พอดี ถ้าทุกคนทำอย่างนี้ มันก็ไม่เปลืองมาก ไม่ต้องรบกวนผู้อื่นมาก นี่ข้อหนึ่ง.

ข้อที่ ๒. ที่ว่า **นุ่งห่มแต่พอดี** ก็ดูเถิดว่าเดี๋ยวนี้เขานุ่งห่มกันอย่างไร มันมากเกินไป, มันเพื่อความสวยงามที่มากเกินไป, เราก็ลดลงมาให้พอดี แล้วเรายินดีตามที่มีอยู่; อย่างพ่อแม่ของเราไม่รำรวย นี่เราก็นิดใจเท่าที่จะมี ไม่ใช่ว่ามันจะไม่มีเสียเลย ไม่ใช่ว่ามันจะเลว มีอย่างเลวเกินไป มันก็มีพอใช้ได้ด้วยกันทั้งนั้น. แต่เดี๋ยวนี้เราไปนิยมให้มันสวยให้เกินไป ให้เป็นสมัยนิยมมากเกินไป มันก็เป็นการไม่สนใจโภชนาการ.

ฉะนั้นเราจงชำระสภาพปัญหาข้อนี้ คือการนุ่งห่มแต่พอดี โดยสมควรแก่ฐานะของตน; อย่าไปตามบุคคลที่เขาหลงใหลในความสวยงามเหมือนกับคนบ้า. คนเราถ้าแต่งตัวมากเกินไป มันก็กลายเป็นคนบ้า, เราจะเห็นได้ว่า คนบ้ามันแต่งตัวมากเกินไป. เราไม่ต้องเป็นอย่างนั้น เอาแต่พอดี เอาแต่ที่งบประมาณของพ่อแม่จะมี หรือว่าที่เราจะหามาได้เอง เราแต่งแต่พอดี มันก็ไม่เปลืองมาก แล้วเงินมันก็จะเหลือ.

ที่นี้ **ข้อที่ ๓.** ที่ว่า **มีอยู่ที่อาศัยแต่พอดี** อย่างนี้ก็ก็เป็นปัญหาสำหรับผู้ใหญ่มากกว่าเด็กๆ เพราะว่ายุวชนไม่อาจจะสร้างสรณ์บ้านเรือน หรือเครื่องใช้ไม้สอยได้ด้วยตน. แต่คำพูดที่มีอยู่อย่างนี้แหละว่า สันโดษในที่อยู่และเครื่องใช้ไม้สอย เราไม่ต้องรบเร้าให้สร้างบ้านเรือนให้สวยงามเป็นวิมาน เพื่อจะแข่งกันกับเทวดา. เครื่องใช้ไม้สอยประดับบ้านเรือน ก็ต้องไม่มากเกินไป ถ้าเครื่องประดับบ้านมากเกินไป มันก็เป็นบ้านของคนบ้า อีกเช่นเดียวกัน, เครื่องใช้ไม้สอยก็เหมือนกัน มันควรมีแต่พอดี.

เดี๋ยวนี้มันเริ่มเกิน ด้วยเหตุที่ว่า มีความสนุกสนานด้วยเครื่องประดับ
ประดาตกแต่งและเครื่องบันเทิง: เขามีทีวีหรือมีอะไรในทำนองนั้น อย่าง
ไม่สมควร อย่างไม่สมควรจะมี ก็ไปกู้หนี้ยืมสินเข้ามาซื้อหาเอาจนมีได้
ให้ผีหัวเราะ, คนไม่ควรจะมีทีวี ไปเอาทีวีมาจนได้ ให้ผีมันหัวเราะ. ฉะนั้น
เราอย่าทำอะไรชนิดที่ว่า มันเกินฐานะของตน, เราก็นิดในส่วนที่มันมี
หรือควรจะมีเท่าที่จำเป็น. เดี่ยวนี้เขากำลังแห้ววิดีโอเทปกันมากๆ: นี่ขอให้
ระวังกันอีกเรื่องหนึ่งด้วย ไม่จำเป็นก็ไม่ต้องมี. ระวังให้ดี ว่ามันจะมีเพื่อ
กิเลสเสียมากกว่าเพื่อธรรมะ, มันจะเพื่อความไม่ถูกต้อง เสียมากกว่าเพื่อ
ความถูกต้อง. นี่หมายถึงเรื่องประดับประดาบ้านเรือนทรัพย์สมบัติ หรือ
ว่าจะมีรถยนต์ ก็มีเท่าที่มันควรจะมี, ไม่ต้องไปบ้ามีให้มันดีหรือเกินกว่าที่
มันควรจะมี.

เอาละ เป็นอันว่า ๓ เรื่องนี้เป็นเรื่องแรก ที่เกี่ยวกับการมี : มีอาหาร
การกิน, แล้วมีเครื่องนุ่งห่ม, แล้วก็มีบ้านเรือนเครื่องใช้ไม้สอย. นี่ไป
ปรับปรุงเสียให้พอเหมาะพอดี แล้วยินดีตามสมควรจะมี: นี่จะได้เป็นลูกหลาน
ของพระอริยเจ้า.

นี่ ข้อที่ ๔. ข้อสุดท้าย ว่าต้องละความชั่วทำความดีอยู่เสมอ, ละ
ความชั่วทำความดีอยู่เสมอ อันนี้ก็เป็นหลักทั่วไป เป็นหลักธรรมะทั่วไป
ในพระพุทธศาสนา, แล้วก็ยังเป็นหลักธรรมะทั่วไปในศาสนาอื่นๆ ด้วย:
หมายความว่าทุกศาสนาสอนให้ละความชั่ว ให้ทำความดี เสมอกัน นี่เรา
ตั้งใจที่จะละความชั่วและทำความดี.

ข้อนี้ไม่เกี่ยวกับสันโดษ แล้วท่านไม่ได้สอนให้สันโดษ ฟังดูให้ดีว่า
ถ้าเป็นเรื่องกิน เรื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย ท่านสอนให้สันโดษ: แต่ถ้า
เป็นเรื่องทำความดี ท่านไม่ได้สอนให้สันโดษ คือไม่ต้องสันโดษในการ
ทำความดี. ขอให้ทำให้มากเพราะว่าความดีนี้ยิ่งมากก็ยิ่งเป็นไร มันไม่มี
อันตราย มันไม่มีเรื่องเพ้อ เหมือนกับของกินของใช้ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่
อาศัยเหล่านั้น: ดังนั้นข้อนี้จึงต้องแยกออกไป เป็นข้อที่เราไม่ต้องสันโดษ

ในการทำบุญทำกุศลทำความดี, แต่ก็ไม่ใช่เรียกว่าโลภตอก เต็มมันจะเป็นบ้าไปเสียอีก, ทำความดีให้มากที่สุดเท่าไรก็ได้ แต่ไม่ใช่ทำด้วยความโลภหรือด้วยความหลง.

เดี๋ยวนี้เราจะให้มีฟ้าสว่างทางอริยวงศ์ ก็ต้องมีการปฏิบัติครบถ้วนทั้ง ๔ อย่างนี้ เพื่อปฏิบัติยิ่งๆ ขึ้นไปให้เต็มที่. เราพากันสรรเสริญการปฏิบัติ อย่างนี้, เธอทั้งหลาย จงพากันสรรเสริญการปฏิบัติอย่างนี้กันอยู่เป็นประจำ, สรรเสริญความสันโดษในอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ความสะดวกทำความดี. ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว มันไม่ต้องทำความผิดพลาด ไม่ต้องไปโกหกหลอกลวงใครที่ไหน, และเมื่อทำแล้วก็ไม่ต้องยกตนข่มท่าน. คนโดยมากนั้นพอทำดีอะไรสักหน่อย มันก็อวด มันก็แสดงอาการวางก้าม ชูก้าม ยกหูชูหาง อย่างนี้ไม่ได้ ไม่เป็นลูกหลานของพระอริยเจ้า ทำดีแล้ว อายยกหูชูหางอวดคน ข่มผู้อื่นว่าเรานั้นดีกว่าเขา.

ถ้าทำอย่างนี้มันก็เกิด อริยวสปฏิบัติ - การปฏิบัติเพื่อเป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า รับมรดกพระอริยเจ้า. คำนี้ก็ขอให้ช่วยฟังไว้ด้วยว่า เรา รับมรดกของพระอริยเจ้า สืบสายต่อๆ กันมาตามลำดับ ด้วยการปฏิบัติ อย่างนี้.

ทีนี้ก็จะพูดย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า แม้ฆราวาสก็ควรกระทำ, แม้ฆราวาสก็ควรกระทำ เพราะว่าพระอริยเจ้านั้น มีได้ทั้งที่เป็นบรรพชิตและที่เป็นฆราวาส ในสมัยโบราณครั้งพุทธกาล ก็มีพระอริยเจ้า เช่นพระโสธมาบัน เป็นต้น ในหมู่ฆราวาส, เขาเคยมีพระอริยเจ้าในหมู่ฆราวาสในครั้งพุทธกาล. ถ้าว่าเดี๋ยวนี้เราได้ทำให้มีขึ้นมาอีก มันก็เป็นฟ้าสว่างทางอริยวงศ์ คือเราได้ กอบกู้ข้อปฏิบัติแห่งความเป็นพระอริยเจ้า แล้วก็มีความเป็นพระอริยเจ้า เกิดขึ้น ก็เรียกว่าฟ้าสว่างทางอริยวงศ์.

เรามาช่วยกันในเรื่องนี้ ไม่ว่าบรรพชิต ไม่ว่าฆราวาส มาช่วยกันในเรื่องนี้ ประพฤติปฏิบัติตามนี้ เป็นการปฏิบัติตามรอยของพระอริยเจ้า : เดินตามรอยท่าน, เดินไปไหน? เดินไปเสียให้ไกลจากข้าศึกคือกิเลส: อริยะ

แปลว่า ไปจากข้าศึกคือกิเลส, อริยะนั้นแปลว่าไปเสียจากข้าศึกคือกิเลส. เดียวนี้เรามักจะพูดกันแต่ว่าดีๆ ดีๆ, อริยะคือดีๆ. แต่ตัวหนังสือนี้แปลว่า ไปเสียจากข้าศึกคือกิเลส ถ้าเราเดินตามรอยของพระอริยเจ้า ก็หมายความว่า เราเดินไปเสียให้ไกลจากข้าศึก กล่าวคือกิเลส; ไม่เดินไปหากิเลส, แล้วก็เดินไปให้ไกลเสียจากข้าศึกคือกิเลส; อย่างนี้เรียกว่าอริยวงศ์ หรือ ลูกหลานของพระอริยเจ้า, นี่เป็นฟ้าสาขข้อหนึ่ง เรียกว่าฟ้าสาขทางอริยวงศ์.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง ฟ้าสาขระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ [ตอน ๒], ลำดับที่ ๔๖.ง บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๒ ฟ้าสาขทางอริยวงศ์. บรรยายวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๖, หน้า๒๙-๓๕.

ฟ้าสาบทางกินอยู่แต่พอดี

อาตมาพูดแล้วมันจะถูกมอง ว่าดูหมิ่นผู้ฟังมากเกินไปก็ได้ เพราะพูดว่าผู้ฟังนี้ไม่รู้แม้แต่เรื่องฟ้าสาบทางกินดีอยู่ดี. ก็กินอยู่เกินพอดี. เดี่ยวนี้เขาเน้นกันแต่เรื่องกินดีอยู่ดีๆ, เด็กๆ มันฟังไม่ถูก ไม่รู้ว่าเท่าไร มันก็ต้องเรียกว่ามากขึ้น ดีขึ้น อร่อยขึ้น สนุกสนานมากขึ้น. คือกินดีอยู่ดี แล้วก็ไม่มีจุดที่หยุดหรือเพียงพอ นี่กินดีอยู่ดี.

เราจะต้องมานึกถึงคำว่าพอดี กินอยู่พอดี คำว่าพอดีคืออะไร? พอดีคืออะไร? คำว่า พอดี มีประมาณที่พอดี. คำนี้สำคัญมาก: ถ้าไม่มีความพอดีแล้วตายหมดแล้ว ไม่มีความพอดีของตนไม่ต้นนี้มันตายแล้ว, ไม่มีความพอดีในสุนัขตัวนี้ สุนัขตัวนี้ตายแล้ว, ไม่มีความพอดีในมนุษย์คนไหน มันก็ตายแล้ว มันไม่ได้มานั่งอยู่กันที่นี่.

ฉะนั้น ความพอดี ถูกต้องโดยประมาณพอดี คือรากฐานของความที่มันจะอยู่ได้ เรียกว่าพอดี, กินอยู่กันแต่พอดี อย่าให้ขาดอย่าให้เกิน. นี่ถ้ามันกินมันก็เป็นปัญหา มันไปกินสิ่งที่ไม่ควรกินมันก็เกิน มันก็ต้องหา มากใช้มาก กินมาก โดยไม่จำเป็น มันก็เพิ่มความทุกข์, แล้วเมื่อมันไม่รู้จักประมาณ มันก็เกินพอดีมากขึ้น ในที่สุดมันก็ตายเพราะหามากินนั่นเอง, ไม่ได้รับประโยชน์จากการที่มีชีวิตอยู่ยืนยาวต่อไป.

คำว่า พอดี คือความถูกต้องแล้ว, ตัวความถูกต้อง ภาวะของความถูกต้อง ภาวะของความสมดุล ภาวะของความเหมาะสม หลายคำ พูดได้เอามารวมกันเป็นความหมายของคำว่าพอดี. ถูกต้อง ไม่เกิดเป็นพิษเป็นอันตราย, สมดุล คือ สม่่าเสมอ มันจึงเข้ากันได้, ถ้ามันไม่สมดุลมันเข้า

กันไม่ได้ แล้วมีความเหมาะสมในส่วนที่เป็นหน้าที่ของมันๆ.

เท่าไรเรียกว่าพอดี? ต้องพิสูจน์ด้วยผลที่เกิดขึ้น ไม่ใช่คำนวณทางปรัชญา, ไม่ใช่คำนวณทางตรรกวิทยา หรือคำนวณทางศาสตร์อะไรที่ไหนเสียเวลา. ถูกต้องและพอดี ก็คือมันไม่มีความทุกข์เกิดขึ้น, มันไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น, นั่นแหละคือความถูกต้องและพอดี ขอให้เราวัดความถูกต้องกันด้วยสิ่งสิ่งนี้ คือ ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น มีแต่ความสงบสุข นี่พิสูจน์ว่าถูกต้องหรือดีแล้ว: ถ้ามันแต่คำนวณด้วยวิชาเพื่อซึ่งต้องไปเรียนมากมายนั่น เสียเวลา มันจะไม่ตรงกับเรื่องจริง, มันเป็นเรื่องของการคำนวณ ตามความคิดของบุคคลที่มีความคิดฟุ้งซ่าน ไม่มีจุดจบ.

ที่นี่มาถึงคำว่า กินอยู่พอดี, ขอให้ระวังให้ดี มันผิดกันไกลจากคำพูดที่ว่า กินดีอยู่ดี. กินดีอยู่ดีนั้นต่างกันไกลจากความกินอยู่แต่พอดี เพราะว่ากินดีอยู่ดีมันไม่ได้มีความหมายว่าพอดี. มันมีแต่จะยิ่งๆ ขึ้นไป กินดียิ่งขึ้นไป, อยู่ดียิ่งขึ้นไป. เดียวนี้มันกินอะไรก็ลองดู มันกินสิ่งที่กินความจำเป็นมากนักแล้ว; แม้ว่าจะต้องซื้อมาอย่างแพงๆ มันก็เอา, ไปกินอาหารที่แพงอย่างไม่มีเหตุผลก็มี; สร้างที่อยู่อาศัยเป็นวิมานแข่งกับเทวดาแล้ว ก็ยังไม่มีความสุข, นั่นพิสูจน์ว่ามันไม่พอดี.

ถ้าถูกต้องและพอดี สิ่งที่เราทำขึ้นๆ นี้ ต้องให้ความสงบสุขแก่เรา: ฉะนั้น ถ้ามันมีความสุขแก่เราแล้วก็ได้ใช้ได้แล้ว เรียกว่าพอดี อยู่กระหม่อมไปไม้ก็ได้ ไม่ต้องอยู่ตึก ถ้ามันไม่มีปัญหาไม่มีความทุกข์อะไรเกิดขึ้น ก็ต้องเรียกว่าพอดีแล้ว และถูกต้องแล้ว: เพราะว่าอยู่ในวิมานเหมือนพวกเทวดา มันก็ยังมีความสุข. ช่วยรู้กันเสียด้วยว่า พวกเทวดาก็ยังมีความสุข ด้วยราคะ โทสะ โมหะ เตือนร้อนอยู่เหมือนกัน, เทวดาก็ทะเลาะวิวาทกัน ใช้คำอย่างนี้ได้. เทวดาในชั้นกามาวจร ก็ทะเลาะวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งเทวดาผู้หญิงกันอะไรกัน เหมือนกับในโลกนี้. ฉะนั้นอย่าคิดว่าเป็นเทวดาแล้วมันจะหมดปัญหา ก็ต้องว่าเป็นอยู่อย่างสงบสุขโดยไม่มีปัญหา: นั่นแหละคือความถูกต้องแล้ว มีผลแห่งความพอดีแล้ว

กินอยู่พอดีแล้ว

ที่นี้กินอะไร อยู่อะไร ด้วยอะไรนี้ มันก็คือ บั๊จจัยที่ตั้งแห่งชีวิตทางฝ่ายวัตถุ คือ อาหารอย่างหนึ่ง เครื่องนุ่งห่มอย่างหนึ่ง ที่อยู่อาศัยใช้สอยอย่างหนึ่ง และหยูกยาสำหรับบำบัดโรคอย่างหนึ่ง; ทุกอย่างนี้ต้องถูกต้องและพอดี, มากไปก็ไม่ดี น้อยไปก็ไม่ดี, ต้องถูกต้องและพอดี ก็จะสำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ เรียกว่าบั๊จจัยสี่.

ที่นี้อยากจะให้มีบั๊จจัยที่ห้า ซึ่งเขาไม่ค่อยพูดกันดอก เพราะเขาพูดกันแต่ทางฝ่ายวัตถุ; ถ้าทางฝ่ายจิตใจต้องมีบั๊จจัยที่ห้า คือมีธรรมะพอดีอย่าให้มากจนเป็นบ้าเพราะธรรมะ. ธรรมะบ้าก็มีเหมือนกัน เพราะว่ามันไม่ถูกเรื่องของธรรมะ ธรรมะนี้มันพอดีอยู่ในตัว; แต่คนมันมีเกิน ว่าเอาเอง ก็เลยเป็นธรรมะชนิดที่ให้โทษไปเสียก็มี, หรือว่ายึดมั่นถือมั่นในธรรมะมากเกินไป มันก็ยกตนข่มท่านไปเสีย อย่างนี้ก็มี.

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนมีบั๊จจัยที่ห้า สำหรับกินอยู่ใช้สอยด้วย คือความรู้ที่ถูกต้องในสิ่งทั้งปวง ว่ามันเป็นอะไร มันเป็นอย่างไร, ระบุได้เลยว่ามีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ว่าเพราะมีสิ่งนี้เป็นบั๊จจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็นบั๊จจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ก็รู้ให้ชัดลงไปลึว่า เพราะมีอะไรเป็นบั๊จจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

ถ้าเป็นผู้มีปัญญา มีความรู้เรื่องนี้จริง เขานั่งอยู่ตรงนี้ เหลียวไปทางไหน ก็จะเห็นอิทัปปัจจยตา, อิทัปปัจจยตาเต็มไปหมดเหลือที่จะนับ; ในทลายเม็ดหนึ่งมันก็มีอิทัปปัจจยตา, ในหินก้อนหนึ่งก็มีอิทัปปัจจยตา. ต้นไม้นี้ก็มิอิทัปปัจจยตา, อะไรๆ ทุกอย่างที่เราเห็นอยู่ที่นี่ แสงแดดนี้ก็มิอิทัปปัจจยตา กุฏิวิหาร ก็มิอิทัปปัจจยตา ที่แสดงอยู่ว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี. นี่เรียกว่ามีความรู้ถูกต้องว่ามันเป็นเพียงเท่านี้ เพราะฉะนั้น ไม่หลงรักอะไร ไม่หลงเกลียดอะไร ไม่หลงกลัวอะไร ไม่หลงโกรธอะไร ไม่อิจฉาใคร ไม่ริษยาใคร ไม่อะไรหมด, เพราะมีความรู้ที่ถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอะไร. ธรรมะนี้จำเป็นมาก ที่ต้องรู้ แล้วธรรมะจำเป็น

อีกอย่างหนึ่งก็คือ สติ, สติ ถ้าไม่มีสติแล้ว ทุกอย่างเป็นหมันหมด: ถ้าไม่มีสติแล้ว ความรู้หรือปัญญาก็จะเป็นหมันหมด คือมันไม่ได้เอามาใช้แก้ ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น.

อาตมาพูดว่า มีสติอย่างเดียวพอ, มีสติอย่างเดียวพอ. ฟรังบางคน เขาเอาไปล้อ ว่าไม่เชื่อ ไม่พอ ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญาซิ อะไรต่ออะไรอีก เยอะแยะ ตั้งหลายสิบประการ. อาตมาบอกว่า มีสติอย่างเดียวพอ ฟรังนั้นโง่ เขาไม่รู้ว่ถ้ามีสติ มีสติแล้วมันจะมีศีล, มีสติแล้วมันจะมีสมาธิ มีสติแล้วจะมีปัญญา หรือจะมีอะไรทุกอย่างๆ ด้วยอำนาจของสติ.

นี่ขอให้จำไว้ด้วยว่า ถ้าเรามีสติที่ถูกต้องตามหลักของพุทธศาสนา แล้ว มันจะมีสิ่งทุกอย่างที่ควรจะมี, แล้วมันจะป้องกันได้ทุกอย่าง ที่เป็นอันตราย มันจะนำมาซึ่งสิ่งทุกอย่าง ที่ควรจะมี, แล้วมันจะกันออกไปเสียได้ซึ่งสิ่งที่ไม่ควรจะมี นี่เรียกว่ามีสติอย่างเดียวพอ.

นี่เขาจะไม่จำแนกเป็น โอ ต้องมีสรัณาคมน์ ต้องมีศีล ต้องมีข้อนี้ ข้อนี้ มีธุดงค์ มีสมาธิ มีปัญญา มีอะไรอีกมากมาย ตามชื่อของธรรมะหลายสิบข้อ. อาตมาว่า มีไม่ได้ดอกถ้าไม่มีสติ ถ้าไม่มีสติอย่างเดียวแล้ว สิ่งเหล่านั้นมีไม่ได้. ฉะนั้นเราจะต้องมีสติระลึกรู้ได้ทันห่วงที่ ที่มีผัสสะเกิดขึ้น แล้วอย่าทำผิด เมื่อมีผัสสะแล้ว. ธรรมะทั้งหลายจะมี : มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา หิริ โอตตปปะ ขันติ จาคะ นับไม่หวาดไหว จะเกิดขึ้นได้เพราะมีสติในขณะแห่งผัสสะ.

เรื่องผัสสะนี้ช่วยเข้าใจกันไว้ให้ดีๆ มันเป็นคำธรรมดาสามัญมาก. มีอะไรมากระทบจิต ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกว่าผัสสะ. ในขณะแห่งผัสสะจะมีสติแล้วจะไม่มีการเกิดขึ้นที่เป็นอันตราย, แล้วก็จะรักษาไว้ได้ซึ่งความถูกต้อง. นี่เรียกสั้นๆ ว่า มีสติอย่างเดียว จะสามารถดึงเอาอะไรมาทั้งหมดทั้งสิ้น, มีแต่ปัญญาไม่มีสติมันก็นอนเป็นหมันอยู่ ไม่มีประโยชน์อะไร, เพราะไม่ได้เอาปัญญามาใช้ให้ทันแก่เวลาที่ปัญหามันเกิดขึ้น. นี่เรียกว่าธรรมะที่จำเป็นแก่ชีวิต ต้องมีไว้ในฐานะเป็นปัจจัยที่ ๕

ด้วยเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี เรามีความหวังกันแต่จะอยู่ดีกินดี, เราไม่หวังที่จะกินอยู่แต่พอดี: รู้ลึกคล้ายๆ กับว่ามันถูกกัน มันถูกจำกัดอาหาร ให้กินอยู่แต่พอดี เราก็ไม่ค่อยชอบ. เราอยากให้เป็นกว้างไม่มีขอบเขต ว่ากินดีอยู่ดี, กินดีอยู่ดี อย่างนี้เรียกว่ามีดี เป็นความมีดี แล้วจะทำให้เกิดปัญหาอันไม่มีที่สิ้นสุด. ทัวโลกนิยมการกินดีอยู่ดี โดยเฉพาะในบ้านเมืองที่มันเจริญ เจริญแผนใหม่ เขานิยมการกินดีอยู่ดี แล้วขยายออกไป ขยายออกไป, สร้างเครื่องมืออันวิเศษประเสริฐต่างๆ ก็เพื่อกินดีอยู่ดี เพื่อสุขสำราญส่วนที่เกินความจำเป็น. พอเราบอกว่า กินอยู่แต่พอดีไว้ย เขาถึงฟังไม่ถูก, แล้วมักจะเห็นว่ามันเป็นอย่างเดียวกันแหละ กินดีอยู่ดี กับกินอยู่แต่พอดี เป็นอย่างเดียวกันแล้วไม่ต้องแยกกัน.

นี่เรียกว่ามันไม่ไหวแล้ว ที่มันมีแต่ความมีดี ไม่มีฟ้าสาธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฟ้าไม่สาธทางทิศตะวันตก ซึ่งเราสมัครใจตามกันเขาอยู่เสมอ: ฟ้าไม่สาธทางตะวันตก ฟ้าไม่สาธทางสังคม ฟ้าไม่สาธทางการเมือง ฟ้าไม่สาธทางเศรษฐกิจ ฟ้าไม่สาธทางสันติภาพ ฟ้าไม่สาธทางศาสนาจักร ฟ้าไม่สาธทางค่านิยมของมนุษย์ ฟ้าไม่สาธทางทำเนียบชีวิต ฟ้าไม่สาธทางกินอยู่แต่พอดี. ขอให้มันกลายเป็นฟ้าสาธในทุกๆ ทางอย่างทีกล่าวนมาแล้ว.*

๑ ธรรมโฆณของพุทธทาส เรื่อง ฟ้าสาธระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ [ตอน ๒], ลำดับที่ ๔๖. บนแถบพื้นสีม่วง, เรื่องที่ ๔ ฟ้าสาธทางมีชีวิตถูกต้อง. บรรยายวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๖, หน้า ๑๔๒-๑๔๗.

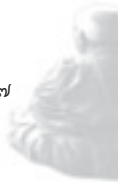
การบ้านการเมือง

อยากจะระบุว่าเรื่องการบ้านการเมืองนี้ผลิตเปิดโปงไปไหนแล้ว ก็ไม่รู้; ต้องถอยหลังเข้าคลอง. ขอให้หลับตานึกเถิด อาจจะนึกเห็น ดังจะกล่าวได้ว่า :

(๑) สมัยแรกเริ่มเดิมทีที่มนุษย์มีขึ้นมาในโลกนี้ อยู่กันอย่างกลุ่มน้อยๆ อยู่กันอย่างหมู่บ้าน ไม่มีนครใหญ่ๆ ไม่มีมหานคร แต่อยู่กันอย่างหมู่บ้าน; ต่างก็ร่วมมือกันเยือกเย็นเป็นธรรมชาติ. บางทีมันก็จะคล้ายบริเวณวัดเราอย่างนี้ คืออยู่กันอย่างใกล้ชิดธรรมชาติ อยู่กันอย่างหมู่บ้านน้อยๆ และก็ติดต่อกันเท่าที่จำเป็น.

แต่เดี๋ยวนี้ อยู่อย่างนคร : นครกรุงเทพฯ นครนิวยอร์ก นครอะไรก็ตาม กระทั่งมันเป็นมหานครแห่งคนบ้า. นครไหนที่เจริญนัก เป็นมหานครแล้ว, คุณก็ขึ้นบนยอดตึกสูงๆ บนเรือบินสูงๆ แล้วมองลงมาดู แม้แต่ที่กรุงเทพฯ นี้ ขึ้นไปตึกสูงสุดแล้วก็มองดูเถาะ ข้างล่างนั้น มันจะเหมือนกับนครแห่งคนบ้า. มันมีความต้องการที่เกินจำเป็น ทำให้ออกมาซื้อรถว่อนกันไปจนเหมือนกับมดกับแมลง มหานครแห่งคนบ้า! กรุงเทพฯ เราคงจะไม่ได้เศษหนึ่งส่วนสิบส่วนร้อย ของมหานครที่เมืองนอกซึ่งไม่เคยไปได้เห็นแต่รูปภาพ: ยิ่งเห็นว่ามันเป็นมหานครแห่งคนบ้า.

หยุดการจัดมหานคร หรือนครแห่งคนบ้า ถอยหลังเข้าคลอง : ไปจัดการเป็นอยู่อย่างหมู่บ้าน ที่อยู่กันอย่างงดงามตามธรรมชาติเป็นหมู่บ้านน้อยๆ ไม่ต้องถึงขนาดนคร นี่เรียกว่าถอยหลังเข้าคลอง, พูดอย่างนี้คนสมัยนี้คงด่า ด่าว่าอายคนบ้า พูดอย่างนี้ พูดให้ถอยหลังเข้าคลอง. แต่

ผมเห็นว่าการถอยหลังเข้าคลองแบบนี้จะนำไปสู่สันติภาพ.

(๒) อีกแง่หนึ่งก็คือว่า เดี่ยวนี้มีแต่การทำลายธรรมชาติ และทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ. คุณไปดูเถอะ มันเป็นบ้าเป็นหลัง ที่ทำให้ธรรมชาติสูญหายไป; อย่างว่าน้ำมันเชื้อเพลิงนี้จะหมดแผ่นดินแล้วเป็นต้น เพราะเอามาใช้ในทางที่ไม่จำเป็นเสียเป็นส่วนใหญ่; หรือสร้างแล้วทำลาย-สร้างแล้วทำลาย-สร้างแล้วทำลาย จนกระทั่งว่าหินในโลกนี้ มันจะหมดไปก็ได้ หรือว่าน้ำในโลกนี้ มันจะหมดไปก็ได้ โดยที่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น.

ขอให้ถอยหลังกลับไปแบบเดิม เป็นแบบโบราณโน้น ที่เขา สงวน ถนอม และรักษาสสมบัติของธรรมชาติใช้มันแต่น้อยที่สุด; เขาใช้แล้วใช้อีกให้เป็นประโยชน์มากที่สุด. จากการทำลายธรรมชาติ ขอให้ถอยหลังเข้าคลองไปหา การรัก การสงวน การถนอมธรรมชาติ หรือทรัพยากรของธรรมชาติ.

(๓) มาดูที่ว่า การเป็นอยู่สมัยนี้ทำให้เสื่อมสุขภาพอนามัย ผิดธรรมชาติ. การเป็นอยู่ของมนุษย์ผิดธรรมชาติมากขึ้น การกิน การอยู่ การนอน การนุ่ง การห่ม อะไรต่างๆ ผิดธรรมชาติมากขึ้น; ทำให้อ่อนแอ แล้วก็เสื่อมสมรรถภาพ เสื่อมสุขภาพอนามัย จนมีปัญหายุ่งยากไปหมดเกี่ยวกับเรื่องนี้, จงถอยหลังเข้าคลอง ไปหาความเป็นอยู่ที่ไม่ฝืนธรรมชาติ ไม่ขัดหลักธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการประหยัดชีวิต.

เดี๋ยวนี้เราสุ่ยสุ่ย ในการใช้สิ่งๆ ที่เรียกว่าชีวิตนี้มากไป; มันต้องประหยัดชีวิต เป็นอยู่อย่างที่ทำให้อายุยืนยาวไม่ตายเร็ว : ให้มีอนามัยดีทั้งทางกาย ทางจิต. อนามัยทางจิตดี แล้วทางกายก็จะดี. เดี่ยวนี้เราไปสนใจอนามัยทางกายกันมากเกินไป จนลืมอนามัยทางจิต. อนามัยทางกายก็เตลิดเปิดเปิง ไปในแง่ของสำเร็จสำราญเป็นกามารมณ์ไปเสียในที่สุด. ขอให้ถอยหลังเข้าคลองกันดีกว่า.

(๔) อีกแง่หนึ่ง หยุดการกระทำชนิดที่มันเป็นการทำลายธรรมชาติมากเกินไป. ถอยหลังเข้าคลอง อย่าไปทำตัวเหมือนดูถูกทำลายธรรมชาติมากเกินไป.

เกินไป. ข้อนี้จะยกตัวอย่าง : เพราะว่าพวกคุณก็เป็นแพทย์กันอยู่ เป็นอะไรกันอยู่ก็มี ว่าการแพทย์ที่ก้าวหน้าไปอย่างที่เราเรียกว่า ทำหายธรรมชาติมากเกินไป หรือตบหน้าธรรมชาติมากเกินไปนั้น หยุดเถอะ ให้ถอยหลังเข้าคลองกันดีกว่า. มันเป็นเรื่องได้ไม่คุ้มเสีย.

เรื่องเปลี่ยนหัวใจเรื่องเปลี่ยนอะไรต่างๆ นี่ หยุดดีกว่า มันเป็นการทำหายธรรมชาติมากเกินไป. แล้วความก้าวหน้าหลายๆ อย่างๆ ที่ทำให้คนตายไม่ลง ตายไม่ได้ เอานั่นเข้าใส่ไว้ เอาที่ใส่เข้าไว้ มันตายไม่ลง จนไม่มีสติแล้ว ตายไปอย่างไม่มีสติ.

การแพทย์ที่ก้าวหน้ามาก ก็ก้าวหน้าไปอย่างบ้าๆ บอๆ ไม่มีประโยชน์คุ้มกัน. อย่างคนโบราณนี้เขาไม่ต้องการอย่างนี้ เมื่อเห็นว่าคนมันควรตายแล้วก็จัดให้ได้ตายอย่างมีสติ. ผมก็เคยเห็น ปู่ ย่า ตา ยาย เขาต้องการจะตายอย่างมีสติ อย่างมากวนเป็นอันขาด. เมื่อเห็นว่าจะตายแน่แล้ว เขาก็ไม่กินอาหารแล้ว กินแต่น้ำบ้าง กินแต่น้ำบ้าง; พอเห็นว่าจะตายจริง ยาก็ไม่กินแล้ว; อย่างเอามาๆ กระทั่งน้ำก็อย่าเอามา. แล้วก็ตาย อย่างที่เขาเรียกว่ามีสติ ตายเหมือนกับปิดสวิทช์อะไรทำนองนั้น; ไม่มีการทำหายธรรมชาติมากเกินไป.

เดี๋ยวนี้แพทย์ปัจจุบันเขาใส่นั่นใส่นี้ ฉีดนั่นฉีดนี้ จนไม่รู้ว่าจะตายกันอย่างไร. นั่นก็คือตายอย่างไม่มีสติ ตายอย่างเร็วที่สุด. อย่างนี้เรียกว่าเกินไป มันทำหายธรรมชาติมากเกินไปชัดแล้ว. ลดเถอะ ! มาถอยหลังเข้าคลอง ทำให้มันกลมกลืนกับธรรมชาติ จะได้ตายอย่างสงบ หรือจะได้มีอะไรอย่างสงบ.

นี่ยกตัวอย่าง ว่าแม้แต่เรื่องการแพทย์อย่างเดียว ก็ทำหายธรรมชาติมากเกินไป ตบหน้าธรรมชาติมากเกินไป.

(๕) จะมองให้กว้างกว่านี้ ก็คือว่า ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำจนปวดใจจนปวดไปดูอะไรที่เขาทำกันอยู่ในโลกเวลานี้ ไม่ได้เป็นไปเพื่อสันติภาพ; มันเพื่อมันเพื่อเจอ ไปในทางที่ไม่สร้างสันติภาพ. ต้องถอยหลังเข้าคลอง ถอย

หลังเข้าคลอง มุ่งหมายจะทำแต่สิ่งที่เป็นไปเพื่อสันติภาพ นอกนั้นอย่าไป
ทำมันเข้า.

เดี๋ยวนี้ ไปทำแต่สิ่งที่ก่อวุ่น รบกวนหรือทำลายสันติภาพ คือไป
ทำสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัวมากขึ้น มันก็ไม่มีทางที่จะสันติภาพ. นี่เป็น
การจัดบ้านจัดเมือง จัดโลกจัดอะไรไปทำในทำนองอย่างนี้ เรียกว่าจัด
อย่างคนที่ไม่รู้ว่าเป็นมนุษย์ทำไมกัน, เป็นมนุษย์ทำไมกัน ก็ไม่รู้. ไม่มี
การศึกษาที่ไหนที่สอนให้รู้ว่าเป็นมนุษย์ ทำไมกัน. มนุษย์ก็เลยจัดบ้าน
จัดเมือง จัดการเป็นอยู่ จนไม่รู้ว่าจะไปทางไหนกัน. นี่ต้องถอยหลังเข้า
คลองแบบเดิม ที่เขามีหลักตายตัวอยู่แล้วว่าเราต้องเป็นมนุษย์ อย่างที่ดีกว่า
คน, เป็นมนุษย์ที่ดีกว่าคน. คนนี้ลักแต่ว่าเกิด ๆ มา มันก็เป็นคน; แต่ถ้า
เป็นมนุษย์นี้ ใจต้องสูง มีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบ.

มนุษย์แปลว่าใจสูง หรือว่าเป็นเหล้ากอของคนที่มีใจสูง การจัดบ้าน
จัดเมือง จัดการเป็นอยู่ จัดระบบของชีวิต หรืออะไรก็ตาม ให้เป็นมนุษย์
ที่ดีกว่าคน; แต่ก็ไม่ต้องเกินเหวตา. เดียวนี้เขาจัดจนเกินเหวตาไปอีก แล้ว
สำรวจสำราญอะไรมาจนเกินเหวตาไปเสียอีก; แล้วก็ยังไม่ได้เป็นมนุษย์
เลย. นี่เรียกว่าเรื่องการจัดบ้านจัดเมือง จัดอะไรกันนี้ ควรจะถอยหลัง
เข้าคลอง ดังตัวอย่างที่ยกมานี้.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่อง มหิดลธรรม, ลำดับที่ ๑๗.๒ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่
๑๔ มาถอยหลังเข้าคลองกันเถิด. บรรยายเมื่อ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๗, หน้า ๓๒๒-๓๒๖.

ความสุข

เดี๋ยวนี้เรากำลังต้องการ มั่งมีศรีสุข กินดีอยู่ดี ระวังให้ดี ! เรื่องมั่งมีศรีสุขกินดีอยู่ดีนั้นแหละมันพาให้ลงเหว หรือจะทำให้หมดความเป็นมนุษย์ ต้องถอยหลังเข้าคลอง ไปสู่ระบบบรมโบราณที่เรียกว่ามีความผาสุกก็พอแล้ว มีผาสุกพอแล้ว ที่เรียกว่า กินอยู่แต่พอดี. คำนี้พระพุทธเจ้าท่านตรัส กินอยู่แต่พอดี มตฺตญฺญตา ภาตฺตสฺมี - กินอยู่แต่พอดี กินอยู่พอดี.

มนุษย์เดี๋ยวนี้เขาต้องการ กินดีอยู่ดี. แล้วก็ไม่ใช่ขีดจำกัดด้วยว่ากินดีอยู่ดีเพียงเท่าไร. นี่ก็เลยขยายออกไปเท่าไรก็ได้ กินดีอยู่ดีๆๆๆ แล้วต้องการความมั่งมีศรีสุข ซึ่งมันมีความหมายที่ไม่มีขีดเพียงพอ. เราหาเอาแต่ความผาสุกตามธรรมชาติ เอาแต่เพียงว่า กินอยู่แต่พอดี นี่ก็เรียกว่าถอยหลังเข้าคลองเพื่อไปหาความไม่ไกลาหลว่นวาย ความไม่ยุ่งยาก.

เดี๋ยวนี้ก็มีแต่ความสุขชนิดที่ต้องเป็นทาสของกิเลส กิเลสมันนี่คือมันไล่หัวให้ไปทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ พอได้มาแล้วก็เรียกว่าความสุขก็ไม่มีอะไรนอกจากการมรณ หรือวัตถุนิยม. นี่ความสุขชนิดที่เป็นทาสของกิเลส. คนโบราณในสมัยที่เขาอยู่ในร่องในรอยของธรรมะนั้น เขาไม่ต้องการ เพราะว่าเขาไม่ต้องการจะเป็นทาสของตนหา ไม่ต้องการจะเป็นทาสของกิเลส: เขาต้องการจะมีความสุขชนิดที่เป็นนายเหนือกิเลส ดังนั้นก็ต้องถอยหลังเข้าคลองอีก มันไม่มีทางอื่น.

ถ้าสรุปลงให้สั้นลงไปก็ว่า เลิกสุขไหม้กันเสียที มาสุขเย็นกันดีกว่า. สุขไหม้ นั่น ก. สะกด เลิกเสีย ถอยหลังเข้าคลอง มาเป็นสุขเย็น ข. สะกด.

เดี๋ยวนี้ในโลกนี้คุณดูซิ มันจะมีแต่สุขใหม่ไปเสียทุกหัวระแหง ดูที่กรุงเทพฯ
ง่ายกว่าดูที่บ้านนอก มันมีแต่สุขใหม่ ความสุขอย่างอกใหม่ไส้ขม: ให้
ถอยหลังเข้าคลองไปเป็นสุขเย็น. นี่ตัวอย่างการถอยหลังเข้าคลองของสิ่ง
ที่เรียกกันว่าความสุข.^๑

๑ ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เรื่องมหิตลธรรม, ลำดับที่ ๑๗.๒ บนแถบพื้นสีแดง, เรื่องที่
๑๔ มาถอยหลังเข้าคลองกันเถิด. บรรยายเมื่อ ๒๔ เมษายน ๒๕๑๗, หน้า ๓๒๖-๓๒๗.

